

სახელმწიფო რწმუნებულის – გუბერნატორის ადმინისტრაცია კახეთის მხარეში
კახეთის რეგიონალური განვითარების სააგენტო
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია
„კულტურათაშორისი
დიალოგები“
შრომები

Administration of state Attorney-Governor in Kakheti Region
Kakheti Regional Development Agency
Iakob Gogebashvili Telavi State University

I International Scientific Conferece
„INTERCULTURAL
DIALOGUES“

Scientific Papers

თელავი – 2011 – Telavi

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია
„კულტურათაშორისი დიალოგები“

I

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE
„INTERCULTURAL DIALOGUES“**

თელავი - 2011 – Telavi

სახელმწიფო რწმუნებულის - გუბერნატორის ადმინისტრაცია კახეთის მხარეში
კახეთის რეგიონალური განვითარების სააგენტო
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „კულტურათაშორისი დიალოგები“

შრომები

თელავი

2011

Administration of State Attorney-Governor in Kakheti Region

Kakheti Regional Development Agency

Gogebashvili Telavi State University

I INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

„INTERCULTURAL DIALOGUES“

Scientific Papers

Telavi

2011

საორგანიზაციო კომიტეტი:

თავმჯდომარეები:

გიორგი ღვინიაშვილი - სახელმწიფო რწმუნებული-გუბერნატორი
კახეთის მხარეში

თინათინ ჯავახიშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი

თანათავმჯდომარეები:

ნუნუ გელდიაშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
წარმომადგენლობითი საბჭოს სპიკერი, პროფესორი

მანანა ღარიბაშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის უცხო ენებისა და საზღვარგარეთის
ლიტერატურის კათედრის გამგე, პროფესორი

ვალერი გრემელაშვილი - კახეთის რეგიონალური განვითარების
სააგენტოს ხელმძღვანელი

კომიტეტის წევრები:

როინ ჭიკაძე - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის კათედრის
პროფესორი

ლალი სეხნიაშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ამერიკის შესწავლის ცენტრის ხელმძღვანელი

სედა ასატუროვა - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის უცხო ენებისა და საზღვარგარეთის
ლიტერატურის კათედრის ასოცირებული პროფესორი

ნელი ცქიტიშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის
ხელმძღვანელი

ავთანდილ ფანგანი - სტრატეგიული განვითარებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების სამსახურის ხელმძღვანელი

კონფერენციის შრომების სარედაქციო კოლეგია:

გიორგი სიბაშვილი - სახელმწიფო რწმუნებულის - გუბერნატორის პირველი მოადგილე

დავით მახაშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის, მეთოდოლოგიისა და ფსიქოლოგიის გაერთიანებული კათედრის პროფესორი, რექტორის მოადგილე

როინ ჭიკაძე - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის კათედრის პროფესორი

მანანა ღარიბაშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის უცხო ენებისა და საზღვარგარეთის ლიტერატურის კათედრის გამგე, პროფესორი

ნუნუ გელდიაშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წარმომადგენლობითი საბჭოს სპიკერი, ქართული ფილოლოგიის კათედრის პროფესორი

სედა ასატუროვა - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის უცხო ენებისა და საზღვარგარეთის ლიტერატურის კათედრის ასოცირებული პროფესორი

ნინო კოჭლოშვილი - იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის კათედრის პროფესორი

- გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2011
- იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აქ ჩაჯდება გამომცემლობის მიერ სიმბოლოები

Organizing Committee:

Chairmen:

Giorgi Ghviniashvili – State Attorney-Governor in Kakheti Region

Tinatin Javakhishvili – rector of I. Gogebashvili Telavi State University

Co-chairpersons:

Nunu Geldiashvili – Speaker of the representative Board, professor, I. Gogebashvili
Telavi State University

Manana Garibashvili – Head of the department of Foreign Languages and
Literature, professor, I. Gogebashvili Telavi State
University

Valeri Gremelashvili – Director of Kakheti Regional development Agency

Committee Members:

Roin Chikadze – Professor of the department of Georgian Phylology, I.
Gogebashvili Telavi State University

Lali sekhnishvili – head of the Centre of American studies, I. Gogebashvili Telavi
State University

Seda Asaturova – Associated Professor of the Department of Foreign Languages
and Literature, I. Gogebashvili Telavi State University

Neli Tskitishvili – Head of the Public Relations Office, I. Gogebashvili Telavi State
University

Avtandil Pangani – Head of the Strategic development and International relations
Office, I. Gogebashvili Telavi State University

Editorial Board:

Giorgi Sibashvili – First deputy State Attorney-General

Davit Makhashvili – Vice Rector, Professor of the Department of Pedagogy,
Methodologies and Psychology, I. Gogebashvili Telavi State
University

Roin Tchikadze - Professor of the department of Georgian Philology, I.
Gogebashvili Telavi State University

Manana Garibashvili – Head of the department of Foreign Languages and
Literature, professor, I. Gogebashvili Telavi State
University

Nunu Geldiashvili – Speaker of the representative Board, professor, I. Gogebashvili
Telavi State University

Seda Asaturova – Associated Professor of the Department of Foreign Languages
and Literature, I. Gogebashvili Telavi State University

Nino Kotchloshvili – Professor of Georgian Philology, I. Gogebashvili Telavi State
University

“მთვარის მსხვერპლი”

მსოფლოს ხალხთა მეხსიერება არაერთ მითოლოგემას ინახავს. იმ იდეათა შორის, რომლებიც ადამიანთა გონებას მუდმივად აწუხებდა ერთ-ერთი ფრიად ფესვგადგმული და ძლიერი მსხვერპლშეწირვის იდეაც არის. მან დროთი და სივრცით ერთმანეთისაგან დაშორებულ საზოგადოებებში მრავალი რიტუალი გააჩინა, რომლებიც ზოგჯერ თავისი განსხვავებულობით გვაოცებს, ბევრჯერ კი პირიქით-მსგავსებით.

ღმერთის კეთილგანწყობის დასამსახურებლად ადამიანებმა უნდა მსხვერპლი გაიღონ, ეს იდეა ლეიტმოტივად გასდევს კაცობრიობის სულიერი განვითარების ისტორიას. ღმერთსა და ადამიანს შორის არსებული აღთქმის სიმტკიცე მსხვერპლის გაღებით უნდა გამოიცადოს და თუ ზოგჯერ ეს წლიური მოსავლის მცირედი ნაწილია, ზოგჯერ შეიძლება მხოლოდშობილი შვილიც იყოს.

ღმერთისადი მსახურება მსხვერპლს მოითხოვს, ასე ფიქრობდა ადამიანი და მის სულიერ და გონებრივ განვითარების ძალიან გრძელი და რთული გზა უნდა გაეწეოდა რათა მიეღწია იმ ეპოქამდე, რომელიც ადამიანის მსხვერპლად შეწირვას საბოლოოდ შეაქცევდა ზურგს.

მაგრამ მაშინაც კი, როდესაც სასტიკი რიტუალი უარყოფილია, იდეა საბოლოოდ დავიწყებული მაინც არ არის, ის ისევ ცოცხლობს, მაგრამ უკვე სიმბოლურ-რიტუალურ სიბრტყეზე ინაცვლებს, რის გამოც ზოგჯერ რთულად ამოსაცნობიც ხდება.

მსგავსი რიტუალების მოსაძიებლად და გასაანალიზებლად ნებისმიერი ერის მკვლევარს ორი ძირითადი მიმართულებით მოუწევს მუშაობა: პირველი არის ფოკლორი, ხოლო მეორე კი მხატვრული ლიტერატურა, რომელიც თავის მხრივ გადაჯაჭვულია პირველთან.

მხატვრულ ლიტერატურაში ადამიანურ მსხვერპლშეწირვის თემის ანარეკლს მრავალი განსხვავებული ფორმით შეხდება მკითხველი.

ცნობილი ქართველი პროზაიკოსის, ვასილ ბარნოვის მოთხრობა “თებერას დანიშნული” გარდა მაღალი მხატვრული ღირებულებისა, რომელიც ზოგადად ახასიათებს ნახსენები ავტორის ნაწარმოებებს კიდევ სხვა თვალსაზრისითაც არის საინტერესო. იგი შეიცავს რიტუალის აღწერას, რომლის ფესვებიც მეტად ღრმად მიდის და წარმართული დროის საქართველოს რწმენა-წარმოდგენების სისტემას უკავშირდება.

აღნიშნულ მოთხრობაში მწერალი აღწერს დიდ დღეობას სოფელში, რომლის დროსაც ნაწარმოების მთავარ გმირს, ეონას, განსაკუთრებული როლი აქვს, სწორედ ის განასახიერებს მსხვერპლს, რომელზეც არის საუბარი ქვემოთმოყვანილ ეპიზოდში:

“მეგობარმა სოფლად გამიწვია, დიდი დღეობა იცისო. მთავარანგელოზობა იყო. დიდი მლოცავი სცოდნია. ჯერ ისევ წირვა იდგა, რომ მივედით, ხალხი ირეოდა, ლოცულობდა, სანთელს ანთებდა საყდარში თუ საყდრის კარ-კედელზე. ძველი საყდარი იყო, პატარა, დაბალკარებიანი. შეყვავი თავი. კარებში, შიგნით, თეთრად მოსილი ქალი გაწოლილიყო გარდი-გარდმო. გულხელი დაეკრიბა, თვალები დაეხუჭნა. შევკრთი, შევყოყმანდი და უკან დავიწიე. ფეხი დაადგი და ისევ შემოდიო, დამიძახეს. ყველა ფეხს ადგამდა ქალს და ისე გადადიოდა. მეც აღარ დავარდვით ჩვეულება: რაც შეიძლებოდა მსუბუქად დავაბიჯე ქალს ფეხი და გავედი.” [ბარნოვი, ვ. (1964) თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტომი II, გვ.492 “ლიტერატურა და ხელოვნება”, თბილისი].

ეს უცნაური და სასტიკი რიტუალი კიდევ უფრო საინტერესო ხდება მისი წარმომავლობის არქაულობით. მსგავსი რიტუალი სტრაბონის (1 საუკუნე ჩვწ) მიერაც არის აღწერილი. სტრაბონის მიერ მოთხრობილ ამ ისტორიას ყურადღება ეთმობა ივ.ჯავახიშვილის თხზულებათა პირველ ტომში, კერძოდ კი თავში, რომელიც მნათობთა თავყანისცემას და წმინდა გიორგის კულტს ეძღვნება. “ მონა რომ ეკლესიის კარებს წინ დაეცემა ხოლმე, ეს იმას მოასწავებს, ვითომ იგი მკვდარი იყოს. ხოლო რომ ეს აზრი სწორია, იმით მტკიცდება, რომ, რაც უნდა ძალიან დააჭირონ ფეხი ეკლესიაში შემავალმა მლოცველებმა, მონამ მაინც არ უნდა დაიყვიროს. რათა? სწორედ იმიტომ, რომ იგი მკვდარია, შეწირულს მსხვერპლს წარმოადგენს. დასასრულ, როგორც სტრაბონის დროს მთვარის ტაძრად მისული მლოცავები მსხვერპლად შეწირულ მონას ფეხს დაადგამენ ხოლმე, რომ ამრიგად ცოდვებისაგან განწმენდილიყვნენ, ამნაირადვე ეხლაც თეთრი-გიორგის საყდარში შემავალმა ხალხმა კარებს წინ დაცემულ მონას ზედ უნდა გადააბიჯოს ხოლმე და ფეხი დაადგას. ერთი სიტყვით, ეხლანდელი ჩვეულება ადამიანის მსხვერპლად შეწირვის სიმბოლურ სურათს წარმოადგენს.” [ჯავახიშვილი, (1979), თხზულებათა თორმეტტომეული, ტომი I, გვ.92, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა,თბილისი]

კისერზე ჯაჭვის შებმის დეტალიც ასევე უძველესი ტრადიციის გადმონაშთია, რომელიც ასევე გვხვდება სტრაბონის მიერ ქართული დღეობის აღწერაში. მე-20-ე საუკუნეში სიმბოლოდ ქცეული ატრიბუტები, ერთ დროს ნამდვილად გამოიყენებოდა მომავალი მსხვერპლის დასამონებლად, ივ. ჯავახიშვილის მიხედვით “ ვისაც კი სტრაბონის დროს I საუკუნის დამდეგს (ქრ.შ) მთვარის მსხვერპლად აირჩევდნენ, ყელზე ჯაჭვს შეაბამდნენ და ერთი წლის განმავლობაში ჰკვებავდნენ ხოლმე. ილია ზარაფიშვილის სიტყვით ეხლაც “თეთრ-გიორგის ეკლესიის კარზედ არის ნახევარი ფარგალი რკინისა, რომელსაც აქეთ-იქით რკინის ჯაჭვები ჰკიდია, სულ წონით ერთ ფუთზე მეტი იქნება; ამ ნახევარ ფარგალს მონები კისერზე იდებენ, ჯაჭვებს აქეთ-იქით ჩამოუშვებენ და ასე დატვირთულნი ან ნელი ნაბიჯით ან არა და ჩოქვით ეკლესიას გარს უვლიან ხოლმე სამ-გზის” [ბარნოვი, ვ. (1964) თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტომი II, გვ.492 “ლიტერატურა და ხელოვნება”, თბილისი.ჯავახიშვილის თხზ]

ამ ერთი კონკრეტული მაგალითიდანაც ჩანს, რომ საზარელ რიტუალს, რომლის არსებობასაც ძველ დროში მეცნიერება მსოფლიოს თითქმის ყველა კუთხეში აღნიშნავს, იდეათა სამყაროში ხანგრძლივი სიცოცხლე ჰქონია.

მსხვერპლშეწირვის რიტუალთა მრავალფეროვნება გარკვეულ კლასიფიკაციას ექვემდებარება: დაზავების, დიდი საქმის დაწყების ან დამთავრების, (გავიხსენოთ დანიელ ჭონქაძის ცნობილი “სურამის ციხე”) გარდაცვლილთა სულების პატივისცემის თუ კარგი მოსავლის მიღების მარტივი და გასაგები სურვილი პარადოქსულად ეჯაჭვებოდა სისხლის დაღვრის ბნელითმოცულ მოთხოვნილებას. მნათობთა თაყვანისცემა კი კაცობრიობის რელიგიური აზროვნების საფუძველია და გასაკვირიც არაფერია იმაში, რომ მთვარის კულტის მსახურებასაც ადამიანის სისხლი სჭირდებოდა.

ვასილ ბარნოვის ზემოთნახსენები მოთხრობა განსაკუთრებით საინტერესოა რადგან უძველესი რიტუალის ტრანსფორმაციის პროცესს აცოცხლებს. მასში ადამიანის აზროვნების ორი ეტაპი იკითხება: პირველი- როცა ის მართლა სწირავდა ადამიანურ მსხვერპლს ღვთაებებს და მეორე- როცა იგი ცდილობდა ტრანსფორმირებული, რედუცირებული ფორმით პატივი მიეგო ოდესღაც არსებული წესისათვის.

თუ ბარნოვისა და ჭონქაძის ნაწარმოებებში ადამიანის მსხვერპლად შეწირვის რიტუალი ნატურალური თუ სახეცვლილი სახით არის წარმოდგენილი, ქართულ ლიტერატურაში ბევრად უფრო დიდი იქნება რაოდენობა ნაწარმოებებისა სადაც უმანკო მსხვერპლის იდეა შენიღბული, დაშიფრული სახით არსებობს.

სუმანკო მსხვერპლი საზოგადოებას აერთიანებს, სასტიკი რიტუალის ჩატარებისას ხალხი ირაზმება იდეის გარშემო. “სურამის ციხის” შემთხვევაში კონსოლიდაციის მოტივი უფრო იოლად გასაგებია- ციხის მშენებლობის დამთავრება დიდი საერო საქმეა, მაგრამ რის გარშემო ხდება საზოგადოების კონსოლიდაცია ბარნოვის “თებერას დანიშნულში”? ამ შემთხვევაში ერთმანეთს ორი მოტივი ერწყმის. პირველი და უმთავრესიც ეს თვით ეონას ფენომენია. მოთხრობის სიუჟეტის მიხედვით მწყემს თებერას, რომელსაც ფრინველთა და ცხოველთა ხმაც კი ესმის და ფერიებიც უნახავს, ჰყავს შეყვარებული ეონა, რომელიც მამობილის ძალადობის მსხვერპლი ხდება. ცემის შედეგად მას ჯერ გონება ერთმევა, ხოლო შემდეგ გონზე მოსულს მოლანდებები ეწყება. როდესაც ნათელი ხდება, რომ მასზე არც დედის მოვლა და არც მეზობლების შელოცვა არ სჭრის საბრალო ეონა სამკურნალოდ ვაშლოვანელ მკითხავთან მიჰყავთ. სწორედ ეს სახელგანთქმული მკითხავი აუწყებს ეონას პატრონებს, რომ გოგონა “ხატის მონა” და მომავალი გულთმისანია. თავად მკითხაობის რიტუალის აღწერა და ვაშლოვანელი მკითხავის დახასიათებაც მოთხრობაში განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს, რადგან მისმა ნათქვამმა სიტყვამ საზოგადოების ეონას მიმართ დამოკიდებულება უნდა შეცვალოს.

მკითხავი, რომელიც დახასიათებულია როგორც “ძალიან თავის ნება” და “თავისწვერა” ადამიანი [ვ. ბ. ტომი II გვ.492], რომელიც სურვილისამებრ ექცეოდა მიმსვლელებს, ზოგს

კარებიდანვე აბრუნებდა დანახვისთანავე პატივისცემით განწყობა ეონას მიმართ. მოთხრობაში დეტალურად არის აღწერილი, როგორც ის მეთოდი, რომლისაც ზოგადად იყენებს ვაშლოვანელი მკითხავი – “რომ დაიდგამდა წყლით სავსე ვერცხლის თასს და ალმასის ბეჭედს ჩააგდებდა შიგ, დაწვრილებით ამოიკითხავდა კამკამა წყალში ყოველსავე გარდასულს თუ გარდასავალს” [ბარნოვი, ვ. (1964) თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტომი II, გვ.492 “ლიტერატურა და ხელოვნება”, თბილისი], ასევე მის მიერ ეონას შეცნობის, მისი დაკვალიანების ამბავიც.

“შეუდგა მკითხაობას. ოხრავდა, ამოქნარებდა, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ამბობდა. მიქელ-გაბრიელის მიზეზი ამოვიდა. ნათქვამიდან გამოირკვა, რომ ეონა ახლავე უნდა ხლებოდა მთავარ-ანგელოზს. სამი წელიწადი-უნდა ყოფილიყო ამ ხატის კარს მონად. მერე განთავისუფლდებოდა ქალი, დაუბრუნდებოდა მას თავის ჯანიც, თავისი გონებაც და თან მიემადლებოდა ნიჭი გულთმისნობისა.”

ასეთია მკითხავის დასკვნა, ის ეონას დედის შემოთავაზებულ გასამრჯელოზეც უარს ამბობს. იმ დღიდან სოფლის დამოკიდებულებაც იცვლება ეონას მიმართ. მას პატივს სცემენ, როგორც ხატის რჩეულს და მომავალ გულთამხილველს.

როდესაც შემდეგ ეონას მიიყვანენ აღთქმულ ეკლესიაში, ის დაინახავს მთავარანგელოზის ხატს და იტყვის “აი, თებერავ, ის ვაშკაცი, მე რომ მეცხადება ხოლმე სიზმრად!-“ [ბარნოვი, ვ. (1964) თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტომი II, გვ.198 “ლიტერატურა და ხელოვნება”, თბილისი]

ასე რომ ერთის მხრივ ეონას ფენომენი და მეორეს მხრივ მთავარანგელოზობის დღესასწაულის აღნიშვნა ხდება საფუძველი არქაული რიტუალის გაცოცხლებისა აღნიშნულ საზოგადოებაში. დღესასწაულის ფონზე ეონას კურთხევა ხდება, ამიტომაც არის ამ დროს მისი ახლობლების განწყობა ამაღლებული. ისინი მთლიანად იზიარებენ რიტუალის პათოსს, სრულად არიან ჩართული ამ შემზარავ თამაშში, რადგანაც მხოლოდ ამგვარად, ეონას მედიუმად გადაქცევის გზით წარმოედგენიათ მისი გადარჩენა.

ძალიან საინტერესოა მომენტი როდესაც ეონა უკვე ეკლესიის კარებთან ხდება შეუძლოდ: “იფართხალა, ხელები აწყვიტა, მერე დახუჭა თვალები და გაითანგა. ეონას დედამ და თებერამ დააპირეს მისცვივნოდნენ ქალს, მაგრამ ბერმა ნება არ მისცა, არც ჯაჭვი შეახსნევინა.

-ხატმა დააკვეთა თავისი მონა, დიდება იმის მდღეს და სახელს! ეხლა აალაპარაკებს, წარმოათქმევინებს მის წმინდა ნებას.” [ბარნოვი, ვ. (1964) თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტომი II, გვ.492 “ლიტერატურა და ხელოვნება”, თბილისი] სასულიერო პირიც კი თვლის რომ ეონას სულს ხატი დაჰპატრონებია.

ის რადიკალური სხვაობა, რომელიც ამ მხრივ ეონას ახლობლებსა და ზურაბის დედას შორის არსებობს არ აიხსნება მხოლოდ იმ ფაქტით, რომ პირველი მხოლოდ განასახიერებს მიცვალებულს, ხოლო მეორე ნამდვილად კვდება.

მთავარი ამ შემთხვევაში ის არის, რომ ვასილ ბარნოვის პერსონაჟი აღნიშნული რიტუალის ჩატარებას ნებაყოფლობით თანხმდება. ეგრედწოდებული “ხატის მონობა” მისთვის თავსმოხვეული როლი სრულებით არ არის, ის ამ მომენტისათვის საგანგებოდ ემზადება, მასთან ერთად ემზადება საზოგადოებაც.

ხოლო ვასილ ბარნოვს, როგორც ქართველთა წარმართობის დროინდელი რწმენა-წარმოდგენების, ზოგადად რელიგიისა და რელიგიურობის დაუცხრომელ მკვლევარს და უბადლო მცოდნეს სწორედ ის ფენომენი აინტერესებს, რომლის წყალობითაც მისი თანამედროვე საზოგადოების ერთი ნაწილი თუ ჯგუფი შეიძლება ცნობიერებით არქაული დროის ადამიანს გაუთანაბრდეს აზროვნებაში.

ის კონსოლიდაციაც, საზოგადოების წევრების ერთი იდეის გარშემო დარაზმვა ერთბაშად რაღაც მისტიურ შედეგს იძლევა, ადამიანები დიდი ხნის წინ დავიწყებულ და უარყოფილ წესს უბრუნდებიან, ატარებენ რიტუალს, რომელსაც მათ ოფიციალურ სარწმუნოებასთან არაფერი აქვს საერთო, სამაგიეროდ ღრმად და სამარადისოდ არის გადაჯაჭვული ადამიანის ქვეცნობიერთან, რომლის ერთგვარ, მეტად საინტერესო ანარეკლს ლიტერატურული აზროვნებაც წამოადგენს.

ლიტერატურა:

I. ბარნოვი, ვ. (1964) თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტომი II, გვ.492 “ლიტერატურა და ხელოვნება”, თბილისი

II. ზედანია გიგა, 2010 “სურამის ციხე”: ინტერპრეტაციისათვის, www.lib.ge

III. ჯავახიშვილი, (1979), თხზულებათა თორმეტტომეული, ტომი I, გვ.92, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი

IV. KiknaZe, z. tonia, n. miTologia, (2001) gamomcemloba “logos presi”, Tbilisi

V. Фрезер Джеймс Джодж (2006) «Золотая Ветвь» Издательство «Эксмо» Москва

Sopio Arsenishvili

“Sacrifice for the Moon”

Abstract

The idea of human sacrifice, which takes its start in yearly period of historical development existed according to the scientists in most parts of the world.

Together with progress of human society the horrifying ritual was rejected but it does not mean that idea of human sacrifice was destroyed completely. The traces of such rite could be found in many different rituals practiced by representatives of the different nations including Georgians. Its influence could also be found in literature.

In novel of famous Georgian writer, Vasil Barnov “Tebera’s Fiancée” author reconstructs the ritual practiced by Georgians far before they became Christians. It is sacrifice for the Moon, the main deity of ancient Georgia.

In the article I try to compare this model to the another example of the human sacrifice in our national literature (Daniel Chonqadze “ Surami Fortress”).

Based on those two examples I will make an effort to explain what does the patterns of human sacrifice mean in each case and what do they have common or different.

Key Words: Sacrifice, Ritual, The Moon, Society, Deity.

ციური ახვლედიანი, მეგი მჭედლიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

„კომპლიმენტი“ როგორც ფატიკური კომუნიკაციის ერთ-ერთი სახეობა

(ფრანგული და ქართული ენების მაასალაზე)

ადამიანთა შორის ვერბალური ურთიერთობის პრობლემები და ამა თუ იმ ენის მატარებელთა კომუნიკაციური და პრაგმატული თავისებურებები, მე-20 საუკუნის დასასრულიდან, ინტენსიურად იპყრობს ლინგვისტთა ყურადღებას; ამავე სფეროთი სოციოლოგები და ფსიქოლოგებიც არიან დაინტერესებულნი. ენობრივი კომუნიკაციის პრაგმატული მიმართულების ფონდში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ კომპლიმენტის (ქათინაურის) შემცველ გამონათქვამებს, რომელთაც კომუნიკაციის წარმატებულ რეალიზაციაში აკისრიათ კონტაქტის დამამყარებელი, ჰარმონიზაციული ფუნქცია.

„კომპლიმენტი“ უშუალო კავშირშია ფატიკურ კომუნიკაციასთან, რომლის მიზანია კონტაქტის დამყარება, გაგრძელება, შეწყვეტა და იმის დადასტურება მუშაობს თუ არა is kodი, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება კომუნიკაცია. კომუნიკაცია ასევე წარმოადგენს ორ ან ორზე მეტ ენობრივ პიროვნებათა ურთიერთშემოქმედების პროცესს, რომლის დროსაც ხდება ინფორმაციის გაცვლა. ფატიკური კომუნიკაციის მიზანია მსმენელის ყურადღების მიპყრობაც, რისთვისაც განსაკუთრებით გამოიყენება „კომპლიმენტი“.

ცნობილია, რომ ვერბალურ ფატიკურ გამონათქვამებში გამოიყოფა ცხრა სახეობა ანუ ქვეტიპი, რომლებიც ერთმანეთთან პარადიგმატულ მიმართებაში იმყოფებიან. ამ ქვეტიპებიდან აღსანიშნავია „კომპლიმენტის“ ანუ „ქათინაურის“ ქვეტიპი. აღსანიშნავია,

რომ ადამიანებს სიამოვნებთ მათი ფიზიკური და სულიერი თვისებების შექება. ისინი ერთმანეთს ქათინაურებს ეუბნებიან. ფრანგულ და ქართულ ენებში გავრცელებულია შემდეგი ფატიკური ქათინაურები: „რა კარგად გამოიყურები“, „ეს კაბა ძალიან გიხდება“, რაც ფრანგულში შემდეგნაირად გამოიხატება: “Tu as l’air bon”, “Cette robe te va beaucoup”.

ძნელად თუ მოიძებნება ადამიანი, რომელსაც თავისი ნაღვაწის, სულიერი თუ ფიზიკური თვისებების შექება არ სიამოვნებდეს. აქედან გამომდინარე, ქათინაურების წარმოთქმა ფატიკური კომუნიკაციის ერთ-ერთი ყველაზე სასიამოვნო ხერხია. როგორც ქართველები, ისე უცხო ქვეყნის წარმომადგენლები ხშირად წარმოთქვამენ შემდეგ ფრაზებს: “ რა სიმპატიური ხარ!“, „რა ლამაზი ხარ!“, „რა ბრწყინვალე ხარ!“, „ რა კარგი დიასახლისი ყოფილხარ!“, „ ძალიან ელეგანტური ხარ!“, „ ეს ტანსაცმელი ძალიან გიხდება!“, „ რა მშვენიერი გარეგნობა გაქვს!“, რაც ფრანგულ ენაში შემდეგნაირად JRers:

Que tu es belle!- რა ლამაზი ხარ!

Tu es très élégant!- ძალიან ელეგანტური ხარ!

Ces vêtements te vont beaucoup!- ეს ტანსაცმელი ძალიან გიხდება!

Quelle bonne ménagère tu es! -რა კარგი დიასახლისი ხარ!

Tu as une bonne apparence!- რა კარგი გარეგნობა გაქვს!

არანაკლებ სიამოვნებს თანამოსაუბრეს მისი ინტელექტუალური თვისებებისა და წარმატებების შექება: „ რა ნიჭიერი ხარ!“, „ ყოჩაღ, რა მშვენივრად მიპასუხე!“, „ ეს რა კარგი რამ დაგიწერია!“, „ რა მშვენიერი ხმა გაქვს!“, რაც ფრანგულ ენაში შემდეგნაირად გამოიხატება:

“Que tu es intelligent!- რა ნიჭიერი ხარ!

“ Tu m’as bien répondu, bravo!”- ყოჩაღ, კარგად მიპასუხე!

“ Quelle belle voix tu as!”- რა ლამაზი ხმა გაქვს!

როგორც აღვნიშნეთ, ქათინაური ფატიკური კომუნიკაციის წარმართვის შესანიშნავ საშუალებას იძლევა, თუმცა მისი ხმარებისას ზომიერებაა საჭირო, რათა უხერხულ მდგომარეობაში არ ჩავაგდოთ და თავი არ მოვაბეზროთ თანამოსაუბრეს. უმჯობესია შემოვიფარგლოთ რამდენიმე ტაქტიანი ქათინაურით და ამით ჩვენი თანამოსაუბრის კეთილგანწყობა მოვიპოვოთ.

თანამედროვე ლინგვისტურ კვლევებში კომპლიმენტი შეტანილია ეპიდექტური მეტყველების ჟანრთა სისტემაში. ეპიდექტური მეტყველების აღწერა პირველად წარმოდგენილია არისტოტელეს ნაშრომში „რიტორიკა“. ადრესატისა და სამეტყველო აქტის მიზნის მიხედვით, არისტოტელე ასახელებს რიტორიკული მეტყველების სამ სახეობას: სათათბირო, სასამართლო და ეპიდექტური; ამ უკანასკნელის მიზნად მიიჩნევენ ქებას და კიცხვას, ქების ობიექტად კი - მშვენიერებასა და სათნოებას.

ანტიკურ რიტორიკაში კომპლიმენტისადმი, როგორც ეპიდეიქტური მეტყველების მცირე ფორმისადმი, წაყენებული მოთხოვნები იყო: 1) კომპლიმენტის ობიექტს წარმოადგენს ის, ვინც იმსახურებს ქებას; 2) კომპლიმენტის ადრესატი ხდება ის, ვინც სათნოა, ან ყოველ შემთხვევაში, რაიმე დადებითი თვისების მქონეა; 3) კომპლიმენტის წარმოთქმისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მსმენელის პიროვნება; 4) კომპლიმენტისათვის ყველაზე მეტად დამახასიათებელია ისეთი ტროპების გამოყენება, როგორიცაა ჰიპერბოლა, შედარება, ეპითეტი და გრადაცია. ეს მოთხოვნები თითქმის არ შეცვლილა დღემდე.

„კომპლიმენტის“ ცნება მკვეთრად უპირისპირდება „მლიქვნელობის“ ცნებას, რადგან კომპლიმენტის ავტორი რეალურად გამოხატავს თანამოსაუბრის ღირსებებს, მისი მიზანია სიამოვნება მიანიჭოს თანამოსაუბრეს და არ ვარაუდობს მისგან რაიმე გამორჩენას.

კომპლიმენტის ჟანრში დაშვებულია მცირე ჰიპერბოლიზაცია, მაგრამ არ იგულისხმება ტყუილი და არაგულწრფელობა. ამით კომპლიმენტი არსებითად განსხვავდება მლიქვნელობისაგან.

კომპლიმენტები გამოიყენება ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში: ოფიციალურ ანუ საქმიან გარემოში და არაოფიციალურ გარემოში ანუ მეგობართა, ახლობელთა, ნათესავთა წრეში. კომპლიმენტის საშუალებით მოლაპარაკე ახორციელებს კომუნიკაციური სიტუაციის სხვადასხვა მიზნებს: გარდა იმისა, რომ მყარდება კონტაქტი, ასევე იქმნება სასიამოვნო ატმოსფერო საუბრისათვის, გრძნობების გამოხატვისათვის (ყველაზე ხშირად მამაკაცისა და ქალის ურთიერთობისათვის) და სხვ.

კომპლიმენტი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ქალის, მამაკაცის, კოლეგის, უფროსის, ბავშვის, მოხუცის და ა.შ. მიმართ. კომპლიმენტის გამოხატვის ფორმა, სტრუქტურა და შინაარსი დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვის მიმართ და რა სიტუაციაშია ის წარმოთქმული.

ამგვარად, კომპლიმენტი როგორც სამეტყველო ჟანრი, რომელიც ფლობს კონტაქტის დამამყარებელ ფუნქციას და წარმოადგენს ურთიერთობის ჰარმონიზაციას, იმსახურებს კომპლექსურ კვლევას.

კომპლიმენტის ლიტერატურული ფორმა შენარჩუნებულია ფრანგულენოვან კომუნიკაციაში და ხასიათდება, როგორც სპონტანური, ასევე წინასწარმომზადებული ტექსტების ნიშნებითაც (იუბილარის ან დაჯილდოვებული პირის პატივსაცემად წარმოთქმული სიტყვები).

მაგალითად, საფრანგეთის აკადემიაში მისაღებ პირთა მისამართით წარმოითქმის კომპლიმენტი: “ voilà en effet bien longtemps que vous êtes célèbre”. ფრანგულენოვანი

კომუნიკაციის სასაუბრო ფორმაში კომპლიმენტი გვხვდება გაცილებით ხშირად, ვიდრე რომელიმე სხვა ენაში. ამ ტიპის (სასაუბრო) კომპლიმენტები გამოირჩევა წინადადების მარტივი წყობით, აშკარად გამოხატულ ემოციურ შეფერილობაზე ხაზგასმით: „Comme tu es belle, ma fille!“.

უდავოა, რომ კომპლიმენტი წარმოადგენს ფლირტისათვის ძალიან აუცილებელ ელემენტს; ასეთ შემთხვევაში ის შეიძლება თამამი ტონით და აზრის შეფარულობით ხასიათდებოდეს; მაგ: „-T'appelles- tu Alice?- Non, pourquoi?- Parce qu'une fille comme toi peut seulement venir du pays des merveilles!“ ან ასეთი ფორმა: „Que se passera-t-il dans le ciel avec tous ces anges qui marchent sur terre?“

ფრანგულენოვან კომუნიკაციაში კომპლიმენტი გამოიყენება საქმიან სფეროშიც, სადაც კონტაქტის დამყარება ძალიან მნიშვნელოვან მომენტად ითვლება და ხელს უწყობს საქმიანი ურთიერთობების ეფექტურობას, სადაც კომპლიმენტი არა მხოლოდ ეტიკეტის ელემენტია, არამედ პიროვნებათა შორის ურთიერთობის ჰარმონიზაციის საშუალებაცაა:

“Je pense que votre entreprise serait l'idéal pour moi”;

“ Si tout le monde était comme vous ca serait un Bonheur!”

ოფიციალურ საქმიან სფეროში, უმეტესად, დადებითი შეფასება ეძლევა ადრესატის პროფესიულ თვისებებს, მის მოღვაწეობას ან მისი საწარმოს მუშაობას; ამასთანავე აქ გამორიცხულია ისეთი პირდაპირობა, რითაც გამოირჩევა საყოფაცხოვრებო სფეროსათვის დამახასიათებელი კომპლიმენტები.

კომუნიკაციის სხვადასხვა სახის კომპლიმენტებს, მიუხედავად თემისა, ადრესატისა და გამოყენების სფეროსი, ახასიათებთ საერთო ნიშნები: 1) კომპლიმენტის ობიექტს წარმოადგენს რაიმე დადებითი თვისება (გარეგნული შესახედაობა, თანამოსაუბრის პროფესიონალური შეფასება, მისი ხასიათის ან ქცევის თავისებურებანი და ა.შ.) 2) „შენ“-ობით ან „თქვენ“-ობით პირდაპირი მიმართვა, რადგან კომპლიმენტი კონტაქტურ კომინიკაციას განეკუთვნება (Vous êtes, tu es) და გულისხმობს საპასუხო რეაქციას; 3) ადრესატის ღირსებათა ჰიპერბოლიზაცია და ლექსიკა დადებითი შეფასებით (célèbre, belle, grace à vous); 4) ემოციურობა, რაც ზეპირმეტყველებაში ინტონაციით და წერით ფორმაში ძახილის ნიშნებით გამოიხატება; 5) ჰიპერბოლიზაცია.

სხვადასხვა სფეროს კომპლიმენტებს შორის ასევე არსებობს განსხვავებებიც: მხატვრული ლიტერატურის სფეროში: თხრობის განსაკუთრებული მანერა და ფრაზების დახვეწილობა, Passé simple-ის გამოყენება, ვრცელი მეტაფორებისა და გამეორებების ხმარება.

საყოფაცხოვრებო სფეროში: ფრაზათა შედარებით მარტივი სტრუქტურა, აშკარად გამოხატული ემოციური შეფერილობა.

ოფიციალურ-საქმიან სფეროში: ფრაზათა მკაფიო (ზუსტი) სტრუქტურა, Conditionnel-ის გამოყენება, კომპლიმენტის ირიბი გამოხატვა.

ლიტერატურა:

Berrendonner A. *Eléments de pragmatique linguistique*. Paris, 2007.

Caelen J. *Eléments de Linguistique et de Pragmatique*. Grenoble, 2010.

Réthoré J. *La pragmatique linguistique*, Paris, 1989.

Аристотель. *Собрание сочинений в 4-х томах*. Москва, 1975- 1984.

Tsiuri Akhvlediani, Megi Mtchedlishvili

“Compliment” as One of the Types of Phatic Communication

Abstract

In the pragmatic fund of verbal communication, the expressions containing compliments have an important place. They play a great role in the realization of successful communication. They establish a contact and it is a harmonious function. In the genre of compliments there is a bit of hyperbole, but it does not mean lies and insincerity. So compliments greatly differ from flatter. Compliments are used in different fields of life: in the informal and formal surroundings. Among compliments of different fields, there are common and distinctive signs.

Key words: compliment, phatic, communication, hyperbole, flatter, informal and formal surroundings.

Седа Асатуrowaб Лали Сехниашвили

Проблематика инфинитива в разносистемных языках(на материале русского,английского,немецкого и грузинского языков)

Как известно,инфинитив (от латинского *infinitivus*-неопределённый способ)-это исходная форма глагола,обозначающая действие вне связи с его субъектом,т.е.безотносительно к лицу,числу,времени и наклонению. [*Д.Э.Розенталь* и др.М.,1985,с.98].

Инфинитив на протяжении долгого времени привлекал внимание учёных своими особыми глагольно-именными признаками,а также своим происхождением.Вопрос об инфинитиве особенно волновал грамматистов.Часть их (фортуновская школа,кроме А.М.Пешковского) решительно отделяла инфинитив от глагола.Причиной такого отделения было то, что по своему происхождению инфинитив является именем с глагольной основой (знать-знаю и знать,знати) и не принадлежит к числу ни предикативных,ни атрибутивных форм глагола.

Некоторыми учёными (Д.Н.Потебней,И.Ф.Калайдовичем и др.)инфинитив был объявлен особой частью речи и рассматривался как слово,не причастное к спряжению.Другие (Д.Н.Овсянико-Куликовский ,акад.А.А.Шахматов и лингвисты бодуэновской школы) настойчиво подчёркивали,что инфинитив в современном русском языке –это «глагольный номинатив»,т.е. основная, исходная форма глагола.По.мнению Д.Н.Овсянико-Куликовского, инфинитиву «вовсе не нужно иметь определённое личное окончание,а вполне достаточно иметь отношение к лицу,хотя бы и неизвестному вне контекста...Отношение к лицу делает инфинитив спрягаемой частью [*Овсянико-Куликовский Д.Н.* Спб.,1912,с.87-88.]

В.В.Виноградов отмечает,что и «А.А.Потебня,считая инфинитив особой частью речи,всё же приписывал ему отношение к неопределённому лицу».

Даже А.М.Пешковский, долгое время считавший инфинитив особой ,хотя и смешанной частью речи,в конце концов признал его глагольным «*nomitivus'om*».

Таким образом, неопределённая форма (инфинитив) входит в систему русских глагольных форм, хотя и отличается весьма своеобразной структурой. Семантически неопределённая форма аналогична именительному падежу имени существительного со значением действия:ловить-ловля, читать- чтение, шить-шитьё, вязать –вязание,ходить-ходьба, бегать-бег, рисовать-рисование, объяснить-объяснение и др.

Исходная форма глагола получила название неопределённой потому,что она, обозначая процесс, действие, не указывает на лицо, которое осуществляет это действие.Идея процесса в этой форме глагола выражена в наиболее чистом виде.Поэтому для названия действия пользуются формой инфинитива.Инфинитив содержит минимальную грамматическую информацию,выражает только значения вида и залога.Он имеет более простой состав ,чем другие формы глагола.[*Н.М.Шанский* и др.М.,1987,с.152].

Кроме вида и залога, инфинитиву присущи переходность и непереходность.

Как было отмечено выше ,по своему происхождению инфинитив является не глагольной , а именной формой: он представляет собой застывшую форму дательного-местного падежей единственного числа отглагольного существительного,склонявшегося по древним основам на *i*.Это имя было втянуто в систему глагола и получило глагольные

категории вида и залога. То, что инфинитив по происхождению является именной, а не глагольной формой, доказываются тем, что и в современном русском языке ещё сохраняются связи его с именем существительным. Сравним инфинитив **мочь** и существительное **мочь** (бежать во всю мочь, что есть (было) мочи (силы) трудиться, кричать), инфинитив **печь** и существительное **печь**, инфинитив **пасть** и существительное **пасть**. [В.В.Иванов.М., 1983, с.359].

Инфинитив – одна из именных форм глагола, утративших формы изменения, но сохранивших синтаксические функции имён. Славянский инфинитив, по мнению Г.А.Хабургаева, не является общеиндоевропейским: он образовался в праславянском языке присоединением к глагольной основе инфинитива суффикса –t- и именной темы i. Предполагают, что исторически **нести, знати, ходити** и т.д. – застывшие формы дательного падежа единственного числа основ на i (Ср. дат. **кости, власти, гости** и т.п.)

[Г.А.Хабургаев.М., 1974, с.306].

Формы славянского инфинитива, возможно, и были образованы в праславянском языке, но это не значит, что происхождение и сфера употребления славянского, в частности, русского инфинитива не является общеиндоевропейским.

Английский инфинитив – это также неличная форма глагола, которая даёт отвлечённое, обобщённое понятие о действии; в этой форме связь действия с деятелем лишь предполагается логически, а не выражается формальными признаками. [В.Н.Жигадло и др.М., 1956, с.161].

Историческое развитие английского инфинитива связано с процессом вовлечения этой формы в систему глагола (так же, как в русском) и утратой ею некоторых именных черт. Так, с одной стороны, инфинитив приобрёл глагольные категории вида и залога (как в русском), а также категорию времени (в отличие от русского инфинитива), а с другой стороны, инфинитив к началу среднеанглийского периода утратил форму дательного падежа. Как считают И.П.Иванова, Л.Л.Иофик и др., глагольные свойства инфинитива выявляются не только в категориях времени, вида и залога, в способности принимать беспредложное дополнение и определяться обстоятельством, но и в том, что, подобно личным формам глагола, инфинитив передаёт в большинстве случаев действие как процесс, который не может мыслиться вне связи с его производителем. [В.Н.Жигадло, И.П.Иванова, Л.Л.Иофик.М., 1956, с.161].

Инфинитив и в немецком языке – это особая форма глагола, которая выражает действие или состояние обобщённо, без отнесения его к тому лицу, которое это действие выполняет, то есть «в виде абстракции», говоря словами И.Польдауфа [J.Poldaf. 1959. с.209].

В древневерхненемецком языке инфинитив, так же, как и в современном немецком языке, выступал как «основная форма» глагола и использовался довольно часто в сочетании со спрягаемыми формами других глаголов. [О.И.Москальская М., 1956, с.394].

Однако инфинитив настолько ещё сохранял в то время свою именную природу, что мог спрягаться, получая при этом личное окончание, которое было сходно с падежными окончаниями существительных.

Форма дательного падежа употреблялась обычно с предлогом, что также свидетельствовало об именном характере инфинитива, так как употребление предлога характерно для существительных. Особенно часто форма дательного падежа инфинитива употреблялась с предлогом **zu** в значении цели, например:

Giengut mit swerton inti mit zu fâhanne. - Вы отправились с мечами и палками, чтобы схватить меня.

В современном немецком языке инфинитив не сохранил способность к спряжению. Другое значение также получило употребление **zu** при инфинитиве. Сегодня **zu** при инфинитиве перестало выполнять роль предлога, утратило своё первоначальное лексическое значение и превратилось в часть формального характера, которая сопровождает инфинитив. Сходство инфинитива с отглагольным именем в современном немецком языке уменьшилось, но не исчезло. В немецком языке связь инфинитива с именем проявляется в субстантивации инфинитива, которая происходит без добавления каких-либо аффиксов, например:

Kommen und gehen – das Kommen und Gehen.

Также основной чертой близости инфинитива с существительными является употребление инфинитива, а также инфинитивных оборотов в тех синтаксических функциях, которые особенно характерны для существительных – в функции подлежащего и дополнения, а также в функциях определения и обстоятельства. В наше время в современной грамматике немецкого языка, как утверждает Б.А.Абрамов, принято считать, что в системе форм немецкого глагола представлены шесть инфинитивов, а именно: инфинитив I актива (Infinitiv I Aktiv): arbeiten, kommen, sprechen, lernen; инфинитив II актива (Infinitiv II Aktiv): gearbeitet haben, gekommen sein;

инфинитив I пассивного действия (Infinitiv I Passiv): gebaut werden;

инфинитив II пассива (Infinitiv II Passiv): gebaut worden sein; инфинитив I пассива (Infinitiv I Stativ): gebaut sein, zerschnitten sein и инфинитив II пассива (Infinitiv II Stativ): gebaut gewesen sein, zerschnitten gewesen sein.

[Б.А.Абрамов М., 1968. -30 с.].

Самой употребляемой формой инфинитива является инфинитив I, который обычно называется «чистым» инфинитивом. Инфинитив в немецком языке имеет то же управление, что и соответствующая форма личного глагола.

[Е.В.Нарустранг. СПб., 2004. с.70]. (Что характерно и для русского языка).

Например: Er beschlo morgen am Referat zu arbeiten.

- Он решил завтра поработать над докладом.

Сравним: Er arbeitet am Referat.

- Он работает над докладом.

В немецком языке инфинитив – это одна из трёх основных форм глагола, входящая в состав системы глаголов, так как он является составной частью глагольных форм (Futurum, Konditionalis).

К неличным формам глагола в английском языке, кроме инфинитива, относятся также причастие и герундий.

С герундием и существительным инфинитив сближает способность выполнять синтаксические функции подлежащего и беспредложного дополнения, не свойственные причастию. Но в отличие от существительного и герундия: А) инфинитив не может зависеть

от предлога, б) в функции определения инфинитив может стоять только в постпозиции, примыкая к определяемому им слову без предлога (что характерно и для русского языка).

Инфинитив выступает в синтаксических функциях подлежащего, второго члена составного сказуемого, беспредложного дополнения, второго члена сложного дополнения, определения и обстоятельства. Во всех перечисленных синтаксических функциях наряду с инфинитивом полнозначных глаголов употребляется инфинитив связочных глаголов, сочетающийся с предикативным членом. Инфинитив редко выступает изолированно, обычно он является центром инфинитивной группы с зависящими от него дополнениями и обстоятельствами. В английском языке независимое употребление для инфинитива не характерно, а в русском языке имеет место как зависимый, так и независимый инфинитив.

Синтаксические функции инфинитива в русском языке весьма разнообразны, что также объясняется его близостью к существительному по значению и происхождению.

Инфинитив может употребляться в роли любого предложения:

1. Подлежащего (независимый инфинитив):

Курить вредно.

Курить воспрещается!

2. Сказуемого (независимый инфинитив):

Сидеть тихо!

3. Присвязочного члена в составном сказуемом – так называемый субъектный инфинитив, относящийся к подлежащему:

Мы хотим вернуться. Девочка начинает рисовать.

4. Дополнения – так называемый объектный инфинитив, обозначающий действие не субъекта (подлежащего), а другого лица. [*Ф.Л. Гужва* 1967, Киев. С.111]

Отец посоветовал другу не курить.

Прошу вас не шуметь.

Наталья попросила меня помочь ей.

5. Определения:

Охота странствовать напала на него (Грибоедов)

Каждый человек имеет право работать.

6. Обстоятельства:

Пришёл проститься.

Отправился в лес охотиться.

Из сопоставления инфинитива, его происхождения и синтаксических функций в таких индоевропейских языках, как русский, английский и немецкий, - следует, что смешанная, «глагольно-именная» форма, или исходная форма глагола, так называемый инфинитив имеет

одинаковое, именное происхождение, поэтому в предложении может выступать в роли любого члена.

Обратимся к грузинскому языку, языку иной структуры, иной языковой семьи.

Грузинский язык – один из картвельских языков. Картвельские языки относятся к иберийско-кавказской семье языков, однако между картвельскими, с одной стороны, и абхазско-адыгскими и нахско-дагестанскими, с другой, – имеются серьёзные различия. Так называемая ностратическая гипотеза сближает картвельские языки с несколькими другими языковыми семьями. На основании сопоставления ряда черт фонетического и грамматического строя картвельских и индоевропейских языков высказано предположение о том, что в древности они могли входить в единый языковый союз. [Энциклопедический словарь юного филолога 1984, с.130]. Однако не все лингвисты соглашаются с ностратической гипотезой.

Наша цель заключалась в том, чтобы выяснить, имеется ли в картвельских языках, в частности в грузинском языке, инфинитив; если нет, то какая форма – глагольная или именная, выполняет в грузинском языке функцию начальной формы глагола.

Неопределённая форма глагола не характерна для грамматического строя современного грузинского языка: в древнегрузинском в виде зародыша встречались формы инфинитива, но они не выжили и полностью утратились.

Отсутствует инфинитив не только в новогрузинском, но и в других картвельских языках, однако встречается в некоторых иберийско-кавказских языках, например, в аварском. [Г.Г.Голетиани 1970, Тб., с.210].

А.С.Чикобава пишет, что аварский язык, наряду с категорией масдара, характерной для всех картвельских языков, различает и формы инфинитива, образуемые посредством двух суффиксов – ne(ni) и – de(-di) [А.Чикобава 1937, М.].

В грузинском языке инфинитиву в основном соответствует масдар-склоняемая форма, которая, подобно инфинитиву, имеет общую с глаголом основу, категории вида, контакта, направления, ориентации и редко – залога.

Грузинский масдар является начальной формой, обладающей категориями как существительного, так и глагола. [Т.Кевлишвили 1976 Тб., с.25].

В грузинском языке имеются гибридные слова, одновременно обладающие именными и глагольными грамматическими признаками. Эти слова называются *sachel-zmna* (имя - глагол). Имя - глагол делится на две группы:

sawkisi (начало) и причастие. *Sacwkisi* - значит начало, начальная форма, которую в сопоставительной грамматической литературе принято называть масдар (имена действий). Масдаром называются имена-глаголы, которые лексическое значение глагола называют отвлечённо, безотносительно к категории лица. Например, *xatavs* (рисует) – личная форма глагола, *xatva* (рисование, рисовать) – его начало, которое выражает лексическое значение соответствующего личного глагола безотносительно к тому или иному лицу. [Л.Квачадзе 1961 Тб., с.283].

В русском языке грузинскому *sawkisi* (началу) одновременно соответствует и инфинитив и соответствующее отглагольное существительное,

например: **qsova** - вязание, вязать

sirbili - бег, бегать

siaruli - ходьба, ходить и др.

Как было отмечено выше, грузинское «начало»(sawkisi) одновременно и склоняется и спрягается, например:

Именительный	qsova		
Повествовательный	qsovam		
Дательный	qsova s		
Родительный	qsovis		
Творительный	qsovit		
Обстоятельственный	qsovad		
Звательный	qsovav		
1.me	vqsovs	chven	vqsovt
2.shen	qsovs	tqven	qsovt
3. is	qsovs	isini	qsoven

А в русском языке инфинитив является начальной формой глагола и спрягается:

1. Я вяжу	Мы вяжем
2. Ты вяжешь	Вы вяжете
3. Он вяжет	Они вяжут

Отглагольное же существительное склоняется:

Им. **вязание**

Род. **вязания**

Дат. **вязанию**

Вин. **вязание**

Тв. **вязанием**

Пр.о **вязании**

И в то же время иногда и в русском языке имеет место полное совпадение начальной формы глагола и существительного со значением действия. Например:

знать- знаю-знати	сечь-сечёт-сечи
пасть- паду-пасти	печь-печёт- печи
стать-стану-стати	течь-течёт-бочка дала течь

Хотя, следует отметить, что приведённые пары слов различаются семантически.

Сопоставляя инфинитив в русском. английском(индоевропейских) языках, с одной стороны, и грузинского масдара, с другой, можно сделать вывод о том, что ностратическая

теория вполне реальна и подтверждается множеством исследований в этой области. То, что в грузинском языке, пусть только в зародыше встречались формы инфинитива; то, что в грузинском имеется масдар (склоняющийся и спрягающийся) и в русском языке встречаются слова типа **знать, мочь, печь** и др. ещё раз убеждает нас в том, что у индоевропейских и картвельских языков был общий прапраязык.

Литература:

1. Абрамов Б.А. (1968) Синтаксические потенции глагола. Автореф... канд. филолог. наук М.
2. Валгина Н.С., Розенталь Д.Э., Фомина М.И., Цапукевич В.В. (1971). Современный русский язык. М.: Высшая школа.
3. Виноградов В.В. (1972). Русский язык. М.: Высшая школа.
4. Голетиани Г.Г. (1970). Сопоставительная грамматика русского и грузинского языков. Часть I. Морфология. Тб.: Издательство ТГУ.
5. Жигадло В.Н., Иванова И.П., Иофик Л.Л. (1956). Современный английский язык. Теоретический курс грамматики. М.: Издательство литературы на иностранных языках.
6. Иванов В.В. (1983) Историческая грамматика русского языка. М.: Просвещение.
7. Квачадзе Л. (1961). Грузинский язык. Часть I (на грузинском языке). Тб.: Цодна.
8. Кевлишвили Т. (1976). Сборник упражнений по русско-грузинской сопоставительной грамматике. Тб.: Ганатлеба.
9. Москальская О.И. (1956). Грамматика немецкого языка. теоретический курс. М.
10. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б., Теленкова М.А. (2002) Современный русский язык. М.: Айрис – Пресс.
11. Хабургаев Г.А. (1974) Старославянский язык. М.: Просвещение.
12. Энциклопедический словарь юного филолога (языкознание) (1984). Сост. Панов М.В. Москва: Педагогика.

S. Asaturova, L. Sekhniashvili

The Problem of Infinitive in Various Structural Languages. (According to the materials of Russian, English, German and Georgian languages)

Abstract

The majority of Indo-European languages are featured to have particular verb form, which expresses action or state without reference to the mood, time, person and number. Such form is called Infinitive.

In Russian language it is called indefinite form of the verb, as it defines process and action, but doesn't refer to the person, which accomplishes the action.

In English language infinitive is also such a verb form, which doesn't refer to the person and presents general idea of action. It is only logically assumed in this form to have action liaison with the active person, but it's not presented with the formal signs.

The historical development of the Infinitive is related to the drawing process of the form into the verb system and disappearance of some name signs by it. In English language Infinitive, in one hand, acquired categories of verb such as aspect, time and voice, but in another hand, for the middle English period, Infinitive lost dative case form.

In German language infinitive is also particular form of the verb, where it expresses action and state abstractedly, without referring to the active person. Herein it also lost the dative case of the name and attached to the verb. Due the time, similarity has been reduced between the infinitive and action expressive names, but in modern German language, as well as in English language, substantivization takes great place.

In Russian language Infinitive has been subject of discussion during a long period of time. Finally it was established that Infinitive is dative case of Slavic nouns, which have old base. That is why the syntactic function of Infinitive is quite broad.

The indefinite form of the verb is not characteristic for Georgian language, though according to some scientists' opinion the infinitive existed as rudiment in old Georgian language, but the form couldn't settle down and vanished.

All the above mentioned information, once again, assumes Nostratical Hypothesis and allows us to suppose that Indo-European and Georgian languages had one and the same pre-language.

The link words (sakvanZo sityvebi): Infinitive (infinitivi), Initial (sawyisi), Verbal noun (saxelzmna), Name (saxeladi), Verbal(zmnuri), Substantiveton (substantivacia) , Pre-Language (winare ena).

Арутюнян Лусине

Ереванский Государственный Университет, Армения

ЗАМЕСТИТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ШИРОКОЗНАЧНОГО СУЩЕСТВИТЕЛЬНОГО STUFF В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Широкозначность трактуется как один из типов лексических значений, которому присуща беспредельная абстрактность, полиденотативность, позволяющая данным лексическим единицам отсылать и соответствовать «обобщенному представлению любой» мысли, дел, событий и т.п.

По определению Э.М. Медниковой, словами широкой семантики называются такие, которые соотносятся с понятиями, отражающими объективную действительность в максимально обобщенном виде (максимально обобщенное лексическое значение) (Медникова, 1989:10–17).

С когнитивной точки зрения, широкозначные слова в определенном смысле – «это когнитивные модели в чистом виде, которые, накладываясь на фрейм обозначаемого (каждый раз разного), формируют его семантику» (Беляевская, 1992:22). Когнитивная модель слова представляется как понятие, передающееся данным словом, но понятие в самом общем и абстрактном виде. Иными словами как расплывчатый и неопределенный сигнификат широкозначного слова. Фреймы же – это реализованные и уточненные через фокус передаваемого данным словом понятия значения, другими словами фрейм - это контекстуальная реализация значения широкозначного слова.

Пересечение денотативных областей, т.е. возможность обозначения одной и той же области разными широкозначными словами позволяет предположить, что при этом один и

тот же денотат «видится» по-разному, благодаря различным когнитивным моделям. Когнитивная модель играет в семантической структуре широкозначных слов особую роль – она является основанием выбора словесного обозначения и фактором, определяющим всю его семантику (Беляевская, 1992:22).

В данной статье делается попытка определить семантические и функциональные особенности широкозначного существительного *stuff* в английском языке.

Подробная организация словарных дефиниций слова *stuff* позволило нам выделить следующую семантическую структуру:

ЛСВ1 – a substance or material

ЛСВ2 – things, items

ЛСВ3 – property, as personal belongings

ЛСВ4 – literary or artistic production

ЛСВ5 – inward character, qualities or capabilities

ЛСВ6 – one's trade, skill field

ЛСВ7 – action of a particular kind

ЛСВ8 – foolish ideas or talk

Кванторами неопределенности значений данного слова являются лексемы a substance or material, things, items, action, ideas. Как видно, номинативно-непроизводное значение «a substance or material» является самым абстрактным и широкозначным лексико-семантическим вариантом в семантической структуре данного слова. Следующее значение «things, items», менее широкозначно по сравнению с номинативно-непроизводным значением, ЛСВ3 «property, as personal belongings» как и ЛСВ4 «literary or artistic production» обладают более конкретной семантикой. Таким образом, семантическая структура данного слова характеризуется инклюзивными отношениями между ЛСВ, где гипероним или доминанта «a substance or material» «вмещает» в себя все остальные гипонимы или лексико-семантические варианты.

Выявив семантические признаки, формирующие и обуславливающие широкое значение существительного *stuff*, перейдем к рассмотрению функционирования данного слова в речи. Следует отметить, что широкозначные существительные являются синсемантическими элементами, так как свои определенные значения они реализуют благодаря контексту, где они и «привязываются» к конкретному денотату. Здесь возможно влияние как значений ближайших слов, так и речевая ситуация, т.е. как лингвистический, так и экстралингвистический контекст.

Основной характерной особенностью функционирования широкозначных слов в пределах широкого контекстного окружения является их реальная способность осуществлять замещение. Последнее, как известно, рассматривается как одно из семантических средств связности текста (Halliday, 1994).

В работе В.М. Аринштейн, замещение определяется как замена полнозначного глагольного или именного члена особым десемантизированным элементом в целях достижения структурной полноты конструкции (Аринштейн, 1966).

Интерпретируя замещение как субституционную метафору (substitutional metaphor), М. Блэк отмечает, что говорящий вместо того, чтобы употребить слово в его обычном значении, использует другое слово, в чем-то сходное по значению, а контекст соответствующим образом трансформирует значение замещаемого слова. Здесь значение метафоры определяется на основе «буквального» значения другого слова, а польза самой метафоры усматривается в том, что она заполняет «брешью» в словаре и замещает одно слово другим, "в чем-то сходным по значению" (Black, 1962).

Таким образом, широкозначное слово выполняет замещение, и, следовательно, является словом-заместителем в том случае, если его денотат выявляется, конкретизируется и раскрывается на основании и в пределах текста.

Замещение как лингвистическое явление и слова-заместители как лексические средства репрезентации данного явления характеризуются рядом особых признаков или параметров. Это, в первую очередь, их заместительный объем или потенциал, в связи с совокупностью текстовых сегментов, замещаемых словом-заместителем. По параметру «объем antecedента/последствия» заместительных слов замещение может быть лексемным, включающим antecedent/последствие объемом в слово, в словосочетание или ряд словосочетаний, и сентенциональным, включающим одно предложение, ряд предложений, целую ситуацию. Другими словами, в данном аспекте речь идет об объеме контекста, покрываемом определенным широкозначным словом.

Помимо параметра «объем antecedента/последствия» широкозначных слов, заместительная функция также может быть исследована с точки зрения «семантики antecedента/последствия» слов с широким значением. В данном аспекте широкозначное слово в зависимости от своего компонентного состава, и, следовательно, семантического потенциала, может реализовать замещение antecedента/последствия предметной, непредметной, событийной и процессуальной семантики.

Следующим аспектом, характеризующим замещение считается параметр «текстовая соотнесенность» широкозначных слов. Здесь исследуется текстообразующий и связующий потенциал заместительных слов. Общеизвестно, что текст как целостная коммуникативная единица характеризуется связностью. Последнее обусловлено правильной организацией семантических и формально-грамматических средств. Внутренняя организация семантических элементов, в число которых включается семантический повтор, и вследствие этого порождение анафорических, катафорических и диафорических отношений, обеспечивает семантическую связность текста. Текст как целостная иерархичная структура состоит из множества микро- и макротем. Для определения текстообразующей функции широкозначного слова нужно идентифицировать ту макротему, пределы которой достаточны для выявления его значения. В данном аспекте слова-заместители можно рассматривать в ракурсе осуществляемой ими связи, а именно, ее направленности и дистантности.

Итак, в параметре «направленность связи» в пределах текста выделяются анафорические, катафорические и диафорические связи. При анафорической связи широкозначное слово соотносится с фрагментами левостороннего текста; при катафорической связи замещаемые фрагменты текста локализованы справа от замещающего слова; диафорическая соотнесенность предполагает одновременную корреляцию левостороннего и правостороннего отрезков текста при наличии одного слова-заместителя.

В параметре «дистантность связи» широкозначные слова могут реализовать контактные и дистантные связи. Контактные связи реализуются в рамках микротекста/микроконтекста, который в данной работе понимается как текстовая единица протяженностью в одно предложение. Дистантные связи широкозначных существительных осуществляются в макротексте/макроконтексте, который простирается за пределы такой текстовой единицы как одно предложение и может охватить текстовую единицу протяженностью в целое СФЕ.

Обобщая вышесказанное, можно заключить, что исследование замещения и заместительного потенциала слов-заместителей требует рассмотрения следующих параметров: «объем антецедента/постцедента» заместительных слов, «семантика антецедента/постцедента» слов-заместителей, а также их «текстовая соотнесенность».

Рассмотрение заместительной функции слова *stuff* по параметру 'объем антецедента/постцедента», выявило, что существительное *stuff* может выполнять лексемное замещение, с референциальной отнесенностью к одному слову. Например:

The **stuff** in the cup is *tea* of course. (Papa you're crazy, 26)

Исследуемая лексема может указывать на слово с характеризующим элементом как в следующих примерах:

The **stuff** in the little dish is *a sliced tomato*. (Papa you're crazy, 26)
Tholland chuckled, talking as he attached *his own crampons*. "I've decided I like liquid water much better than this frozen **stuff**". (Deception Point, 190)

Слово *stuff* коррелирует также с совокупностью слов, а также словосочетаний. Например:

Inside the idea I've got all the **stuff** a man needs to do his work: *table, typewriter, paper, books, cameras, pens, pencils, paint, brushes, piano, phonograph, radio and television*. (Papa you're crazy, 120)

Исследуемое существительное реализует также сентенциональное замещение, как в следующих примерах:

*Well, it looked as if it ought to be a pretty good school all right, but I don't like schools. They start you going, and then you just keep going. Year after year, the same **stuff** over and over, and the same teacher up front.* (Papa you're crazy, 56)

По параметру «семантика антецедента/постцедента», слово *stuff* реализует замещение следующих типов антецедентов.

а) Замещение антецедента с предметной семантикой. Например:

"Well, I'm sending out some **stuff** right here in these envelope".

"What is the **stuff**?" – "Oh, a little story, two reviews of books, and I'm asking a publisher if he'd like to give me an advance on the cook book". (Papa you're crazy, 52)

"Can we have potatoes fried in butter?" "I think so." My father went to work making **the stuff**, and before I knew it he said. "O.K. brush your teeth real good, wash up real good, and by the time you're finished, I'll have the **stuff** on the table. (Papa you're crazy, 107)

б) Замещение антецедента/постцедента с непердметной семантикой. Например:

He repeated the Secret Society **stuff**. "Are we alone and unobserved?" his manner seemed to say. (Laughing Gas, 130)

в) Замещение антецедента/постцедента с процессуальной семантикой. Например:

"Let's plan it. Pop. Let's plan to have our own ship and run guns and do smuggling and capture other boats and **stuff** like that. (Papa you're crazy, 94)

Переходя к определению текстообразующей функции слова *stuff*, сначала обратимся к коротким текстовым фрагментам.

This was Washington, and it didn't take long for analysts to rush through their pseudoscientific and philosophical hyperbole and lock in on the ugly **stuff** – *politics*. (Deception Point, 308)

Значение, передаваемое данной сентенцией, даже вне общего контекста является достаточно доступным, в силу того, что существительное *stuff*, реализуя катафорическую контактную связь, идентифицирует свой постцедент *politics* в пределах микротемы. Рассмотрим следующие предложения:

But Ms. Fletcher and I are running *a new diagnostic*, some very advanced **stuff**. (Digital Fortress, 85)

Смысл данного предложения даже в отрыве от общего контекста достаточно простой и понятный. Этому способствует анафорическая контактная корреляция слова *stuff* со своим антецедентом в пределах микроконтекста.

Возьмем контекст чуть шире и определим текстообразующую функцию слова *stuff* в пределах двух предложений. Ознакомимся с последующим повествованием:

"Hi, Luna. Hermione, you left your **stuff**..."

He held out her books. (Harry Potter and the Half-Blood Prince, 310)

В вышеуказанном предложении исследуемая лексема реализует катафорическую дистантную связь, так как идентифицирует свой постцедент в последующем предложении.

Рассмотрим следующий пример:

When we got back up the stairs to the front porch my father studied *the driftwood* he had long ago gathered on the beach and piled on the porch, to choose some pieces for the evening fire.

"Most of this **stuff** is too good to burn". (Papa you're crazy, 7)

В данном предложении антецедентом слова *stuff* является существительное *driftwood*, и исследуемая лексема выполняет анафорическую дистантную связь, так как антецедент выявляется в предшествующем предложении.

В последующем отрывке текста лексема *stuff* также реализует анафорическую дистантную связь, но дальность связи представляется интервалом в несколько предложений:

'Drinks are on me!' he yelled, handing out cans of beer to his cavorting stuff.

'Hey boss!' someone yelled. 'Thanks! It's even cold!'

Ekstrom gave a rare smile. 'I've been keeping it on ice.'

Everyone laughed.

'Wait a minute!' someone else yelled, scowling good-naturedly at his can. 'This stuff's Canadian! Where's your patriotism?'

Обратимся к анализу текстообразующей функции существительного *stuff* в пределах большого отрезка текста.

I mean to say, the heavy stuff was over between us.

В данном предложении существительное *stuff* с характеризующим элементом отсылает к какому-то событию, а словосочетание *was over between us* дополняет и конкретизирует значение слова *stuff*. Но читателю непонятно о каких отношениях идет речь. Для прояснения этого обратимся к предшествующему предложению:

I saw that this was the right attitude, after all, the dead past is the dead past. (Laughing Gas, 33)

После прочтения данного предложения, несколько проясняется смысл текста: что эти отношения были в далеком прошлом, и прошлого не вернуть. Однако ознакомившись с достаточно широким контекстом, понимаем, что слово *stuff* указывает на отношения главного героя романа Регги с девушкой по имени Энн Баннистер. В прошлом они были обручены и собирались пожениться, но один неприятный случай все изменил, и они расстались. Эта история в целом СФЕ выступает как антецедент слова *stuff*, причем изложение данного СФЕ локализовано в начале романа, между тем упоминание об этой истории с помощью слова *stuff* появляется на странице 33. Таким образом, существительное *stuff* в данном случае выполняет анафорическую дистантную связь с дальней протяженностью.

Рассмотрим другое предложение:

I had to cache the stuff hurriedly in an Oriental vase. (Laughing Gas, 137)

Смысл предложения, взятый в отрыве от общего контекста, не понятен. Почему автору романа пришлось быстро спрятать кое-что в восточной вазе? В целях декодирования значения слова *stuff* в данном предложении, вкратце приведем содержание наиболее релевантных предшествующих событий. За героем романа, маленьким мальчиком Дж. Кули, очень внимательно следила его гувернантка Мисс Бринкмейер и заставляла его сидеть на диете. Дж. Кули был телезвездой, и, чтобы поддерживать форму, ему запрещали много есть.

Но маленький мальчик ухитрился попросить другую героиню романа Энн принести ему пирог из свинины. И в тот момент, когда счастье было совсем рядом, и Энн, раздобыв кусочек пирога, дала его Дж. Кули, появилась Мисс Бринкмейер. И мальчик был вынужден спрятать пирог в вазу. Этим предложением завершается микротема, которая уясняет смысл слова *stuff*. Но на этом не завершается задача, «поставленная» существительным *stuff*. Ознакомившись с дальнейшим контекстным окружением, мы видим, что несколько раз упоминается и слово *stuff* со значением пирога из свинины, и само словосочетание *rock pie*. Таким образом, исследуемая лексема реализует двунаправленную, т.е. анафорическую и катафорическую связь с дистантной протяженностью.

Исследование заместительной функции существительного *stuff* выявило, что данное слово реализует все вышеуказанные виды замещений. Это, в первую очередь лексемное и сентенциональное замещение. Если попытаться дать количественную характеристику реализуемых замещений, то можно сказать, что преобладают случаи с лексемным замещением. Это можно объяснить отсутствием в компонентном составе данной лексемы дифференциальной семы «событийность». Исследование показывает, что максимальный объем антецедента/постцедента покрывается теми существительными, которые имеют коррелирующие слова с событийной семантикой, что и следовало ожидать, учитывая протяженность текстового фрагмента, передающего содержание даже очень маленького события. В аспекте «семантика антецедента/постцедента» исследуемое слово реализует замещение антецедента/постцедента предметной, неперечислительной и процессуальной семантики. Исследование параметра «текстовая соотнесенность» широкозначных слов выявило, что хотя существительное *stuff* реализует все виды замещений в аспектах дистантности и направленности связи, тем не менее, данному слову в основном характерны анафорические дистантные связи, причем как близкой, так и дальней протяженности.

Литература:

1. Аринштейн В.М. (1966); Слово-заместитель *one* в современном английском языке. Автореф. канд. дис. Л.
2. Беляевская Е.Г. (1992); Семантическая структура слова в номинативном и коммуникативном аспекте. Автореф. докт. дис. М.
3. Медникова Э.М. (1989); Семантика слова. Новые аспекты // Формальные и семантические аспекты слова. Калинин, 4-17.
4. Black M. (1962); *Models and metaphors*. Cornell University Press. Ithacca, NY.
5. Brown D. (2001); *Deception Point*. Pocket Books. USA.
6. Brown D. (1998); *Digital Fortress*. St. Martin's Griffin. USA.
7. Halliday M.A.K. (1994); *An introduction to functional grammar*. Edward Arnold. London.
8. Saroyan W. (1957); *Papa you're crazy*. Little Brown & Company. Boston.
9. Random House Unabridged Dictionary (1993); Random House. NY.
10. Rowling J.K. (2005); *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. Scholastre. NY.
11. Wheaton WorldNet Online Dictionary (updated regularly).
12. Wodehouse P.G. (1985); *Laughing Gas*. Penguin Books. UK.

SUBSTITUTIONAL POTENTIAL OF THE BROAD-MEANING NOUN *STUFF* IN ENGLISH

As it is known, broad-meaning words are linguistic units possessing a high level of abstractness in their significative component, due to which they are able to refer to practically innumerable number of referents. Broad-meaning linguistic units are context- dependant lexemes, as it is essential that they realize their meanings in the context in order to denote a certain referent. The context can vary from one word to a word combination, a sentence, a paragraph, and even a complete text. It can be either linguistic or extralinguistic.

The present paper seeks to reveal functional peculiarities of the broad-meaning noun *stuff* in English. The semantic structure of the word *stuff* shows that the definitions of meanings of this word are quite generalized, which indicates the broadest level of this linguistic unit. The main function broad-meaning words perform in speech is that of substitution – a lexical, cohesive device in which one of a closed set of words stands for a word, phrase, clause, or element of the context. The following types of substitution are achieved by the broad-meaning words within the text: lexical, sentence substitution, substitution according to the semantic types of anaphors/cataphors.

Finally, substitution can be characterized by the distance and direction of correlation achieved by broad-meaning linguistic units. According to the criterion of direction of correlation, these words can achieve anaphoric, diaphoric and cataphoric substitutions. By the criterion of distance of correlation, broad-meaning words are supposed to express close and distant substitutional correlation.

As our research into the types of substitution produced by the given linguistic unit and its substitutional potential illustrates, the noun *stuff* can in most cases achieve anaphoric, diaphoric, cataphoric types of substitution with both close and distant correlation. The given lexeme is prevalently used to fulfill the function of lexical substitution.

Key words: lexical semantics, broad meaning words, cognitive models, text cohesion, substitution

ორმა ბაგრატიონი,

შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

For the Issue of the Cognitive Methods of English Teaching in Distance Education

Introduction:

As we know, distance education has been defined as an educational process in which a significant proportion of the teaching is conducted by someone removed in space and/or time from the learner. Open learning, in turn, is an organized educational activity, based on the use of teaching materials, in which constraints on study are minimized in terms either of access, or of time and place, pace, method of study, or any combination of these. The term ‘open and distance learning’ is used as an umbrella term to cover educational approaches of this kind that reach teachers in their schools, provide learning resources for them, or enable them to qualify without attending college in person, or open up new opportunities for keeping up to date no matter where or when they want to study. The flexibility inherent in open and distance learning, and the fact that it can be combined with a full or near full-time job, makes it particularly appropriate for the often widely distributed

force of teachers and school managers. Some open and distance learning programs lead to a qualification, others do not; some are addressed to individuals and others to groups; some are tightly organized and others essentially a way of making learning resources available to teachers. All fall under this one umbrella of open and distance learning.

Chapter I. What Is Distance Education?

It is generally known, that until recently the term 'Distance Education' brought correspondence courses to mind. Profit and nonprofit organizations offered a wide variety of courses for students who were unable to attend, classes for one reason or another. Students could stay in their own homes, complete the assignments, and mail them to an address at a distant location. Students could take individual courses for no credit or a series of courses for a certificate, a diploma, or a degree. Students were sometimes, but not always, required to complete a portion of the work at the organization's center. It was possible to receive an university degree without ever having set foot on a college campus.

The language is confusing. 'Distance education' is sometimes taken to mean the use of television and at others the use of the internet. The words imply that students are always remote and never meet each other or their teachers. 'Open learning' suggests that anyone can enroll and start and finish when they like. 'New information technologies' sounds good but vague. This paper is about the use of a range of technologies in education, using a set of definitions that have general currency. Distance education has been defined as an educational process in which a significant proportion of the teaching is conducted by someone removed in space and/or time from the learner. Open learning, in turn, is an organized educational activity, based on the use of teaching materials, in which constraints on study are minimized in terms either of access, or of time and place, pace, method of study, or any combination of these. The term 'open and distance learning' is used as an umbrella term to cover educational approaches of this kind that reach teachers in their schools, provide learning resources for them, or enable them to qualify without attending college in person, or open up new opportunities for keeping up to date no matter where or when they want to study.

Open and distance learning often makes use of several different media. Students may learn through print, broadcasts, the internet and through occasional meetings with tutors and with other students.

Three illustrations take us beyond definitions.

The University of the South Pacific serves scattered audiences over the huge area it serves. It teaches education, and other disciplines, by combining correspondence lessons with broadcasts and with regular sessions at regional centers within its region. The university was one of the earliest users of communication satellites and is able to run two-way seminars with its students by means of satellite links. The university's early adoption of distance education has made good quality teacher education available that would have been beyond the resources of the individual small states of the Pacific (Warschauer, 1999).

In order to expand the supply of teachers as it came out of a period of civil war, Uganda has set up a number of programs designed to equip untrained and unqualified teachers with professional skills. It has done this by combining teaching mainly through print with regular face-to-face sessions for student teachers and short periods of intensive study within conventional teachers' colleges (Harasim, 1995).

The British Open University was set up in 1969 to widen access to education in Britain and has served as a model to many others. At the request of government it introduced a program for a certificate in education for graduates who wanted to enter teaching but had no professional

qualification. Teaching materials were distributed partly by mail and partly through the internet. Trainee teachers were based in schools where a mentor guided their teaching practice. Students used computer conferencing as an integral part of the course to interact with tutors and with each other (Robinson, 1997).

Open and distance learning may use print, broadcasts, cassette recordings, computer-based materials, computer interaction, videoconferencing, and face-to-face learning. The essence of it is that it enables students to learn without attending an institution. That has made it attractive for students who, for practical, economic, social and geographical reasons cannot get to college. It also makes it particularly appropriate for audiences that are scattered, and audiences that cannot leave their jobs to attend full-time courses. The world's sixty million teachers are like that (Warschauer, 1999).

Chapter II. Why Use Distance Education?

Although traditional correspondence courses are still available today, the fastest growing segment of the distance education market is based on on-line learning. The principle is the same. Students stay in their homes or offices and complete their assignments, but they communicate via the Internet instead of the postal service. Courses are offered on-line not only by educational organizations such as colleges and universities but also by textbook companies, software companies, enterprising instructors, and other entrepreneurs. In theory, the power of computers and the Internet can allow distance education programs to be more flexible, interactive and fast-paced, but whether this will prove to be true in practice remains to be seen.

This paper first considers on-line courses for students who wish to study English – from simple tutorials to full-fledged academic, credit-bearing courses. Our description of these courses does not indicate an endorsement by us or by TESOL ("Teaching English to Speakers of Other Languages"). Our intent is to give an overview of currently available on-line courses. We conclude by examining some of the general policy issues related to distance education via the Internet.

The use of innovative teaching methods requires innovative assessment approaches. Assessment of a student's progress should ideally be evaluated using multiple intelligences and not only using conventional testing methods. Assessment tools may include class presentations, posters about learned material, dioramas, special student display nights and project fairs as well as tests and term papers. Use of these standardized testing requirements helps to evaluate the curriculum and teaching methods. The importance of interactions is stressed for assessing the students. For example, Gilbert & Moore (1998), describe two contexts for interaction: the "social interaction" between two or more people about the learning material; and the "instructional interaction" between the individual and the learning material. As for social interaction, the interactivity between students and teachers and between students and students can sometimes have little to do with instructional learning, but can still help to create a positive or a negative learning atmosphere. These interactions also provide feedback to and from students about progress toward instructional objectives. Some types of social interaction can directly foster instructional interactions. Social interaction tends to have elements of mutuality, flexibility and bi-directionality that are not as frequently found in purely instructional interaction.

Distance education is responsible for promoting quality information, resources and expertise. There are three reasons for disseminating education to all societies due to geographical isolation, social isolation and disadvantaged groups. Distance teaching techniques enable people to undertake a course of study in privacy. The advent of the Internet and the growth of Web have now

transformed distance teaching from a broadcast mode to an interactive mode. The Web, when combined with other network tools such as list serves, Usenet newsgroups and video teleconferencing acts a virtual classroom to bring together a community of learners for interactive education. The growth of television, telecommunication, videotape, audio tele-conferencing, audio graphics conferencing and video conferencing allowed linking the learners and instructors who are geographically separated. The use of innovative teaching methods helps to sustain student's interest and make the learning process more productive and interesting.

The techniques that can be adopted are: computer-assisted learning (CD-ROMs), web-based learning, virtual laboratories, case studies, group discussion, brainstorming, audiovisual presentation, assignments, seminars, quiz and assigning project works. The faculty also prepares worksheets, manuals and audiovisual aids to supplement these novel teaching strategies. Students should be given two types of learning materials before their actual course material, viz. one on computer literacy class and other one focusing on Internet and the Web skills for searching, retrieving, locating and downloading the information. For better understanding by the students, the mixed-model approach of combining satellite teleconferencing with hands-on activity sessions can also be conducted. It is suggested that innovative assessment approaches like presentation, posters about learned material, dioramas; student displays and project fairs with test papers are to be used to know the progress of the students.

We conclude, that problem-based learning would place students in the active role of problem solvers and confronts them with a real-world situation. He also concluded that DE librarians have much more critical roles to play in the new environment.

Chapter III. Innovative Teaching Techniques for Distance Education

Change is the key element for the twenty first century that poses many challenges and enormous pressure on our daily life, work and society. Political, economical, social, and technological environments are changing significantly and rapidly. Information and communication technologies (ICT) transform all aspects of education and distance education, which is a rapidly growing segment. The advent of the Internet as a means of information access and distribution and the explosive growth of the World Wide Web (Web) have transformed distance teaching from a broadcast mode to an interactive one. Faculty and librarians are all at the crossroads and being pressured to increase their productivity and to change instructional strategies to accommodate changes and educational reforms. There is a need for the new vision and the new roles of librarians within the changing distance education environment. As a result, many library schools are seeking workable distance education systems for themselves. To succeed in teaching library and information science at a distance, the entire faculties and related people must get involved in the development of courses and curriculum. This article deals with the distance education and the innovative teaching techniques used for that with few examples.

Internet. The Internet as a medium of learning is explored to the maximum for the creative use and positive impact of such knowledge on the learning process. Topics from recent advances in the subject are allocated to them. Through Internet search, the students acquire the latest know how on the assigned topics and compile the projects in the form of a brochure.

Web-based Instruction (WBI) is defined broadly as any form of innovative approach for delivering instruction to a remote audience in which the Web is included as a tool (Warschauer, 1999). Presently, several Web sites have been developed to provide learners with access to instructional resources from a distance. However, Hill (1996) noted that, most course-based or learning sites simply post course materials. In such instances, use of the Web falls far short of the

potential this medium affords. According to Casey (1998), currently used Web models of learning can be identified as one of the followings:

1. The Web as Source of Information: This is the simplest use of the Web. It is used as a convenient place to store supporting information for traditionally offered courses.
2. The Web as Electronic Book: Many institutions have moved to use the Web to present information in a more structured way for teaching process. Students use the screen to read materials, activate multimedia demonstrations, and take self-correcting quizzes or other activities. The course material is mostly factual information, which is to be learned from the Web page and any accompanying media. There is no interaction between teacher and the students through the Web.
3. The Web as Teacher: Some Web-based courses include some form of personal communication between students and other students via the use of email and perhaps chat rooms.
4. The Web as a Communication Medium between Teacher and Students: In this model, students learn from the teacher but "through" the Web and not "from" the Web. Thus, the Web acts as the communication medium for the necessary interaction. A model such as these aims to mirror a face-to-face learning environment, within which the students will be able to establish some form of human relationship with the teacher (Warschauer, 1999).

According to Reeves (1997), the WBI has a rich mix of media features and the pedagogical dimensions to deliver (Gaer, 1995). The aim of Web-based education must surely be to develop a model, which will enable a relatively large proportion of the student population to learn relatively easily and successfully (Warschauer, 1999).

Computer-assisted learning (learning through CD-ROM) - The opportunities associated with the development of computer-based technology in contributing to effective science education have grown exponentially within the past decade. The multimedia software available on CD-ROM plays a powerful role with applications in labs and lectures, tutorials and project work.

Seminars –To have interaction, weekly seminars are held and all the students are required to participate actively. The best speaker of the seminar from the entire batch is given an award. The awards are given to inculcate a competitive spirit among the students and bring the best out of the students.

Virtual laboratories - Virtual laboratories detail the preparation, essential equipment, and method relevant to the practical and students then actively perform experiments themselves with simulated responses. Virtual laboratory presents a range of equipment on-screen and may offer a very high degree of interactivity. Training through audiovisual aids can play an important role in medical education.

Students as project coordinators - The department inculcates leadership qualities in students. The students actively participate as coordinators of the on-going departmental research projects, by which they are encouraged.

Teleconferencing – It is a new mixed model approach for distance education combining satellite teleconferencing with hands-on activity session. It was developed to adjust for many of the disadvantages associated with distance education and traditional in person training. The mixed model used live teleconference speakers, video clips, interactive call-in sessions and local sessions.

Telematic Education – Enables students to access teaching program and learning materials at a more flexible time, place and pace, and results in many flexible learning opportunities.

Quiz - After all the above techniques, the most encouraging one could be the conducting quiz for the students at various rounds (six). The first round, consisting of question-answers, is based on simple recall of factual information. Rounds II and III, consisting of Jumbled Words, Multiple

Choice Questions (MCQs) and Graphs and Flow Diagrams to indicate missing links are based on interpretation of information from charts, graphs, or flow diagrams or interpretation from two concepts that have a relationship. Rounds IV, V and VI, having Match the Following, Ascending Order, Trace the Path and Rapid-Fire Questions are based on testing primarily the application of knowledge to the solution of a specific problem and the fitting together of a variety of elements into a meaningful whole. The quiz conducted for students inculcates in them team spirit, leadership, better organizing abilities and interest and better comprehension of the subject. The Quizzes help in improving memory power, scientific nomenclature, and vocabulary and active learning through integrative reasoning, which helps in improving intellectual power.

The history of distance education in library and information science education can be traced back to one year after Melvil Dewey opened the first formal program of library education at Columbia College. Correspondence study was one of the first types of distance education employed in this field. In 1888, Dewey urged Albany to develop correspondence courses in special library and small library services. The American Library Association (ALA) Committee on Library Training recommended in 1903 that school and/or 'leading libraries' be authorized to offer correspondence work.

A method of teaching students off-campus, at a distance and with a flexible schedule:

To a large extent it requires self-study, but with the periodic guidance of an instructor whom the student study may or may never meet face-to-face. An instructional arrangement in which the teacher and the learner are geographically separated to an extent requiring communication through media. "Education is not the filling of a pail, but the lighting of a fire" (Warschauer, 1999) - William Butler Yeats points out. Historically, the geographic isolation of students from educational institutions has been the prime motivation for developing distance education programs. The early distance education systems relied primarily on printed materials for instruction. Correspondence courses have been the most common delivery method of course materials to distant students. The Internet and the Web, when combined with other network tools such as list serves, Use net newsgroups and video teleconferencing creates a virtual classroom. It is bringing together a community of learners for interactive education to any where, any time and any place. The three reasons to disseminate education to all societies are: geographical isolation, social isolation, and disadvantaged groups. People may be geographically isolated because of distance, terrain, or undeveloped communication systems. People can become socially isolated for a number of reasons. Mostly it is because they are disadvantaged in some way, financial, physical, emotional, or because of family circumstances. Some people lack confidence in their own ability to learn.

Distance education has been moving very fast from correspondence education to online education or web-based delivery of education. New types of educational technologies are emerging at an ever-accelerating pace. The integration of new types of educational technologies, technological development, globalization allows flexible learning, increased potential for interaction and access to a wide clientele. It has widened the scope by including online education, online courses, virtual courses, virtual library and etc. Learning becomes more self-directed, collaborative, intertwined with personal life and work, and more resource-based, calls for perpetual access and usage of information and learning resources. Learning shifts from know what to knowing how, how to learn, how to secure information, use it, and how to relate to a changing society. The new emphasis will be on access and usage (Warschauer, 1999).

Many new techniques are available for teachers to learn, adapt, and employ in their classrooms. Techniques such as resource based learning, project based learning and problem based learning all encourage individual as well as group learning, critical thinking, the application and

investigation of issues relevant to student's lives, and the opportunity for students to develop independent learning skills. Achieving these objectives, as well as the acquisition of a basic body of knowledge, enable these students to become skilled life-long learners. The chances that a student will remember, learn and use material are increased if they work with it and integrate it with information from other sources and their own prior learning. Therefore it is vital that teachers learn these innovative techniques and incorporate them into their teaching in the classroom. The main goal of resource based learning is to provide the opportunity for all students to develop independent learning skills which will enable them to become life-long learners. This innovative teaching technique also emphasizes the importance of establishing a community of learners in which teachers and students share the responsibility for defining and achieving the learning goals of the entire group. Resource based learning can be identified by the following: students actively participate in their own learning, a wide variety of resources are used, varied locations for learning, teachers employing many different instructional techniques, and teachers acting as facilitators of learning-continuously guiding, monitoring and evaluating student progress. By incorporating the above listed items, resource based learning develops skills that require application and synthesis of information by encouraging the students to engage in questioning and critical thinking about a particular topic.

Project based learning is based on self-directed learning that is usually conducted by small groups of students. Projects play an important role in learning because in addition to the achieving the objectives mentioned earlier, they also promote the engagement of complex processes of inquiry and design. A project can have many benefits over other forms of classroom activities because they typically involve more complex cognitive processing. The engagement by the student in critical thinking and inquiry typically will enable the student to develop his or her skills in this area, eventually enabling the student to become a better learner in all areas of education and life. Problem based learning is based on self-directed learning that is usually performed in small groups. The aim is to confront problems and not limit the students thinking and understanding to required text readings and instruction. The problem based learning method encourages open-minded, reflective, critical and active learning. It respects the fact that both the teacher and the students have knowledge and understanding that they bring to the problem or project and it also reflects the nature of knowledge, which changes as groups of people focus on it. The skills set for information professionals, which is emerging focuses around four key areas of professional practice:

- Information resources
- Information service and organizations management
- Information systems
- Policy and the broader social dimension of information work (Farber, 1998).

Library services are essential support services to distance education students. Most researchers in distance education access to library and educational resources and services in various ways. Access can be directed e.g. face to face, or mediated by printed material, e.g. manuals, brochure, or mediated by technology, using a variety of media such as telephone, voice mail, web site, email. Successful direct access is characterized by flexibility, reliability, availability, user-friendly, portability, efficiency and service ability.

Conclusions:

The growth of distance learning offers teachers and students many new opportunities but also presents many challenges. The increasing role of commercial companies in distance education poses a threat to traditional academic institutions and may create pressure for mass, low-quality

education. There is a concern that a small number of “superstars” will develop on-line course materials and that courses themselves may be taught by untrained assistants. Related to this issue is the question of who controls the electronic materials that teachers develop. If the ownership of the materials passes over to their employers, teachers fear that they might lose control over who uses the materials and how they are used.

The potential dangers of commercialized distance education are catching the attention of educators. In his work “Distance Learning: Promise or Threat?” Andrew Feenberg writes, “Once the stepchild of the academy, distance learning is finally taken seriously. But not in precisely the way early innovators like myself had hoped. It is not faculty who are in the forefront of the movement to network education. Instead politicians, university administrations and computer and telecommunications companies have decided there is money in it” (Feenberg, 1991).

Some faculty are beginning to protest threatening trends in distance education. Faculty members at York University in Canada went on strike to defend their ownership of electronic materials they create. David Noble, writing in “Digital Diploma Mills”, describes a letter signed by several hundred faculty members in the state of Washington, in the United States, in protest to speeches given by Washington’s governor praising digital education. The letter reads, “We feel called upon to respond before quixotic ideas harden into disastrous policies. While costly fantasies of this kind present a mouth-watering bonanza to software manufacturers and other corporate sponsors, what they bode for education is nothing short of disastrous... Education is not reducible to the downloading of information, much less to the passive and solitary activity of staring at a screen. Education is an intersubjective and social process, involving hands-on activity, spontaneity, and the communal experience of sharing in the learning enterprise...” (Noble, 1997).

We believe that, as shown by the many examples presented in this report, on-line learning can be an “intersubjective and social process, involving spontaneity and the communal experience of sharing in the learning enterprise”, as the faculty in Washington demand. The technology available offers exciting possibilities for enhancing interaction at a distance. But such results are not ensured. Teachers need to actively participate in determining the direction of distance education so that on-line courses and programs are developed with teachers’ and students’ interests in mind. Teachers should join together to demand that distance education programs maintain standards of staffing, program quality and assessment. And educators should certainly work to keep ownership and creative control of their own products and materials.

Most important, as education extends from the classroom to the computer screen, we should never lose sight of the human factor in learning. Language learning, more than almost any other discipline, is a social endeavor.

The field of education all over the world is swept by a paradigm shift that is the result of a new awakening in the teaching-learning process. The onus is now on the learner and the teacher is now looked upon as a facilitator. Understanding that the traditional chalk and talk method can no longer enthrall the students, the college continuously strives to innovate methods that will sustain their interest and make the learning process more productive and interesting. Innovative teaching can take many forms. Educators must learn to change with the times and the methods offered for instructing students. These changes will ultimately benefit the students and the education system. The ability to adapt to these changes may be one of the most important attributes for today’s educators. Academic librarians perform an indispensable function in the educational process. Distance education librarians have much more critical roles to play in supporting the distance education system in the new learning environment. The question remains as to whether they will

remain merely information providers as in the past or whether librarians as facilitators of other's people learning should take a proactive roles in the changing context as instructors of the information literacy skill or partners in the teaching / learning process to create information literate distance students. As a result professional public awareness of librarians as educators and faculty status of librarians as equal to teaching faculty will be enhanced.

References:

1. Farber, Jerry, "The Third Circle: On Education and Distance Learning" / Journal "Sociological Perspectives", Vol. 41, No. 4, 1998.
2. Feenberg, Andrew, "Distance Learning: Promise or Threat?" / Journal "Computer Conferencing and the Humanities", № 7, Oxford University Press, 1991.
3. Harasim, Linda, S. R. Hiltz, L. Teles, and M. Turoff, "Learning Networks: A Field Guide to Teaching and Learning Online", Cambridge, MA: MIT Press, 1995.
4. Noble, David, "Digital Diploma Mills: The Automation of Higher Education" / Digital Diploma Mills Conference, Harvey Mudd College, 1997.
5. Robinson, B., "Distance Education for Primary Teacher Training in Developing Countries" in J. Lynch, C. Modgil (ed.) Education and Development: Tradition and Innovation, Volume III: Innovations in Delivering Primary Education, London: Cassell Educational Press, 1997.
6. Gaer, S., Folktales around the world. // In M. Warschauer (Ed.), Virtual connections: Online activities and projects for networking language learners, Honolulu: University of Hawai'i, Second Language Teaching and Curriculum Center, 1995.
7. Warschauer, M., Electronic Literacies: Language, culture and power in online education. Mahwah, NJ: Erlbaum, 1999.

ირმა ბაგრატიონი

დისტანციურ განათლებაში ინგლისური ენის სწავლების შემეცნებითი მეთოდების საკითხისათვის რეზიუმე

წარმოდგენილი სამეცნიერო სტატია განიხილავს შემეცნებითი მეთოდების საკითხს ინგლისური ენის დისტანციური სწავლებაში, რომელიც მოიცავს გარკვეულ თვითმიმართულ სწავლებას და რომელშიც, როგორც წესი, შემსწავლელს საკმაოდ მკაცრად უწევს ზედამხედველობას სასწავლო მასალით.

აღნიშნული თვალსაზრისით, ცნობილია რადიო გადაცემებით ინგლისური ენის სწავლების მეთოდი (განსაკუთრებით ადგილობრივ დონეზე), რომელიც საკმაოდ ფართოდ გამოიყენება, რამეთუ ის არ არის ძვირი და საშუალებას იძლევა საკმაოდ ადვილად იურთიერთონ შემსწავლელმა და სასწავლო ცენტრმა. ინგლისური ენის სწავლება ტელევიზორის საშუალებითაც შესაძლებელია იყოს მოტივაციური და არც თუ ძვირადღირებული, თუკი არ ფიქსირდება ადგილობრივი სასწავლო შუალედების ფუნქციონირების შესაძლებლობა. ინტერნეტის რესურსები კი ყველაზე მეტად არის პერსპექტიული, რადგანაც ისინი აერთიანებენ ზემოთ ჩამოთვლილ ყველა რესურსს და, ამასთან, იძლევიან სპეციფიკური ურთიერთობის საშუალებას, კერძოდ,

ინდივიდუალიზებული სწავლების საშუალებას რეალურ დროში ან სხვაგვარად. ინგლისური ენის დისტანციური სწავლება, ტრადიციულად, ძალზე ეფექტურია იმ შემთხვევაში, როცა საჭიროა სწავლის საშუალება მიეცეს შორს მაცხოვრებლებს, დიდ ტერიტორიაზე გაბნეულ მოქმედ სტუდენტებს, არამობილურ აუდიენციებსა და აქტიურად დასაქმებულ პერსონებს.

აღსანიშნავია, რომ სპეციალიზებული კომპანიებისა და განათლების სისტემების მიერ ინგლისური ენის დისტანციური სწავლების უზრუნველყოფა თანდათან სულ უფრო ფართოდ გავრცელებული ხდება, როგორც ჩვეულებრივი ტიპის ინგლისური ენის სწავლა (მაგალითად, ონლაინ უნივერსიტეტები). სწავლების ეს გზა სასარგებლოდ შეიძლება გამოყენებული იყოს განათლების უზრუნველსაყოფად ენობრივ სახესხვაობებში, რომელზეც ნაკლები მოთხოვნაა, განსაკუთრებით რეგიონალურ და მიგრანტების სახესხვაობებზე. ეს უკანასკნელი შესაძლებელია აინტერესებდეთ შემსწავლელებს, რომლებიც გეოგრაფიულად გაბნეულნი არიან, მაგრამ რომლებთანაც დაკავშირება ერთნაირად შესაძლებელი ხდება ონლაინ რეჟიმით. ეს უკანასკნელნი, თავის მხრივ, განსაკუთრებული ინტერესის საგანია ისეთი საზოგადოებისათვის, რომელსაც შეუძლია პასუხისმგებლობის აღება ინგლისური ენის დისტანციურ სწავლაზე განათლების სისტემის ფარგლებში ან მის გარეთ, რათა გაიზარდოს მისი პროფილი და მიეცეთ შესაძლებლობა დაეხმარონ მათ ენობრივი სახესხვაობის გარკვევაში.

სტატია დაასკვნის, რომ დისტანციური შემეცნებითი მეთოდებით ინგლისური ენის სწავლების/სწავლის სხვადასხვა ფორმა იძლევა ერთი და იმავე ან სხვადასხვა სახესხვაობების სწავლის ალტერნატიულ მეთოდებს, რომელთაც შეუძლიათ განხორციელონ ინდივიდუალური მოქმედების სქემის გააქტიურების საშუალება. სასურველი არ არის ინგლისური ენის სწავლების კონკრეტული აპრიორული ფორმა დაემთხვეს განათლების კონკრეტულ ეტაპს. ამ შემთხვევაში არჩევანი უნდა განხორციელდეს განათლების სიტუაციების მახასიათებლების გათვალისწინებით. მნიშვნელოვანია, რომ სასწავლო ცენტრი, შემსწავლელი და საზოგადოება უნდა აღიარებდეს ინგლისური ენის სწავლების დისტანციური ფორმების ლეგიტიმურობას და რომ ათვისების არაკადემიური ან არატრადიციული საშუალებები მჭიდროდ კოორდინირებდეს ტრადიციულ სწავლებასთან.

Key Words: On-line distance education, learning to teach on-line, on-line English language course, adventure in distance learning, distance learning technology.

განათლება პრაქტიკაში (ტურიზმში) და პრაქტიკიდან (ტურიზმით) შექმნილი თეორიები

მოგზაურთა დიდი ნაწილი მიზნად ისახავდა ახალი მსოფლიოს გაცნობას, სავაჭრო გზების, ახალი ქვეყნებისა და მიწების აღმოჩენას.

თომას კუკი, ბაბტისტი პასტორი, რომელიც თანამედროვე ტურიზმის ფუძემდებლად ითვლება, პირველი ჩაწვდა მოგზაურობის არსს და გააცნობიერა მასობრივი ორგანიზებული გადაადგილების სარფიანობა.

დიდმა არაბმა მოგზაურმა და მეცნიერმა იბნ ბატუტამ (Ibn Batutah – 1304-1368/69) მოგზაურობა 21 წლის ასაკში დაიწყო. მის ნაშრომში, „რიხლე“, მრავალი ქვეყნის გეოგრაფიული დახასიათება და ხალხთა ადათ წებია აღწერილი. ქვეყნების გეოგრაფიული დახასიათება, ხალხთა ადათ წების გაცნობა, ადამიანს ცნობიერების ამაღლებისა და განათლების მიღების შანსს აძლევს.

საქართველოში, ღმერთის მიერ, ყველაფერია შექმნილი სტუმრების მისაღებად. ბუნებამ ის გეოგრაფიული ჰარმონიით დააჯილდოვა. მცირე ტერიტორიაზე თავმოყრილი მრავალფეროვანი ლანდშაპტები - ნოტიო სუბტროპიკებიდან დაწყებული მყინვარებით დამთავრებული, თვალწარმტაცი ბუნება, დიდი კავკასიონის ქედი, უამრავი მდინარე და გამოქვაბული, კურორტები და მინერალური წყლები, ურბანიზებული ქალაქები, მაღალი კულტურა, ინტელექტუალური პოტენციალი და უნიკლური ეროვნული თვისებები საქართველოს ტურიტულ სამყაროში მყარად დამკვიდრების დიდ შესაძლებლობას აძლევს.

მოგზაურობის განვითარების ისტორია დაკავშირებულია ვაჭრობის განვითარებასთან. უძველეს დროში ყველაზე უფრო ცნობილი ვაჭრები ფინიკიელები იყვნენ. ვაჭრობის გაფართოება მოითხოვდა უფრო მეტ ცოდნას სხვადასხვა ქვეყნებისა და მათი მოსახლეობის, აგრეთვე ამ ხალხების წეს-ჩვეულებების შესახებ. ამ მიზნით შორეულ მოგზაურობაში მიემგზავრებოდნენ ძველბერძენი მეცნიერები.

კაცობრიობის გეოგრაფიული ცოდნა მნიშვნელოვნად გაფართოვდა ჩვ.წ.V საუკუნეში, როცა ერთ-ერთმა დიდმა ძველბერძენმა მოგზაურმა, მეცნიერმა, „ისტორიის მამად,, წოდებულმა ჰეროდოტემ აღწერა ეგვიპტე, მცირე აზია, კოლხეთი, შავიზღისპირა სკიფების სტეპები, ბაბილონი, პალესტინა, ფინიკია.

საქართველო უძველესი დროიდან იყო ჩართული უძველესი ცივილიზაციების არეალში. 3500 წლის წინათ ძველი ბერძნების - არგონავტების შემოსვლა საქართველოში უნდა განვიხილოთ ტურიზმის დასაწყისად, ხოლო არგონავტები პირველ ტურისტებად.

ტურიზმი მოიცავს ადამიანთა საქმიანობას, რომლებიც მოგზაურობენ და იმყოფებიან მათი ჩვეული გარემოს ფარგლებს გარეთ მდებარე ადგილებში ერთ წელზე ნაკლები პერიოდის განმავლობაში დასვენების, საქმიანი ან სხვა მიზნებით.

მონახულების (მოგზავრობის) მიზნები კლასიფიცირდება შემდეგ კატეგორიებად:

1. თავისუფალი დროის გატარება, რეკრეაცია (ძალების აღდგენა) და დასვენება;
2. ნაცნობებისა და ნათესავების მონახულება;
3. საქმიანი და პროფესიული მიზნები;
4. მკურნალობა;
5. რელიგია (სალოცავების მონახულება);
6. სხვა მიზნები.

სწორედამე-6 პუნქტის: „სხვა მიზნები,,-ს კატეგორიაში შეიძლება განვიხილოთ ჩვენეული ხედვა ტურიზმთან მიმართებაში.

განათლება-პრაქტიკა-მოგზაურობა: განათლება პრაქტიკაში (ტურიზმში) და პრაქტიკიდან (ტურიზმით) შექმნილი თეორიები.

შესაძლებელია პრაქტიკა-მოგზაურობამ, შექმნას ამა თუ იმ საკითხის თეორია, რომლის საფუძველზე ახალი მიმართულებაც კი აღმოცენდეს. სწორედ ეს დაედო საფუძვლად ტურიზმის ისეთ მიმართულებას, რომელიც ჩვენი ინტერესის სფერო გახდა. საქართველოს მრავალფეროვნება ... უცნაურსა და საინტერესო პირობებს ქმნის იმ კვლევითი სამუშაოების ჩასატარებლად, რომლითაც ჩვენ დავინტერესდით, კერძოდ: - მოგზაურობა პრაქტიულიდან - (ტურიზმით) განათლების მისაღებად და მოგზაურობა

თეორულად მიღებული განათლების პრაქტიკისათვის. ეს აქტივობა ორი საპირისპირო ჯგუფის მოგზაურობის ანალიზის საგანი ხდება, რომელიც ორივე ჯგუფს (თეორიულს და პრაქტიკულს) დაეხმარება, როგორც მიღებული ცოდნის უნარების განმტკიცებაში, ისე ახალი უნარების ჩამოყალიბებაში. ბუნება ადამიანს აძლევს დიდ შანსს, ჩასწვდეს მის საიდუმლოებებს და გამოიყენოს თავის სასარგებლოდ. ჩვენი ხედვით ტურიზმის ერთ-ერთი დანიშნულებად შეიძლება ესეც განვიხილოთ.

მოგზაურობა პოპულარული იყო ძველ რომშიც. მდიდარი და ცნობილი ოჯახის წარმომადგენლებისათვის საბერძნეთში მოგზაურობა განათლების აუცილებელი დანამატი იყო. საბერძნეთში მოგზაურობისას ისინი შეისწავლიდნენ ბერძნულ ენას, ფილოლოგიას, ეცნობოდნენ ქალაქებს, კულტურის ძეგლებს. მოგზაურობისას რომაელები სარგებლობდნენ სპეციალური რუკებით - გზამკვლევებით.

სტუდენტური ტურიზმი, საშუალებას მოგვცემს უმაღლეს სასწავლებლებში, ტურიზმის ფაკულტეტის სამეცნიერო კვლევების პრაქტიკული სამუშაოს განხორციელების რომელიც ხელის შეწყობას სხვა უმაღლეს სასწავლებლებთან კოლაბორაციული თანამშრომლობას. ორი ან მეტი ქვეყნის აქტივობა კი, საშუალებას მისცემს სტუდენტებს სოციალური ინტეგრაციის, დაიცვან საკუთარი ქვეყნის ეროვნული თვითმყოფადობა და გაეცნონ სხვა ქვეყნის კულტურას.

განათლების ახალმა ტექნოლოგიებმა, განათლების კონცეფციის მრავალფეროვნებამ, საშუალება მოგვცა პრაქტიკული სამუშაოების აქტიური გამოყენებისა. ჩვენი ტექნოლოგიით ტურიზმი იქნება: ბიოლოგიის, გეოგრაფიის, ფიზიკის, ქიმიის, ისტორიის შესწავლის საუკეთესო პრაქტიკული საქმიანობა, რომელიც მოგვცემს საშუალებას მომავალმა თაობამ არა თეორიით, არამედ პრაქტიკული საქმიანობით მიიღოს განათლება. ტურიზმი - როგორც პრაქტიკა, საგანმანათლებლო სივრცეში განათლების მოტივაციის გაზრდის საუკეთესო საშუალებაც იქნება.

XX საუკუნის დამლევს, საქართველოში, არქეოლოგიებმა და პალეონტოლოგიებმა აღმოაჩინეს ჩვენს პლანეტაზე ადამიანთა ერთ-ერთი უძველესი მოდემის "ჰომო ერექტუსის" (გამართული ადამიანი) ჩონჩხის ნაწილები, რომლის ასაკი ორ მილიონ წელს აღწევს. ფრანგმა ანთროპოლოგებმა ჩონჩხის მიხედვით აღადგინეს მათი პირვანდელი

სახე. ქართველებმა მათ სიყვარულით შეარქვეს ქართული სახელები: ქალს - მზია, კაცს - ზეზვა. მზია და ზეზვა ევრაზიის უძველესი მოსახლენი არიან.

საქართველოს ისტორიის მე-XX საუკუნის ეს ფაქტი საქართველოს ტურიზმის განვითარების დიდ შესაძლებლობას აძლევს, ხოლო ჩვენ მიერ შემოთავაზებული სიახლე განათლების ახალი ხედვის პერსპექტივას.

ლიტერატურა:

1. მ.ბირჟაკოვი - ტურიზმის თეორია. თბილისი 2008.
2. გ.მერლანი. ტურიზმის მენეჯმენტის საფუძვლები. თბილისი 2009
3. ლ. ზაიაძე, ნ.ჭამპურიძე - „ საქართველო, შიდა ქართლი - დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ცივილიზაცია, გზაჯვარედინი - ტურიზმის პერსპექტივით,, (სტუდენტური ტურიზმი) International Conference Exhibition Batumi-Spring-2010
4. Ibn Batutah – 1304-1368/69 „Rixle,,

Lali Baiadze

Education-Practice-Travelling: Education in Practice (in Tourism) and the Theories Viewed from the Practice (by Tourism)

Practice-Travelling may create a theory of a particular issue and it may become a basis of a new direction. Georgian diversity creates strange and interesting conditions for the research of our interest, namely: traveling for realizing theoretical education in practice. This activity becomes an object of analysis by a travelers' group which assists in formation of new skills (theoretical and practical). The nature gives a great opportunity to understand the depth of its secrets and use it for own profit. According to our view, we can consider this idea as one of the main purposes of tourism.

At higher schools student tourism will give us opportunity to realize practical work of scientific research of a department, which will give opportunities to students for social integrity, also to defense the national identity and get to know the culture of other countries.

Key words: Education, practice, travelling, profit, tourism, social integrity, national identity

МОДЕЛЬ И СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ КАК СРЕДСТВО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ

В парадигме современного методического знания вопросы оптимизации обучения русскому языку как иностранному (РКИ) связываются с интеграцией систем обучения на основе лингводидактики.

Оптимальным способом освоения единиц языка как сложной системы, на наш взгляд, является модель (образ – изображение, описание, схема, график, план, карта и т.п.- или прообраз (образец) какого-либо объекта или системы объектов, используемый при определенных условиях в качестве их «заместителя»). Главным принципом построения моделей должно быть положение о том, что максимального результата за единицу времени можно достичь на основе методологически обоснованного выявления как можно большего числа интегративных, т.е. общих для некоторого множества компонентов, задействованных при формировании коммуникативной компетенции иностранного учащегося.

Модель в наглядной и доступной форме позволяет воспроизвести скрытые свойства и связи того или иного объекта. Моделирование состоит из следующих этапов:

- усвоение и анализ сенсорного материала;
- поиск наибольшего количества (а в идеале, всех возможных вариантов реализации модели путем комбинирования составляющих ее основных структурных элементов);
- перевод его на знаково-символический язык;
- наглядное графическое отображение моделируемых систем и процессов, происходящих в них, в виде схем, структур и т.д.;
- работа с моделью.

В методике РКИ рассматриваемый метод может быть использован на любых занятиях и предполагает формирование умений анализировать языковой материал и синтезировать языковые единицы в соответствии с законами и нормами языка.

Введение моделей в процесс обучения иностранных студентов позволяет педагогу более целенаправленно формировать речевую деятельность учащихся, обогащать их активный словарь, закреплять навыки словообразования, формировать и совершенствовать умение использовать в речи различные конструкции предложений и т.д. Включение наглядных моделей в процесс обучения содействует закреплению понимания значений частей речи и грамматических категорий, развитию понимания логико-грамматических конструкций и целостного речевого высказывания.

Успешность освоения языка иностранными студентами с использованием моделей определяется соблюдением ряда принципов: модульности, педагогической целесообразности, обеспечения дедуктивного и индуктивного способов освоения учебного материала и др.

Таким образом, структурирование учебного материала в виде моделей позволяет создать лингводидактические базы данных, из которых формируются задания, проводится диагностика, а также объясняется новый материал.

Также мы хотим сосредоточить ваше внимание на некоторых концепциях обучения в современных условиях образовательной системы.

Кооперативные занятия

Суть этих занятий заключается в том, что учащиеся работают при обучении в классах в малых группах, решают задачи, усваивают знания, выполняют разнообразные практические действия в атмосфере равноправия и сотрудничества. Оценка ученика зависит от результата группы, в которой он работал. В условиях кооперативной работы в группе могут учащиеся вовремя привыкнуть и усвоить такие умения и отношения как планирование работы, рациональная организация работы, ее распределение, контроль, оценка, сотрудничество, коммуникация, координация усилий, ответственность, толерантность, оценка чужой работы, непринужденное решение конфликтов и т.п.

Считается, что для эффективной реализации кооперативных занятий преподаватель должен принимать во внимание следующие требования:

- а) обеспечить положительную взаимную зависимость членов группы;
- б) обеспечить взаимный контакт членов группы;
- в) укреплять личную ответственность членов группы;
- г) совершенствовать интерперсональные и коммуникативные навыки учащихся;
- д) направлять работу учащихся в группах.

Однако, обучение в рамках кооперативных занятий имеет и некоторые невидимые препятствия и опасности, которые могут отрицательно повлиять на итоговый эффект. Это, прежде всего, возможность анонимности, скрывание результатов слабого ученика, не экономное использование времени, нервное напряжение.

Проблемное обучение

Эта форма обучения является очень распространенной. Само понятие проблемное обучение включает в себя несколько методов обучения и стратегий, как например, эвристическое обучение, творческое обучение, discovery learning – обучение открыванием, guided discovery – управляемое открывание, inquiry teaching – разыскивающее обучение и т.п. Их общим признаком является стремление развивать творческое мышление, творческие способности учеников, их познавательную мотивацию и самостоятельность, творческое присвоение знаний.

В отличие от традиционного обучения, при котором преподаватель передает ученикам готовые знания, (объясняет новый учебный материал, доказывает верность правил, укрепляет их при помощи учебных пособий и т.д. ученик воспринимает учебный материал, старается его понять, запомнить и укрепить решением задач), при проблемном обучении преподаватель не опосредствует ученикам знания в готовой форме, а даёт ученикам задания, содержащие незнакомые для них знания и способы работы, мотивирует их, регулирует поиск способов и средств решения заданий, в поисках которых ученики осваивают новые знания и навыки и одновременно развивают свои умения.

Проектное обучение

Целью этой формы обучения является решение учащимися комплексных проблем, которые называются проекты. Кажется, что суть проблематики сходна с проблемным обучением. В какой-то степени это и так, так как ученики решают проблемы, они вынуждены думать, рассматривать, находить и создавать. Однако, проблемы, которые ученики решают в проектном обучении являются комплексными, не должны исходить из содержания учебного материала, но, прежде всего, из жизни, из внешкольного опыта, их решение требует знаний из многих наук (традиционных учебных предметов), проблемы решают группы учеников (кооперативные занятия) прежде всего из собственного интереса и без внешней мотивации, решения ведут к конкретным результатам, продуктом – письменным докладом, рисункам, видеопрограммам, моделям, реальным предметам, выставкам, драматизации и т.п. Такие комплексные проекты можно назвать проектами.

Проекты могут предлагать или сами ученики, или преподаватели или ученики в сотрудничестве с преподавателями. На основе количества решающих, проекты могут быть

индивидуальные и групповые, с точки зрения времени краткосрочные или долгосрочные и по месту реализации школьные, домашние и комбинированные.

Mastery learning (или система совершенного усвоения учебного материала)

Его суть, заключается в том, что каждый ученик должен усвоить учебный материал на уровне так называемого Mastery – совершенного усвоения, что составляет 80-90% программного учебного материала. Возникает вопрос, как достичь такой высокой эффективности обучения? В научной литературе приводятся некоторые общие приемы, например, регуляция учебного материала, приспособливание методов, форм, средств и времени. По Э. Петлаку (1,244-245) в учебно-воспитательном процессе Mastery learning можно осуществлять, например, так что:

- ✓ учебный материал распределен на более мелкие части – модули;
- ✓ внимание обращается на то, чтобы ученики систематично усваивали учебный материал модулей;
- ✓ учебный материал, который ученик выучит (модуль) проверяется тестом (без оценки), что одновременно является и обратной связью;
- ✓ пока ученик не усвоит учебный материал, не сможет перейти к другому модулю;
- ✓ если у ученика в модуле есть недостатки, не достиг требуемого уровня (Mastery), поэтому вводится корректирующее (исправительное) обучение, дополнительные занятия с преподавателем, одноклассниками, отдельная индивидуальная программа для ученика и т.п.
- ✓ при оценке ученики взаимно не сравниваются с одноклассниками, «не соперничают ученики», а ученик «соперничает с учебным материалом», оценки не должны быть составной частью Mastery learning;
- ✓ mastery learning является для ученика мотивацией, так как продвигается от учебного материала к учебному материалу, у него есть постоянная обратная связь, ученик испытывает чувства успеха и т.п.

Э.Петлак (2,245) приходит к выводу, что на основе опыта из-за рубежа, эта система является более эффективной по сравнению с традиционным обучением как в когнитивной области (объем и качество знаний, их прочность, но также и время нужное для их образования), так и эффективной области (отношение учеников в школе, к учебному процессу, их уверенность в себе и самопознание.

Программированное обучение

Суть программированного обучения заключается в том, что учебный материал на несколько последующих, логически на себя навязывающихся шагов – частей учебного материала, которыми учащийся постепенно проходит. Каждый шаг требует от учащегося активность, т.е. и внутренняя (восприятие, понимание, запоминание и т.д.), и внешняя в виде наблюдаемой деятельности, (например, письма). Обучение укрепляется непосредственной проверкой правильности выполнения каждого шага. В отличие от классического обучения, при котором учащийся выучит определенный учебный материал или будет решать какое-то задание, но только после более длинного промежутка времени, при устном опросе или после направления письменной работы он узнает, как работал, программированное обучение со своим постоянным и непрерывным контролем имеет не только укрепляющий эффект, но также активизирует учащегося в дальнейшее обучение.

На практике это выглядит так, что учащийся учит только небольшую часть учебного материала содержащего в одном шаге программы. В конце учебного текста есть задание (например, в виде вопроса), которое учащийся должен решить и решение фиксировать (например, напишет ответ на вопрос или нажмет на клавиатуру компьютера, которая представляет собой правильное решение из многих предлагаемых возможностей). После решения задания учащийся немедленно получает информацию, было ли его решение

правильным. Если решение правильное, переходит к следующему шагу программы, если решение не правильно, должен учебный материал выучить еще раз (или же несколько раз), пока не достигнет правильного решения задачи. Такую последовательность шагов-частей учебного материала называют учебной программой. Она основана на следующих принципах:

- ✓ принцип малых шагов;
- ✓ принцип активной реакции;
- ✓ принцип непосредственного укрепления _обратной связи;
- ✓ принцип индивидуализации;
- ✓ принцип оценки и совершенствования программы.

Таким образом, приведённые выше современные концепции обучения можно использовать в педагогической практике как средство обучения студентов-иностранцев русскому языку как иностранному. Они на практике проверены и существует опыт при их применении. Однако, анализы учебно-воспитательного процесса говорят о том, что эти концепции не используются до такой степени, как должны были бы. Наиболее часто приводимыми причинами, по сравнению с классическим обучением, является более требовательная подготовка преподавателя.

Использованная литература

1. Petlak, E.(2004); *Vseobcna dadaktika*, Bratislava
2. Petlak, E. – Fenyvesiova, L. (2009); *Interakcia vo vyučovani*, Bratislava
3. Щукин А.Н. (2003); *Методика преподавания русского языка как иностранного*, Москва: Высшая школа

Mariana Balasanian, Irma Kurdadze

The model and modern conceptions in teaching Russian language as a foreign language for foreign students

Abstract

In modern methodical knowledge the questions of teaching Russian language as a foreign language are connected to the integration teaching system which is based on Linguistics didactics.

The best way of studying language, as a difficult system, to our minds, is a model (a model – imagination, a description, a scheme, a diagram, a plan, a map or a model of some objects which is used in definite conditions.

The main principle of building the model is depended on maximum result which could be reached in a short time by the big number of integrated students, who learns foreign language.

Also, in this article is shown other modern methods: Co-operative learning, Problematical learning, Project learning, Mastery learning (or learning with modern methods) and Program learning.

Key words: the model, Co-operative learning, Problematical learning, Project learning, Mastery learning, Program learning.

შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო

მასალები სამხრული კილოების ფრაზეოლოგიზმების ლექსიკონისათვის

(შავშეთის ქართულის მიხედვით)

უკანასკნელ ხანს ისტორიულ სამხრეთ-საქართველოში შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და „სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის“ კომპლექსური ექსპედიციების შედეგად დაგროვდა თურქეთის ტერიტორიაზე მცხოვრებ ეთნიკურ ქართველთა ქართული მეტყველების თავისებურებათა ამსახველი დიდძალი მასალა.

ამ მხრივ საინტერესოა შავშეთი, რომლის „ერთ ნაწილში, ე.წ. მექართულე შავშეთში, კარგადაა გადარჩენილი ქართული ენა (შავშური კილო), ფოლკლორი, ეთნოლოგიური ყოფა“ (ფაღავა მ. 2011:6). შავშეთში დაცული ქართული მეტყველება ყურადღებას იპყრობს ფრაზეოლოგიზმებითაც.

შავშეთის ქართულის ფრაზეოლოგიზმები მრავალფეროვანია როგორც შინაარსობრივად, ისე შედგენილობითაც. აქ დაცულ ფრაზეოლოგიზმთაგან ზოგიერთს პარალელი ემეზნება სალიტერატურო ქართულსა და მის კილოებში.

მძიმე სულიერი მდგომარეობის აღმნიშვნელ გამონათქვამებში მონაწილეობს „გული“: ე რა გული დემეწვა; დაწვილი ვარ გულიდან, არ მეტყობა გარედან(159). [მასალას ვიმოწმებთ თ. შიოშვილის, მ.ფაღავას, მ.ცინცაძის მიერ ჩაწერილი ფოლკლორული და დაილექტური ტექსტებიდან: „შავშეთი“. თბილისი. 2011.]

„გულთან“ დაკავშირებულია რამდენიმე სხვა გამონათქვამიც: გულიდან არ ამოდის - არ მავიწყდება: მარ(=სატრფოვ), შენი ნათქვამი გულიდან არ ამოდის(156); გულში გაგლება//გარება - გაფიქრება: აქიდან არ გეიარეთ? დიგინახეთ, ჰამა გულში არ გიმიარდა, გნახევდით(451); გულში გიგეიარდა აქ მოსლა?; გულში რავარ გაგეიარს, ისე მოგცეს ღმერთმა(473).

მძიმე მდგომარეობიდან გამოსვლა, დარდის შემსუბუქება შედარებულია ტვირთის მოხსნასთან: გუზელებიც (=ლამაზებიც) დევნახე, ძუქები ჩამოვყარე(486):

y ū k - ტვირთი, დატვირთვა.

განსაცდელთან, დარდთან დაკავშირებულია **გონის დაკარგვა**. ამ შინაარსობრივი ჯგუფის ფრაზეოლოგიზმების აუცილებელი კომპონენტია „ჭკუა>ჭკვა: თვალნაჭირი გემითხუეს, აღარა ვარ ჭკუაში(484); ჭკვა დეიკარგა სიმწარისგან(300).

გასულელების აღსანიშნავად შესანიშნავი მეტაფორული გამონათქვამებია: მაგას ჭკვა დათესილი აქ და თიბავს ჭკვას(382); დაბერდა, ხაპერში ჭკვას ვერ ჭუჭკავს(=ვერ აგროვებს, თავს ვერ უყრის).

საპირისპიროა, გონზე მოსვლის აღმნიშვნელია „ჭკვაში მოსვლა“: დაბლაყუნობ, ვეღარ მოხვალ ჭკვაში(393); გიყურეფ, გაბლაყუნეფ, ვეღარ მოხვალ ჭკუაში(190); ჭკვაში მოი, დუნიაში კარქა დეიფიქრე(499).

„ჭკუა უჭრის“ შავშურში აღნიშნავს მიდრეკილებას რაიმესადმი, გონებრივ შესაძლებლობას: კაცსა რაცხაზე ქი ჭკუა უჭრის იმას ასწავლებენ(443); შდრ.: ჭკუა უჭრის - ჭკუიანია, ჭკუით სხვებისაგან განირჩევა, ჭკუით ტოლებსა ჯობნის (სახოკია, 1979:895). ვინც ცოტა იცის, ის ამბობს: ამდენი ჭკვა არ მიჭრის, ამდენი არ ვიცი(380).

ერთმანეთისაგან განსხვავებულია „ჭკვით დაწერა“ და „გულით დაწერა“: ჭკვით დაწერვა სხვა არი და გულით დაწერვა სხვა არი(401). უნდა იგულისხმებოდეს განსხვავება გონებით წერასა და გრძნობით წერას შორის.

ავადმყოფობის, ფიზიკური შეუძლებლობის აღმნიშვნელია „გზას ვერ მივზდეფ“. ამ გამონათქვამის მნიშვნელობა უფრო კონკრეტულია: იგულისხმება სიარულის შეუძლებლობა: ავადეგლი ვარ, გზას ვერ მივზდეფ(394).

ფრაზეოლოგიზმით გამოხატულია ადამიანის პიროვნული თვისებები, ხასიათი. ვინმეს მიმართ გულგრილობის, უყურადღებობის გამოხატველია „არ მიათბო“: მაზლი მყავს მე, წევდა მაგან, ბურსას არი, ჰამა იმან არ მიათბო, ჩემიც იქვევრ საქმეზე არ გაგ ზანა(360).

თავისებური ხასიათის, სხვებისაგან განცალკევების, ჩაურევლობის აღმნიშვნელი მეტაფორული გამონათქვამია „თავის ქერქში ყოფნა“: თავის ქერქშია, ბევრი არ'ნა გააწუხო(382).

გაიძვერა, პირმოთნე ადამიანისათვის დამახასიათებელია „შავი პირი, თეთრი კბილი“(187): ასეთ ადამიანს გულში სხვა უდევს, ამბობს სხვას. „პირი“ შეიძლება აქ „გულის“ სინონიმიც იყოს. მსაზღვრელისა და საზღვრულის შეერთებით მიღებულია ქართულში ცნობილი კომპოზიტი „პირშავი“: შენ მუხსინევ, შენ პირშავლ, რა უყავ ჩემი დოდოფალი(178).

„პირშავი - დამნაშავე, მტყუანი, უნამუსო, უსინდისო, უსირცხვილო, უპირწყლო, სახელგატეხილი, უპირული“(სახოკია თ. 1979: 499).

დაკაცებას, მოწიფულობაში გადასვლას აღნიშნავს „თავის პოვნა“: „თავი იპუა“ ვიტყვით, ახალგაზრდა ქი დაკაცდება(468).

მიხვედრილობის მნიშვნელობით გამოიყენება ფრაზა: ღმერთი ხომ თვალში თით არ გკრავს(406). იგულისხმება: ზოგ რამეს თვითონ უნდა მიხვდე. ეს ფრაზა მოსდევს მთქმელის მონათხრობს იმ ადამიანზე, რომელიც ღმერთს შეჰპირდა, თუ თხოვნას შეუსრულებდა „ყურბანი'და დავკლაო“, მაგრამ დანაპირები ასე შეასრულა: „ამეილო უბიდან ტილი და აჰა ყურბანიო და... ღმერთს ეწყინა(406).

„თვალის ცემა“ - ხალხის რწმენით, ზოგ ადამიანს აქვს „ავი თვალი“, რომელიც ცუდად მოქმედებს სხვებზე. სინონიმური მნიშვნელობისაა ქართულში „თვალის კვრა“ - დანავსვა, დაზარალება, მოხიზვლა, ვნება, ხელის შეშლა, დაღუპვა“ (სახოკია,1979:262): ჩემ საყვარელ თვალი ცემს(186;496). გვხვდება შელოცვაში: ალელისა, მალელისა, თვალი გეცა ადემისა(193).

„თვალს“ უკავშირდება ცემა ფუძის ზმნის მიმღებები, მიიღება კომპოზიტები: ალელისა, მალელისა, თვალიცემია ქალებისა(193); შენი თვალიმაცემარსა თვალი უხმებოდა, ხორცი უშრებოდა(209).

„თვალის დახუჭვას“ პირდაპირი მნიშვნელობის გარდა აქვს გადატანითი მნიშვნელობაც. მისი სინონიმია თურქული სიტყვის შემცველი „იშმარის მიცემა“: თვალის დახუჭვა: ამისი ნათქვამი ბევრი რაცხადსთან იქნება. „იშმარი მისცაო“, ისე ვიტყვით. თვალებს ქი დოუხუჭავ. ემეს იქ, სხვა სიტყვა არ არის(434).

ამ გამონათქვამის მნიშვნელობა ემთხვევა საერთო ქართულის „თვალის ყოფას“: თვალით ნიშნება, ყურადღების მიქცევენება ვისზედმე ან რაზედმე, რაიმე აზრის ცნობება, როცა მესამე პირის თანდასწრებით რაიმე საიდუმლოს სიტყვით არ ვეუბნებით, არამედ თვალით ვანიშნებთ, თვალით ვაგებინებთ”(სახოკია,1979:264).

საინტერესოა, რომ „ხუჭი“ „თვალის“ გარეშეც იხმარება: ხუჭი არ მიქნია, ძილი არ დამიძინია, დილამდი ყვიროდა, საღამემდი ყვიროდა, აბა(368).

„ენის დაბმა“ - ბორძიკით ლაპარაკი: შარშან ენა დემება(446).

ვინც ქართულად ნათქვამს იგებს, მაგრამ თვითონ ქართულად ვერ ლაპარაკობს, იმას „ენა არ უბრუნავს“: იციან, ამა(=მაგრამ) არ ბრუნავს ამათი ენა, იციან არ უბრუნავან ენა-და(458).

გაჩუმების მნიშვნელობა აქვს გამონათქვამებს: „სუნგალი გაჰკრა“, „ჩუმსაც არ ვიღებდი“: ზროხა წამეიყვანეთო რომ თქვით, სუნგალი გაჰკრა, გაჩუმდა; ჩუმსაც არ ვიღებდი(401).; ჩუმს არ გვეღებდი(435); ქალი წეყვანეს, თქვენ ჩუმი არ გედლოთო(393). ჩუმი - დაბალი ხმიანობა, ხმადაბალი(ქეგლ 1986:534).

„ხელის დასმა“ - მოფერება, პატივით, მოკრძალებით მოპყრობა. ქალების მიერ მამაკაცების მიმართ ნიშნის მოგებით ნათქვამია: კაცებმა ბუკი კრან მარტვამ რა დროს ვყავართ, ხელი დიგვისვან. „ბუკი“ პირია, სახე. გაურკვეველია ბუკი კრან გამონათქვამის ზუსტი მნიშვნელობა.

ზოგადად რაიმეს შეუძლებლობის გამომხატველია არ იქს. იქს(<იქმს) ჩვეულებრივ ორპირიანია (ის მას), ფრაზეოლოგიური მნიშვნელობით ერთპირიანი: არ იქს - არ შეიძლება ის, არც დროული გაგება აქვს: ფორმა ზმნისა მწკრივების მიხედვით არ იცვლება, მნიშვნელობა არა აქვს რომელი დროის მოქმედება იგულისხმება წინადადებაში: აბანჩი (უცხო, ამ შემთხვევაში არა ქართველი) არ იქს-მეთქი, აბანჩი სიძე არ გვინდოდა (400).

„კრედის გამოწევა“ - კრედიტით ფულის სესხება ბანკიდან: კრედი გამოწიო, იმასაც ემე გართმენ(369).

„გამოწევა“ სხვა კონტექსტში სურათის გადაღების მნიშვნელობით იხმარება: ჩვენი დედაბერი გამოწიეთ (393); ორი ღარჭი მყავს, გამოწიე ჩემი ბაღნები (393); გამოწიოს, წედლოს'ნა გურჯისტანში, ბათუმში.

ბანკში ფულის შეტანას აღნიშნავს „ფულის დაწვენა“: ფული ვაწვინე, ემეკლი(=პენსიონერი) გაგხდი(377); ათ-ათი მილიონი დავაწვინეთ(411).

„თელეფონის გასხნა” - ტელეფონით დარეკვა: *მუსას თელეფონი გუუსხენ-და, მეზნეა ქი... (389); თელეფონ გუუსხნიდი, რავაი ხარ-მეთქი (441).*

„სიკვდილის” მნიშვნელობა აქვს რამდენიმე ფრაზეოლოგიზმს: „*მიწაში თავის ჩაყოფა*”: *ანამ მიწაში თავი ჩაყო, ბაბოძე ფინთი გახდა (360).* „*ჯანის მიცემა*”: *can - სული, სიცოცხლე: იმაზე ყურება-ყურებაში მოკდება - ჯან მისცემს (415); ჯანი მიცემამდი ჭკვა ქონდა (415);*

ამ მნიშვნელობის გამონათქვამებში *ჯანის* ქართული შესატყვისიც დასტურდება: *ამ სიმღერას იტყვის, თან სული ამოდრება (415).* *ამოდრობას* ამ გამონათქვამში არ ახლავს უარყოფითი ნიუანსი.

საინტერესოა, რომ შავშეთის ქართულად მოლაპარაკე გრძნობს სიტყვის ემოციურ იერს: *მოკდა, „გაცდა” ფინთია ასეთი ნათქვამი, ისე იქნაო (373).*

სიკვდილის წინა წუთების აღსანიშნავად იხმარება აგრეთვე „*სულის ეზიეთშია*”. *eziyet(ti) - შვეიწროება, წვალება, ტანჯვა: ვიცით, „ჯან აძლევსო, „სულის ეზიეთშია”.*

„*ყაზა ქილა*” - ეს გამონათქვამიც სიკვდილის აღსანიშნავად იხმარება. *kaza - უბედური შემთხვევა, ავარია.*

საინტერესოა ასეთი სიტყვათშერთება: *უეჯლო სიკდილი: ვინცხა ნათქვამს ვერ ითხოვს, უეჯლო სიკდილია (169).* *ecel - სიკვდილის საათი, სულთამხუთავი. „სულთამხუთავი - მაწვალბელი, მტანჯველი, მომაკვდინებელი, სიკვდილის მომაახლოებელი. ხალხის ძველი რწმენით, სულთამხუთავი გულისხმობს ანგელოზს, რომელიც მომაკვდავს თავს ადგას და დააჩქარებს სულის ამოსვლას (სახოკია თ. 1979:594).* „*უეჯლო სიკდილი*”, როგორც ჩანს, არ არის ფიზიკური სიკვდილი, ადამიანს თავს არ ადგას ეჯელი - სიკვდილის ანგელოზი, მაგრამ ალბათ, უფრო მძიმე, ძნელად გასაძლებ მდგომარეობაშია: სიკვდილის ანგელოზი თავს არ გადგას, მაგრამ მაინც კვდება. „*უეჯლო სიკდილი*” მიგნებული, სწორად შერჩეული მეტაფორული გამონათქვამია.

აჭარულ კილოში ცნობილია გამონათქვამი *ენაზე მაქვს* იმის გადმოსაცემად, რომ ადამიანს ახსოვს რაღაც და არც ახსოვს, ვერ მოუგონებია სახელი. ნ.ცეცხლაძე „*ჩვენებურების ქართულიდან*” იმოწმებს ფრაზას „*ენაში მიგორავს და ვერ მითქმია*” და თ. სახოკიას: „*ენის წვერზე დგომა (რისამე) - მოგონება და ვერც მოგონება კარგად რისამე (სახოკია თ. 1979:171).* შავშეთის კილოში დაცული ანალოგიური მნიშვნელობის ფრაზეოლოგიზმი უფრო ახლოსაა სახოკიასეულ ვარიანტთან: *გვარი არ მახსოვს, ენი წვერზე მიგორავს (417).* ცხადია, *ენის წვერზე გორვა* უფრო ბუნებრივია, ვიდრე *ენაში გორვა.*

„*პურის ჭამა*” საერთოდ ჭამის, საჭმლის ჭამის მნიშვნელობით გავრცელებულია სალიტერატურო ქართულსა და მის დიალექტებში: *ერთი ჩაი გვესვა, პური მაინც გვეჭამა (442); პური ვჭამეთ, ახლა წაწევდეთ (449); ქალები არ არიან? პური ჭამე (386).*

პარალელურად გვხვდება *პურის გამწარება* - შვეიწროება; ცუდ გამოუვალ მდგომარეობაში ჩაყენება: *მოვდა თქვენი ოზალი და პური გიგვიმწარა (442).* ამ ფრაზეოლოგიზმთან დაკავშირებით საინტერესოა, რომ თ. სახოკია *პურის ჭამას* განმარტავს როგორც *ცხოვრებას*. იმოწმებს რაფ. ერისთავის სტრიქონებს:

დღეს შენა ხარ, ხვალ სხვა მოვა

რა დაგრჩება სამუდამო,

ის არა სჯობს, რომ სიმართლით

ხალხს აამო, პურიც სჭამო.

„პურის გამწარებას“ „პურის ჭამის“ ამ მნიშვნელობის საპირისპირო მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს (წვალეზა, ტანჯვა, გამოუვალი მდგომარეობა). მართალია, „პურის ჭამა“ საერთოდ ცხოვრების მნიშვნელობით არ ჩანს შავშურის ქართულში, მაგრამ „პურის გამწარების“ ამ მნიშვნელობით არსებობა გამორიცხული არ უნდა იყოს.

თავის გატანის, გაჭირვების, ოჯახის მართო გაძღოლის მნიშვნელობა აქვს გამონათქვამს: **იდარეს ვიჯები**: იდარეს ვიჯები, ეხლართავ(444). ამ გამონათქვამის მნიშვნელობას განმარტავს თვითონ მთქმელი, 80 წლის მარტოხელა მოხუცი. იგი ხლართვას უწოდებს თავის საქმიანობას ოჯახში.

წუთისოფლის ამაოება, ცხოვრების წარმავლობა სამხრულ კილოებში გადმოიცემა ფრაზეოლოგიზმით: **მალანჩი დუნია**. dünya - ქვეყანა, სამყარო, yalanci - მატყუარა; ყალბი, მოჩვენებითი: მალანჩი დუნია, გავაქციეთ გენჯობა, წევდა(373). „მალანჩის“ ნაცვლად მისი ქართული შესატყვისიც იხმარება: რაფერ ეწყობიან ამ ტყვილ დუნიაში(492); დუნია, ლამაზი ტყვილია და იცოდე. ნ.ცეცხლაძე იმოწმებს ამ გამონათქვამის შესატყვისებს ლიტერატურული ნაწარმოებებიდან, მიიჩნევს მას ლიტერატურული წარმომავლობის ფრაზეოლოგიზმად (ცეცხლაძე ნ. 2009:19).

სწორი გზის, ვაკე, დაბლობი ადგილის აღსანიშნავად გამოიყენება შესანიშნავი მეტაფორული ფრაზა: დუზი გზაა, კვერცხი არ გადაბრუნდება (382). düz - სწორი, დაბლობი, სწორი ადგილი.

„ყუსურზე არ დიმიჩე“ - არ დამძრახო; ბოდიშის მოხდაა. ყუსური თურქულია, ნიშნავს ნაკლს, მანკს, წუნს, შეცდომას, დანაშაულს: ჭამოთ'ნა, ქათამიც არი, ყუსურზე არ დიმიჩეთ(400). აჭარულშია: ყუსურზე არ დამიხედოთ (ნიჟარაძე შ. 1971:378). შავშეთშიც დადასტურდა ამ გამოთქმის თურქული შესატყვისი: ერთი წყალ'ნა დავხედო, მარტომ გაგდებ (=გტოვებ), ყუსურ ბახმა(384). bakmak – ყურება, ცქერა, შეხედვა.

„საბრის ქნა“ – sabir (bri) - მოთმინება: გელინის ლაპარაკი ადეთი არ იყო, ჰამა, მე ბევრი საბრი არ მიქნია(403).

„საბრი(ს) ყაზის ავსება“ - მოთმინების დაკარგვა, „მოთმინების ფიალის ავსება“. kap(bi) - ჭურჭელი. საბრი ყაზი ეივსობა, გადმოდინდება (389).

„მუსაფირად გახდომა“ - სტუმრად მიღება, გამასპინძლება. misafir - სტუმარი: მუსაფირ გაგხდი, ჰად ჩევისხამ, დილაზე პურ მოგართვამ და გაგზნანი(410). „პურ მოგართვამ“ იგივეა, რაც „პურს გაჭმევ“.

„აჯილის ამოყრა“ - სამაგიეროს გადახდა, მიგება, მიზღვა: არ გევეთხვე, აჯილ ვიყარე(373).

„ხეხერის მიცემა“ - შეტყობინება: ერთი გეგკითხე, ხეხერი მოგვეცე, ქი. ცოცხალი არიან, არ არიან, ორი-სამი წელიწადია არ ვიცი(452). *haber* - ამბავი, ახალი ცნობები.

„ხეხერის ქონა, არ ქონა“ - ამბის უცოდინარობა, საერთოდ რაიმეს უცოდინარობა: იქ მული მყავს-მეთქი და მიტირია, და ხეხერიც არ მაქ(387).

„ნუსხაფზე ხელის დადგმა“ - ნუსხაფზე, ყურანზე დაფიცება: მე ვინმეს არ ვუყურეფ, ნუსხაფზე ხელ დავადგამ(191).

„თერეზის დაძლევა“ - ჯობნება. *terazi* - სასწორი. თერეზმა დაძლია...მე გავაგდე კაცი, დავტრინე(373).

„ღარჭზე დაწოლა“ - მოსამშობიარებლად „დაწოლა“: „ღარჭზე დაწვალ“, იტყვიან(377). „ღარჭი“ აქ საერთოდ ბავშვის მნიშვნელობითაა.

ქორწილთან, სხვადასხვა რიტუალთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმები: „სუფრის დაჭერა//დაჭირვა“, ამ გამონათქვამის მნიშვნელობას კარგად განმარტავენ თვითონ მთქმელები: ქორწილში, პური ჭამაში, სუფრას დეიჭირვენ, რაც ქი(=რომ) უნდანან, იმას მეითხოვენ, არ ადგებიან სუფრიდან, ფუტკრის ძე მეიტანეო, მეიტანო'ნა იშტა(420).

ბევრი ფრაზეოლოგიური შესიტყვება დასტურდება დალოცვასა და წყევლაში: ღმერთმა ერთ ბალიშზე დაგაბერონ; ღმერთმა ერთ კლავზე დაგაბერონ(205); ღმერთმა შავი დილა გიგითენოს; დიგიქორდეს (დაგიბრმავდეს) თვალები; ღმერთმა ჩენგე დიგიყაფანოს (ღმერთმა ყბა ჩავიკეტოს).

სხვა დიალექტებით ცნობილ ფრაზეოლოგიზმთაგან შავშურშიც დასტურდება მადლის მოკიდება: მოლოცავის'ნა იყო, მადლი მედკიდო(488); მადლის დადება: გზა გააკეთეს, მადლი დეგედვა; ცოდვის დადება: აჰა და მოკალ! ცოდვა არ დეგედვა?(300).

ჩვენ წარმოვადგინეთნაწილი ფრაზეოლოგიზმებისა, რომლებიც შავშურ კილოში შედარებით ფართოდ არის გავრცელებული.

შავშურ კილოში წარმოდგენილია საინტერესო მასალა სამხული მეტყველების ფრაზეოლოგიზმთა ლექსიკონისათვის.

ლიტერატურა:

1. ნიჟარაძე შ. (1971): ქართული ენის აჭარული დიალექტი, ლექსიკა. გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“. ბათუმი.
2. სახოკია თ. (1971): ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. გამომცემლობა „მერანი“. თბილისი.
3. ფაღავა მ. (2011): რედაქტორისაგან//„შავშეთი“. გვ.5–6.
4. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (1986): ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის გამომცემლობა. თბილისი.
5. „შავშეთი“ (2011): გამომცემლობა „ჰოროსი XXI“. თბილისი.
6. ცეცხლაძე ნ. (2009): ფრაზეოლოგიური სინონიმები სამხრულ მეტყველებაში//რსუ შრომები XIII, ფილოლოგია, ისტორია, ხელოვნებათმცოდნეობა, ფილოსოფია, გვ.16–22.

Materials for Dictionaries of Phraselogsms in the Southern Dialects

(According to Georgian in Shavsheti)

Abstract

The complex expedition materials of Shota Rustaveli State University and “Scientific Research Center of South-West Georgia” in historical South Georgia are used in the present work. They depict the life-style of ethnic Georgians on the Turkish territory. Hence the speech of inhabitants in Shavsheti is remarkable and provokes interest by phraselogsms.

The present paper deals with phraseologisms expressing human features (cleverness, tolerance, flattery); curse; blessing; swearing; wedding; death and other rituals. Shavsheti dialect presents attention-grabbing source for phraseological dictionary of the southern speech.

Key words: Shavsheti, Phraseology, Death, Life, Eye.

დალი ბახტაძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

**მენტალიტეტის ენობრივი და არაენობრივი გამოხატულების
ინტერკულტურული პარამეტრები**

(დუმილის ლინგვისტურ-რელიგიური შტრიხები)

„დუმილი რეკავს,

დუმილი რეკავს

ჯვრით, ალავერდით,

გელათით, ტბეთით...

ხმა თუა ნეტავ,

ხმა თუა ნეტავ,

ამ უხმო ხმაზე

რომაა მეტი!..“

მუხრან მაჭავარიანი

1. **მენტალიტეტი.** (lat. mens - სული). მენტალიტეტი კომპლექსური ფენომენია, იგი მოიცავს კონცეპტებს, იდეებს, შეუცნობელ მოტივებს. მენტალურობა აღქმული სინამდვილის ფოლოსოფიურ-ფსიქოლოგიური აზროვნებისმიერი პროცესია, შინაგანი სურათია, მენტალურად ორგანიზებული შინაგანი ლექსიკონია, ლექსიკური ინფორმაციის კოგნიტური მოდელებია, სტრუქტურებია, რომელთა პრინციპები ნებისმიერი ცნების თქმის, გაგების, შემდგომი გადამუშავების, ცნებათა ურთიერთობების ახსნის საშუალებას იძლევა. ცალკეული ეპოქის მენტალიტეტი ამოიცნობა საზოგადოების ყოველდღიური ურთიერთობის ფორმებში, სოციალურ ყოფასა და ხალხის ტრადიციებში, ეზოტერიკულ და ეგზოტერიკულ ტენდენციებში, რომლებიც ერთი რომელიმე დროის ისტორიული მონაკვეთის ნიშანია. იგი არა მხოლოდ იდეური კონსტრუქტია, მის საფუძველში მდებარე აზროვნებითი ფიგურებით, არამედ მის ფორმირებას ასევე განსაზღვრავენ ფსიქოლოგიური მოტივაციები და ემოციური კომპონენტები (Metzler. 2001: 422-424). ამ მრავალმხრივი, სულიერი, აზრობრივი, მსოფლმხედველობრივი პროცესების ერთიანობას თავისი ინტერკულტურული პარამეტრები აქვს, რომელიც ყოველი ეთნოსისათვის სამი განზომილებით განისაზღვრება:

- მენტალურით (აზროვნების, გრძნობებისა და ქცევების ნიმუშებით),
- სოციალურით (სოციალური ინტერაქციებით, სტრუქტურებით, ინსტიტუციებით),
- მატერიალურით (მედია-საშუალებებით, სხვა კულტურული არტეფაქტებით: ტექსტებით, სურათებით, ხუროთმოძღვრული ძეგლებით...).

როდესაც ორი ხალხის კულტურას უდარებ, საჭიროა ზუსტად განისაზღვროს შესადარებელი ინვენტარი. გერმანელმა ენათმეცნიერებმა შემოგვთავაზეს კულტურათა შედარების შემდეგი სტრუქტურები:

- აღქმა, აზროვნება, ენა, დროისა და სივრცის განცდა, ფასეულობებზე ორიენტაცია, არავერბალური კომუნიკაცია, ქცევა, სოციალური ურთიერთობები (Maletzke 1996: 42);
- ძალაუფლების დისტანცია და მისი ინდექსი, ინდივიდუალურობა/კოლექტიურობა და მისი ინდექსი, მასკულინობა/ფემინინობა და მისი ინდექსი, დაეჭვების არიდება (Hofstede 2006: 59);
- აღქმით, აზროვნებით, ფასეულობებითა და ქმედებებით ჩამოყალიბებული კულტურული სტანდარტები, რაც განსაზღვრული კულტურის უმეტეს წევრთათვის ტიპური, ნორმალური და აუცილებელია (Thomas 2005: 45).

2. **გერმანული და ქართული მენტალიტეტის ფორმირების საკითხისათვის.** მენტალიტეტის ჩამოყალიბების ძირითადი ხაზი იმ შეგნებულ თუ შეუგნებელ ქმედებებზე გადის, რომლითაც ადამიანები ეპოქის შემადარ წარმოდგენებს, შეგრძნებებს ავითარებენ, სოციალურ ცოდნას, კოგნიტიურ ცვლილებებს განაზოგადებენ. მენტალიტეტის ისტორია ადამიანის ცხოვრების ყველა სფეროს მოიცავს (დაწვრილებით იხ. Dinzelbacher 2008: IX, XI, XII..). ჩვენთვის მნიშვნელოვანია შევადაროთ გერმანელი და ქართველი ხალხის აზროვნების სახეობები (მაგ.: ასოციაციური აზროვნების ან პრობლემების დისკურსული ლოგიკური გადაჭრის უნარი და ა.შ.), საკომუნიკაციო ფორმები (მაგ.: ლინგვისტური და პარალინგვისტური საშუალებების აქტუალიზაცია: ზეპირი და წერილი ენა, ჟესტების ენა და ა.შ.), რელიგიურობა (ღვთის ხატებისადმი შიში, რიდი და სიყვარული).

გერმანელების ტერიტორიულმა საცხოვრისმა ევროპის შუაგულში, ძველ რომაულ და ბერძნულ კულტურებთან უშუალო მეზობლობამ, განაპირობა მათი მენტალიტეტის ფორმირება. ჰუმბოლდტის კვლევები გვაცნობენ, რომ ის, რაც ადამიანს შინაგანად და გარეგანად ამოძრავებს, აისახება ენაში, ენა ადამიანის სამყაროს სახეა..., რომ ენა არა მარტო ურთიერთგაგებინების საშუალებაა, არამედ ხალხის მსოფლმხედველობისა და სულის ანაბეჭდი (Humboldt 1973: 21, 22, 26). გერმანიკულ ტომებზე ხელშესახები საუბარი შესაძლებელია ძვ.წ. I ათასწლეულიდან. ამ პერიოდიდან გერმანიკული ხალხების აზროვნების სახეობასა და შინაარსზე, სოციალურ გარესინამდვილეზე საუბარის შესაძლებელ წყაროდ დასახელებულია ჰომეროსის „ილიადა“ და „ოდისეა“ (ძვ.წ. მე-8ს.). ცნობილი ფაქტია, რომ გერმანულენოვანი კულტურის ისტორია არსებითად ევროპის კულტურის ისტორიაა და საკუთრივ გერმანელების წვლილი ფილოსოფიაში, რელიგიაში, ლიტერატურასა თუ მუსიკაში მთელი ევროპის კულტურულ სივრცეს წვდება. მაგრამ ეს იყო ახ.წ. შუა საუკუნეებიდან, მანამდე კი გერმანიაზე და გერმანულ ენაზე რეალური საუბარი შესაძლებელი გახდა ჩვ.წ. მე-9 საუკუნიდან (გერმანიის ისტორიის საწყისდ ასახელებენ 911წ., ე.წ. Völkerwanderung-ის შემდგომ პერიოდს) (Parry 2005: 5). ძვ.წ. I ათასწლეულში გერმანიკულ ტომებს რამდენად შეეძლოთ მიზეზობრივ-ლოგიკური, ასოციაციური, ინდუქციური ან დედუქციური აზროვნება, ენის აბსტრაქტული თუ ხატოვანი (სურათ-ხატებით, მეტაფორებით, ალეგორიებით) გამოყენება, როგორი იყო მათი რწმენა, იდეოლოგია, პოლიტიკური, რელიგიური, ეთიკური, ესთეტიკური... კონცეპტები და ა.შ., განისაზღვრება ბერძნულ-რომაულ ცივილიზაციასთან მიმართებითა და შეფარდებით. მაგალითად, ანტიკურ ევროპაში რელიგია ადამიანის საჭიროებებს, აქტუალურ ცხოვრებისეულ პირობებს ეხამებოდა და ინდივიდუალური, მიწიერი ინტერესებისა და ურთიერთობების სფეროს მოიცავდა: ხალხი ღმერთისაგან ელოდა შველასა და დაცვას გარე სინამდვილის შეუცნობელი და დაუძლეველი ძალებისაგან. მენტალურობა მოიცავს ენასაც და რელიგიასაც. ენობრივად გერმანული ლათინურს ბაძავდა. თავიც კი მოჰქონდათ გერმანელებს იმით, რომ არცერთი ენის გრამატიკა ევროპაში ისე ლათინური არ იყო, როგორც გერმანულისა. გერმანული ენა აღიარებული იყო როგორც მძიმე და ძნელი თავისი მერყევი და გაუმართავი სტრუქტურის გამო (Eduard Engel). პოეტი და ბერი ოტფრიდი მე-9 საუკუნეში სინანულს გამოთქვამდა, რომ გერმანულ ენას აკლდა „სულიერი პროცესების გადმოცემის ენობრივი საშუალებები“, იგი „ქვასავით მაგარი და მძიმე“-ო. მხოლოდ ლუთერის მიერ ბიბლიის თარგმნით (1521) დასაბამი მიეცა გერმანული ენის სრულფასოვან განვითარებასა და არსებობას: „არსებობს ადამიანი, რომლის შესახებ ყველამ იცის, რომ მხოლოდ მან პირველმა ისეთ გერმანულ ენაზე დაწერა, რომელიც ყველა გერმანელისათვის გასაგები იყო“. ებრაულ და ბერძნულ წყაროებში ლუთერმა ბიბლია თავისი სიღრმეებით აღიქვა, ახლებურად წაიკითხა და თარგმანში შექმნა ყველასათვის გასაგები ხალხური ენა თავისი ხატოვანებითა და მრავალფეროვანი გამომხატველობითი საშუალებებით. აღქმა-სახელდების პროცესი გერმანულ ენაში აღინიშნა არსებითი სახელის „Hauptwort“-ის (მთავარი სიტყვა) უპირატესობით. მისით ხდებოდა ნახევარი სამყაროს სახელდება და შემეცნება. შესაბამისად, გერმანული კულტურული ენის შექმნის მცდელობა წარიმართა საგნის სახელმდებელი სიტყვის წარმოჩინებით. გერმანულ ენაში ადვილია ზმნა შეაჩერო, უმოქმედო გახადო, იგი დიდი ასოთი დაწერო და გააარსებითო. ამით ენა მკაცრ იერარქიას იცავს, ამ სიმბოლიკით ენა ასრულებს გრამატიკულ ამოცანას: გაადვილდეს წაკითხვა, მოქნილი გახდეს წინადადების სტრუქტურა და გარკვევით ჩანდეს, რაზეა საუბარი. ეს კი გერმანული ენის ტიპოლოგიური განმსაზღვრელი გამოდგა (Steinfeld 2010: 131-134, 167).

ძველი ქართული მენტალიტეტის ფორმირება თავისი ფესვებით პროტოქართველურ ეპოქას წვდება და დადასტურებულია ძვ.წ. მე-4 ათასწლეულიდან ძველ კოლხთა და იბერთა ცივილიზაციით. ძვ.წ. III-II ათასწლეულების სამყაროს ხატზე არქაულ საქართველოში საუბრობს მანანა ხიდაშელი. სამყაროს სურათის შექმნაში იგი დაეყრდნო საზოგადოების აზროვნების წესს, ანუ მითს და ამ პერიოდის ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროს – მატერიალურ ძეგლებს. მისი აზრით, იმ დროინდელი საქართველოს მოსახლეობის აზროვნების წესი ცნებათა ნაკადთან ერთად ამჟღავნებდა უაღრესად თავისებურ მეტაფორულ სახეთა თუ სიმბოლოთა რეალიზაციის უნარს. ეს სწორედ იმგვარი აზროვნებაა, რომელსაც კ.გ. იუნგი კოლექტიურ არაცნობიერს უწოდებს. ასეთი აზროვნება წინა თაობების მთელ ფსიქიკურ გამოცდილებას ფლობს და არქტიპური სახეების მეშვეობით ვლინდება. ქართული ხალხური სულიერი კულტურისათვის დამახასიათებელი მხატვრული სახეები უაღრესად მდგრადი და ტრადიციულია. ქართველთა სოციალური ყოფა, საცხოვრისი, მისი კერა (კერა, როგორც სამყაროს ცენტრი: კერიდან ამოიმართებოდა ის კოსმიური ღერძი, რომელიც მარად განახლებულ სამყაროს განასახიერებდა და კულტურის დამკვიდრებას აღნიშნავდა) სრულად გადმოგვცემდა კოლექტივის სურათს (ხიდაშელი 2001: 116-135). ქართული ფოლკლორის, ორნამენტების, ეპოსთა, სიმბოლიკათა და საქართველოს არქაული სულიერი კულტურის ჩამოყალიბებული სხვა არქტიპების საფუძველზე მ. ხიდაშელი აკეთებს დასკვნებს ქართველი ხალხის ცნობიერებასა და წარმოდგენებზე, აღქმასა და აზროვნებაზე, ფასეულობებსა და სოციალურ ურთიერთობებზე.

ქართული თვითშეგნების ჩამოყალიბების პრობლემებზე, ეროვნულ თვითშეგნებაზე საუბრობს რისმაგ გორდეზიანი: „ერის ჩამოყალიბების საფუძველს ქმნის ეროვნული თვითშეგნება, რომელიც ხშირად გაცილებით უფრო ძლიერია, ვიდრე გეოგრაფიული, პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური და ზოგჯერ, თავად ენობრივი ერთიანობის ფაქტორიც კი (გვ. 3)...“ ავტორმა ქართული თვითშეგნების ფორმირების ხანგრძლივ მრავალეტაპობრივ პროცესში გამოჰყო:

- გენეტიკური ერთიანობის მძლავრი კოდი, რომელიც უკვე ბრინჯაოს ხანიდან გამომჟღავნებს ქართულ სამყაროში, იგივე გენეტიკური ერთიანობის ისტორიული მახსოვრობა (გვ. 77).

- კულტურული თვითგამოხატვა ენაში, ანუ ზოგადეთნიკური ენა.

- ეროვნული თვითშეგნების უთუოდ მძლავრი ფაქტორი – რელიგია, განსაკუთრებით მაშინ, თუკი მას ეთნიკური და არა ზედეთნიკური ხასიათი აქვს.

- ქართველური სამყაროს ტომობრივი თუ დიალექტური დიფერენციაციისა და ინტეგრაციის ეტაპები, რომლის მაკოორდინებელ მოვლენად სახელდება: ა) ლეგენდარული კოლხეთის გაერთიანება, ბ) ფარნავაზის სახელმწიფო ინტეგრაცია, გ) იბერია როგორც ინტეგრაციის მძლავრი ფაქტორი (რომაული იმპერიის ჰეგემონობის პერიოდი), დ) ვახტანგ გორგასლის ეპოქა და ქრისტიანული ერთიანი ქართული სახელმწიფო (გორდეზიანი 1993: 3-5, 77, 78). მაშასადამე, ქართული თვითშეგნების ჩამოყალიბება თავისი ძირებით ჩვენი ისტორიის საწყისებამდე მიდის.

3. ინტერკულტურული პარამეტრების ენობრივი და არაენობრივი გამოვლენა

ისტორიისა და თანამედროვეობის სწორი გაგებისათვის ცენტრალური ცნებებია ენა და რელიგია. ენაში დევს მისივე ეთნოსის თაობათა გამოცდილებები და კულტურა. უფრო ზუსტად, საკვლევა ენა ზოგადად და მასში შემავალი რელიგიური ენა. ეს უკანასკნელი არა რელიგიურ-თეოლოგიური თვალთახედვით, არამედ მისი გამოყენებით ყოველდღიურ ცხოვრებაში, სხვადასხვა იდეოლოგიაში, პოლიტიკაში... (იგულისხმება რელიგიურ/თეოლოგიური სიტყვებისა და გამოთქმების, მეტწილად მეტაფორული გადატანების, ტიპოლოგია და შემეცნებითი ფუნქციები).

ენის ზოგადი, სისტემური და გამოყენებითი დახასიათებისათვის ლინგვისტიკაში სიტყვათა მთელი ველი არსებობს: „ენა“, „კომუნიკაცია“, „საუბარი“, „დისკურსი“ და სხვ. მრ. რელიგიის დამახასიათებელი ცნებების არეალის დადგენა ჭირს, რადგან ღმერთი ყველაფერშია, ანუ სამყაროს ფენომენია და გამოდის, რომ საკვლევა „ენა და სამყარო“ (Hoberg 2009: 11). საერო ენა/მეტყველება განისაზღვრება ორი ელემენტით: სიტყვის ფორმისა და შინაარსის მიმართებით. რელიგიური ენა კომპლექსურია, მას გაცილებით მეტი დატვირთვა ენიჭება. იგი ოთხი ურთიერთდამოკიდებული პროცესის აღსრულებას: თვით ენა/მეტყველება (ლოცვა, ქადაგება...) + გალობა (მუსიკა) + რიტუალი + ხატი (სურათი). რელიგია ენობრივი ფიგურების, რიტუალებისა და მცნებების მანიფესტაციაა, თავისი უძველესი საკომუნიკაციო სცენებით. რელიგია ყველაფერს ენად აქცევს. მისი ცნებების „მნიშვნელობათა არეალი“ განუსაზღვრელია. რელიგიური ენა – „თავისებური სემანტიკური სისტემებია“ (Gerber 2009: 13).

თანამედროვე ლინგვისტიკა იკვლევს სასაუბრო და რელიგიური ენის სემიოტიკურ, ფსიქოლოგიურ/ფსიქოანალიზურ და კომუნიკაციურ ასპექტებს თავისი მეტაფორული აზროვნებით, ასოციაციებით, დისოციაციებით, დესტრუქციებით, წარმოდგენებით. საერო თუ რელიგიურ ენობრივ ქმედებაში სახეზეა საუბრის საკომუნიკაციო აქტი – ენობრივი საშუალებებით ჩამოყალიბებული წინადადება საუბრის აქტში შესრულებული მოქმედებაა (J.L. Austin). კომუნიკაციურ აქტში მნიშვნელოვანია ვერბალური და არავერბალური სიგნალები თუ ენობრივი ქმედებები თავისი კინესიკით, პაპტიკით, პროქსემიკით, პარალინგვისტური კოდებით. ასეთი კომუნიკაციური აქტი კულტურულ-სპეციფიკურია. იგი ენობრივი და არაენობრივი ინვენტარის არა მხოლოდ გამოყენებით იქმნება, არამედ გამოტოვებითაც. მაგალითად, დუმილი ისეთივე საკომუნიკაციო დანიშნულებისაა, როგორც ენობრივი ქმედება, ანუ „დუმილი მეტყველებს“ („beredtes Schweigen“). თუ რა მნიშვნელობას შეიძენს დუმილი კომუნიკაციურ სიტუაციაში, ბევრ სხვა ფაქტორზეა დამოკიდებული, მაგ.: საუბარში მონაწილე პარტნიორებზე, კულტურაზე – სხვადასხვა ინტერაქციულ ქმედებას კულტურული ნორმები განსაზღვრავს: „რა შეიძლება ჩაითვალოს დუმილად და დუმილი თვითონ რას თვლის არსებითად“ (Heringer 2004: 19).

4. დუმილი. ენათმეცნიერებს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში დუმილი მეტყველების საპირისპირო მხარედ მიაჩნდათ და მის კომუნიკაციურ ხარისხს მნიშვნელობას არ ანიჭებდნენ. XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ყურადღება მიექცა დუმილის საკომუნიკაციო ფუნქციებს. ამ საკითხით დაინტერესდა პრაგმატიკა, საუბრის ანალიზი, ფსიქოლინგვისტიკა და ფსიქოანალიზი. დუმილის სასაუბრო ფუნქციების განსაზღვრაში ამ დარგებმა ინტერდისციპლინარული კვლევით განსხვავებულთან ერთად ბევრი საერთო აზრი ჩამოაყალიბა. ფსიქოანალიზმმა, მაგალითად, დაწვრილებით შეისწავლა დუმილის ხარისხობრივი (კვალიტატიური) ასპექტები, მაგრამ მისი კომუნიკაციური ფუნქციები – ნაკლებად. პრაგმატიკამ დაადგინა, რომ დუმილი ყოველდღიურ ყოფით საუბარში განსხვავდება

დარგობრივი თუ სხვა სოციალური კომუნიკაციის დუმილისაგან და რომ იგი გარკვეულ წესებს ექვემდებარება.¹ დუმილი ისტორიული ფენომენია, მასში მოხილვებულია უძველესი სიმბოლური ურთიერთობის ფორმები, მეტწილად მანიფესტირებულია თვითდაცვის ან წინააღმდეგობის პროცესი, რასაც ინდივიდი უშუალოდ განიცდის.

პრაგმატიკულად ასევე მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა დუმილის სოციოკულტურული ფუნქციები. სერლმა (Searle 1982) დუმილს საუბრის ირიბი აქტი უწოდა. სხვებმა იგი პაუზად, საუბრის მარეგულირებელ საშუალებად (არტიკულაციური შეყოვნება, რომელიც საუბარს არეგულირებს), ან კულტურულ განზომილებად ჩათვალეს.² ფაქტია, რომ კომუნიკაციის აღსრულება ენისა და დუმილის როლების ცვლაზეა დამოკიდებული. არ არსებობს საუბარი დუმილისა და დუმილი საუბრის გარეშე (Schmitz). ინტერაქციაში იგი კომუნიკაციური კომპონენტია (გრძელი ან მოკლე სასაუბრო პაუზა) (Duman 1999: 8). დუმილი აღინიშნება ზოგჯერ როგორც ენობრივი კომპეტენციის ნაკლოვანება, ზოგჯერ საუბრის რიტმიკის შემცვლელი ელემენტი (Hartog 1990: 135).³ დუმილს, ყოველი ვერბალური საშუალების მსგავსად, ინფორმაციული ფორმა და გამოხატვის მრავალგვარი სახეობები აქვს: საუბრობ თუ არ საუბრობ, სიტყვიერად მოქმედებ თუ დუმხარ, ორივე საცნობარო ხასიათისაა, ერთნაირად მოქმედებს სხვაზე და სხვას არ შეუძლია ასეთ კომუნიკაციაზე რეაგირება არ მოახდინოს (მოსაცდელ დარბაზში მჯდომი მდუმარე, თვალუბრაირი მამაკაცის მაგალითი: Wazlawick/Beavin/Jackson 2003: 51). ეს არაენობრივი მეტყველება საჭიროებს ინტერპრეტაციას კომუნიკაციურ კონტექსტში, განსაკუთრებით კი ჰერმენევტიკულ კვლევას. საკვლევ საკითხთა წყება ფართოა: რა განსაზღვრავს დუმილს? შესაძლებელია თუ არა დუმილის ფენომენის ინტერპრეტაცია? თუ დუმილის მიერ შემოთავაზებული განზომილებები ენობრივი ინტერპრეტაციის განზომილებებს აღემატება?

¹ მაგ.: ექიმისა და პაციენტის საუბარში ექიმის დუმილი შეგნებული სტრატეგიაა, რომ პაციენტისაგან რაც შეიძლება სრული ინფორმაცია მიიღოს. მაგრამ პაციენტის დუმილი, ფსიქოანალიზის მიხედვით, თავდაცვის ან წინააღმდეგობის მომასწავებელია, ხშირად შიშისა და უმწეობისაც.

არსებობს ასევე ცოლ-ქმრული სიტუაციის ფსიქოანალიზური მონაცემები: ქალის დუმილის ფენომენი. აღმოსავლეთის ქვეყნებში ქალის დუმილი (ზოგჯერ იძულებითი) მეტწილ შემთვევაში ხაზს უსვამს მამაკაცის, ქმრის უპირატესობას, ოჯახში მიღებული საუბრის ტრადიციულ იერარქიას, რომელიც ქალმა არ უნდა დაარღვიოს. ე.ი. ამ ქვეყნის კულტურაში (მაგ. თურქეთში) დუმილს სხვა ფუნქცია აკისრია, ვიდრე ევროპულ ან ამერიკულ კულტურაში.

² იხ. Schmitz 1990, Hartog 1990, Pütz 1990, Enninger 1990; 1991. მკვლევარები დაინტერესდნენ: კულტურითა და კონტექსტით განპირობებულ დუმილს ან საუბარს რა ადგილი უჭირავს გარკვეულ კულტურაში. თვალსაჩინოებისათვის შედარებულია ამერიკული ენაწყლიანობა და იაპონური სიტყვაძვირობა ან ჩუმად ყოფნა. იაპონელი ამით თავაზიანობას, სიფრთილეს, ზოგჯერ არაპირდაპირ უარს ან კონფლიქტისაგან თავის არიდებას გამოხატავს. ამერიკელს კი ეს სიჩუმე დამაბულობად, მტრულად, მტანჯველად, მორიდებად ეჩვენება. ამერიკელის სიტყვაუხვობა იაპონელს ფიასკოდ, კომუნიკაციურ ჩავარდნად მიაჩნია. მათი კომუნიკაცია, შესაბამისად, დიდ სიძნელებთანაა დაკავშირებული (Atanasov/Göhning 1991: 709).

³ პრაგმატიკაში შესწავლილი დუმილი ჯერჯერობით ავტორთა მრავალრიცხოვანობით არ გამოირჩევა. მათგან აღსანიშნავია: Rehbein (1977), Zimmermann (1982) და Stedje (1982). ი. რეზაინმა დუმილი დაახასიათა როგორც Unterlassung – შეუსრულებლობა, უმოქმედობა, „გამიზნული უარყოფა“ და მას „მოქმედების უარყოფის უარყოფას“ უწოდებს. რეზაინმა დაადგინა შეუსრულებლობა/უმოქმედობის სხვადასხვა ტიპები და მას გამონათქვამის უარყოფითი ილოკუციის კვალიფიკაცია მისცა. მისი აზრით, საუბრის შეუსრულებლობით არამც და არამც არ ხდება სასაუბრო ქმედების ილოკუციური ძალის დაკარგვა, პირიქით, გამონათქვამში ზოგიერთი საშუალება ილოკუციური სიღრმისეული ელემენტის კვალიფიკაციას იძენს (Rehbein 1977: 229-238).

ღვთისმსახურების აქტში დუმილის მნიშვნელობა ორი ასპექტითაა გამორჩეული: ა) იგი სპეციფიკურ-კულტურული კომუნიკაციის ნიშანია და სოციალური მნიშვნელობა ენიჭება, ბ) იგი ტოტალური კომუნიკაციის რიტორიული ნიშანია, რიტორიკული საკომუნიკაციო სტრატეგიაა. რელიგიის სფეროში განსაკუთრებულია დუმილის საიდუმლო; მის ტიპოლოგიურ შტუდიებში საუბარია „წმინდა დუმილზე“ – Heiliges Schweigen. დუმილის ეს ტიპოლოგია ის ფესვებგადგმული ნიადაგია, საიდანაც წმინდა მეტყველება (heilige Reden) სასიცოცხლო ძალებს იკრებს. ბიბლიის, ქადაგების, მითის, ლეგენდის თუ თეოლოგიური დოგმების ენობრივი ფორმები გვაუწყებს რელიგიის შინაგან არსს, გვაცნობს ურთიერთობას ღმერთსა და ადამიანს შორის. „წმინდა დუმილის“ კვლევისას მხედველობის არეში ყოველთვის უნდა ვიქონიოთ სიტყვა: დუმილი უფრო გასაგებია მაშინ, როდესაც ნათლად შეიმეცნება მისი საპირისპირო რამ – წმინდა მეტყველება (Mensching 1926, V, 1. ციტირებულია ნაშრომიდან: Pilgramm – Frühhauf 2009: 301-303).⁴

ენათმეცნიერული კვლევის თვალსაზრისით, კანონზომიერია დუმილის ენობრივ-კომუნიკაციურ დანიშნულებაზე საუბარი, ე.ი. იმაზე, რაც დუმილს ლინგვისტურ ჩარჩოებში მოაქცევს. ამ კუთხით წინ წამოწეული რელიგიური დუმილის არსი აფართოებს დუმილის ფენომენის არეალს, ხაზს უსვამს მის მრავალფეროვან და რთულ სახეს და უდიდეს კომუნიკაციურ დანიშნულებას. საინტერესოა ერის მენტალურობიდან გამომდინარე რელიგიური დუმილის დეტალური ტიპიზაცია, როგორ ხდება განსხვავებული მენტალიტეტის მქონე ხალხში Logos-სა და Sigé-ს შორის, „სიტყვასა“ და „დუმილს“ შორის სხვაობის მანიფესტაცია. ადამიანი ახდენს „სასიცოცხლო“, „შემოქმედებით სინთეზს“: დუმილში აცოცხლებს რელიგიურ სიცოცხლეს, „წმინდა დუმილში“ დევს ორმაგი მთვარი მოტივი: ერთი მხრივ, სიტყვა რელიგიური გამოცდილების გამომხატველია, მაგრამ, გარკვეულწილად, შეზღუდულია, რომ სრულყოფილად გადმოსცეს ღვთიური განცდები. მეორე მხრივ, სიტყვა აღმოცენებულია იმ ძალისმომცემი ნიადაგიდან, რომელშიც ფესვებგადგმულია დუმილი. ამის დასტურია ღმერთის რჩეულ წინასწარმეტყველთა სიტყვები. ისინი გვაუწყებენ, წარმოდგენებს აღძრავენ, ქმედებისაკენ მოგვიწოდებენ და „ვისაც მოწოდებით ეკუთვნის (განდობილია), ის კიდევ გაიგებს, რაც ამ სიტყვებში იგულისხმება“. დუმილი კი თვით ღმერთშია დავანებული და ღმერთთან უშუალო ურთიერთობისას სიძლიერის წყაროა (Gerber/Hoberg 2009: 307).

დუმილის ინტერპრეტაცია რთული და ამოუწურავია, რადგან „კომუნიკაციური გარე სინამდვილე კომუნიკაციას ეძლევა როგორც პარადოქსი“ (Luhmann /Fuchs 1989: 7), ხოლო რელიგიური დუმილი კიდევ უფრო რთულია. საქმე ის გახლავთ, რომ დუმილი ენობრივ საშუალებებსა და ენობრივ სურათებს მიღმა დიდ გასაქანს აძლევს სულიერ და ფსიქიკურ შესაძლებლობებს (სულიერისა და ხორციელის ფსიქოსომატურ ერთიანობას). ვიტგენშტაინის აზრით, „რაზეც არ შეიძლება საუბარი, უმჯობესია დუმდე“ (Wittgenstein 1984: 85). დუმილი „მეტაენა“ არ არის, ენას წინ რომ უსწრებდეს, ან მას მოსდევდეს. დუმილი ენის შუაგულში დევს და მაშინ წამოსწევს თავს, როცა სიტყვიერი ქმედება იწყება, მისი ვერბალური კონტექსტი

⁴ „წმინდა დუმილის“ ფენომენი თეოლოგიის პრეროგატივაა, სისტემურ-თეოლოგიური სიღრმეების კვლევას მოითხოვს. რელევანტურია დუმილის ჰერმენევტიკული კვლევა: ადამიანის დუმილი აიხსნას ქრისტიანულ-რელიგიურ კონტექსტში და საუბარი წარიმართოს ღმერთის დუმილის, ღმერთის სიტყვის გაცხადების ფონზე. ეს კონცეფცია უერთდება ლუთერის მიერ ჩამოყალიბებულ ორ განსხვავებულ განზომილებას: Deus revelatus – ღმერთის გამოცხადება /აღმოჩენა და Deus absconditus – ღმერთის უხილავობა/არყოფნა. აქ განიხილება ადამიანთა დუმილის სიტუაციიდან (და)ფარული ღმერთის დუმილისაკენ გადასვლა...

სახეზეა და ამ კონტექსტს ხაზს უსვამს დუმილი. დუმილი გასაგები ხდება კონტექსტთან და პრაგმალინგვისტურ-სოციოკულტურულ საფუძვლებთან ერთად. რელიგიურ ჰერმენევტიკაში დუმილი ღვთის სიტყვის გაგების პროცესის საწყისია, ეს ისაა, რასაც რწმენა ჰქვია. ენობრივ-აზრობრივი ინსტრუმენტია არაენობრივი ფორმით გამოხატული. ენაში კი საუკუნეებს გადმოტარებული ენობრივი სიმდიდრეა დაუნჯებული. რელიგიური ენა ლამაზია, საიდუმლოებითა და მომაჯადოებელი ძალით აღსავსე. (Gerber/Hoberg: 314).

მიუხედავად ინტენსიური კვლევისა და ინტერესისა ჯერჯერობით გადაუჭრელი რჩება საკითხი: დუმილი ვერბალური ვაკუუმი, რომელიც უნდა შეივსოს, თუ ღვთისა და ადამიანი შეუღწევადი საიდუმლოებაა. ჰერმენევტიკის პასუხი ამ კითხვაზე წინააღმდეგობრივია. უფრო ხშირად კი თქმისა და არ-თქმის ურთიერთობა დამაბუღია: არ-თქმა vs. არ-დუმილი. რა თქმა უნდა, დუმილი მხოლოდ ინტერდისციპლინარულად აიხსნება: Kompetenz/Perfermanz-ის, საუბრის აქტის, პრაგმატულ-საკომუნიკაციო პარამეტრების, ფილოსოფიის, ფსიქოლინგვისტიკის მონაცემების შეჯერებით. ინტერკულტურულად დუმილი ზოგიერთ კულტურაში დროის ხანგრძლივობით განისაზღვრება. მაგ.; ანგლოამერიკულ, საფრანგეთის, გერმანიის კულტურულ წრეში დუმილი (სასაუბრო პაუზა) ხანგრძლივი არ უნდა იყოს (გერმანელისათვის, როგორც წესი, 20 წამს არ უნდა აღემატებოდეს), თორემ იგი ჩაითვლება პარტნიორის მიერ საუბარში მონაწილეობის სურვილის არ ქონად, სიტყვაძუნწობად, დარცხვენად, ყოყმანად, დაეჭვებად, დაბალ ენობრივ კომპეტენციად. ხანგრძლივი პაუზები მიღებულია სკანდინავიის ქვეყნებში და უსიამოვნოდ ან კომუნიკაციის ხელშემშლელად არ ითვლება. იაპონიაში დუმილი საკომუნიკაციო ინსტრუმენტია და გაცილებით სხვა დატვირთვა აქვს, ვიდრე ზემოდასახელებულ ქვეყნებში. ინტერაქციის პროცესში იაპონელებს ხანგრძლივი დუმილი შეუძლიათ და თავს მშვენივრად გრძნობენ. ევროპული და ჩრდილოამერიკული კულტურისათვის უჩვეულოა იაპონელის დუმილი, იაპონელი კი ევროპელისა და ამერიკელის სიტყვაუხვობას აკრიტიკებს (Erl/Gymnich 2007: 97). ქართულ კულტურაშიც საუბრის პროცესში ხანგრძლივი დუმილი, პაუზა შემამფოთებელია, იგი არად ჩაგდებად, უყურადღებობად, უგულვებელყოფად აღიქმება და განაწყენებას იწვევს.

ლიტერატურა:

1. Atanasov, Chris/Göhring, Heinz (1991): Schweigen und Sprechen im interkulturellen Vergleich: USA und Japan.//Martin Forstner (Hrsg.): Festgabe für Hans-Rudolf Singer. Frankfurt a.M. Lang. 709-733.
2. Dinzelbacher, Peter (Hg.) (2008): Europäische Mentalitätsgeschichte. Hauptthemen in Einzeldarstellungen. 2. durges. und ergänz. Ausgabe. Alfred Kröner Verlag. Stuttgart.
3. Duman, Seyyare (1999): Schweigen. Zum kommunikativen Handeln türkischer Frauen in Familie und Gruppe//Mehrsprachigkeit. Hrsg. v. W. Grieshaber und J. Rehbein. Bd. 2. Münster; New York; München; Berlin: Waxmann.
4. Erl, Astrid/Gymnich, Marion (2007): Interkulturelle Kompetenzen-erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen. Klett Lernen und Wissen. Stuttgart.
5. Gerber, Uwe (2009): „Religion und Sprache“ in theologischer Reflexion.//Sprache und Religion. Hrsg. v. Uwe Gerber/Rudolf Hoberg. WBG Wissen verbindet. Darmstadt.
6. Heringer, Hans (2004): Interkulturelle Kommunikation: Grundlagen und Konzepte. Tübingen/Basel: Francke.
7. Hofstede, Gert (2006): Lokales Denken, globales Handeln, Interkulturelle Zusammenarbeit und globales Management. 3. vollst. überarb. Aufl. München.: Beck.
8. Humboldt, Wilhelm von (1973): Schriften zur Sprache. Hrsg. v. Michael Böhler. Philipp Reclam Jun. Stuttgart.
9. Luhmann, Niklas/Fuchs, Peter (1989): Reden und Schweigen. Frankfurt a.M. (Suhrkamp).

10. Maletzke, Gerhard (1996): Interkulturelle Kommunikation. Zur Interaktion zwischen Menschen verschiedener Kulturen. Opladen. Westdeutscher Verlag.
11. Metzler Lexikon Literatur- und Kulturtheorie (2001): Hrsg. v. Ansgar Nünning. 2. überarb. u. erweit. Aufl. Verlag J.B. Metzler. Stuttgart. Weimar.
12. Parry, Christoph (2005): Menschen. Werke. Epochen. Eine Einführung in die deutsche Kulturgeschichte. Max Hueber Verlag.
13. Pilgramm – Frühauf, Franzisca (2009): „Religiöse Inhalte, die im Schweigen sich bergen“. Über die hermenentische Herausforderung.//Gerber, U./Hoberg, R. (Hrsg.): Sprache und Religion. WBG Wissen verbindet. Darmstadt.
14. Thomas, Alexander (2003): Kulturvergleichende Psychologie. 2. überarb. und erw. Aufl. Göttingen et al.: Hogrefe 2003 (1993).
derselbe (2003): „Interkulturelle Kompetenz _ Grundlagen, Probleme und Konzepte“./Erwägen, Wissen, Ethik 14.1. 137-221.
15. Waclawick, Paul/Beavin, Janet/Jackson Don D. (2003): Menschliche Kommunikation. Formen, Störungen. Paradoxien. (Nachdruck der 10. unveränd. Aufl. 2000 Bern (Huber).
16. Wittgenstein, Ludwig (1984): Tractatus Logico-philosophicus. Werkausgabe. Bd. 1. Frankfurt a.M. (Suhrkamp).

Dali Bakhtadze

Intercultural Parameters of linguistic and Nonlinguistic expressions

(Linguistic-Religious Traits)

Abstract

History of mentality comprises all spheres of human life. Human consciousness, perception, imagination, values, social relations and different visions have their intercultural parameters. Language and religion are the key concepts necessary for a proper insight of the history and the present. .

Silence is a historical dimension, in which the forms of ancient symbolic relations are mobilized. From the viewpoint of linguistics, it is expedient to talk about linguistic-communicative functions of silence. Idea of religious silence expands the linguistic area of silence. Holy Silence is a basis of understanding the Word of God. By detailed typification of silence, the socio-cultural and pragma-linguistic manifestation of the difference between Logos (word) and Sigé (silence) occurs among the people with different mentality.

Key words: mentality; language (verbal/nonverbal); silence vs. „Holy silence“; communication; interkulture.

LILIT BEKARYAN

French University in Armenia, Yerevan, Armenia

THE DISPLAY OF GENDER CONFLICT IN SPEECH

It is well known that in our daily life average communication skills are not enough. Thus, when we get into conversation with a friend, an employee, or a prospective client, we tend to make our communication meaningful, full of impact, and successful. Moreover, in our busy social life we strive for cooperation everywhere and try to establish civilized and relaxed relationships with our partners. The establishment of social relationships is achieved through speech – a rule-governed

form of social behaviour that is regulated by certain social rules, maxims, as well as sequencing rules.

In a determined attempt to claim our opinion, to achieve our communicative goals or to prove our point in the process of communication, we frequently get involved in *conflict*, an activity that prevents, blocks, or interferes with the occurrence or effectiveness of the second activity. Conflicts make an inevitable part of human relationships and can be as small as disagreement or as large as a war.

In fact, any healthy relationship may fail because of contradictory interaction or conflict talk arising from unpleasant emotions, barriers in communication, negative disposition, or misunderstanding. Conflict-based interaction may sometimes develop to such extent that parties appear unwilling to rectify the tense and explosive situation and thus turn the communication setting into a battle arena, where words become weapons and negative emotions are expressed through violent verbal and non-verbal behaviour. In such cases, the expression *Sticks and stones may break my bones (but words will never hurt me)* does not seem to work at all.

The problem of contradictory interaction has become actual in pragma-linguistics recently, probably because of the fact that social life has become tenser and the general predisposition to oppositional behaviour in human society, unfortunately, has grown. Inasmuch as fights, wars or hostile encounters make an essential part of the world news, disputes, disagreements and quarrels are abundant in our everyday conversational practice, especially when we communicate with the representatives of the opposite gender.

The present paper is an attempt to look deeply into the nature of gender contradiction expressed through verbal tokens and through the research methods of conversation analysis identify the principal types of verbal collision in Modern English. The research data have been retrieved from modern British, American plays and films.

A multitude of studies on gender and discourse have revealed the essential differences in the speech styles of men and women in such areas of interaction as interruptions, linguistic politeness, requesting behaviour, conflict talk, etc/ Holmes: 1995, Tannen: 1990, Mills: 2002/.

One of the most significant differences between the linguistic behaviour of both genders was found in the field of linguistic politeness. Thus, women's speech was characterized as more polite than men's. Similarly, women were considered to be more likely than men to express positive politeness and to use mitigating factors to minimize threatening their interlocutors' face /Lorenzo-Dus, Bou-Franch: 2003, 187-199/.

The intersection of gender and conflict discourse reveals some peculiarities characteristic of male and female speakers, such as the strategies both genders choose in coming into conflict, as well as the linguistic means by which they conflict. In her research into gender conflict, *D. Tannen* suggests that women and men experience difficulties communicating with one another, in part because they interpret messages in fundamentally different ways /Tannen: 1990/. Similarly, they pick up significantly diverse strategies and ways of expression when criticizing, disapproving of their interlocutors, or simply arguing with them.

As the analysis of conflictual interaction patterns reveals, when initiating a conflict talk women interlocutors seek to be relatively polite, implicit and careful in the selection of their words and mainly express their negative disposition with the help of indirectly formed accusations, threats, reproaches and complaints. Hence, grammatically they tend to avoid imperatives and use

grammatical structures made through conditionals and constructions *I wish + that* intending them to act as softened equivalents to their indirectly expressed criticism. Syntactically, when trying to find a fault with the male party, women use the so-called hostile questions, which in fact do not require any answer but serve to accuse the interlocutor. Another favourite syntactic tool deployed by female speakers in implicit types of conflictual interaction is deliberate repetition. It is generally accepted that when conversing speakers should avoid repetition regarding it as unnecessary and time-consuming. Frequently, though, the conflicting party may repeat certain vocabulary and syntactic structures on purpose. This is known as deliberate repetition when speakers aim for emphasis, as it is in the case below.

Nancy: **I want a new life. I want to go discothequing and skiing and to the beach. I want to drive through Europe on a motorcycle. All we ever do is see movies.**

Allan: **I write for a film magazine, they send me. Besides, I happen to like movies.**

Nancy: **You like movies because you're one of life's great watchers. I'm not like that. I'm a doer. I want to participate. I want to laugh. We never laugh together** /Allen: 1975, 566/.

As can be seen from this exchange, the wife indirectly accuses her husband of not providing a full and interesting life for her. For this reason, she repeats the structure *I want* thrice, as if intending to emphasize the fact that her wishes do not coincide with the actions of her husband. At the same time, she ignores her husband's attempts to justify himself and goes on with her charges, calling her husband a *watcher*, whereas she, herself, is a *doer*. In fact, Nancy makes her semantic selection, employing another verbal strategy and creating an antonymous link between the words *doer* and *watcher*.

Women engaged in conflict may also use verbal conventions aiming to criticize male speakers and exacerbate the differences between them. Generality is one of these conventions. As we know, generalities occur when individuals resort to ambiguous or exaggerated rather than exact expressions when describing feelings, events and situations. Correspondingly, generalities prove to be "handy" in making accusations or complaints. An example of a generality can be found in the exchange above when Nancy tells her husband that *they never laugh together*.

Our analysis also reveals that when facing such unexpected accusations or reproaches like the one presented above, men are more likely to retreat than respond to avoid provoking additional accusation on part of the female speaker.

The following exchange from a film illustrates a similar case.

Angela: **If I could work I'd be in the English factories.**

Malachy: **A factory's not a place for a woman** /Angela's Ashes: 1999/.

When analyzing this example, it is important to take into consideration some extralinguistic factors of the communicative situation. The actual time of the interaction in the film "Angela's Ashes" is the beginning of the 20th century, known as a period in history when men maintained dominance in families, and women were supposed to stay home and raise children. Angela is displeased with her family life, since her husband does not want to work to support the family. At the same time, she does not want to arouse her husband's anger by expressing her opinion overtly and tries to communicate her discontent in an indirect and more polite manner. The Conditional Mood she uses

in her speech expresses some unreal desire concerning her own future actions and, at the same time, criticizes the husband who abstains from work. Hence, Angela's utterance *If I could work I'd be in the English factories* implies that her husband should work but he does not. However, Malachy is not challenged by Angela's critical attitude, since he feels that he might not be able to make successful face-saving acts. Therefore, he diverts the communicative focus of the interaction deliberately and begins to discuss some moral norms accepted by the society in general: *A factory's not a place for a woman*. This language strategy enables Malachy to create a kind of defensive atmosphere and diminishes the tension of the communicative situation.

Despite the fact that men feel inclined to retreat from the conflict-ridden situations instigated by their women-interlocutors, they are more likely to engage in conflict on their own initiative by arguing, issuing commands and taking opposing stands. Their desire to get involved into a conflict may rest upon the negative impact of some unpleasant past event which displays itself in the process of communication as negative predisposition, as it is the example presented below:

Tom: **Yesterday you confiscated my books! You had the nerve to –**

Amanda: **I took that *horrible* novel back to the library – yes! That *hideous* book by that *insane***

Mr. Lawrence. [Tom laughs wildly.] I cannot control the output of *diseased minds* or people who cater to them – [Tom laughs still more wildly.] BUT I WON'T ALLOW SUCH FILTH BROUGHT INTO MY HOUSE! No, no, no, no, no

Tom: **House, house! Who pays rent on it, who makes a slave of himself to –**

Amanda: **[fairly screeching]. Don't you DARE to – /Williams; 1967, 451-452/**

As we can see, Tom initiates an argument with Amanda, his mother, who has taken one of his books back to the library. In her attempt to oppose Tom and justify her actions, Amanda refers to the book and its author with descriptive adjectives that possess a good deal of negative emotive charge: *horrible*, *hideous*, *insane*. The demonstrative pronoun *that* is used deliberately, in order to denote a kind of psychological distance between the speakers. Thus, as if trying to underscore her negative attitude towards the author and his writing, Amanda refers to the book as *that horrible novel* and *that hideous book* and to its author as *that insane Mr. Lawrence*. One of the most important factors in conducting conflict talk is the problem of authority. Hence, if we judge from the perspective of status and age, Amanda is obviously the person to be endowed with power in the family. The exclamatory utterance “*BUT I WON'T ALLOW SUCH FILTH BROUGHT INTO MY HOUSE!*”, as shown by the author, is pronounced with a special emphasis on negative emotional attitude and comes to prove this fact. On the other hand, the expression of irony in Tom's exclamatory speech (*House, house!*) and his rhetorical questions (*Who pays rent on it, who makes a slave of himself-*) make it clear that Amanda depends on her son financially. This fact, undoubtedly, accounts for the aggressive tone and bold-on-record manner Tom has adopted when arguing with his mother. Since this is family conflict, the mother strongly believes that financial independence does not empower her son to nag at her and she shouts back at him, making a loud high unpleasant sound (as described by the author *fairly screeching*).

In other cases, a male interlocutor's desire to get involved into a conflict may be grounded by women's inappropriate behaviour or words, making them argue their interlocutor's viewpoint or disagree with her. Let us examine a similar case that takes place between husband and wife:

George: **What are you doing?**

Olivia: **Making curtains, George. Won't they be rather sweet? Oh, but I forgot – you don't like them.**

George: **I don't like them, and what is more, I don't mean to have them in my house. As I told you yesterday, this is the house of a simple country gentleman, and I don't want any of these new-fangled ideas in it / Sixteen Famous British Plays: 1942, 319-320 /**

Predicting George's critical opinion of her curtains, Olivia tries to secure his approval by establishing an atmosphere of closeness and intimacy with her husband. For that reason, she addresses him with the question tag "*Won't they be rather sweet?*" which indirectly requests his support. Olivia's communicative strategy fails, since, in an attempt to maintain his power, George withdraws from cooperation and opposes his wife openly. This is done through sharp personalization of speech where George displays explicit disinterest in his wife's opinion. At the same time, the recurrent use of the negative emphatic constructions *I don't like*, *I don't mean*, *I don't want* expresses his negative feelings for his wife's actions.

The ability of conducting conflict talk appropriately may be regarded as a kind of verbal art requiring enough competence and proficiency. Were people aware of their aggressive behaviour or offensive words they deploy when conflicting, they would definitely think twice before coming into conflict! On the other hand, one has to admit that in some contradictory speech situations, where the tension is quite high, nerves are overstrained and the pitch of negative emotions is extremely high, one can find it very difficult to restrain oneself from violent gestures, aggressive behaviour and distasteful words in speech. Therefore, it seems natural that the expressive level of contradictory interaction, that is, the verbal and non-verbal behaviour patterns of the conflicting parties may vary. In view of this, male parties are more inclined to get engaged in *explicit* contradictory interaction, generally marked by the author with overt disagreement on part of the speakers, whereas women, as we have already observed, prefer resorting to *implicit* conflict talk, seeking to contribute to relatively smooth and civil development of contradictory interaction.

It is worth mentioning that such explicit contradictory interaction types as *disagreement*, *wrangle*, *scuffle* and *row* are mostly inherent in family relations based on subordination, such as father – daughter or, sometimes, husband – wife interaction. In the aforementioned settings, the explicit verbal conflict usually consists in an exchange of insults, threats, name-calls, different types of verbal abuse and even hostile non-verbal actions, etc. Let us consider a similar case.

Barrett: **What is he to you?**

Henrietta: **A – a friend...**

Barrett: **Is that all?**

Henrietta: **Yes.**

Barrett: (*suddenly grasping her wrist, his voice like the crack of a whip*) **You liar!**

Henrietta (*gaspingly*): **Let me go!**

Barrett (*tightening his grip*): **What's this man to you? Answer me. Answer me.**

/Sixteen Famous British Plays: 1942, 731/.

As we can see in this dialogic exchange, the male speaker requires that his female interlocutor provide him with an answer he wants by exercising violence over her. This strategy, known as *ad baculum* in argumentation and mostly practiced by male speakers, implies a situation, where one of the conflicting parties may achieve his communicative goal by force. In this example, the author's descriptive remarks provide an account of both verbal (words describing negative attitude,

exclamation marks, the quality and the tone of voice) and non-verbal (*gaspingly, tightening his grip*) markers of conflict talk.

Hence, gender differences tend to be reflected not only in our choice of profession, image, clothes, or accessories, but also in the type of language and communication tools we choose. Unlike men interlocutors, women have proved to be more polite and implicit when expressing their negative emotions and disposition towards their interlocutors, at the same time they prefer verbal attacks to physical ones when conflicting with a partner, whereas, men, unfortunately, feel more inclined to resort to actions of violent nature and attack, chase or abuse their interlocutor.

To conclude, the expression *gender conflict* should not necessarily imply family scandals, Hollywood divorce, harsh words, or aggression. Conflicting may be regarded as a kind of a tool or language technique that, if used constructively, can resolve the disparities between two parties or genders. Apparently, should the conflicting genders realize the simple fact that they might benefit more through civilized contradictory interaction; they would admit that interaction is not an arena for battles but a rich site where discussion, a productive exchange of opinions or negotiations can provide communicative success and achieve more effect than aggression, antagonism, or offensive words.

REFERENCES:

1. Allen W. (1975): *Play it again, Sam*. Best American Plays 1967-1973, Crown Publishers, Inc., New York.
2. *Angela's Ashes* (1999): Paramount Pictures & Universal Studios.
3. Holmes, J. (1995): *Women, Men and Politeness*. Longman, London.
4. Lorenzo-Dus N., Bou-Franch P. (2003): Gender and Politeness: Spanish and British Undergraduates' Perceptions of Appropriate Requests. In: *Gènere, llenguaje y traducción*, José Santaemilia (ed). Valencia, Universitat de Valencia /Dirección General de la Mujer, pp. 187-199.
5. Mills, S. (2002): Rethinking politeness, impoliteness and gender identity. In: <http://www.linguisticpoliteness.eclipse.co.uk/Gender%20and%20Politeness.htm>.
6. *Sixteen Famous British Plays* (1942): Random House, Inc., New York.
7. Tannen D. (1990): *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. William Morrow, New York.
8. Williams T. (1967): *The Glass Menagerie*. Six Great Modern Plays. New Dell Edition, New York.

ЛИЛИТ БЕКАРЯН

Отражение гендерного конфликта в речи

Противоречивое восприятие ценностей, отношений, социальных ролей, а также различия в моделях поведения мужчин и женщин могут стать причинами межличностных конфликтов. Исследование показывает, что, становясь участниками конфликта, мужчины и женщины демонстрируют различное речевое поведение.

В настоящей статье, на материале семейных конфликтов, делается попытка исследовать и анализировать стратегии и речевые образцы, которыми характеризуется речь конфликтующих сторон. В статье отражены следующие вопросы: какой тип конфликта предпочитают женщины и мужчины, как они вступают в конфликт, и к чему может привести развитие конфликта.

Keywords: gender conflict, conflict discourse, implicit and explicit conflict, contradictory interaction.

I. Gogebashvili telavi State University

Your power is in your difference! (Cross Cultural Communication)

Cross-culturalism is nearly synonymous with trans-culturation. Cuban writer Fernando Ortiz in the 1940s described processes of cultural hybridity in Latin America. Fernando Ortiz Fernández (July 16, 1881 - April 10, 1969) was a Cuban Essayist, Ethnomusicologist and scholar Hybridity refers in its most basic sense to mixture. Cross-cultural cultural studies is an adaptation of the term cross-cultural to describe a branch of literary and cultural studies dealing with works or writers associated with more than one culture. Goals of cross cultural (Improvement in intercultural interaction and communicative skills, identification of work modes and decision-making processes in different cultures, Understanding of cultural diversity in the world of work, Development of one's own cultural awareness, Development of strategies to resolve cross cultural conflicts, Minimisation of risk for international investments). Like multiculturalism, cross-culturalism is sometimes construed as ideological, in that it advocates values such as those associated with transculturation, transnationalism, cosmopolitanism, interculturalism, and globalism. Interculturalism is the philosophy of exchanges between cultural groups within a society Globalization (or globalisation) in its literal sense is the process of transformation of local or regional phenomena into global ones Nevertheless, cross-culturalism is a fundamentally neutral term, in that favorable portrayal of other cultures or the processes of cultural mixing are not essential to the categorization of a work or writer as cross-cultural. Cross cultural communication refers to interpersonal communication and interaction across different cultures. This has become an important issue in our age of globalization and internationalisation. Effective cross cultural communication is concerned with overcoming cultural differences across nationality, religion, borders, culture and behavior. Cross cultural communication is critical to the business world. The diversity of people in cities and countries means an element of cross cultural communication will always be needed whether it is between staff, colleagues, customers or clients. Awareness of cultural differences can favourably impact the success of a business. Improved staff interaction, better customer relations and effective client management are all areas that will reap benefits through cross cultural understanding. Although cross cultural communication competency can only be truly achieved through cross cultural awareness training, language acquisition, foreign travel and cultural immersion there are some guidelines that can enhance your cross cultural communication skills. (Bartell, M. (2003). Internationalization of universities: 45(1),61-98.) Cross Cultural Communication needs Listening Skills. Listening is a key skill that many business personnel do not exercise enough. For cross cultural communication, attentive listening is critical to be able to understand meanings, read between the lines and enable to empathise with the speaker. Cross cultural communication needs speaking skills. Listening and speaking must work in tandem for effective cross cultural communication. Speaking well is not about accent, use of grammar and vocabulary or having the gift of the gab. Rather, cross cultural communication is enhanced through positive speech such as encouragement, affirmation, recognition and phrasing requests clearly or expressing opinions sensitively. Cross Cultural Communication needs Observation. Large amounts of cross cultural information can be read in people's dress, body language, interaction and behavior. Be aware of differences with your own culture and try to understand the roots of behaviors. Asking questions expands your cross cultural knowledge. Cross Cultural Communication needs Patience. Man has been created differently and we need to recognize and understand that sometimes cross cultural differences are annoying and frustrating. Through patience respect is won and cross cultural understanding is enhanced. Cross Cultural Communication needs Flexibility. Flexibility, adaptability and open-mindedness are the route to successful cross cultural communication. Understanding, embracing and addressing cross cultural differences leads to the breaking of cultural

barriers which results in better lines of communication, mutual trust and creative thinking. There are several parameters that may be perceived differently by people of different cultures. These may include: Perception of Time: In some countries like China and Japan, punctuality is considered important and being late would be considered as an insult. However, in countries such as those of Georgia and the Middle East, being on time does not carry the same sense of urgency. Perception of space: The concept of "personal space" also varies from country to country. In certain countries it is considered respectful to maintain a distance while interacting. However, in other countries, this is not so important.

Non-verbal Communication: Cultures may be either Low-context or High-context: Low-context cultures rely more on content rather than on context. They give value to the written word rather than oral statements. High-context cultures infer information from message context, rather than from content. They rely heavily on nonverbal signs and prefer indirectness, politeness & ambiguity. Cross-cultural communication tries to bring together such relatively unrelated areas as cultural anthropology and established areas of communication. Its core is to establish and understand how people from different cultures communicate with each other. Its charge is to also produce some guidelines with which people from different cultures can better communicate with each other. (Bartell, M. (2003). Internationalization of universities: A university culture-based framework. Higher Education, 45(1), 21-38.). The study of languages other than one's own can not only serve to help us understand what we as human beings have in common, but also assist us in understanding the diversity which underlies not only our languages, but also our ways of constructing and organizing knowledge, and the many different realities in which we all live and interact. Such understanding has profound implications with respect to developing a critical awareness of social relationships. Understanding social relationships and the way other cultures work is the groundwork of successful globalization business efforts. Language socialization can be broadly defined as "an investigation of how language both presupposes and creates anew, social relations in cultural context". It is imperative that the speaker understands the grammar of a language, as well as how elements of language are socially situated in order to reach communicative competence. Human experience is culturally relevant, so elements of language are also culturally relevant. One must carefully consider semiotics and the evaluation of sign systems to compare cross-cultural norms of communication. (Hans Köchler (ed.), Cultural Self-comprehension of Nations. Tübingen: Erdmann, 1978, ISBN 978-3771103118, Final Resolution, p. 100-150.) There are several potential problems that come with language socialization, however. Sometimes people can over-generalize or label cultures with stereotypical and subjective characterizations. Another primary concern with documenting alternative cultural norms revolves around the fact that no social actor uses language in ways that perfectly match normative characterizations. A methodology for investigating how an individual uses language and other semiotic activity to create and use new models of conduct and how this varies from the cultural norm should be incorporated into the study of language socialization. However, with the process of globalization, especially the increasing of global trade, it is unavoidable that different cultures will meet, conflict, and blend together. People from different culture find it is hard to communicate not only due to language barrier but also affected by culture styles. For instance, in independent cultures, such as in the United States, Canada, and Western Europe, an independent figure of self is dominant. This independent figure is characterized by a sense of self relatively distinct from others and the environment. In interdependent cultures, usually identified as Asian as well as many Latin American, African, and Southern European cultures, an interdependent figure of self is dominant. There is a much greater emphasis on the interrelatedness of the individual to others and the environment, the self is meaningful only in the context of social relationships, duties, and roles. In some degree, the effect brought by cultural difference override the language gap. And this culture style difference contributes to one of the biggest challenge for cross-culture communication. Effective communication with people of different cultures is especially challenging. Cultures provide people with ways of thinking—ways of seeing, hearing, and interpreting the world. Thus the same words can mean different things to people from different

cultures, even when they talk the "same" language. When the languages are different, and translation has to be used to communicate, the potential for misunderstandings increases. (Rymes, (2008). Language Socialization and the Linguistic Anthropology of Education. Encyclopedia of Language and Education, 2(8, Springer), 18-27.) The study of cross-cultural communication is fast becoming a global research area. As a result, cultural differences in the study of cross-cultural communication can already be found. Non-verbal communication is hugely important in any interaction with others; its importance is multiplied across cultures. This is because we tend to look for nonverbal cues when verbal messages are unclear or ambiguous, as they are more likely to be across cultures. Since nonverbal behavior arises from our cultural common sense -- our ideas about what is appropriate, normal, and effective as communication in relationships -- we use different systems of understanding gestures, posture, silence, spacial relations, emotional expression, touch, physical appearance, and other nonverbal cues. Cultures also attribute different degrees of importance to verbal and nonverbal behavior. Low-context cultures like the United States and Canada tend to give relatively less emphasis to nonverbal communication. This does not mean that nonverbal communication does not happen, or that it is unimportant, but that people in these settings tend to place less importance on it than on the literal meanings of words themselves. Some elements of nonverbal communication are consistent across cultures. The emotions of enjoyment, anger, fear, sadness, disgust, and surprise are expressed in similar ways by people around the world. Differences surface with respect to which emotions are acceptable to display in various cultural settings, and by whom. For instance, it may be more social acceptable in some settings in the United States for women to show fear, but not anger, and for men to display anger, but not fear. At the same time, interpretation of facial expressions across cultures is difficult. In some Asian countries, for example, a facial expression that would be recognized around the world as conveying happiness may actually express anger or mask sadness, both of which are unacceptable to show overtly. These differences of interpretation may lead to conflict, or escalate existing conflict. Some facial expressions may be similar across cultures, their interpretations remain culture-specific. It is important to understand something about cultural starting-points and values in order to interpret emotions expressed in cross-cultural interactions.

Culture Shock.

Let us try to understand a bit more about what is culture shock. Culture shock can be defined as a condition which people experience when they are exposed to completely different set of people, whose values, ways of living, norms, acceptable behaviors, etc are in contrast with what the said person has been brought up to believe are right. Thus, culture shock can be experienced by any body who is traveling to some other country or has shifted from a town or village to a city.

- Honeymoon-Stage. This is a period marked by new discoveries. In this stage, the individual comes across the new habits of the people, new kinds of foods, a new pace of living, etc. In most instances, the person is amazed and excited to discover these new things.
- Negotiation Stage. After the honeymoon phase of making new observations is over, the individual starts feeling left out, isolated and confused due to his inability to mingle with others. Not having a support system such as friends and family close by, further aggravates his feeling of inadequacy and isolation. The individual at this stage starts rejecting whatever the new culture has to offer. He may react angrily or become frustrated, which is considered very normal at this stage.
- Adjustment-Stage. In the adjustment stage, an individual starts finding his own place in the new culture. He starts adapting to some of the ways of the new culture and is now in a better position to deal with the situation. He starts to understand the culture a bit so his negative reactions seen in the previous stage, begin to diminish.
- Mastery-Stage. At this stage, the individual imbibes some of the values of the new culture and retains a few of the old one. The individual incorporates all those things from the new

culture, which he feels will help him live comfortably at the new place. An example of cultural shock in America is the Asian populations such as Indians and Chinese, who leave their own country and come to work here. These people, who have eastern values are initially not accustomed to the ways of living of the Americans and thus may go through all of the above stages of cultural shock. They may experience all or any of the symptoms of culture shock such as homesickness, withdrawing from others, feeling bored, experiencing stress, feeling irritated, sleeping in excess, becoming an alcoholic, facing deterioration in health, feeling sad, a loss of identity, a loss of confidence, feeling vulnerable, etc.

Dealing with Culture Shock-An individual in a new place and circumstances, can do a number of things to adjust well in the new environment. The most important thing needed is patience. The individual needs to understand that migrating and adjustment takes time. The next thing an individual should do is to keep himself engaged by developing a hobby. An individual should eat, sleep and exercise well so that the body remains in shape to adjust to the new weather and changes. Meditating and yoga are important too, to keep oneself relaxed and calm. The individual should try to learn as much as he can about the new culture, language and customs. Joining language classes to aid in inter cultural communication, joining a volunteer organization, staying in touch with other people from his home country who too have shifted residences like him, talking with one's family or friend's on a regular basis are some other things which will help an individual to deal with his situation. One can also learn more on cultural sensitivity training. Any discussion on what is culture shock, would be incomplete without mentioning reverse culture shock. Reverse culture shock is experienced when the people who have completely adopted the new culture, go to their home country and experience all the above mentioned symptoms of culture shock in their own home country. Thus, culture shock, with all its symptoms and stages, is experienced by people in any new circumstances, whether in a new country or one's own country or even in a new workplace. (Everett M. Rogers, William B. Hart, & Yoshitaka Miike (2002). Edward T. Hall and The History of Intercultural Communication: The United States and Japan. Keio Communication Review No. 24, 1-49). Cultural sensitivity is a very important topic which needs to be discussed repeatedly so that people understand its meaning and applications well. There will always be some similarities and differences of cultures of different people. Understanding these similarities and differences and modifying your behavior as per the needs of the situation in order to get along well with people has become the need of the hour. (Teather, D. (2004). The networking alliance: A mechanism for the internationalisation of higher education? Managing Education Matters, 7(2), 1-34. Coping with culture shock. Experienced travelers tend to cope much better with the difficulties of travel. Some common strategies used to make the transition easier are:

1. Reading about the country and its culture before departing. This way, the country and its people are more familiar upon arrival. They then become aware of differences in the new country and are thus better prepared to deal with them when possible (e. g. , differences in hygiene), culture the water. Hygiene refers to practices associated with ensuring good health and cleanliness
2. Avoiding being offended, offending locals, or being engaged in any more general cultural misunderstanding; they familiarize themselves with local customs and language.
3. Being open-minded about the culture they visit.
4. Taking a 'time out' or rest apart from cultural exchange in order to reduce the 'shock' of adjustment.

Due to globalization, we are required to interact and work with people belonging to different cultures and traditions. We cannot afford to ignore them or consider them inferior in any way, as this can affect the unity and feeling of love among the people. Also, this is extremely detrimental to the interests of the organization for which we work. Discussing cultural sensitivity in the classroom

can help to develop a positive and healthy learning atmosphere which will be the driving force for the progress of the students. Intercultural communication can do wonders in all walks of life.

Tips for Better Communication Between Men and Women in the Work places Typical Complaints Women Have About Men

- Addressing women as "girls," "gals," "honey," "baby young," "lady," "darlin"
- A lot of women don't want to be called "ladies" at work
- Making women into objects... "I have a car, a boat, a dog, and a wife."
- Using expressions that only use sports, violence or sexual connotations... "We murdered the competition." "More bang for the buck"
- Making decisions about work with each other and not including women. Then telling women, "Last night we got together and decided..."

Typical Complaints Men Have About Women

- Not getting down to business soon enough
- Taking things too seriously
- Trying to be "one of the boys" (Using profanity, telling sexist jokes, etc.)

Gender Communication Tip Sheet

Women

Share experiences to show commonality

Build off of each others' discussion points

Strategy: Women, get to bottom line quickly and succinctly. Men, understand that when women tell a story, they are building common ground with you.

Want to talk about the problem and solve it collaboratively

Emphasis on feelings and communications

Processing is a way to include others and build relationships.

Strategy: Women, don't try to get men to talk if they're not ready. Observe and listen rather than process out loud. Men, understand that processing is a way for women to include others and build relationships.

Offer help and advice as a sign of caring

Men

Focus on statistics

Relate by sharing stories to "one up" each other

Move to solutions and problem solving right away

Value placed on ability to achieve results

To ask for help reflects an inability to achieve on one's own merit.

References:

1. Bartell, M. (2003). Internationalization of universities: A university culture-based framework. Higher Education, 45(1), 61-98.
2. Bartell, M. (2003). Internationalization of universities: A university culture-based framework. Higher Education, 45(1), 21-38.
3. Everett M. Rogers, William B. Hart, & Yoshitaka Miike (2002). Edward T. Hall and The History of Intercultural Communication: The United States and Japan. Keio Communication Review No. 24, 1-49.
4. Hans Köchler (ed.), Cultural Self-comprehension of Nations. Tübingen: Erdmann, 1978, ISBN 978-3771103118, Final Resolution, p. 100-150.
5. Rymes, (2008). Language Socialization and the Linguistic Anthropology of Education. Encyclopedia of Language and Education, 2(8, Springer), 18-27.

6. Teather, D. (2004). The networking alliance: A mechanism for the internationalisation of higher education? *Managing Education Matters*, 7(2), 1-34.

ნანა ბლუაშვილი

რეზიუმე

სტატიაში: "შენი ძალა შენს განსხვავებულობაშია!(კულტურათაშორისი კომუნიკაცია)", განხილულია კულტურათაშორისი ურთიერთობის პრობლემები. წარმატებული ურთიერთობა მსოფლიოს ხალხთა შორის დამოკიდებულია მათ შორის რელიგიური, ენობრივი, კულტურული ფასეულობების, მათი ეროვნულობის დაცვაში და ერთმანეთთან ურთიერთგაგების "ხიდების" გავლებით. კულტურათაშორისი ურთიერთობები მნიშვნელოვანია ბიზნესის სამყაროშიც, სადაც წარმატება სწორედ ადამიანებს შორის წარმატების პირდაპირპროპორციულია. სტატიაში ასევე განხილულია არავერბალური კომუნიკაციის მნიშვნელოვანი როლიც, რადგან მსოფლიო ენების სიმრავლის გამო ასევე წარმატებული ურთიერთობა ხშირად ქესტების ენაზეა დამოკიდებული. გამოკვეთილია კულტურული შოკის პრობლემაც. მისი თავიდან აცილების გზები და სავარაუდო რჩევები.

ნათია გაბაშვილი,

I. Gogebashvili Telavi State University

The Role of a Teacher in Foreign Language Acquisition Process

English is an international language, spoken in many countries both as a native and as a second or foreign language.

A foreign language is a language indigenous in another country. It is learnt in an area where this language is not generally spoken. It is taught in the schools in almost every country on this earth. It is a living and vibrant language spoken by over 300 million people as their native language. Millions more speak it as an additional language.

English is learned everywhere as people have found out that knowledge of English is a passport for better career, better pay, advanced knowledge, and for communication with the entire world. English is also learned for the literature it possesses, and for the variety and rich experience it provides. In this computer age, English is bound to expand its domains of use everywhere. Everyone wants to appropriate English as their own.

English language acquisition is a subconscious process in a foreign language atmosphere. Although the need to learn foreign languages is almost as old as human history itself, innovation in foreign language teaching began in the 19th century and became very rapid in the 20th century. It led to a number of different and sometimes conflicting methods, each trying to be a major improvement over the previous or contemporary methods. Except methods there exist various aspects of class management including the role of the teacher. Class management skills are important since they help to ensure the success of the teacher and the activities which are used. The most effective activities can be made almost useless if the teacher does not organize them properly. Learning is a complex process and there are many interacting variables that influence learning. Learning is not an

isolated human activity and for students learning occurs within the context of a classroom, the school, a broader community and a particular society. “The teacher, who is a variable in the classroom context, is charged with the function of acting as an intermediary between the variables outside the classroom and the students to assist the students in their learning “(Tylee 1992).

Learning can be defined as occurring when we change or elaborate what is already known to us (Cambourne, 1990). This is the role of the teacher as a facilitator which is so important. Besides the facilitator teacher may also have the following roles: controller, assessor, organizer, investigator, participant, tutor, etc.

Both teacher and students bring a set of physical, social, emotional and mental attributes and needs to the classroom. It influences the way one interacts with the other and therefore the way the learning will proceed. The more the teacher is able to learn about themselves, their needs and educational philosophy and about the nature of their students the more they will be in a position to facilitate student learning. This is a part of the learning role of a teacher and this learning assists the teacher in his/her role as a facilitator.

“In any educational situation there is a complex interrelationship between the content/knowledge material, the learners and the teacher. The teacher’s role in this relationship is to make sure the learners actively engage with the activities and tasks teachers have designed and structured to familiarize them with the material. An effective teacher is one who can motivate students to engage and facilitate the process of learning.”(Doghonadze, Pipia.2008).

In order for teachers to facilitate student learning several things need to occur. The processes that the teacher as a facilitator needs to undertake are as following:

- assess the students;
- plan the learning;
- implement the plan; and
- evaluate the process.

Assess the students

This process can be seen as ‘getting to know’ the students. Some aspects to be assessed are: The student's willingness and ability to learn is the key to develop learning opportunities that will engage and extend the students. The willingness is associated with the student's values and feelings about the school learning process. Each student’s ability to learn refers to their understanding and the skills involved in particular tasks. A part of assessing student's value systems is to understand what is important and interesting to them. These are related to how and why students engage in learning. Students also have feelings and beliefs about themselves and the learning process. These are related to their self confidence, their willingness to take risks, their beliefs about learning and how they view themselves as learners. The teacher therefore needs to understand what students expect and are willing to do as well as what they themselves expect of the students. It is worth mentioning that all learners have a preference for how they learn. There are many ways of viewing and assessing learning style preferences. (Burns 1989)) Suggests that first we perceive information and then we process the information. The way we perceive and process information is our learning style.

Plan the learning

Following student assessment the teacher is in a better position to plan learning opportunities that will provide a fit with the student’s needs and interests and thus optimize student learning

opportunities. A part of this process is to determine student learning outcomes. The teacher will determine these outcomes as a result of the interplay between what is contained in the course documentation, the teacher's personal theories about teaching and learning and the teacher's assessment of student needs. Once the learning outcomes have been determined the teacher plans the unit outline and individual lessons.

Harrison has presented the S.P.A.C.E. model for creating optimal learning conditions.(Harrison 1998). Conditions for optimal learning include the following:

Self-affirmation – the learner's view themselves as effective learners and the teachers provide them with feedback to that effect;

Personal meaning – the learners are able to find personal meaning in the learning. That is, the learning is relevant to them;

Active learning - the learners are active in the learning, whether that activity is physically doing something (as for concrete learners) or intellectually doing something (as for abstract reflective learners).

Collaborative – the learners are able to collaborate with others in the learning process and not to view learning as an isolating experience;

Empowering – the learners are able to shape the learning process, to have control over what is learnt and the direction of the learning.

These factors need to be considered as the teacher develops the learning opportunities and as they shape the classroom process.

Implement the plan

This will include the classroom management and the teaching strategies that will cater for the varied learning styles of the students. It will also include the emotional climate of the classroom and the quality of the interactions between the students and the teacher.

Evaluate the process

The teacher as facilitator will revise their student assessments. At the completion of a classroom session there will be an assessment of the learning that has taken place and this will inform following teaching. The emotional climate will be subject to continual evaluation so that any problems can be identified and a plan developed that is able to deal with the problem.

The assessment, planning, implementation and evaluation process may be extended to include the school. The teacher as colleague will work with others to plan and implement changes that will enable the school, to become more effective in facilitating student learning.

The processes outlined above should not be seen as exclusively linear, although they can function as a structure for thinking. Many of the functions are able to occur simultaneously.

The Teacher as a controller

Another important role of the teacher is being a controller. The most important distinction to be drawn here is between the roles of controller and facilitator, since these two concepts represent

opposite ends of a cline. A controller stands at the front of the class like a puppet-master or mistress controlling everything (Harmer, 1991).

As we have said, teachers as controllers are in complete charge of the class. They control not only what the students do, but also when they speak and what language they use.

It is important to realize, however, that this control is not necessarily the most effective role for the teacher to assume. Indeed if s/he wishes the students to use language in any way, then control will have to be relaxed since if all the language used is determined by the teacher the student will never have the opportunity to learn properly.

But we should always remember that it is vital that this control be relaxed to some degree, and during communicative activities or the practice of receptive skills, the teacher, as controller is wholly inappropriate.

The teacher as assessor

Clearly a major part of the teacher's job is to assess the students' work, to see how well they are performing or how well they performed. Not only is this important pedagogically, but the students quite normally expect it. We must make a difference between two types of assessment: correction and organizing feedback.

During an accurate reproduction stage, where the teacher is totally in control, student error and mistakes will be corrected almost instantly. The teacher's function is to show where incorrectness occurs and help the student to see what has gone wrong that it can be put right.

A slightly less formal style of correction can occur where the students are involved in immediate creativity or in doing a drill-type activity in pairs. Teachers will still want to correct, but we have suggested that such correction will be gentle. Gentle corrections involve showing students that a mistake has been made but not making a big fuss about it. Here the student does not have to repeat his/her sentence correctly. It is enough that a mistake has been acknowledged. This kind of gentle correction will not seriously damage the atmosphere of pair work or free conversation.

Organizing feedback occurs when students have performed some kind of task, and the intention of this kind of assessment is for them to see the extent of their success or failure and to be given ideas as how their language problem might be solved.

The teacher as an organizer

Perhaps the most important and difficult role the teacher has to play is that of organizer. The success of many activities depends on good organization and on the students knowing exactly what they are to do. A lot of time can be wasted if the teacher omits to give students vital information or issues conflicting and confusing instructions.

The main aim of the teacher, when organizing an activity, is to tell the students what they are going to talk about (or write or read about), give clear instructions about what exactly their task is, get the activity going and then organize feedback when it is over. This sounds remarkably easy, but can be disastrous if the teacher has not thought out exactly what he is going to say beforehand.

Certain things should definitely not be done when organizing an activity; teachers should never, for example, assume that the students have understood the instructions. It is wise to check that the students have grasped what they have to do, and where possible, the students' native language can be used for this. Teachers should never issue unclear instructions: it is wise to plan out what you are going to say beforehand and then say it clearly and concisely. It is essential for the teacher to plan exactly what information the students will need. For example, if an information gap exercise is being used, students must be told not to look at each other's material. If they do, the exercise will be ruined. If students are reading for specific information they must clearly understand that they are not to try to understand everything, but only read to get the answer to certain questions. If they do not understand this, a lot of the point of the exercise will be lost. Lastly the teacher must be careful about when he gets students to look at the material they will be using for the activity. If he hands out material and then tries to give instructions, he will find that the students are looking at the material and not listening to the instructions!

The organization of an activity and the instructions the teacher gives are of vital importance. If the students have not understood clearly what they are to do, they will not be able to perform their task satisfactorily.

The organization of an activity can be divided into three main parts. Firstly the teacher gives a lead-in. Like the lead-in for presentation or for the treatment of receptive skills this will probably take the form of an introduction to the subject. The teacher and students may briefly discuss the topic in order to start thinking about it.

When the lead-in stage has been accomplished, the teacher instructs. This is where he explains exactly what the students should do. He may tell the students they are going to work in pairs and then designate one member of each pair as A and the other as B. Finally the teacher initiates the activity. He gives a final check that students have understood, e.g. "Has anyone got any questions... no? ... Good. Then off you go!" The teacher may ask the students to see if they can be the first to finish, thus adding a competitive element which is often highly motivating.

The lead-in → instruct (demonstrate) → initiate → organize feedback sequence can almost always be followed when the teacher is setting up activities - when the teacher is acting as organizer. For the sequence to have the right effect the teacher must remember to work out carefully what instructions to give and what the key concepts for the activity are (much as he works out what key concepts are necessary at the lead-in stage when introducing new language). His job is then to organize the activity as efficiently as possible, frequently checking that the students have understood. Once the activity has started, the teacher will not intervene (where pair/group work is being used) unless it is to use gentle correction or to prompt.

The teacher as participant

There is no reason why the teacher should not participate as an equal in an activity especially where activities like simulations are taking place. Clearly on a lot of occasions it will be difficult for him to do so as an equal (since he often knows all the material and all the details, such as with information gap exercise, jigsaw listening, etc.)

The danger is that the teacher will tend to dominate, and the students will both allow and expect this to happen. It will be up to the teacher to make sure it does not.

Teachers should not be afraid to participate since not only will it probably improve the atmosphere in the class, but it will also give the students a chance to practise English with someone who speaks it better than they do.

The Teacher as a tutor

We can talk about the teacher as a tutor in the sense of someone who acts as a coach and as a recourse where students are involved in their own work, and call upon the teacher mainly for advice and guidance. This is the role the teacher adopts where students are involved in self study or where they are doing project of their own choosing. The teacher will be able to help them clarify ideas. The teacher can also offer the students advice about how to get the most out of their learning and what to do if they want to study more.

The teacher as investigator

All the roles we have mentioned so far have had to do with the teachers' behaviors. But teachers themselves will want to develop their own skills and they will hope for a gradually deepening insight into the best ways to foster language learning. Teachers can develop by themselves or with colleagues, too. The best way to do this is by investigating what is going on, observing what works well in class and what does not, trying out new techniques and activities and evaluating their appropriately. Teachers who constantly seek to enrich their understanding of what learning is all about and what works well, will find the teaching of English constantly rewarding.

Teachers have number of different roles and that the adoption of only one of these will be detrimental to a varied and interesting class. Teachers must be aware of the different roles they can adopt and know when and how to use them. Both the teacher and students bring a set of physical, social, emotional and mental attributes and needs to the classroom. These influence the way one interacts with the other and therefore the way learning will precede. The more the teacher is able to learn about themselves, their needs and educational philosophy and about the nature of their students and the nature of the learning topic the more they will be able to choose the right role to adopt.

References:

- 1.S, Burns. There's more than one way to learn. *Australian wellbeing: Health in mind body and spirit*, 33. Wellspirit publications: Mosman.)
2. B,Cambourne, (1990). Getting to the guts of whole language. In *Language as the core: Teaching in the 90's*. Proceedings of a conference sponsored by ARA NSW and PETA. University of Wollongong: NSW.).
3. N.Doghonadze, E.Pipia(2008)Teachers trainer manual for certification exams in English and English language teaching. Tbilisi.
4. J.M. Tylee,. (1992). *Nursing education in the tertiary sector in New South Wales, 1986-1989: An analysis of ideological orientations of curriculum, with part*.
5. H.M. Harrison, (1998a). The S.P.A.C.E. model: Optimal conditions for teaching, learning and assessment. Paper presented at the Annual International Conference of the Higher Education Research and Development Society of Australasia. New Zealand: Auckland.).
6. J. Harmer. The practice of English Language Teaching. 1991. Longman, London and New York

რეზიუმე

მასწავლებლის როლი უცხო ენის ათვისების პროცესში

უცხო ენა ისწავლება იმ ტერიტორიაზე, სადაც ეს ენა მშობლიურ ენას არ წარმოადგენს. ენის შეთვისება უცხოენოვან გარემოში გაუცნობიერებლად მიდინარეობს. ასე რომ, ისეთ ქვეყანაში, როგორიცაა საქართველო, სადაც ინგლისურ ენას უცხო ენის სტატუსი აქვს აუდიტორიაში შესაბამისი გარემო უნდა იქნას შექმნილი რათა ხელი შეეწყოს უცხო ენის შეთვისების პროცესს. ენის წარმატებულად შეთვისება მოითხოვს სააუდიტორიო გარემოს კარგ მენეჯმენტს პედაგოგის მიერ. მასწავლებელი ის რგოლია, რომელიც უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს თავისი მოსწავლეებისათვის ენის შეთვისებაში.

მოცემულ ნაშრომში განხილულია პედაგოგის სხვადასხვა როლი, მეთოდები და ხერხები, რომლებიც დიდ დახმარებას უწევს მოსწავლეს სააუდიტორიო პირობებში ნაყოფიერად შეითვისოს ენა. ყოველივე მოცემული დიდად წაადგება უცხო ენის პედაგოგებს უცხო ენის შეთვისებისათვის სააუდიტორიო გარემოს უკეთ მოწყობაში.

Key words: foreign language, language acquisition, foreign language atmosphere, classroom management, teacher's role

დარეჯან გაგნიძე

იაკობ გოგებაშვილის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო

მითები სახვით ხელოვნებაში და მათი სწავლება უმაღლეს სკოლაში

სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების მასწავლებლის სტანდარტი მოითხოვს მსოფლიოს უდიდეს მხატვართა შემოქმედების ცოდნას. ამ ნაწარმოებთა დიდი ნაწილი მითოლოგიურ სიუჟეტებზეა შექმნილი. ხელოვნების ისტორიაში ყველაზე მეტად ანტიკური ხელოვნება საზრდოობდა ბერძნულ-რომაული მითოლოგიებით, რაც შეეხება შუა საუკუნეებს, ქრისტიანულმა მითებმა დაჩრდილა ანტიკური.

ანტიკური მითების სამშობლოდ საბერძნეთი ითვლება. მეორე ათასწლეულის ბოლოს და პირველი ათასწლეულის დასაწყისში ჩვენს ერამდე უკვე იზადებიან მითები ადგილობრივ ღმერთებსა და გმირებზე. უდავოა მხატვრებს ბერძნული მითები თავიანთი სიდიადით და უბრალოებით, მაღალმხატვრული სახეებით და ფილოსოფიური სიღრმით ხიბლავდა. ბერძნულ-რომაულ ღმერთებს მიწიერი, ადამიანური სახე აქვთ. მათთვის დამახასიათებელია ყველა ის მანკიერება თუ უმანკოება, რაც ჩვეულებრივ ადამიანებსა აქვთ.

ანტიკური მითებისადმი ინტერესმა კვლავ გაიღვიძა რენესანსის ეპოქაში, მართალია ამ დროს ბიბლიური სიუჟეტები ძალიან პოპულარულია, მაგრამ მათ გვერდით არ ნელდება მხატვართა

ინტერესი ანტიკური მითების მიმართ. მსოფლიოს ხალხთა თითქმის ყველა რელიგიას აქვს თავისი მითები. გავიხსენოთ: ოსირისი, ზევსი, ქრისტე, ბუდა, მუჰამედი. მათზე შექმნილი მითი თუ ლეგენდა წარმოადგენს კონკრეტული რელიგიის ნაწილს. უნდა ითქვას, რომ ამ მითებს საფუძვლად ედოთ სინამდვილე. მაგალითად მითი პრომეთეზე, რომელიც ღმერთებთან მებრძოლი და ადამიანების ინტერესების დამცველი გმირია. პრომეთემ ადამიანებს ღმერთის მიერ წართმეული ცეცხლი დაუბრუნათ, სხვადასხვა ხელობა და მეცნიერება ასწავლათ, ეს ხომ კულტურის დაბადებაა.

არგონავტების მითში კი ბერძენი გმირები კოლხეთში მიემგზავრებიან ოქროს საწმისისათვის. ასეთი მოგზაურობები ძველ საბერძნეთში რეალურად არსებობდა, რომელთა მიზანი უცხო ქვეყნებთან სავაჭრო ურთიერთობები იყო. ამრიგად მითებს საფუძვლად ედოთ რეალური ცხოვრება, რომელიც მითის ფორმაში სახეცვლილებას განიცდიდა, მითები საუკუნეთა განმავლობაში იხვეწებოდა და ახალი დეტალებით ივსებოდა, უფრო მხატვრული და ზღაპრული ხდებოდა.

ბერძნულმა მითოლოგიამ ძლიერი ზეგავლენა მოახდინა რომაულზე. როდესაც ბერძნულმა კულტურამ და მათ შორის მითებმა რომში შეაღწია, ბევრმა რომაულმა ღვთაებამ ბერძენი ღმერთების სახე მიიღო. რომელი იუპიტერი ზევსს დაემგვანა, იუნონა-ჰერას, დიანა-აფროდიტეს, ბერძნების კვალდაკვალ რომაელებიც თავიანთ ღმერთებს და გმირებს ადამიანების სახით გამოსახავენ. ბერძნული და რომაული მითოლოგიის შთამბეჭდავმა სახეებმა ღრმა ზეგავლენა მოახდინა ხელოვნებაზე. ღმერთების და მითოლოგიური სიუჟეტების სცენები ხელოვნების ნაწარმოებების მთავარი თემა ხდება. ბერძნული მითები დაედო საფუძვლად ჰომეროსის უკვდავ პოემებს: „ილიადა“ და „ოდისეას“, ასევე ჩ.ე. V ს-ის ძველი ბერძენი დრამატურგების: ესქილეს, სოფოკლეს და ევრიპიდეს ტრაგედიებს. ასევე რომაელი პოეტების: ვირგილიუსის, ოვიდიუსის და სხვათა ნაწარმოებებს.

დიონისესა და ბახუსის სახემ ბევრი ხელოვანი შთააგონა ჯერ კიდევ ანტიკურ ლიტერატურაში. დიონისეს მითი ჰომეროსმა და ევრიპიდემ გამოიყენეს. დიონისე (მელვინეობის, მევენახეობის და მცენარეთა ღმერთი.) იგი ზევსის და სემელეს ვაჟია. ჰომეროსის მიხედვით იგი არ შედის მთავარ ღმერთთა შემადგენლობაში, მაგრამ მისი კულტი პოპულარულია საზოგადოების დაბალ ფენებში. სადაც კი დადიოდა დიონისე, ყველგან ავრცელდება თავის კულტს. ღვინის ღმერთის საპატივსაცემოდ ბერძნები წელიწადში ოთხჯერ ზეიმობდნენ დიონისობას (ბაკხანალია). თითქმის მთელი მოსახლეობა მიდიოდა დიონისეს ტაძარში, მიჰყავდათ შესაწირავი ცხოველები, უმეტესად თხები, ყურძნის აკიდოები, იმართებოდა ქეიფი და თამაშობანი, რომელსაც შემდეგ თეატრალური წარმოდგენებიც დაემატა. ამ დღესასწაულებით ჩაეყარა საფუძველი უძველეს ბერძნულ თეატრს. ღვინის ღმერთი დიონისე თეატრალური ხელოვნების მფარველი გახდა.

ვენეციური სკოლის ბრწყინვალე წარმომადგენელი ტიციანო ვეჩელიო (1488_1576) ქმნის მითოლოგიურ სურათს „ბაკხანალია“(მადრიდი. პრადოს მუზეუმი). ტილოზე მითოლოგიური გმირები ცოცხლდებიან. მთელი კომპოზიცია მწვანე კუნძულზე დიდრონი ხეების ქვეშ იშლება. პერსონაჟების უმრავლესობა შიშველი ან ნახევრად შიშველია. თხელი, გამჭირვალე სამოსელის ოქვებზე კარგად იკითხება სხეულის მოხაზულობა და ლამაზი ფორმები. ტიციანის ტილოზე ორ ათეულამდე ფიგურა ზეიმობს ბახუსის დღესასწაულს, მათ უმრავლესობას ღვინის ნაირგვარი სასმისები უჭირავს. ზოგი ახლა იწყებს დალევას, ზოგი შუა სმაშია, ზოგსაც უკვე დაუმთავრებია

სმა და ძილს მისცემია . უმთავრესი კი მაინც Bზახუსი და მისი შედეგია. ნახატის ცენტრში, სულ დაბლა ქალაქის ფურცელზე წერია: „ვინც სვამს და არ ამატებს ღვინის ფასი არ იცის.“ კომპოზიცია დინამიურია, ფიგურები ჯგუფებადაა განლაგებული, მაყურებლის ყურადღება ერთი ჯგუფიდან მეორეზე ინაცვლებს, მეორედან მესამეზე და ა. შ. არსად არც-ერთი მოძრაობა არ მეორდება, რაც ძლიერ საინტერესოს ხდის ნამუშევარს. სურათის მარცხნივ ხის ქვეშ მოქცეული ფიგურები ოდნავ მუქია. ცენტრში სინათლე მატულობს და მარჯვნივ კი მთლიანად ნათდება. ამ ნათებას აგვირგვინებს ნახატის კუთხეში მიძინებული ქალღმერთის ადრიანეს შიშველი ფიგურა. იგი ძველი კრეტული ღვთაებაა, რომელიც კრეტაზე მონოტავრთან საბრძოლველად მისული თევზის ცოლი გახდა. შემდეგ თევზისმა მიატოვა ადრიანე. მიტოვებული ქალღმერთი დიონისეს შეუყვარდა და ცოლად შეირთო. ანტიკურ ხელოვნებაში მას მძინარეს გამოსახავდნენ. ასევე იგი დახატული ტიციანის სურათზე.

კომპოზიციის ზედა ნაწილში პეიზაჟია გამოსახული. თეთრი ღრუბელი ოკეანეში ეშვება, მასზე ყვითელი ანარეკლი მოძრაობს, ჩანს, რომ დღე მიილია და საღამოვდება. ამასვე მოწმობს ხეზე შემომჯდარი ფანტასტიური ფრინველი, რომელსაც გულგრილად შეუქცევია ზურგი ბაკხანალიისათვის. მეორე პლანზე ამალგებულ ბორცვზე ნასვამ მოხუცს ჩასძინებია. რაც შეეხება პერსონაჟთა ჩაცმულობას, აქ ანტიკური და რენესანსის სამოსელი ცვლის ერთმანეთს. ამით თითქოს მხატვარს იმის თქმა სურს, რომ ბახუსის სიყვარული ყველა ეპოქის ადამიანებს აერთიანებთ. რაც შეეხება ფერებს, აქ არც-ერთი ფერი არ იქცევს ყურადღებას. წინა პლანზე უფრო თბილი ფერები სჭარბობს. პერსონაჟთა კანის ფერი ჰარმონიულად ერწყმის სამოსის ფერებს. მხატვარი ოსტატურად გადმოსცემს: ღვინისათვის განკუთვნილი ჭურჭლის და შალის, აბრეშუმის და ბამბის ქსოვილების ფაქტურას. ასევე პერსონაჟთა ვარცხნილობას, რომელთა უმრავლესობა ანტიკურია. (თავზე შემოგრანგილი ნაწნავი). საყურადღებოა, რომ კუნძულ ანდროსზე, სადაც მოქმედება ხდება, ბაკხუსის სურვილის მიხედვით ღვინის წყაროები და მდინარეები დიოდა. ამას ადასტურებს ერთ-ერთი პერსონაჟი, რომელიც ხის ძირისაკენ დახრილა ცარიელი ჭურჭელით ხელში, სავარაუდოა რომ იქიდან მოედინება წყარო, რომლიდანაც მოქეიფენი ღვინოს იღებენ. ბაკხუსი კი იალქნიან ნავში ჩამჯდარა და კუნძულს ტოვებს.

არგოსის მეფე აკრიასის და მისი სიტურფით ცნობილი ქალიშვილის დანაეს მითმაც არა ერთი საქვეყნოდ ცნობილი მხატვარი ააღელვა, მათ შორის: ტიციანი, ჯორჯონე, რემბრანდტი და სხვები. მეფეს უწინასწარმეტყველეს, რომ შვილიშვილი მოკლავდა. შემინებულმა მეფემ თავისი ერთადერთი ასული მიწისქვეშეთში, ზოგიერთი მითის თანახმად კი ბრინჯაოს კოშკში გამოკეტა. დანაეს მშვენება მიწისქვეშეთშიც შენიშნა ზევსმა და ოქროს წვიმის სახით ეწვია მეფის ასულს. დანაე ზევსის ცოლი გახდა. დაიბადა აკრიასის საშინო შვილიშვილი, შემდეგში თავისი ღვთაებრივი სილამაზით, ვაჟკაცობით, და ძალ-ღონით ცნობილი პერსევსი.

ეს მითი დაედო საფუძვლად ტიციანო ვეჩელიოს ცნობილ სურათს „ დანაე“ (ნეაპოლი. კაპოდიმენტეს ეროვნული გალერეა). ეს ტილო (1545-1546) წლებში შეიქმნა. გაწეული ფარდების იქით შიშველი დანაე წევს საწოლში. ფიგურის ხაზი დიაგონალზეა აგებული რაც უფრო დინამიურს ხდის ნახატს. ქალის გამომეტყველება მშვიდია და მომლოდინე ნეტარებით აკვირდება ოქროს წვეთებდ მოსულ წვიმას. იგივე ოქროსფერი დანაეს თმებზეც მეორდება. სურათის ერთი მესამედი ზეწრების და ბალიშების მოკრემისფერო თეთრს უჭირავს.. ამ ფერის მიღმა სიმუქეა, რაც ხელს უწყობს წინა პლანზე მყოფი არაჩვეულებრივად ლამაზი დანაეს უკეთ დანახვას. სურათის მარჯვენა კუთხეში სარკმელია, რაც უცხო უნდა იყოს მიწის ქვეშეთისათვის,

მაგრამ სავარაუდოა, რომ მას სიმბოლური დატვირთვა აქვს. ზევსის სტუმრობას კუპიდონიც ადევნებს თვალს, იგი დანაეს ფერხთით დგას ოქროსფერ თმიანი ღმერთი მშვილდ-ისარით ხელში. კუპიდონი ბერძნული მითოლოგიის ერთ-ერთი უძველესი ღვთაებაა. იგი მიაჩნიათ: სამყაროს საწყისად და გაზაფხულის ღმერთად. ეროსი ანუ კუპიდონი მფარველობდა ადამიანების და ღმერთების ზნეობას, შემდგომში იგი აფროდიტეს თანამგზავრი და მოციქული ხდება. სიყვარულის ღმერთის ნასროლი ისარი არ სცდებათ არც ღმერთებს და არც ადამიანებს. ეროსი ითვლებოდა არა მარტო ქალ-ვაჟის არამედ მეგობრული სიყვარულის სიმბოლოდ. ეროსი, კუპიდონი, ამური სიყვარულს ნიშნავს.

ტიციანისაგან განსხვავებით რემბრანდტის „დანაე“ (პეტერბურგი. ერმიტაჟი) უფრო მიწიერ ქალს გავს. სიმშვიდეს, რომელიც პირველ სურათში იყო ძლიერი ემოცია სცვლის. დანაეს მარჯვენა ხელი აუწევია მაღლა და სავარაუდოთ შემოსულს ესალმება და თავისკენ უხმობს. გარშემო ყველაფერი მეფურია, ისეთი, მხოლოდ რემბრანდტს რომ შეეძლო გადმოეცა. ოქროსფერი და ჭაობისფერი ტონები სცვლიან ერთმანეთს. ძვირფას, გაწეულ ფარდებს შორის, ისევე როგორც ტიციანის ნახატში დანაეს საწოლია, მასზე სპილოს ძვლისფერი ქვეშაგები. არაჩვეულებრივი ნაქარგობა და ძვირფასი თვლები ამშვენებს საწოლს, ნოხს, გადასაფარებლებს, ქოშებს, დანაეს თმებს და ხელებს. ზევსი სურათზე არ ჩანს, ის ეტყობა ახლახანს შემოვიდა. ამას მოწმობს დანაეს და მისი მოახლის ერთ მხარეს მიმართული მხერა და დანაეს ხელის მოძრაობა. მისი შემოსვლა ქალისათვის უცხო აღარაა. ის არა გავს ტიციანის დანაეს გამოუცნობი ნეტარება რომ აქვს სახეზე. რემბრანდტის „დანაე“ უკვე იცნობს შემოსულს, ზოგიერთი მკვლევარის აზრით იგი უკვე ფეხმძიმედაა. ამას ადასტურებს მისი სხეულიდან წამოწეული მუცელი. ამ სცენას, ისევე როგორც ტიციანთან კუპიდონი ესწრება. მაგრამ ის ოქროსფერი ქანდაკების სახით არის სურათზე და ნაღვლიანად დაჰყურებს დანაეს. კომპოზიცია დიაგონალზეა აგებული. ყველაფერი ჩაბნელებულია, როგორც რემბრანდტის სურათებში მხოლოდ მხატვრისა და მაყურებლისათვის საინტერესო ადგილებია განათებული. აი, ეს ორი ერთსა და იგივე მითოლოგიურ სიუჟეტზე შექმნილი სურათი, რომელთა შორის დიდი მსგავსებაცაა და განსხვავებაც.

ისევე როგორც ტიციანისა და რემბრანდტის შემოქმედებაში, რუბენსის ნამუშევრებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს მითოლოგიურ თემებზე შექმნილ ნახატებს.. მათ შორის ერთ-ერთი საუკეთესოა „ამორძალთა ბრძოლა“. (მველი გალერეა. მიუნხენი). ამორძალებს ანტიკურ მითებში ემახდნენ მეომარ ქალებს, რომლებიც მცირე აზიაში ცხოვრობდნენ. ამბობენ, რომ ტომის გაგრძელების მიზნით ისინი მეზობელი ქვეყნის მამაკაცებზე ქორწინდებოდნენ, მაგრამ მათ თავიანთი კანონები Nქონიათ და მხოლოდ გოგონები მიყავდათ თავისთან, ვაჟებს კი მამებს უტოვებდნენ გასაზრდელად. ამორძალებს თავიანთი დედოფალიც ყავდათ.. მეომარ ქალებს არაერთგზის დაუმარცხებიათ მამაკაცთა უძლიერესი რაზმები. ხელოვნების ნაწარმოებებში ისინი გამოისახებიან ახალგაზრდა, ძლიერი ქალების სახით. მოკლე სამოსით და მშვილდ ისრებით. ათენის მეფე თეზევსი მრავალ საგმირო ბრძოლაში იღებდა მონაწილეობას, ერთ-ერთი ასეთი ჰერაკლეს ამორძალებთან ბრძოლა იყო. მეომარი ქალები დამარცხდნენ ამ ბრძოლაში. თეზევსს ძალიან მოეწონა დამარცხებულთა დედოფალი ანტიოპე და ცოლად შეირთო. განრისხებულმა ამორძალებმა გადაწყვიტეს შური ეძიათ თეზევსზე და დაეხსნათ თავიანთი დედოფალი, რომელსაც თავისი ქმარი შეუყვარდა. ამორძალებისაგან შევიწროვებულმა ათენელებმა აკროპოლისს შეაფარეს თავი. მრისხანე და სისხლისმღვრელი ბრძოლები ყოველდღე იმართებოდა, მასში თეზევსი და მისი ახლადშერთული დედოფალიც იღებდნენ

მონაწილეობას. ერთ-ერთი ამორძალის ნასროლმა ისარმა შეიწირა ათენის და ამორძალების დედოფალი. მისი სიკვდილის შემდეგ შეწყვეტილა სასტიკი ბრძოლა.

სწორედ ეს ბრძოლაა გამოსახული ნახატზე. კომპოზიცია დინამიურია, იგი ოვალზეა აგებული და ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ეს შემზარავი სცენები ჩვენს გარშემო ტრიალებენ. ირგვლივ არც-ერთი მშვიდი სახე და მოძრაობა. ერთმანეთში არეულან ყალყზე შემდგარი ფაფარაშლილი ცხენები და მათი ცოცხალი, დაჭრილი თუ დახოცილი მხედრები. ბრძოლა ხიდზე იწყება, შემდეგ დაბლა ეშვება, სადაც ნაწილი მეომრებისა დაჭრილია ან უკვე მკვდარი ეშვება წყალში. ყურადღებას იქცევს ამორძალთა ღია ფერის ლამაზი, დაკუნთული სხეულები და საბრძოლო ჩაცმულობა, ოქროსფერი თმა და მოელვარე კანი. სურათის მარცხენა კუთხეში თეზევსი და მისი ახლადშერთული ამორძალთა და ათენელთა დედოფალიც იბრძვიან. სურათზე არც-ერთი მკვეთრი ფერი არ იქცევს ყურადღებას. კრემისფერი და მონაცრისფრო თეთრი ფერი, ღია და მუქი ყავისფერი ენაცვლებიან ერთმანეთს, ნაკლებად გაჯერებული მქრქალი წითელი რითმულად მეორდება კომპოზიციის ოვალზე მეომართა მოსასხამების სახით. მუქი ნაცრისფერი ცა და მასზე მოძრავი ოდნავ ღია ფერის ღრუბლები საოცრად ერწყმიან კომპოზიციის ხასიათს. ბრძოლა იმდენად ძლიერადაა გადმოცემული, რომ თითქოს მეომართა საბრძოლო ყიჟინა, დაჭრილთა კვნესა და განწირულთა კივილიც კი მოისმის ნახატიდან. დიდი ლეონარდოს „ანგიართან ბრძოლის“ შემდეგ ხელოვნების ისტორიაში მწელია მოიძებნოს ამგვარი ბატალური სურათი.

მითი არაქნეზე დაედო საფუძვლად XVII ს-ის ცნობილი ესპანელი მხატვრის ველასკესის ცნობილ სურათს „მქსოველები“. ოვიდიუსის „მეტამორფოზების“ მიხედვით. ლიდიელმა მქსოველმა არაქნემ საქვეყნოდ გაითქვა სახელი თავისი ხელოვნებით. იგი არაჩვეულებრივ გამჭირვალე ქსოვილებს ქსოვდა. ქებით თავბრუდახვეულმა არაქნემ თვით ქალღმერთი ათენა გამოიწვია შეჯიბრში. თითისტარისა და ქსოვის გამომგონებელი ათენა მოხუცი დედაბერივით გამოეწყო და არწმუნებდა ჯიუტ არაქნეს არ შეჯიბრებოდა ქალღმერთს, მაგრამ ამაოდ. მაშინ განრისხებულმა ათენამ თავისი ნამდვილი სახე მიიღო და დაიწყო შეჯიბრი მიწიერ და ზეციურ მქსოველებს შორის. ათენამ ნაქსოვზე ათენის აკროპოლისის გამოსახა, რომლის წინ ქალღმერთ ათენასა და პოსეიდონის დავა მიმდინარეობს, რომელსაც თორმეტი ღმერთი ესწრება, მათ შორისაა თვით ზევსი. ამ დავაში ათენამ გაიმარჯვა და ნაქსოვსაც გარშემო სიმბოლურად ზეთისხილის რტოები ჩააქსოვა. არაქნემ კი ათენას მამის, ზევსის სასიყვარულო თავგადასავლების ერთ-ერთი ფრაგმენტი-ევროპას მოტაცება მოქსოვა. მასში ღმერთებისადმი უპატივისცემელობა შეიგრძნო ათენამ. არაქნეს ნაქსოვი ხელიდან გამოსტაცა, დაუხია და თავში მაქო ჩაარტყა. შეურაცხყოფილმა არაქნემ თავი ჩამოიხრჩო. ათენამ ჩამოხსნა თოკიდან არაქნე და რაღაც ჯადოსნური ბალახის წვენი აჰკურა. ქალის სხეული ობობად გადაიქცა. იცოცხლე ურჩო, მაგრამ დაკიდული იყავი და მარად ქსოვე უთქვამს ათენას. იმ დრიდან ჰკიდია არაქნე თავის ქსელში და ქსოვს ისე, როგორც სიცოცხლეში ქსოვდა. ასეთია მითი, რომელზედაც შეიქმნა ველასკესის ტილო(1657-1659. პრადოს მუზეუმი. მადრიდი.)

მოქმედება სურათზე ლიტერატურული სიუჟეტის მიხედვით ხალიჩების სახელოსნოში მიმდინარეობს, რომელიც ორ, ხასიათით ერთმანეთისაგან განსხვავებულ ოთახშია განლაგებული. პირველში, მაყურებელთან ახლოს ხუთი ქალია, ერთი ხანდაზმული, მითის მიხედვით დედაბრად გადაქცეული ქალღმერთი ათენაა. ნახატის მარცხენა კუთხეში ახალგაზრდა ქალი წითელ ფარადს ეწევა განზე, თითქოს სპექტაკლი იწყებოდეს მაყურებლისათვის. წითელი ფერი ახლა სურათის ცენტრში ინაცვლებს ერთ-ერთი მქსოველის

კაბაზე, რომელიც მაყურებლისაკენ შემობრუნებულია და იატაკიდან მატყლს კრეფს. შემდეგ მარჯვენა კუთხეში ინაცვლებს წითელი ორი მქსოველი ოქალის კაბასა და მოსასხამზე. წითელი ფერის ამგვარი თამაში მაყურებელისათვის უფრო საინტერესოს ხდის სურათის აღქმას, ამავე დროს იცავს ნამუშევრის ფერით წონასწორობას. სივრცის უკეთ გადმოცემის მიზნით, მხატვარი სახელოსნოს წინა ოთახს უფრო მუქ და მკვეთრ ფერებში ხატავს. ორსაფეხურიანი კიბით და თაღოვანი კარით ახლა მეორე, უფრო განათებულ სივრცეში ავდივართ, პირველისაგან განსხვავებით აქ თბილი და ნათელი ფერებია, რაც ხელს უწყობს მოქმედების სრულად დანახვას: კედელზე არაქნეს მოქსოვილი ხალიჩა ჰკიდია, რომელზედაც ზევსის მიერ ევროპას მოტაცების სცენაა მოქსოვილი. მოქსოვილი ხალიჩის წინ სამი ქალია. მეომრის სამოსით და მაღლა აწეული ხელით ქალღმერთი ათენაა. შემართული ხელი, მის წინ მდგომი არაქნეს ობობად გადაქცევის მაუწყებელია. ამ სცენას სამი მდიდრულად ჩაცმული ქალი ესწრება, რომლებიც ასევე ამ მითოლოგიურ სიუჟეტთან არიან კავშირში. დიდმა ველასკესმა შეძლო ამ სურათში ფერის და სინათლის საშუალებით მოეთხრო და მაყურებლის წინ გაეცოცხლებინა ეს საოცარი მითი.

მითოლოგიურ თემებზე შექმნილ ნამუშევრებზე ლექციის ჩატარებამდე ერთი კვირით ადრე მასწავლებელი არჩევს ბერძნულ-რომაული მითოლოგიიდან ათ მითს და ავალებს სტუდენტებს მოიძიონ ეს მითები და გაეცნონ მათ. ლექციაზე მასწავლებელი სტუდენტებს ყოფს ჯგუფებად და თითოეულ ჯგუფს აძლევს თითო რეპროდუქციას მოცემული მითებიდან. მათ პასუხი უნდა გასცენ შემდეგ შეკითხვებს:

- რომელი მითია სურათზე გამოსახული, დაასახელეთ მითის სახელწოდება და მოგვიყევით მისი შინაარსი.
- მითის რომელი ნაწილი აუღია მხატვარს დასახატად?
- როგორ ასახავს მხატვარი მითს?
- როგორია სურათის კომპოზიციის სტრუქტურა და სად იმყოფება მისი ცენტრი?
- როგორ გამოხატავს მხატვარი ნაწარმოების იდეას და თავის განცდებს?
- როგორი განწყობაა ნახატში?
- როგორ დაყოფდი კომპოზიციას?
- როგორ ახერხებს მხატვარი ნახატში კომპოზიციის დაცვას?
- რა საშუალებებითაა გადმოცემული სურათში ფორმა და სივრცე?
- როგორია ნახატის კოლორიტი და შემავალი ფერები?
- რა ემოციას აღძრავს შენში ნახატი?

ხელოვნების ნაწარმოებზე საუბრისას საჭიროა სხვა სამეტყველო ენა, „ხელოვნების ენა“. სწორედ ამ ენაზე უნდა ეცადონ სტუდენტებმა აზრების გამოთქმა. ეს ენა უცხო არაა მათთვის. სხვადასხვა ტიპის ლექციებსა და პრაქტიკულ მეცადინეობებზე ისინი ეცნობიან იმ მხატვრულ ტერმინებს, რომლებიც საჭიროა ხელოვნების ნაწარმოების განხილვის დროს. მათ უკვე იციან თუ რა არის კომპოზიცია და რა მხატვრული ხერხები და კანონები გამოიყენება მისი აგებისათვის. იციან კომპოზიციის წონასწორობის კანონი და მისი გამოყენება სახვითი

ხელოვნების ნაწარმოებში. იცნობენ:რიტმს, სიმეტრიას, ასიმეტრიას, Fფერს და ფაქტურას, ფორმის და სივრცის გადმოცემის ხერხებს და კანონებს ხელოვნების ნაწარმოებში. სტუდენტები თვითონაც ქმნიან ნამუშევრებს ამ კანონების მიხედვით. აქედან გამომდინარე კითხვები, რომლებსაც მათ უნდა გასცენ პასუხი , უცხო არაა მათთვის , მაგრამ რამდენად სწორად და საინტერესოდ უპასუხებენ მათ, მაშინ გახდება ცნობილი, როდესაც ჯგუფები მოახდენენ თავიანთი ნააზრევების პრეზენტაციას. ამის გაკეთებას კი ჯგუფის ლიდერები შეძლებენ.

ამ მეცადინეობის შედეგი კი ასეთი იქნება:

სტუდენტი შეძლებს:

- გაეცნოს ბერძნულ და რომაულ მითოლოგიას.
- წაკითხული მითის ამოცნობას სხვა მხატვრულ ფორმაში.
- ნახატის შედარებას ლიტერატურულ წყაროსთან, იმის დანახვას თუ რამდენად სწორად შეძლო მხატვარმა მითის გაცოცხლება ტილოზე.
- გაეცნოს იმ კონკრეტული მხატვრის შემოქმედებას, რომელმაც დახატა მითი.
- ამოიცნოს კომპოზიციის სტრუქტურა და ყველა ის მხატვრული ხერხი რომლის საშუალოდითაც მხატვარმა გადმოსცა ნაწარმოები.
- გადმოსცეს რა ემოცია გამოიწვია მასზე ნახატმა.
- გადმოსცეს, რომელმა მხატვრულმა ფორმამ უფრო დიდი ზეგავლენა მოახდინა მასზე, ნახატმა თუ ლიტერატურულმა წყარომ, შეადაროს ერთმანეთს ერთი და იგივე მხატვრული შინაარსის გამოსახვის ფორმები.
- შეძლოს ხელოვნების ენაზე საუბარი.
- გაუჩნდეს ინტერესი მოიძიოს და გაეცნოს მითოლოგიურ სიუჟეტებს სხვა დიდ მხატვართა შემოქმედებაში.
- თუ აქვს მხატვრობის ნიჭი და შესაძლებლობა, თვითონაც სცადოს რომელიმე მითის დახატვა ქაღალდზე ან ტილოზე.

ნახატის შეფასება და ანალიზი არ მეცადინეობით არ მთავრდება. სტუდენტებს შეუძლიათ მხატვრულ ნაწარმოებების ანალიზი ასახონ თავიანთ საშინაო დავალებებში , ასევე აირჩონ საპრეზენტაციოდ რომელიმე მხატვრის ნამუშევრები და იმსჯელონ მათზე. ასეთი სწორი ხედვა მათთვის ჩვევად იქცევა და საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილის მსგავსად ისინი პრიმიტიულად არ შეეცდებიან ნახატის ახსნას „ ლამაზია თუ არას “ პრინციპით.

Myths in Fine Arts and their Teaching in Nigh School

Abstract

The work is about the pieces of created on mythological subjects, which take a significant place in the creation of great painters. The subject of myths was very popular in the painting of antique and renaissance epoch. Such great painters as Titsiano Vechelio, Rembrandt, Velasquez and others created their masterpieces on mythological subjects. The teaching painters, which determine to give valuable lecture in Nigh School, are also discussed in the work.

The Art works created about myths acquaints with the Greek and Roman myths, teach them the discussion of art works and form their artistic tastes.

Key words: Art. Painter. Mythological. Nigh School. Artistic.

დარეჯან გელაძე

შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

პედაგოგიური კადრების მომზადება თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებისათვის

თანამედროვე განათლების სფეროში სწავლა-სწავლება განიხილება როგორც პროცესი, რომლის დროსაც უბრალოდ ცოდნის გადაცემა კი არ ხდება, არამედ ცოდნა კონსტრუირდება თავად მოსწავლის მიერ სოციალური გარემოს ხელშეწყობით. ცოდნის კონსტრუირებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები. მასწავლებელს შეუძლია მოიპოვოს რეალური მონაცემები, რომლებიც საჭიროა ამა თუ იმ პრობლემის გადასაჭრელად და სასწავლო პროცესში ჩართონ ის პიროვნებები, რომლებსაც უშუალო კავშირი არა აქვთ მიმდინარე სასწავლო აქტივობებთან (მაგ. კვოლეგები სხვა სკოლებიდან, სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლები და ისინი, ვინც ანალოგიურ პრობლემაზე მუშაობენ. მასწავლებელი იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას სასწავლო მასალის ათვისების ხარისხზე, ახდენს აუცილებელ ზეგავლენას სწავლების მიმდინარეობის პროცესზე, მაგრამ ზოგჯერ ამ ფუნქციას მთლიანად ანდობს პერსონალურ კომპიუტერს, ხოლო თვითონ იტოვებს იმ უფლებებს, რომლის განხორციელებაც მინიჭებული აქვს მხოლოდ და მხოლოდ ადამიანს, როგორიცაა მაგალითად აღმზრდელითი მუშაობა.

თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების რეალიზება განათლების სისტემაში ისწრაფვის სწავლების მეთოდების სრულყოფისა და ახალი ორგანიზაციული ფორმების დამკვიდრებისაკენ.

როგორ გამოვიყენოთ თანამედროვე ტექნოლოგიები სწავლის შედეგების გასაუმჯობესებლად? XXI საუკუნის სკოლა, ახალი იდეები და რესურსები მასწავლებისათვის.

განათლების ინფორმატიზაციის პროგრამის ეფექტური რეალიზაცია, მაღალი დონის შედეგები, მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია პედაგოგიური კადრების პროფესიულ მზადყოფნაზე, მათ უნარზე-მოიხმარონ საინფორმაციო ტექნოლოგიები სწავლების პროცესში. სწორედ ამიტომ პედაგოგიური კადრების მომზადება და გადამზადება, ყველა მასწავლებლის მიერ საინფორმაციო ტექნოლოგიების მოხმარების ათვისება არის განათლების ინფორმატიზაციის პრიორიტეტული მიმართულება. ამ ამოცანის გადაჭრის გარეშე ინფორმატიზაციის პროგრამა უშედეგო კამპანიად იქცევა.

პედაგოგიური კადრების მომზადების პროგრამების შემუშავება და რეალიზაცია მოითხოვს მნიშვნელოვან მატერიალურ დანახარჯებს, სერიოზულ სამეცნიერო და მეთოდურ შრომას და განხორციელებადია მხოლოდ სახელმწიფოსა და საზოგადოების მხარდაჭერისას. მოცემულ ნაშრომში განვსაზღვრავთ მხოლოდ ძირითად პრობლემებს, რომლებიც წარმოიშევა ამ ამოცანის გადაწყვეტისას და დავსახავთ ამ პრობლემათა გადაჭრის გზებს.

ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებისათვის პედაგოგიური კადრების მომზადების პროგრამის წარმატებული რეალიზაციისთვის აუცილებელია დაიგეგმოს და განხორციელდეს სამუშაოები შემდეგი სამი ძირითადი მიმართულებით:

- 1.საორგანიზაციო ღონისძიებები;
- 2.კადრების მომზადების სამეცნიერო-მეთოდური უზრუნველყოფა;
- 3.ინფორმატიკის მასწავლებლების და განათლების ინფორმატიზაციის სპეციალისტების მომზადების საკითხი.

თითოეული მიმართულება შედგება შემდეგი მნიშვნელოვანი საკითხებისგან:

საორგანიზაციო ღონისძიებები:

- დამუშავდეს ნორმატიულ სამართლებრივი ბაზა პედაგოგიური კადრების საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროში მომზადების და გადამზადების ცენტრალური და რეგიონალური სისტემის ეფექტური ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად, აგრეთვე მასწავლებელთა მიერ სწავლების პროცესში საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებისა და დანერგვის სტიმულირებისათვის. სტიმულირების სისტემა უნდა ითვალისწინებდეს მასწავლებლის სამუშაოს სფეროში საინფორმაციო ტექნოლოგიების ათვისების და გამოყენების პროცესში, მასწავლებლისათვის საკუთარი ცოდნის მუდმივი განახლების აუცილებლობას, მომზადებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით მეცადინეობების ჩატარებისას მასწავლებლის დატვირთვის ზრდას.
- შეიქმნას საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროს პედაგოგიური კადრების მომზადების, გადამზადების და კვალიფიკაციის ამაღლების სისტემა და უზრუნველყოფილ იქნეს ამ სისტემის ეფექტური ფუნქციონირება. ამ ამოცანის გადასაწყვეტად უაღრესად პერსპექტიულია განათლების ინფორმატიზაციის ცენტრისად მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლების ინსტიტუტების მჭიდრო ურთიერთთანამშრომლობა. რომელიც გულისხმობს კადრების მომზადების პროგრამის შემუშავებას მატერიალური და ინტელექტუალური რესურსების ერთობლივ გამოყენებას, სემინარების, პრაქტიკული კონფერენციების, შეკრებების ორგანიზებას. ცალკეულ რაიონებში მასწავლებელთა გადამზადების პროცესში შეიძლება მონაწილეობა მიიღონ იმ მოწინავე სკოლებმა, რომლებსაც აქვთ შესაბამისი ბაზა და გარკვეული მიღწევები.

- უნდა შეიქმნას ერთიანი საინფორმაციო სივრცე პედაგოგიური კადრების მომზადებისა და გადამზადების სისტემისათვის. ერთიანი საინფორმაციო სივრცის შექმნა გულისხმობს რეგიონის პედაგოგიური კადრების ინფორმაციულ მოთხოვნათა შესწავლის სამუშაოების ჩატარებას, ამის შედეგად პედაგოგიური მონაცემთა ბაზების ეფექტურ ფორმირებას, პედაგოგიური ინფორმაციის მოკრებასა და დამუშავებას, კლასიფიკაციასა და შენახვას, მოკრებილი ინფორმაციის ანალიზსა და პედაგოგიური კადრების და სხვა დაინტერესებული პირებისათვის ინფორმაციის ოპერატიული მიწოდების სისტემის ორგანიზებას.
- უნდა დამუშავდეს და განხორციელდეს სხვადასხვა რეგიონალური პროექტები განათლების მუშაკთა მოსამზადებლად საინფორმაციო ტექნოლოგიათა გამოყენებისათვის. ამ პროექტების რეალიზაციაში ჩართული უნდა იქნენ ადგილობრივი ადმინისტრაცია, სხვადასხვა სამამულო და უცხოური ფონდები და ორგანიზაციები. საჭიროა შემუშავდეს ამ სფეროში ინოვაციათა სტიმულირების სისტემა.

სამეცნიერო- მეთოდური საქმიანობის სფეროში აუცილებელია:

უნდა დამუშავდეს საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროში პედაგოგიური კადრების კლასიფიკაციის ამდლებისა და გადამზადებისათვის ახალი ტექნოლოგიები. ამ ტექნოლოგიებს საფუძვლად უდევს პროგრამულ-მეთოდური კომპლექსები პედაგოგიური კადრების გადამზადების კურსებისათვის. პროგრამულ-მეთოდური კომპლექსების დამუშავება უნდა ეყრდნობდეს თანამედროვე სამეცნიერო კვლევებს პედაგოგიკის, ფსიქოლოგიის და საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროში. მაგალითად: პროგრამულ-მეთოდური კომპლექსების დამუშავებისას მნიშვნელოვანია მასწავლებლის საქმიანობის შემდეგი კომპონენტების გამოყოფა:

კონსტრუქციული კომპონენტი–გულისხმობს ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების საშუალებათა გამოყენებით სწავლების პროცესის დაგეგმვის უნარს.

გნოსტიკური კომპონენტი–გულისხმობს ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების საშუალებათა შესწავლას და შესაძლებლობათა ანალიზის, სასწავლო დანიშნულების პროგრამული უზრუნველყოფის შეფასების, თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებისას საკუთარი და მოსწავლეთა საქმიანობის შესწავლისა და ანალიზის უნარს;

პროექტირების კომპონენტი–გულისხმობს პედაგოგიური პროგრამული საშუალებების დამუშავების უნარს;

საორგანიზაციო კომპონენტი–გულისხმობს ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების საშუალებათა სისტემატური გამოყენებით სასწავლო საქმიანობათა წარმოების უნარს;

კომუნიკაციური კომპონენტი–გულისხმობს ლოკალური ქსელით ორგანიზებული სასწავლო გარემოსა და ტელეკომუნიკაციების საშუალებათა გამოყენების პირობებში მუშაობის უნარს. მასწავლებელთა მომზადებისას აუცილებელია დავანახოთ მათ სასწავლო პროცესში საინფორმაციო ტექნოლოგიათა გამოყენების ძირითადი ასპექტები:

- სასწავლო ინფორმაციის მოწოდების ის შესაძლებლობები, რაც გააჩნიათ პროგრამულ საშუალებებს;
- ცოდნის ათვისების პროცესის ინიცირების, ცოდნისა და უნარ-ჩვევების გამომუშავების, სწავლების კონტროლის ის საშუალებები, რაც გააჩნიათ

საინფორმაციო ტექნოლოგიებს;

- საინფორმაციო ტექნოლოგიების, როგორც შემეცნებითი საქმიანობის აქტივაციის, როგორც აზროვნების სხვადასხვა სახეობათა ფორმირებისა და

განვითარების ინსტრუმენტების შესაძლებლობები;

მასწავლებელთა სწავლებისას დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს საინფორმაციო ტექნოლოგიების საშუალებათა იმ შესაძლებლობებს, რომელთა გამოყენება შეუძლიათ თვით მასწავლებლებს სასწავლო-მეთოდური მასალებისა და პროგრამების შესაქმნელად. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია ინფორმატიზაციის საწყის ეტაპზე, როცა სასწავლო-მეთოდური მასალის მწვავე უკმარისობაა. გარდა ამისა, მასწავლებელთა მონაწილეობა სასწავლო-მეთოდური მასალების მომზადებაში დამატებითი სტიმულია მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლებისა და მათ მიერ საინფორმაციო ტექნოლოგიების ათვისებისათვის. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ჰიპერტექსტური და მულტიმედიური ინსტრუმენტების შესწავლას.

მასწავლებელთა მომზადებისას დიდი მნიშვნელობა აქვს ტელეკომუნიკაციის საშუალებათა გამოყენების ძირითადი ცნებებისა და მიმართულებების გაცნობას;

საინფორმაციო ქსელების აპარატურულ და პროგრამულ კომპონენტთა შესწავლას; საინფორმაციო ქსელებში პრაქტიკულ მუშაობას.

A აუცილებელია, დავანახოთ მასწავლებლებს, რომ ტელეკომუნიკაციის საშუალებათა გამოყენებისას ისინი მიიღებენ შესაძლებლობებს: გამოიყენონ თავიანთ საქმიანობაში სასწავლო-მეთოდური მასალების უაღრესად ფართო სპექტრი, განთავსებული საინფორმაციო სივრცეში; აიმაღლონ კვალიფიკაცია დისტანციური სწავლების ფორმით სხვადასხვა სასწავლო დაწესებულებაში; დაამყარონ კავშირები და იქონიონ ინტენსიური ურთიერთობა თავიანთ კოლეგებთან სხვადასხვა ქვეყნებში; მონაწილეობა მიიღონ ერთობლვ პროექტებში მოსწავლეებთან ერთად, ამგვარი პროექტები ძალზე აქტუალური ხდება და სულ უფრო და უფრო მეტ ყურადღებას იპყრობს, როგორც სწავლების თანამედროვე ტექნოლოგიის მძლავრი ინსტრუმენტი.

პედაგოგიური კადრების მომზადებისას აუცილებელია აგრეთვე ყურადღება დაეთმოს მონაცემთა ბაზების მართვის სისტემების, როგორც მასწავლებელთა საქმიანობის ერთ-ერთი მძლავრი ინსტრუმენტის გამოყენების საკითხებს. მონაცემთა ბაზების გამოყენება, მათ საშუალებას მისცემს მოაგვარონ სასწავლო-მეთოდური ინფორმაციის მოკრების, შენახვის და დამუშავების ავტომატიზაციასთან დაკავშირებული პრობლემები, რომლებიც ძალზე ხშირად წამოიჭრება მასწავლებელთა და სასწავლო დაწესებულებათა ხელმძღვანელების პრაქტიკული საქმიანობის პროცესში.

Pპროგრამულ-მეთოდური კომპლექსების დამუშავებისას აუცილებელია გამოიყოს ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების ის ასპექტები, რომლებიც შეიძლება მათ გამოიყენონ სხვადასხვა სახის საქმიანობისას.

Aაუცილებელია შეიქმნას სასწავლო პროცესის საინფორმაციო-მეთოდური უზრუნველყოფა, რომელიც დააკმაყოფილებს სასწავლო პროცესის ორგანიზატორების საინფორმაციო და მეთოდური ხასიათის მოთხოვნილებებს. საინფორმაციო-მეთოდური სისტემა უზრუნველყოფს: საინფორმაციო-მეთოდური მასალების ყველასათვის ხელმისაწვდომობას; ინფორმაციის ცენტრალიზებულ შენახვას და მის ოპერატიულ მიწოდებას ნებისმიერი კატეგორიის

მომხმარებლისათვის მოსახერხებელი ფორმით; სხვადასხვა დანიშნულების ნაბეჭდი მასალების ოპერატიულ მომზადებას.

პედაგოგიური კადრების მომზადებისათვის შექმნილი მონაცემთა ბაზები და ბანკები უნდა შეიცავდეს ინფორმაციას სახელმწიფო, პროფესიონალური და საგანმანათლებლო პროგრამების შესახებ, მომზადების სხვადასხვა მიმართულებებისათვის მოდულ-კომპლექსებს, შემსწავლელ, საექსპლუატაციო და ტექსტურ სისტემებსა და მათ საინფორმაციო და მეთოდურ მხარდაჭერას.

სუნდა გააქტიურდეს მეთოდური სამსახურების საქმიანობა განათლების მუშაკთა პერიოდული გამოცემებით, მეთოდური და სამეცნიერო ლიტერატურით მომარაგების მიზნით.

სუზრუნველყოფილ უნდა იქნეს პრობლემურ საკითხთა სამეცნიერო კვლევა განათლების ინფორმატიზაციის წარმატებული განხორციელებისათვის, კერძოდ საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებისათვის პედაგოგიური კადრების მომზადებისა და გადამზადებისათვის აუცილებელია სასწავლო პროცესში საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვისა და გამოყენების თეორიული და პრაქტიკული პრობლემების კომპლექსთა შესწავლა და გამოკვლევა. პრობლემების გადაჭრისათვის საჭიროა თვით სამეცნიერო კვლევითი სამუშაოების რეფორმირება, პირველ რიგში კი ამ სამუშაოთა ინფორმატიზაცია, რამეთუ პედაგოგებისა და ფსიქოლოგების კვლევით საქმიანობაში საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვა განათლების ინფორმატიზაციის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია.

ძალზე მნიშვნელოვანია პედაგოგიური საქმიანობის და სამეცნიერო მუშაობის ურთიერთკავშირის გაძლიერება. მმეცნიერულ-პედაგოგიურ კვლევათა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება უნდა იყოს განათლების ინფორმატიზაციასთან დაკავშირებული სახელმწიფო სტანდარტების შესამუშავებლად სამეცნიერო-მეთოდური უზრუნველყოფა, აგრეთვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების სწავლებისათვის თანამედროვე სახელმძღვანელოებსა და მეთოდიკების დამუშავება. კარდინალურად შეიცვალოს ინფორმატიკისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების მასწავლებელთა მომზადების სისტემა უმაღლეს სასწავლებელში.

პედაგოგიური განათლების სისტემა უნდა ვითარდებოდეს სკოლის განახლების საერთო პროცესის პარალელურად, გარკვეულ ასპექტებში კი, კერძოდ საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროში, განვითარება წინმსწრები უნდა იყოს. მომავალ პედაგოგიურ საქმიანობაში საინფორმაციო ტექნოლოგიების წარმატებული გამოყენებისათვის სტუდენტები უნდა მომზადდნენ შემდეგი მიმართულებით: განათლების ინფორმატიზაციის ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური საფუძვლები; ინფორმატიკის სამეცნიერო-თეორიული და მსოფლმხედველობრივი საფუძვლები; ინფორმატიკის სწავლებისა და სასწავლო პროცესში საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენების მეთოდური საფუძვლები; თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების განათლებაში გამოყენების პერსპექტიული მიმართულებანი; ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების საშუალებების პრაქტიკული გამოყენება, თანამედროვე საავტრო სისტემების ტელეკომუნიკაციის საშუალებათა და მონაცემთა ბაზის ჩათვლით;

საინფორმაციო ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარების პირობებში, სასწავლო დანიშნულების პროგრამათა რაოდენობის ინტენსიური ზრდისას მასწავლებელს უნდა ჰქონდეს ახალი ტექნოლოგიების მეთოდური ეფექტურობის შეფასების უნარი. პედაგოგიური უმაღლესი სასწავლებლები აღჭურვილი უნდა იქნენ თანამედროვე კომპიუტერული ტექნიკით, რათა სტუდენტებს საშუალება ჰქონდეთ გაეცნონ საინფორმაციო ტექნოლოგიების უკანასკნელ

მიღწევებს; უნდა გაძლიერდეს პედაგოგიური განათლების პრაქტიკული მიმართულებები, უნდა დამყარდეს მჭიდრო კავშირი უმაღლეს სასწავლებლებსა, პედაგოგიური კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებისა, გადამზადების ინსტიტუტებსა და სკოლას შორის.

ლიტერატურა:

1. ნანობაშვილი ქ. (1996): კომპიუტერული სახელმძღვანელოები. საერთაშორისო სამეცნიერო-პედაგოგიური კონფერენცია_უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის აქტუალური პრობლემები, თბილისი.
2. ჩაჩანიძე გ, სართანია ვ. (2004): ინტერნეტ-განათლების ტექნოლოგიები და მისი განვითარების პერსპექტივები. გამომცემლობა თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი, ISBN 99940-0-999-0, თბილისი.
3. გიუნაშვილი ზ. (2009): ჟურნალი მასწავლებელი –თანამედროვე ტექნოლოგიები სკოლაში, .#3, გვ. 7-9.
4. ხომერკი რ. (2006): აშშ-ს განათლების ინფორმატიზაციის გამოცდილება და განათლების რეფორმა საქართველოში. ჟურნალი Georgian Electronic Scientific Journal:Education Science and Psychology N.2(9) გვ. 28-32.

Darejan Geladze

Preparation of Pedagogical cadres in an Informational Modern Technologies

Abstract

Realize of modern informational technologies in educational system aspiring to perfect teaching method and unto predicated a new organization forms.

In modern sphere of education teaching considered as a process which construed by pupils social wor

Realize of this program and result importantly depends on a professional preparedness' of pedagogic cadres, their capability-to use informational technologies in the process of teaching. It's important to prepare pedagogical cadres in an informational technologies and it must be main course and priority in educational system

Key words: Teaching Methods, Information Communication Technology, Multimedia Means

ნუნუ გელდიაშვილი, მანანა ღარიბაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

**დაფიცება-დალოცვის ფორმულათა ტიპოლოგიური მიმართებანი
ქართულსა და ინგლისურში**

ნებისმიერი ერის კულტურის თავისებურებანი სხვადასხვა სფეროში ვლინდება, რაც ერთობლივად კრავს კულტურის→ენის→კულტურის იმ რკალს, რომელშიც ადამიანის ცნობიერება ექცევა. ამიტომ მეტად მნიშვნელოვანია სამეტყველო ჩვევების ჩამოყალიბება-გათავისება, რაც ეხმარება ადამიანს ამა თუ იმ კონკრეტულ სიტუაციაში ენის სათანადოდ გამოყენებაში. ყოველდღიური ურთიერთობები საზოგადოებაში გადატვირთულია ემოციურად, შესაბამისად, ეს ემოციები განსხვავებული და ნაირგვაროვანია როგორც გამომსახველობითი შესაძლებლობებით, ისე - შინაარსობრივი თვალსაზრისით. ამისათვის „გამონათქვამთა უსასრულო სიმრავლიდან ვირჩევთ არსებული სამეტყველო სიტუაციისათვის ყველაზე უფრო შესაფერის გამონათქვამებს. სათქმელი რომ სიტუაციის შესაბამისად გამოვხატოთ, საჭიროა ვიცოდეთ ის ზოგადი ლინგვისტური მოდელები, რომელთა საშუალებითაც ხორციელდება ესა თუ ის სამეტყველო ქმედება“ (ლ. გოგსაძე, ნ თარხნიშვილი, 2005, გვ.210).

წინამდებარე ნაშრომში ტიპოლოგიურ ჭრილში განვიხილავთ ისეთ ემოციურსა და, ამავე დროს, მეტად ეფექტურ საკითხს, როგორიცაა ვერბარული დაფიცება-დალოცვის გამომხატველი ფორმულები ქართულსა და ინგლისურში. გამოვავლენთ მათ შორის არსებულ მსგავსება-განსხვავებებს როგორც ლექსიკური, ისე სტრუქტურული და სტილისტური თვალსაზრისით.

საანალიზო მასალის მიხედვით გამოიკვეთა, რომ ქართულ ენაში დაფიცების ობიექტი ძირითადად არის:

ა) **ღმერთი, მზე (მზის მადლი):** „არ ვიცი, ღმერთმანი, ასე რადა ჰხდება?“; „ღმერთმანი, ჩემი თავალით დავინახე“ „მივეყუდები მოგონებებში და ვარ ჩემთვის, მზის მადლმა“; „ბევრი ვემუდარე, შენმა მზემ“; „გეფიცებით ჩემს მზეს“; „არა, თქვენმა მზემ, ჩემო რძალო, მე ჩემს მაზლზედ არ მომიხსენებია“...

ბ) უახლოესი ნათესაობის აღმნიშვნელი სიტყვები: **დედაშვილობა, მამაშვილობა, დედას გეფიცები, დედის სულს გეფიცები, ძმას გეფიცები, დას გეფიცები, შვილს გეფიცები:** „დედას გეფიცები, ხულიგნები არიან“; „ოღონდ მარჯვედ მიეფიცხეთ, დედაშვილობას, თქვენს საცოდაობას ნუ მაყურებინებთ“; „დედაშვილობამ, ბევრს არ გთხოვ, შენს მიწას მიმაბარეო!“; „არა მაქვს, დედის სულს გეფიცები.“; „მეტს ნულარაფერს მკითხავ, მამაშვილობას“....

გ) ზოგადი ცნების გამომხატველი სახელები: **სინდისი, ადამიანობა, პატიოსნება, კაცობა, მშობა, მეგობრობა:** „სინდისს გეფიცები, პირველად გხედავ.“; „ვფიცავარ ყველას, მართლა გელაპარაკებით“; „მშობას ვფიცავარ, არ მომიტყუებიხარ“...

ქართული ენის მსგავსად ინგლისურში დაფიცების ობიექტი ძირითადად არის

ა) **ღმერთი, სამოთხე:** I swear to God; In the name of God; For heaven's sake;

“And I **swear to God**, I saw a little face, like a child's face, looking out on the second floor.”

ბ) ნათესაობის გამომხატველი: **swear on one's mother's grave**

“I swear on my mother's grave I'll find out all the truth.”

გ) ზოგადი ცნების გამომხატველი სახელები: “I swear on our friendship”; “I swear by my life, and my love of it, that I will never live for the sake of another man, nor ask another man to live for mine”

ასეთი ფორმულები ქართულში შეიძლება იყოს ერთსიტყვიანები (ღმერთმანი, ძმობა, დედაშვილობა) ან სახელზმნური შესიტყვებები, რომლებშიც ძირითადად მონაწილეობს **ფიც-ძირის** შემცველი ზმნა-შემასმენელი (ვფიცავ, დედას გეფიცები, დედის სულს გეფიცები), ან სახელური შესიტყვებები (შენმა მზემ, თქვენმა მზემ, მზის მადლმა, მზის მადლმა). ხოლო ინგლისურში კი ძირითადად დასტურდება სახელზმნური შესიტყვებები: I swear; I swear on my mother's grave; I swear on our friendship;

ქართულში არის შემთხვევები, როცა ფიც-ძირის ზმნის ნაცვლად გამოყენებულია სხვა ზმნა, თუმცა დაფიცების შინაარსით: „დედა ნუ წამიწყდება“; „მამა არ წამიწყდება“; „მამის სული ნუ წამიწყდება“; „შენ ნუ მომიკვდები, იმისთანა ქალის მნახველი არა ვარ“;

ორივე საანალიზო ენაში ცალკე ჯგუფს ქმნიან ისეთი გამოთქმები, რომლებიც ერთდოულად რამდენიმე სემანტიკური ნიშნის მატარებელი არიან: „შენს გახარებას“; „შენს გაზრდას“; შენმა გახარებამ“; „შენი ჭირიმე“; „შენი კვნესამე“; „შენ გენაცვალე“; „ღვთის გულისათვის“... ასეთი ფორმულები როგორც ქართულში, ისე - ინგლისურში ერთდოულად გამოხატავენ: დაფიცებას, დალოცვას, თხოვნასა თუ ხვეწნა-მუდარას: „ერთი წყალი დამალევინე შენს გაზრდას“; „შენმა გაზრდამ, ძალიან მიამა შენი ნახვა...“; „ადრევე ვიცოდი, შენი ჭირიმე, რომ ყველაფერი ტყუილია“; „აი ეხლაც, შენი კვნესამე, ერთი გაბმა აბრეშუმი მოგართვი“; „ნუ დაგვკარგავ, შენ გენაცვალე, ამ ჩვენი გაჭირვებულობისათვის“... for God's sake; for Christ's sake; for the love of God; for the love of Christ; for the love of Pete; for crying out loud: “**For Christ's sake**, Julie, what are you doing here?”; “**For God's sake**, Eleanor, what happened to your hair”; “This dress makes me look like a little old lady, **Christ's sake**”; “No, I haven't bought her a present yet. Her birthday is a month away, **for crying out loud**”; “**Holy God, Holy Mighty One, Holy Immortal One**, have mercy on us and on the whole world!”

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ფიცილის ფორმულათა ისეთი მაგალითები, რომლებშიც „ფორმალურად რწმენა-მტკიცების გამოთქმა გვაქვს, მაგრამ სინამდვილეში ფიცილის ფორმულების სახით ირონიული გამოთქმა იხმარება“ (ალ. კობახიძე, 1984, გვ.270). რა თქმა უნდა, ასეთი გამოთქმები ძირითადად სასაუბრო მეტყველებიდან არის შესული სალიტერატურო ენაში და ბევრი მათგანი ჟარგონულიცაა: „მამა უცხონდა!“ „ბებიაშენისამ!“ „შენმა გახეთქამ!“

არანაკლებ საინტერესოა დალოცვის ფორმულათა ურთიერთმიმართებანი. როგორც ქართული, ისე ინგლისური ენა ლექსიკური თვალსაზრისით ამ მხრივ საკმაოდ

მდიდარია. გამოიკვეთა **ღმერთის სახელით** დალოცვის ამსახველი გამოთქმები: აგაშენოს ღმერთმა; დაგლოცოს ღმერთმა; გაგახაროს ღმერთმა; აცოცხლოს ღმერთმა; ღმერთმა შეგარგოს; ხელი მოგიმართოს ღმერთმა; ღმერთმა შეგიჩინოს შვილები; უფალმა გიხსნას; უფალმა გიშველოს... Bless you! God bless you! May God bless you! **“May God bless you with happiness, togetherness, love and laughter, too”; “God bless you with unspeakable joy, not only in the world to come, but in this world also.”**

თვით ღმერთის//უფლის დალოცვაა გამოხატული ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებში: „ღმერთო, დაილოცოს შენი სახელი.“; „დაილოცოს, ღმერთო, შენი მომგონი//გამჩენი“; „შენი გამჩენის ჭირიმე, ღმერთო, შენი“; „დაილოცა ღვთის სამართალი“; “Blessed be the name of the Lord!”; “Blessed be Your name!” Blessed be Your Glorious name!";

ქართულენოვანი დალოცვის ნიმუშებია ისეთი ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, როგორიცაა: მეტი დარდი (სადარდებელი) ნუ მოგცეს ღმერთმა; თქვენი ჭირიც წაუღია; ღმერთმა ქნას, კარგი ბედი ჰქონდეს; ღმერთმა ნუ ქნას ავად გახდეს... მათში კარგად ჩანს მთქმელის სურვილი, მოკეთე (მოუბარი) დაამშვიდოს და მისადმი კეთილდღეობა გამოხატოს. ინგლისურ ენაშიც მოიპოვება მსგავსი დალოცვის გამომხატველი ფრაზეოლოგიური გამონათქვამები: May God bless you!; God bless you!; May the Lord bless you!; Let God protect you!; Let God give you the strength!; Let God give you emotional power!;

ასე, რომ სტილისტური თვალსაზრისით დაფიცება-დალოცვის გამომხატველი ენობრივი შესაძლებლობები ნაკლებად განსხვავდება ერთმანეთისაგან - მთავარი ძლიერი ემოციურობა და ექსპრესიულობაა, რომელთანაგანაც დადებითი ენერგეტიკა მომდინარეობს და ირგვლივ მყოფებს (ადრესატებს) გადაეცემა.

აღსანიშნავია, რომ ასეთი ფრაზები საზოგადოების ჩვეულებაა (ჩვევადაა ქცეული), რომელთა გარეშეც წარმოუდგენელია ადამიანთაშორისი ურთიერთობები. ამ მხრივ სხვადასხვა სისტემის ენებს შორის განსხვავებას მხოლოდ ის ქმნის, რომ ქართული მაგალითები (ნიმუშები) უფრო მეტი ხატოვანებითაა გამორჩეული და ადამიანთა წარმოსახვის უნარიც უფრო მეტად ვლინდება (შეინიშნება) მათში.

რაც შეეხება გამონათქვამთა სტრუქტურას, შეიძლება ითქვას, რომ ორივე ენაში, ზოგადად, მსგავსია. შედგენილობის თვალსაზრისით შეინიშნება ვარიაციულობა, თუმცა გვაქვს უმნიშვნელო სხვაობებიც - ქართულ ენაში ხშირ შემთხვევაში სიტყვების ადგილი თავისუფალია: ღმერთმა დაგლოცოს//დაგლოცოს ღმერთმა...; გეფიცები ჩემს მზეს//ჩემს მზეს გეფიცები... ინგლისურში კი აუცილებელია ფრაზის შიგნით სიტყვათა რიგის დაცვა, თუმცა დაფიცებისა თუ დალოცვის ობიექტი შესაძლებელია იყოს როგორც წინადადების თავში, ისე - ბოლოში, მსგავსად ქართულისა: Keep warm and keep shagging, **for christ's sake!** For heaven's sake we can't wait that long!

ორივე ენაში ასეთი სიტყვები სასვენი ნიშნებით გამოიყოფა წინადადებაში: მძიმე (,) (მძიმეები), ქართულ ენაში ასევე გვხვდება ტირე (-) და ფრჩხილები. ხაზგასასმელია ის, რომ ინგლისურ ენაში უფლის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულები გრაფიკულად

განსხვავებულია - იწერება დიდი ასოთი: Blessed be the name of the **Lord**! Blessed be **Your** name! Blessed be **Your** glorious name!

საერთოდ, ცნობილია, რომ კულტურა, მიუხედავად იმისა, რომ მნიშვნელოვან ზეგავლენად განაპირობებს საზოგადოების მეტყველების თავისებურებებს, მაინც განსაკუთრებულია თავად ადმიანის ჩვევები თუ წამორმოსახვის უნარი, რითაც ისინი „მეტყველებისას ან ენის ნებისმიერი ფორმით გამოყენებისას გამოხატავენ არა მხოლოდ იმ კულტურისა თუ საზოგადოების სახეს, რომელსაც განეკუთვნებიან, არამედ თავიანთ პირადულ მხარესაც“ (ლ. გოგსაძე, ნ. თარხნიშვილი, 2005, გვ.215). საკითხის ტიპოლოგიურ ჭრილში კვლევამ სწორედ ზემოაღნიშნული დაადასტურა - ქართულენოვანი და ინგლისურენოვანი ვერბალურად გამოხატული დაფიცება-დალოცვის ფორმულებს გარკვეული სტრუქტურული თუ სემანტიკური მსგავსებების მიუხედავად, მცირედ, მაგრამ მაინც, განასხვავებს როგორც სხვადასხვა კულტურული ფონი და საზოგადოებრივი ნორმები, ისე მოქმედთა ინდივიდუალური თვისებები და გამოხატვის განსხვავებული სტილი.

ლიტერატურა:

1. გოქსაძე ლ., თარხნიშვილი ნ.(2005): სადღესასწაულო რიტუალების ამსახველი ენობრივი საშუალებები ინგლისურსა და ქართულში // საენათმეცნიერო ძიებანი, XVIII, თბილისი, 2005.
2. კვაჭაძე ლ.(1988): თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, თბილისი, 1988.
3. კობახიძე ალ.(1984): „დედაშვილობამ“-„დედაშვილობას“ ტიპის ფიცის ფორმულების შესახებ, ქსკს, VI, თბილისი, 1984.
4. www.dictionary.com

Nunu Geldiashvili, Manana Garibashvili

Typological Interrelations of Linguistic Formulas of Swearing and Blessing in English and Georgian Languages

Summary

It is known that the knowledge of general linguistic models are important for expressing our thoughts according to the situation. With the help of these models we realize various speech activities. From the typological viewpoint the article deals with emotional and at the same time effective issue such as formulas expressing swearing and blessing in English and Georgian languages. The article reveals the similarities and differences on lexical, structural and stylistic levels.

It's worth mentioning that such phrases can be considered as the habit of the society without which interpersonal communications can't be realized. The difference between the languages belonging to absolutely different systems can be explained in the following way: Georgian examples are characterized with more figurativeness. The skill of people's imagination is more vivid in Georgian samples.

The research of the problem revealed the following: despite the certain similarities of Georgian and English formulas of blessing and swearing on structural and semantic levels, they still differ according to the cultural background and the social norms.

Key words: typological interrelations, linguistic formulas of swearing and blessing, speech activities, interpersonal communication

ზეინაზ გვარიშვილი

შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

ქართულ – ინგლისური „თარჯიმნის ცრუ მეგობრების“ შესახებ

ქართული ენა თავისი განვითარების ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მუდმივად ითვისებდა უცხოურ სიტყვებს სხვადასხვა ენებიდან. შესაბამისად, თანამედროვე ქართული ლექსიკური კორპუსი, ეროვნული ლექსიკის, ქართველი ხალხის კოგნიტურ სფეროში შემავალი კულტურული კონცეპტების პარალელურად საკმაოდ დიდი როდენობით შეიცავს უცხოური წარმოშობის ლექსიკას, რომლებიც ორგანულად არიან ჩართული ქართული ენის სისტემაში იმდენად, რამდენადაც გავლელი აქვთ გზა სემანტიკური ასიმილაციიდან მსესხებელ ენაში „საკუთრად“ ქცევამდე. განსაკუთრებულ ყურადღებას ამ მხრივ ის სიტყვები იპყრობს, რომლებიც კლასიკური და ევროპული ენებიდან იქნა ნასესხები არამარტო ქართულ, არამედ სხვა, სახელდობრ ინგლისურ ენაში.

იმდენად, რამდენადაც ნასესხებ სიტყვას, სხვა ენიდან შემოსვლისა და ენაში დაფიქსირების შემდეგ, თავისი თვითმყოფადი ისტორია გააჩნია, ის შეიძლება მოწყდეს თავის საწყის მნიშვნელობას და სემანტიკური შრეების გაფართოვების გამო საბოლოოდ სრულიად განსხვავებულ სემანტიკურ ერთეულად დაფიქსირდეს ენაში. ოო' ნეილი და კაზანოვა ნასესხები სიტყვების მუტაციის შემდეგ შესაძლო შემთხვევებს გამოყოფენ: შემთხვევა, რომლის დროსაც ხდება: ა) სიტყვის საწყისი, თავდაპირველი მნიშვნელობის შენარჩუნება; ბ) მნიშვნელობის შევიწროვება; გ) განზოგადება; დ) ახალი კონოტაციების შეძენა (M.O' Neill, M. Casanovas). ზოგადად გამოყოფენ ნასესხები სიტყვების შემდეგ ოთხ ჯგუფს: (M.kiss.)

1. ნასესხები სიტყვები, რომლებიც უცვლელად ინარჩუნებენ მსესხებელი ენის თავდაპირველ მნიშვნელობას;
2. ნასესხები სიტყვები, რომლებიც ინარჩუნებენ თავდაპირველ მნიშვნელობას, რომელიც დაკარგულია მსესხებელ ენაში;
3. ნასესხები სიტყვები, რომლებიც არ ინარჩუნებენ მსესხებელ ენაში არსებულ თავდაპირველ მნიშვნელობას და სემანტიკური გაფართოვების გამო სხვა მნიშვნელობით იტვირთებიან;
4. ნასესხები სიტყვები, რომლებიც სემანტიკური გაფართოვების გამო იცვლიან დენოტაციურ დატვირთვას და შესაბამისად წყდებიან მსესხებელ ენაში მოცემული სიტყვის მნიშვნელობას. ეს პროცესი პარალელურად, დამოუკიდებლად მიმდინარეობს

თვით მსესხებელ ენაშიც. შედეგად, სიტყვა ორივე ენაში წყდება საწყის მნიშვნელობას და იმავდროულად ერთმანეთისაგან სემანტიკურად განსხვავებული წყვილების წარმოქმნას იწვევს.

ზემოთ აღნიშნული ლინგვისტური მოვლენები იწვევს ე. წ. „ცრუ კოგნატების“ წარმოქმნას, რომელიც პრობლემატური შეიძლება გახდეს არამარტო ენის შემსწავლელთათვის, არამედ თარჯიმანთათვისაც. შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ აღნიშნულ წყვილებს ზოგადად „თარჯიმნის ცრუ მეგობრებს“ უწოდებენ. ტერმინს დასაბამი მისცა კოსლერმა, რომელმაც 1929 წელს თავის ცნობილ წიგნში „*Les Faux Amis, ou les Trahisons du Vocabulaire Anglais*“ პირველად გამოიყენა ეს მეტაფორა. (M.koessler) განსხვავებით პარონიმებისა და სინონიმებისაგან, „ცრუ მეგობრები“ ენის შეძენილი ლექსიკური ერთეულებია და ამიტომ უნდა განიხილებოდნენ ეტიმოლოგიური თვალსაზრისით. ჩვეულებრივ, სიტყვის მსესხებელი ენა ინარჩუნებს ნასესხები ლექსიკური ერთეულის როგორც ფორმას, ასევე შინაარსსაც. თუმცა როგორც ნებისმიერი ენობრივი ნიშანი, უცხოური ნასესხები სიტყვებიც ერგებიან ახალ ენობრივ სისტემას და შესაბამისად განიცდიან როგორც ფონოლოგიურ, მორფოლოგიურ, ასევე სემანტიკურ მოდიფიკაციას. ინგლისური ენისათვის განსაკუთრებით დამახასიათებელია ნასესხების სიტყვების სემანტიკური მოდიფიკაცია. სემანტიკური გაფართოების გამო ნასესხები სიტყვები ხშირად აბსოლუტურად წყდებიან თავის მსესხებელ ენაში არსებულ თავდაპირველ მნიშვნელობას. ქართული ლექსიკონი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ თავისი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ხშირად მდიდრდებოდა სხვადასხვა ენებიდან ნასესხები სიტყვებით, მაგრამ ინგლისური ენისაგან განსხვავებით მისთვის ნაკლებად არის დამახასიათებელი ნასესხები სიტყვების სემანტიკური მოდიფიკაცია და შესაბამისად ნასესხები სიტყვა ინარჩუნებს თავის თავდაპირველ მნიშვნელობას. ზემოთმოყვანილი კისისეული ნასესხები სიტყვების დიფერენციაციის მიხედვით, ქართულ ენაში დამკვიდრებული ნასესხები სიტყვები შეგვიძლია პირველ ჯგუფს მივაკუთვნოთ. მაშინ როცა, ინგლისური ენაში არსებული ნასესხობების უმეტესი წილი მესამე ჯგუფს განეკუთვნება. აღნიშნულის სადემონსტრაციოდ განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი: ინგლისური „decade“ პირველად ენაში XIV საუკუნეში შემოვიდა ფრანგული ენიდან (ლათინური ენის გამოვლით) ათეულის, ათი დღის მნიშვნელობით თანამედროვე, „ათწლეულის“ მნიშვნელობა 1590 წლიდან ფიქსირდება (An Etymological Dictionary of English language) ქართულ ენაში აღნიშნული ლექსიკური ერთეული, ფრანგული ენიდან შემოვიდა ათი დღის მნიშვნელობით და დღემდე ინარჩუნებს ამ მნიშვნელობას, მაგრამ ინგლისური „decade“-ის „ცრუ მეგობარია“ რადგან მოცემული, მორფოლოგიურად და ფონეტიკურად მსგავსი ლექსიკური ერთეულები, სემანტიკურად განსხვავებული არიან. სიტყვა „marmalade“ ინგლისურ ენაში პირველად 1480 წელს ფიქსირდება, ის პორტუგალიურის გამოვლით, ფრანგული ენიდან შევიდა ინგლისურ ენაში კომპისაგან დამზადებული ჟელეს, კონფიტიურის მნიშვნელობით. ენის განვითარებასთან ერთად, აღნიშნულმა ლექსიკურმა ერთეულმა სემანტიკური ტრანსფორმაცია განიცადა (სემანტიკური შევიწროვება) და XVII საუკუნიდან მხოლოდ ციტრუსის, კერძოდ კი ფორთოხლისაგან დამზადებულ კონფიტიურს, ჯემს აღნიშნავს. რაც შეეხება ქართულ „მარმელადს“ იგი ფრანგულიდან შემოვიდა ქართულ ენაში „ჟელესებრი საკონდიტრო ნაწარმის“ მნიშვნელობით და დღემდე ინარჩუნებს მსგავსებას ფრანგულ ენაში არსებულ იმავე სიტყვის მნიშვნელობასთან, განსხვავებით ინგლისურისაგან, რომლის „ცრუ მეგობრადაც“ გვევლინება. „extravagant“ ინგლისურ ენაში ლათინური ენიდან შემოვიდა „გზას აცდენილის“ მნიშვნელობით (იგულისხმებოდა ადმიანი, რომელიც

ეკლესიის კანონებს არ ემორჩილებოდა), “გადაჭარბებულის“ მნიშვნელობით იგი პირველად 1580 წელს ფიქსირდება ხოლო 1711 წელს კი “ მფლანგველის “ მნიშვნელობით. ქართულ ენაში აღნიშნული ლექსიკური ერთეული ფრანგულიდან შემოვიდა არაჩვეულებრივის, ახირებულის, უცნაურის მნიშვნელობით და დღემდე ინარჩუნებს როგორც საწყისს მნიშვნელობებს, ასევე მსგავსებას აღნიშნული სიტყვის ფრანგულ მნიშვნელობებთან. საინტერესოა ასევე ქართულ –ინგლისური „ ცრუ მეგობრის “ კიდევ ერთი მაგალითი: ინგლისური “ pathetic ” და ქართული „ პათეტიკური “. როგორც მოგვეხსენება, ქართულ ენაში აღნიშნული ერთეული, რომელიც თავის მხრივ ბერძნული ენიდანაა ნასესხები, ამაღელვებელს, მგზნებარეს ნიშნავს, ხოლო ინგლისურ ენაში: „ საცოდავს, შესაბრაალის “. ინგლისურ ენაში აღნიშნული სიტყვა ფრანგულიდან ჯერ ბერძნულის, შემდგომ კი ლათინურის გავლით შევიდა სწორედ „ ამაღელვებლის “, “ მგზნებარეს “ მნიშვნელობით. ხოლო შემდეგ კი ლექსიკური ერთეულის სემანტიკური დაკნინების შედეგად 1737 წელს ის თანამედროვე, დეროგაციული მნიშვნელობით ფიქსირდება ინგლისურ ენაში. როგორც ზემოთმოყვანილი მაგალითები ცხადყოფს, ინგლისურ–ქართული „ ცრუ მეგობრების “ წარმოქმნის ძირითადი მიზეზი ნასესხები სიტყვების ეტიმოლოგიაშია. როგორც ვხედავთ ქართული და ინგლისური ენები თავისი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ერთი და იგივე სიტყვას სხვადასხვა ენებიდან სესხულობდა. ინგლისური ენისათვის დამახასიათებელი პოლისემანტურობა, ძირითადად ცნებათა სემანტიკური გაფართოების შედეგია რის გამოც, ინგლისურ ენაში შემოსული ნასესხები სიტყვები უმეტეს შემთხვევაში წყდებიან თავის საწყის მნიშვნელობას და ხშირად მსესხებელ ენაში იგივე ლექსიკური ერთეულის „ ცრუ მეგობრად „ იქცევიან ხოლმე. ასე მაგალითად ინგლისური; “achievement” –“ მიღწევა “ და ფრანგული „achievement“ – „ დასასრული “; ინგლისური “Actually “–„ფაქტიურად“და ფრანგული „Actuellement“ – „ ახლა, მოცემულ მომენტში “; ინგლისური „Affluence“ –„სიჭარბე, სიუხვე“ და ფრანგული Affluence–“მოზღვაება“ და ა. შ. ქართული ენისათვის ზოგადად ნაკლებადაა დამახასიათებელი პოლისემანტურობა და ამასთანავე იგი თითქმის ყოველთვის ინარჩუნებს ნასესხები სიტყვის საწყის მნიშვნელობას. ამ თვისებით იგი მკვეთრად განსხვავდება ინგლისური ენისაგან, რაც თავის მხრივ მათ შორის „ ცრუ მეგობრების “ წარმოქმნის მიზეზი ხდება.

როგორც აღვნიშნეთ, „ ცრუ მეგობრები“, ფორმით (ფონეტიკური და მორფოლოგიური სტრუქტურით) მსგავსს, თუმცა სემანტიკური თვალსაზრისით ხშირ შემთხვევაში ნაწილობრივ ან სრულიად განსხვავებულ წყვილებს წარმოადგენენ. შესაბამისად ასხვავებენ „ ცრუ მეგობრების “ აბსოლუტურ და ნაწილობრივ ტიპებს. (Prinslo and De Shryver 2004) აბსოლუტური „ ცრუ მეგობრები “, მხოლოდ მორფოლოგიურ ან/და ფონეტიკურ მსგავსებას იჩენენ ერთმანეთთან სემანტიკურად კი აბსოლუტურად განსხვავებულ ლექსიკურ წყვილებს წარმოადგენენ. ქართულ–ინგლისური აბსოლუტური „ ცრუ მეგობრების “ მაგალითებია: „talon“ – „ ტალონი “ ; „order“ – „ ორდერი “ ; „concurrent“ – „კონკურენტი“; „fabric“ – „ფაბრიკა“; „velvet“ – „ვილვეტი“; „protection“- „პროტექცია“; „repetition“ – „რეპეტიცია“; ნაწილობრივი „ ცრუ მეგობრები “ განსაკუთრებით საინტერესო და დამაბნეველნი არიან, რადგანაც ასეთი წყვილების შემთხვევაში შესაძლებელია სიტყვას ორ ენაში ჰქონდეს ერთი, ზოგჯერ ორი საერთო მნიშვნელობა, მაგრამ პარალელურად ერთ–ერთ ან ორივე ენაში ჰქონდეს დამატებითი, განსხვავებული მნიშვნელობა. ქართულ–ინგლისური ნაწილობრივი „ ცრუ მეგობრების “ მაგალითებია „accord“ – „ აკორდი “ ; „ routine “-„ რუტინა “; „meeting“ – „მიტინგი“;

„pathetic“ – „პათეტიკური“; „accurate“ – „აკურატული“, „dramatic“ – „დრამატული“; „familiar“ – „ფამილიარული“; „ambitious“ – „ამბიციური“.

სემანტიკური ურთიერთ გადაფარვის თვალსაზრისით გამოიყოფა „ცრუ მეგობრების“ სამი ქვეჯგუფი: 1. სეგრეგაციის, 2. ურთიერთგადაკვეთისა და 3. ინკლუზიის ქვეჯგუფები (O'Neill 1994:109). სეგრეგაციული წყვილების შემთხვევაში, ლექსიკური ერთეულის არცერთი მნიშვნელობათაგანი არ კვეთს ერთმანეთს ორ ენაში; სემანტიკური ურთიერთკვეთის შემთხვევაში ადგილი აქვს რამდენიმე, მაგრამ არა ყველა მნიშვნელობის დამთხვევას. ინკლუზიის შემთხვევაში, ერთმანეთს ემთხვევა სიტყვის ყველა მნიშვნელობა ორივე ენაში, მაგრამ შესაძლებელია ორი ენიდან რომელიმეს ჰქონდეს დამატებითი, განსხვავებული მნიშვნელობა.

ასე მაგალითად, ინგლისურ – ქართული „ცრუ მეგობრების“ სეგრეგაციის მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ წყვილი პათეტიკური – „pathetic“, სადაც ქართული ლექსიკური ერთეული არანაირ სემანტიკურ მსგავსებას არ ამჟღავნებს ინგლისურ „pathetic“-თან, რომელიც როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საცოდავს, შესაბრაღისს ნიშნავს. ამავე ქვეჯგუფს მიეკუთვნებიან წყვილები: „ექსტრავაგანტული“ და „extravagant“ და „ინტოქსიკაცია“ და „intoxication“, რომელიც ალკოჰოლურ ან ნარკოტიკულ თრობას ნიშნავს.

სემანტიკური ურთიერთკვეთის მაგალითები, ქართულ–ინგლისური ცრუ მეგობრების შემთხვევაში, ინგლისური ლექსიკური ერთეულების პოლისემანტურობის ჭრილში უნდა განვიხილოთ იმდენად, რამდენადაც ინგლისური ენის ლექსიკის ამ გამოხატული თავისებურებით იგი მკვეთრად განსხვავდება ქართული ენისაგან. შესაბამისად „ცრუ მეგობრების“ ინგლისურ მეწყვილეს ქართულ ენაში არსებულ სიტყვასთან, საერთო ერთი მნიშვნელობის პარალელურად შესაძლოა ჰქონდეს ორი ან ორზე მეტი დენოტაციური და კონოტაციური მნიშვნელობა. ასე მაგალითად სიტყვა: „agony“ და „აგონია“ „სადაც ინგლისურ „Agony“-ის ხუთი მნიშვნელობიდან : 1. ფიზიკურ და სულიერ ტანჯვა. 2. სუეცარი, ძლიერ ემოცია. 3. დაპირისპირება, D4. ბრძოლა 5. სულთმობრძავის მდგომარეობა, მხოლოდ მეხუთეს შეესაბამება; ქართული კოგნატი, ინგლისურთან მსგავსებას მხოლოდ იმ ერთ მნიშვნელობაში ამჟღავნებდეს რა მნიშვნელობითაც შემოვიდა, ასიმილირდა და დაფიქსირდა იგი ქართულ ენასა და ცნობიერებაში. დანარჩენი მნიშვნელობები კი შესატყვის ქართულ ექვივალენტს მოითხოვს. ქართული აკორდი და ინგლისური „accord“ ერთ მნიშვნელობაში, „მუსიკალური ნოტების პოლიფონიური შერწყმა“, აკორდი ამჟღავნებს სემანტიკურ ურთიერთკვეთას. დანარჩენ ინგლისურ მნიშვნელობებს (შეთანხმება, ერთიანობა, ჰარმონია) შესაბამისი, სხვა, ადეკვატური, ქართული ლექსიკური ერთეული შეესაბამება.

ინკლუზიის მაგალითები, განსაკუთრებით კარგად ასახავს ერის კოგნიტურ სფეროში შემავალ კულტურულ კონცეპტებს. ასე მაგალითად სიტყვა „აკურატული“ „accurate“ ინგლისურში ზუსტ, სკრუპულოზურს, სწორს ნიშნავს და არ გვხვდება ქართული ენისათვის დამახასიათებელი „მოწესრიგებული“-ს მნიშვნელობით. მაგალითად აკურატული ადამიანი, ქართულ ენაში ნიშნავს ადამიანს, რომელიც ვიზუალურად მოწესრიგებული, სუფთაა, უყვარს წესრიგი და სისუფთავე. ასეთი შემთხვევაში სიტყვა „აკურატულს“ ინგლისური „nity“, „orderly“ შეესაბამება. ქართული ენისათვის დამახასიათებელია სიტყვათა შეთანხმება – აკურატული კალიგრაფიის თარგმანის დროს კი, სიტყვა აკურატული უპრიანია ინგლისური „neat“-ით ჩავანაცვლოთ.

დასკვნის სახით შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ:

- ინგლისურ – ქართული „ცრუ მეგობრების“ აღმოცენების ძირითადი მიზეზი, ნასესხები სიტყვების ენებში შემოსვლის სხვადასხვა ისტორიაა. კერძოდ კი ის, თუ

რომელი ენიდან, როდის შემოვიდა და დაფიქსირდა მოცემული ნასესხები ლექსიკური ერთეული ენაში.

ქართულ–ინგლისური ცრუ მეგობრები ძირითადად სეგრეგაციისა და სემანტიკური გადაფარვის ჯგუფებში ერთიანდებიან⁵. ქართული განმარტებითი ლექსიკონი

ლიტერატურა:

- 1.თეფელიშვილი.სოლ. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი გამომცემლობა „მერიდიანი“ თბილისი, 2007
2. ჭაბაშვილი. მიხ. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი. გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი, 1989
3. Skeat. W. Concise Dictionary of English Etymology. Wordsworth Reference, 1993
4. Fowler H. The Concise Oxford Dictionary, Clarendon Press, 1960
- 5.Kiss. M. (2002: Les pieges du vocabulaire bilingue : les faux amis. Retrieved January 10, 2010 from
- 6.O'Neill, M., & Casanovas, C., (1994): False Friends: A Historical Perspective and Present Implications for Lexical Acquisition. Vol.: 8. Retrieved January 22nd, 2010 .

Zeinab Gvarishvili

Concerning Georgian-English False Friends

Abstract

The paper deals with the analysis of peculiarities of Georgian-English “False Friends” as well as the causes of their emergence. When we speak about false friends, we are normally referring to words that share the same form and etymology but evolved in the midst of two languages and two different civilizations where they may acquire different meanings. Generally, linguistic borrowers try to keep the same form of the borrowed word; however, as any linguistic sign, the foreign form tries to meet the requirements of its new system. Consequently, it is unavoidable that the borrowed word undergoes many modifications. In addition to the phonological and morphological changes, these modifications may include semantic ones and may cause emergence of false cognates.

Key concepts: false cognates; false friends; cultural concept; segregation; inclusion; intersection;

ანა გიორგანაშვილი, მანანა ღარიბაშვილი

ი.გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახემწიფო უნივერსიტეტი
გენდერი და მისი ფსიქოლოგიური მახასიათებლები

გენდერი არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კატეგორია ადამიანის სოციალურ ცხოვრებაში. თუმცა პირველი შეხედვით გარჩევა მდედრობითსა და მამრობითს შორის შეიძლება ძალიან სწორხაზოვნად ჩანდეს, თუ დაკვირვებით შევხედავთ აღმოჩნდება, რომ ეს ფუნდამენტური კატეგორიზაცია საკმაოდ კომპლექსურია. გენდერის კვლევისას მნიშვნელოვანია იმ განსაზღვრების გაგება რაც ტერმინებს გენდერსა და სქესს შორის არსებობს. ტრადიციულად სქესთაშორისი განსხვავება განისაზღვრება ბიოლოგიური და ფიზიოლოგიური ფაქტორებით. თუმცა არსებობს ისეთი განსხვავებები ადამიანების ქცევაში, როლებში, ემოციებში, რომლებიც ბიოლოგიურად არაა განსაზღვრული, ისინი სოციალური და კულტურული ფაქტორებიდან ყალიბდება ანუ ტერმინი სქესი ფიზიკურ, სხეულებრივ განსხვავებებს უკავშირდება, ხოლო გენდერი არის სოციალური, ფსიქოლოგიური და კულტურული მახასიათებელი.

გაეროს გენდერული საკითხების კვლევის ოფისის (UN Ooffice, 2000) თანახმად გენდერი შეიძლება განვმარტოთ როგორც მამაკაცთა და ქალთა შორის ურთიერთობა როგორც შემეცნებითი, ისე მატერიალური თვალსაზრისით. გენდერი არა ბიოლოგიური, გამომდინარე მდედრობითი და მამრობითი სქესობრივი მახასიათებლებიდან განისაზღვრება, არამედ სოციალური ფაქტორებიდანაა გამომდინარე. გენდერი ეხება იმას, თუ ვის რა სოციალური როლი აქვს და ვინ რა ტიპის სამუშაოს ასრულებს, ვკითხულობთ განმარტებაში.

ბევრი მკვლევარი და მეცნიერი თვლის, რომ გენდერი ადამიანის ცხოვრებისეულ გამოცდილებაში ყალიბდება. გენდერი არის სოციალური იარლიყი, რომელსაც ავტომატურად და მყისიერად ვანიჭებთ ადამიანებს. სამყაროს დაყოფა მდედრებად და მამრებად ფუნდამენტურია ყველა კულტურისათვის, თუმცა არსებობს მრავალმხრივი გზა გენდერის ჩამოსაყალიბებლად. ის, თუ გენდერის რომელი კატეგორიის ქვეშ იხადება ადამიანი, ხდება მათდამი მოპყრობის, საკუთარი თავის შეცნობის და ცხოვრების წარმართვის მნიშვნელოვანი ასპექტი.

კლასი, რასა, სექსუალურობა და გენდერი — და ყველა ის კატეგორია, რომლის მიხედვითაც ჩვენ ადამიანებს კატეგორიებად ვყოფთ —საჭიროებს შინაგან/სიღრმისეულ კვლევას. სწორედ ამიტომ ჩვენი ყურადღება გენდერის ფსიქოლოგიურ მახასიათებლებზე შევაჩერეთ. F ფსიქოლოგია გენდერულ განსხვავებებსა და მსგავსებებს სხვადასხვა კუთხით შეისწავლის: ბიოლოგიური, სოციალური, მენტალური და სხვა.

ბიოლოგიური მახასიათებლების განხილვისას ხშირად საუბრობენ მამრობით და მდედრობით ტვინს შორის განსხვავებებზე. მდედრობითი ტვინი არის მყარად დაკავშირებული ემპათიასთან და მამრობითი კი სისტემურ ანალიზთან. ამ თეორიას ე. წ. ემპათიურ-სისტემურ (EE-S) თეორიას უწოდებენ

ემპათია არის საკუთარი თავის ინდენტიფიკაცია სხვის ემოციებსა და ფიქრებთან და საკუთარი ემოციებით პასუხი. ემპათიური ადამიანი ინტუიციურად გრძნობს სხვა ადამიანების გრძნობებს და იცის, თუ როგორ უპასუხოს მათ ზრუნვითა და თანაგრძნობით.

სისტემური ანალიზი კი გულისხმობს იმ თანმდევი წესების აღმოჩენას, რაც მართავს ამა თუ იმ სისტემის ქცევას და მისის გაგების და ახალის აგებისაკენაა მიმართული.

ამ თეორიის თანახმად არსებობს 3 სახის ტვინი: ე.წ. E – ტიპი —ორიენტირებული ემპათიაზე, S – ტვინი — ორიენტირებული სისტემურ ანალიზზე და BBB - ტვინი ანუ გაწონასწორებული ტიპი, რომელშიც ორივე მახასიათებელია თანაბარი დონით მოცემული.

ემპათიურობის გამოვლენა 12 თვის ასაკში ხდება. გამ ასაკში გოგონები უფრო მეტ თვალთ კონტაქტს ამყარებენ, ვიდრე ვაჟები. Kკემბრიჯის უნივერსიტეტში ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ გოგონები უფრო ხანგრძლივად უყურებენ სახეში ადამიანებს, ვაჟები კი მექანიკურ მანქანას. მამაკაცების სისტემური ანალიზის უნარი ვლინდება ერთ-ერთ ტესტში, რომელსაც გონებრივი მონაცვლეობის ტესტი ჰქვია. ადამიანებს უჩვენებენ ორ ფორმას და ეკითხებიან არის თუ არა ერთი როტაცია მეორის

ანარეკლი. ამ ტექსტის შესრულებისას აღმოჩნდა, რომ მამაკაცები უფრო სწრაფნი და ზუსტები არიან ვიდრე ქალები. აგრეთვე რუკების წაკითხვა, მარშრუტების გააზრება, მიმართულებისა და მანძილის დეტალების აღქმა — წარმოადგენს მამაკაცებისათვის ადვილად გასკეთებელ საქმიანობას.

E-ს თეორია ამყარებს ადრეულ ფსიქოლოგიაში არსებულ მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ მამაკაცებში განვითარებულია სივრცობრივი და მათემატიკური უნარები, რაც თავის მხრივ გულისხმობს სისტემური ანალიზის უნარს, ხოლო მდედრებში კი ვერბალური უნარები, რაც ხელს უწყობს კარგ კომუნიკაციას. კარგი კომუნიკაცია კი საჭიროა ემპათიურობის გამოვლენაში.

მაკკობი და ჯაკლინი (1974) ადამიანის ქცევის ფსიქოლოგიის შესწავლისას ორ მთავარ გენდერულ განსხვავებას გამოყოფენ: მტრობა და ემპათია. მმტრობა ვლინდება აგრესიით. ორივე სქესის წარმომადგენლები აგრესიას სხვადასხვა მხრივ ამჟღავნებენ. გგოგონები ფლობენ დიდ ინფორმაციას აგრესიის შესახებ, თუმცა ნაკლებად ახორციელებენ მას პრაქტიკაში, მდედრებს უყალიბდებათ დიდი მღელვარება აგრესიასთან დაკავშირებით და უფრო დიდი შეზღუდვა მისი გამომჟღავნების წინააღმდეგ, ვაჟები ამჟღავნებენ უფრო მეტ ფიზიკურ და ვერბალურ აგრესიას.

აგრესიის გამოხატვისას გვხვდება განსხვავებები იმაშიც, თუ რა ფორმით გამოიხატება იგი. მამრები მიდრეკილნი არიან გამოამჟღავნონ პირდაპირი აგრესია — ხელის კვრა, დარტყმა, ჩქმეტა და ა.შ. მდედრები კი ირიბ აგრესიას ამჟღავნებენ — ჭორი, შენიშვნები, ურთიერთობებიდან გარიყვა. მამრობითი აგრესია ასევე გამოწვეულია კონკურენციითა და დომინანტურობით. ისინი უფრო მეტად დომინირებენ სხვა მამრებზე. აგრეთვე ვაჟებს უფრო იზიდავთ კონკურენტული სპორტის სახეობები, ვიდრე პასიური, ინდივიდუალური თამაშის ტიპები.

იმისი მტკიცებულება, რომ ჰორმონები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს აგრესიის გამოხატულებაში ნამდვილად არსებობს. ცდება რომლებიც ცხოველებზე იქნა ჩატარებული ცხადყო, რომ მდედრები, რომლებსაც მამრობითი ჰორმონები გაუკეთდათ ამჟღავნებენ მზარდ აგრესიულ ქცევას, მაშინ როდესაც მამრები პირიქით მდედრობითი

ჰორმონის შეყვანის შემდეგ ნაკლებ აგრესიულები ხდებოდნენ. Hჰორმონების განსხვავებულ დონეს უკავშირდება აგრეთვე მამაკაცთა იმპულსურობა. გგოგონებს კი უფრო მეტი სეროტონინი და ოქსიტოცინი აქვთ, რაც ანელებს მოქმედებებსა და დაფიქრების დროს აძლევთ მათ უშუალოდ მოქმედებაზე გადასვლამდე.

მამრობითი და მდედრობითი სქესის წარმომადგენლები სხვადასხვანაირად აღიქვამენ საფრთხეს. მამაკაცებისათვის საფრთხე მაშინ დგება თუ მის პირად/ ინტიმურ სფეროს უკავშირდება, ხოლო ქალებს ეშინიათ ურთიერთობისაგან გარიყულობის/ იზოლაციის. თუმცა საშიშ და სარისკო ქმედებებს მამაკაცები უფრო ხშირად მიმართავენ, რადგან ასეთი ქმედება აღიზიანებს მათ და გამოწვევა იმდენად დიდია, რომ მას ვერ უძლებენ. Y

ყველაფერი ზემოთქმულიდან გამომდინარეობს ის ხასიათის თვისებები რაც ფემინურობა/მასკულინობასთანაა კავშირში. კერძოდ კი ემპათია, თანაგრძნობა, გაგება, სითბო, სინაზე მდედრებთან ასოცირდება, მამრობითს კი გამოარჩევთ საკუთარი რწმენის დაცვით, ძლიერი პიროვნულობით, ლიდერობით, დომინანტურობით, აგრესიულობით, ამბიციურობით.

ყველა ცნობილი კულტურა გვთავაზობს მდიდარ და კარგად დიფერენცირებულ ცნებათა წყებას და ტერმინოლოგიას, რათა დავახასიათოთ და კატეგორიებად დავყოთ ქალისა და მამაკაცის აუცილებელი ქცევის ნორმები, მანერები, საზოგადოებრივი როლები.

თითქმის ყველა საზოგადოებაში ქალებს ეკისრებათ მეტი მოვალეობა იმ სფეროებში, რაც დაკავშირებულია სახლთან, ხოლო მამაკაცებს სახლს გარეთ. როდესაც ხდება გენდერულ-როლური იდეოლოგიის კლასფიკაცია ძველი შეხედულებებიდან თანამედროვემდე სჩანს, რომ ტრადიციულში მამაკაცი უფრო მნიშვნელოვანია. მას აქვს ძალა-უფლება ქალზე, თანამედროვე შეხედულება კი გენდერულ ბალანსზეა აგებული.

ადამიანი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ითვისებს იმ საზოგადოების სტერეოტიპებს, რომელშიც იგი იზრდება. გგენდერული სტერეოტიპები თავის მხრივ

ფსიქოლოგიური მახასიათებლებია და ის ქცევას, რომელიც ამა თუ იმ პერიოდში ითვლება ნორმად ან მდერობითი ან მამრობითი სქესის წარმომადგენლებისათვის.

ბავშვების ცხოვრების პირველ ორ წელიწადში ყალიბდება ქალურ და მამაკაცურ საწყისთან დაკავშირებული სტერეოტიპები, ხოლო 3-4 წლის ბავშვები ამ სტერეოტიპებს იყენებენ სათამაშოების შერჩევისას, სხვადასხვა საქციელსა. დქცევის გენდერული აღქმა უფრო ადვილად მიმდინარეობს, თუ მშობლებიც და გარემოც ხელს უწყობს ამას, თუმცაღა თანამედროვე შეხედულებაც არსებობს, რომლის მიხედვითაც ბავშვი ისე უნდა გაიზარდოს, რომ არ გაუმახვილდეს ყურადღება თავის სქესზე და შემდეგ იგი თვითონ გადაწყვეტს თუ რომელ გენდერს მიეკუთვნება. ეს შეხედულება ჯერ მხოლოდ მოსაზრებაა, რომელსაც არა აქვს შესაბამისი დაკვნები, თუ რა ზეგავლენას მოახდენს იგი ბავშვებზე.

საწყის ეტაპზე თამაშის დროს ჩანს ის განსხვავებები, რაც მერე სტერეოტიპებად ყალიბდება. თუ გოგონებსა და ვაჟებს მივცემთ სათამაშოების არჩევის თავისუფლებას აღმოჩნდება, რომ უფრო მეტი გოგონა აირჩევს თოჯინებს. ვაჟები კი უფრო მეტად დაინტერესებულნი არიან მანქანებით, თვითმფრინავებით, იარაღით, სამშენებლო კუბურებით.

ადამიანის ზრდასთან ერთად იცვლება გენდერული როლების ზეგავლენის მომხდენი ფაქტორებიც. თუ ბავშვი ძირითადად მიბადვით და ბიოლოგიური ფაქტორების ზეგავლენით ახდენს საკუთარ თავში გენდერის აღქმას, ზრდასრულ ასაკში ამას ემატება სოციალური და კულტურული ფაქტორები. მ. წერეთელს (2006) თავის წიგნში “გენდერი სოციალური და კულტურული კონსტრუქტი” მოყავს შემდეგი მაგალითი: 244 საზოგადოების ეთნოგრაფიული მასალების შესწავლისას გაირკვა, რომ მამაკაცები ყველგან დაკავებულნი იყვნენ ნადირობით, იარაღის დამზადებით, ხოლო ქალები ზრუნავდნენ სარჩო-საბადებლის შენვზაზე, ტანსაცმელზე, უვლიდნენ სახლს და ბავშვებს.

ფემინურ-მასკულინური როლები ზრდასრულ ასაკში ძირითადად ტრადიციული შეხედულებებიდან გამომდინარეობდა და გამომდინარეობს ახლაც. მ. წერეთელი თავის

წიგნში მიმოიხილავს გენდერულ-როლური იდეოლოგიის კლასიფიკაციას და აღნიშნავს, რომ ქვეყნის ეკონომიკისა და განათლების მაღალ დონეს თან ახლავს მამაკაცის დომინანტური როლის თანდათან შემცირება.

ქალები აქტიურად არიან ჩაბმულნი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ხოლო მამაკაცები სახლის გარეთE საქმის პარალელურად სახლის საქმეებსაც ასრულებენ. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ქალის სტატუსი არც-ერთ კულტურაში არაა მამაკაცისაზე მაღალი.

ფსიქოლოგიური მახასიათებლები ვლინდება საკლასო ოთახშიც. განათლების მიღებისას კარგად ჩანს ის განსხვავებები, რომლებიც ამ ორ გენდერულ ტიპს ახასიათებს. ზოგიერთი მოსაზრება უფრო სტერეოტიპულია, რადგან თანამედროვე სამყაროში მაინც შეიმჩნევა ვაჟების ისეთივე მოტივაცია და პასუხიმგებლობა სწავლისადმი, როგორც ტრადიციულად მდედრობით სქესს ჰქონდა. გოგონებს არა აქვთ ყურადღების მობილიზაციის პრობლემა და შეუძლიათ სწრაფადვე გადაერთონ გაკვეთილიდან გაკვეთილზე. მათი სმენითი უნარები ძალიან კარგადაა განვითარებული, მაშინ როცა ვაჟები კარგად განვითარებული სივრცობრივ – მექანიკური უნარით გაკვეთილზე გადაადგილებას საჭიროებენ. მათი ტვინი სიმბოლოების, სურათებისკენაა მიმართული და ისინი უფრო მეტ წარმატებებს აღწევენ უმაღლეს მათემატიკასა და ფიზიკაში, ვიდრე გოგონები. ვაჟები გამოწვევაზე გვპასუხობენ, გოგონები კი უპირატესობას დისკუსიებს ანიჭებენ; ვაჟები მოიგონებენ ათ მიზეზს, მაინც თუ “რატომ” (არ) უნდა გააკეთონ ესა თუ ის საქმე. მათთვის უფრო მისაღებია, თუ გამოწვევა არის ჭეშმარიტი და არა უბრალოდ უმნიშვნელო საკითხი, რომლის პასუხიც უკვე ისედაც ნათელია. ისინი უპირატესობას აძლევენ კვლევას და ექსპერიმენტს, სავარჯიშოებს, რომლებიც კონკურენტულ გარემოს ქმნიან. მათ მოსწონთ სავარჯიშოთა ტიპები, როგორიცაა როლული თამაში, პრაქტიკული გამოკვლევა, საინფორმაციო და აუდიო-ვიდეო ტექნოლოგიების გამოყენება აქტივობების დროს, მაშინ როდესაც გოგონებს მოსწონთ ისეთი სავარჯიშოები, როგორიცაა კითხვებზე პასუხი, წარმოსახვითი და გამომხატველობითი წერა, ლექსების შეთხზვა, მოსმენის აქტივობები.

დასკვნისათვის შეიძლება ითქვას რომ ამ საკითხთან დაკავშირებით მრავალი სხვადასხვა მოსაზრება არსებობს, ჩვენ შევეცადეთ განგვეხილა რამოდენიმე მათგანი,

ანუ ის მოსაზრებანი და ფსიქოლოგიური მახასიათებლები, რომლებიც გვეხმარება აღვიქვათ გენდერული როლები, ადამიანების ქცევის განსხვავებულობა, ფემინურობა/მასკულინობის გამოვლინება განათლების მიღების დროს. რა თქმა უნდა ეს საკითხი შემდგომ ღრმა კვლევას საჭიროებს.

ლიტერატურა:

- 1) წერეთელი მ. (2006) გენდერი სოციალური და კულტურული კონსტრუქტი, თბილისი
- 2) Cohen S. B.-, *Phi Kappa Phi Forum 2005* The Essential Difference: The Male and Female Brain Cambridge University
- 3) Eagly A.H., Beall A.E. Stenberg R .J.(2004) The Psychology of Gender Guilford Press
- 4) Eckes T. Thomas H.(2000) The Developmental Social Psychology of Gender
- 5) Gurian, M. & Stevens, K.. (2004) “With Boys and Girls in Mind,” *Educational Leadership*
- 6) Sax, Leanoard (2005). Why Gender Matters. New York: Broadway Books
- 7) Maccoby E. Jacklin C. (1974) The Psychology of Sex Differences. Stanford University Press
- 8) Mead S.(2006) The Truth about Boys and Girls, Washington
- 9) Peterek, Emily (2007). “Sex in the Middle School.” *Florida League of Middle Schools Journal*, Vol. 9, (pp. 3-9)
- 10) Ved Prakash, R. Caeli Flores (1985), “A Study of Psychological Gender Differences: Applications For Advertising Format”, in *Advances in Consumer Research* Volume 12, eds. Association for Consumer Research, Pages: 231-237.
- 11) UN Office of the Special Advisor on Gender Issues and Advancement of Women. (2000). Retrieved from – <http://www.itu.int/gender/about/gender.html>

Ana Giorganashvili, Manana Garibashvili

Gender and Its Psychological characteristics

AAbstract

The following article deals with the description of psychological features connected with gender. The author discusses the essential aspects which influence on the formation of these features such as: male and female biological differences, their behavioral characteristics, stereotypes and social roles existed in different cultures which are reviewed from the psychological angle. The article also shows the different approaches towards learning from male and female learners.

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

„მართალი სამართალი“ „ვეფხისტყაოსანში“

„ვეფხისტყაოსანთან“ ყოველი მიახლება მრავალ საფიქრალსა და განსჯის სურვილს აღძრავს. პოემისადმი ინტერესი მხოლოდ მხატრულ-ლიტერატურული ღირებულებებით არ არის განპირობებული. მასში არეკლილი XI-XII საუკუნეების საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური სურათი ყოველთვის იყო მკველვართა ინტერესის საგანი. „ვეფხისტყაოსნის“ შინაარსობრივი შედარება თამარის დროინდელ ისტორიულ მოვლენებთან უხვად წარმოაჩენს სხვადასხვა შეხვედრასა და პარალელებს, ურთიერთმსგავს სახეებსა და ფაქტებს. თანაც ისინი პოემაში და ისტორიაში წარმოჩნდიან ერთი ხასიათის, ერთი სიდიადის მქონე კულტურულ ისტორიულ ფონზე, ერთი იდეოლოგიითა და ერთი ეროვნული სულით გამსჭვალულნი (მეტრეველი რ., 1991. გვ. 11). არა ერთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა არსებობს იმის თაობაზე რა ურთიერთკავშირია „ვეფხისტყაოსანში“ ასახულ მხატვრულ პასაჟებსა და საქართველოს ისტორიულ რეალობას შორის. საგულისხმოა, რომ პოემის ორიგინალობის დამადასტურებელ ერთ-ერთ მთავარ არგუმენტად ეს ფაქტორიც სახელდება. პოემაში ისტორიული წიგნდებები საძიებელია ნესტანის ხვარაზმშას შვილზე გათხოვებასთან დაკავშირებულ ეპიზოდებში. მრავალი საინტერესო სტატია მიეძღვნა რუსთველური „მართალი სამართლის“ ახსნას, ტარიელისა და ნესტანის უკიდურესი ნაბიჯის შეფასება-განხილვას. აღნიშნული საკითხებისადმი მიდგომა, რათქმაუნდა, არაერთგვაროვანია, რასაც განაპირობებს მკვლევართა მეცნიერული, რელიგიური თუ პოლიტიკური ხედვა.

„სამართლიანი სამართალი“ სამართლის ფილოსოფიის კვლევის სფეროა. „ქართულ სამართლებრივ აზროვნებაში იგი „მართალი სამართლის“ სახელითაა ცნობილი. უფრო ადრე თეოლოგიის ყოვლადობის პირობებში დანაშაულიც და სასჯელიც „საეკლესიო სამართლით“ განიზომებოდა. მემატანეს მიხედვით ეს იყო ყველაზე მართალი სამართალი“ (ლობჯანიძე მ., ტუკვაძე ა., ჯაოშვილი გ. 2006. გვ. 112). საგილისხმოა, რომ „ქართლის ცხოვრება თამარის ეპოქაში დამყარებულ წესრიგს, სამართლის განხორციელებას ღმერთს, უფალს უკავშირებს... დიდხანს იყო გავრცელებული შეხედულება, რომ მართალ სამართალს ღვთაება უმაგრებს ზურგს (ლობჯანიძე მ., ტუკვაძე ა., ჯაოშვილი გ. 2006. გვ. 113)

რუსთველური „მართალი სამართალი“ ბუნებით სამართალს გულისხმობს. იგი „უძველესი დროიდან არსებობდა, ეს იცოდნენ სოფისტებმა, სოკრატემ, არისტოტელემ და რომის იურისტებმა, შუა საუკუნეებისა და შემდგომი დროის ფილოსოფოსებმა.“ მათი აზრით, „ბუნებითი სამართალი უპირისპირდება პოზიტიურ სამართალს, არსებობს პოზიტიური სამართლის გვერდით, და წარმოადგენს მარადიულ და უცვლელ იდეებს, ეს იდეები კი გამომდინარეობს ადამიანის ბუნებიდან, მისი გონებიდან, ანდა ღვთის განგებიდან (სურგულაძე ი., 1977. გვ. 98)

სწორედ ამგვარ სამართალთან გვაქვს საქმე „ვეფხისტყაოსანში“. აქ ერთმანეთს უპირისპირდება ბუნებითი და პოზიტიური სამართალი. პოზიტიური სამართლის მიხედვით ტარიელის მიერ ხვარაზმშას ძის მოკვლა დანაშაულია, ხოლო ბუნებითი სამართალით-მართებული, უფლის მიერ დაშვებული. ეს პრინციპი უდევს საფუძვლად

მიჯნურთა განჩინებას. სასიძოს მოკვლა გაცილებით ნაკლებ ბოროტებად მოიაზრება იმასთან შედარებით, რაც შეიძლება მოჰყოლოდა მეფე-დედოფლის მიერ დაგეგმილ ქორწინებას. იგი გაუმართლებადი ქმება როგორც რელიგიური, ასევე პოლიტიკური თვალსაზრისით.

ნესტანმა კარგად იცის, რომ მხოლოდ მისი და ტარიელის სიყვარულის გადარჩენის მოტივით ხვარაზმშას შვილის მოკვლა არ იქნება „მართალი სამართალი“. მას საქვეყნო საქმე უნდა ედოს საფუძვლად. ამიტომ ურჩევს მიჯნურს, საიდუმლო მკვლელობის გამჟღავნების შემთხვევაში დაფაროს ნამდვილი არსი ამ ქმედებისა:

ჩემი ყოლა ნურა გინდა სიყვარული, ნუცა ნდომა,
ამით უფრო მოგეცემის სამართლისა შენ მოხდომა;

საგულისხმოა, რომ უსაზომო სიყვარული ტარიელისადმი ვერ ჩრდილავს მასში პატრიოტულ სულისკვეთებას. სიყვარულისა და სამშობლოს ხსნის, დაცვის იდეა თითქმის თანაბარი ძალით ვლინდება მიჯნურთა თათბირში:

თუ სასიძო არ მოუშვა, ვა თუ მეფე გაგიმწარდეს,
შენ და იგი წაიკიდნეთ ინდოეთი გარდაქარდეს!

<<კვლა თუ სიძე შემოუშვა, მე შემირთოს, იყოს ასდენ,
ერთმანერთსა გავეყარნეთ, მოწეულნი გაგვიფლასდენ,
მათ მორჭმულთა მოივლინონ, ჩვენ პატიჟნი გაგვიასდენ,
ესე ამბად არ ეგების, რომე სპარსნი გაგვიხასდენ>>.

მოხმობილი სტრიქონები არ აღიქმება მხოლოდ ფარსადანის წინაშე თავის მართლების ლოგიკურ არგუმენტად, აქ არის პოლიტიკური სიმართლაც და ნება უფლისაც. ეს რწმენა ხდის ნესტანის მოთხოვნას მკაცრად და დამაჯერებელს:

რა მოვიდეს სიძე, მოკალ მისთა სპათა აუწყვეტლად
ქმნა მართლისა სამართლისა ხესა შეიქმს ხმელსა ნედლად.

ბოლოდროინდელ გამოკვლევებში „ვეფხისტყაოსანი“ უმთავრესად რელიგიურ ჭრილში განიხილება. ამგვარი მიდგომა პოემას უფრო მეტად აახლოებს ქართულ სინამდვილესთან. ამაზე მეტყველებს ის ქვეტექსტები და სიმბოლოები, რომლებიც საინტერესოდ იქნა გაშიფრული მეცნიერთა მიერ. ამჯერად, ჩვენთვის საყურადღებოა ნ.სულავას მიერ კარვის სიმბოლიკის გააზრება „ვეფხისტყაოსანში“. „კარავი უფლის სამყოფელია, ადამიანის და ღმერთის შეხვედრის ადგილია, იგი პასიური შესაკრებელი კი არ არის, არამედ მუდმივმოძრავია, ქმედითია, რომელიც ღმერთთან შესახვედრად შემოიკრებს და აერთიანებს რჩეულ ერს. კარავს სინას წმიდა მთის შემცვლელის, ე.ი. სიმბოლური ფუნქცია აქვს, იგი ზ.კიკნაძის სიტყვით „სინის განფენაა ჰორიზონტალურ სიბრტყეზე.“ მთა, კერძოდ კი სინის მთა, როგორც წმიდა მთა, კარვის სახით აღიმართა იმის ნიშნად, რომ უფალი მყოფობს ღვთის რჩეულ ერში.

კიდევ ერთი პარადიგმა იქცევს ყურადღებას კარავთან დაკავშირებით: უფალმა მოიწონა და პირმშოდ, უფლის რჩეული ერის მამამთავრად აირჩია კარვებში მცხოვრები „სრული იგი კაცი“ იაკობი, ანუ ისრაელი, და არა „ველური კაცი“ ესავი (სულავა ნ., 2005-2006. გვ.159).

„ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვით, ფარსადანის ნებით, ქალაქის მოედანზე კარვები სასიძოსა და მისი თანმხლები ხვარაზმელებისათვის დაიდგა. თუ გავითვალისწინებთ კარვის სიმბოლიკის გააზრებასა და პოემაში განვითარებულ მოვლენებს, ნათელი ხდება, რა მცდარია ფარსადანის არჩევანი და რაოდენ ეწინააღმდეგება მისი სურვილი უფლის ნებას.

„ვეფხისტყაოსანში“ მნიშვნელოვანი დატვირთვა აქვს არამხოლოდ კარავს, არამედ მის ფერსაც. ტარიელი ავთანდილს მოუთხრობს:

მოედანს დავდგი კარვები წითლისა ატლასებისა.
მოვიდა სიძე გარდახდა დღე ჰგვანდა არს აღვსებისა,
შეიქმნა გასვლა შიგანთა, ჯარია მუნ ხასებისა,
დაიწყეს დგომა ლაშქართა თემ-თემად, დას-დასებისა.

ამ შემთხვევაში წითელი ფერი აღდგომას კი უკავშირდება, მაგრამ არა იმ სიხარულისა და ბედნიერების განცდას, ამ დღეს რომ ახლავს. წითელი ფერი მიგვანიშნებს „კარავში დროებით დაბინავებულ და მომავალ მასპინძლად გააზრებული ხვარაზმელი უფლისწულის განწირულობაზე, მის მოსალოდნელ მსხვერპლზე, აღსასრულზე. წითელი სისხლის ფერია და ტარიელის მიერ „წითლისა ატლასებისა“ ხსენება სისხლს უკავშირდება. აგრეთვე, „კარვებიწითლისა ატლასებისა“ არის ბიბლიური ალუზია“ (სულავა ნ., 2005-2006 გვ.159).

ბიბლიური თქმულების მიხედვით, ებრაელებმა ეგვიპტიდან გამოსვლის წინა სადამოს უფლის მინიშნებით დაკლეს კრავები და მათი სისხლით საკუთარი საცხოვრებლები შეღებეს. ამით ისინი გამოირჩნენ ეგვიპტელთაგან, რაც იქცა მათი გადარჩენის გარანტიად.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნად, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ წითელი კარვები ინდოეთის გადარჩენის სიმბოლოა, ხოლო ხვარაზმშას შვილი ის აუცილებელი მსხვერპლი, რომელიც განგებამ თავად დაუშვა. ტარიელი კი ღვთივკურთხეული რაინდი ანუ წმიდა მხედარია, რომლის ხელითაც ხორციელდება მსხვერპლშეწირვა.

გამეფების შემთხვევაში ნესტან-დარეჯანს კარგად აქვს გაცნობიერებული თავისი უფლება-მოვალეობანი. მან იცის ვინც არ უნდა იყოს მისი თანამეცხედრე, მეფის უფლებები მის ხელთ იქნება და არა „მეფე ქმრის“. ამიტომაც იგი ასე მკაცრი, სატრფოს ერთგულებაში დაჰყვებოდა:

ამას ვბრძანებ: ვინცა გინდა ეპატრონოს ინდოეთსა,
ეგრეც მემაქვს პატრონობა, უგზოს ვლიდენ, თუნდა გზეთსა!
ეგე აგრე არ იქნების, წა, მომცდარხარ მოსაცედსა,
აზრნი შენნი შენვე გგვანან, მტყუანსა და შენ აგეთსა!

ქართული საისტორიო წყაროების თანახმად, საქართველოში პირველი პირი მეფე იყო. ასე ხდებოდა თამარის ეპოქაშიც. რადგან ის მეფეა და არა დედოფალი, ამდენად, მის თანამეცხედრეთა უფლებები შეზღუდულია. ძირითად პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს თამარი ღებულობს. „მეფე-ქმრის“ ფუნქცია იმ დროის საქართველოში უმეტესწილად ჯარის, ლაშქრის სარდლობა იყო, ამ მოვალეობას ასრულებდა, იური ანდრიასძე და დავით სოსლანი“ (მეტრეველი რ., 1991. გვ.131).

ანალოგიურია ტარიელისა და ავთანდილის როლი, როგორც შესაძლო „მეფე-ქმრებისა“.

ისტორიულად ცნობილია, რომ თამარის პირველ ქორწინებასთან დაკავშირებით აზრი ორად იყო გაყოფილი. დარბაზის წევრთა მნიშვნელოვანი ნაწილი იური ანდრიასძე ბოგოლიბსკზე ქორწინებას უჭერდა მხარს. მათი გადაწყვეტილების საფუძველი უფრო პირადული, პრაგმატული იყო, ვიდრე საქვეყნო. რენეგატმა ფეოდალებმა კარგად იცოდნენ, რომ იური ანდრიასძე „გადმოხვეწილი იყო, ექსჟორიაქმნილი, და თავისი დასაყრდენი ძალები საქართველოს სამეფოს მაღალ წრეებში უნდა ეძებნა. ეს კი დიდებულითა გარკვეულ ნაწილს უქმნიდა შანსს ახალ ვითარებაში თავის გამოჩენისა და გავლენის სფეროთა გაფართოებისათვის“ (მეტრეველი რ., 1991. გვ.131).

ეს აზრი გამოკრთა ტარიელისათვის წაყენებულ ბრალდებაშიც. ნესტანმა ჩათვალა, რომ სატრფოს უმოქმედობა მის გათხოვებასთან დაკავშირებულ თათბირზე, გამოწვეული იყო ხვარაზმშას მესთან პოზიციების გამყარების მიზნით.

პოემის მიხედვით ნესტანი აპროტესტებს ხვარაზმშას შვილზე ქორწინებას. საგულისხმოა, რომ ტარიელი ამ შემთხვევაში მხოლოდ სატრფო კი არ არის, თათბირის მონაწილეცაა. ნესტანი ცდილობს მიჯნური დაარწმუნოს იმ სავალალო შედეგებში, რაც შეიძლება მოჰყვეს მოთათბირეთა უგუნურ გადაწყვეტილებას ქვეყნისა და მათი სიყვარულისათვის.

ასე იყო ისტორიულადაც. თამარმა უკმაყოფილება საჯაროდ გამოხატა: „კაცნო, ვითარ ღირს არს შეუტყვებელი ესე ქმნად? არვიციტ კაცისა ამის უცხოთა ქცევა და საქმე, არცა მხედრობისა, არცა ბუნებისა და არცა ქცევისა. მაცალეთ ვიდრემდის განიცადოთ ყოველთა სიკეთე გინა სიდრკუე მისი“. (ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისი, 1982.გვ.250).

სამწუხაროდ, მაშინ არავინ აღმოჩნდა ისეთი, ვინც ყურად იღებდა თამარის თხოვნას, ვინც წინ აღუდგებოდა ამ მცდარ, დანაშაულის ტოლფას გადაწყვეტილებას. ასეთთა შორის არ იყო არც დედოფალი რუსუდანი, არც პატრიარქი, არც ვინმე დიდებულთაგანი, სპასპეტი ან ერისთავი. ტარიელის ძალა და თავგანწირვა არავის აღამოაჩნდა. სამართალმა ორნახევარი წლით დაიგვიანა, დიდი დრო დასჭირდა უარს უღირსებო რჩეულისათვის. იური ანდრიას ძეზე უარის თქმაც „მართალი სამართალი“ იქნებოდა, ოღონდ მანამდე, ვიდრე დიდი თამარის ისტორიკოსი დანაწიებით იტყოდა: „ორისა და ნახევრისა წელთა ვითარ გურდემლი მოითმენდა მხნე თამარ უკეთურებათა რუსისათა, გარნა სხვა ვერღარავინ მოითმენდა... ბრძენმა თამარ იძია მრავალი ღონე განკურნებისა მისისა და უბრძანა სარწმუნოთა მონაზონთა პირითა მრავალგზის, დაღათუ ყოვლად არასარგებელ ეყო რუსსა. ამისთვისცა თვით პირისპირ იწყო მხილებად მისდა. არამედ უფროს განძვინდებოდა რუსი, ვითარცა ღმრთისაგან საფარველმოდგრილი. ვითარ იტყვის წერილი, „ვკურნობდით ბაბილონს და არა იკურნებოდა“ (ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისი. 1982.გვ.251).

დარბაზის წვევამდე უფრო არდე იყო მიღებული ნესტანის გათხოვების გადაწყვეტილება. თათბირი დიდებულთა თავყრილობას პირობითად ერქვა, ის მხოლოდ აზრის გაცნობასა და მხარდაჭერას ისახავდა მიზნად. ასევე წინასწარ იყო დაგეგმილი თამარის გათხოვება გიორგი რუსზე. დარბაზის უმრავლესობამ თვალი აარიდა თამარის ღირსეულ ხელისმადიებლებს და წინააღმდეგობის გარეშე მიიღო აბულასანის წინადადება: „_მე ვიცი შვილი ხელმწიფისა ანდრია დიდისა რუსთ მთავრისა, რომელსა მონებენ სამასნი მთავარნი რუსთანი. და იგი, მცირე დარჩომილი მამისაგან, ექსქორიაქმნით დევნული გარდამოიხვეწა ბიძისა, სავალათად სახელწოდებულისაგან და არს იგი ყივჩაღთ მეფისა სევინჯისა ქალაქსა“ (ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი. 1982.გვ.188).

აბულასანის მიერ დარბაზისათვის შეთავაზებული სასიძოს ღირსებები და საფუძველი ისეთივე ბუნდოვანი იყო, როგორც ნესტანის შემთხვევაში. ვერცერთი მხარე მათ მიერ მოწვეული სასიძოების პრივილეგიებს ვერ წარმოაჩენს. წარმოსაჩენი არც არაფერი იყო...

წვევაცა და მიღებაც სწორედ ღირსების შესაფერისი მოუწყეს იური ანდრიას ძესაცდა ხვარაზმშას შვილსაც.

თვლისელ დიდვაჭარს, ზანქან ზორბაბელს, ერგო წილად დიდებული მეფისათვის თანამეცხედრის ჩამოყვანა. რამდენ ტკივილს იტევს ბასილი ეზოსმოდვრის ცნობა: „და ესე ვერა კეთილად განაგეს, რამეთუ არცა კაცი იგი ღირსი საქმისა წარავლინეს და არცა მისსა მეცნიერ იყვნეს, რომელსა - იგი მოიყვანებდეს“ (ცხოვრება მეფედ-მეფისა თამარისი. 1982.გვ.250).

პოემის მიხედვით, ქართული ისტორიული რეალობა კარგად ჩანს ინდოეთში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებში. ინდოეთი, მართალია, საგანგებოდ ემზადება ხვარაზმშას შვილთან შესახვედრად, მაგრამ არც მას ეგებებიან მაღალი რანგის წარმომადგენლები. ფარსადანი საჭიროდ არ თვლის სასიძო თუნდაც ტარიელმა მიიღოს:

მუნ მისად ნახვად გავიდენ უშენოდ სპანი სხვანია,

შენ აქა ნახე, კმარიან იქა ნახვისად ყმანია.

როგორც შევნიშნეთ, თამარის ისტორიკოსების მსგავსად რუსთველსაც უჭირს სასიძოში ხელჩასაჭიდი ღირსების მოძებნა. იგი „პიროვნულად იმდენად ამორფულია და იმდენად არ აინტერესებს რუსთაველს მისი სახე, რომ მას ტარიელი მძინარეს მწოლიარეს კლავს“ (ხეცურიანი ლ., 2005-2006.გვ.71). ამასთან, არ შეიძლება მხედველობაში არ მივიღოთ რ. ფირცხალაიშვილის თვალსაზრისი, რომ „ეს სრულიადაც არ არის შემთხვევითი მოვლენა, არამედ ღვთიურ სასჯელზე მიმანიშნებელი ფაქტორია („რომელი ღამესა შინა იქმნა და ღამესა შინა წარწყმდა“ იონა, 4,10)(ფირცხალაიშვილი რ.,2005-2006.გვ.63).

ამდენად, ტარიელისა და ნესტანის გადაწყვეტილება სრულიად ლოგიკურია. ხვარაზმშას შვილის მოკვლა იყო პოლიტიკური ნაბიჯი და არა მიჯნურთა ემოციებსა და გრძნობებზე დამყარებული განაჩენი. მართალია ეს იყო უკიდურესი ზომა, ძნელად მისაღები, ძნელად შესასრულებელი, მაგრამ ერთადერთი.

„ვეფხისტყაოსანი“ საუკეთესო საშუალებაა თამარის ეპოქის გასაცნობად. მასში იკითხება არა მხოლოდ ისტორიული საქართველო, არამედ თავად ავტორი თავისი მრწამსითა და შეხედულებებით. ამჯერადაც ასეა. ვფიქრობთ, რომ „მართალი სამართალი“ „ვეფხისტყაოსანში“ ისტორიულად არშემდგარი სამართლის ნოსტალგიაა, რუსთველის პოზიცია და პოლიტიკური ხედვაა.

ლიტერატურა:

1. ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი (1982): ქართული პროზა, III. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი;
2. ლობჟანიძე, ტუვკაძე, ჯაოშვილი (2006): შესავალი ქართული სამართლის ფილოსოფიაში, ქუთაისის სააქციო საზოგადოება „მანდრიას სტამბა“, თბილისი;
3. მეტრეველი (1991): მეტრეველი რ., მეფე თამარი. გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი;
4. რუსთაველი (1966): რუსთაველი შ., „ვეფხისტყაოსანი“. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი;

- 5.სურგულაძე (1977):სურგულაძე ი., სახელმწიფოსა და სამართლის საკითხები „ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვით. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი;
- 6.სულავა (2005-2006): სულავა ნ., კარვის სიმბოლო „ვეფხისტყაოსანში“. რუსთველოლოგია IV, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი. თბილისი;
- 7.ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისი(1982):ქართული პროზა, III. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი;
- 8.ფირცხალაიშვილი(2005-2006): ფირცხალაიშვილი რ., “ვეფხისტყაოსნის” იდეური არსის შესახებ.რუსთველოლოგია IV, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი. თბილისი;
- 9.ხეცურიანი (2005-2006):ხეცურიანი ლ., ხვარაზმას შვილის ინდოეთს მოსვლა საქორწილოდ და ტარიელისაგან მისი მოკვლა.რუსთველოლოგია IV, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი. თბილისი;

Nino Giorgadze

Historically Non-Performed Law in “The Knight in the Panther’s Skin”

Abstract

The brilliant poem “The Knight in the Panther’s Skin” belongs to those literary works access to which causes permanent thinking and debates. The interest towards the poem is not caused only by its literary and artistic values. The social and economic picture of XI – XII Georgia was always the object of interest for the researchers. There exist significant researches over the coincidence of events depicted in “The Knight in the Panther’s Skin” and the historical reality of Georgia at that period.

It’s interesting to mention the certain parallels between the marriage of Nestan Darejan to the Son of Khvarazm Shah and the marriage of King Tamara to Yuri Bogolyubsky which obviously shows Shota Rustaveli’s political belief and position.

Key words: literary and artistic value, “The Knight in the Panther’s Skin”, Nestan Darejan, Khvarazm Shah, Shota Rustaveli

თამარ დოლიძე

შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

სწავლების თანამედროვე ტექნოლოგიის გავლენა ინგლისური ენის შესწავლაზე

წარმოდგენილ ნაშრომში საუბარია იმაზე, რომ განათლების სისტემაში ტექნოლოგიის გამოყენების დადებითი მხარეებისა და ინგლისური ენის თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებით სწავლებასთან დაკავშირებით ინფორმაცია ხელმისაწვდომია საზოგადოების ფართო ფენებისათვის. ინგლისურენოვან აუდიტორიაში ინტეგრირებული ტექნოლოგიებით სარგებლობის მომხრეები ბუნებრივია შეფასებას აძლევენ თანამედროვე ტექნოლოგიების გავლენას

ინგლისურენოვან განათლებაზე მისი დადებითი შედეგების მაქსიმალურად გაზარდისა და უარყოფითის მინიმალურ დონეზე დამყარების მიზნით.

რამდენადაც სწავლების თანამედროვე ტექნოლოგიები უამრავ შესაძლებლობას სთავაზობს და ხელმისაწვდომია ჩვენს უშუალო სოციალურ წრეში მყოფი ადამიანებისათვის, ამდენად ვირტუალური სამყარო ხშირად გარკვეულწილად ზღუდავს რეალური სამყაროსთან კავშირებს. თანამედროვე ტექნოლოგიების საშუალებით კი გაიზარდა დიდ მანძილებზე კომუნიკაციის დამყარების შესაძლებლობა, რის სანაცვლოდაც შემცირდა პირისპირ შეხვედრების დროს კომუნიკაციის უნარი. ხოლო, ინგლისურის როგორც უცხო ენის შემსწავლელი სტუდენტებისათვის რეალური კომუნიკაცია აუცილებლობას წარმოადგენს უცხო კულტურის მთელი რიგი უაღრესად საჭირო სოციალური უნარებისა თუ ნიუანსების დაუფლების მიზნით.

გამოკვლევების შედეგად აშკარა გახდა თანამედროვე ტექნოლოგიების დადებითი გავლენა ინგლისური ენის სწავლებაზე. ასევე უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ ამ თვალსაზრისით დადებითი შედეგების მიღწევა ზოგიერთი საერთო კომპონენტის უშუალო დამსახურებაა. აუცილებელია მასწავლებლებსაც ჩაუტარდეთ სპეციალური საგანმანათლებლო კურსები და ტრენინგები არსებული სტრატეგიებისა და მეთოდების უკეთ გასაგებად სწავლების თანამედროვე ტექნოლოგიების აუდიტორიაში გამოყენების თვალსაზრისით, ამასთან საჭიროა მათთვის და ამასთან სტუდენტებისათვისაც ხელმისაწვდომი გახდეს თანამედროვე ტექნოლოგიები დაგეგმარების პროცესში, ასევე მათთვის უზრუნველყვილ იქნას ტექნიკური დახმარება და მოხდეს მათი ჩართვა მიმდინარე და გრძელვადიან პერსონალის განვითარების პროცესში ინგლისურის ენის სწავლებისას თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების მხარდასაჭერად. თანამედროვე ტექნოლოგიების სირთულისდა მიუხედავად, აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინების გარეშე თანამედროვე ტექნოლოგიების დადებითი გავლენა ინგლისური ენის სწავლებაზე ვერ მიიღწევა. . ამდენად, ეფექტური

ტექნოლოგიების გამოყენება მეტად რთული და ჩართულობაზე-დაფუძნებული პროცესია, არსებული და განვითარების ეტაპზე მყოფი ტექნოლოგიური სიახლეების გათვალისწინებით.

განათლების სფეროსა ინგლისური ენის შესწავლაში დისტანციური სწავლების დადებითი მხარეებთან დაკავშირებით ინფორმაცია ჭარბად მოიპოვება. ინგლისურენოვან აუდიტორიებში ინტეგრირებული დისტანციური სწავლების მომხრეები აღნიშნული ტიპის სწავლების დადებით შედეგებზე მიუთითებენ. თუმცა ინგლისური ენის შესწავლაზე დისტანციური სწავლების შედეგებთან დაკავშირებით კრიტიკული ანალიზი უნდა განხორციელდეს ამ უკანასკნელის დადებითი შედეგების გაზრდისა და უარყოფითის შემცირების მიზნით.

აუდიტორიებში კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენება სტუდენტების მხრიდან პასიურობას ზრდის, შესაბამისად ამცირებს მათი აქტიურობის პერიოდს. ფიზიკური აქტიურობა ხელს უწყობს გონებრივ მობილიზაციას და კონკრეტულ საკითხზე ფოკუსირებას, ამდენად სტუდენტებისათვის მნიშვნელოვანია ფიზიკურად იყვნენ ჩართულები სწავლების პროცესში. ამასთან, დისტანციური სწავლების აქტიურად გამოყენების შემთხვევაში ხშირად სწავლების ფიზიკური ასპექტის უგულებელყოფა ხდება.

მაშინ როცა დისტანციური სწავლება შესაძლებლობების კარს უღებს ჩვენი უშუალო სოციალური წრის მიღმა მყოფ ადამიანებს, ვირტუალური მსოფლიოს შედეგი ხშირად რეალურ მსოფლიოში შეხვედრების შესაძლებლობას ზღუდავს. დისტანციურმა სწავლებამ გაზარდა დიდ მანძილებზე კომუნიკაციის შესაძლებლობა, რის სანაცვლოდაც შემცირდა პირისპირ შეხვედრების შედეგად კომუნიკაციის უნარი. სტუდენტებზე კი დისტანციურ სწავლების უშუალო შედეგი შესაძლოა ის აღმოჩნდეს, რომ ისინი ვერ დაეუფლებიან ზოგიერთ აუცილებელ სოციალურ უნარებს. ეს განსაკუთრებით შეეხება ინგლისურის როგორც უცხო ენის შემსწავლელ სტუდენტებს, რომელთათვისაც პირისპირ შეხვედრები აუცილებელია რათა დაეუფლონ სოციალურ ჩვევებსა და სხვა კულტურისათვის დამახასიათებელ სოციალურ უნარებს.

სოციალური ვებ-გვერდები, რომელსაც მიეკუთვნება „Facebook“, „თწიტერ“ უმეტესად შეკუმშული ინფორმაციის მიღებაზე, ასევე სრული სიტყვების შემოკლებულ ფორმებზე არის ორიენტირებული. აღნიშნული პროგრამები არ გამოიყენება აკადემიურ წერაში და იგი დრამატულად ცვლის მათი კითხვისა და წერის გზებს.

თუმცა, კვლევამ აჩვენა ინგლისური ენის დისტანციური სწავლების უაღრესად დადებითი შედეგები. უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ დადებითი შედეგების მიღწევა ზოგიერთი საერთო კომპონენტის შედეგს წარმოადგენს. საჭიროა მასწავლებლებს ჩაუტარდეთ სპეციალური განათლება და ტრეინინგი დისტანციური სწავლების მრავალფეროვანი მეთოდებისა და სტრატეგიების ინგლისურენოვან აუდიტორიაში ინტეგრირების მიზნით. ასევე საჭიროა მათთვის დაგეგმარების პროცესში ხელმისაწვდომი გახდეს დისტანციური სწავლების მექანიზმები, რათა როგორც სტუდენტები, ასევე მასწავლებლები ორმხრივად ჩართულ იყვნენ პერსონალის განვითარების მიმდინარე და გრძელვადიან პროცესში ინგლისური ენის სწავლების პროცესში დისტანციური სწავლების მხარდასაჭერად. ამ უკანასკნელის დახვეწილი მექანიზმების მიუხედავად დისტანციური სწავლების დადებითი შედეგები ინგლისურის ენის შესწავლაზე ხშირად იკარგება.

1. სტუდენტების შედეგები: დისტანციური სწავლების შედეგიანობა ხშირად იცვლება კურსის შინაარსისა და სახელმძღვანელო სტრატეგიის მიხედვით. მას შემდეგ რაც შინაარსი და სტრატეგიები აღიარებული საგანმანათლებლო სტანდარტების შესაბამისობაში მოვლენ მხოლოდ მაშინ შეიძლება დისტანციური სწავლების დადებით მხარეებზე საუბარი. სხვადასხვა კვლევების შედეგად ნათელი გახდა რომ დისტანციური სწავლების ინტეგრაცია განათლების სისტემაში:

- უფრო ეფექტურია მრავალფეროვანი ტექნოლოგიების გამოყენებით (ვიდეო, კომპიუტერი, ტელეკომუნიკაციები, ა.შ.);
- ააუმჯობესებს დამოკიდებულებასა და რწმენას – განსაკუთრებით რისკის ჯგუფში გაერთიანებულ სტუდენტებში;
- ზრდის სტუდენტების თანამშრომლობას პროექტზე მუშაობის თვალსაზრისით;
- ზრდის პროფესიულ უნარებს;
- ეხმარება სტუდენტებს სამუშაოს მომზადებაში;
- მნიშვნელოვნად ზრდის სტუდენტებში პრობლემის გადაჭრის უნარებს;

- ზრდის სტუდენტთა კარიერისა თუ პროფესიისათვის სამზადისს.

2. პედაგოგის შედეგები: სწავლებაზე დისტანციური სწავლების დადებითი მხარეების კვლევა საერთოდ პოზიტიურია, ტრადიციული მიდგომიდან უფრო მეტად სტუდენტზე-ორიენტირებულ მიდგომაზე გადასვლით. პედაგოგის მიერ დისტანციური სწავლების გამოყენების შედეგად:

- იზრდება ინდივიდუალურ სწავლებაზე აქცენტი;

- იზრდება თავად დისტანციური სწავლებისადმი ინტერესი;

- ხდება განვითარების ეტაპზე მყოფი დისტანციური სწავლების მეთოდების პრაქტიკაში გამოცდით დაინტერესება.

ამდენად, დისტანციური სწავლება და ქსელური მუშაობა სტუდენტებს კონკრეტული პრობლემების გადაჭრისა და გადაწყვეტილებების მიღების უნარს უვითრებს. იგი სტუდენტებს საშუალებას აძლევს თავად აკონტროლონ სწავლების პროცესი, მაშინ როცა პედაგოგები „ფასილიტატორის“ ფუნქციას იძენენ. აქედან გამომდინარე, პედაგოგებმა და ადმინისტრატორებმა უნდა შეიმუშავონ ერთობლივი გეგმა დისტანციური სწავლებისა და ქსელური მუშაობის გამოყენების მიზნით.

ამასთანავე საჭიროა მთავრობის მხრიდან განათლების სისტემაში დისტანციური სწავლების ჯეროვნად გამოყენებისა და საგანმანათლებლო შინაარსის სტანდარტების შესაბამისი კომპიუტერული და ვიდეო-პროგრამების განვითარებაში მხარდაჭერა.

literatura:

1. Cradler, J.D. (1992). Comprehensive Study of Educational Distance Learning Programs in California Authorized From 1984-1992.
2. Cradler, J.D. (1987). Policy Recommendations for Program Improvement with Implementing Distance Learning in Education.
3. Cradler, J.D. (1992). Comprehensive Study of Educational Distance Learning Programs in California.

Tamar Dolidze

Influence of Modern Technologies of Teaching on English Languages Acquisition

Abstract

Presented Article highlights the fact that there is much information written about the benefits of Distance Learning in education and the effects of Distance Learning on English Language Learning. It is important, however, to take a more critical look at the effects of Distance Learning on English education so that we can maximize the positive effects and minimize the negative ones.

Thus, an effective Distance Learning use is a complicated and involved process of planning and ongoing support with serious consideration of the current and emerging technological novelties

Key words: distance learning, education, English language learning, technological novelties

ელიზბარ ელიზბარაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ისტორიის წაკითხვის პარადიგმები ინდოარიულ მითოლოგიებში

სოფისტმა გორგიამ თავისი ჩვეული, ქედმაღლური ჟესტით უარყო ისტორიის არსებობა და მისი შემეცნება, რადგანაც უარყო საერთოდ რაიმეს არსებობა და რაიმეს შემეცნება, ხოლო მთელი ინდური, ბერძნული და რომაული აზრი ისტორიას როგორც წრეზე ბრუნვას ისე განიხილავდა, გარდა ანაქსაგორასი, რომელიც ამოვარდნილი ფიგურაა საბერძნეთიდან, ისევე როგორც ჰერდერი ევროპიდან, მაგრამ ეს უკვე სხვა ისტორიაა.

ვედებიდან მოყოლებული, ისტორიის გააზრების ეს პირველი პარადიგმა დღემდე არსებობს და თანამედროვე აზროვნებაშიც პოულობს თავის უჩვეულო გამოხატულებას. მეორე პარადიგმა სპარსეთში, გვიანდელ ავესტაში გაჩნდა, რომელიც შემდგომ ბიბლიამ მიიღო. ეს პარადიგმა ისტორიიდან გასვლის პარადიგმაა: არა ბრუნვა წრეში, არამედ ამ წრიდან გასვლა გარეთ, ზეისტორიულში. უკანასკნელი ოთხი-ხუთი ათასი წელი, ცნობიერად თუ არაცნობიერად, ისტორიის გააზრების ეს ორი გზა ჰქონდა არჩეული კაცობრიობას, თუ არ ჩავთვლით გორგიას, შოპენჰაუერს, G. გაბრიელ მარსელს, თეოდორ ადორნოს რამდენიმე ნიშანსვეტს ბერძნული და ევროპული აზროვნებისა, რომელთაც ყველამ თავისი მიზეზით ზურგი შეაქციეს ისტორიას.

დროის გაგების სამი ეპოქა

ძველ ეპოქებში დროის წრიული, ციკლური გაგება არსებობდა, მსგავსად მთვარის, მზის და სხვა ბუნებრივი ციკლებისა. დრო წრეზე ბრუნავდა და მასთან ერთად ყველაფერი, მთელი სამყარო. ნეტარი ავგუსტინედან იწყება დროის ახალი, ლინეალური გაგება, რომელიც მთელ ევროპულ კულტურას დაედო საფუძვლად. აქ დრო გაიგება, როგორც სწორხაზოებრივი, განვითარებადი, უსასრულოდ წინ მიმართული. ისტორიის გაგების ესა თუ ის პარადიგმა დროის ამ გაგების შიგნით განაგრძობდა არსებობას. მაგალითად ისტორიის ციკლური პარადიგმა, რომელიც ვედებიდან მოდის და ანტიკურობაში ასე ცნობილია, აქ ისტორიის სპირალური განვითარების პარადიგმად გადაიქცა, ხოლო ისტორიიდან გასვლის ავესტურ-ბიბლიური პარადიგმა ისტორიის დასასრულის პარადიგმად ერთი და იგივე არსი სხვადასხვა პრიზმაში ოდნავ მოდიფიცირებული.

მეოცე საუკუნის პოსტმოდერნიზმმა კი დროის ლინეალური გაგება არალინეალურით შეცვალა, ანუ რიზომატული დროით, როდესაც დრო ხდება სივრცობრივად ყველა მიმართულებით გაშლადი, წყვეტადი, არახაზობრივი და ქაოსური.

მამასადამე, ისტორიის გააზრების პარადიგმა ყოველთვის დროის ამა თუ იმ გაგებას შეესაბამება და იგი ან რჩება ასეთ დროში ციკლური იქნება იგი, ლინეალური თუ რიზომატული – ანდა გადის ასეთი დროიდან. სხვა შესაძლებლობა არ არსებობს. თუ არ ჩავთვლით ისტორიის არსებობის და მისი შემცენების უარყოფელთ, რომლის მამამთავარი სოფისტი გორგია იყო, ალბათ აღმოსავლეთში კი ლაო-ძი. ამიტომ თავიდანვე ისტორიის გააზრების ორი პარადიგმა წარმოიშვა, რომელთა შიგნითაც თავს იყრიდა ყველა თეორია და რომლებიც ურთიერთბრძოლასა და ურთიერთუარყოფაში დღემდე აგრძელებენ არსებობას. ეს ბრძოლა დაუსრულებელია. ისტორიის საკაცობრიო ფილოსოფია საბოლოოდ ამ ორ მოდელზე შეიძლება დავიყვანოთ, რომელიც უძველეს აღმოსავლეთში იღებს სათავეს, როდესაც ინდოარიელები ქმნიდნენ თავიანთ პირველ წმინდა ტექსტებს.

როდესაც დროის გაგება იყო ციკლური, ვედების რიშებმა ისტორიის მარადიული წრებრუნვის პარადიგმა შექმნეს, რომელიც უკვე ხუთი ათასი წელი არსებობს და დროის ახალი გაგების ხანის დადგომისთანავე თავისებურ სახეცვლილებას განიცდის. ძველმა სპარსელებმა კი გვიანდელი ავესტას ფენებში ისტორიიდან გასვლის პარადიგმა წარმოშვეს, რომელიც შემდგომ ბიბლიას დაედო საფუძვლად. ინდოევროპულ კაცობრიობას დღემდე დროის სამი გაგება გააჩნდა, რომელსაც მისი არსებობის სამი ხანა შეესაბამება: ვედებიდან ავგუსტინემდე დროის ციკლური, ავგუსტინედან პოსტმოდერნამდე დროის ლინეალური, ხოლო პოსტმოდერნიდან დღემდე დროის არალინეარული, რიზომატული გაგებები არსებობდნენ. ეს სამი გაგება განსაზღვრავდა ამა თუ იმ ეპოქაში ისტორიისადმი დამოკიდებულებას, მის წარმოდგენას. ისტორიის გაგების პარადიგმები დროის ამ რომელიმე გაგების შიგნით არსებობდნენ, ებრძოდნენ ერთმანეთს, ქმნიდნენ ახალ თეორიებს, ანადგურებდნენ ძველს და გვაძლევდნენ გარკვეულ შედეგს. ვინ ვინ და ყველაზე მეტად პარადიგმათა ეს ბრძოლა პლატონმა, ნიცშემ და პოსტმოდერნმა იწვნია საკუთარ თავზე.

ისტორიის წრებრუნვის პარადიგმა

“ბრუნავს კანონის ბორბალი ზეცაში” – გვეუბნებიან ვედების ავტორები საუკუნეთა მიღმიდან (10. რიგ-ვედა. I მანდალა. 64) და ქმნიან პირველ წერილობით ძეგლს სადაც სამყაროსა და დროის ბრუნვაზეა საუბარი. ისინი ისტორიის ფილოსოფოსები არ იყვნენ, მაგრამ ისტორიის ფილოსოფიის ერთ-ერთი პარადიგმა დააფუძნეს, როდესაც წერდნენ “ამ წრეზე მბრუნავ ბორბალზე სახლობს ყველა არსება.”, “არ ცხელდება მისი ღერძი, თუმცა კი დიდ ტვირთს ეზიდება. არ ტყდება ის საუკუნეების მანძილზე...” მთელი სამყარო, ყოველი არსი, ამ დროის ბორბალზე მბრუნავია და ეს ბრუნვა მარადიულია, უბერებელია. “ბრუნავს ბორბალი უბერებელი”. სამყაროსა და დროის ყველაზე ლამაზი მეტაფორა კი რიგვედას II მანდალას სიმღერაში გადმოგვცა გრიტსამადამ და მისმა ოჯახმა: “მდინარეები ვარუნას სამყაროული კანონის მიხედვით მოძრაობენ, არ იღლებიან და არ ისვენებენ ისინი. სწრაფად, როგორც ჩიტები ისე ფრენენ წრეზე” (10. II

28). აქვე გაგახსენებთ, რომ IV მანდალაში (10. 53) მავადევი უმღერის ღმერთ სავიტარს, რომელიც მართავს დიად გზას, რომელიც მზის გზაა, ანუ სამყაროსა და დროის მარადიული წრებრუნვის გზა. სწორედ ამ დროიდან ამოძრავდა ისტორიის ფილოსოფიის ისტორიის ბორბალიც.

ახლა განვიხილოთ: რა იყო პურანებში სამყაროს აღნაგობასთან დაკავშირებით მთავარი აზრი? რა გადმოსცეს პურანების მრავალსაუკუნოვანმა სიბრძნემ? ის რომ მაჰაიუგა ერთი მთლიანი ციკლია, ბერძნული გაგებით, “ოქროს საუკუნიდან” ადამიანისა და კოსმოსის განადგურებამდე, რომლის შემდეგაც ყველაფერი ისევ თავიდან იწყება, როგორც ერთი დიდი ღვთაებრივი ფეიერვერკი, ან იქნებ ჰერაკლიტეს ბავშვის თამაში ქვიშაში? მაგრამ სად იყო ჰერაკლიტე და ჰესიოდეც, როდესაც პურანებში ადამიანთა ისტორიის ოთხი იუგა იყო აღწერილი. კრიტა იუგა – ღვთაებრივი დხარმას აბსოლუტური ბატობა და ადამიანთა ბედნიერი თანაცხოვრება ოქროს საუკუნის ყაიდაზე; ტრეტა იუგა – სიქველევების შემცირება მეოთხედით და ადამიანების მიერ ღმერთებისადმი მსხვერპლშეწირვების დაწყება, რათა მათი არასრულფასოვანი ყოფა გაუმჯობესდეს; დვაპარა იუგა – დედამიწის დიდი დამძიმება ადამიანთა ცოდვებით, ავადმყოფობებით, ტყუილით, ბოროტებით; და კალი იუგა – ადამიანთა თანაცხოვრების სრული დეგრადაცია, უბედურება, ყველაფრის დაცემა და ბოლომდე გარყვნა, ზნეობრივი სრული უკუნეთის დადგომა, რომელსაც ვერაფერი გამოასწორებს. საბოლოოდ ცხოვრების პირობების ისეთი გაუარესება, რომ გონივრულია მოითხოვო დიდი გამანადგურებელის – კალკის გამოჩენა. და იგი არ აყოვნებს – ღმერთი ვიშნუ გვევლინება კალკის სახით, ძვირფასეულობით მორთულ თეთრ ცხენზე ამხედრებული, შეიარაღებული მეომარი გამანადგურებლის მახვილით ხელში, ცხენის წინა, ერთი ფეხით ზეაწეული და საკმარისია, რომ ცხენმა ეს ფეხი მიწზე დადგას, რომ სამყარო მაშინვე დაიძირება უსასრულო ოკეანეში. პურანებში სამყაროს განადგურების რამდენიმე ვერსია არსებობს, რომელთაგან ყოველი ბრაჰმას ხელახალი დაძინებით და ყოველივეს ერთ უსასრულო ოკეანედ გადაქცევით სრულდება – ბრაჰმას მშვიდი ღამე – პრაღია, რომლის შემდეგაც ყველაფერი ღმერთის მიერ სამყაროს ახლიდან შექმნას ელოდება – ბრაჰმას დღეს. და ასე დაუსრულებლად ცვლის ეს კოსმიური დღე და ღამე ერთმანეთს. ეს ოთხი იუგა სამყაროს დაღმავალი ხაზია, კოსმიურ კატასტროფამდე მიმავალი, აღმავალი ხაზი კი სამყაროს ღმერთის მიერ შექმნისას იღებს სათავეს, რომლის აღწერილობა მანუსმირტიდან პურანებშიც გადავიდა: ღრმა ძილში ჩადირული, განუსაზღვრელი უკუნეთიდან, ღმერთის მიერ თანდათანობით ყველაფრის ფორმირება – ადამიანთა პირველი ეპოქის – კრიტა იუგას დადგომამდე. უფრო მარტივი ფერებით, ნათლად და სადად სამყაროს ამ მითოსურ სტრუქტურას ჰესიოდეც იმეორებს თავის თეოგონიაში. ეს არის წრე სამყაროს წარმოშობიდან მის განადგურებამდე: წარმოშობა – ფორმირება – განვითარება – დეგრადირება – განადგურება – კვლავ წარმოშობა – ფორმირება და ასე მარადიულად. – “ბრუნავს კანონის ბორბალი ზეცაში.”

არ იქნება სწორი ბჰაგავადგიტას მნიშვნელობა დავაკნინოთ, როდესაც ისტორიის ციკლურობის პარადიგმის ჩამოყალიბებაზე ვსაუბრობთ: “საკვირველია დაბადება ჩემი და საქმე ჩემი. ვინც ჭეშმარიტად შეიმეცნებს ამას – ხორცთან გაყრილი კვლავ დაბადებას

ადარ მიელტვის, არამედ ჩემთან მოიქცევა, ო, არჯუნა.” (2. ბჰაგავატგიტა გვ.38) “ბრუნვის წესს დაქვემდებარებული – თავად ბრაჰმას სამყაროც კი, ო, არჯუნა, კვლავ შემოიქცევა ... მე მივეცი დასაბამი – ბუნებაუჩინარმა – ამ მბრუნავ სამყაროს” (2. ბჰაგავატგიტა გვ. 60, 62). სამყარო ბრუნავს, მეორდება მუდმივად ერთი და იგივე და არაფერი ახალი დაუსრულებლად – ყოფიერება დახშულია, ჩაკეტილია თავის თავში – ყინულის მარადიულობა. ამიტომ ძველმა ინდოელებმა ადამიანის ამ წრეში ყოფნას “სამსარა” უწოდეს – ტანჯვის ბორბალი, საიდანაც ხსნაა საჭირო, განთავისუფლება, ამოვარდნა. ისტორია – სამსარაა.

ისტორიის წრეზე ბრუნვის მითოლოგიური მოდელი ბერძნული აზროვნების საწყისებშიც გამოვლინდა. იონური ფიზიკა მაშინ გაბრწყინდა საბერძნეთის ცაზე, როცა სამყაროს ციკლურობაზე დაიწყო საუბარი. აბა, არხე (სამყაროს საფუძველი) იმის გარეშე, რომ ყველაფერი მისგან მომდინარეობს და მასვე უბრუნდება, ხომ არაფერია? ეს აზრი, პირველად დიოგენე ლაერტმა გადმოსცა, როდესაც მთელი იონური სკოლის თვისება მითიურ პოეტს – მუსეოსს, ევმოლპეს შვილს, მიაწერა: “ის გვასწავლიდა, რომ ყველაფერი ამქვეყნად ერთიანიდან იბადება და ერთიანს უბრუნდება” – ამბობს დიოგენე. (6. დიოგენ ლაერტსკი 64) მაგრამ დავსვით კითხვა – იქნებ ეს მართალია? იქნებ მუსეოსი იყო საბერძნეთში ის პირველი ფილოსოფოსი ვინც დროის წრეზე ბრუნვაზე იწყო საუბარი?

იონური ფიზიკის მშვენება – ჰერაკლიტე გვიხსნის რომ ყველაფერი ცეცხლიდან მოდის და მასვე უბრუნდება. სამყაროს დასასრულს ყველაფერს შთანთქავს საყოველთაო ხანძარი, ისევე, როგორც ინდურ მითში ყოველი სამყაროული ციკლის ბოლოს შემა, ვიშნუს გველი, ცეცხლს აღმონერწყავს და მუსრავს დაბერებულ სამყაროს. “ცეცხლზე იცვლება ყველაფერი და ცეცხლი – ყველაფერზე, როგორც ოქროზე საქონელი და ოქრო – საქონელზე” (5. ჰერაკლიტე ფრ. 90), “ცეცხლია ავსება და დავსება. მისი დავსება სამყაროს შექმნაა, ავსება – სამყაროს დანთქმა ხანძარში.” (5. ჰერაკლიტე ფრ. 65). “ეს სამყარო – ერთი და იგივე ყველა არსისათვის არავის არ შეუქმნია, არც ღმერთაგანს და არც კაცთაგანს, არამედ ყოველთვის იყო, არის და კვლავ იქნება, როგორც მარადცოცხალი ცეცხლი, რომელიც – თანაბარზომიერად ხან იფეთქებს, ხან იშრიტება” (5. ჰერაკლიტე ფრ.30). ასე დაუსრულებლად შეგვიძლია ვუსმინოთ ჰერაკლიტეს სიტყვებს, კვლავ და კვლავ, დავტკბეთ მისი მეტყველი ენით, ეფესელი ტახტის მემკვიდრეს, რომელმაც სამყაროსა და დროის მარადიულ წრებრუნვაზე ბერძენთაგან ყველაზე ესთეტიზირებული ტექსტები შეგვიქმნა. ყველაფერი მარტივია სამყაროში: საიდანაც იწყება, იქ თავდება ყველაფერი და სადაც მთავრდება – იქედან იწყება ყველაფერი, რადგან “წრეხავს ერთი აქვს დასაწყისი და დასასრული” (5. ჰერაკლიტე ფრ.103). მაგრამ ყველაზე პოეტური ფრაზა, რითიც ეფესელმა ფილოსოფოსმა თავი დაგვამახსოვრა და შექმნა დროისა და მარადისობის შესახებ ყველაზე ლაკონური და საშინლად ტევადი მეტაფორა, გენიალურობამდე მარტივია – “მარადისობა ბავშვს ჰგავს, კენჭებით მოთამაშეს: ბავშვის სამეფო” (5. ჰერაკლიტე ფრ. 52)

სხვა ბერძენი ფილოსოფოსებიც აგრძელებენ აღნიშნულ ხაზს ისტორიის წაკითხვაში. სანამ ემპედოკლე სადილის შემდეგ კრატერში გაუჩინარდებოდა, სამყაროს შემოქმედი ოთხი ელემენტი – მიწა, ცეცხლი, წყალი და ჰაერი – დაგვიტოვა და გვითხრა – “ხან მეგობრობით აღვსილნი, ისინი ერთმანეთში მთლიანდებიან, ხანაც მძულვარე მტრობით გარბიან ერთმანეთისგან.” “და ეს მუდმივი ცვლა არასოდეს არ ჩერდება” (6. დიოგენ ლაერტსკი 64). ემპედოკლეს კოსმოსის ჩამოყალიბება ამ ოთხი ელემენტის ერთმანეთისაგან გათიშვით დაიწყო, მიაღწია სხვადასხვა კომბინაციურ დიფერენციაციას და მათივე ერთ მთელში გაერთიანებით დასრულდება. ეს გათიშვა და შეკავშირება – მტრობა და სიყვარული განსაზღვრავს სამყაროს ციკლურ ხასიათს.

ატომისტიკა იონური სკოლის პარადიგმას იმეორებს ისტორიის წაკითხვაში. ლევკიპესა და დემოკრიტესათვის ატომთა შემთხვევითი დაკავშირებებით სამყაროში უამრავი კოსმოსები წარმოიშვის, მათი ცენტრისმიერი მოძრაობით ეს კოსმოსები იზრდება, და ერთმანეთთან დაჯახებებით ბოლოს ილუპება: “სამყაროები უსასრულოა და ექვემდებარება წარმოშობასა და ნგრევას” (6. დიოგენ ლაერტსკი 373) და ეს პროცესი მარადიულად გრძელდება. სიმპლიციუსის აზრით დემოკრიტესთან: “სამყაროები გარდაიქმნებიან იმავე ატომებისაგან შემდგარ სხვა სამყაროებად და თუ ამავე სიმდიდრეს არა, იმავე ფორმას მაინც იღებენ” (3. დემოკრიტე. ეპიკურე. ფრაგმენტები, წერილები. თბილისი 1959 გვ. 81). ამიტომ ეპიკურე – ბერძნული ატომისტიკის დამასრულებელი ამბობს – “სამყაროში არაფერი ახალი არ ხდება” (3. დემოკრიტე. ეპიკურე. ფრაგმენტები, წერილები. თბილისი 1959 გვ. 233)

კოსმოსის წარმოშობა-მოსპობა ატომისტიკაში ატომთა დაკავშირება-დაცილებით არის ახსნილი. ემპედოკლესთან – საწყისი ნივთიერების შეერთება-განცალკევებით. ანაქსიმენთან – ქვემდებარე-ჰაერის გასქელება-გათხელებით. ანაქსიმანდრესთან კი აპეირონიდან გამოყოფითა და მასში უკან დაბრუნებით.

ისტორიიდან გასვლის პარადიგმა

რა არის ისტორია? როგორია იგი? ამ შეკითხვას გვიანდელ ავესტას ავტორებმა, ვედების რიშებისაგან განსხვავებული პასუხი გასცეს. თუკი ვედებში ისტორია წრეა და წრეზე ბრუნვაა, ავესტაში ისტორია ამ წრიდან გასვლაა, მისი შეწყვეტაა და გასვლა ზეისტორიულში. ამით ძველმა სპარსელებმა ისტორიის გააზრების ალტერნატივა შექმნეს, რომელიც დღესაც ცოცხალია ისტორიის შეწყვეტის პოსტმოდერნულ მითში. აბა სხვას რას უნდა ნიშნავდეს ავესტას ფრაზები – “როგორ იქნება უკეთესი სამყარო”.....”რა იქნება სამყაროს დასასრულს” (8. ормазд-яшм 26). – თუ არა ისტორიის წრის უარყოფას? ზარათუშტრა კი პასუხობს, რომ სამყაროს დასასრულს სიკეთე საბოლოოდ გამოეყოფა ბოროტებას და ეს უკანასკნელი განადგურდება. “რადგან საუკუნეთა დასასრულს, მატყუარათა ხვედრი იყოს – უარესი, ხოლო მართალთა – უკეთესი.” (8. Ясна 30. 4.) ეს ავესტური პარადიგმა იგივე ბიბლიური პარადიგმაა: იოანე ღმრთისმეტყველის გამოცხადებაში ვკითხულობთ ღმრთის გადმოცემას: “მე ვარ ანი და ჰაე, დასაბამი და დასასრული, პირველი და უკანასკნელი. აჰა, მოვალ მალე და ჩემთანაა

ნაცვლისგება ჩემი, და მისი საქმისაებრ მივაგებ თითოეულს.” იოანე გვამცნობს, რომ “ნეტარ არიან, რომელნიც აღასრულებენ მის მცნებებს, რათა ჰქონდეთ უფლება სიცოცხლის ხის მიმართ და ბჭეთა გავლით შევიდნენ ქალაქში. ხოლო გარე – ძაღლნი და მწვალებელნი და მეძავნი და მკვლელნი და კერპთმსახურნი და ყოველი მოყვარე და მთქმელი სიცრუისა”. მეორედ მოსვლისას გავდივართ ისტორიიდან.

ზოროასტრიზმი, ქრისტიანობა და ისლამი ესქატოლოგიურია, რადგან ყველგან იქ, როგორც კი ბოროტება მოისპობა დრო ნადგურდება და ჩვენ ისტორიიდან გავდივართ. ასეთი რამ ძველი ინდოელისათვის ან ბერძენისათვის წარმოუდგენელია. ისინი ვერასოდეს დაიჯერებდნენ, რომ სამყაროს ბოროტალი გაჩერდება როდესმე და ყოველი არსი ზეისტორიულში გადავა. არა! მათ არ შეეძლოთ, რომ სპარსელივით ან ქრისტიანივით დრო ღმერთის მიერ შექმნილ რაღაც მონაკვეთად განეხილათ, სადაც ბოროტებასა და სიკეთეს შორის ბრძოლა მიმდინარეობს, საბოლოოდ ბოროტების დამარცხებითა და ამდაგვარი საზრისით. მირჩა ელიადე წერს წიგნში “რელიგიური იდეებისა და რწმენის ისტორია” რომ “სწორხაზობრივი და შეზღუდული დროის შექმნით, როგორც ინტერვალის შექმნით, სადაც მოხდება ბრძოლა ბოროტებასთან, ორმაზდმა მას გარკვეული საზრისიც (ესქატოლოგიური) და გარკვეული დრამატული სტრუქტურაც მიანიჭა (ბრძოლა საბოლოო გამარჯვებამდე). ღირს იმის აღნიშვნა, რომ ორმაზდმა შექმნა შეზღუდული დრო, როგორც წმინდა ისტორია” (7. Мирча Элиаде. История веры и религиозных идей & 214)

პლატონი – პარადიგმატული კვანძი

პლატონი ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული ფიგურაა. მან ძველი დროების ისტორიის წაკითხვის ყველა პარადიგმა “შთანთქა”, “გადაყლაპა”, ისევე როგორც ნიცემ და შემდეგ უწონადი განზომილება – სიმულაციის სივრცე. ისტორიის წაკითხვის ვედური, ავესტურ-ბიბლიური და ასევე ანაქსაგორას პარადიგმა თავს იკრებს პლატონის ფართოფორმატიან ფილოსოფიაში. ამიტომ იყო სუკრატეს მოწაფე უნივერსალური მოაზროვნე. მან ყველა შეითვისა. ყველა ეს პარადიგმატული მოდელი როგორც კი უახლოვდება პლატონიც სისტემას, იძირება და ქრება მის მრავალშრიან აზროვნებაში. ისტორიის ფილოსოფიის ისტორიაში პლატონი შეგვიძლია კოსმოსის “შავ ხვრელს” შევადაროთ, რომელიც გარშემო მყოფ მთელს მატერიას იზიდავს, შთანთქავს და აქრობს საკუთარ წიაღში. სანამ გააქრობდეს კი, მანამ, თითოეული ობიექტის დეფორმირებას ახდენს. ასე დეფორმირდა მის ფილოსოფიაში ვედური ციკლური ბრუნვის, ავესტური ისტორიიდან გასვლის და ანაქსაგორას უსასრულო განვითარების პროცესის მოდელები. ძველ სამყაროში ამ მოდელთა შორის კონფლიქტი-წინააღმდეგობა გადაულახავი იყო. რომელიმე კულტურული ტრადიცია ან რომელიმე ფიგურა ყოველთვის ერთერთ მათგანს აირჩევდა, დანარჩენს კი უკუაგდებდა. პლატონმა კი ყველა მიიღო და გადაამუშავა საკუთარ “კოსმოსში”. ეს კონფლიქტი ერთი ფილოსოფიის სივრცის შიგნით გადავიდა და პარადიგმატული კვანძი შექმნა. ერთბაშად ყველაფერი შეიკუმშა, ერთმანეთის საპირისპიროდ გაიხლართა და დიდი წნევის შედეგად ისტორიის

ფილოსოფიის ისტორიაში გაიხსნა ახალი, ჯერ კიდევ ყველასათვის უცნობი განზომილება – ძველი სამყაროს “შავ ხვრელს” დღის სინათლეზე ისტორიის გაგების სიმულაციური განზომილება გამოჰყავს.

დიალოგ “პოლიტიკოსში” ჩვენ ვკითხულობთ “ღმერთი ხან წარმართავს სამყაროს მოძრაობას, ხან კი ხელს იღებს მასზე, როცა კოსმიური წრებრუნვა დროში სათანადო ზომას აღწევს. მაშინ სამყარო, თავისი თავის ბატონ-პატრონი, საპირისპირო მიმართულებით იწყებს ბრუნვას. მესაჩქეს განშორებული კოსმოსი ერთხანს კვლავ ძველებურად ასრულებს თავის წრებრუნვას. მაგრამ დროთა განმავლობაში, ძველი უწესრიგობაც ეუფლება და ყოველივე არსს დაღუპვის საფრთხე ემუქრება. მაშინ არსთა გამრიგე ღმერთი, რომელიც ხედავს, რომ ამ განსაცდელში მყოფ სამყაროს მისსივე ბორგვა დაშლასა და არყოფნის უფსკრულში დანთქმას უქადის – კვლავ ხელში იღებს საჩქეს, რათა მხსნელად მოველინოს ყოველივე სნეულისა და დაშლილ-დარღვეულს და მისთვის ჩვეული გეზით წარმართოს სამყაროს წრებრუნვა: კვლავ აწესრიგებს კოსმოსს” (4. პლატონი. “პოლიტიკოსი” ბაჩანა ბრეგვაძე. 203-204) – ასეთი სახით შედის პლატონის აზროვნებაში სამყაროსა და დროის ციკლურობის პარადიგმა. ჩვენ ვხედავთ, რომ აქ ციკლი აღარ არის ციკლი, აღარ არის სრული წრე. პლატონი სამყაროსა და დროის უჩვეულო განაზრებას გვთავაზობს – კოსმოსიდან ღმერთის დროებით “წასვლას” და როდესაც მის გარეშე რეგრესირებადი სამყარო დასაღუპავად და პირველყოფილ ქაოსში ჩასანთქმელად არის გამზადებული, ღმერთის კვლავ “მობრუნებას”. ამიტომ სამყარო არასოდეს არ იღუპება, მაგრამ პერიოდულად ღმერთის გარეშე დარჩენილი, მუდმივად დაღუპვის პირას მიდის. ეს მართლაც უჩვეულო წრეა, რომელიც აღარაა წრე.

ისტორიიდან გასვლის ავესტურ-ბიბლიური პარადიგმა, ასევე დეფორმირებული სახით დიალოგ “სახელმწიფოში” გამოქვაბულის მითში შემოდის. ამ მითში პლატონს ადამიანის ცხოვრება გამოქვაბულში ცხოვრებად აქვს წარმოდგენილი. ადამიანები თითქოს მიჯაჭვულნი არიან თავიანთ ადგილს და ხედავენ მხოლოდ მოპირდაპირე კედელზე მოძრავ საგანთა ჩრდილებს, რომლებსაც ზურგს უკან დანთებულ ცეცხლსა და მათ შორის სხვა ადამიანებს მიერ ჩამოტარებული საგნები ქმნიან. და ვინაიდან ადამიანები მთელი ცხოვრების მანძილზე მხოლოდ საგანთა ჩრდილებს ხედავენ, ისინი ნამდვილი საგნები ჰგონიან: ამ ჩრდილთა მონაცვლეობები კი, მოვლენათა მონაცვლეობები, რეალური პროცესები – ეს არის ისტორია. ფილოსოფოსი ლამაზი მეტაფორით და რამდენიმე შტრიხით გადმოგვცემს ისტორიის ხატს: გამოქვაბულის კედელ-ეკრანზე დაუსრულებლად მოთამაშე ჩრდილთა პროცესს. ეს არის ანაქსაგორას დაუსრულებელი პროგრესის მოდელი. მაგრამ პლატონი აგრძელებს: თუკი გამოქვაბულის კედელ-ეკრანზე ჩრდილთა თამაში ისტორიული პროცესია, რომელიც პლატონის ონტოლოგიაში არანამდვილად არსებულს, მოჩვენებით სამყაროს მიეკუთვნება, გამოქვაბულიდან ზემოთ სვლა, არანამდვილ სამყაროდან, ადამიანის სულის ჭეშმარიტ სამყაროში გადანაცვლება, იდეალურ სამყარომდე ამაღლებაა და

საბოლოო ჯამში ყოფიერების საფუძვლამდე, აბსოლუტური სიკეთის იდეამდე – მზემდე – ამაღლება. გამოქვაბულის კედელზე ისტორიის პროცესი მიმდინარეობს, ხოლო გამოქვაბულიდან გამოსვლა და მზემდე ამაღლება, ისტორიიდან გასვლის მეტაფორაა. ავესტურ-ბიბლიური პარადიგმისაგან განსხვავებით აქ ისტორიიდან გასვლა საყოველთაო განკითხვით და სამყაროს დასასრულით კი არ მიიღწევა, არამედ დამოუკიდებლად, ინდივიდუალური სულის საკუთარი ძალისხმევით. იგი უერთდება ჭეშმარიტ ყოფიერებას, სადაც მატერიალური სამყარო, დრო და ისტორია არაა. არანამდვილი ყოფიერება, გამოქვაბულის კედელი და მოჩვენებითი პროცესები, განაგრძობენ მოჩვენებით არსებობას. აქ ვხედავთ ისტორიიდან გასვლის პარადიგმამაც პლატონთან როგორ იცვალა ფორმა მის სრულ გაქრობამდე.

ასე “შთანთქა” პლატონმა მისი დროის ისტორიის წაკითხვის ყველა მოდელი. ასეთი დეფორმაცია მიაყენა მან მათ და ასე გააქრო ისინი თავის მრავალგანზომილებიან მოძღვრებაში.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენ გამოვეცით ინდოარიულ მითოლოგიურ სიტემებში ჩამოყალიბებული ისტორიის წაკითხვის პირველი პარადიგმები და მათი მემკვიდრეობითობა: ერთი მხრივ ვედებში აღწერილი ისტორიის მარადიული წრებრუნვის მითის (რომელიც პურანებშიც და ბჰაგავადგიტაშიც არის წარმოდგენილი) გადატანა ძველბერძნულ მითოლოგიაში და აქედან, შემდგომ ძველბერძენ ფილოსოფოსთა კოსმოლოგიებში. მეორე მხრივ კი, ისტორიიდან გასვლის ზოროასტრული (ავესტას გვიანდელი ტექსტები) მითის გადატანა ბიბლიაში, იოანე ღმრთისმეტყველის გამოცხადებაში. ვაჩვენებთ, რომ ამ ფართო ტერიტორიულ-ისტორიულ არეალში, შუა საუკუნეების დადგომამდე, დროის ერთი და იგივე – ციკლური გაგების პირობებში, ერთმანეთის გვერდიგვერდ არსებობდა და ებრძოდა მუდამ ერთმანეთს ისტორიის წაკითხვის ეს ორი პარადიგმა, რომელმაც პლატონის ფილოსოფიურ სიტემაში ურთიერთსინთეზირება-ურთიერთანულირება განიცადა.

literatura:

1. biblia (1989) saqarTvelos sapatriarqo.. Tbilisi.
2. bhagavatgita (2006) Targmani levan ramiSvilis. gamomcemloba universali. Tbilisi
3. demokrite. epikure. (1959) fragmentebi, werilebi. “sabWoTa saqarTvelo”Tbilisi
4. platoni. (2006) “politikosi” თარგმანი baCana bregvaZebo. Tbilisi
5. heraklite. (1991) fragmentebi. “lari” #1 gv. 99-117
6. Диоген лаэртский (1979) О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. мысл. москва
7. Элиаде М.. (1999) История веры и религиозных идей. мысл. москва
8. Тексты (1984) Литература древнего востока. издательство Московского университета
9. Платон (1971) сочинения т I, II, III мысл. москва
10. Ригведа Перевод выполнен Т.Я. Елизаренковой <http://scriptures.ru/vedas/rigveda.htm>

Elizbar Elizbarashvili

The Paradigms of Reading the History in the Indo-Aryan Mythologies

Abstract

The article deals with the first paradigms of reading the history formed within the Indo-Aryan mythological systems and with their inheritance: On the one hand transfer of the myth of

eternal circulation narrated in the Vedas (presented also in the Puranas and in the Bhagavad Gita) to the ancient Greek mythology and through it to ancient Greek philosophers' cosmologies; on the other hand transfer of Zoroastrian (latest texts of Avesta) myth of exiting the history to Bible, Revelation of Saint John the Divine. In the article is shown, that in this large historical-territorial areal, before middle ages, in the conditions of cyclic perception of time, co-existed and always struggled with each other these two paradigms of readings the history, those suffered mutual synthesis and mutual annihilation in Plato's philosophical system.

Key words: paradigm, history, philosophy, circulation, time.

მარიამ ზაქარიაშვილი, ირაკლი ჭიჭაშვილი
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ელექტრონული თამაშები სასწავლო პროცესში და ქართული პერსპექტივა

უკვე დიდი ხანია, რაც მსოფლიოში ელექტრონული თამაშების გამოყენება გართობის ფარგლებს გასცდა და მან სასწავლო დანიშნულება შეიძინა. დღეისათვის ელექტრონული თამაშების სააუდიტორიო/საკლასო სწავლების პროცესში წარმატებით გამოყენების პრაქტიკა მრავალ ქვეყანაში არსებობს. რა არის ელექტრონული თამაში? რა ტიპის თამაშებს იყენებენ? როგორ ახდენენ მასწავლებლები მათ ინტეგრაციას სასწავლო გეგმებში? რა პედაგოგიურ მიზნებს აღწევენ და რა შედეგებს იღებენ? რითაა საინტერესო თამაშების გამოყენება საგანმანათლებლო სისტემისათვის? რა მდგომარეობაა ამ მხრივ საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემაში, როგორია ქართული პერსპექტივა? ეს არის ნაშრომის ძირითადი კითხვარი, რომლებზეც პასუხი გაცემულია ევროპული და ქართული სკოლების გამოცდილების კვლევების მიმოხილვაზე დაყრდნობით.

რა არის ელექტრონული თამაში?

ელექტრონული (კომპიუტერული) თამაში არის პროგრამა, რომელშიც ჩამოყალიბებული მიზნის მისაღწევად ერთი ან რამდენიმე მოთამაშე იღებს გადაწყვეტილებას სათამაშო ობიექტებისა და რესურსების მეშვეობით.

რატომ არის კომპიუტერული თამაში მიმზიდველი?

- თამაში გასართობია: იგი სიამოვნებას გვანიჭებს;
- თამაშს აქვს მიზნები: მიზანი აღვიძებს მოტივაციას;
- თამაშს აქვს წესები: იგი კარგად სტრუქტურირებულია;
- თამაში ინტერაქტიულია: საშუალებას გვაძლევს გავაკეთოთ;
- თამაშს აქვს შედეგი: საშუალებას გვაძლევს ვისწავლოთ;
- თამაშში შესაძლებელია მოგება: საკუთარი თავით სიამაყის საშუალებას გვაძლევს;
- თამაში შეიცავს შეჯიბრის/კონფლიქტის/სირთულეების მომენტებს: ზრდის მოთამაშეში ადრენალინის დონეს;
- თამაში გვიბიძგებს პრობლემების გადაჭრისაკენ: ზრდის მოთამაშის შემოქმედებითობას;

- თამაში ხასიათდება ინტერაქციით: გვამღევს სოციალური ურთიერთქმედების, ჯგუფური მუშაობის საშუალებას;
- თამაშს აქვს სიუჟეტი: იწვევს მოთამაშის ემოციას.

თანამედროვე ინფორმაციულ სამყაროში ელექტრონული თამაშები კომერციულად წარმატებული, თუმცა ძვირად ღირებული ბიზნესია. წამყვანი კომპანიები დიდ თანხებს აბანდებენ, რომ თამაშები მიმზიდველი გახადონ და მათში ბუნებრივად იყოს გამოხატული შემეცნებითი კომპონენტიც.

საგანმანათლებლო ელექტრონული თამაშები შედარებით ახალი მიმართულებაა მდიდარი ქვეყნებისათვისაც. ელექტრონული თამაშების განმარტების ქვეშ, შესაძლოა, მოექცეს ვიდეოთამაშები, ინტერნეტთამაშები, სტრატეგიები, სიმულაციები, როლური და სათავგადასავლო თამაშები, რბოლები, თავსატეხები და სხვ., რომელთა გაშვება შესაძლებელია კომპიუტერზე, სათამაშო კონსოლებზე, მობილურ ტელეფონებზე.

მიღწეული წარმატებები უბიძგებს განათლების ექსპერტებს, მკვლევარებს, სულ უფრო ხშირად მიმართონ საგანმანათლებლო პროცესში თამაშების გამოყენების შესწავლისა და დანერგვის პროექტებს. ევროპის ქვეყნებში, ევროპული ქსელის მიერ, მიმდინარეობს კვლევები სასწავლო პროცესში თამაშების გამოყენების შესახებ. გარდა საგანმანათლებლო მიზნებით შექმნილი თამაშებისა ევროპელი მასწავლებლები სწავლების პროცესში იყენებენ როგორც გასართობ, ისე კომერციულ თამაშებს. მათი ჩამონათვალი საკმაოდ მრავალფეროვანია.

თამაშის ტიპები - კომპიუტერულ თამაშებს ხშირად ყოფენ სხვადასხვა ჟანრებად. ცხრილში წარმოდგენილია იმ თამაშების ტიპები, რომლებიც ყველაზე ხშირად გვხვდება. თამაში შესაძლებელია აერთიანებდეს მრავალ ელემენტს, სხვადასხვა ტიპსა და ტექნიკას.

თამაშის ჟანრი	ძირითადი მახასიათებლები
სათავგადასავლო თამაში	სათავგადასავლო თამაშში მოცემულია ერთი დიდი საერთო სცენარი; თავგადასავალში შემავალი ცალკეული დავალებები უკავშირდება სასწავლო გეგმას.
სიმულაცია	მოთამაშე მართავს მოდელს/სიმულაციას, რომელიც შემდგომ წინასწარ დაპროგრამებული წესების/რეგულაციების მიხედვით მოქმედებს. სასურველია ეს წესები შეესაბამებოდეს სასწავლო გეგმას.
შეჯიბრი	მოთამაშე მართავს ობიექტს, რომლებმაც გარკვეული წინააღმდეგობები უნდა გადალახონ (ავტომატქანების რალის ტიპის)
ლაბირინთი	ორ, ან სამგანზომილებიან სივრცეში მოძრაობა, სადაც გარკვეული სახის დაბრკოლებებია გადასალახი. ასეთ თამაშებში დროს აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა

უნარების განსავითარებელი	მოკლე თამაშები მკაფიო სასწავლო მიზნებით. შეიძლება იყოს უნარების განსავითარებელი (მაგ., თვალისა და ხელის კოორდინაცია, კონცენტრაცია, მეხსიერება, პრობლემების გადაჭრა)
შემოქმედებითი/მოდელის აგება	ეს ხშირად თამაშის ნაწილია (და არა თვითონ თამაში). მაგალითად რბოლის შემთხვევაში ბავშვმა შეიძლება თვითონ ააწყოს მანქანა
ტრადიციული თამაშები	ტრადიციული ჭადრაკის, ან პა-სეანსის ტიპის თამაში კომპიუტერში
როლური თამაში	მოთამაშე ირჩევს პერსონაჟს და თამაშის მონაწილე სხვა, კომპიუტერის მიერ კონტროლირებულ პერსონაჟებთან ერთად ირჩევს და განსაზღვრავს თამაშის მიმართულებას.
სტრატეგია	მიუხედავად იმისა, რომ ყველა თამაშს აქვს სტრატეგიული ელემენტი, კონკრეტულად ამ ჟანრის თამაშს სხვებისგან ის განასხვავებს, რომ შედეგი დამოკიდებულია ყოველთვის მოთამაშის მიერ სხვადასხვა ეტაპზე მიღებულ გადაწყვეტილებაზე.

ევროპული ქვეყნების საგანმანათლებლო სისტემებში თამაშების გამოყენება უფრო ესპერიმენტული ხასიათისაა. საგანმანათლებლო თამაშები, რომლებიც სასწავლო პროგრამაშია შეტანილი, იშვიათია. თამაშების გამოყენება, ძირითადად ეხმაურება იმ ახალ გამოწვევებს, რომელთა წინაშეც დგას საშუალო განათლების სისტემები, კერძოდ, საგანმანათლებლო სისტემის მიმართ მოსწავლეთა მზარდი უკმაყოფილება, მათი მოტივაციისა და პედაგოგთა ეფექტიანობის გაზრდის აუცილებლობა. საგანმანათლებლო თამაშები მოიაზრება, ასევე, როგორც ახალი პედაგოგიური ინსტრუმენტი.

მზარდი პრაქტიკა - მიუხედავად საგანმანათლებლო სისტემების მასშტაბურობისა, სკოლებში კომპიუტერული თამაშების გამოყენების მაგალითები არ არის მრავალრიცხოვანი, თუმცა მუდმივად მზარდია. თამაშების გამოყენების საკითხს ეძღვნება სულ უფრო მეტი სემინარი და კონფერენცია, ქვეყნდება აკადემიური სტატიები. ზოგ ქვეყანაში თამაშების ექსპერიმენტული დაგეგმვა საგანმანათლებლო პროცესში, უშუალოდ, განათლების სამინისტროების მიერ არის ინიცირებული. მაგალითისათვის, ნიდერლანდებში პროექტი "თამაშების ატელიე" ეძღვნება მობილურ თამაშებზე დაფუძნებული სწავლების განვითარებას. **The Games Atelier, The Netherlands – A location-based mobile game platform** პროექტის საპილოტე ფაზის შემდეგ ის ხელმისაწვდომი იქნება ყველა საშუალო სკოლისათვის. ზოგ შემთხვევაში განათლების სამინისტრო სკოლებისათვის იძენს და ავრცელებს კომპერციული საგანმანათლებლო თამაშების ლიცენზიებს (მაგალითად, Zoo Tycoon ავსტრიაში http://games.eun.org/upload/gis-synthesis_report_en.pdf, Hojby School - დანიაში).

შოტლანდიაში სასკოლო დეპარტამენტი მხარს უჭერს მოძველებული კომერციული თამაშების ხელახალ მორგებას სასწავლო პროცესში გამოსაყენებლად.

საზოგადოდ, საგანმანათლებლო სისტემაში გამოყოფენ

თამაშების გამოყენების ოთხი მოდელი:

- ჩამორჩენილი მოსწავლეების დახმარება;
- განათლების მოდერნიზების საშუალება;
- ინოვაციისა და განსაკუთრებული უნარების განვითარების ხერხი;
- მომავალი მოქალაქეების ვირტუალურ სამყაროებში გათვითცნობიერების საშუალება.

თამაშების გამოყენების პედაგოგიური ჩარჩოები - ევროპული პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ მასწავლებლების მიერ ელექტრონული თამაშები საგულდაგულოდ შეირჩევა მათი დიდაქტიკური ღირებულებებიდან გამომდინარე. უპირატესობა, ასევე, ენიჭება იმ თამაშებს, რომლებიც საშუალებას იძლევიან, მოახდინონ მოსწავლეთა დიფერენცირება და თითოეული მათგანისათვის სწავლების ინდივიდუალური ხერხი და ტემპი გამოიყენონ.

დიდი ყურადღება ეთმობა თამაშის გამოყენების პირობებს. ზოგჯერ თამაშში მთელი კლასი მონაწილეობს, ორ ან მეტ გუნდად დაყოფილი; ზოგჯერ გუნდი სხვა კლასის ან სკოლის გუნდს ეთამაშება. შესაძლებელია თამაშის ინდივიდუალურ რეჟიმში განხორციელებაც. ნებისმიერ შემთხვევაში, დიდი მნიშვნელობა აქვს თამაშის შემდგომ დისკუსიას, რომლის დროსაც ხდება გამოყენებული სტრატეგიებისა და შექმნილი სირთულეების დამლევის გზების განხილვა.

მოსწავლეთა გაზრდილი მოტივაცია - კომპიუტერული თამაშების საგანმანათლებლო პროცესში ინტეგრაციის შედეგად, საგრძნობლად იზრდება მოსწავლეთა მოტივაცია. თამაშები აკავშირებს მათ ყოველდღიურ რეალობას სასკოლო გარემოსთან. მოსწავლეებს მოსწონთ ასევე "სათამაშო" ელემენტი და აქტიური შემეცნება "მოთამაშის" როლში, განსაკუთრებით, კონკრეტული სათამაშო ამოცანის გადაწყვეტის პროცესში.

საკლასო თამაშებით იზრდება მოსწავლეთა თავდაჯერებულობაც. თამაშებში უფრო გამოცდილ მოსწავლეებს საშუალება ეძლევათ, დაეხმარონ თანატოლებს. ზოგადად კარგად გააზრებული სათამაშო ატმოსფერო ხსნის სწავლასთან და შეცდომებთან დაკავშირებულ დრამატულ მომენტებს, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დაბალი აკადემიური მოსწრების მოსწავლეების ჩართულობის გასააზრებლად.

თამაშების შედეგად ხდება ზოგიერთი უნარ-ჩვევის საგრძნობი გაუმჯობესება, კერძოდ, სოციალური, ინტელექტუალური, სივრცით-რიტმული. თუმცა ჯერ კიდევ არ არის ბოლომდე შესწავლილი, თამაშების გავლენა კონკრეტულ საგანთან დაკავშირებული ცოდნისა და უნარების განვითარებაზე.

თამაშების ურთიერთქმედება ტრადიციულ პედაგოგიკასთან - ევროპული გამოცდილების მიხედვით, ხშირად კლასში თამაშის გამოყენებას წინ უსწრებს გარკვეული შემზადება. მაგალითად, რომელიმე ისტორიულ პიროვნებასთან დაკავშირებული თამაშების დაწყებამდე კლასი კითხულობს ლიტერატურას ან დოკუმენტურ მასალებს შესაბამის პერიოდსა და ამ პიროვნებაზე.

თამაშის მოლოდინი უჩვეულოდ აძლიერებს მოსწავლეთა მოტივაციას და წაკითხულისადმი ინტერესს. ზოგჯერ წაკითხული მასალა გამოიყენება თამაშის ახალი სცენარების, მოქმედი პირების ან სპეციფიკური პირობების შესაქმნელად. თამაშისა და ტრადიციული სწავლების მეთოდების შეჯერება ხელს უწყობს შესწავლილი მასალის განმტკიცებასა და უკეთ დამახსოვრებას. თამაშის შემდეგ მოსწავლეები ენთუზიაზმით გამოხატავენ ხოლმე საკუთარ შთაბეჭდილებებს ტექსტებით, დღიურებით, ნახატებითა თუ ფოტოებით.

ურთიერთთანამშრომლობის გამოცდილება - მასწავლებლები, რომლებიც თამაშებს საგაკვეთილო პროცესში აქტიურად იყენებენ ხშირად უზიარებენ გამოცდილებას ერთმანეთს და, ასევე, ამ საკითხში ნაკლებად გამოცდილ კოლეგებს. ასეთი ინტერაქცია, მეტწილად, ინტერნეტის საშუალებით ხდება. ასეთი მოდელი ხელს უწყობს მასწავლებელთა ურთიერთობის გაღრმავებას ისტ მენეჯერებთან, კოლეგებთან. არც თუ იშვიათად, ელექტრონული თამაშების შესახებ ინფორმაცია გადაეცემა მშობლებსაც.

მასწავლებელთა შეხედულებები - რა არის მასწავლებელთა მოლოდინი სკოლაში ელექტრონული თამაშების გამოყენებასთან დაკავშირებით? ევროპელი მასწავლებლები მიიჩნევენ, რომ "იდეალური" თამაში უნდა შეიცავდეს ღირებულ შინაარსსა და ინფორმაციას, იყოს ადვილად გასაგები, საგაკვეთილო საჭიროებებზე მორგებადი და გამოყენებადი, ასევე დიდაქტიკურად კარგად სტრუქტურირებული.

მასწავლებელთა ტიპური პრობლემები, ელექტრონული თამაშების გამოყენებასთან დაკავშირებით, ეხება სილაბუსთან თავსებადობას, სწავლების დროის ორგანიზებასა და კომპიუტერების ნაკლებობას. ასევე, თამაშების შეძენის ლიცენზირებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, შესაბამისი ტრენინგისა და მხარდაჭერის ნაკლებობას, შესაძლო ნეგატიურ გავლენებს და სხვ.

ქართული პერსპექტივა - საქართველოს სკოლების კომპიუტერიზაციის პირობებში, ელექტრონულ სასწავლო რესურსებთან ერთად, რომლებიც უკვე ხელმისაწვდომია (გეოგებრა, ქიმიის ვირტუალური ლაბორატორია, ფიზიკის ლაბორატორია, <http://soft.dlf.ge>)

შესაძლებელი ხდება ელექტრონული საცდელი თამაშების სასწავლო პროცესში გამოყენება. აღნიშნული ინიციატივის განვითარებასა და საპილოტე რეჟიმში დანერგვაზე ზრუნავს მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ ინტერნეტ სივრცეში (<http://www.tpdg.ge>, <http://www.buki.ge>) ელექტრონული რესურსები, "ისწავლე ხალისით" წარმოდგენილია ქართული ელექტრონული საგანმანათლებლო თამაშები. სახელდობრ: "აბოს ცხოვრების გზა"; "ბუნება" (სახალისო შემეცნებითი თამაში ბუნებისა და გეოგრაფიაში); "დინამიური მათემატიკა"; "ვირტუალური მიკროსკოპი"; "ვისწავლოთ ინგლისური"; "ზმნისწინები"; "ინტელის საგანმანათლებლო თამაში"; "მოგზაურობა კოლხეთში"; "ვეფხისტყაოსანი"; "იავნანამ რა ჰქმნა?"; "მოლაპარაკე ანბანი"; "რწყილი და ჭიანჭველა"; "სახალისო მათემატიკა"; "ქამა ბუკი"; "წიქარა - ზოგადსაგანმანათლებლო შემეცნებითი თამაში"; "მაუსვილში" ...

საგანმანათლებლო თამაშების შექმნის მიზნით მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრის მიერ (საორგანიზაციო კომიტეტი: მასწავლებელთა ისტ ტრენინგების კოორდინატორი-ეკა ჯელაძე) 2011 წლის თებერვლიდან 1 მარტამდე მიმდინარეობდა ტრენინგი. საგანმანათლებლო ელექტრონული თამაშების სცენარების შექმნაზე. პროექტი დასრულდა აპრილის ბოლოს. პროექტის შედეგად შეიქმნა 8 საგანმანათლებლო თამაში სხვადასხვა საგნობრივ ჯგუფში. პროექტში მონაწილეობას იღებდა საუკეთესო ელექტრონული რესურსების კონკურსში გამარჯვებული 25 მასწავლებელი საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან, ტექნიკური ფაკულტეტის სტუდენტები და საგანმანათლებლო ექსპერტები.

მასწავლებლები წარმოადგენდნენ სხვადასხვა საგნობრივ სფეროებს. ტრენინგის გავლის შემდეგ მოხდა მასწავლებელთა მცირე ჯგუფებად დაყოფა საგნების მიხედვით. თითოეულ ჯგუფს დაევალა საგანმანათლებლო თამაშის სცენარის, დიზაინის აგება (თამაშის სასწავლო მიზნების განსაზღვრა, თამაშის სიუჟეტის აგება, თამაშის საგანმანათლებლო შინაარსის ჩამოყალიბება); შემდგომ მოხდა ტექნიკური ჯგუფის ჩართვა, რომელთაც დაევალათ აგებული დიზაინის კომპიუტერული მოდელირება. თამაშების აგება გაგრძელდა ვირტუალურ რეჟიმში მუშაობის გზით. საგანმანათლებლო თამაშის სისწორეზე პასუხისმგებლობას უზრუნველყოფდა ექსპერტი. ორი თვის მუშაობის შედეგად მოხდა თამაშების საბლოოო გამართვა, სამოდელო მეცადინეობების გეგმების შედგენა შესაბამისი თამაშის სცენარის მიხედვით, მისი შეთანხმება ექსპერტთან და პილოტირება საკუთარ კლასებში. მომდევნო ეტაპზე კი ფართო სასკოლო ქსელში გაშვება.

აღნიშნული პროექტის შედეგად შეიქმნა ქართული საგანმანათლებლო თამაშები: "ვანოს ზღაპარი"; "ალისას თავგადასავალი"; "ბუნებისმეტყველება"; "მოგზაურობა საქართველოში"; "რობიზონ კრუზო"; "დროსთან თამაში"; "ქართული ენა"; "მიხო პაპას მარანი".

პროექტში მონაწილეობას ვიღებდი მეც, როგორც მათემატიკის მასწავლებელი. მათემატიკის ჯგუფში ჩემთან ერთად ჩართული იყვნენ მათემატიკის მასწავლებლები თამარ ბუაჩიძე (ხაშური) ლუდმილა ფოლადიშვილი (თბილისი), ზურაბ კეკელიძე (ბათუმი), გიორგი ხებრელიშვილი - ტექნიკური პირი, ზაქარია გიუნაშვილი - ექსპერტი. ჩამოთვლილი თამაშებიდან, თამაში - "მიხო პაპას მარანი" შეიქმნა წარმოდგენილი ჯგუფის მიერ. თამაშის საგანმანათლებლო მიზანი შემდეგნაირად განისაზღვრა:

- პრაქტიკული საქმიანობის ოპტიმალური დაგეგმვა;
- ფინანსური წიგნიერების განვითარება;
- პრაქტიკიდან გამომდინარე პრობლემების გადაჭრა "სამომხმარებლო არითმეტიკის" დახმარებით;
- გეომეტრიული ფიგურების ზომების დადგენა-შეფასება.

პრინციპები, რომლებიც ხელს უწყობს სწავლას თამაშის დროს:

- აქტიური სწავლა - გაკეთება და რეფლექსია;
- თამაშის სამყაროს დაკავშირება რეალურ სამყაროსთან;
- საკუთარ საქციელზე დაკვირვება;
- თითოეული მიღწევისათვის ჯილდოს მიღება;

- ვარჯიშის წახალისება;
- ყოველ დონეზე ახალი უნარების გავარჯიშება;
- გაკეთება, ფიქრი და სტრატეგიული დაგეგმარება;
- მოვლენების არსის წვდომა/აღმოცენა დამოუკიდებლად;
- ინფორმაციის დაკავშირება ერთმანეთთან;
- მარტივი ამოცანებიდან რთულ ამოცანებზე გადასვლა;
- ერთი და იგივე უნარ-ჩვევის ხშირად გამოყენება;
- თამაშსა და სწავლას შორის ურთიერთქმედებაზე ფიქრი;
- თამაშებისა და მათი კულტურის შესახებ ფიქრი;
- თამაშის ყველა ნაწილში აზრის პოვნა;
- სხვა მოთამაშეებთან გამოცდილების გაზიარება;
- სხვების დახმარება.

საგანმანათლებლო ელექტრონული თამაშების გამოყენება სასწავლო პროცესში მოითხოვს სრულიად ახალ მიდგომას, სრულიად ახალ სტრატეგიას პედაგოგიურ საქმიანობაში.

რითია წარმტაცი საგანმანათლებლო ელექტრონული თამაშების გამოყენება სასწავლო პროცესში როგორც მასწავლებლისათვის და როგორც მოსწავლისათვის?

ძნელია ამ კითხვაზე დამაჯერებელი პასუხის გაცემა. ჯერ ხომ არ გვაქვს გასაზიარებლად დაგროვილი საქართველოს სკოლებში, უმაღლეს სასწავლებლებში ელექტრონული თამაშების გამოყენების გამოცდილება. ინტერნეტში კი მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყნიდან მასწავლებლების, და რაც მთავარია, მოსწავლეების იმდენი ადტაცებული გამოხმაურებაა. ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაში, სჯობს დავეთანხმოთ ბილ-გეიტსის მოსაზრებას სტატიიდან „კომპიუტერული ტექნოლოგიების განათლებაში - საუკეთესო ინვესტიცია“ („გზა წინსვლისაკენ“ - ~_`The Road Ahead“) - „სწრაფვა ტექნოლოგიებისაკენ და მისი განათლებაში გამოყენების სურვილთან შერწყმა, სხვა და სხვა ასაკის ადამიანებს მისცემს საშუალებას, როგორც სკოლაში, ასევე მის კედლებს გარეთ, ისწავლონ უფრო ადვილად, ხალისიანად და მეტი წარმატებით, ვიდრე ეს იყო ადრე...“

გამოყენებული ვებ-გვერდები:

1. <http://www.soft.dlf.ge>
2. <http://www.tpdg.ge>,
3. <http://www.buki.ge>
4. <http://www.kodala.ge>.
5. <http://www.teremoc.ru/game/game.htm>
6. <http://www.nplg.gov.ge>
7. http://innovative-education.org/files/publications/Statia_tamashebe.pdf
8. http://games.eun.org/upload/gis-synthesis_report_en.pdf

Abstract

The successful usage of electronic games in classroom teaching process has been put in practice in many countries. What type of games is being used? How do teachers integrate them into curriculum and what pedagogical aims and outcomes they receive in the end? What is the importance of using them in educational system? What are the conditions in this field in Georgian educational system and how is the Georgian perspective? This is the main content of the article to which the answers are responded by the European and Georgian educational systems experience, research and analysis.

Key words: electronic games, types of games, usage of games

ლელა თავდგირიძე

შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

პიროვნული ურთიერთობები, როგორც მოტივაციის ამაღლების საშუალება

„მე ჩემს მასწავლებლად ის ადამიანები მიმაჩნია, რომლებმაც საგანი კი არ შემასწავლეს, არამედ შემაყვარეს. ჩემთვის მასწავლებლობა საგნის ცოდნა კი არ არის, არამედ ღვთიით მონიჭებული უნარი, სხვას გადასცე ცოდნა და ისე შეაყვარო საგანი, რომ განცვიფრებულმა იფიქროს ეს რომ არ მცოდნოდა, რა მეშველებოდა, ამ ჩემს ცხოვრებას რა ფასი ექნებოდაო“ - წერდა ნოდარ დუმბაძე (3, 254). მასწავლებლის პიროვნულ თვისებებს, მის დამოკიდებულებას მოსწავლეებისა და მშობლებისადმი გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სწავლა/სწავლებაში. ლ. ნ. ტოლსტოი წერდა: „თუ მასწავლებელს გააჩნია მხოლოდ საქმის სიყვარული, იგი იქნება კარგი მასწავლებელი. თუ მასწავლებელს აქვს მოსწავლისადმი სიყვარული როგორც მამას, დედას, იგი სჯობს იმ მასწავლებელს, რომელმაც მხოლოდ წაკითხულით იცის და არ გააჩნია სიყვარული არც საქმისადმი, არც მოსწავლისადმი. თუ მასწავლებელი შეართებს საქმისა და მოსწავლეთა სიყვარულს–ის იქნება სრულყოფილი მასწავლებელი“ (1, 177) . ბავშვების სიყვარულის გარეშე არაა და არც შეიძლება იყოს მასწავლებელი.

მასწავლებლის ეთიკის კოდექსში აღნიშნულია: „მასწავლებელი არ აყენებს მოსწავლეს სიტყვიერ, ფიზიკურ თუ სხვა სახის შეურაცხყოფას. მასწავლებელი ითავსებს მოსწავლის მრჩეველის ფუნქციას სასწავლო პროცესში წარმოქმნილი სიძნელეების გადასაღებად და, მოსწავლის სურვილის შემთხვევაში, ეხმარება მას

პირადი პრობლემების მოგვარებაშიც. მასწავლებელი იჩენს თანაბარ ყურადღებასა და მზრუნველობას ყველა მოსწავლის მიმართ განურჩევლად მათი სოციალური, ეთნიკური, რელიგიური, გენდერული, ლინგვისტური თუ მსოფლმხედველობრივი კუთვნილებისა. მასწავლებელი სერიოზულობით ეკიდება მოსწავლეთა აზრებს, უქმნის მათ ყველა პირობას იდეებისა და შეხედულებების თავისუფლად გამოსახატავად, რათა მოიპოვოს მოსწავლეთა ნდობა. თანამშრომლობს მოსწავლის მშობელთან, საჭიროების შემთხვევაში ატარებს მასთან ინდივიდუალურ შეხვედრებს. მშობელთან ურთიერთობას მასწავლებელი თავაზიანი და თანამშრომლობითი ფორმით წარმართავს“ (4, 4). პედაგოგიური ურთიერთობა ორიენტირებული უნდა იყოს მთელ ჯგუფსა და გარკვეულ ინდივიდზე. მასწავლებლის მხრიდან პედაგოგიური ურთიერთობების არცოდნა ხელს უშლის სასწავლო და აღმზრდელობითი ურთიერთობის პრინციპს. მით უფრო, რომ დღეს თანამედროვე სკოლაში მოსწავლეების უმრავლესობა სწავლისადმი დაბალი მოტივაციით გამოირჩევა. კვლევებმა აჩვენა, რომ ამის მიზეზია: საგანმანათლებლო პოლიტიკის ხარვეზი, სკოლისგან დამოუკიდებლად და საზოგადოებაში არსებული პრობლემები და რაც მთავარია საკლასო ოთახში მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის არსებული პრობლემები: არამოტივირებული მოსწავლეები, უინტერესო გაკვეთილები, არაეფექტური სწავლების სტრატეგიები.

მოტივაცია არის იმპულსი სურვილი, შინაგანი პროცესი, რომელიც ადამიანს ქმედებებისაკენ უბიძგებს და ამ ქმედებებს გარკვეული მიზნის მიღწევისაკენ მიმართავს. მოტივაცია განაპირობებს მოსწავლის შესაძლებლობებისა და უნარების რეალიზებას. მოტივირებული მოსწავლე ბევრს მეცადინეობს, კეთილსინდისიერად ეკიდება სასწავლო პროცესს, ორიენტირებულია მაღალი ქულების მიღებაზე. მოსწავლის მოტივაციას განსაზღვრავს მისი გარემო: მასწავლებელი, მშობელი, თანატოლი, მიმზიდველი სასწავლო გარემო. აღნიშნულიდან მოტივაციის ამაღლებაში ყველაზე მნიშვნელოვანი როლი მასწავლებელს აკისრია. მასწავლებელი ცდილობს გაკვეთილის დაგეგმვას სხვადასხვა სტრატეგიებით და მიდგომებით, რათა მოსწავლეში აამაღლოს როგორც შინაგანი, ასევე გარეგანი მოტივაცია. თუმცა მასწავლებლის ვალდებულებები მარტო საგაკვეთილო პროცესზე არ უნდა იყოს გათვლილი. ის უნდა ეძიებდეს ახალ და ეფექტურ აქტივობებს, ატარებდეს სხვადასხვა ღონისძიებებს. 21-ე საუკუნის ახალგაზრდობა მასწავლებლისაგან ელის მეცნიერულ სიახლეებს, თანამედროვე ტექნოლოგიებით გაჯერებულ ინფორმაციას.

საგაკვეთილო პროცესის დაგეგმვისას მასწავლებელი უდიდესი ყურადღებას აქცევს მოსწავლეებთან მის პიროვნულ ურთიერთობებს, საკლასო ოთახში ქმნის სასწავლო და პროფესიულ, ჯანსაღ და კომფორტულ გარემოს. პროფესიონალი მასწავლებელი მოსწავლეებს ადრეული ასაკიდან აჩვენებს ეროვნული სასწავლო გეგმის და პედაგოგის მოთხოვნების შესრულებას, იყენებს მოსწავლეზე ორიენტირებულ მიდგომებს, აქტიურად რთავს მოსწავლეებს სასწავლო პროცესში, აქცევს მათ „მკვლევარებად“, „მარტოხელა მეცნიერებად“, უფიქრებს კრიტიკულ აზროვნებას, აღვიძებს თითოეულ მათგანში ცნობისმოყვარეობას, ყოვლიურადს აჩვენებს რომ უყვარს და პატივს სცემს მოსწავლის პიროვნებას, სჯერა მისი ნიჭის და შესაძლებლობების. მოსწავლეებიც შესაბამისად კეთილსინდისიერად ეკიდებიან ასეთი პედაგოგის სასწავლო დისციპლინის შესწავლას, ნაკლებად ქმნიან დისციპლინურ პრობლემებს და ითვალისწინებენ მასწავლებლის მოთხოვნებს, როცა მათ მოსწონთ მასწავლებელი და პატივს სცემენ მის პიროვნებას, როცა ისინი მასწავლებელში ხედავენ ისეთ პიროვნულ თვისებებს, როგორიცაა: გულწრფელობა, კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება და ემპათია. მასწავლებელი ხელს უწყობს მოსწავლის პიროვნულ ზრდას მათდამი გულწრფელი და გულდია დამოკიდებულებით, მისი გრძნობების, შეხედულებების, მიზნების, სურვილების გულახდილი გაზიარებით. მოსწავლეებს ექმნებათ მოტივაცია შეიძინონ ცოდნა, შეიძინონ სამყარო, იყვნენ შემოქმედებითები და ახალი იდეების მიმღებნი. რაც მნიშვნელოვანია ასე დაგეგმილი გაკვეთილი არის არა მარტო მოსწავლის ცოდნაზე, პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებზე ორიენტირებული, არამედ ახალგაზრდობში ღირებულებების ფორმირებაზე.

მასწავლებელს მოსწავლეებთან კარგი პიროვნული ურთიერთობების დამყარებაში ეხმარება შემდეგი თვისებები: ჰუმანიზმი, სამართლიანობა, ოპტიმიზმი, მდიდარი წარმოსახვა, გარეგნობა, იუმორი, თავაზიანობა, სიხალისე, ურთიერთობების აღდგენა, აქტიური მოსმენა (5, 13).

ჰუმანიზმი ადამიანისათვის, განსაკუთრებით კი მასწავლებლისათვის გარკვეულად თანშობილი და ამასთან შეძენილი ძვირფასი თვისებაა. ჰუმანიზმის პრინციპიდან წარმოდგება მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ურთიერთპატივისცემის მოთხოვნა. მასწავლებლის პატივისცემა ამალავს მოსწავლეში საკუთარი ღირსების გრძნობას. უპატივცემულობა და უნდობლობა კი აქრობს მოსწავლის ინიციატივას, აყენებს მას სულიერ ტანჯვას. ჰუმანიზმი ჰუმანისტი მასწავლებელი აქტიურად იბძვის დრომოჭმულის, რუტინის, ზეპირობის წინააღმდეგ. მასწავლებლის სამართლიანი გადაწყვეტილები: ობიექტური შეფასება, დისციპლინის საკითხის განსჯა, ჯგუფების შედგენა და სხვა, მოსწავლეში აღვიძებს სწავლის სურვილს. სამართლიანობა პედაგოგიურ ეთიკაში მასწავლებლის ობიექტურობის მთავარი საზომი, მისი ზნეობრივი აღზრდილობის დონის მაჩვენებელია. თუ მასწავლებლის ინფორმაციაში მოსწავლემ შენიშნა სიყალბე, მაშინ სწავლის, აღზრდის, მსოფლმხედველობისა და ზნეობის ჩამოყალიბების საქმეს გამოუსწორებელი ზიანი ადგება. სამართლიანობის კატეგორია გულისხმობს მასწავლებლის ისეთ ქცევასა და მოქმედებას, მოსწავლეებისა და მთელი პედაგოგიური კოლექტივისადმი ისეთ დამოკიდებულებას, საიდანაც შეგნებულადაა გამორიცხული გაუმართლებელი და დაუშლადი გამორჩევა ერთი მოსწავლისა მეორისაგან. მასწავლებლის მორალურ შეგნებაში სამართლიანობა ადამიანის დამსახურების და ღირსების შეფასების როლს ასრულებს. მასწავლებლის სამართლიანობას ცოდნის შეფასებაში აფასებენ თვით მოსწავლეებიც. თუ მასწავლებელი არაობიექტურად აფასებს მოსწავლის ცოდნას და მას ნაკლებნიჭიერად თვლის, აქრობს მოსწავლის სულში ადამიანური ღირსების შეგრძნებას, სიძნელეთა დაძლევის მისწრაფებას. იაკობ გოგებაშვილის აზრით, მასწავლებელი სინდისის განსახიერება უნდა იყოს. პედაგოგიურ საქმიანობაში კონტროლი ვერაფერი შვილია, მასწავლებლისათვის კონტროლი ეს მისი სინდისიაო. „სინდისიანი, ბეჯითი, გონიერი ზნეობრივი ოსტატი ღირსია დიდი პატივისცემისა ყოველის კაცისაგან. ამიტომაც აუცილებელი, რომ თითოეულ მასწავლებელს ამკობდეს სუფთა სინდისი“ (2, 177). სინდისი, როგორც ქცევის კონტროლი და პასუხისმგებლობა, წარმოადგენს ნამდვილი მასწავლებლის მამოძრავებელ ძალას. პედაგოგიური სინდისი უზრძანებს მას აღსაზრდელისაგან მიყენებული წვრილმანი წყენის დავიწყებას, საკუთარი თავის და მოქმედების მკაცრად განსჯას. მასწავლებლის სინდისი წარმოადგენს მისი შინაგანი ეთიკური კულტურის გამოხატულებას, როგორც დამოკიდებულებას საკუთარი ქცევისადმი და დიდ გავლენას ახდენს ბავშვის სინდისისა და ღირსების წარმოდგენის ჩამოყალიბებაზე.

მოსწავლეებში სწავლისადმი შინაგანი მოტივაცია მაღლდება, როცა მასწავლებელი არა მარტო კარგი პედაგოგი და მოძღვარია, არამედ - მოსწავლეთა ამღზრდელი და მეგობარი. ამასთან დაკავშირებით კ. უშინსკი წერდა, აღმზრდელად მხოლოდ ის გამოდგება, ვისაც შეუძლია არა მარტო ბავშვის ნაკლის შენიშვნა, არამედ თავის თავისაცო. მარტო განათლებულობით, ცოდნით, წესებით, მეთოდებით ბავშვს ვერ აღზრდით. ამის საილუსტრაციოდ მას მოჰყავს მაგალითი: ბერძენი ფილოსოფოსი სენეკა ბრწყინვალე ერუდიტი იყო, თავისი დროის ერთ-ერთი ყველაზე განათლებული კაცი, მაგრამ მან აღზარდა უბოროტესი ტირანი ნერონი. სწორედ სენეკას ადანაშაულებს უშინსკი იმაში, რომ მან თავისი გამოგონილი თეორიებით და სენტენციებით ხელი შეუწყო „თავისი საშიში აღსაზრდელის შემზარავ ზნეობრივ დაცემას“ (6, 25).

მოსწავლე სწავლაში წარმატებულია, როცა ის გრძნობს, რომ მას აქვს თავისი აზრების და გრძნობების თავისუფლად გამოხატვის საშუალება, რომ მასწავლებელი აქტიური მსმენელია, მის ნააზრევს და გრძნობებს ყურადღებით მოისმენს, უთანაგრძნობს, გაიზიარებს, მისცემს რჩევას. ემპათიური მოსმენა მოიცავს თავისი თავის მოსწავლის ადგილას წარმოდგენას და სამყაროს მისი თვალთახედვიდან

დანახვას. ჟან ჟაკ რუსოს აზრით: „მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ურთიერთგაგებას ხელს უშლის ასაკობრივი განსხვავება და მხოლოდ ის მასწავლებელი მიაღწევს წარმატებას, ვინც გადალახავს ამ ბარიერს და უკეთ გაუგებს მოსწავლეებს, მაგრამ სხვას რომ გაუგო განვითარებული უნდა გქონდეს წარმოსახვა“ (1, 297). ტეპლოვის აზრით, „რომ იმხიარულო სხვისი სიხარულით და შესაბამისად დამწუხრდე სხვისი მწუხარებით, საჭიროა წარმოსახვის დახმარებით ჩადგე სხვა ადამიანის მდგომარეობაში, აზრით დადგე მის ადგილას. ნამდვილად გულისხმიერი და გულმტკივნეული ურთიერთობა ადამიანებს შორის გულისხმობს ცოცხალ წარმოსახვას“. მასწავლებელი მოსწავლეებისათვის უპირველესად ავტორიტეტს უნდა წარმოადგენდეს, რომელიც მას აპატიებს, მიუტევებს შეცდომებს. მოსწავლეებისათვის საგნის სიყვარულის გაღვიძებაში მასწავლებელს ეხმარება თავაზიანობა, ემპათია. მოსწავლის ქცევის შეფასება მოტივის გაუთვალისწინებლად, მოზარდთა თვალში აღიქმება, როგორც უსამართლობა. მოსწავლის მიერ უსამართლობის განცდა მოსწავლეში იწვევს დაავადებას–სასკოლო ნევროზს, ანუ „დიდაქტოგენიას“. „დიდაქტოგენიის პარადოქსულობა გამოიხატება იმაში, რომ ის გვხდება მხოლოდ სკოლაში, იმ წმინდა ადგილას, სადაც ჰუმანურობა უნდა იყოს ის უმთავრესი ნიშანი, რაც განსაზღვრავს ბავშვებისა და მასწავლებლის ურთიერთობას.... დიდაქტოგენია უსამართლობის შედეგია. მასწავლებლის მხრივ ბავშვებისადმი უსამართლო დამოკიდებულება მრავალნაირად გამოვლინდება. უპირველესად გულგრილობით. არ არსებობს იმაზე საშიში რამ ბავშვის ზნეობრივი და ნებელობითი ძალების ჩამოყალიბებაში, ვიდრე მასწავლებლის გულგრილობა მოსწავლის წარმატებისადმი. ასევე ყვირილი, მუქარა, გაღიზიანება და პედაგოგიური კულტურის უქონლობა, მასწავლებლის ბოროტი სიხარული: „გაკვეთილი არ იცი, მომეცი დღიური, მე შენ დაგიწერ ორიანს, დეე, მშობლები დატკბნენ როგორი შვილიც ჰყავხარ“ აღნიშნავს პროფ. ა. გობრონიძე (1, 107). პირიქით, პიროვნული ურთიერთობების დროს მოსწავლე მუდამ უნდა გრმნობდეს, რომ მასწავლებელს ისე უხარია მისი წარმატება, როგორც მშობელს. მასწავლებელმა მშობელს უნდა შეატყობინოს შვილის წარმატება. მოსწავლის აკადემიურ წარმატებაზე და ქცევაზე დადებითად აისახება ის გარემოება, როცა მასწავლებელი თანამშრომლობს მის მშობლებთან, ოჯახის წევრებთან; ყველა უფროსი, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მის ცხოვრებაში, ერთად იღწვის მისივე კეთილდღეობისათვის. მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის დადებითი პიროვნული ურთიერთობებისათვის არ არის საკმარისი მასწავლებელი კარგად ასწავლიდეს და უყვარდეს მხოლოდ მოსწავლეები, მას აუცილებლად უნდა შეეძლოს მშობლებთან, კოლეგებთან, საზოგადოებრიობასთან საჭირო კონტაქტის დამყარება, განვითარებული ჰქონდეს კომუნიკაციური უნარი. მასწავლებლის მაგალითს ხშირად მეტი ძალა აქვს, ვიდრე ათეულობით წესს და მკაცრ მოთხოვნებს, რომელსაც მასწავლებელი თავად ემორჩილება, სამართლიანად და აუცილებლად მიიჩნევენ მოსწავლეებიც.

მასწავლებლობა ნიშნავს სწავლობდე მთელი ცხოვრების მანძილზე - განუხრელად ივსებდე და იახლებდე ცოდნას, ბევრს კითხულობდე. განუწყვეტლივ ეცნობოდე იმ ახალ მხატვრულ თუ სამეცნიერო ლიტერატურას, რომელიც სასარგებლო და საინტერესოა მოსწავლეებისათვის ანუ მასწავლებელი დროს უნდა მიყვებოდეს, იყოს მოსწავლეთა თანამედროვე. მასწავლებელი მოსწავლისათვის მაგალითის მიმცემი და ავტორიტეტია. ავტორიტარული პედაგოგი ხელს უშლის მოსწავლეებში მოტივაციის გაღვიძებას და მათთან ჯანსაღი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას. მოსწავლე-მასწავლებლის ურთიერთობა უკეთ წარიმართება, როცა მასწავლებელი არის სადა, ხალასი ადამიანი, რომლის ნაამბობიც

პიროვნულ გამოცდილებებს, დაკვირვებებსა და შეგრძნებებს ეყრდნობა. ამგვარი თხრობისას აღიქვამენ მოსწავლეები მას ჩვეულებრივ, გრძნობების მქონე, გახსნილ ადამიანად და არა გაყინულ დიდაქტიკოსად (5, 13).

მოსწავლეებში შესასწავლი საგნისადმი მოტივაციის ამაღლებაში მასწავლებელს ეხმარება ჯანსაღი იუმორი. თავისუფალი, გახსნილი, იუმორისტული რეაქციები გარკვეულ სიტუაციებში აახლოებს მასწავლებელს მოსწავლეებთან. სარკაზმი, გადამეტებული ღვარძლიანი დაცინვა ყოვლად დაუშვებელია. ეს ხელს უშლის მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის ხალასი ურთიერთდამოკიდებულების დამყარებას.

მასწავლებლის საქმიანობა რთული და შრომატევადია. მოსწავლეთა მოტივაციის ასამაღლებლად აუცილებელია გაკვეთილის დაგეგმვა მოსწავლეთა ინტერესებისა და უნარების შესაბამისად, ზოგჯერ მათთვის არჩევანის უფლების, თავისი აზრის, თუნდაც საწინააღმდეგო მოსაზრების თამამად გამოხატვის შესაძლებლობის მინიჭება, თამაშის ტიპის სახალისო აქტივობების ჩართვა სასწავლო პროცესში. გაკვეთილი ხალისიანი და მრავალფეროვანი აქტივობით, მეთოდით გამდიდრებული უნდა იყოს (ჯგუფური მუშაობა, დისკუსია, კონკურსი, წერითი დავალება, პრეზენტაცია, თვალსაჩინოება, აუდიო/ვიდეო ჩანაწერები). მოსწავლეებს სამყაროს აღქმაში თვალსაჩინოება ეხმარება. ყველაზე დიდ ინტერესს ისინი ფილმებისა და ინტერნეტის მიმართ იჩენენ. მასწავლებელმა გაკვეთილზე სწორედ ეს უნდა გამოიყენოს მოტივაციის ასამაღლებლად. თემატიკის შესაბამისი მასალის მოძებნა მოსწავლეთა სურვილის გათვალისწინებით და ფილმის ნახვის შემდეგ დისკუსიის გამართვა იწვევს მოსწავლეთა სრულ ჩართულობას. შინაგანი მოტივაცია ამაღლებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს მასწავლებლის ცოცხალი მეტყველების მაღალ კულტურას. მასწავლებელს უნდა ახასიათებდეს საინტერესო თხრობის უნარი, მისაწვდომად უნდა უხსნიდეს და ხატოვნად გადასცემდეს სასწავლო მასალას. მოსწავლეებში უნდა განავითაროს გაგების უნარი, შესძლოს მოსწავლეებში ცოდნისადმი, სწავლისადმი ინტერესის აღძვრა. ამასთან მნიშვნელოვანია, რომ მასწავლებლის პიროვნული ურთიერთობები გაკვეთილზე არ უნდა იწყებოდეს და მთავრდებოდეს. მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად გეგმავს კლასგარეშე ღონისძიებებს, ერთობლივად ესწრებიან სპექტაკლებს, იხილავენ წაკითხულ მხატვრულ ლიტერატურას, დადიან ექსკურსიაზე.

კარგი პიროვნული ურთიერთობების ჩამოყალიბებაზე ზრუნვა მოტივაციის ამაღლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია. კარგი პიროვნული ურთიერთობების ჩამოყალიბებით მასწავლებელი ხელს უწყობს მოსწავლეში ღირსების გრძნობის ამაღლებას.

ლიტერატურა:

1. გობრონიძე ა. (2000): პედაგოგიკა, ბათუმი.
2. გოგებაშვილი ი. (1982): თხზ. ტ. I ტომი, თბილისი.
3. დუმბაძე ნ. (1974): რჩეული თხზულებანი, ტომი IV, თბილისი.
4. მასწავლებლის ეთიკის კოდექსი (2011): თბილისი.

5. რ. ტყემალაძე, ნ. დალაქიშვილი, ქ. თოფაძე...(2009): სწავლება და შეფასება, დამხმარე სახელმძღვანელო II, თბილისი.

6. Ушинский К (1974): Избранное педагогическое сочинения, Москва.

Lela Tavdgiridze

Personal Relationships as a Means of Increasing Motivation

Abstract

Main point in increasing motivation in studying between student and teacher, good personal relationships between teachers and pupils. in the classroom teaching, professional , comfortable environment. As a motivation to improve their personal relationships with students, teachers of good personal relations with the help of the following: humanism optimism and justice is the appearance of a rich imagination, appearance, humor, civility, buoyancy, renewal of relationships, Active listening. In Students learning of inner motivation rises when teachers are not only good educators and confessor but also teachers and confessors and good friends. The teacher assists students in developing good personal relationships with a sense of inner awareness and most importantly, learning motivation.

Keywords: motivation, personal relationships, between teachers and pupils, healthy environment and Humanism.

ხათუნა თუმანიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

„კულტურათა გლობალიზაცია და პარემიოლოგია“ (არაბული და ქართული ანდაზების კორპუსის მაგალითზე)

“ანდაზაზე საუბარი ეროვნული კულტურის
განვითარებაზე მსჯელობას ნიშნავს”.

მ. ჩიქოვანი

ანდაზის ჟანრი მცირე პარემიულ ჟანრთა შორის განსაკუთრებული სპეციფიკით გამოირჩევა. მასში ჩადებული ცოდნა - საზოგადოდ გამოცდილი სიბრძნე, ფენომენოლოგიური რეალობის კუთვნილებაა. მოცემულ კულტურაში სათანადო ფუნქციის სატარებლად, ის შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს თანადროული საზოგადოების ცნობიერებასთან და მის მოთხოვნასთან. ანუ, ანდაზა თვისობრივად კოლექტიური ცნობიერების ფორმას წარმოადგენს.

პარემიოგრაფიული და პარემიოლოგიური კვლევის შედეგებით ახალი შედეგები გვიჩვენებენ, რომ თანამედროვე ზეპირი თუ წერილობითი კომუნიკაცია უმეტესწილად ეფუძნება ხატოვან მეტყველებას. სპეციალურ სამეცნიერო წრეებში მიღებული შეფასების თანახმად : აწმყო საუბრობს მეტაფორებით (Mieder Wolfgang, 1991:5).

დღეს, მუდმივი მსჯელობის საგანია ის, რომ მსოფლიო გლობალიზაციის პირობებში მიმდინარე ეპოქალური ცვლილებები ძალუმ გავლენას ახდენს ერების ტრადიციულ ცხოვრებაზე სხვადასხვა ნიშნით. ცვლილებები საზოგადოებასა და მის ცნობიერებაში განსაკუთრებით შესამჩნევი ხდება ისეთ ასპექტებში, როგორიცაა კომუნიკაცია და ურთიერთობები ადამიანებს შორის. სტატისტიკური მეთოდების გამოყენებით რეგისტრირებული მაჩვენებლების თანახმად, ეს გარემოება პირდაპირ

ასახვას პოულობს არა მხოლოდ ეროვნულ ყოფასა და მენტალიტეტში, არამედ მათი გაშუალებით სამეტყველო ენაში, რომლის გარეშე ანდაზას (კომუნიკაციურ ერთეულს) საზრისი პრაქტიკულად დაეკარგებოდა. ამდენად, მიმდინარე ეპოქალური ცვლილებები, გარკვეულწილად, ამგვარი ტრადიციული კლიშეების ცნობიერებასა და ფუნქციაზეც აისახება ახალ სოციალურ კონტექსტში. ამ მიმართებით, ბოლო ათწლეულის მანძილზე შეიმჩნევა დიდი ინტერესის ახალი ტალღა. ევროპის კვლევითი ცენტრები (მაგ.: ესენში – გერმანია; გრაცში – ავსტრია) ახალი პარემიოგრაფიული მეთოდოლოგიების მიებაშია, ინტენსიური მსჯელობა მიმდინარეობს იმ კონსტრუქციულ მიდგომებზე, თუ როგორი ფორმით მოხდეს ანდაზების შეკრებისა და შენახვის ორგანიზება. ისინი აუცილებლად მიიჩნევენ იმაზე გაცილებით დიდი ინფორმაციის მოპოვებას, ვიდრე (ტრადიციულად მიღებული) საანდაზო ტექსტების მხოლოდ ჩაწერა და შეგროვება იძლევა. სერიოზული კვლევის ჩასატარებლად საჭიროებენ შესაფერის მარაგს, რომელიც შეიცავს ახალ და უკვე ცნობილ გამინათქვამებს შესაბამისი კონტექსტებით (ეპიზოდი, ამბავი, სიუჟეტი...), რათა ზუსტად იქნას განსაზღვრული მათი ტრადიციული და თანამედროვე (ზოგ შემთხვევაში, ორიგინალისგან განსხვავებული, ადაპტირებული) ცნობიერება და ფუნქცია. „ათასობით ანდაზა, რომელიც შეადგენს სხვადასხვა კულტურის სიბრძნის მარაგს, წარმოადნს არა ყოველთვის უნივერსალურად მოქმედ, მაგრამ პრაგმატულ, პრაქტიკულად სასარგებლო განმს. ტრადიციულ ანდაზები და მათი ღირებულებების სისტემა გვაძლევს ძირითად სტრუქტურას, და თუ მათი მსოფლმხედველობა აღარ შეესაბამება თანამედროვე სიტუაციების სპეციფიკას, ისინი სწრაფად იცვლებიან ან იქცევიან გახსნილ, ირიბი აზრისგან თავისუფალ ანტიანდაზებად” (Mieder Wolfgang, 1996: 1).

თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად, ლოგიკურია, იცვლება სამეცნიერო-კვლევითი მიდგომებიც. ახალი ეპოქალური გამოწვევების ფონზე მიმდინარე მძლავრი კულტურული ექსპანსია პარემიოლოგიას ახალი პრობლემემატიკის წინაშე აყენებს. ის დღეს უკვე გლობალურ ჭრილში სვამს საკითხს საანდაზო ენის ფუნქციაზე ტრადიციულ და თანამედროვე კულტურაში. პარემიოლოგები (ეროვნული პარემიული ფონდების შემდგომ კვლევასთან ერთად) უმნიშვნელოვანესად თვლიან განსხვავებულ კულტურათა მონაცემების შეპირისპირებით კვლევას, რათა მიღებულ იქნას საერთაშორისო ანდაზების ერთობლივი მარაგი მათი მრავალფეროვანი ფუნქციებით სხვადასხვა კულტურაში.

ზემოთქმული ნათელყოფს მოცემული თემის აქტუალობას და განსაზღვრავს ჩვენი შესწავლის საგანს : შეპირისპირებითი კვლევის კონტექსტში გავიაზროთ განსხვავებულ (კერძოდ, არაბულ /ქართულ) კულტურათა ანდაზისეული სიბრძნე. ეს (ჩვენს მიერ განხილულ კორპუსში) საფუძვლიან წარმოდგენას შეგვიქმნის ისტორიულად და მენტალურად რადიკალურად განსხვავებული ხალხების ეროვნული ხედვის დადგენის თვალსაზრისით.

სანამ კონკრეტული მაგალითების შედარებით-ტიპოლოგიური ანალიზის საფუძველზე გარკვეულ აზრობრივ მოდელს წარმოვადგენთ, მსჯელობის თვალსაჩინოებისთვის, შევეცადოთ, თვისობრივ პლანში გავიაზროთ, რა ფენომენია ანდაზა, რატომ მიიჩნევა ის, სავსებით მართებულად, ეთნოკულტურის სტანდარტად?!

ფუნქციურად, ანდაზა, შეუძლებელია აღვიქვათ სამეტყველო აქტის დროს სპონტანურად რეალიზებულ მეტაფორად ან მეტყველების უბრალო პოეტურ “სამკაულად”. როგორც (მოცემული მენტალობის თანადროული) ერთგვარი პარადიგმა – საზოგადოდ გამოცდილი სიბრძნე, ჩვეულებისამებრ, გარკვეული პრაქტიკული,

პრაგმატული მიზნით აქტუალიზდება შესაბამის სიტუაციასთან მიმართებით: განსჯის, ამართლებს, მიუთითებს, დასცინის... სხვაგვარი ფუნქციით ანდაზის განხილვა წარმოუდგენელია. არ. ტეილორი ამბობს: ანდაზა აფასებს სიტუაციას, გამოაქვს გადაწყვეტილება, დასკვნა ან გვთავაზობს მოქმედების კურსს [Taylor Ar. 1961].

ერთი შეხედვით მარტივი, დახვეწილი და ყველასათვის გასაგები ანდაზა მრავალპლანიან, საკმაოდ რთული სპეციფიკის პარემიას წარმოადგენს. ის ერთდროულად ლოგიკური, ვერბალური და ცნებითი აზროვნების ელემენტებს მოიცავს. ლოგიკურს იმიტომ, რომ ის სამყაროში არსებულ საგანთა და მოვლენათა შორის ლოგიკურ მიმართებებს ასახავს; ვერბალურს იმიტომ, რომ იგი კომუნიკაციური ერთეულია და არსებითად დაკავშირებულია მეტყველებასთან; ხოლო ცნებითს იმიტომ, რომ მასში მოცემული მსჯელობა და დასკვნა ცნებით ოპერირებას ეფუძნება [ხ. თუმანიშვილი, 2005: გვ. 73].

ჯ. მილნერის აზრით, ანდაზები შეიძლება შევადაროთ მექანიზმს, რომლის საშუალებითაც ცნობიერება აშენებს დიდმასშტაბიან კვანძებს, მსგავსად იმისა, როდესაც სათითაო აგურით მშენებლობიდან გადასვლა ხდება ბლოკურ მშენებლობაზე – ერთეულებ-ნახევარფაბრიკატების მეშვეობით [G. Milner, 1968].

მოცემული ჟანრის ამგვარი სირთულე, ალბათ განპირობებულია ფაქტორთა იმ მრავალმხრივი სპექტრით, რომელიც უდაოდ მონაწილეობს ანდაზის მოცემულობის ფორმირებაში: ეთნოსის ჩამოყალიბების ისტორიული პროცესი, სოციალური რეალობა, ცნობიერება, ენა, აზროვნება, ხელოვნება (ფოლკლორი) და ა. შ. ეს ყოველივე ადამიანთა მოღვაწეობის სოციალური და სულიერი ასპექტებია. კვლევის ეს სფერო კი, სავსებით ობიექტურად, ყველაზე რთულად ითვლება. ანდაზის ფორმირების პროცესში მონაწილე ყველა ეს ფაქტორი აქტუალიზაციისას კომბინირებულად მუშაობს და კოლექტიურ ქვეცნობიერზე გადის. ქვეცნობიერი პროცესები, თავისთავად, ურთულესი ფენომენია და გაცილებით რთული აგებულებით გამოირჩევა, ვიდრე ცნობიერი. ამდენად, ანდაზაზე საუბრისას უდაოდ მნიშვნელოვანია ის ფაქტორი, რომ საკომუნიკაციო აქტში რეალიზაციისას კომუნიკატორებს აკავშირებთ “თანახმიური ცნობიერება“, საერთო ეთნოფსიქოლოგიის ფარგლებში მოქცეული „გონებრივი ენა“ [R. E. Haskell, 1987: 79] ამიტომ ესმით მათ ერთმანეთის „მეტაფორული აზროვნება“. ეს იმით აიხსნება, რომ კონკრეტული ანდაზის ყოველ ახალ კონტექსტში აქტუალიზაციისას ლოგიკური მიმართებების გზით მიღებული წარმოსახვის ყოველი ახალი წარმოდგენა, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში შეძენილი ახალი „სემანტიკური მარკერების“ საშუალებით მიიღწევა, აიგება იმ კონკრეტული მასალისაგან, რომელიც ფიქსირებულია მოცემული ეთნოსის „აღქმის სენსორულ მასალაში“, ე. ი. მის მიერ სამყაროს მოდელის ამ კონკრეტულ ნაწილთან დაკავშირებულ გამოცდილებაში.

ცხადია, სხვადასხვა ეთნოსის ანდაზებში ჩაღრმავებით დაინტერესებული მკვლევარი უთუოდ მიაგნებს ზოგად კანონზომიერებებს, რომელთა გავრცელება სხვა ხალხების ანდაზებზე შესაძლებელი იქნება, მაგრამ აქვე ვიტყვით, რომ მის ეთნიკურ, ინდივიდუალურ სპეციფიკას, ხშირ შემთხვევაში, სწორედ განსხვავებული „საშენი მასალა“ (Г. Л. Пермьяков, 1970: 61) - განსხვავებული „აღქმის სენსორულ მასალა“ ქმნის.

მაგალითების ანალიზისას, დასმული საკითხის სწორად გასააზრებლად, გამოგვადგა ტერმინი „იდეათა (წარმოდგენათა) ასოციაცია“ (ჯ. ლოკი). ეს ცნება გულისხმობს პროცესს, რომლის საფუძველზეც ფსიქოლოგიური აღქმები და

წარმოდგენები ერთმანეთს უკავშირდება და წარმოქმნის რთულ, ფართე მნიშვნელობის იდეებს.¹

განვიხილოთ აზრობრივი მოდელი: „ყოველ შედეგს თავისი მიზეზი აქვს“

არაბ.: [lā nār bilā d-dihhān] لا نار بلا الدخان ²

– ცეცხლი კვამლის გარეშე არ იქნება ³

ქართ.: თუ წიწაკა არ გიჭამია, პირი რად გეწვისო?!

თუ ნიორი არ გიჭამია, პირი რად გიყარსო?!

არაბული ხატოვანი ანდაზის დენოტატიური მნიშვნელობა ეფუძნება სამეტყველო აქტის მონაწილეთა ცნობიერებაში არსებულ საერთო წარმოდგენას, სამყაროს შემეცნების პროცესში ბუნების მოვლენებზე დაკვირვების ნიადაგზე მიღებულ გამოცდილებას ცეცხლისა და კვამლის მიზეზშედეგობრივი კავშირის შესახებ: კვამლი მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჩნდება, თუ ცეცხლია, რაც განაპირობებს ანდაზის იმპლიციტური შინაარსის ექსპლიკაციას და კონკრეტული შინაარსით გამოხატული აზრის განზოგადებას: *ყოველ შედეგს თავისი მიზეზი აქვს, რაღაც ერთი არ არსებობს მეორის გარეშე*. კონტექსტში აქტუალიზაციისას ექსპლიციტურ დონეზე კონკრეტული შინაარსით გამოხატული აზრი დისოცირდება და წარმოსახვითი ლოგიკური მიმართებების ამუშავებით ასოცირდება შესაბამის სიტუაციურ კონტექსტთან. მაგალითად, რაიმე გავრცელებული ჭორის დროს დასძენენ ხოლმე დასკვნის სახით აზრის დასადასტურებლად: ყველანაირ მითქმა-მოთქმას (კვამლის არ იყოს) რეალური საფუძველი აქვს (ცეცხლის მსგავსად).

მოცემული ანდაზას არაბები იყენებენ როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი კონოტაციით. მეტაფორული ექსპანსიის მიმართულებას – ბუნების მოვლენა → ადამიანი.

რაც შეეხება ქართულს, არაბული ერთეულისაგან განსხვავებით მკვეთრად განსხვავებული ხატით იძლევა იმპლიციტურ დონეზე დაფიქსირებულ იდენტურ მნიშვნელობას, ანუ მათ ექსპლიციტურ შინაარსში სამყაროს მოდელის აღქმის განსხვავებული ხედვა გვეძლევა.

ორივე ერთეულში – *„თუ წიწაკა არ გიჭამია, პირი რად გეწვისო“* და *„თუ ნიორი არ გიჭამია, პირი რად გიყარსო“*, ზედაპირულ დონეზევე ცხადდება მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი. კონტექსტში აქტუალიზაციისას კომუნიკატორთა ცნობიერებაში აქტიურდება ცოდნა იმის შესახებ, რომ წიწაკა მწარეა, ჭამის შემთხვევაში ადამიანს პირი ეწვება, ხოლო ნიორის ჭამას, მისი სპეციფიკური სუნის გამო, „პირის სიმყრალე“ მოყვება. აღნიშნული გამოცდილება საფუძველად ედება ანდაზის დემიფრაგიის დროს მიმდინარე სააზროვნო პროცესს: წიწაკის ან ნიორის ჭამის გარეშე კაცს არც პირი აეწვება და არც

¹ ანდაზის დეკოდირება, რომელიც აქტუალიზებისას სამეტყველო აქტის მონაწილეთა ქვეცნობიერში ხორციელდება, პრაქტიკულად, ფსიქოლოგიურად „შემოქმედებით აქტს“ წარმოადგენს. ამ პროცესში ერთდროულად არის ჩართული აზროვნების ისეთი რთული ქვეცნობიერი ოპერაციები, როგორიცაა სამყაროში არსებულ საგანთა და მოვლენათა შორის ლოგიკური მიმართებების ასახვა, არსებობის წვდომა, განზოგადება და აბსტრაგირება – განყენება.

² არაბულენოვანი საილუსტრაციო მასალა მოპოვებულია არაბული პირველწყაროდან, უშუალოდ სირიელი ინფორმანტებისაგან შესაბამისი კომენტარებით, რამდენადაც უცხოენოვანი მასალის შესწავლა და შედარება უნდა მოხდეს ადეკვატურ „სიტუაციურ ნიშაში“ გააზრების საფუძველზე, რათა თავიდან იქნას აცილებული გარკვეული ცდომილებანი. წერილობით თუ ზეპირ კომუნიკაციაში მათი მართებული გამოყენება უეჭველად მოითხოვს თითოეულის სემანტიკური შეფერილობისა და სტილისტური მახასიათებლების ზუსტ ცოდნას.

³ ამ ანდაზას რუსულში პრაქტიკულად სრული პარალელი მოენახება – «Нет дыма без огня» – „კვამლი უცეცხლოდ არ იქნება“.

აუმყრალდება და თუ ამ ფაქტს აქვს ადგილი, ე. ი. უჭამია კიდეც. მოცემული ლოგიკური მიმართებების ფონზე ხორციელდება იმპლიციტური მნიშვნელობის ექსპლიკაცია: რაღაც ერთი არ არსებობს მეორის გარეშე. როგორც არაბულ, ისე ქართულ ვარიანტებში ფონად მსგავსი იმპლიციტური ოპოზიციური სტრუქტურები ამოტივტივდება: კანონზომიერი /არაკანონზომიერი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არაბული ერთეულისაგან განსხვავებით, ქართული შესატყვისები მკვეთრად ნეგატიური მუხტის მატარებელია. მოცემული მეტაფორული ტროპები (მწარე წიწკა, მყრალი ნიორი) ე.წ. „საშენი მასალა“ ზედაპირულ დონეზე იძლევა სიგნალს, თუ როგორი შეფერილობას ატარებს იმპლიციტური მნიშვნელობა. წიწკის ან ნიორის ჭამის მიზეზით პირის აწვა ან ამყრალბა უეჭველად უკეთურ, ფარულ ქმედებასთან (და ადეკვატურ შედეგთან) ასოცირდება.

ქართულში მეტაფორული ექსპანსიის მიმართულებაც განსხვავებულია: ადამიანი → ადამიანი.

ჩვენს მიერ განხილულ კორპუსში ჩატარებულმა კვლევამ ცხადყო, რომ, მოცემულ შემთხვევაში, თითოეული ეთნოსის ისტორიულ გამოცდილებაზე დაფუძნებული სიბრძნე თითოეულისთვის სახასიათო ნიშნულით არის ფორმირებული. ანუ, ამ აზრობრივ მოდელთან მიმართებით, სიღრმისეული სინამდვილის ამსახველი მოვლენები, ქართველი და არაბი ხალხების კულტურაში, მათი მენტალური ხედვის ფარგლებში განსხვავებულად კატეგორიზდება.

ამდენად, განსხვავებულ კულტურათა ზუსტი მონაცემების მისაღებად საჭიროა იმაზე დიდი ინფორმაციის მოპოვება, ვიდრე (ტრადიციულად მიღებული) ფიქსირებული პარემიული ტექსტების დედნიდან “ბუკვალური” თარგმნა და ამ ფონზე პარალელების დამებნის მცდელობა იძლევა. განსაკუთრებით ღრმად მეტაფორულ ერთეულებში “დაფარული” არსებითის წვდომას, მოცემული მეტაფორული (ცნებითი) აზროვნების სივრცეში (საგნებსა და მოვლენებს შორის) დადგენილი წარმოსახვითი ლოგიკური მიმართებების შეცნობა იძლევა. შესაბამისად, უცხო კულტურის ანდაზის გაგება მხოლოდ ამ სიღრმისულ მიმართებათა წვდომით, მოცემული ეთნოსის ისტორიულ სინამდვილეში არსებულ კანონზომიერებათა გაგებისა და არსებული მენტალიტეტის ფარგლებში ფიქსირებული ცნებითი აზროვნების შესწავლის გზით არის შესაძლებელი.

ამგვარი შეპირისპირებითი კვლევა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ისტორიულად და ცნობიერებით რადიკალურად განსხვავებული ხალხების ეთნიკური სპეციფიკის, მათი ეთნოფსიქიკის, როგორც განსხვავებული, ისე მსგავსი მენტალური ხედვის გამოსავლენად. ასეთი მიდგომების საფუძველზე შესაძლებელი ხდება, ერთი მხრივ, სხვადასხვა ეთნოკულტურათა იდენტიფიცირება (და ამ ფონზე ეთნიკური იდენტურობის გამოყოფა), და, მეორე მხრივ, კულტურათა გლობალიზაციის მახასიათებელთა (მათ შორის, განხილულ კონტექსტში კულტურათაშორისი მსგავსების ჩარჩოების) დადგენა.

ვ. მიდერი თანამედროვე პარემიოლოგიის მიზნებისა და ამოცანების განსაზღვრისას სავესებით მართებულად შენიშნავს, რომ „თანამედროვე თეორიული და ემპირიული პარემიოლოგია უეჭველად მიიყვანს ადამიანის ქცევასა და კომუნიკაციას ახალ აზროვნებამდე.... კვლევის შედეგების შედარებით საერთაშორისო დონეზე პარემიოლოგებს შეუძლიათ შეიტანონ თავიანთი წვლილი იმ ჰუმანურ მსოფლიო შეკვეთაზე, რომელიც დაფუძნებულია გამოცდილ, აპრობირებულ სიბრძნეზე“ [Mieder Wolfgang, 1996: 1-2].

დღეს, მძლავრი კულტურული ექსპანსიის ეპოქაში, როდესაც ასე აქტუალურია კულტურათა და ცივილიზაციათა დიალოგზე საუბარი, ვფიქრობთ, მის ერთ-ერთ ქვაკუთხედად სწორედ მსგავსი უნივერსალური თემები შეიძლება ჩაითვალოს.

literatura:

თუმანიშვილი ხ. (2005): პერსპექტივა XXI // „იმპლიციტურად განზოგადებული ანდაზების სემანტიკური სტრუქტურა“ (არაბული და ქართული ანდაზების მაგალითზე), VII (2), საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია; აკად. გ. წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი. თბ., გვ. 67-75.

Haskell R. E. (1987): Cognition and Symbolic Structure // “Cognitive Psychology and the Problem of Symbolic Cognition”, Norwood., p. 67-82.

Mieder Wolfgang (1996): The 1996 Tokyo International Proverb Forum // Abstracts of Oral Presentations //Modern Paremiology in Retrospect and Prospect, [http://www.sscnet.ucla.edu/comm/steen/cogweb/Abstracts/TokyoForum_96.html]

Mieder Wolfgang (1991): Paremiological Minimum and Cultural Literacy, New-York.

Milner G. (1968): The Psychology of Communication. L.,

Taylor A. (1962): The Proverb, Hatboro, Pennsylvania.

Пермяков Г. Л. (1970): От поговорок до сказки (замечки об общей теории клише), Москва

Khatuna Tumanishvili

Globalization of Culture and Paremiology (On the Basis of Arabic and Georgian Examples) Summary

At present, in accordance with the challenges of the new period, in the conditions of powerful cultural globalization, paremiology poses on the global level the question of the function of the proverb language in traditional and modern culture. Scholars attach great importance to the comparative study of the evidence of different cultures, in order to obtain a united stock of international proverbs with their varied functions in different cultures.

On the example of the analyzed proverbs has become clear that different ethnoses use practically sharply different metaphorical images, different “*building material*” (G. Permiakov) from the thing-thematic viewpoint in order to record one and the same idea.

The comparison of Arabic and Georgian proverbs has shown that in order to obtain accurate inter-lingual evidence it is necessary to get more extensive information than that offered by “literal” translation of the original of paremic texts and by an attempt to search for parallels against this background. Familiarization with dictionaries of proverbs has also demonstrated that in a number of cases units understood as parallels are not exact. It is possible to gain insight into the “hidden” essence of especially profoundly metaphorical units by means of the cognition of the imaginary logical relations established (between objects and phenomena) in the given area of metaphorical thinking. Arabic language material illustrated in the paper is recorded and translated from the Arabic (Syrian) primary source.

Key words: cultural globalization, paremiology, comparative study, international proverbs, Arabic and Georgian proverbs, metaphorical units, metaphorical thinking

თინათინ თუმანიშვილი
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი მეგობრები

ინდივიდის სოციალიზაციის ფაქტორად ოჯახური გარემოს გარდა გვევლინება ოჯახის გარეთ მიღებული გამოცდილებები, რომლებიც დიდ გავლენას ახდენს მისი, როგორც პიროვნების, განვითარებაზე. ერთ-ერთი ასეთი მნიშვნელოვანი ოჯახს გარე გარემო არის თანატოლთა, მეგობართა წრე. „სწორედ ბავშვებისა და მოზარდების ჯგუფში ყოფნის და არა ოჯახში ყოფნის გამოცდილება გვაძლევს იმის ახსნას, როგორ ზემოქმედებს გარემო პიროვნების განვითარებაზე“ (Plomin & Daniels, 1987).

მართალია, ბავშვი ბევრ რამეს სწავლობს ოჯახში, მაგრამ მეგობართა, თანატოლთა წრე აძლევს ახალ გამოცდილებებს, რომლებიც მას ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, შეიძლება მთელი სიცოცხლის მანძილზეც მიჰყვეს. ამიტომ, „...მშობლებთან ურთიერთობა მნიშვნელოვანია განვითარების ადრეულ სტადიაზე, მაგრამ შემდგომ, პიროვნების განვითარებისთვის უფრო მნიშვნელოვანი ხდება თანატოლთა ჯგუფის როლი, და სწორედ მათი გავლენაა უფრო მყარი და მტკიცე“ (პერვინი & ჯონი, პიროვნების ფსიქოლოგია).

ნიკოლოზ ბარათაშვილს ჰქონდა ფართო ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი ინტერესები, მაგრამ მათი რეალიზება არ დააცალა იმდროინდელმა ვითარებამ. 1837 წლის თებერვალში გრიგოლ ორბელიანისადმი გაგზავნილ წერილში პოეტი გულისტკივილს გამოთქვამს თავის გარშემო მყოფ, ზნეობრივი განვითარებისათვის შეუფერებელ მოხელეთა წრეზე. ნიკოლოზ ბარათაშვილი სწერს ბიძას: „...რადგანაც ასე მოხდა, მაშ აქ ექსპედიციაზე კარგს ადგილს ვერ ვიპოვნიდი. უნდა მართალი ითქვას, რომ ეს ადგილი ყრმაწვილის კაცისათვის, ვისაც კი სამოქალაქო სამსახური უნდა, პირველი შკოლაა; ეს არის რომ *круг чиновников не выгоден для образования нравственности*, მაგრამ ეს თავიზედ არის დამოკიდებული“ (ბარათაშვილი, 1968, 169). ამ სიტყვებით იგი დიდ პასუხისმგებლობას აკისრებს თავის თავს.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი გრძნობდა, რომ სხვა მდგომარეობისა და უკეთესი საზოგადოების ღირსი იყო. ამიტომ, მან გარშემო შემოიკრიბა თავისი ზნეობრივ-სულიერი მოთხოვნების თანაზიარი, ლიტერატურითა და ისტორიით დაინტერესებული მოწინავე ადამიანები: პოეტი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი, თეატრის ისტორიკოსი და კრიტიკოსი - მიხეილ თუმანიშვილი; ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, შემდეგში წერა-კითხვის საზოგადოებისა და ქართული გიმნაზიის დაარსების ერთ-ერთი ინიციატორი, ნიკოლოზ ბარათაშვილის პირველი ბიოგრაფი – კონსტანტინე მამაცაშვილი; პოეტი და მკვლევარი – დავით მაჩაბელი; იასე ანდრონიკაშვილი - ნ. ბარათაშვილის სკოლის მეგობარი, ხელნაწერ ჟურნალ „თბილისის გიმნაზიის ყვავილის“ დამაარსებელი და ჟგუფის წევრი და სხვანი. საერთო ინტერესები ადამიანთა გამაერთიანებელი მყარი საფუძველია, რადგან „ინტერესი არის პიროვნების შემეცნებითი მოთხოვნილების ემოციური გამოვლენა ანუ ობიექტისადმი პიროვნების შერჩევითი დამოკიდებულება, რაც განპირობებულია ამ ობიექტის სასიცოცხლო მნიშვნელობითა და ემოციური მიმზიდველობით“ (გოგიჩაიშვილი, 2006, 45). ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და მისი მეგობრებისთვის სწორედ ლიტერატურა იყო სასიცოცხლო საგანი, საგანი, რომელიც მოიცავდა საქართველოს, როგორც უძველესი ისტორიისა და

კულტურის მქონე ქვეყნის, ბედის საკითხს. რა გზით ევლოთ, როგორ მოეპოვებინათ დამოუკიდებლობა ამ მრავალტანჯული ქვეყნისათვის – აი, რა იყო ძირითადი საზრუნავი მამულიშვილთა ამ წრისათვის. პოეტის მისწრაფებები და ახლო მეგობართა გარემო ამ საფუძველზე საქმიანად შეეხამნენ ერთმანეთს. „მიუხედავად იმისა, რომ გარემო და მემკვიდრეობითობა გარკვეულ შეზღუდვებს აწესებს, ადამიანები თავად ირჩევენ, რანი იყვნენ; ამისათვის ქმნიან ფასეულობათა სისტემებს და საკუთარ გადაწყვეტილებებში ახორციელებენ მათ“ (გერიგი, ზიმბარდო, 2009, 679).

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა თავის არჩევანს თავისუფლება მისცა იმით, რომ გარშემო შემოიკრიბა თავისი თანამოაზრე მეგობართა წრე. გამორჩეული თანატოლები უადვილებდნენ პოეტს საკუთარ ყოველდღიურ პრობლემებთან და არახელსაყრელ სამსახურებრივ გარემოსთან გამკლავებას. ნიკოლოზ ბარათაშვილმა თავისი მამიებელი ბუნება, მოქმედი ხასიათი მალევე გამოამჟღავნა გიმნაზიაში სწავლისას. მას თავისმა გენეტიკურმა ნიშან-თვისებებმა – ნიჭმა, ინტელექტმა – აპოვნინა შესაფერისი გარემო. ასე რომ, ერთი ინტერესებისა და მისწრაფებების მოზარდები, როგორც უმეტესად ხდება, დაუახლოვდნენ ერთმანეთს და შექმნეს თანატოლთა საქმიანი ჯგუფი.

1833 წელს გიმნაზიელებმა გამოსცეს ლიტერატურული ხელნაწერი კრებული, რომელშიც ნიკოლოზ ბარათაშვილის „ყრმობის პერიოდის“ ლექსებთან ერთად შეიტანეს მისი მეგობრების – დავით მაჩაბლისა და მიხეილ თუმანიშვილის პოეტური ნაწარმოებები... ახალგაზრდა ლიტერატორებმა კრებულში მოათავსეს ასევე იმ დროს საპატიმროში მყოფი – ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრგოლ ორბელიანის, გიორგი ერისთავისა და ალექსანდრე ორბელიანის პატრიოტული ხასიათის თხზულებები. „ხელნაწერი კრებულის გამოცემა იმ დროს, როცა აღმოჩენილი შეთქმულების ორგანიზატორები ციხეში ისხდნენ და განაჩენს ელოდნენ, ახალგაზრდების მხრივ ნამდვილ პოლიტიკურ გამოსვლად უნდა ჩაითვალოს, ნიკ. ბარათაშვილი ამ პოლიტიკური დემონსტრაციის ერთ-ერთ მონაწილედ გვევლინება“ (გაწერელია, 1978, 125). გარდა ამისა, 1835 წელს სასწავლებლის ლიტერატურული წრის წევრებმა რუსულ ენაზე გამოსცეს ხელნაწერი ჟურნალი „Цветок Тифлисской гимназии“, რომლის მხოლოდ ხუთი ნომერი გამოვიდა. „ჟურნალის # 4-ში (რომელსაც ჩვენამდე არ მოუღწევია) ნ. ბარათაშვილს მოუთავსებია შემდეგი მასალა.

1.Отрывок из грузинского романа Вис-Рамиани (თარგმანი)

2.Письмо из деревни (კორესპონდენცია)

3.О папской власти

ა. О возвышении папизма

ბ. О падении его (ისტორიული ნარკვევი)“ (გაწერელია, 1978, 125)).

ნიკოლოზ ბარათაშვილის მიერ ჯერ კიდევ გიმნაზიაში მისი სწავლის პერიოდში „ვისრამიანის“ ნაწყვეტის რუსულად თარგმნა და კათოლიციზმის ისტორიით დაინტერესება მაჩვენებელია მისი ფართო გონებრივი განვითარებისა. პოეტს კარგად სცოდნია „ვეფხისტყაოსანი“ და თავის ლირიკულ შედეგებში და პირად წერილშიც იყენებს კიდევ სათანადო ფრაზებსა და სიტყვებს პოემიდან. მაგალითად, 1845 წლის 9 თებერვალს ნახევანიდან მაიკო ორბელიანისადმი მიძღვნილ წერილში მოჰყავს სტრიქონი „ვეფხისტყაოსნიდან“: „რაკი ტურფა გაიფდეს, აღარა ღირს აღარც ჩირად!“ (ბარათაშვილი, 1968, 193). გიმნაზიელებს ჟურნალში მოუთავსებიათ ასევე თავიანთი მასწავლებლის – სოლომონ დოდაშვილის წერილების – „განხილვა ქართული

ლიტერატურისა“ და ისტორიული მიმოხილვის - „მეფობა ირაკლი მეორისა“ თარგმანები.

ეს ნიჭიერი, მოწინავე ახალგაზრდების წრე წარმოადგენდა ნიკოლოზ ბარათაშვილის ინდივიდუალურ გარემოს, რომელმაც დიდი გავლენა მოახდინა მისი პიროვნული თვისებების ჩამოყალიბებაში. პოეტის მეგობრებსაც ლიტერატურული ინტერესები ამოდრავებდათ, კითხულობდნენ როგორც ქართულ, ისე რუს და ევროპელ მწერალთა შემოქმედებას. ეცნობოდნენ ეპოქის მოწინავე იდეებს. კარგად გამოჩნდა, რომ ამ ასაკში მოზარდის ხასიათზე ძირითადად თანატოლები ახდენენ გავლენას. ეს გონიერი და ინტერესიანი ახალგაზრდები ერთმანეთისაგან ბევრ რამეს სწავლობდნენ და ერთმანეთზე დადებით გავლენას ახდენდნენ. გენებში `ბედის კოდი არაა ჩადებული . . . გენოტიპის ექსპრესია მხოლოდ გარკვეულ კონტექსტშია შესაძლებელი . . . ინტელექტუალური განვითარება განპირობებულია როგორც გენეტიკური პოტენციალით, ისე აღზრდის პირობებით. ვერც მარტო გენები და ვერც მარტო გარემო ვერ განსაზღვრავს, ვინ ხართ თქვენ და რა პიროვნებად ჩამოყალიბდებით~ (გერიგი, ზიმბარდო, 2009, 25).

ასეთმა კულტურულმა გარემომ განსაზღვრა ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და მისი მეგობრების ურთიერთობის ფორმა და მათი ლიტერატურული მოთხოვნილების შეძლებისდაგვარად დაკმაყოფილება.

უკვე გიმნაზიადამთავრებული ნიკოლოზ ბარათაშვილი 1836 წელს დაწერილ ლექსში `ხმა იდუმალი~ ასეთი სიტყვებით იხსენებს გიმნაზიის მეგობრების წრეს:

`დავშთე ადგილი, სადაცა წრფელი

რბიოდა ნათლად დრო ყმაწვილობის

სწორთა, თანზრდილთა, მეგობართ შორის... ~ (ბარათაშვილი, 1968, 90).

ნიკოლოზ ბარათაშვილის `თანზრდილი~ `ყმაწვილობის~ მეგობრები გიმნაზიის დამთავრების შემდეგაც, პოეტის სიცოცხლის ბოლომდე, მის გვერდით იყვნენ. ყველა მათგანი ღირსეული და გამოჩენილი ადამიანი დადგა, თუმცა მათ შორის ნიჭიერებით ნიკოლოზ ბარათაშვილი მაინც გამოირჩეოდა. კონსტანტინე მამაცაშვილი აღნიშნავს: `...ნიკოლოზს სიკვდილამდე ჰქონდა შეუცვლელი მეგობრული კავშირი თავის ამხანაგებთან, მათ შორის ჩემთანაც~ (ციტირებულია – ინგოროყვა, 1968, 26) და მოიხსენიებს მას `ყველასაგან საყვარელ ამხანაგად~ (მეუნარგია, 2004, 237). 1846 წლის 19 იანვარს, ნიკოლოზ ბარათაშვილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით, ლევან მელიქიშვილი სწერს გრიგოლ ორბელიანს: `მე მასში დაგკარგე არა მხოლოდ სკოლის ამხანაგი, არამედ მეგობარი, რომელსაც ბავშვობიდანვე ვუშლიდი ჩემი გულის ყველა ხვეულებს და რომლის მეგობრული თანაგრძნობის მე ღირსი გავხდი. ძნელია დაჰკარგო ადამიანი, რომელიც თბილის გულითა და თბილის სულით შერიგების გრძნობას გვიღვიძებდა ადამიანებისადმი... ძნელია სულით დაობლება! და არა მხოლოდ მე დამატყდა თავს ეს საშინელი დანაკლისი! საქართველომ მასში დაჰკარგა კაცი, რომელსაც იგი უყვარდა სრულის პოეტური სულითა და ამ სიყვარულს ყოველ თავის მოვალეობაზე მაღლა აყენებდა, ყმაწვილი კაცი მშვენიერის და ბრწყინვალე ნიჭისა, რომლის ყველაზე მეტი იმედი ჰქონდა, ვიდრე სხვა ეხლანდელ თავის ჭაბუკ შვილებისაგან~ (ციტირებულია – ინგოროყვა, 1968, 26).

ასე აფასებდნენ ნიკოლოზ ბარათაშვილს გიმნაზიის ახლო მეგობრები. ისინი პოეტისაგან, როგორც პოეტი მათგან, იღებდნენ დადებით განწყობას. მათ ჰქონდათ საერთო მიზნები და, მიუხედავად მათი მოზარდობისა, – მყარი ინტერესები, რომლებიც ამოქმედებდა მათ გიმნაზიის დამთავრების შემდეგაც. „ნ. ბარათაშვილი უანგარო მეგობრობის რაინდი იყო და ნიჭიერი ადამიანები უმაღლეს პოულობდნენ მასში დიდი ხნის ნაცნობსა და მეგობარს“ (გაწერელია, 1978, 135).

მიუხედავად ზემოთქმულისა, ბარათაშვილს დეპრესიული გრძნობები განუვითარდა, რადგან მან გარემოდან სასურველი სტიმული ვერ მიიღო. პოეტის ირგვლივ მაინც უმიზნობისა და მოწყენილობის გარემომ დაისადგურა. ახალგაზრდები ერთმანეთს მხოლოდ ოჯახურ სალონებში ხვდებოდნენ, ხან კი ქალაქგარეთ – ბაღებში. თუმცა ამ შეკრებების დროს ისინი გართობასთან ერთად ლიტერატურაზეც საუბრობდნენ, მაგრამ უინტერესო საზოგადოებრივი ცხოვრება უარყოფითად აისახებოდა ნიკოლოზ ბარათაშვილის შინაგან სამყაროზე. მას გაუჩნდა სულიერი დისკომფორტი და უკმარისობის შეგრძნება. პოეტი თავისი ბიძისა და უფროსი მეგობრის გრიგოლ ორბელიანისადმი 1841 წლის 18 ოქტომბერს მიწერილ ბარათში აღწერს საზოგადოების ამგვარ უაზრო ცხოვრებას: „ტფილისი ისევ ის ქალაქია, უსარგებლო გონებისა და გულისათვის“ (ბარათაშვილი, 1968, 175). მართალია, დეპრესიულ ადამიანთან დამღწეულია ურთიერთობა და ხშირ შემთხვევაში მას გაურბიან კიდევ, მაგრამ ნიკოლოზ ბარათაშვილის მეგობრები, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მუდამ მის გვერდით იყვნენ, რამაც გადაარჩინა იგი უფრო მეტად ჩაძირულიყო სულიერ დამაბულობაში.

გიმნაზიის დამთავრების შემდეგაც პოეტი ტრიალებდა ძველი და ახალი თაობის გონიერ, განათლებულ, ლიტერატურით დაინტერესებულ ადამიანთა წრეში. ამ წრის წევრები იყვნენ მწერლობის მოყვარე საზოგადოება: დიმიტრი ყიფიანი, გიორგი ერისთავი, ლევან მელიქიშვილი, პლატონ იოსელიანი, ალექსანდრე ორბელიანი, გრიგოლ ორბელიანი, სოლომონ მაღალაშვილი, სვიმონ მაჩაბელი, ლუკა ისარლიშვილი და სხვანი. მართალია, ნიკოლოზ ბარათაშვილის მეგობრების წრე მცირერიცხოვანი იყო, მაგრამ ისინი წარმოადგენდნენ მე-19 საუკუნის 30-40-იან წლების ნიჭიერ და საზოგადოებრივად აქტიურ ადამიანებს, რომლებიც განსაკუთრებით დაინტერესებულნი იყვნენ ქართული ლიტერატურის ბედით. „ბარათაშვილი მოთავე იყო ამ საზოგადოებისა. ყოველთვის, როდესაც ან შემთხვევა მოიტანდა და ზემოთნახსენები პირნი ერთად სადმე შეიყრებოდნენ, ან საგანგებოდ შეიკრიბებოდნენ, საზოგადო მსჯელობა ამ ქართველ ყმაწვილ-კაცებისა იყო ქართულ მწერლობაზე და ისტორიაზე“ (მეუნარგია, 2004, 261). მმეგობრებს ერთმანეთთან აკავშირებდა ფართო კულტურული ინტერესები. სწორედ ასეთმა ინტელექტუალურმა გარემომ განაპირობა ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტური ნიჭის განვითარება. ამ ლიტერატურულ წრეში კითხულობდა იგი თავის ლექსებს. თუ როგორ ახარებდა პოეტს ქართულ ლიტერატურაში შექმნილი ახალი ნაწარმოებები, ჩანს მის მიერ 1841 წლის 18 ოქტომბრით დათარიღებულ გრიგოლ ორბელიანისადმი მიძღვნილ წერილში: „ლიტერატურა ჩვენი, ღვთით, დღე და დღე შოულობს ახალთა მოყვარეთა. მრავალნი ყმაწვილნი კაცნი, მოცლილნი სამსახურიტგან, მყუდროებაში და მარტოობაში, შეეწევიან მამეულს ენას, რაოდენიცა ძალუძთ. ესე საზოგადო სული ბუნებითის ენის ტრფიალებისა ყმაწვილთ კაცთ შორის აღმოაჩენს, რომ ქართველთ არ სძინავთ გონებით“ (ბარათაშვილი, 1968, 175). ამ პერიოდში მართლაც გამოცოცხლდა ლიტერატურული ცხოვრება.

ლიტერატურული წრის წევრები ეწეოდნენ ასევე ევროპელი მწერლების ნაწარმოებების თარგმნას. 1841 წლის 28 მაისს ნიკოლოზ ბარათაშვილი სწერს გრიგოლ ორბელიანს: „ჩვენმა ლიტერატურამ ორი კარგი თარგმანი იშოვა: კიპიანმა გადმოთარგმნა Ромео и Джулиетта შექსპირის ტრადედია, და მე ვთარგმნე Юлий Тарентский, ტრადედია ლეიზევიცისა...“ (ბარათაშვილი, 1968, 174).

ჩანს, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი კარგად იცნობდა რუსულ ლიტერატურას და თავის ეპისტოლურ ნაწერებში ზოგჯერ იყენებს მათ. 1843 წლის 21 აგვისტოს პოეტი ბარათით ატყობინებს გრიგოლ ორბელიანს ეგნატე იოსელიანის გარდაცვალებას და მოყავს ალექსანდრე პუშკინის „ბორის გოდუნოვიდან“ პიმენის მონოლოგის პერიფრაზა: „Вот человек, который, по своему положению в свете, более всех страдал. Минувшее проходило перед ним и волновалось, как море-океан“ (ბარათაშვილი, 1968, 183). ამავე წერილში მოყვანილია ლერმონტოვის ლექსის სათაური და ციტატა: „სხვა რაღა მოგწერო, მეც სამსახურში მივეშურები, и вообще здесь И грустно, и скучно, и некому руку подать в минуту душевной невзгоды“ (ბარათაშვილი, 1968, 183). ლერმონტოვის ამავე სიტყვებს იგი იმეორებს 1845 წლის 23 აგვისტოს მურუტიდან ალექსანდრე საგინაშვილისადმი მიძღვნილ პირად წერილში: „მაგრამ ტყუილად ვხუმრობ; Скучно, грустно“ (ბარათაშვილი, 1968, 198). „ამონარიდი მ. ლერმონტოვის 1840 წელს დაწერილი ლექსიდან „И скучно и грустно...“, ლაპარაკია იმაზე, რომ ჭრელი საზოგადოებით გარშემორტყმული ადამიანი ზოგჯერ თითქოს მათი ნიღბების მიღმა ხედავს სულიერ სიცარიელეს“ (ნინიძე, 2010, 277).

ამ „ყმაწვილ კაცებს“ დიდი გეგმები ჰქონდათ, რომლებიც განუხორციელებელი დარჩათ: აღმანახის „ცდა“ გამოცემა, მუდმივი ქართული თეატრის გახსნა, თბილისში დიდი ბიბლიოთეკის დაარსება... ისინი საქართველოს წარსულისადმიც დიდ ინტერესს იჩენდნენ. მათი საუბრის მუდმივი საგანი ქართული მწერლობა და ისტორია იყო. თურმე აპირებდნენ კიდევ საქართველოს ისტორიის საკითხავი წიგნის შედგენას. იონა მეუნარგია გადმოგვცემს კონსტანტინე მამაცაშვილის მოგონებას: „... ერთ საღამოს ბარათაშვილის სახლში გადავწყვიტეთ, რომ რადგან არა გვაქვს ქართული რიგიანი ისტორია, გავიყოთ მეხუთე საუკუნიდან დაწყებული, თითომ თითო საუკუნე აიღოს და შეადგინოს ისტორია იმ საუკუნისა. პლატონ იოსელიანს მიანდევს დაწერა ძველის საუკუნის ისტორიისა, ქრისტეს წინად და შემდეგ მე-5-ე საუკუნემდის“.

„მახსოვს, ერთს ივლისის ღამეს 1838 წელს, მე და ტატო წავედით სასეირნოდ გარეთუბანს. ტატო ძალიან მხიარულად იყო და თავისებურად მშვენივრად ხუმრობდა, მერე ჩამოვარდა ლაპარაკი ჩვენს წარსულს ცხოვრებაზეც და ტრაგიულს დასასრულზედ მე-18 საუკუნისა. მეფის ირაკლის მოხუცებულობისა გამო უღონობაზედ, ჩვენის ტფილისის წახდენაზე 1795 წელს, 14 სექტემბ. და სხვ...“

ამ ლაპარაკის დროს ნიკოლოზს, ყოველთვის მოცინარს და მხიარულს, სახე გამოეცვალა, დაიწყო ხელსახოცით ცრემლების წმენდა და აღელვებულმა მითხრა: „ჩვენმა უხეირობამ დაგვლუპა! - და ოხვრით დაუმატა: ვაი, ჩვენო ქართლის ბედო“ (მეუნარგია, 2004, 262).

ცხადია, ნიკოლოზ ბარათაშვილს იმდენად ღრმად ექნებოდა შესწავლილი საქართველოს ისტორია, რომ მეცნიერი მიხეილ ბარათაევი, ადრესატი პოეტის ლექსისა

„საფლავი მეფის ირაკლისა“, აპირებდა, რომ პოეტი ჩაება სამეცნიერო მუშაობაში, როდესაც იგი წერდა „Нумизматические факты Грузинского Царства“. მაგრამ ეს ხდებოდა 1846 წელს. მიხეილ ბარათაევს არ სცოდნია, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი უკვე გარდაცვლილი იყო.

აღსანიშნავია ასევე, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილს ქართული ისტორიისა და ძველი ქართული მწერლობის მეგლთა შესწავლის მიზნით ურთიერთობა ჰქონია პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის წევრებთან.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის პირადი წერილებიდან ჩანს, რომ პოეტი კარგად იცნობდა მსოფლიო ისტორიასაც. ამის დასტურია მის პოეზიაში გამოყენებული ალუზიები, პირად წერილებში მოხსენიებული ისტორიული ფაქტები და პირები. 1844 წლის 15 აპრილს ზაქარია ორბელიანისადმი მიძღვნილ წერილში იგი მოიხსენიებს რომის პირველ იმპერატორ ოქტავიანე ავგუსტუსს: „შენი წერილის შემდეგ გრიგოლის წერილი მივიღე. რას მოიწერებოდა? მიეცა მას თუნდაც ავგუსტოსის ტახტი, იგი მთელ რომის იმპერიას კომიკურ ხუმრობად აქცევდა“ (ბარათაშვილი, 1968, 187). იგულისხმება ის, რომ ამ დროს გრიგოლ ორბელიანი დანიშნეს დადესტნის მეხთულის სახანოს მმართველად. 1843 წლის 21 აგვისტოს კი გრიგოლ ორბელიანს სწერს: „საყვარელო ძმაო გრიგოლ, არა, უკაცრავად, მთავარო ავარისაო, ემირ-ავარო, ატილლას ტახტზედ მჯდომარეო“ (ბარათაშვილი, 1968, 182). იგულისხმება ჰუნების მეფე მე-5 საუკუნეში, რომელმაც დაიმორჩილა არაერთი ერი. 1844 წლის 10 მაისით დათარიღებულ ზაქარია ორბელიანისადმი მიწერილ ეპისტოლეში ახსენებს მე-17 საუკუნის ცნობილ ავსტრიელ მხედართმთავარს და პოეტ - რაიმუნდ მონტეკუკულის (1609-1681): „არლუთინსკის ღენერალ-ადუტანტობას ამბობენ; თუმცა გამოცხადებით არ არის, მაგრამ წიგნი მოსულა პეტერბურდიდგან, - საკვირველიც არ არის. ვინც არ უნდა ილაპარაკოს და აცა თუ ეგ მართლა მონტეკუკული არ გახდეს ამ ცოტას ხანში“ (ბარათაშვილი, 1968, 188). პოეტის ეპისტოლური მემკვიდრეობიდან მოყვანილი ეს მაგალითები გამოხატავს ასევე მის დამოკიდებულებას მეგობრების მიმართ. ნიკოლოზ ბარათაშვილი სხვა წერილებშიც ეხუმრება გრიგოლ ორბელიანს, ზაქარია ორბელიანსა და მიხეილ თუმანიშვილს; ხუმრობს პლატონ იოსელიანზე, ლევან მელიქიშვილზე, გიორგი ერისთავზე (გლუხარიჩი) და სხვა. „ხუმრობა“ პოეტის ეპისტოლურ ნაწერებში ცალკე საკითხია.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის თბილი და უშუალო დამოკიდებულება მეგობრების მიმართ ჩანს ასევე ეპისტოლურ ნაწერებში მათდამი მიმართვის ფორმებიდან. გრიგოლ ორბელიანს მიმართავს: „საყვარელო ძიავ“, „საყვარელო ძმაო გრიგოლ“; მიხეილ თუმანიშვილს - „საყვარელო მეგობარო“ და ა.შ.

გრიგოლ ორბელიანი პოეტის მეგობარიც იყო. ნიკოლოზ ბარათაშვილი თავის წერილებში მისადმი გამოხატავს პატივისცემას, სიყვარულს, მოკრძალებას, გულითად დამოკიდებულებას. 1837 წლის თებერვალში გრიგოლ ორბელიანისადმი გაგზავნილ წერილში იგი სწერს ადრესატს: „კოჯრის ნიავის ქროლაზე, ძიავ, მერწმუნენით, თქვენ მომაგონდით, მაშინ მომაგონდა: „განცეცხლებულთა ღვინისგან შუბლთა კოჯრის ნიავი განგვიგრილებდეს“ და მაშინვე გავიზრახე, რომ ამ ღამეს უთუოდ აღვწერ და გაუგზავნი ძია გრიგორის მეტეჟი, და კიდევ აღვასრულე“ (ბარათაშვილი, 1968, 170). წერილში ჩართულია ბიძისადმი მიძღვნილი ლექსი „ღამე ყაბახზედ“. ბიძა პირველი

შემფასებელი იყო ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებისა. პოეტი 1841 წლის 18 ოქტომბრით დათარიღებულ წერილში უგზავნის გრიგოლ ორბელიანს ლექსს „ვპოვე ტაძარი“ და სწერს: „შენი აზრი ჩემთვის მარადის სასიამოვნოა“ (ბარათაშვილი, 1968, 175).

ნიკოლოზ ბარათაშვილი თავის კეთილ განწყობას გამოხატავს ილიკო ორბელიანის მიმართაც 1842 წლის 2 მაისს გრიგოლ ორბელიანისადმი გაგზავნილ წერილში. პოეტი ბიძას და მეგობარს ახასიათებს როგორც ვაჟკაცს, თვითონ ილიკო ორბელიანის სიტყვებით, რომელიც მას უთქვამს ტყვეობისას შამილისთვის: „შამილ! როგორ ეკადრება შენს სახელს მაგისტანა უწყალოება! თუ გინდა მაგით შეაშინო ვინმე, ვინ უნდა შეაშინო? ყველანი სიკვდილის შვილები ვართ. ჭეშმარიტად, ახლა მეც სიკვდილი მირჩევნია შენს ხელში ყოფნას“ (ბარათაშვილი, 1968, 176). წერილში ჩართულია ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსი „მერანი“, რომელიც პოეტმა უძღვნა ილიკო ორბელიანის ტყვეობას.

მიუხედავად ზემოთქმულისა, ზოგჯერ ნიკოლოზ ბარათაშვილი წყენასაც გამოხატავს მეგობრების მიმართ და მწარე ირონიასაც. ერთ-ერთ ადრესატს საყვედურობს კიდეც, რომ ის თითქოს ყველამ დაივიწყა.

როგორც ვთქვით, ნიკოლოზ ბარათაშვილს ლიტერატურის გარდა, ჰქონდა ფართო ინტერესები, რომლებმაც შეუწყო ხელი მისი ცოდნისა და თვალსაწიერის გამდიდრებას.

როგორც ადამიანი არ იბადება პიროვნებად, ისე არც ინტერესებია თანდაყოლილი. „ინტერესები ყალიბდებიან ცხოვრების პირობებში ადამიანის მოქმედების პროცესში; მათი აღზრდა შეიძლება, მათი შინაარსი დიდად არის გაპირობებული იმ სოციალური წრის ინტერესებით, რომელშიც იზრდება და ცხოვრობს ადამიანი“ (ნათაძე, 1977, 644). ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი მეგობრები ერთმანეთს უვსებდნენ კულტურული ცენტრების უქონლობას. პოეტის ინტელექტუალურ მეგობართა გარემოში ყალიბდებოდა მისი სულიერი სამყარო, მისი პოეტური ნიჭი. მეგობრები იყვნენ მისი ლექსების შემფასებლები და ინტელექტუალური თანამოაზრენი.

ამგვარად, პიროვნება გარკვეულწილად დეტერმინირებულია ინდივიდუალური გარემოს ისეთი თავისებურებით, როგორიცაა მეგობართა წრე. რა თქმა უნდა, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ყველა მეგობარს არ ჰქონდა ერთი და იგივე მისწრაფებები, ვთქვათ, პროფესიული, მაგრამ მათ იდენტობას ამტკიცებდა როგორც მშობლიური, ასევე უცხო ქვეყნების ლიტერატურისა და ისტორიის შესწავლის დიდი ინტერესი, რითაც საბოლოოდ უნდა გამოკვეთილიყო საქართველოს შემდგომი გზა-სავალი. ეს იყო ძირითადი საფუძველი მათი სამეგობრო წრის წევრთა ერთმანეთთან კომფორტული სოციალური ურთიერთობებისა.

ლიტერატურა:

1. ნიკოლოზ ბარათაშვილი (1968): თხზულებანი. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი.
2. გაწერელია ა. (1978): რჩეული ნაწერები, ტომი II. „მერანი“. თბილისი.
3. გერიგი რ., ზიმბარდო ფ. (2009): ფსიქოლოგია და ცხოვრება. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.

4. გოგიჩაიშვილი თ. (2006) : ზოგადი ფსიქოლოგიის კურსი. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი.
5. ინგოროყვა პ. (1968) : ნიკოლოზ ბარათაშვილი. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი.
6. მეუნარგია ი. (2004) : ქართული მწერლობა, ტომი 22; გამომცემლობა „ნაკადული“. თბილისი.
7. ნათაძე რ. (1977): ზოგადი ფსიქოლოგია. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
8. ნინიძე მ. (2010): ნიკოლოზ ბარათაშვილის წერილების კომენტარები. XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა. ტომი I. ალექსანდრე ჭავჭავაძე, სოლომონ დოდაშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი.
9. პერვინი & ჯონი პიროვნების ფსიქოლოგია. პიროვნების ბიოლოგიური და სოციალური საფუძვლები.
<http://www.google.com/url?sa=t&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CBcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.davit.ge%2Fpirovneba%2Fpirovnebis%2520biologiuri%2520da%2520socialuri%2520safuZvlebi.doc&ei=hHQVTrH7As-Rswb3vKGsDw&usg=AFQjCNGaqNwBoFt-7WwJAoq9dDckZGoHsw>
10. Plomin&Daniels (1987) - პიროვნების ბიოლოგიური და სოციალური საფუძვლები.
<http://www.google.com/url?sa=t&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CBcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.davit.ge%2Fpirovneba%2Fpirovnebis%2520biologiuri%2520da%2520socialuri%2520safuZvlebi.doc&ei=hHQVTrH7As-Rswb3vKGsDw&usg=AFQjCNGaqNwBoFt-7WwJAoq9dDckZGoHsw>

Tinatini Tushabramishvili

Nikoloz Baratashvili and His Friends

Abstract

Besides the family situation, experiences got outside family are represented as the factor of person's socialization, which has a great influence in its development. One of these situations is the friend's circle.

Nikoloz baratashvili gathered the people interested in literature and history around him. And common interests are the good basis for joining people.

Nikoloz Baratashvili and his friends revealed their interest towards literature and history even studying at gymnasium. After graduating the gymnasium Baratashvili was again among people who were keen on literature.

Such intellectual situation promoted to develop N. Baratashvili's talent in poetry. In his literary circle he used to read his verses and his friends were the first appreciators of his creative work.

Key words: Literature, History, Friends, Situation, Interest.

სოფიკო კვანტალიანი

ილია ჭავჭავაძის ეროვნული უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

გრ. რობაქიძის „გველის პერანგი“ და მ. კუნდერას „ყოფიერების აუტანელი სიმსუბუქე“ ფრ. ნიცშეს მარადიული მობრუნების დისკურსში

მარადიული მობრუნების იდეა – ფრ. ნიცშეს ფილოსოფიის ეს ერთ-ერთი ძირითადი მეტაფიზიკური კონცეფცია დღემდე უამრავი დისკუსიის თემაა. ზოგი თვლის (მაგ. ა. ფულიე, „ნიცშე და იმორალიზმი, 1902წ), რომ ეს იდეა ნიცშეს ძველი ავტორების (პიტაგორა, ჰერაკლიტე, სტოიკოსები, ლუკრეციუსი და ა.შ.) მიერ სამყაროს ციკლურობის შესახებ გამოთქმული მოსაზრებების მიბადვას წარმოადგენს, ზოგიც (მაგ. პ. მეზიუსი, „პათოლოგიაზე ნიცშესთან“,

1902წ) მას სიგიჟის სიმპტომურ გამოვლენად მიიჩნევს. თავად ნიცშე თვლიდა, რომ მისეული მარადიული მობრუნების იდეის წინამორბედები ბერძენი ფილოსოფოსები – ჰერაკლიტე და სტოიკოსები იყვნენ. საგნებისა და მოვლენების მარადიული მობრუნების იდეა ევროპულ აზროვნებაში პითაგორას სახელს უკავშირდება. მას ერთგვარი მითითებები აქვს სამყაროს პერიოდულობაზე, რომელიც ინდური ფილოსოფიიდან და კოსმოგონიიდანაც ცნობილია. („ბრაჰმას ცხოვრება“, „ბრაჰმას დღეები და ღამეები“, „ბრაჰმას სუნთქვა“ – ერთგვარად ასოცირდება პითაგორას მარადი მობრუნების კონცეპტთან). აღნიშნული იდეა იკითხება პითაგორას სწავლებებში, ბუდიზმში, სულთა გადასახლების თეორიაში, სხვადასხვა „ოკულტურ სწავლებებსა“ და ხალხურ რწმენებში; სახარებაშიც ბევრი მინიშნებაა მარადიულ მობრუნებაზე.

ნიცშე თვლიდა, რომ მარადიული მობრუნების იდეა ყველაზე მნიშვნელოვანი და ამასთანავე ყველაზე საშინელი მოძღვრება იქნებოდა მის სწავლებებს შორის. იდეის მიხედვით, დრო უსასრულო მდინარებაშია, რომლის განსაზღვრულ პერიოდებში აუცილებელი და გარდაუვალია გამეორდეს საგნების იგივე მდგომარეობა. მარადი მობრუნების იდეა ნიცშესთვის ყველა მოვლენის დაბრუნების შესაძლებლობა იყო. იგი ამბობდა კიდევ, რომ განუსაზღვრელი დროის შემდგომ, ადამიანი, რომელიც უზუსტესი ასლი იქნებოდა მისი, სწორედ პირამიდისებრ კლდესთან (სადაც მას დაებადა ეს იდეა) კვლავ აღმოაჩენს ამ იდეას და ეს მოვლენა უსასრულოდ გამეორდება. („რა იქნებოდა მაშინ, თუ ერთხელაც, დღისით ან ღამით, შენს უგანმარტოვებულეს განმარტოვებულობაში შემოპარულიყო რომელიღაც დემონი და შენთვის ეთქვა: „ეს შენი ცხოვრება, ახლანდელი და განვლილი, კიდევ ერთხელ უნდა განვლო, კიდევ უთვალავჯის; და არ იქნება მასში არაფერი ახალი, მაგრამ დაბრუნდება ხელახლა და იმავე თანამიმდევრობით, თითოეული ტკივილი და თითოეული სიხარული, თითოეული აზრი და თითოეული სუნთქვა, ყოველივე სულ მცირედი და გამოუთქმელად დიდი, რაც კი იყო იმ ცხოვრებაში. დაბრუნდება ეს ობობაც და ეს მთვარის შუქიც ხელახლა შორის... და ეს წამი და თავად მე. მარადიული ქვიშის საათები ყოფიერებისა ტრიალებიან ისევ და ისევ, და შენც მასთან ერთად – მტვერი მტვრისაგან“. („მხიარული მეცნიერება“) ან „ყოველი მიდის, ყოველი ბრუნდება; მარად ბრუნავს ბორბალი ყოფისა. ყოველი წარხდების, ყოველი ახლად ეწყობა; მარად შენდება იგივე სახლი ყოფისა. ყოველი განიყრება. ყოველი ახლად შეიყრება; მარად ერთგულია თავისა წრე ყოფისა.“(3:166) რა თქმა უნდა, აღნიშნული იდეა გამორიცხავს ყველანაირ იმედს ზეციურ საუფლოზე და ნუგეშზე. მიუხედავად ამ სისასტიკისა, ნიცშეს აზრით, ეს იგი ამავე დროს კეთილშობილია, რადგან სიცოცხლის ყოველ წუთს მუდმივობის განცდას ანიჭებს. ყველაზე ზედაპირულ მოვლენებსაც კი ერთდროულად ღირიკულ ძალას და რელიგიურ ფასეულობას აძლევს.

„Ecce Homo“-ში ნიცშე წერს: „1881 წლის აგვისტოს დასაწყისში, შვეიცარიაში, სილს-მარიაში, ზღვის დონიდან 6.500 ფუტ სიმაღლეზე და ადამიანურიდან (6000 ფუტი ადამიანსა და დროის მიღმა) გაცილებით მაღლა იშვა ეს იდეა. მაღლე, იტალიურ რივიერაში განმარტოვებული, 10 კვირაში დაწერს „ესე იტყოდა ზარატუსტრას“ – წიგნს მარადიულ მობრუნებაზე, სადაც გარდა ზარატუსტრას პოეტურ-ჰერმენევტიკული წინასწარმეტყველებებისა მარადიული მობრუნების ურთულეს განცდაზეა საუბარი.

რამდენადმე ადრე მის „მხიარულ მეცნიერებაშიც“ გამოითქვა მინიშნება ამის იდეის შესახებ, ასევე მცირე მინიშნება „სიკეთესა და ბოროტებას მიღმა“-შიც (1885-1886). ამას გარდა,

აზრი მარად მობრუნებაზე არც ერთ ნიცშეს დაბეჭდილ ნაწარმოებში არ მეორდება. (თუმცა კი არსებობს ესკიზი წიგნისა სახელწოდებით „მარადიული მობრუნება: წინასწარმეტყველება“).

ზარატუსტრას პირველ ნაწილში მარადიულ მობრუნებაზე არაფერია მინიშნებული. ზარატუსტრა აქ ზეკაცზე სწავლებას გადმოსცემს. ჟ.დელიოზი თვლიდა, რომ „გამოჯანმრთელებამდე“ ზარატუსტრა ჯერ კიდევ არაა მომწიფებული, მარადი მობრუნების იდეის საღალატოდ, რადგან ის ემხრობოდა ვერსიას, მობრუნებაზე, როგორც ციკლზე, ერთისა და იგივეს დაბრუნებაზე, რადგან საშინლად ეშინოდა იმის დაბრუნება, რაც „მდაბალი და პატარა“ იყო. (ოკ, ადამიანი მარად დაბრუნდება! პატარა ადამიანი მუდამ დაბრუნდება!.. მარადი დაბრუნება ყველაზე პატარა ადამიანისაგ კი!“)

ნიცშე ამბობს, რომ ადამიანის უმაღლესი აზრი მის კვლავ და კვლავ გამეორებაშია, რაც კოლოსალურ პასუხისმგებლობას აკისრებს მას. ამ უკანასკნელმა უნდა შეძლოს იცხოვროს ისე, რომ გახდეს ღირსი მარადიული მობრუნების. სწორედ ზეკაცს შეუძლია გაიაზროს ის, რომ ცხოვრების თამაში გრძელდება და იგი უსასრულოდ გამეორდება. ამიტომაც მას უყვარს სიცოცხლე, იგი გახარებულია მარადი მობრუნების აღმოჩენის გამო, რომ რაღაც დროის მერე მისი ბუნება კვლავ განაახლებს თამაშს. ჩვეულებრივ ადამიანს კი ეს აზრი აშინებს, რადგან მას ძალა არ შესწევს ცხოვრების მარადი გამეორება აიტანოს.

ზარატუსტრას დასკვნით ნაწილში, ნიცშე მაინც არ გვამღერს ამ იდეის საბოლოო განვითარებას, ის თავადაც აღიარებს მის საბედისწესო იდუმალებასა და საშინელებას. ამიტომაც მან ეს საქმე თავის ურიცხვ ინტერპრეტატორებს მიანდო. (არსებობს მასალები იმის შესახებ, რომ ფილოსოფოსს ზარატუსტრაზე წიგნის გაგრძელება სურდა, სადაც იგი – მოსწავლეებისგან მიტოვებული, სრულ მარტოობაში, გველისგან დაგესლილი და მისი მეორე ერთგული მეგობრის – არწივისგან დაფლეთილი, სრულ მარტოობაში უნდა დაღუპულიყო).

ნიცშე ცდილობდა გამეორების გარდაუვალობა ევკლიდურ სივრცეში და ჩვეულებრივ (ანუ ერთგანზომილებიან) დროში დამტკიცებინა. მას შემდეგნაირად ესმოდა ეს იდეა, რომ სადღაც უსასრულო სამყაროს სივრცეში უნდა არსებობდეს ჩვენი მსგავსი სამყარო. მისი ანალიზით, ერთნაირი მიზეზები კი ერთნაირ შედეგებს გამოიწვევენ, რაც მოვლენებისა და საგნების უზუსტეს გამეორებას განაპირობებს. (თუმცაღა, ჩვენს სამგანზომილებიან სამყაროში, დროის მეოთხე განზომილებასთან ერთად, ამგვარი გამეორების დამტკიცება შეუძლებელია. გამეორება ხუთ განზომილებას ანუ სრულიად ახალ კონტინუუმს – სივრცე-დრო-მარადისობა მოითხოვს). მიუხედავად ფაქტობრივი შეცდომებისა, ნიცშეს მტკიცებულებები ძალიან ემოციური და საინტერესოა. მარადი მობრუნების იდეას იგი პოეტურად განიცდიდა.

ნიცშეს მარადიული მობრუნების იდეის ერთ-ერთი ადეპტი, მ. ჰაიდეგერი სტატიაში „ვინ არის ნიცშეს ზარატუსტრა?“ (1954) ნიცშეს ფილოსოფიას მეტაფიზიკურ მოძღვრებად მიიჩნევს. მარადიულ მობრუნებას კი შურისგების სულის გადასალახ მოძღვრებად სახავს, რომლის დანიშნულებაც წარმავლობას მუდმივობისა და უცვლელობის ნიშნები მიანიჭოს. (4:175). მართალია, ჰაიდეგერის ეს მოსაზრება ბოლომდე ორიგინალური არაა (გ. ზიმელი 1905 წელს წიგნში „მოდერნიზებული ზნეობა“, მიუთითებდა, რომ მარადიული მობრუნება ქმნადობისა და ყოფიერების, დროულისა და მარადიულის სინთეზს წარმოადგენს). საბოლოოდ ჰაიდეგერი ასკვნის, რომ მარადიული მობრუნება ნიცშესთან მაინც ვერ გვათავისუფლებს შურისგების სულისგან, მეტაფიზიკური აზროვნებისგან, რადგან ამ დროს

წარმავლობისადმი სიყვარული კვლავ მარადიულობის ერთგვარი მოაზრების გზით ხორციელდება. ჰაიდეგერის აღიარებით, მეტაფიზიკურ აზროვნებას იმაზე შორს წასვლა არც შეუძლია, რაც ნიცშემ გააკეთა. ნიცშეს ფილოსოფია წერტილს უსვამს მეტაფიზიკური აზროვნების დასასრულს, მაგრამ იგი მაინც ვერ გადალახავს მას. ავტორის აზრით, ნიცშესთან ისეთი რამ გამოიკვეთება, რისი გააზრებაც მეტაფიზიკურ აზროვნებას აღარ შეუძლია (4:176) სწორედ მარადიული მობრუნების იდეა მალავს ამგვარი აზროვნებისთვის რაღაც გაუაზრებელს, მოუხელთებელს.(4:180)

ნიცშეს მარადიული მობრუნების ორიგინალური ინტერპრეტაცია შემოგვთავაზა ჟ. დელიოზმა წიგნში „განსხვავება და გამეორება“ (1968). დელიოზი მსჯელობს, რომ თანამედროვე სამყაროში განსხვავებამ და გამეორებამ იგივეობისა და საერთოობის ადგილი დაიკავა. აღმოჩნდა, რომ იგივეობა და საერთოობა მხოლოდ სიმულირებულებია, „ოპტიკური ეფექტებია“ უფრო ღრმა თამაშის – განსხვავებისა და გამეორების თამაშის.“ (5:9) მისივე ინტერპრეტაციით, მარადიული მობრუნება „ჭეშმარიტ გადარჩევას“ ახორციელებს, იმით, რომ თავიდან იშორებს „საშუალო ფორმებს“. დელიოზი წერს: „თუკი მარადიული მობრუნება ბოროტია, უნდა მივანიჭოთ მას ძლიერი ღერძისმიერი მოძრაობა, რომელიც გამოისვრის ყველაფერ იმას, რისი უარყოფაც „შესაძლებელია“, რაც ვეღარ უძლებს გამოცდას“(იქვე). ანუ, დელიოზის განმარტებით, მარადიული მობრუნება არ აბრუნებს იგივესა და მსგავსს, იგი განსხვავებებს ეფუძნება სწორედ. დელიოზს საინტერესოდ აქვს დანახული აღნიშნული მოსაზრება, რომელიც ნიცშეს ორი კონცეპტუალურ პერსონაჟით – ავადმყოფი და გამოჯანმრთელებული ზარატუსტრათი ცხადდება, რომელთაგან პირველს ისტერიულად ეშინია ამ იდეის განცდის, გამოჯანმრთელებულს კი იგი უდიდეს სიხარულს ანიჭებს.

დელიოზმა ნიცშეს კონცეპტში გამოგნებული საიდუმლო და სიღრმე დაინახა, კერძოდ ის, რომ ზეკაცად (ანუ „უმაღლეს ფორმად“) გახდომისთვის საჭიროა გამეორება!

დელიოზი სტატიაში „არიადნას საიდუმლო“ (1988), რომელიც ნიცშეს ფილოსოფიის საბოლოო შემაჯამებელი ნაწარმოებია, მსჯელობს იმის შესახებ, რომ ნიცშესთვის იდეალი ის ადამიანია, რომელიც ამკვიდრებს და თვითდამკვიდრებას ახორციელებს. ძალაუფლების ნებას კი ორი საწინააღმდეგო ტონალობა აქვს – დამკვიდრება და უარყოფა. პირველი აქტიური მოქმედებაა, მეორე კი პასიური რეაქცია. დელიოზი ამ მეტაფორულ პოლუსებზე ორ პერსონაჟს – დიონისესა (აქტიური) და თეზესს (პასიური) ათავსებს, რომელთა შორის იმყოფება არიადნე. თეზესისთვის დამკვიდრება სიმძიმის გაძლებით გამოიხატება. მას ჰგონია, რომ დამკვიდრება ტვირთის სიმძიმით განისაზღვრება. ამიტომ მას სიმბოლურად ავტორმა ტვირთისმზიდველი ცხოველები – ვირი და აქლემი შეუსაბამა. დელიოზი ასკვნის, რომ თეზესის დამკვიდრება სინამდვილეში უარყოფას ნიშნავს, რადგან იგი რეაქტიული ძალის, ავადმყოფური ვნების მატარებელია. საპირისპირო სიმბოლიზმი აქვს დიონისეს, რომელსაც მარტორქა შეესაბამება. იგი ნამდვილი დამკვიდრებაა. თეზესმა არ იცის, რომ მარტორქა, რომელიც საოცარად მსუბუქი ცხოველია ლაბირინთის სიღრმეში ცხოვრობს და ერთ უპირატესობას ფლობს: ის მსუბუქად გრძნობს თავს მწვერვალებზე, ის ამტკიცებს სიცოცხლეს. მარტორქის მოკვლა სიცოცხლის უარყოფას ნიშნავს. თეზესი – ეს უარყოფის ინსტანციაა. უარყოფის სული. დიონისე კი არ ამძიმებს სიცოცხლეს უმაღლესი ღირებულებებით, არამედ ქმნის ახალს, რომელიც სიცოცხლეს „მსუბუქს“ ხდის. მარტორქა-დიონისე – ეს სუფთა და მრავალსახოვანი დამკვიდრებაა, ამსუბუქებს ყველა ცოცხალს, მას შეუძლია ის, რაც უმაღლეს ადამიანს არ შეუძლია: სიცილი, თამაში, ცეკვა ანუ დამკვიდრება.

მითის დელიოზისეულ სამკუთხედში პერსონაჟები საბოლოოდ ასე ნაწილდებიან: არიადნე შორდება თეზევსს და დიონისესთან მიდის. არიადნეს თეზევსიდან დიონისესკენ წასვლა კლინიკური საკითხია – გამოჯანმრთელების. მარადიულ მობრუნებას კი დელიოზი განიხილავს, როგორც დიონისესა და არიადნეს შორის კავშირის შედეგს და ამბობს, რომ მარადიული მობრუნება „ორმაგი დამკვიდრებაა“ (ვინაიდან არიადნეც დამკვიდრებაა), რომელიც აიძულებს განმეორდეს მხოლოდ იმას, რაც აქტიურია, თანაც გადარჩევითი, რადგან ტრანსმუტაციის გარეშე იგი შეუძლებელია. (Делез Ж «Тайна Ариадны» (1993), журн. Вопросы философии, N4 48:53) დელიოზისეული მითის კულმინაცია: თეზევსი აღარ დაბრუნდება. დიონისეს და არიადნეს შვილი კი ზეკაცია!

ნებისმიერი ფილოსოფიური იდეის განმარტებისთვის მნიშვნელოვანია, როდის და როგორ დაიბადა ის. როგორც ცნობილია, ნიცშეს, 1881 წლის აგვისტოში, შვეიცარიის ალპებში, სილს-მარიასთან ახლოს მდებარე გიგანტურ პირამიდულ კლდესთან, დასასვენებლად ჩამომჯდარს, დაებადა ეს იდეა. იმ ნაწილს, სადაც ამაზე საუბრობს „უდიდესი სიმძიმე“ ეწოდება. (n.341;V,265) (შემთხვევითი არ არის, რომ მას ეს იდეა „უზარმაზარ პირამიდულ ქვასთან“ დაებადა. აქ მნიშვნელოვანია მარადიულ განცდასთან შეხება, რაც დროში უსასრულოდ არსებულმა პირამიდული კლდის ხილვამ გამოიწვია). საინტერესო ისტორია დასტურდება გრ. რობაქიძის შემთხვევაშიც, რომელსაც მარადიული დაბრუნების იდეა ჰამადანში, უსასრულო სივრცის ხილვით შთაგონებულს, მაგიურ ქვის ლომთან მჯდარს ეწვია: „ჰამადანში, მიდიელთა ეკატანაში, მთვარიან ღამეს ერთ ქვის ლომზე მეძინა, უეცრად აზრი დამეუფლა, ყველაფერი რაც ხდება, გვეჩვენება, თითქოს ერთხელ უკვე მოხდა. ისევ მარადიული დაბრუნების იდეა, რომელიც სულ ყოველთვის მაწამებდა, ახლა სხვანაირად იყო ნააზრევი: არა ერთეულის მარადიული დაბრუნება თავისკენ, არამედ ერთეულში მარადიულის დაბრუნება თავის თავისკენ. შემდგომში ამ შეცნობამ ხორცშესხმა ჰპოვა ჩემ რომან „გველის პერანგში“. ამ რომანში ვცდილობდი აღმოსავლეთის მსოფლშეგრძნება და სამყაროს ჭკრეტა პლასტიურად განმეხორციელებინა.“ (2:67) ეს გ. ბაშლარისეულ „ზმანებაში“ გამოკვეთილი დეჟავუ (ფრ. déjà vu– „უკვე ნანახი“) რობაქიძისთვის კონცეპტუალურ მოვლენად იქცა.

მეცნიერებაში განმარტებულია, რომ დეჟავუ განსაკუთრებული ფსიქიკური მდგომარეობაა, რომლის დროსაც ადამიანი გრძნობს, რომ ის ოდესღაც აღნიშნულ სიტუაციაში უკვე იყო. ეს წარსულის ერთგვარი ფანტასტიკური რეკონსტრუირებაა, რომელიც ხსოვნისმიერ წარსულთან იდუმალ კავშირს ცხადყოფს. (არსებობს სხვადასხვა თეორიები, რომლებითაც ცალსახად აიხსნება დეჟავუს გამოვლინება. მაგ. დეჟავუს სულთა გადასახლების თეორიით გამართლება, რაც ნიშნავს, რომ აქ მე წინა ცხოვრებაში ვიყავი. ასევე, რეინკარნაცია, რომლისაც ჯერ კიდევ ძველ ბერძნებს, ეგვიპტელებს და ინდუსებს სჯეროდათ. პითაგორაც კი ამტკიცებდა, რომ მას შეეძლო თავისი წარსული ცხოვრებების ფრაგმენტების გახსენება. რაღაც მსგავსი შეინიშნება პლატონტანაც (ანამნეზისის თეორია); მაგ. იუნგი ამბობდა, რომ იგი მე–18–ე საუკუნეში ცხოვრობდა და პროფესიით ექიმი იყო).

რობაქიძემ მიდიელთა ეკატანაში, მთვარიან ღამეს განიცადა ეს უცნაური დეჟავუ, რომელიც, როგორც თავად განმარტავს, მთელი ცხოვრება აწუხებდა.

რობაქიძის იდეა პრიმატი მეტაფიზიკური პირველსაწყისების თვალსაზრისითაც საინტერესოა, რომელიც მან გადმოსცა წერილში „სათავენი ჩემი შემოქმედებისა“: „საგნის ქცევა სიმბოლოდ ძალიან ძნელია. კიდევ უფრო ძნელია ამბავის ვლინება მითოსად. რა რიგ

გამოიცნობის, სძლია თუ არა ხელოვანმა სიმნელე? სულ ადვილად. ვთქვათ, კითხულობ რომელიმე რომანს, საცა მოთხრობილია, ვთქვათ ესეც, სრულიად უბრალო ამბავი, ამბავი ყოველდღიური. თუ გრძნობ კითხვისას: თითქო იქ შენი საკუთარი განცდაა მოყოლილი და იმავე დროს – ესაა თავიდათავი – ამასაც თუ გრძნობ თანვე: თითქო მომხდარი უკვე სადღაც და ოდესღაც მომხდარიყვეს – იცოდე, რომანი მითიურია. აი, ჩემი კონცეპტი. ჩემს ლაბორატორიაში ეს კონცეპტი მეთოდია... რა წარმოიშვა ამ ლაბორატორიაში? „ლონდა“, „კარდუ“, „გველის პერანგი“, „ლამარა“, „ჩაკლული სული“, „მეგი“, „კავკასიური ნოველები“, „ქალღმერთის ძახილი“, „მცველნი გრალისა“. (2:85)

მარადიული მობრუნების იდეა „გველის პერანგში“ მამისა და ძის საკითხს უკავშირდება, რომელიც ორგანულად ერწყმის „ერთისა“ და „მრავლის“ ურთიერთიმედობის საკითხს. („ელოჰიმ ერთი და მრავალი“)(1:44). რობაქიძე სწორედ პეტრიწზე დაყრდნობით მსჯელობს „ერთის“ და „მრავლის“ შესახებ, სადაც „ერთის“ სიმრავლე სამებაშია გამოხატული და პირიქით – ყოველგვარი „სიმრავლე“ „ერთია“, ოღონდ მნიშვნელოვანია საწყისი „ერთი“, საიდანაც გამოდის „მრავალი“. ნეოპლატონიზმი ისევე წარმოგვიდგენს წრიულ სისტემას, როგორც დიონისეს კვდომა-აღდგენის წრიული პროცესი. „გველის პერანგში“ არსებული მსჯელობა „ერთისა“ და „მრავლის“ შესახებ ერთგვარი ინტერპრეტაციაა პირველსაწყისთან უკუდაბრუნების პროცესის. (ამაზე მკვლევარი მ. ხომერიკი მიუთითებს: „არჩიხალდი ეძებს და უბრუნდება თავის სამშობლოს, მამას, გადატანითი მნიშვნელობით ღმერთს ანუ პირველსაწყისს“ (ხომერიკი მ. (1991) გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“ N42, 6–7) შემთხვევითი არაა, რომ რომანის მსოფლმხედველობრივ-ფილოსოფიურ და ესთეტიკურ საფუძველს, გარდა ნიცშეს მარადიული მობრუნების იდეისა, ი. ვ. გოეთეს პირველფენომენის მოძღვრებაც (Urphänomenlehre) ქმნის. ამის შესახებ აღნიშნავს კიდევ რობაქიძე წერილში „ჩემი ცხოვრება“ (1994): „გოეთეს მოძღვრება თაურფენომენის, შესახებ ჩემთვის საგანთა შემეცნების საფუძვლად იქცა. სინამდვილის ხედვა ჩამოყალიბების პროცესსა და მთელის დინებაში, და არა ცალკეულ მომენტებში - განა მწერლისა და მოაზროვნის უმაღლესი ამოცანა არაა?... არა ერთეულის მარადიული დაბრუნება თავის თავისაკენ, არამედ ერთეულში მარადიულის დაბრუნება თავის თავისაკენ. შემდეგში ამ შეცნობამ ხორცშესხმა ჰპოვა ჩემ რომან „გველის პერანგში“. ამიტომაც რომანის პოეტიკაც, მითოლოგიურ დისკურსზე დაფუძნებით, გმირებს პირველსაწყისისკენ, ძირებისკენ თვალუწვდენელ უფსკრულში აბრუნებს.

წერილში „სათავენი ჩემი შემოქმედებისა“ სწორედ ამ დისკურსზეა საუბარი, რომელიც რობაქიძის შემოქმედების ერთგვარი გასაღებია. („ვისაც სიმბოლო და მითოსი არ ესმის, იგი ჩემს შემოქმედებას ვერ გაიგებს...“ (რობაქიძის კრებული... (2:81). აქედან გამომდინარე, მის რომანებში ასახული ისტორიულ-ემპირიული სინამდვილე იმთავითვე თავის მეტაფიზიკურ-მითოსურ ძირებს გულისხმობს. ემპირიულისა და ტრანსცედენტურის, ფიზიკურისა და მეტაფიზიკურის ამგვარი მონაცვლეობა რომანების ნარატიულ ასპექტში ადვილი შესამჩნევია. ამიტომაც, რობაქიძის პერსონაჟები ხშირად, ერთდროულად, ემპირიული და მითოსური სუბიექტები არიან. (მაგ. „ჩაკლული სულის“ პროტაგონისტების, თამაზ ენგურისა და ნატას სიყვარულის ისტორია ამავედროულად შეიცავს ღრმა ნარაციას: აქ ერთი მხრივ იკითხება იმთარ-თამუზის, ხოლო, მეორე მხრივ, ადამ-ევას მითოსური პარადიგმები. ასევე რომანში „მეგი“, სადაც რეალურ ქალში მედეას სახეა, ივლიტე კი დალია. რომანი „მეგი“ ერთგვარი ცდაა რეალურ ქალწულში კოლხელი მითიური ქალის – მედეას გარდასახვის. ივლიტე დალია. ასევეა, „გველის პერანგის“ პირველი თავი „ეკბატანა“ ან „ჩაკლული სულის“ მეორე თავი - „მარადქალური“. აქედან

გამომდინარე სრულებით ბუნებრივია „გველის პერანგის“ მთავარი გმირის – არჩიბალდ მეკემის და მისი შორეული წინაპრების თანხვედრა, რეალური გმირი მარადიული მობრუნების (უკუდაბრუნების) მეშვეობით საკუთარ თავს უბრუნდება. ამიტომაცაა, რომ საუკუნოვან ბურუსში გახვეული წინაპრები თავადი ირუბაქ ირუბაქიძე (575წ. ქრისტეს დაბადებიდან), წმ. გრიგოლ ხანძთელის დროს მცხოვრები ირუბაქიძე, კარდუ ირუბაქიძე (1250წ), თამაზ მაყაშვილი და არჩიბალდ მეკეში დროითი რკალის გავლით ერთმანეთს თანხვდებიან, მარადიული მოძრაობის მექანიზმით მათი საკრალური ისტორიები ერთიანდება, წრედ იკვრება, რაზეც ტექსტში უზუსტესი მინიშნებაა ურობოროსის (ბერძ. ὁμοῖοτης, „კუდისმჭამელი“) სიმბოლოს სახით: „ერთი ჰქმნის მეორეს. მეორე მესამეს. მესამე მეოთხეს. და ასე ბოლომდის – სანამ რკალი თავის პირველ რკალს არ დაუბრუნდება. საშიშარი რკალი: გველი რომელიც თავის კუდსა კბენს..“(1:43) ურობოროსის თვითგამანაყოფიერებელი სიმბოლო ქმნის სამყაროში ყველაზე სრულყოფილ ფორმას – წრეს, რომელზეც განხორციელებული მოძრაობა დაუსაბამოა. გველის მიერ საკუთარი კუდის კბენა არის აქტი, რომელშიც კარგად ცნაურდება სიცოცხლის დიალექტიკა, რაც სიკვდილ–სიცოცხლის ფაზათა მონაცვლეობის შედეგად მარადიულ სიცოცხლეში ანუ უკვდავებაში გადადის. „გველი, რომელიც თავის კუდს კბენს, ბუნებრივ აუცილებლობას აკეთებს, რათა განხორციელდეს შხამის მისტერია. აუცილებელია, გველი დროდადრო კბენდეს საკუთარ კუდს. სწორედ ამ დროს წარმოიქმნება ახალი პერანგი. მისი წარმოქმნა ემორჩილება ღრმა განახლების პრინციპს.“ (Башляг Г., Земля и грезы о покое. М., 2001, 259) წრის სიმბოლიკა „გველის პერანგში“ რამდენჯერმე ჩნდება (მოსაწვეი ტარის, ცხრა მუხას მეშვეობით). სავარაუდოა, წრის სიმბოლური შეკვრა რობაქიძისთვის ნიცშეს მარადიული მობრუნების იდეის ოსტატური იდეოგრამა იყოს.

ჩები მწერლის მ.კუნდერას აზრით, ადამიანური დრო არ ბრუნავს წრეზე, იგი წრფივად მიედინება და სწორედ ამაშია მიზეზი, რის გამოც მას არ შეუძლია გახდეს ბედნიერი, რადგან ბედნიერება განმეორების წყურვილია! (6:139) ეს თეზა, იმაზე მიგვანიშნებს, რომ დაბრუნების მექანიზმის ღერძი სიღრმული მეხსიერებაა, გიგანტური ხსოვნის გორგალი, რომელიც ონტოლოგიურ ტვირთს ბადებს. ეს სიმძმე სოცოცხლის დამკვიდრებაა, ის დელიოზისეული დიონისე–ნიცშე, რომელიც ყოფიერების სიხარულს განიცდის. კუნდერას გმირები, რობაქიძის პერსონაჟებისგან განსხვავებით, დესტრუქციულები არიან, მათ მეხსიერების ლაბირინთში დაკარგეს ტვირთი, ისინი ეძებენ მას, სურთ იტვირთონ იგი და დაუსხლტდნენ „ყოფიერების აუტანელ სიმსუბუქეს“, რომელიც მათ ბუმბულზე უფრო მსუბუქად ქცევას უქადის. განსხვავებით არჩიბალდ მეკემისა, რომელმაც ეს დესტრუქციული ფაზა (მისი ევროპაში ცხოვრება, ვიდრე წინაპრის დანატოვარი საკრალური ზარდახშის გახსნამდე) შორეული წინაპრების, მამის, მამულის და საკუთარი თავის პოვნით აღასრულა. რომანის დასკვნით ნაწილში მატასის (არჩიბალდ/არჩილის მეუღლე) ორსულობით და პატარა თაზიკას (დიდი ბაბუის – თამაზ მაყაშვილის სახელი) გამოჩენით ფორმდება, რაც კიდევ ერთხელ მიანიშნებს მარადიულ მობრუნებაზე, სადაც უკიდურესი წარსული და მოუხელთებელი აწმყო ერთმანეთს ხვდება.

„Einmal ist keinmal“ – ერთხელ, იგივეა რაც არასოდეს! ეს ნიჰილისტური სიმსუბუქის განცდაა. (6:250) კუნდერა ამბობს, რომ ჩეხების ისტორია ერთია, ერთ მშვენიერ დღეს ის დასრულდება, როგორც ტომამის სიცოცხლე და ვერასოდეს განმეორდება. იგივეა ევროპის ისტორიაც. ამიტომაც ისტორია ისეთივე მსუბუქია, როგორც ცალკეული ადამიანური ცხოვრება, აუტანლად

მსუბუქი, როგორც ბუმბული, როგორც მტვრის ბუქი, რომელიც ხვალ აღარავის ემახსოვრება. ეს ნიჰილიზმი რომანის მთავარი კონცეპტია.

სიმძიმისა და სიმსუბუქის დუალიზმი რომანში რამდენიმე მოტივად იშლება. ერთ-ერთი ბეთჰოვენის მუსიკაა. ის, თუ მსუბუქი შთაგონება ბეთჰოვენმა როგორ აქცია სერიოზულ კვარტეტად, ხუმრობა – მეტაფიზიკურ ჭეშმარიტებად. (6:216) ბეთჰოვენის აგრესიული და მკაცრი მოტივი („Es muss sein“) ამიტომაც აღიზიანებდა ტომაშს, რომელშიც მძიმეს მსუბუქად ქცევის ღრმა ოცნება თვლემდა. (ამის დასტურია რომანის ერთი პასაჟი, სადაც ტომაში ძალიან ბედნიერია, როცა საბოლოოდ უარს იტყვის თავის ცოლთან და შვილთან შეხვედრაზე; ან ის, თუ რა სიმსუბუქე მოჰგვარა იმის გაფიქრებამ, რომ ურთიერთობა გაწყვიტა საკუთარ მშობლებთან).

„ყოფიერების აუტანელის სიმსუბუქის“ ძირითადი თემებია: განხეთქილება ადამიანების სულებს შორის, სულის და სხეულის დუალიზმი, სიყვარულსა და სექსს შორის საზღვრის გაბუნდოვანება. რომანის მთავარი გმირია ტომაში, პროფესიით ქირურგი (იგი სხეულის ნიშანია, დელიოზისული თეზესის ორეული) და მისი ცოლი ტერეზა (იგი ერთგვარი გარდასახვაა დიონისესკენმსწრაფი დელიოზისეული არიადნესი, რომელიც სულის ნიშნითაა აღბეჭდილი) და ტომაშის საყვარელი ქალი – საბინა: იგი ტიპური ნიმუშია „აუტანელ სიმსუბუქეში“ გადასულის, რომელიც რომანის ფინალისთვის კალიფორნიაში ცხოვრობს, თავის საქმეში წარმატებულია და სურს სიმსუბუქის ნიშნით დაიღუპოს. საბინას თავს დაატყდა არა სიმძიმე, არამედ სიმსუბუქე. (6:139) თუმცა მანამ მას თან ახლავს საინტერესო სიმბოლიზებული ატრიბუტი – მისი წინაპრების ნაქონი მამაკაცის ქვაბურა ქუდი, (ანალოგიური სიმბოლიზებით „გველის პერანში“ ირუბაქიდის უძველესი ხმალი შემოდის). საბინასთვის ეს ქუდი წარსულია, გახსენება, მეხსიერება, მარადიული მობრუნების იმპულსი. საბინა ამბობს, რომ ქუდის დახურვისას (რომელიც მხოლოდ სასიყვარულო აქტის დროს ხდება) ყოველ ჯერზე სხვადასხვა სემანტიკური მდინარე დის. მთავარი დისკურსი – წინაპრების შესახებ ხსოვნაა, მეორე – ტომაშთან სასიყვარულო კავშირების რეკვიზიტი ანუ გამოკვეთილია ქუდის სიმბოლურ-კონოტაციური შიგთავსი – ის ტვირთია, რომელიც სიცოცხლის დამკვიდრებისკენ უბიძგებს მას.

ტერეზა საბინას ანტიპოდია, ის სიმძიმის ნიშანს ატარებს. მაშინ, როდესაც რუსი სამხედროები დახვრეტას უპირებენ, იგი სიკვდილის მოლოდინში ხეს ეკვრის და გრძნობს რომ ეს უხეშქერქიანი ხე მისი შორეული წინაპარია, ბაბუის ბაბუა, ვიღაც საშინლად მოხუცი კაცი, რომელიც დროის უძველესი სიღრმიდან იმისთვის ამოცურდა, რათა მის დამზრალ-დანაოჭებულ ქერქში სახე ჩაერგო ტერეზას. (6:168) ეს პასაჟი ნათელი დასტურია შორეული მეხსიერების შედეგების, რომელიც მძიმე ტვირთად გარდაისახება.

ნაწარმოებს კუნდერა ნიცშეს მარადიული მობრუნების კონცეპტით იწყებს: „წარმოიდგინეთ ის, რომ ყველაფერი ჩვენგან განცდილი ოდესღაც გამეორდება და რომ თავად გამეორებაც უსასრულოდ გამეორდება!“ (6:6) მობრუნების მითი ამბობს, რომ ცხოვრება, რომელიც არ მობრუნდება ჩრდილს გავს, უწონადია და მკვდარი და როგორიც არ უნდა იყოს იგი საშიში, მშვენიერი ან ამაღლებულია. კუნდერას აზრით, მარადიული მობრუნება განსაზღვრულ პერსპექტივას ნიშნავს, რომლის პრიზმაში საგნები უჩვეულო შუქში ცურავენ, ყოველგვარი სწრაფმავლობის შემამსუბუქებელი გარემოების გარეშე. (6:7). და „თუკი ჩვენი ცხოვრების ყოველი წამი უსასრულოდ გამეორდებოდა, ჩვენ მივეჯაჭვებოდით მარადისობას, როგორც მაცხოვარი ჯვარს. ამისი წარმოდგენა – საშინელებაა, რადგან მარადიული მობრუნების სამყაროში თითოეულ ქმედებას პასუხისმგებლობის აუტანელი სიმძიმე აწევს“. (6:8) სწორედ

ამიტომ უწოდა ნიცშემ მას ყველაზე მძიმე ტვირთი (das schwerste Gewicht). ამასვე ამბობს ნიცშე „ზარატუსტრას“ მესამე ნაწილში („სიმძიმის სულისათვის“): „და ჩვენ – ჩვენ ერთგულად მივათრევთ ნაბოძვარს, კორძიანი მხრებით უსიერ მთებში! და თუ ოფლით ვიწურებით, გვეტყვიან: „სიცოცხლე ძნელი ასატანია.“ მხოლოდ ადამიანისათვისაა თავის ტარება სამძიმო! მეტად უცხო ტვირთსა ზიდავს ის თავისი ზურგით. ვით აქლემი იჩოქებს ის და თავს მძიმედ ატვირთვინებს.“ (3:147) კუნდერას აზრით, მარადიული მობრუნების პასუხისმგებლობის სიმძიმის საშინელების ფონზე ცხოვრება საოცრად მსუბუქი და უწონადი ჩანს. ეს უტვირთოდ ყოფნაა, უმძიმესი სასჯელი. მსჯელობის ხერხემაღლს პარმენიდეს ფილოსოფიურ კატეგორიათა დუალისტური სისტემა ქმნის, რომელიც სამყაროს ორ საპირისპირო წყვილებად, პოზიტიურად და ნეგატიურად ყოფს. მაგ. სინათლე (პოზიტიური) – სიბნელე (ნეგატიური); სითბო – სიცივე; ყოფიერება – არარსებობა; აქ ერთი გამონაკლისია – რომელია პოზიტიური – სიმსუბუქე თუ სიმძიმე? პარმენიდეს მიხედვით – სიმსუბუქე პოზიტიურია, შესაბამისად, სიმძიმე ნეგატიური. კუნდერას რომანის კონცეპტუალური კვანძიც სწორედ აქ არის! „ყოფიერების აუტანელი სიმსუბუქე“ პარმენიდეს მოცემულობის საპირისპირო მტკიცებულებაა. მაშ, „არის კი სიმძიმე ნამდვილად საშინელი და სიმსუბუქე შესანიშნავი?“ – სვამს კითხვას მწერალი. მარტივი ლოგიკაა: ყველაზე მძიმე ტვირთი წელში გვწყვიტავს, გვანადგურებს, მიწასთან გვასწორებს. კუნდერა ხომ პიკანტური ინტეგრალების დიდოსტატია – იგი ამბობს: ყველა ქვეყნის სასიყვარულო ლირიკაში ერთი მოტივია: ქალი ოცნებობს მამაკაცის მძიმე სხეულის ქვეშ მოექცეს, ამ სიმძიმის განცდით განიცდება ნიცშესეული სიცოცხლის დამკვიდრება, სიცოცხლისადმი „ჰო“-ს თქმა – ამორ ფატი, რომელიც სიმსუბუქის აუტანელ შეგრძნებას გვარიდებს. ამიტომ, რაც უფრო მძიმეა ტვირთი, მით უფრო ახლოსაა ჩვენი ცხოვრება მიწასთან, მით მეტად რეალური და მართალია იგი. „განტვირთვა“ კი ჩრდილს გვამსგავსებს, რომლის მოძრაობა იმდენად თავისუფალია, რამდენადაც უაზრო. ასეთი ნახევრადრეალური პერსონაჟია ტომაში, რომელიც სუფთა სიყვარულის განცდისგან თავისუფალია. ეს „ეპიკური მექალოთანე“ უსასრულო ფროვოლური თამაშებით ცხოვრობს. ტერეზა (არიადნე) ცდილობს მას „სიმძიმის სული“ გაუზიაროს, თუმცა ვერ ახერხებს.

აბსოლუტურ სიმსუბუქეში გმირები მაღლა მიიწევენ, რასაც თან ახლავს გადაულახავი ვარდნის შეგრძნება: „ის, ვინც მუდმივად სიმაღლისკენაა მიმართული, ერთხელაც თავბრუ დაესხმება. რა არის ეს თავბრუსხვევა? ვარდნის შიში? ის ღრმა სიცარიელეა ჩვენს ზევით, რაც გვიზიდავს, გვითრევს, ვარდნისკენ სწრაფვას გვიღვივებს, რომელშიც შემდგომ საშინელებას ვეჯახებით“(6:67) ამიტომაცაა, რომ „ცხოვრებისეული დრამა“ მუდამ სიმძიმის მეტაფორით გამოიხატება. ვამბობთ: სიმძიმე დაგვატყდა თავს. ჩვენ მას ავიტანთ ან ვერა, მის ქვეშ გავიჭყლიტებით ან გავიბრძოლებთ, წავაგებთ ან მოვიგებთ“ (6:138).

რომანის ბოლოს: საბინა წარმატებულად ყიდის თავის ნახატებს ამერიკაში, მას, რა თქმა უნდა, უყვარს ამერიკა, თუმცა ზედაპირულად. „იქ, ქვევით“, მას არ ჰყავს წინაპრები. ამიტომაც ეშინია „ამერიკულ“ მიწაში დაფლვის. იგი ანდერძს წერს, სადაც ითხოვს, რომ მისი ცხედარი დაწვან და ფერფლი გაფანტონ. (სიმსუბუქის განცდის საზარლობაა კუნდერას რომანში – „ცხოვრება სხვაგან“(1970): ახალგაზრდა პოეტს – იარომილს ზოგჯერ საშინელი სიზმრები ესიზმრება. სიზმარში მას ეჩვენება, რომ უნდა ასწიოს ძალიან მსუბუქი ნივთი: ლამბაქი, კოვზი, ბუმბული – და მას, თავისი სისუსტის გამო, ამისი გაკეთება არ შეუძლია. რამდენადაც მსუბუქი იყო საგანი, მით უფრო უძლური ხდებოდა იგი).

ტერეზა და ტომაში მიწასთან ბრუნდებიან, თუმცა მიწისგან მაღლა „აუტანელ სიმსუბუქეში“ უჩინარდებიან. ისინი ავტოკატასტროფაში, მეტაფორულად სიმძიმის ნიშნით ილუპებიან.

კუნდერამ მატერიალური სამყაროს კაზუსების გვერდის ავლით, ყურადღება ბინარული ოპოზიციის ფსიქოლოგიურ მხარეზე გაამახვილა: სიმძიმე, აუცილებლობა და ფასეულობა, სამი აღქმა, რომლებიც შინაგანად ერთმანეთზეა დამოკიდებული. ის, რაც საჭიროა, აუცილებელია, მძიმეა; ის, რასაც წონა აქვს ფასიც აქვს. თავისუფლად ყოფნა სიმსუბუქეა, ამიტომაც კუნდერას გმირები ცდილობენ ნიცშეს მარადიული მობრუნების იდეის განცდით დამძიმდნენ, რათა აუტანელ სიმსუბუქეში გადასვლას გადაურჩნენ. ამიტომაც ამბობენ მისი გმირები: „პირველი – აუცილებელია იყო საჭირო საყვარელი ადამიანისთვის, მეორე – მეგობრებისთვის და კოლეგებისთვის, მესამე – ანონიმური პუბლიკისთვის, მეოთხე კი – უმაღლესი არსებისთვის (ღმერთისთვის, იდეისთვის, გარდაცვლილი ნათესავებისთვის)“. (6:259)

ჩვენი მოხსენება ნიცშეს აღნიშნული პარადიგმის თავისებური რეკონსტრუქციაა, რომლის არსებობაც, სრულიად დამოუკიდებლად, სხვადასხვა ისტორიულ, ფილოსოფიურ–ესთეტიკურ ლანდშაფტზე – გრ. რობაქიძესთან („გველის პერანგი“, 1928წ) და მ. კუნდერასთან („ყოფიერების აუტანელი სიმსუბუქე“, 1984წ) აღმოჩნდა.

მიუხედავად აღნიშნულ ავტორებს შორის ლიტერატურულ–მსოფლმხედველობრივი ნაპრალისა, ნიცშეს პარადიგმას, ორივე შემთხვევაში, თითქმის ერთნაირი დისკურსი აქვს – ნიცშეს „სიმძიმის სულის“ მეტაფორით კუნდერა ყოფიერების „აუტანელი სიმსუბუქის“ დაძლევის ორიგინალურ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს, რაც მწერალთან მარადიული მობრუნების იდეა–მექანიზმის მეშვეობით ხორციელდება. „გველის პერანგის“ ნარატიულ ასპექტშიც „მარადიული კვლავმობრუნების“ კონცეპტი იგივე სქემას წარმოქმნის. „გველის პერანგის“ სიმბოლურ–მეტაფორულ ველში მარადიული მობრუნება განცდის აქტისადმი უსასრულო კვლავმობრუნებამდე დაიყვანება, რაც რობაქიძესთან – ჰამადანში, მიდიელთა ეგბატანაში, მთვარიან ღამეს ქვის ლოშზე ძილისას(?) დეჟავუს კონცეპტუალური გამოვლინებით, ირუბაქიძის მეთორმეტე საუკუნის ხმლის მეტაფორით, ხოლო კუნდერასთან სპეციალური სიმბოლიზმით (წინაპრის ქვაბურა ქუდის სიმბოლო) იკვრება.

literatura:

1. რობაქიძე გრ. (1989): „გველის პერანგი“, მერანი. თბილისი
2. რობაქიძე გრ. (1984), „სათავენი ჩემი შემოქმედებისა“. კრებული. მიუნხენი
3. ნიცშე ფ. (1993): „ესე იტყოდა ზარატუსტრა“, „ფილოსოფიური ბიბლიოთეკა“. თბილისი.
4. ჰაიდეგერი მ. (1991): „ვინ არის ნიცშეს ზარატუსტრა?“. N1, 155–180
5. Делез Ж. (1998) Различие и повторение, Петрополис, Санкт-Петербург.
6. Кундера М. (2001), Невыносимая легкость бытия. Аморфа, Санкт-Петербург.
7. Deleuze G. (1988) „Mystere d'Ariane“, Philosophie 17 (67-72)

Gr. Robakidze`s “The snake`s skin” and M. Kundera`s “The unbearable lightness of being” in Fr. Nietzsche`s discourse of eternal returning

Abstract

The idea of eternal returning _ one of the main metaphysical conceptions of Fr. Nietzsches`s philosophy even nowadays gives rise to many discourses. Our report is a special reconstruction of Nietzsche`s paradigm, which appeared to be independently existing, in different historical, philosophical _ esthetical landscapes with Gr. Robakidze (“The snake`s skin” 1928) and M. Kundera (“The unbearable lightness of being” 1984).

In spite of literary world outlook gaps between these authors, Nietzsche`s paradigm has almost the same discourse with both of them \_ with the metaphor of Nietzsche`s “spirit of heaviness” Kundera gives us his original interpretation of vanquishing “the unbearable lightness” of being, which is realized by the author with the idea of eternal returning. Also in the narrative aspect of “The snake`s skin” the concept of “eternal returning” creates the same scheme which we have with Kundera.

In our report we conclude, that there are many interesting parallels between these novels, which lead us to the new interpretation of Nietzsche`s well-known paradigm.

ნინო კოჭლოშვილი

**იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
პიროვნება და საზოგადოება ქართულ პროზაში**

ქართულმა პროზამ არაერთი ზოგადსაკაცობრიო პრობლემა ასახა. განსაკუთრებული ორიგინალურობა პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობამ შეიძინა. დაკნინებულ საზოგადოებაში სულიერად ძლიერი და ზნეობრივად ამაღლებული გმირის ძიება ქართველ მწერალთა შემოქმედების ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემა იყო.

საზოგადოების დეგრადირება სერიოზული საფრთხეა ერისა და ქვეყნის მომავლისათვის. აღნიშნულმა პრობლემამ ქართულ ლიტერატურაში განსაკუთრებული სიმძაფრე მეცხრამეტე საუკუნიდან მიიღო, მაშინ, როდესაც ეროვნულ პრობლემასთან ერთად სოციალური პრობლემის მოგვარება თითქმის თანაბრად მნიშვნელოვანი იყო. ადამიანთა გაუცხოვებამ მაშინ იჩინა მეტად თავი, როდესაც უკიდურესად მძიმე სოციალურ პირობებში აღმოჩნდნენ ღვთის შვილები. იქ, სადაც კუჭის პრობლემაა პირველ ადგილზე, თათქარიძეობის სენით ავადდება საზოგადოება. ცხადია, ასეთ პირობებში რწმენადაკარგული, დამფრთხალი, დაჩივებული, ნაკაცარი ადამიანები ჭარბად არიან.

ილია ჭავჭავაძემ თანადროულ საზოგადოებას შენიშნა რა უამრავი მანკიერება, “მოყვარეს პირში უძრახა”, ცხოვრების ფსკერზე დაშვებულ ადამიანებს ძლიერ ქომაგად დაუდგა. დაუნდობელი საზოგადოებისგან მსხვერპლად ქცეული ილიას პერსონაჟის პროტესტს მეოცე საუკუნის ქართველი პროზაიკოსების პერსონაჟებმაც მიბაძეს. “არ შეგარჩენთ, არა, ამ ამბავს!...”, - ამბობს ილიას გმირი, - ყველამ უნდა მიზღას ჩემი დანაკარგი. ძმის სისხლს, მინამ ცოცხალი ვარ, ავიღებ. მძულს ქვეყანა და ადამიანი უფრო. ჩვენ შუა საბოლოოდ ჩავტეხე ხიდი: მე ერთი აქეთ

პირას დავრჩი, თქვენ მრავალნი იქით. განკითხვის დღემ გამოარჩიოს, საით არიან მართალნი და საით - მტყუნანი. ღმერთი გულთამხილავია: მინამ საქმეს სასწორზე დასდებდეს, ჯერ გულში ჩახედავს ადამიანს. მე ჩემი გზა მართლის გზა მგონია. მართალი ვარ თუ მტყუნანი - არ ვიცი. ეს კი ვიცი, რომ ერთი პატარა ძარღვი კიდევ მქონდა და ისიც დღეს სარჩობელაზედ ჩამწყდა. ამით სამუდამოდ მოვწყდი ქვეყანას, როგორც წინადავე მოტეხილი ტოტი, უკანასკნელ ძაფზეა დაკიდებული~(ილია ჭავჭავაძე, 1986, 239).

საზოგადოების ამორალიზმმა მეტად დააფიქრა ქართველი ნოველისტი შიო არაგვისპირელი. მწერლის თვალთ დანახულმა საზოგადოებამ ადამიანი ნივთად აქცია, წაართვა მას ნორმალური ცხოვრების პირობები.

‘საზოგადოებამ დაგბადაო, მეუბნები, ეგ ტყუილია. მე, არ ვიცი კია რა განზრახვით, ბუნებამ გამზარდა, ხოლო საზოგადოებამ წამართვა ის, რაც ბუნებამ მომანიჭა, ან კიდევ, თუ არა წამართვა, დამიმახინჯა, გამირყვნა და შემიღახა. აგერ, არ გეყურება, როგორ გატაცებით გალობს ბუღბული, ეგალობება და გალობს, როდესაც გეტირება უნდა იცინო და იტირო, როდესაც გეცინება! საზოგადოებას რომ ის მიეუწყო, რაც მე იმან, მაშინ ის, აი, წინ უნდა გავიმძღვარო და ჯერ ის მივანდო არაგვს და მერე მე მივეცე. გულჭკა, გულცივი, თავის წევრზე ფეხის დამჭირებელი საზოგადოება მოდის და გეუბნება: ჩვენი მოძმე ხარ, ეს და ეს ჩვენთვის უნდა გააკეთო... გვანაცვალე ჩვენ, ვინც კი გყავს, ან გაქვს რამე. შენ მოვალე ხარ... კარგი, პატიოსანი. თუ მე ვარ მოვალე, პატივცემულო საზოგადოება, შენც მოვალე ხარ; თუ მე შენ გეკუთვნი, შენ კიდევ მე უნდა მეკუთვნოდე. საზოგადოება მსხვერპლს გთხოვს, ძალას გატანს. შენ კი დანა ყელთან რომ გქონდეს მიტანილი, ხელს გამოგიწვდის საშველად?... როდის გაუწვდია თავის წევრისთვის ძმურად ხელი, გაუმხნევებია სასოწარკვეთილი, აღუდგენია სულით დაცემული? გეყურება? შენ გეკითხები, შენა, რომ საზოგადოების ვალს თავს მახვევ!~ (შიო არაგვისპირელი, 1947, 328), - ასე მსჯელობს მწერლის პერსონაჟი.

საზოგადოების გულცივობაზე გვიყვება შიო არაგვისპირელი უცნობ ნოველაში ‘უბედური შემთხვევა~. ნოველის გმირმა კარგად იცის, რომ საზოგადოება მიუკარებელი და დაუნდობელია, იმდენად არასაიმედო, რომ ასეთ საზოგადოებასთან უპატრონო ბავშვის მიბარება უფრო საშინელებად მიმაჩნია, ვიდრე მასთან სამუდამოდ განშორება. როდესაც ნოველის გმირი ქალი გაიგებს თორმეტი წლის ბავშვის საშინელ ხვედრს, რომელიც მატარებელმა უმოწყალოდ გასრისა, სიბრალულით წამოიძახებს: ‘ვაი იმის დედას, ვაი იმის დედის ბრალი! ~, მაგრამ როდესაც გაიგებს, რომ ბავშვი უპატრონო იყო, აზრს შეიცვლის და იტყვის: ‘მაშინ იქნებ კარგიც იყოს რომ გაწყლიტა~ (შიო არაგვისპირელი, #259/25^x).

ადამინთა შორის გულწრფელი სიყვარულის ადგილი, სიცრუემ და ორპირობამ დაიკავა. ხედავს რა ცხოვრების ამ მახინჯ ფორმებს, მწერალი მთელი რიგი სისრულით ასახავს მას ნოველებში: ‘ქარი კი ამ დროს ზუოდა, კვნეოდა და გმინავდა~, ‘წერილის ნაგლეჯი~, ‘მხრებიღა ავიჩეჩე~, ‘ხითხითებს და ხითხითებს~, ‘ყველაი დაკვარგე~, ‘ბალღი ყოფილხარ~ და სხვა. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა შიო არაგვისპირელის უცნობი ნოველა ‘ქალი~. ნოველაში ასახულია ახალგაზრდა ცოლ-ქმრის ცხოვრება, რომლებსაც ერთმანეთთან სიყვარულის გრძნობა არ აკავშირებთ. ასეთი ადამიანებისგან შემდგარი საზოგადოების უარმყოფელია ნოველისტი, რადგან ასეთ საზოგადოებაში პიროვნება გათელილია.

რიგ შემთხვევაში თუ არაგვისპირელის პერსონაჟები, ცხოვრების წუმპეში ჩადირულები, საზოგადოებას ადამანაშაულებენ და მისთვის სამაგიეროს გადახდას ცდილობენ, თანამედროვეთა თვალთმაქცობითა და ავკაცობით დათრგუნული ნოველისტი ხან პესიმისტურ განცდებში ვარდება და არაკში პოვებს თავდავიწყებას. `მე შემზარა საზოგადოების ამორალიზმმა. ამიტომ მივაშურე ზღაპარს, მე მსურდა ადამიანი უფრო ამაღლებული, უფრო მშვენიერი, უფრო გონიერი და კეთილი მეხილა. ასეთ ადამიანთა სულთა კავშირის ძებნას შევადიე ჩემი წუთისოფელი და რაკი იგი ვერ ვიპოვე ჩემს თანამედროვე ადამიანებში, ვიმეორებ, ზღაპარს მივაშურე~ (სერგი ჭილაია, 1989,214),-ასე აამეტყველა სერგი ჭილაიამ ნოველისტის ლანდი.

შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ადამიანისა და საზოგადოების ურთიერთობის საკითხი არის შიო არაგვისპირელის შემოქმედების ერთ-ერთი უმთავრესი თემა და პიროვნული სევდიანობის მიზეზიც.

გულქვა, მიუკარებელი საზოგადოებისგან ნაკაცრად ქცეული ადამიანები უხვად გვხვდებიან მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედებაში. ალბათ, არ არის შემთხვევითი ის ფაქტი, რომ პირველი შემოქმედებითი ნაბიჯები ბელეტრისტმა სწორედ პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობის ამსახველი ნაწარმოებით გადადგა. მიხეილ ჯავახიშვილმა გაბედულად ამხილა დეგრადირებული საზოგადოება, რომლისთვისაც ადამიანი გასართობ ნივთს წარმოადგენს. ჩანჩურაზე გამარჯვებულმა მურამ ისე გაახალისა ადამიანები, რომ თავიანთი მოდგმის ნაწილზე თანაგრძნობისა და სიბრალულის ნატამალიც კი არ დაურჩინა.

`გამარჯვებულნი ზევით წამოვიდნენ. წინ პატარა ბიჭები მორბოდნენ, ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ, ყირამალა სდგებოდნენ და ხელებზე დადიოდნენ. ზოგი კიდევ ძალზე მოკუზულიყვნენ, პირში თითები ჩადოთ, ხალხში თავგებივით დამცვრებოდნენ და უსტვენდნენ. იმათ ერთი ბიჭი მისდევდა, რომელსაც ტალახში ამოსვრილი ფილტვი ნადავლივით თავზე დაედო და ნელი და ამაყი ნაბიჯით მიდიოდა. გამარჯვებული არტუშმა წინ მიუძღვოდა, ლოტბარივით შამფურს იქნევდა და ხრინწიანი ხმით მღეროდა: - მოვდივართ, მოგვცი-ი-ხარიან, მოგვყავს წითელი მურ-ააო-ო~ (უახლესი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, 1997, 178).

ვფიქრობთ, გაუცხოებული, გათითოვაცებული საზოგადოების ნაწილია ასევე ნიკო ლორთქიფანიძის ნოველის `ტრაგედია უგმიროდ~ პერსონაჟის, მოხუცი დედაკაცის, რძალის, რომელსაც საგულდაგულოდ დაუმაღეს ნახევარი ჯამი ფქვილით გაღებული მოწყალეობა. `ეს ნახევარი ჯამი ფქვილი კი დავკარგე...მარა ჩემი რძალი მაინც არ გაიგებდეს...~ (უახლესი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, 1997, 225), _ წუხს სიკეთის ქმნას მოწყურებული ქალი.

პიროვნებისა და გულგრილი საზოგადოების ურთიერთობა საინტერესოდ ასახა ქართულმა პროზამ. თუმცა, აღნიშნული პრობლემა კერძო ეროვნული პრობლემა არ არის, ის ზოგადსაკაცობრიო და რაც არ უნდა მტკივნეული იყოს ყველა დროის პრობლემაა.

ვფიქრობთ, ზემოთ აღნიშნულ ქართველ მწერალთა ნაღვაწი მარტო ქართული საზოგადოების გაჯანსაღებას არ ისახავდა მიზნად, რადგან `კაცობრიობის მოსიყვარულე ადამიანი არასოდეს საზღვარს არ დასდებს სამშობლოსა და კაცობრიობას შორის. ნამდვილი მშრომელი კაცობრიობის სიყვარულით გატაცებული შრომობს ადამიანისათვის. ბევრსა და ცოტას ან კიდევ ერთსაც გარჩევას არ აძლევს... კაცობრიობის მოტრფიალე ადამიანის მოტრფიალეა.

შეუძლებელია ადამიანი მძულდეს და კაცობრიობა მიყვარდეს. ყოველი მეცნიერი, ფრანგია, ინგლისელი თუ იაპონელი იგი შრომობს იმისდა მიუხედავად, თუ რომელ ერს ეკუთვნის, შრომობს მხოლოდ ადამიანის კეთილდღეობისათვის. ადამიანის სიყვარულით არის განმსჭვალული და მაშასადამე კაცობრიობის სიყვარულითაც...~ (შიო არაგვისპირელი, #259/33^x).

ლიტერატურა:

1. არაგვისპირელი შ. (1949): თხულებათა სრული კრებული ორ ტომად, I. საბჭოთა საქართველო გამომცემლობა. თბილისი.
2. არაგვისპირელი შ. უსათაურო ნოველა, ყვარლის ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი #259/25^x.
3. არაგვისპირელი შ. უსათაურო ნოველა, ყვარლის ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი #259/33^x.
4. უახლესი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია. (1997): თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
5. ჭავჭავაძე ი. (1986): თხულებათა სრული კრებული ოც ტომად. II. მეცნიერება გამომცემლობა. თბილისი.
6. ჭილაია ს. (1989): მოგონებების გამა. საქართველო გამომცემლობა. თბილისი.

Nino Kochloshvili

Individual and Society in Georgian Prose

Abstract

The work represents the interest of Georgian prose-writers about relationship between an individual and the society. In this point of view the works of Ilia Chavchavadze, Shio Aragvispireli, Mikheil Javakhishvili and Niko Lortkiphanidze are generally discussed, where the above mentioned problem is particularly acute. Relationship between an individual and the society expressed by Georgian prose-writers can be regarded as not only private national problem, but also as universal and all-time problem.

Key words: Ilia Chavchavadze, Shio aragvispireli, Likheil Javakhishvili, Niko Lortkipanidze, Georgian prose, degraded society

Shorena Lazviashvili; Nunu Geldiashvili

Typological Analysis of Georgian Students' Mistakes while Using Perfect Tenses (at the English lessons)

One of the most important functions of language is communication. When we communicate a message, we want the message to be interpreted as effectively as possible. To reach this goal, the message we send to the hearer/reader contains signals that guide him/her to a proper interpretation and to avoid any misunderstanding or ambiguity. We send these signals through grammar. Grammar is important and it is everywhere in communication, it is the 'stuff' with which we communicate. Grammar operates even at the simplest level within the sentence but also beyond it (Rafajlovieova, n.d.)

According to Azar (2007), the role of grammar is to help students discover the nature of language, i.e., the language consists of predictable patterns that make what we say, read, hear, and write intelligible.

Grammar gains its prominence in language teaching, particularly in English as a foreign language (EFL) and English as a second language (ESL), in as much as without a good knowledge of grammar learners' language development will be severely constrained (Widodo, 2006).

In some languages, tenses are not very important or do not even exist, but in English, the concept of tense is very important. Tense is a method that we use in English to refer to time—past, present and future. Many languages use tenses to talk about time. Some other languages have no tenses, but of course they still refer to time, using different methods. Tense is the form of a verb that shows us when the action or state happens (past, present or future) but note that the name of a tense is not always a guide to when the action happens (Glossary of Linguistic Terms, 2008, cited in Panawas)

As we have already mentioned grammatical tenses have very important role in English. One of the grammatical tenses - “Present Perfect Tense” is regarded as quite a difficult tense for non-English learners.

The grammatical verb in English and Georgian languages has different structure though there exists some kind of similarities between them. In the English language the verb is mainly associated with grammatical tenses while in Georgian language the verb has grammatical series [seriebi] and rows [mtskrivebi].

Verbs in the Georgian resultative-evidential [unaxavi aqtis forma] perfect tense series (Series III) have what is known as “inverted” [gardamavloba] marking, both on the arguments (subjects are in the dative; direct objects in the nominative) and on the verb (indirect object person markers for the subject; subject person-markers for the direct object) in verb Classes 1 (transitive – agentive) [gardamavali] and 3 (unergative intransitive – agentive) [gardauvali]. Class 4 (experiencer, “psych” – affective [afeqturi] verbs have “inverted” marking in all tense series, whereas Class 2 (unaccusative intransitive/passive – patientive) [akuzaturi gardauvali/vnebiti] verbs have “direct” marking in all tense series, including perfect tense Series III, both on the argument(s) (subjects are nominative; any indirect objects dative) and on the verb (in perfect tense Series III: subject person markers plus passive participle plus forms of the verb BE). While such “inversion” is seen as natural for Class 4 verbs, which have dative subjects in many languages it is generally taken to be idiosyncratic in Georgian in the case of the perfect tenses of agentive verb Classes 1 (transitive) and 3 (unergative) (Hewitt, n.d.)

Damana Melikishvili (2001) suggests that the perfect tense arose out of a passive of state: *miweria werili* “a letter is written”. With the addition of a perfective prefix, the construction became an active perfect: *damiweria werili* “I have written a/the letter”

The evidential may express:

- (a) An action which was not witnessed directly by the speaker;
- (b) An action which is retained as a memory in the mind of the speaker;
- (c) The simple negative of a past action (the corresponding positive being in a non-evidential past);
- (d) The result of an action rather than the action itself;
- (e) The presumption on the part of the speaker that the action took place.

Georgian Perfect Tense, the English perfect tenses are used when an action or situation in the present is linked to a moment in the past. It is often used to show things that have happened up to now but aren't finished yet or to emphasize that something happened but is not true anymore. When they end determines which of them you use.

Formation of English perfect tenses is also different from Georgian one. As we have mentioned above the Georgian one is formed by passive form and in English the perfect tense is formed by the

auxiliary verb **have/has** and **past participle** but not by passive form. But we can also speak about some kind of similarities that both of the tenses express almost the same action, such as:

- The result of the action rather than action itself

Though we find much more differences, than similarities.

And exactly the above mentioned differences are the reasons why this grammatical tense is difficult for Georgian students at elementary level.

THE SIMPLE PRESENT PERFECT and the PRESENT PERFECT CONTINUOUS are for the non-native speaker of English two of the most troublesome tenses in the English verb system. They are sometimes confused with a present tense and sometimes with a past. Sometimes this is just a careless mistake, but more often it is a substitution which the speaker regularly makes. In making this substitution, s/he is in all likelihood transferring a structure from his native language into English, and he is making this transference because he lacks an understanding of the nature of the English present perfect tenses. He is not aware that these two tenses are neither wholly present nor wholly past, but are, paradoxically, both present and past. This is a subtle but vital point, and no teacher can really teach these tenses without understanding this fact. It is an easy matter to teach a student how to form the present perfect tenses, but quite another matter to teach him when to use them (Walker, 2011).

On the basis of the difficulties in teaching and studying the perfect tenses we have tried to measure knowledge of perfect tenses of Georgian students and analyze the typological mistakes (7th form).

We chose three schools. 54 students took part in this process, we prepared grammatical tests. There was no obstacle with school administration, but some of the students refused to participate.

Tests included the following kinds of exercises:

1. *Multiple choice*
2. *Translation from Georgian into English*
3. *Matching the parts of sentences*
4. *Answer the questions*

In the exercises with the present and past perfect tenses we also used the present and past simple in order not to concentrate one of the grammatical tenses.

Results of Analysis:

Maximum Score: 50

Scores:

Student	score	student	score
1	40	28	32
2	13	29	32
3	11	30	37
4	26	31	34
5	11	32	34
6	13	33	28
7	27	34	36
8	7	35	16
9	27	36	39
10	18	37	35
11	39	38	48
12	35	39	5
13	44	40	3
14	42	41	5
15	33	42	5
16	42	43	2

17	34	44	2
18	25	45	5
19	33	46	7
20	32	47	18
21	22	48	4
22	24	49	4
23	26	50	6
24	22	51	34
25	27	52	13
26	33	53	33
27	31	54	5

Exercise 1 – **“multiple choice”**- from this exercise we can measure the knowledge of *grammatical tenses*:

- Correct answer -44.4 %
- wrong answer 55.5%

Exercise 2 - **“Translation from Georgian into English”** - from this exercise we can measure *translation skills and spelling*:

- correct answer -12%
- wrong answer-59%
- didn't answer -27%

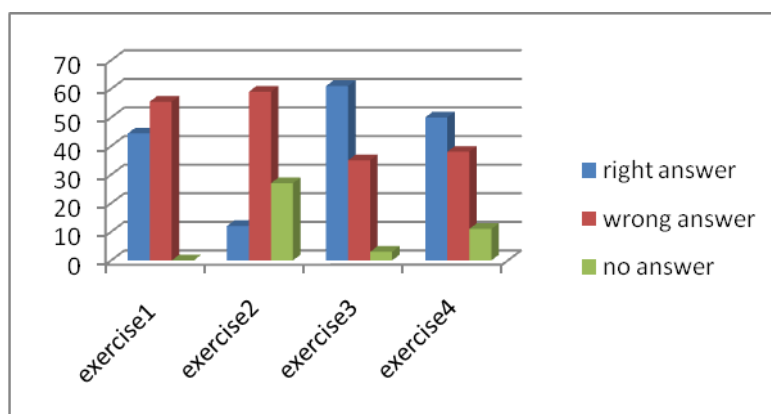
Exercise 3 - **“Matching the parts of sentences”** - from this kind of exercise we can measure the knowledge of vocabulary:

- correct answer -61%
- wrong answer-35%
- didn't answer -3%

Exercise 4 - **“Answer the questions”** - from this kind of exercise we measure how they can form grammatically correct sentences while answering questions:

- correct answer -50%
- wrong answer-38%
- didn't answer -11%

Chart- 1

From this statistics we can discuss the following problems:

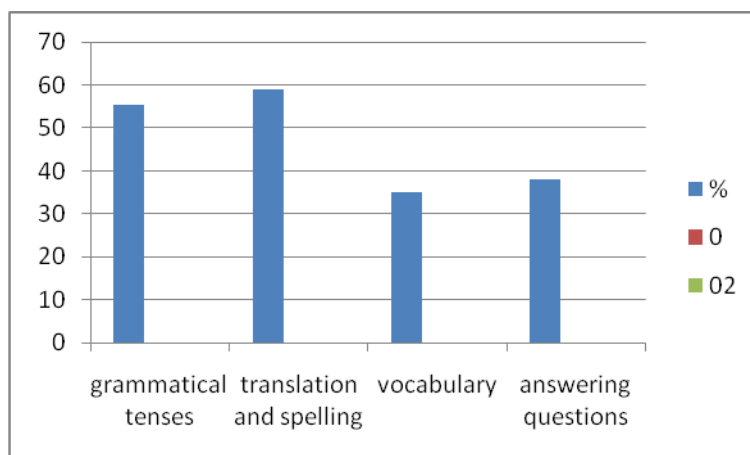
55.5 % of Students have problems with grammatical tenses

59% of students have problems with translation and spelling and of course with grammar

35% of students have problems with vocabulary (joining ideas)

38 % of students have problems with spelling and forming grammatically correct answers

Chart 2

In conclusion we can mention that Georgian students at elementary level have quite many difficulties with English grammar and grammatical tenses. From their mistakes it's obvious that they do not know sufficiently the present perfect. And the reason of this misunderstanding is the nature of The Perfect Tenses; students can't realize when the action takes place. From this statistics we must find the teaching strategies of the perfect tenses in order to help our students to study English Grammar well.

References:

1. damana feiqriSvili (2001), K"qarTuli zmnis uRlebis sistema", (gv.22) logos presi
2. Azar, B. (2007). Grammar – Based Teaching. A practitioner's Perspective. *TESL-EJ* (Vol.11,2)
3. Panawas, S; Shusatayasakul, N (n.d.) An Analysis of the English Language Tenses Used in Educational Research. Suan Dusit Rajabhat University, Bangkok, Thailand
4. Rafajlovieova, R. (n.d.). *The status of grammar within the process of teaching and testing*. University of Presov, Slovakia.
5. Walker R.H. (n.d.). *Teaching the Present Perfect Tense*. TESOL Quarterly, Vol.1, No.4, pp17-30
6. Widodo, H.P. (2006). Approaches and procedures for teaching grammar. *English Teaching: Practice and Critique* (vol.5.). Retrieved February 3 from: <http://education.waikato.ac.nz/research/files/etpc/2006v5n1nar1.pdf>

შორენა ლაზიაშვილი, ნუნუ გელდიაშვილი

ქართველ მოსწავლეთა მიერ დაშვებული შეცდომების ტოპოლოგიური ანალიზი ინგლისური ენის სრული დროების სწავლებისას სკოლის საბაზისო საფეხურზე

რეზიუმე

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია ქართველ მოსწავლეთა ტიპოლოგიური შეცდომების ანალიზი სკოლის საბაზისო ეტაპზე, კერძოდ კი მე-7 კლასში. აღნიშნული კვლევა აქტუალურია იქიდან გამომდინარე, რომ იგი პირველად განიხილება. იქიდან გამომდინარე, რომ ქართულ ენაში არ არსებობს „გრამატიკული სრული დრო“ ინგლისურისაგან განსხვავებით, თემის აქტუალობა ამ მხრივაც განისაზღვრება. კვლევამ ცხადყო, რომ აუცილებელია ისეთი ტრატეგიების შემუშავება, რომელიც შეამცირებს ენის შემსწავლელების მხრიდან შეცდომების დაშვებას ინგლისური სრული დროების გამოყენებისას.

რიზი მაისურაძე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო

სტუდენტთა პოლიტიკური ცნობიერება, როგორც კულტურათაშორის დიალოგის უზრუნველყოფის პირობა

მსოფლიო საგანმანათლებლო სივრცე, რომლის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილსაც საქართველოში მიმდინარე სარეფორმო ცვლილებებიც წარმოადგენს, სათავეს გლობალიზაციის დღევანდელი ტენდენციებიდან იღებს.

ინტერნეტიზაციის ყოვლისმომცველი შესაძლებლობები, ქვეყნების დაახლოება და მათ შორის ე.წ. „გამჭირვალე საზღვრების“ გაჩენა, ადამიანთა მასების, ერებისა და ეროვნებების ურთიერთდამსგავსებას იწვევს.

აღნიშნულმა გარემოებამ დასავლურ კულტუროლოგიასა და პოლიტოლოგიაში წარმოშვა აზრი, რომ თითქოსდა ნაციონალიზმის ეპოქა საბოლოოდ დასრულდა და გლობალიზაციის პირობებში ასპარეზზე მხოლოდ ერთიანი მსოფლიო წესრიგი და მისი შესატყვისი კულტურული პოლიტიკა რჩება.

ცხოვრებისეულმა რეალობებმა და მთელი მსოფლიოს, მათ შორის საქართველოს, ასევე მის მეზობელ ქვეყნებში განვითარებულმა პროცესებმა კი აჩვენა, რომ საქმე ასე მარტივად არ ყოფილა, კერძოდ, გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან ნაციონალიზმმა, როგორც ცნობილია,

ახალი ძალით იფეთქა. ყველაზე სამწუხარო კი ის აღმოჩნდა, რომ აღორძინდა აგრესიული სეპარატიზმი და მასთან დაკავშირებული შუასაუკუნობრივი მოვლენები.

აღნიშნულმა რეალობამ ნათლად დააყენა ახლადგაჩენილი პროცესების სიღრმისეული კვლევის აუცილებლობა და აშკარად წარმოაჩინა ის გარემოებაც, რომ კულტურათაშორის დიალოგის გარეშე ასეთი რანგის პრობლემების გადაწყვეტა შეუძლებელია.

დიალოგი მასში მონაწილე სუბიექტების არსებობას, დიალოგის საგნის აუცილებლობის გაცნობიერებას და ამ საფუძველზე ტოლერანტული ურთიერთგაგებისაკენ სწრაფვას გულისხმობს. ვერც ერთი ამ ნიშანთაგან, თავისთავად ვერ იარსებებს პიროვნებების და მათთვის დამახასიათებელი პოლიტიკური კულტურის არ არსებობს პირობებში. ეს უკანასკნელი კი საგანგებო პედაგოგიურ ზრუნვას საჭიროებს და შესაბამისი სასწავლო-აღმზრდელობით გარემოს მოითხოვს.

განსაკუთრებული ყურადღება აღნიშნული თვალსაზრისით ესაჭიროება სტუდენტური ასაკის ახალგაზრდებთან მუშაობას, რადგან თავისი სოციალური მდგომარეობით ამ კატეგორიის ახალგაზრდა ყველაზე მეტად აქტიურია და მთლიანადაა ჩართული მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ პროცესებში.

როდესაც კულტურათაშორის დიალოგის საკითხებზე და სტუდენტთა ჯგუფებში მისი ფორმირებისათვის საჭირო პედაგოგიურ პრობლემებზე ვსაუბრობთ ყურადღების არედან არ უნდა გამოგვრჩეს საკითხის რეგიონალური ასპექტები. ამ მიმართულებით თავს იჩენს ზოგიერთი დამატებითი ფაქტორი, რომელთა შორისაც განსაკუთრებით აღსანიშნავია ცენტრის (დედაქალაქის) კულტურულ-პოლიტიკური კონტექსტიდან ერთგვარი დაშორება, ინფორმაციის დეფიციტი და შესაბამისად, პოლიტიკური აქტივობის ველის სიმცირე. დაკვირვება ადასტურებს, რომ აღნიშნული გარემოება უარყოფითად აისახება სტუდენტთა სამოქალაქო ცნობიერების განვითარებასა და ჩამოყალიბებაზე, რაც თავის მხრივ ნეგატიურ როლს ასრულებს კულტურათაშორის დიალოგის პროცესში. იმისათვის, რომ თავიდან ავიცილოთ ამ მიმართულებით არსებული და შესაძლო უარყოფითი შედეგები, საჭიროა სტუდენტებთან სასწავლო მუშაობისას მუდმივად წამოვწიოთ წინა პლანზე საკითხის აქტუალობა, მოვაწყოთ შეხვედრები, დისკუსიები და საინფორმაციო მასალების ანალიზი, ეს ხელს შეუწყობს კულტურათაშორის დიალოგის გაშლას, სტუდენტთა პოლიტიკური ცნობიერების განვითარებას და ტოლერანტული მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას.

სტუდენტის პოლიტიკური ცნობიერება მისივე სულიერი კულტურის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია, პოლიტიკური ცნობიერების რეალიზება მხოლოდ აქტივობის პროცესში ხდება. ეს უკანასკნელი კი რამდენიმე მიმართულებით შეიძლება განხორციელდეს.

პირველი მათ შორის არის სინამდვილის რაობაში გარკვევა და მოვლენათა კლასიფიცირება; მეორე - საგან-მოვლენებისა და პროცესებისადმი გარკვეული მიმართების, დამოკიდებლობის შემუშავება; მესამე კი სასურველად და საჭიროდ მიჩნეულ ობიექტებთან თუ მოვლენებთან დაკავშირებული ქცევა-მოქმედებების განხორციელებისათვის გარკვეული მზაობის შემუშავება და ბოლოს საჭიროდ თუ სასურველად მიჩნეული ქცევის განხორციელება.

ჩვენი კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე ამოცანებთან დაკავშირებით გარკვეულ ინტერესს იწვევს თუ როგორ მიმართებას ამჟღავნებს დღევანდელი სტუდენტი სულიერ ღირებულებათა გამოვლენის ისეთი ფორმისადმი, როგორიცაა პოლიტიკა.

ყველაზე ფართო გაგებით პოლიტიკა ეს არის სამყაროს, ქვეყნის, საზოგადოების, სოციალური მოწესრიგების შესახებ არსებულ შეხედულებათა სისტემა. მისი ხასიათი და თავისებურებები განპირობებულია ობიექტურ საზოგადოებრივ ურთიერთობებში აღმოცენებული კავშირებით, თუმცა აღნიშნულ პროცესებში თავის როლს თამაშობს სუბიექტური ფაქტორებიც, რომელიც თავის მხრივ ცალკეული ინდივიდებისა და მასების პოლიტიკური ცნობიერების თავისებურებით არის განპირობებული.

პოლიტიკური ცნობიერება პიროვნების საერთო პოლიტიკური კულტურის ერთგვარი შიდა ბირთვია, რომელიც ყალიბდება პოლიტიკასთან დაკავშირებულ მოვლენების შესახებ ინდივიდის მიერ მოპოვებული და დაგროვილი ცოდნის, გამოცდილების, შემუშავებული განწყობების, მიმართებების, იდეოლოგიური კლიშეების, საზოგადოებაში გავრცელებული წესებისა და სხვა მსგავს მოვლენათა ირგვლივ გაჩენილი წარმოდგენების ბაზაზე. პოლიტიკურ ცნობიერებაზე სერიოზულ ზეგავლენას ახდენს საზოგადოებაში მიმდინარე ცოცხალი პოლიტიკური პროცესები, მომხდარი თუ მოსალოდნელი მოვლენები, არსებული დაპირისპირებები. ეს არის რეალობა, რომელიც ინდივიდს თავს ეხვევა ბავშვობის უადრესი წლებიდანვე და იგი სერიოზულ ზეგავლენას ახდენს თითოეული მათგანის ცნობიერების, თუ ღირებულებითი მიმართებების ფორმირებაზე. გამონაკლისი აღნიშნული პროცესიდან ვერ იქნება ვერც სტუდენტობა, რომელიც როგორც გარკვეული ტიპის სოციალური ჯგუფი, მჭიდროდაა ინტეგრირებული საზოგადოებაში და აქტიურად მონაწილეობს სოციალური მიზნების რეალიზაციის პროცესში.

სტუდენტობის ასაკის ახალგაზრდებს პოლიტიკური კულტურის გარკვეული მახასიათებლები და შესატყვისი გამოცდილება ჯერ კიდევ სკოლის კედლებიდან მოჰყვებათ. ამის დამადასტურებლად თუნდაც ის ფაქტი გამოდგება, რომ ყოველ ჭაბუკს აქვს ცოდნა-მომზადების მისთვის ნიშანდობლივი დონე, ჰყავს მეგობართა წრე, სადაც მას გარკვეული სოციალური სტატუსი უჭირავს, აქვს, აგრეთვე შეხედულებათა გარკვეული სისტემა და საზოგადოებრივი აქტივობის პიროვნული გამოცდილება, მიუხედავად ამისა, ასაკობრივი ფაზის დინამიკური რეალობები, აგრეთვე სტუდენტური ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი, მანამდე არარსებული სიტუაციები და რაც მთავარია, სოციალურ გარემოში მიმდინარე მუდმივად ცვალებადი მოვლენები, ჭაბუკს ახალი მოთხოვნების წინაშე აყენებს. ეს გარემოება მას უბიძგებს მოქმედებების ახალი გეგმის შემუშავების და ურთიერთობების ახლებური მოდელის მოძიებისაკენ. განსაკუთრებულ როლს აქ ის გარემოებაც ასრულებს, რომ სტუდენტური ასაკის ახალგაზრდის ფსიქოლოგიური თვითგანცდა, თვითიდენტიფიკაცია და სამომავლო განზრახულობების ახალი სტრუქტურა ძლიერ ბიძგს აძლევს ახალი პიროვნული პოზიციების შემუშავებას. ამ ჩამონათვალში, ბუნებრივია, მისთვის კუთვნილი ადგილი უჭირავს სტუდენტთა პოლიტიკურ კულტურას, მის ცალკეულ მხარეებსა და დამახასიათებელ ნიშნებს.

სპეციალური სამეცნიერო ლიტერატურისა და პრაქტიკული დაკვირვების შედეგების ანალიზი ნათელყოფს რომ პოლიტიკური კულტურა ეს არის პიროვნების გარკვეული თვისება, რომელიც ყალიბდება სოციალური განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე მიღებული ცოდნა-განათლების,

ინფორმაციისა და მის ირგვლივ მიმდინარე საზოგადოებრივ პროცესებში უშუალო მონაწილეობის გზით.

საზოგადოდ მიღებული და გავრცელებული თვალსაზრისის მიხედვით ადამიანის საზოგადოებრივ პოლიტიკური აქტივობა პირდაპირი გაგებით პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობას ნიშნავს. ასეთი ასპარეზი კი გასაგები მიზეზების გამო, მოსწავლისა და სტუდენტებისათვის საკმაოდ შეზღუდულია, მაგრამ საკითხის ასე დასმა, ცხადია, ცალმხრივია, რადგან თვით სკოლის კედლებშიც და უნივერსიტეტშიც პოლიტიკური კულტურის გამოვლენისათვის საკმაოდ ფართო ასპარეზი არსებობს. ესაა სხვადასხვა წრეებისა და გაერთიანების წევრობა, ღონისძიებებში მონაწილეობა, თვითმართველობის პროცესებში ჩაბმა და ა.შ. სწორედ ამგვარი მუშაობა უზრუნველყოფს ამთვისებელი ტიპის მოქმედებებიდან გარდამქნელი შინაარსის საქმიანობაზე გადასვლას, რაც აღზრდის თვალსაზრისით უდაო მიღწევად უნდა ჩაითვალოს. ამასთან დაკავშირებით ბუნებრივად წამოიჭრება საკითხი იმის თაობაზე, თუ როგორი რეალური ვითარება არსებობს თანამედროვე უმაღლეს სკოლაში, სტუდენტთა პოლიტიკური კულტურის ფორმირება-ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. ექვგარეშეა, რომ დღევანდელი ჩვენი უმაღლესი სკოლა თავისი არსებობა-ფუნქციონირების თვისებრივად ახალ ეტაპზე გადადის. სრულიად თვალნათლივ ჩანს, რომ ახლაგაზრდობის პოლიტიკური აქტივობის გამოვლენის ძველი ფორმები წარსულს საბოლოოდ ჩაბარდა და ერთხანს ამ მიმართებით გარკვეული ვაკუუმიც კი გაჩნდა, მაგრამ მიმდინარე მძაფრი სოციალურ-პოლიტიკური პროცესების ზეგავლენით ახალგაზრდების ენერგიამ დიდხანს ვერ მოითმინა და ახალი ძალით, ახალი მიმართულებით გადმოიღვარა. ასეთ სიტუაციაში კვლავ წამოიჭრა სტუდენტი ახალგაზრდების პოლიტიკური აქტივობის პედაგოგიზაციის ტრადიციული პრობლემები. უმაღლესი სკოლის სასწავლო სააღმზრდელო პროცესებზე დაკვირვება თვალნათლივ აჩვენებს, რომ მიზანმიმართულ პედაგოგიურ მართვას დაუმორჩილებელი პროცესების არსებობა, ანუ თვითდინებაზე მათი მიშვება პიროვნების ჩამოყალიბებაზე უარყოფით ზეგავლენას ახდენს, ეს მოვლენა განსაკუთრებული სიმძლავრით შეიგრძნობა დღეს, როცა ქვეყანაში გარდამავალი ეტაპი დგას.

გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ თანამედროვე პირობებში ახლებურ და განსხვავებულ მიდგომას მოითხოვს თვით სტუდენტობასთან სასწავლო მუშაობის პრობლემა. ჰუმანისტურ პედაგოგიურ მიდგომასა და დემოკრატიული პრინციპებით მისი მართვის გარეშე, თვით ეს პროცესები დგება რღვევის საფრთხის წინაშე, დღევანდელი სტუდენტი აღარ იღებს მისი საქმიანობის ზედმეტ რეგლამენტაციას, არ ემორჩილება დიქტატს და მითითებებს. იგი მოითხოვს, რომ მისადმი დამოკიდებულებაში გაითვალისწინონ მისივე ინტერესები, შეხედულებები, მოთხოვნები. აღნიშნული სიტუაცია თავს იჩენს ყოველ კონკრეტულ მიმართულებაზე, რასაც კი ადგილი აქვს საუნივერსიტეტო მუშაობის პრაქტიკაში, მათ შორის სასწავლო პროცესში, საერთო შეკრებებზე, რაიმე საკითხის განსჯისა და შეფასებისას. ჩვენი მუშაობის გამოცდილებამ დაგვარწმუნა, რომ პოლიტიკური კულტურის აღზრის თვალსაზრისით განსაკუთრებით მომგებიან და ეფექტურ ფორმას წარმოადგენს დისკუსიების, დისპუტების ორგანიზება, პრობლემური საკითხების განსჯა, კამათის გზით საერთო შეხედულებების გამომუშავებისაკენ სწრაფვა. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ სტუდენტურ აუდიტორიაში კამათის სიტუაცია ნებისმიერ დიდ თუ პატარა საკითხებთან მიმართებაში შეიძლება წამოიჭრას. ამასთან, მუშაობის საწყის ეტაპზევე დავაფიქსირეთ, რომ იქ, სადაც ჯგუფი შეჩვეული არ არის დისკუსიის გზით სათანადო თვალსაზრისის შემუშავებას კამათში

მონაწილეობის სურვილს, როგორც წესი, ორი-სამი სტუდენტი თუ ავლენს. დანარჩენები მოვლენის პასიური მაყურებლები არიან. მაგრამ, მას შემდეგ რაც ამგვარ მუშაობას სისტემური სახე მიეცემა, სტუდენტებს უმუშავდებათ გარკვეული განცდა იმისა, რომ შენს აზრს ელოდებიან, შენი მონაწილეობა საჭირო და აუცილებელია. დაკვირვებამ დაგვარწმუნა, რომ სტუდენტურ აუდიტორიაში კამათის და დისკუსიის ატმოსფეროს შექმნას ესაჭიროება გარკვეული მოსამზადებელი სამუშაოს ჩატარება, რომლის დროსაც მონაწილეთა ყუარდლება უნდა გამახვილდეს რიგი ნაკლოვანი მხარეების დაძლევაზე. კერძოდ, სტუდენტებს უჭირთ სხვისი აზრის ბოლომდე მოსმენა, ისინი ხშირად აწყვეტინებენ ერთმანეთს სიტყვას, არც თუ იშვიათია სიცილის და დაცინვის შემთხვევები, დარბაზში ისმის ირონიული და შეურაცხყოფელი რეპლიკები, აღელვებული ხმაური, ზოგი ახალგაზრდა ზედმეტად დაჯერებულია თავის მოსაზრებაში და ვერ წარმოუდგენია, რომ იგი შეიძლება ცდებოდეს და ა.შ. ამგვარი სიძნელეების გადალახვას ესაჭიროება სათანადო ახსნა-განმარტებითი მუშაობა და მოთმინება, რათა სტუდენტური ჯგუფის ყველა წევრმა გაიგოს - პოლიტიკურ დისკუსიაში ერთხელ და სამუდამოდ მიღებული დოგმები არ არსებობს. შეფასებები დამოკიდებულია დროსა და სიტუაციაზე, ინფორმაციის რაოდენობასა და რაგვარობაზე, თვითონ შემფასებლის მომზადების დონეზე. ამიტომ ყველაზე მნიშვნელოვანია გამოვიმუშაოთ თვითკონტროლის, თვითრეფლექსიის მექანიზმი და მუდამ ვაკვირდებოდეთ საკუთარ მსჯელობებს, შეხედულებებს, აზროვნების ხასიათს. ჩვენი დაკვირვებით დისკუსიის, შეკრებების, ორგანიზატორის საკმაოდ ხშირად, თითქმის ყველა შეხვედრაზე ესაჭიროება ამგვარი საკითხების წამოწევა, ოღონდ ამას არ უნდა ჰქონდეს მოსაზრებელი და მენტორული ხასიათი. საკმარისია მსჯელობის დაწყებამდე პრობლემის დასმისთანავე ჩამოვყალიბოთ რამდენიმე ძირითადი მოთხოვნა:

- პატივი ვცეთ განსხვავებულ აზრს;
- ვცადოთ გამომსვლელს ჩამოაყალიბოს საკუთარი პოზიცია;
- ეცადეთ სხვის მირ გამოთქმულ თვალსაზრისში დაინახოთ რაციონალური მარცვალი;
- ეცადეთ მოვლენას შეხედოთ თქვენი მოკამათის პოზიციიდან;
- არასოდეს გამოიყენო მსჯელობაში ტერმინები „თქვენ სტყუით“, „რა სისულელეს ლაპარაკობ“, „მე ვთქვი და მორჩა“ და ა.შ.
უმჯობესია ასეთი შეფასებები; „ვერ დაგეთანხმებით“, „მიჭირს გავიზიარო თქვენი პოზიცია“, „მე ვფიქრობ ასე უნდა იყოს“, „ასე ხომ არ აჯობებს?“ და ა.შ.

- გახსოვდეს: სხვის მიმართ გამოვლენილი ირონია, სარკაზმი, დაცინვა თქვენთან მოკამათეს, დანარჩენ აუდიტორიას თქვენდამი მტრულად განაწყობს. ამას კი შედეგად ის მოჰყვება, რომ მათ თვალში კარგავთ პიროვნულ მომხიბვლელობას. ხოლო ვინც პიროვნულად არ უყვართ, ვინც ეჯავრებათ, მას პატივს აღარ სცემენ და მისგან გამოთქმულ უცხადეს ჭეშმარიტებასაც კი პრინციპულად აღარ იზიარებენ.

დისკუსიების ორგანიზებისას ჩვენთვის ამოსავალს წარმოადგენს ცნობილი პედაგოგიური მოთხოვნა, რომლის მიხედვითაც აუცილებელია აღსაზრდელი რაც შეიძლება ხშირად ჩავაყენოთ არჩევანის სიტუაციაში, დავაკისროთ გარკვეული სოციალური როლი, შევქმნათ ისეთი პირობები, რომ აზრის გამოთქმისას იგრძნოს: მან ბევრი რამ ჯერ კიდევ არ იცის, საკითხი, რომელსაც იგი განსჯის რთულია და ამგვარ პრობლემების შეფასებას მეტი სერიოზულობა ესაჭიროება, საჭიროა სათანადო მორალური, პოლიტიკური, ესთეტიკური, საერთო საზოგადოებრივი პროფილის ცოდნის შეძენა და ა.შ. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ

ძალიან იოლია სხვისი მოქმედების განსჯა-შეფასება, მაგრამ საქმე ბევრად უფრო რთულდება, როდესაც სტუდენტს აყენებ დილემის წინაშე: „შენ როგორ მოიქცეოდი?“, „გაითვალისწინებდი თუ არა რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს შენს ქმედებას?“ და სხვა. აღზრდის თვალსაზრისით ამგვარი მსჯელობების აზრი, უპირველესად იმაშია რომ გაცნობიერდეს პოლიტიკურ-ზნეობრივი პასუხისმგებლობის ხარისხი, პიროვნულობის მომენტი და მისი არსებობის აუცილებლობა.

პედაგოგიური თვალსაზრისით მოვლენების მიმართ ზნეობრივ-ღირებულებითი მიდგომის უდიდესი უპირატესობა სწორედ იმაში გამოიხატება, რომ ფაქტებში. მოვლენებში განვითარებული ზნეობრივი ღირებულებები პიროვნების სუბიექტურ ღირებულებად წარმოჩინდებიან და იძენენ პიროვნულ საზრისს.

ამგვარად მიღებული და ათვისებული ეს ობიექტები, მოვლენები ერთვება პიროვნების მოთხოვნილებებში, ინტერესებში, იდეალების სტრუქტურაში. ასეთ დროს ადამიანი წარმოჩინდება სამ განზომილებაში, კერძოდ, ცოდნის, გრძნობებისა და ქცევის დონეზე, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საკითხის განსჯაში ჩართულია ზნეობრივი შეგნება, ზნეობრივი გრძნობა და ქცევა. აქ ადგილი აღარ აქვს მექანიკურ დახსოვნას, ან კიდევ მის უბრალოდ გამეორებას, რადგან წინა პლანზე გამოდის პიროვნული პოზიციები, განცდები, ღირებულების მიღების ან არმიღების მოტივები და ა.შ.

პოლიტიკური მოვლენების ან პროცესების ამგვარი მიდგომით შეფასებისას სტუდენტი ძალიან სწრაფად აცნობიერებს ყოველი ინდივიდის ადგილს მიმდინარე თუ მომხდარი ფაქტების საერთო სტრუქტურაში. იგი სვამს ლოგიკურ კითხვას - სად ვდგევარ მე? უნდა მივიღო თუ არა მეც მონაწილეობა? მეც ხომ ჩემი სათქმელი მაქვს? მე ხომ ამომრჩეველი ვარ! და ა.შ. აი, სწორედ ასეთ სიტუაციაში იწყებს ამოქმედებას პრინციპი „ვიცი და ვმოქმედებ“, თუმცა არანაკლების სიცხადით წარმოჩინდება სხვა თეზისებიც, კერძოდ: „მე ბევრი რამ არ ვიცი და ამდენად ვეჭვობ, სწორია კი ჩემი მოქმედება?“, ან კიდევ: „მგონი ჩემი ამგვარი მოქმედება სხვისთვის უფრო სასარგებლოა ვიდრე ჩემთვის“. უმთვარესი მაინც ისაა, რომ ზნეობრივ-ღირებულებითი მიდგომა აძლიერებს არა მარტო სხვებისათვის, სხვათა მოქმედებისათვის კრიტიკული თვალთ შეხედვის უნარს, არამედ თვითრეფლექსიას, თვითდაკვირვებას, რაც აღზრდის თვალსაზრისით სერიოზულ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს.

ჩატარებული მუშაობის პრაქტიკული შედეგები ადასტურებს, რომ მხოლოდ მრავალმხრივი მიდგომით, კამათის მაღალი სტანდარტების დანერგვით აქტუალური საკითხების სისტემატიური განხილვის გზით მიიღწევა კულტურათაშორის დიალოგი თავის მრავალსპექტიან გამოვლინებებში, რაც საბოლოო ჯამში ხელს უწყობს პოლიტიკური ცნობიერების განვითარებას და ტოლერანტული მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას.

ლიტერატურა:

1. ასაკობრივი და პედაგოგიური ფსიქოლოგია;(1997) ა.ვ. პეტროვსკის რედაქციით,განათლება. თბილისი.
2. ბიჭაშვილი მ.გ.(2001). ლექციები პოლიტიკური ძალის თეორიაში.ნეკერი, თბილისი.
3. ნადირაშვილი შ.დ.(1997). პიროვნების სოციალური ფსიქოლოგია,მეცნიერება. თბილისი, ჩვენი უფლებები, ბავშვის უფლებების კონვენცია და მისი სწავლების მეთოდები, დამხმარე სახელმძღვანელო;(2011) თბილისი.
4. ჭანია ვ.კ.(2002). პოლიტოლოგიის საფუძვლები.;ბედი. თბილისი.

Students' Political Consciousness as the Guarantee Condition of Culture Dialogue

Abstract

A reform change of Georgian educational system appears as one part of the world educational space and takes source from the current tendencies of the globalization.

The current processes showed to everyone, that the globalization is included in every layer of the society and the students are among them. The latter as the socially especially active level requires specific pedagogical approach. In the pedagogical approach the leading part should hold the dialogue, high level of dispute and active discussions, which will become the bases of creation of political consciousness.

Key words: globalization, political consciousness, cultural dialogue, pedagogical approach

ემზარ მაკარაძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

რელიგიური ტურიზმის განვითარების

ღონისძიებები ბათუმში

რელიგიური ტურიზმი ანუ მოგზაურობა რელიგიური მიზნებით, პოპულარობით სარგებლობს მთელ მსოფლიოში. ტურიზმის ამ მიმართულების უმთავრესი დანიშნულების პუნქტი ქრისტიანთათვის არის ვატიკანი, ისრაელი, დასავლეთ ევროპის ქვეყნები და ქალაქები, სადაც არის ქრისტიანული ტაძრები და სალოცავები; მუსლიმებისათვის მექა და მედინა, სხვა რელიგიების აღმსარებლებისათვის კი – ინდოეთი და აზიის ქვეყნები.

რელიგიური ტურიზმი თანამედროვე ტურისტული ინდუსტრიის შემადგენელი ნაწილია. ეკლესიები, მეჩეთები, სასულიერო ცენტრები და საკულტო მუზეუმები წარმოადგენენ რელიგიური ტურიზმის ისეთ ობიექტებს, რომლებიც მზარდი მოთხოვნით სარგებლობენ. საკულტო ძეგლები და რელიგიის ისტორია ის მოტივაციებია, რის გამოც ხდება შესაბამისი ქვეყნებისა და რეგიონების მონახულება, განსაკუთრებით კი სპეციალური მოგზაურობები მომლოცველთათვის.

რელიგიურ ტურიზმს აქვს სამი ფორმა: 1. მმომლოცველობა; 2. ტურები რელიგიური თემატიკით და 3. სპეციალური ტურები, რომლებიც აერთიანებს რელიგიური თემატიკით დაინტერესებულ ტურებს და მომლოცველებს [მარინა მეტრეველი, 2008, 47].

მომლოცველობა წარმოადგენს წმინდა ადგილების მონახულებას მკაფიოდ განსაზღვრული საკულტო მიზნით. მომლოცველობა, ამა თუ იმ ფორმით, მიღებულია ყველა რელიგიასა და წარმართულ კულტებში. დღეისათვის, მომლოცველები ფართოდ სარგებლობენ ტურისტული ინდუსტრიის მომსახურებით, იქმნება ასეთი ტურების მომწყობი სპეციალური ტურისტული ფირმები.

მომლოცველობა, რელიგიურ-შემეცნებით და კულტურულ-ისტორიულისაგან განსხვავებით, ითვალისწინებს განსაზღვრული რიტუალის ჩატარებას რწმენის მიხედვით. ასეთ ტურებში არსებითად არის შემცირებული პროგრამის გასართობი ნაწილი, თუმცა ტურის ნაწილს აუცილებლად შეადგენს დასვენებისა და შემეცნების ღონისძიებები.

რელიგიური მოგზაურობების ერთ-ერთი ფაქტორი დროითი ინტერვალებია, როცა აღინიშნება რელიგიური და სახელმწიფოებრივი დღესასწაულები. აარსებობს ასევე კულტურული მომლოცველობა, რომელსაც კულტურულ-შემეცნებითი და პოლიტიკურ-იდეოლოგიური მიზნები გააჩნია.

საქართველო – მიუხედავად მისი მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის რელიგიური ერთგვაროვნებისა (მართლმადიდებლობა), არის მულტიკონფესიური ქვეყანა, რადგან აქ მართლმადიდებელთა გვერდით თანაარსებობენ კათოლიკეები, მუსლიმები, იუდეველები და სხვა.

მორწმუნეთა მიერ წმინდა ადგილებისა და სალოცავების მონახულება, ანუ მომლოცველობა – რაც მოგზაურობის უძველესი ფორმაა, თანამედროვე კულტურულ-შემეცნებითი ტურიზმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა და შემოქმედებითად გამოიყენება შესაბამისი პროფილის ტურ ოპერატორების მიერ.

მომლოცველობის საფუძველი და მოტივაციები ქართულ სინამდვილეში შესაძლებელია შემდეგი თანმიმდევრობით ჩამოვაყალიბოთ:

ა) მორწმუნის მოთხოვნილებაა ეზიაროს სიწმინდეებს: წმინდა ადგილები ახდენენ მორწმუნეებზე სასარგებლო და პოზიტიურ გავლენას. გარდა ამისა, ყველა მორწმუნეში არის სურვილი უმნიშვნელოვანესი რელიგიური ადგილების საკუთარი თვალით ხილვისა და მისგან მადლის მიღებისა;

ბ) მორწმუნეებს გააჩნიათ სულიერი სრულყოფის მოთხოვნა: ამიტომაც, ათასობით ადამიანი განურჩევლად ასაკისა, ეძლევა შვებას წმინდა სალოცავების მონახულებით. წმინდა ადგილების აურა, სიწყნარე და იქ არსებული წესრიგი საშუალებას აძლევს ადამიანებს მიუახლოვდეს ღმერთს და გაიმდიდროს საკუთარი სულიერება;

გ) მორწმუნეები მომლოცველობის შედეგად იღებენ სულიერ საზრდოს და რჩევებს: საყოველთაოდ ცნობილია დიდი რწმენის მქონე ადამიანის მიერ წმინდა ადგილების მოლოცვის შემდეგ მათი განკურნება და სულიერი გაჯანსაღების მიღწევა;

დ) მომლოცველობა საუცხოო საშუალებაა რელიგიაში განათლების მისაღებად: წმინდა სალოცავები და რელიგიური ცხოვრება იძლევა პასუხს ყველაზე რთულ საკითხებზე, რაც აინტერესებს ახალგაზრდობას. არაერთი შემთხვევა ყოფილა ადამიანის ნარკომანიის, ლოთობისა და სხვა ცოდვებისაგან განთავისუფლებისა. ქრისტეს მოძღვრების სწავლა და

შემეცნება ხდება არა მხოლოდ კითხვის მეშვეობით, არამედ რწმენით. სულიერი ამაღლება ხშირ შემთხვევაში სიწმინდეებთან სიახლოვით და მათგან გადმოსული მადლით ხდება;

ე) მორწმუნენი ილტვიან წმინდა ადგილებში წმინდა ნაწილებისა და განსაკუთრებული ძალის მქონე ხატებისათვის პატივის მიგებას: ეს არის საუკეთესო საშუალება მძიმე(უმრავლეს შემთხვევაში უმძიმესი), რეალური ცხოვრებიდან მოხდეს სიკეთის, სიყვარულის, ქრისტიანული ერთობის სამყაროში, რაც ჩვეულებრივ ყოველდღიურობაში დაბრუნებულ ადამიანს აძლევს ძალას, გაუმკლავდეს ცხოვრების უკუღმართობას, მარტოობას და სხვა სოციალურ სიდუხჭირეს.

ზემოთ აღნიშნულის გაანალიზებაც კი საკმარისია, რომ რელიგიური ტურიზმით დაინტერესებულმა ადამიანმა წარმოიდგინოს პოტენციური ტურისტის მისწრაფებები და მოთხოვნები, რომელსაც სჭირდება გააზრებული და სქემის ცოდნით გაჯერებული შეთავაზება.

საქართველოში რელიგიური ფაქტორი ყოველ ეპოქასა და დროში უდიდეს როლს ასრულებდა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

საქართველო არა მარტო მრავალეროვანი, არამედ მრავალრელიგიური ქვეყანაც არის. მართლაც, აქ ოდითგანვე მრავალი ეროვნების წარმომადგენელი ცხოვრობდა, რომლებიც თავიანთ სარწმუნოებას აღიარებდნენ. ბევრი რელიგიური კონფესია საქართველოში სწორედ შორეული პერიოდიდან იღებს სათავეს და დღემდე მოდის.

იუდაიზმი დაკავშირებულია ებრაელთა მოსვლასა და დასახლებასთან საქართველოს ტერიტორიაზე. სომხურ-გრიგორიანული ეკლესია – სომხური მოსახლეობის არსებობასთან. ისლამი არაბთა ბატონობასთან და შემდეგ ამ რელიგიის მაღიარებელი ხალხის ცხოვრებასთან. კათოლიკობა – ევროპის ინტერესთან საქართველოსადმი და კათოლიკე მისიონერებთან.

ცნობილია, რომ ახ.წ. I საუკუნეში საქართველოში ქრისტიანობა აჭარიდან შემოვიდა, მისი პირველი გამავრცელებელი წმ. მოციქული ანდრია პირველწოდებული იყო. აჭარის უმთავრესი რელიგიური სიწმინდეც ამ პერიოდს უკავშირდება – გონიოს ციხეში დაკრძალულია წმ. მოციქულთა სწორი მატათა(წმინდა მოციქული მატათა წარმოშობით იუდას ტომიდან იყო. დაიბადა ქალაქ ბეთლემში. წმინდა მატათა უფლის 70 წმინდა მოციქულის რიცხვს განეკუთვნება, რომელთაც 12 მოციქულისაგან განსხვავებით, მცირე მოციქულთ (მოციქულთა სწორი) უწოდებენ).

აჭარაში რელიგიურ ტურიზმს თავისებურ ინტერესს მატებს ის ფაქტიც, რომ ამ კუთხის ტერიტორიაზე სხვა კონფესიების სალოცავია. ამ თვალსაზრისით, ბათუმში საუკეთესო მაგალითია იმისა, რომ ტურისტებმა ერთ პატარა ქალაქში ნახონ მსოფლიოს ყველა რელიგიური სიწმინდე და მოილოცონ. A

ამის საინტერესო მაგალითს წარმოადგენს 2004 წლის 17 სექტემბერს, ბათუმში, თამარის დასახლებაში გახსნილი რელიგიის მუზეუმი.

მუზეუმი შემეცნებითი ხასიათისაა, ის ყველა ასაკის და რელიგიური აღმსარებლობის დამთვალიერებელისათვის და ტურისტებისათვის თავისებურად საინტერესოა.

მუზეუმში წარმოდგენილია ბათუმში მოქმედი ყველა რელიგიური სალოცავის მაკეტი და ინფორმაციები რელიგიურ უმცირესობათა ტრადიციების შესახებ, სულ 382 ექსპონატი. მართლმადიდებლური სიწმინდეების თვალსაზრისით, აღნიშვნის ღირსია

ბათუმის ღვთისმშობლის სახელობის საკათედრო ტაძარი, რომელიც 1898 წელს ბაქოში მოღვაწე კათოლიკე ძმებმა, ზუბალაშვილებმა, დედის ბარბარე თუმანიშვილის საპატივსაცემოდ ააგეს. მშენებლობა 1902 წელს დასრულდა და პირველი წირვა-ლოცვა ქართველმა კათოლიკე პადრემ ანსელმო მღებრიშვილმა ჩაატარა.

საბჭოთა პერიოდში ბოლშევიკებმა ეკლესია გააუქმეს და მასში მაღალი ძაბვის ლაბორატორია განათავსეს. 1989 წელს, საბოლოოდ ბათუმის კათოლიკური ეკლესიის ტაძარი საქართველოს საპატრიარქოს გადაეცა და ნაგებობაში მართლმადიდებლური ცხოვრება დაიწყო. საქართველოს პატრიარქის ილია II-ის მზრუნველობით უმოკლეს დროში ეკლესიამ აღორძინება დაიწყო და მან თავის თავზე საეკლესიო და აღმზრდელობითი ფუნქცია იტვირთა [ნუგზარ მგელაძე, მანუჩარ ლორია, 2009, 192].

აღნიშვნის ღირსია, ბათუმის წმ. ნიკოლოზის სახელობის ეკლესია, რომლის მშენებლობა 1865 წელს დასრულდა. სამლოცველო იმ დროისათვის ბათუმში ერთ-ერთი საუკეთესო არქიტექტორული ნაგებობა იყო. XX ს-ის დასაწყისში ეკლესიაში ღვთისმშობლის, წმ. ნიკოლოზისა და წმ. გიორგის ხატები საბერძნეთის კუნძულ ხიოსიდან გადმოასვენეს. 1998 წელს ეკლესიის დაქვემდებარებაში წმ. პანტელეიმონის სახელობის ეკლესია გადავიდა. 1998-1999 წლებში ბათუმ-ლაზეთის ეპისკოპოსის დიმიტრის ლოცვა-კურთხევით ეკლესიას სარესტავრაციო სამუშაოები ჩაუტარდა [თეიმურაზ კომახიძე, 2001, 360].

ბათუმის წმინდა ნიკოლოზის ეკლესიამ, დანარჩენ ეკლესიებთან ერთად დიდი როლი ითამაშა აჭარაში ქრისტიანობის შესანარჩუნებლად. ქრისტიანობა იყო ქართველთათვის რწმენაც, მსოფლმხედველობაც და ცხოვრების წესიც. უმეტესწილად სწორედ მასთან იყო დაკავშირებული ტრადიციები, წეს-ჩვეულებანი, საერთოდ ყოფა და კულტურა.

მართლმადიდებლური სიწმინდეების გვერდით, ბათუმში თავისი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა მუსლიმური სალოცავები. მუსლიმობა, ქრისტიანობის პარალელურად მსოფლიოში ერთ-ერთი დიდი რელიგიაა. საქართველოში ამ რელიგიას ჰყავს თავისი მიმდევრები და ფუნქციონირებს მეჩეთიც. სადაც მუსლიმი ქართველები ლოცვას აღავლენენ. XIX_XX საუკუნეთა მიჯნაზე ბათუმში ფუნქციონირებდა სამი ჯამე: დიდი ჯამე, რომელიც იდგა ახლანდელ ზვიად გამსახურდიას მოედანთან. იგი აუშენებია 1860 წელს სულთან აბდულ მეჯიდის დედას გვარად თავდგირიძეს, ჯამეს „აზიზიეს“ სახელით მოიხსენიებდნენ. მეორე ჯამე, რომელიც ახმედიეს სახელით იყო ცნობილი, იდგა ყოფილი ცენტრალური უნივერსიტეტის ადგილას. აღნიშნული ჯამე დაინგრა 1892 წელს. მესამე ჯამეს, რომელიც განთავსებული იყო აზიზიესა და ახმედიეს ჯამეებს შორის, რომელიც 1886 წელს „ასლან-ბეგ“ ხიმშიაშვილის დედის შეწირული თანხით არის აგებული. იგი ორ მეჩეთს შორის იყო მოქცეული და სწორედ, აქედან წარმოდგება მისი სახელწოდება „ორთა ჯამე.“ მეჩეთი ლაზი ძმების მიერ არის მოხატული. ჯამე დღესაც ფუნქციონირებს [რუსლან ბარამიძე, 2010, 9].

საქართველოში ისლამური რელიგიის საქმიანობა არ ეწინააღმდეგება დემოკრატიულ პრინციპებს და არც რელიგიურ ვითარებას ძაბავს. მათ გააჩნიათ სხვადასხვა რელიგიებთან თანამშრომლობისა და მშვიდობიანი თანაცხოვრების საუკუნოვანი ტრადიციები.

საქართველოს ხელისუფლება დიდ ყურადღებას უთმობს ტრადიციულ ისლამს. მეჩეთებში მუსლიმურ დღესასწაულებზე დასწრება დღესაც ხელისუფლების პოლიტიკის ნაწილია.

ბათუმში არსებულ რელიგიურ სალოცავებს შორის აღნიშვნის ღირსია სულიწმიდის სახელობის კათოლიკური ეკლესია, რომელიც 2000 წელს ბათუმელი კათოლიკეების მიერ იქნა აგებული, რომლის ავტორები არიან ოლეგ პატარიძე და გიორგი ბალოშვილი. ეკლესია ამიერკავკასიის სამოციქულო ადმინისტრატორმა მეუფე ჯუზეპე პაზოტომ აკურთხა. მართალია, ეს ეკლესია დიდი ხნის აგებული არ არის, მაგრამ მას ჰყავს თავისი მრევლი ქართველებს შორის და აბსოლიტურად გამართლებულია მათთვის სალოცავი ტაძრის არსებობა[თეიმურაზ კომახიძე, 2001, 507].

აჭარაში მცხოვრებ ებრაელთა საზოგადოებრივი საქმიანობა განსაკუთრებით აქტიური გახდა XIX საუკუნის ბოლოს. 1899 წელს ბათუმის ებრაელებმა მოითხოვეს ნებართვა საკუთარი სამლოცველოს ასაშენებლად. რომელიც 1900 წელს მიიღეს და შეუდგნენ სალოცავების მშენებლობას.

სემეონ ვულკოვიჩის მიერ 1904 წელს ბათუმელმა ებრაელებმა დიდი ზეიმითა და ტრადიციული რიტუალებით აღნიშნეს ახალი სინაგოგის აგება. რომელმაც 1929 წლამდე იარსება. 1992 წლის 10 ნოემბერს ბათუმელ ებრაელებს დაუბრუნდათ სინაგოგის შენობა[მანუჩარ ლორია, 2009,126]. ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ სინაგოგა მარტო სალოცავი როდია ებრაელთათვის, მას უფრო დიდი ფუნქცია აკისრია. სალოცავთან ერთად სინაგოგა თავისებური განათლებისა და კულტურის ცენტრია.

ქალაქ ბათუმში არსებულ ყველა სალოცავში წირვა-ლოცვა და რიტუალები შეუზღუდავად სრულდება და უფრო მეტიც, სხვადასხვა კონფესიის წარმომადგენლები დიდ პატივს სცემენ ერთმანეთის რწმენას და მათ რელიგიურ დღესასწაულებს. ამდენად, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ბათუმი არის ყოველმხრივ ტოლერანტული ქალაქი.

გარდა ამისა ისიც უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ აჭარა ტურისტული ზონაა და სეზონურად მას სხვადასხვა რელიგიური შემწყნარებლობის ასიათასობით ტურისტი სტუმრობს. რომელთა რელიგიურ ცრადიციებს ბათუმი დიდი პატივისცემითა და მოკრძალებით მიიღებს.

რელიგიური ტურიზმი მოიცავს კულტურული ტურიზმის ყველა იმ მიმართულებას, რომელიც დაკავშირებულია ერის, ისტორიის, კულტურის, ეთნოგრაფიის, მატერიალური და სულიერი მემკვიდრეობის პოპულარიზაციისათვის;

საქართველოს ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის მიერ გაანალიზებული და შემუშავებული იქნა საქართველოში რელიგიური ტურისტული მარშრუტები, რომელთა შედგენის პრინციპები და ტურისტთა მოგზაურობების მოტივაციები, სადღეისოდ საერთაშორისო ტურისტულ ბაზარზე არსებული მოთხოვნილებაა, რის შედეგადაც განისაზღვრა იმ უმნიშვნელოვანესი ძეგლების ნუსხა, რომლებიც შედის ტურისტულ მარშრუტებში.

დღეისათვის საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული უმნიშვნელოვანესი ძეგლები შეადგენენ რელიგიური ტურიზმის უმთავრეს საფუძველს. თანამედროვე ეტაპზე სახელმწიფო ზრუნავს კულტურულ-შემეცნებითი მემკვიდრეობა აიყვანოს უმაღლეს დონეზე, რაც საფუძვლიანი წინაპირობა იქნება საქართველოში რელიგიური ტურიზმის განვითარების საქმეში.

ლიტერატურა:

1. მეტრეველი მ. (2008): ტურიზმისა და სტუმარმასპინძლობის საფუძვლები. თბილისი.
2. მგელაძე ნ, ლორია მ. (2009): ბათუმის თანამედროვე რელიგიური პორტრეტი, ბათუმი - წარსული და თანამედროვეობა, ბათუმი.
3. კომახიძე თ. (2001): რელიგია და საღვთისმსახურო ნაგებობები აჭარაში. ბათუმი.
4. ბარამიძე რ. (2010): მუსლიმური საკულტო ძეგლები(აჭარა). ბათუმი.
5. ლორია მ.(2009): საქართველოს შავიზღვისპირეთის ებრაელები. ბათუმი.

EMZAR MAKARADZE

ARRANGEMENTS FOR THE DEVELOPMENT OF RELIGIOUS TOURISM IN BATUM

Abstract

Religious tourism is a part of contemporary tourism industry. Churches, mosques, elasiastic centers and cultivate museums are the objects of religious tourism, which has increasing demand day by day. Cult monuments and religion history are the motivations for visiting of appropriate countries and regions, especially for pilgrim trips.

Religious tourism has three forms: 1.Pilgrim; 2.Tours with religious thematic; 3.Specific tours which contains both of them.Pilgrim means visiting holy places with specific cult reason.

Georgia – in spite of the fact that the religion of major part of population is similar (Orthodox), Catholics, Muslims, Judaisms and others co-exist with Orthodox.

Pilgrim tours are the ancient form of travelling, one of the important directions of contemporary cultural-scientific tourism, which is creatively being used by tour-operators of suitable profile.

ნათელა მაღლაკელიძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

სახელმწიფო ენის სწავლების აქტუალური საკითხები

საქართველოს კონსტიტუციის I თავის მე-8 მუხლის მიხედვით საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე სახელმწიფო ენა არის ქართული. “სახელმწიფო ენა არის ქვეყნის კანონმდებლობით განსაზღვრული ენა, რომელიც ისტორიული ტრადიციის შესაბამისად წარმოადგენს სახელმწიფო ხელისუფლების განხორციელების, ქვეყნის მოქალაქეთა ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან, დაწესებულებებთან, საწარმოებთან, ორგანიზაციებთან ურთიერთობის ძირითად საშუალებას” (კანონპროექტი სახელმწიფო ენის შესახებ, 2003 წ.). “არასახელმწიფო ენა არის ნებისმიერი სხვა ენა, რომლითაც სარგებლობენ საქართველოს მოქალაქეები პირად ცხოვრებაში და საჯაროდ (გარდა საქართველოს სახელმწიფო ენისა და საქართველოს ტერიტორიაზე გავრცელებული

საკუთარი დამწერლობის არმქონე იმ ენებისა, რომლებიც მხოლოდ საქართველოს ისტორიულ-კულტურულ მემკვიდრეობას შეადგენენ)” (იქვე).

საქართველო გამოირჩევა მოსახლეობის მრავალენოვურობით. აქ, ქართველების გარდა, ცხოვრობენ სხვა ეროვნების წარმომადგენლებიც. სხვადასხვა ეთნოსი წარმოდგენილია როგორც დიასპორულად, ისე – კომპაქტურად. საქართველოს საგანმანათლებლო რეფორმის ერთ-ერთ პრიორიტეტს უმცირესობის მიერ სახელმწიფო ენის შესწავლა წარმოადგენს. კანონი ამკვიდრებს მრავალენოვანი განათლების ფორმას უმცირესობათა სკოლებისათვის. მრავალენოვანი განათლება ეყრდნობა სწავლების საშუალებად ერთი ან მეტი ენის გამოყენებას. ამ მიმართებით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ ბოლო წლებში არაერთი პროგრამა განახორციელა. გარდა იმისა, რომ არაქართულენოვან სკოლებში გაიზარდა ქართული (სახელმწიფო) ენის შესასწავლად გამოყოფილი საათების რაოდენობა, ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებს შესაძლებლობა მიეცათ იმის შესაძლებლობა, რომ მისაღები გამოცდების ჩაბარებისა და უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვის შემდეგ ერთი წლის მანძილზე გაიღრმავონ ცოდნა ქართულ ენაში და მხოლოდ ამის შემდეგ განაგრძონ სწავლა სასურველ სპეციალობაზე. სახელმწიფო ამაჟამად აფინანსებს 400-მდე ასეთი სტუდენტის სწავლებას. არაქართველი სტუდენტებისათვის შემუშავდა ქართული ენის სწავლების სპეციალური მეთოდიკა, გამოიცა სახელმძღვანელოები, სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში წარმატებით ხორციელდება პროგრამა “ასწავლე საქართველოსთვის”, ამ პროგრამაში ჩართული სახელმწიფო ენის მასწავლებლები სხვადასხვა შეღავათით სარგებლობენ...

ერთი სიტყვით, არაქართველი მოსახლეობისათვის სახელმწიფო ენის სწავლების პროგრამა საკმაოდ დიდი წარმატებით ხორციელდება. ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლებისას სახელმწიფოს აქვს მკვეთრად ჩამოყალიბებული მიდგომა, რაც, ერთი მხრივ, ემყარება კონსტიტუციით განსაზღვრულ ქართული ენის სტატუსს, მერე მხრივ კი, უცხო ენის ფლობის საყოველთაოდ აღიარებულ ევროჩარჩოს დონეებს.

მაგრამ სახელმწიფო ენა ერთ-ერთი ძირითადი სასწავლო დისციპლინაა ქართულ ეროვნულ სკოლაში; უფრო მეტიც, იგი სხვა საგანთა სწავლების საფუძველიც არის. რა კეთდება იქ ამ მიმართებით? ამ შემთხვევაში თავის მოსაწონებელი უფრო ცოტა გვაქვს. გარდა იმისა, რომ უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვნად შემცირდა ქართული ენისა და ლიტერატურის შესასწავლად გამოყოფილი საათების რაოდენობა, უარი ვთქვით მშობლიური ენის კურსის ცალკე დისციპლინად სწავლებაზე, უფრო მეტიც – კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა ქართულ ენასა და ლიტერატურაში მისაღები გამოცდების არსებობა, სკოლაში შესასწავლი სავალდებულო მწერლებისა და ლიტერატურული ნაწარმოებების ჩამონათვალი საერთოდ გაქრა. საბედნიეროდ, ბოლო პერიოდში არის ამ ხარვეზების გამოსწორების ცდა და ამაზე ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმაც (2011 წლის) მეტყველებს. მაგრამ გარკვეული პრობლემები მაინც არის და ეს პირველ რიგში ეხება ადრეული ასკიდან (I კლასიდან) უცხო ენის სწავლებას.

ქართველები ყოველთვის იწონებდნენ თავს უცხო ენების ცოდნით. ასეა დღესაც. უკვე საბავშვო ბაღში იწყებენ პატარები ინგლისურის (ან სხვა უცხო ენის) შესწავლას. მეტად პრესტიჟულ საქმედ გადაიქცა 5-6 წლის ბავშვების მიყვანა უცხოენოვან სკოლებში, სადაც პირველივე კლასიდან ასწავლიან პატარებს 2 უცხო ენასაც კი. უკვე ახალი სასწავლო წლიდან კი (20011-2012 წ) I კლასიდან ხდება სავალდებულო ინგლისური ენის შესწავლა. რამდენად გამართლებულია

უცხო ენების შესწავლა ასეთი ადრეული ასაკიდან? მეტისმეტად ხომ არ ვჩქარობთ? ადგება თუ არა ზიანი ამით მშობლიურ ენას? რა აზრის არიან ამაზე ჩვენი კლასიკოსები?

ადრეული ასაკიდან უცხო ენებით გატაცების მავნებლობაზე. ნიმუშად ი. გოგებაშვილის სტატიებიც კმარა. ი. გოგებაშვილის დროს გენეტიკა, როგორც მეცნიერება, ჯერ კიდევ არ არსებობდა. მაგრამ დიდი პედაგოგი თავისი განათლებისა და გამოცდილების წყალობით მივიდა დასკვნამდე, რომ “დედაენა არ არის ტანისამოსი, რომლის გამოცვლა და მორგება ადვილად შეიძლება. მას ღრმად აქვს გამდგარი ფესვები ადამიანის ტვინში, ძვალსა და რბილში, მთელს მის ბუნებაში” (ი. გოგებაშვილი, ბურჯი ეროვნებისა: გვ. 128).

ქართული ეროვნულ სკოლაში მხოლოდ სასწავლო საგანი არ არის, იგი მშობლიური ენაა, დედაენაა, რომლის სწავლებაც ბავშვის აზროვნების, ინტელექტის განვითარებისაკენ არის მიმართული და ეროვნული – ქართული – მენტალიტეტის ჩამოყალიბებას ისახავს მიზნად. არაერთგზის აღუნიშნავთ დიდი ფილოსოფოსებსა და მოაზროვნეებს, რომ ენა სულია ხალხისა: “ენა ხალხისა არის მისი სული და სული ხალხისა _ მისი ენა” (გ. რამიშვილი, დედაენის თეორია: გვ. 22). აქედან გამომდინარე, ნათელია, რომ ქართველი ხალხის სული ქართული ენაა, რომელსაც “დედაენას” ვეძახით. როგორც პროფ. გ. რამიშვილი აღნიშნავს, ეს ტერმინი _ “დედაენა” _ ცივილიზებული ენებიდან მხოლოდ ქართველებსა და გერმანელებს აქვთ. სხვა ენები მის ნაცვლად ხმარობენ ტერმინებს “მშობლიური ენა”, “საბაზისო ენა”, “პირველი ენა”.. იყო შემთხვევები, როდესაც გერმანიაში ამ ტერმინის წინააღმდეგ ილაშქრებდნენ და მის ნაცვლად სხვა ტერმინის დამკვიდრებას ცდილობდნენ, საქართველოში ამ ლამაზი სიტყვის სიცოცხლე ი. გოგებაშვილმა უკვდავყო თავისი “დედა ენით”. “დედა ენა მთავარია იმ გაგებით, როგორც დედამიწა, დედაბოძი, დედაქალაქი... დედაენა ენობრივი სოციალური თვისებაა და არა ინდივიდისა” (გ. რამიშვილი, გვ. 23). ქართული ენა, როგორც დედაენა, ერის ფენომენტთან უღრმეს კავშირშია. იგი ქართველთა ეროვნულობის საფუძველია. სწორედ ამიტომ არის, რომ ქართველი ხალხი ყოველთვის დიდ ყურადღებას უთმობდა ქართულ ენაზე სწავლა-განათლების საქმეს, რადგანაც კარგად ჰქონდა შეგნებული, რომ “სადაც კი ჭეშმარიტი განათლების ლამპარი დანთებულია, დედაბოძად მას ჰქონია და აქვს დედაენა”(ი.გოგებაშვილი, გვ.124)..

აქ არ შეიძლება რამოდენიმე სიტყვა არ ვთქვათ ენის ფუნქციებზე. ტრადიციულად გამოყოფენ ენის ორ ფუნქციას: საკომუნიკაციოსა და ექსპრესიულს. ენა, უპირველეს ყოვლისა, აზრის გამოხატვის საშუალებაა. მხოლოდ მშობლიური ენა არის კოჰერენტობის მიმართებაში აზროვნებასთან. ბავშვის აზროვნება სწორად რომ განვითარდეს, მისი პირველი ენა უნდა იყოს სწორედ მშობლიური ენა.

მაგრამ, როგორც სპეციალისტები აღნიშნავენ, დედამიწის ზურგზე არ მოიძებნება ენა, რომელიც მხოლოდ აზრის გამოხატვის საშუალებაა. იგი იმავდროულად ურთიერთობის იარაღად გამოიყენება. ექსპრესიული ფუნქციისათვის ადამიანს ენა არ შეუქმნია. “მხოლოდ ექსპრესიული ფუნქცია ენას ვერ გააჩენს. რომც გაჩნდეს, ვერ განვითარდება” (ა. ჩიქობავა, ზოგადი ენათმეცნიერება, II: გვ. 27). არნ. ჩიქობავას ასეთი საინტერესო მაგალითი მოაქვს: ზანგი მოყვა აფხაზთა წრეში. რა ენაზე აზროვნებს ეს ზანგი? რა თქმა უნდა, მშობლიურ ენაზე, რადგანაც მან აფხაზური არ იცის, მაგრამ საკმარისია, ის დაეუფლოს აფხაზურს, მისი აზროვნების ენაც აფხაზური გახდება. “წაართვეთ ენას საკომუნიკაციო ფუნქცია და ის ვერ შეინარჩუნებს ექსპრესიულ ფუნქციას _ ადრე თუ გვიან დაკარგავს უნარს, იყოს აზროვნების იარაღი სათანადო ენობრივი კოლექტივისათვის”(არნ. ჩიქობავა, ქართული ენა, როგორც პოლივალენტოვანი

სალიტერატურო ენა: 1972: გვ. 36). აქედან გამომდინარე, ენის დაცვისათვის ბრძოლა იქითკენ არის მიმართული, რომ გაფართოვდეს მისი გამოყენების არეალი. ასეთი კი პირველ რიგში სკოლაა, რომელიც ერთდროულად ზრუნავს როგორც მოსწავლის აზროვნების (მეტყველების) განვითარებაზე, ასევე უზრუნველყოფს მის გამოყენებასაც. ენა, რომელსაც არავინ არ ხმარობს ურთიერთობის იარაღად, კვდება. “ენა, რომელსაც არც ერთი დედა არ ასწავლის შვილს აკვნიდანვე, მკვდარი აღმოჩნდება” (ი. გოგებაშვილი: გვ. 31), და აქ თუ დიდი ბრძენის ცნობილ ტრიადასც – ენა, მამული, სარწმუნოება – გავიხსენებთ, დავრწმუნდებით, რომ ენის დაკარგვა მამულის სიყვარულსაც უჩლუნგებს კაცს.

აქ კვლავ არ შეიძლება ერთხელ კიდევ არ მოვიხმოთ ჩვენი გენიალური პედაგოგის ი. გოგებაშვილის შეხედულება ამ საკითხზე. მისი აზრით, მშობლიური ენის გაცვლა უცხო ენაზე “აღაბლებს კაცის გონებასა და უსუსტებს ზნეობრივ ძალას... თუ იგი გენიოსად იყო დაბადებული, გამოვა მხოლოდ შესანიშნავი ნიჭის პატრონი,, თუ ნიჭიერად იყო გაჩენილი, საშუალო ნიჭის ადამიანი შეიქმნება და თუ ბუნებისაგან დაყოლილი ჰქონდა უბრალო ნიჭი, მტკნარს სიტუტუცეზედ ჩამოხტება” (ი. გოგებაშვილი, გვ. 36).

რა შეხედულება აქვთ ამ საკითხზე თანამედროვე მკვლევარებს? ტრადიციული შეხედულების თანახმად (პიაჟე), ახალდაბადებული ბავშვი ლინგვისტური თვალსაზრისით წარმოადგენს სუფთა დაფას. ბავშვს აქვს უნარი, შეითვისოს ნებისმიერი ენა, რომელ ენობრივ კოლექტივშიაც იზრდება. ამ თვალსაზრისით ბავშვის მშობლიური ენა შეიძლება იყოს ნებისმიერი მათგანი. ე.ი. ახალდაბადებულ ბავშვს აქვს თანდაყოლილი მეტყველების ნიჭი, რომელიც შემდეგ ენად გარდაიქმნება იმის მიხედვით, თუ რომელ კოლექტივში იზრდება იგი.

მაგრამ არის განსხვავებული მოსაზრებაც იმის შესახებ, რომ ენა გარკვეული თვალსაზრისით გენეტიკური მოვლენაა და ბავშვი წინასწარ არის “დაპროგრამებული” საიმისოდ, რომ ამა თუ იმ ენაზე ამეტყველდეს: ე. ი. ახალდაბადებული რუსი ბავშვი “დაპროგრამებულია” სწორედ რუსული ენის შესასწავლად, ქართველი – ქართულის შესასწავლად და ა.შ. “ჩვილს თან დაჰყვება გარკვეული ლინგვისტური პროგრამა და ეს პროგრამა შეიძლება იყოს მხოლოდ მშობლიური ენის გენეტიკური პროგრამა. ამ პროგრამის რელიზებას სჭირდება საზოგადოება, სწორედ საზოგადოება გარდაქმნის თანდაყოლილ ლინგვისტურ ნიჭს საკომუნიკაციო სისტემად” (გ. ნებიერიძე). ამ შეხედულებას ამყარებს ზ. ჯაფარიძის მიერ სამშობლიაროში ჩატარებული ცდებიც. ცდის შედეგები გამოაგნებელი აღმოჩნდა: ახალდაბადებული ქართველი და რუსი ბავშვები თურმე “სხვადასხვა ენაზე” ტირიან; უფრო მეტიც, ჩვილის ტირილით გამოწვეული ჰაერის ტალღების რხევის სიხშირე ემთხვევა დედის საუბრით გამოწვეული ჰაერის ტალღების რხევის სიხშირეს.

მაღზე საინტერესოდ განსაზღვრავს დედაენის როლს ადამიანის ცხოვრებაში პოფ. ნ. ნათაძე. იგი ღნიშნავს, რომ ყველა ენას აქვს ა) საკუთარი ბგერათსისტემა, ბ) საკუთარი ცნებათსისტემა. ენის ბგერათსისტემა “დამყარებულია” იმ გენეტიკურ (თანდაყოლილ) ბუნებრივ მონაცემებზე, ამა თუ იმ ხალხს თავისი ჩასახვის დროიდან რომ მოსდევს. ასეთი მონაცემებია: ჩვენი სამეტყველო ორგანოების, ჩვენი ნერვული სისტემის აღნაგობა, რომელიც ბგერათწარმოქმნის სხვადასხვა თავისებურებებს განაგებს. მისი აზრით, სხვადასხვა ენა სხვადასხვაგვარად “ხედავს” სამყაროს, სხვადასხვა საგნებს ამჩნევს და ასხვავებს. სხვადასხვა ენა სამყაროს სურათს სხვადასხვაგვარად გვიხატავს. ენას “ერი იცავს, მასში ერის სული ფეთქს და ერის სული იხატება” (ნ. ნათაძე: გვ.16). აქვე ნ. ნათაძეს მოაქვს ერთი მეტად საინტერესო მაგალითი, ჩატარებული იაპონელ ბავშვებზე:

ერთი მხრივ, იმ ბავშვებზე, რომლებიც ერთენოვნების (იაპონურის) გარემოცვაში გაიზარდნენ, და იმ იაპონელ ბავშვებზე, რომლებიც ორენოვნების (იაპონურ-ინგლისურის) პირობებში გაიზარდნენ. პირველთა უპირატესობა აშკარა აღმოჩნდა როგორც ჰუმანიტარულ საგნებში, ისევე მათემატიკაში.

“უკვე 6 წლის ბავშვს სკოლაში დედაენით მეტი მოაქვს, ვიდრე ლინგვისტიკაში გაწაფულ მასწავლებელს შეუძლია. მას აუხსნას და მიაწოდოს”(გ. რამიშვილი, გვ. 28), წერდა გ. რამიშვილი. მართლაც, სკოლაში ახალშემოსულმა ბავშვმა უკვე პრაქტიკულად იცის: ა) მეტყველების ყველა ნაწილი, ბ) იყენებს ენის ფორმათსისტემას, გ) ესმის და თვითონაც იყენებს სიტყვათწარმოების ყველა შესაძლებლობას, დ) შეთვისებული აქვს სინტაქსის ძირითადი სტრუქტურები...

დ. უზნაძე იმ აზრს ავითარებს, რომ 4-5 წლის ბავშვი პრინციპულად უკვე დაუფლებულია მშობლიური ენის როგორც მორფოლოგიას, ისე სინტაქსს (დ. უზნაძე: გვ. 321).

თავის კვლევებში კიდევ უფრო შორს მიდის თანამედროვე ამერიკელი ფსიქოლოგი დ. სლობინი, რომელმაც ეს საკითხი სპეციალური შესწავლის საგნად აქცია და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ “ბავშვს მართლაც უნდა ჰქონდეს თანდაყოლილი ენობრივი სტრუქტურები, ენის დაუფლება კი ნიშნავს ამ სტრუქტურების ასიმილაციას ინფორმაციასთან” (Slobin D.I: გვ. 89).

დასკვნა ერთია: ადრეულ ასაკში უცხო ენის სწავლებამ ზედმეტად არ უნდა გაგვიტაცოს – ასეთი აზრისანი არიან როგორც პედაგოგიკის კლასიკოსები, ისე თანამედროვე მეცნიერებიც. ეს სიტყვები შეეხება სწავლების ადრეულ საფეხურს, ეს სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ საერთოდ უარი ვთქვათ უცხო ენების სწავლებაზე. სამართლიანად წერდა გოეთე: “ვინც დედაენის გარდა სხვა ენა არ იცის, მან რიგიანად არც დედაენა იცისო”. ი. გოგებაშვილის თქმისა არ იყოს, “მხოლოდ მტერს შეუძლია ურჩიოს ქართველებს, ზურგი შეაქციეთ უცხო ენებს და დარჩით მარტო დედაენის ამარაო” რა თქმა უნდა, ჩვენმა მოზარდმა თაობამ უცხო ენები აუცილებლად უნდა შეისწავლოს, მაგრამ არა ადრეულ ასაკში და არა მშობლიური ენის ხარჯზე, რადგანაც ამ ასაკში უცხო ენის შესწავლა სწორედ დედაენის ხარჯზე ხდება. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ბავშვი გამართულად დაიწყებს მშობლიურ ენაზე მეტყველებას, შეისწავლის ქართულ წერა-კითხვას, შეიძლება ვიფიქროთ უცხო ენების შესწავლაზე. ასეთ შემთხვევაში ეს უკანასკნელი არამცთუ ხელს შეუშლის, არამედ დაეხმარება კიდევ მას გაონებრივ განვითარებაში.

კლასიკოსთა ამ ნააზრევს ყავლი არასოდეს არა გაუვა, ისინი სახელმძღვანელო დებულებად უნდა გაიხადოს მშობლიური ენის ყოველმა პედაგოგმა, ასევე უნდა გავაცნოთ მშობლებსაც.

ლიტერატურა:

1. ი. გოგებაშვილი, რჩ. პედ. თხზულებანი, 1977წ, თბილისი.
2. ნ. ნათაძე, დედაენის როლი ადამიანის ცხოვრებაში, ჟურნ. “ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში”, #4. 1986 წ, თბილისი.
3. გ. ნებიერიძე, მშობლიური ენა და გენეტიკა, გაზ. “სახალხო განთლება” #45-48, 1989, თბილისი.

4. ეროვნული სასწავლო გეგმა, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, 2005 და 2011 წლების გამოცემები.
5. გ. რამიშვილი, 2003 _ გ. რამიშვილი, დედაენის თეორია, თბილისი.
6. დ. უზნაძე, 2003 _ დ. უზნაძე, ბავშვის ფსიქოლოგია, თბილისი.
7. არნ. ჩიქობავა, ზოგადი ენათმეცნიერება, II, 1983, თბილისი.
8. არნ. ჩიქობავა, ქართული ენა, როგორც პოლივალენტოვანი სალიტერატურო ენა, "ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები", I, 1972, თბილისი.
9. კანონპროექტი "საქართველოს კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ", ბოლო _ 2002 წ _ ვარიანტი.
10. . Slobin D.I., Cognitive Prerequisites for the Development of Grammar, in "Studies of Child Language Development" , New-York,

Natela Maglakelidze

Actual Issues of Teaching Official Language

Abstract

The article deals with the issues of teaching the official language in Georgian and non-Georgian schools of Georgia. The principal aspects of the language policy are analyzed and the difficulties characteristic for teaching Georgian as the first and second language are revealed in the paper. It also exposes the differences and specifics while teaching one and the same language (Georgian language at the given moment). It is obvious that the country and consequently the Ministry of Education and Science have got the distinct programme of the official language which aims the acquisition of the Georgian language for the multi-ethnic population of Georgia. As for the teaching the Georgian language in Georgian schools, the problem is slightly different from the previous one and there have already been some attempts for improving the situation recently.

ცისანა მოდებაძე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

მეთოდური რჩევები მეცადინეობაზე ვიდეოფილმების გამოყენებისას

უცხოური ენის მეცადინეობაზე ვიდეოფილმების გამოყენება გვებმარება, რომ ჩავწვდეთ შესასწავლი ქვეყნის კულტურას, ხელს უწყობს ქვეყანათმცოდნეობითი ცოდნის გაღრმავებას, ემსახურება უბრალოდ თვალსაჩინოებას, განტვირთვას, სიამოვნების მინიჭებას.

იმისათვის, რომ გაგვეგო რამდენად იყენებენ საქართველოში გერმანული ენის საწვლეების ფილმებს, ჩავატარეთ კვლევა. გამოვიკითხეთ ასი გერმანული ენის მასწავლებელი და ასი

გერმანული ენის შემსწავლელი. კვლევის დროს დიდი დახმარება გაგვიწია გოეთეს ინსტიტუტმა, რომლის მიერ ორგანიზებულ სემინარებზე ხდებოდა ჩვენი კონტაქტი გერმანული ენის მასწავლებლებთან მთელი საქართველოს მასშტაბით.

როგორც კვლევამ გვიჩვენა ფილმებს მეცადინეობაზე სისტემატიურად იყენებს 19%, არ იყენებს 57%, 10%-მა პასუხზე თავი შეიკავა, იშვიათად იყენებს 12%, ბუნდოვანი პასუხი გასცა 2%-მა. გამოყენების სურვილს გამოთქვამს 57%-დან ყველა. ძირითადი ხელისშემშლელი არის სათანადო ტექნიკის და ფილმების არ არსებობა. მიუხედავად ასეთი შედეგებისა, მასწავლებელთა უმრავლესობა დადებით მნიშვნელობას ანიჭებს ფილმებს და სინანულს გამოთქვამს იმის გამო, რომ ფილმის ჩვენებისთვის საჭირო ტექნიკური საშუალებები არ აქვს. ეს ხდება იმ დროს, როდესაც საქართველოს ყველა სკოლა აღჭურვილია კომპიუტერული ტექნიკით. ვფიქრობთ ამის მიზეზი ის არის, რომ ზოგიერთ სკოლას კომპიუტერები ჩაკეტილ სამუშეო მოქსოვნადად აქვს ნაქცევი და მოსწავლეებს ახლოს არ აკარებს, იმის შიშით, რომ გააფუჭებენ. ასეთი აზრები ხშირად მესმის მოსწავლეებისგან. შესაბამისად მოსწავლეთა გამოკითხვამ შემდეგი სურათი გვიჩვენა. მოსწავლეთა 15% იყენებს ფილმებს მეცადინეობაზე, 82% არ იყენებს, 3%-მა პასუხს თავი აარიდა.

გარდა ამისა, ჩავატარეთ აგრეთვე მასწავლებელთა და მოსწავლეთა ინტერვიუები. ინტერვიუ ავიღეთ ოცდახუთი გერმანული ენის მასწავლებლისგან და ოცი გერმანული ენის შემსწავლელი მოსწავლისგან. ჩვენი ინტერვიუები იყვნენ: თბილისის, თელავის, საგარეჯოს, ხაშურის, ზესტაფონის, ბათუმის, ქუთაისის, ტყიბულის, ხობის საჯარო სკოლებისა და უმაღლესი სასწავლებლების მასწავლებლები.

საკმაოდ სინტერესო და გასათვალისწინებელია მოსწავლეთა ინტერვიუების შედეგები. ინტერვიუ ავიღეთ თბილისის, თელავის, ყვარლის, საჯარო სკოლის მოსწავლეებისგან.

როგორც კვლევამ გვიჩვენა, გამოკითხულთა ძალიან მცირე ნაწილი (19%) იყენებს ფილმებს მეცადინეობაზე. ამიტომაც გამოკითხულთა 74%-მა თავი შეიკავა ფილმების დახმარებით სწავლების შეფასებაზე. 26%-მა კი დადებითი შეფასება მისცა.

გასაოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ მოსწავლეთა და მასწავლებელთა გამოკვლევის შედეგები არ ემთხვევა ერთმანეთს. მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ, როგორც ყველასათვის ცნობილია, ბავშვები უფრო გახსნილები და გულახდილები არიან, ვფიქრობთ, მათი პასუხები უფრო გასათვალისწინებელია და სავარაუდოა, რომ საქართველოს სკოლებში მართლაც ნაკლებად იყენებენ ფილმებს მეცადინეობაზე. ისიც საგულისხმოა, რომ თითქმის ყველა მასწავლებელი მომავალში მეცადინეობაზე ფილმების გამოყენების სურვილს გამოთქვამს. ვფიქრობთ ჩვენი რეკომენდაციები გამოადგებათ მასწავლებლებს ფილმებზე მუშაობისას.

ფილმებით უცხო ენის სწავლებას აქვს მრავალი **ენობრივი მიზანი**:

1. მოსწავლეები ანმტკიცებენ, აღრმავებენ და ავრცობენ საკუთარ სიტყვათმარაგს, აგრეთვე გრამატიკული სტრუქტურების რეცეპტიულ და პროდუქტიულ ცოდნას.

2. ხდება ხედვის, მოსმენის და კითხვის უნარ-ჩვევების განვითარება.

3. ავითარებს მონოლოგურ სამეტყველო სტრატეგიებს, რომელთა დახმარებით უცხოური ენის შემსწავლელი შესძლებს სპონტანურად, უშუალოდ, ემოციურად თუ რაციონალურად ფილმში

ასახული რეალობის აღწერას, დახასიათებას, შეფასებას, განსჯას, დასაბუთებას, კომენტარის გაკეთებას და შეძლებს სხვებთან კომუნიკაციის დამყარებას (არგუმენტაციური და დისკუსიური სტრატეგიები).

4. ავითარებს წერის სტრატეგიებს.

ფილმებით უცხოური ენის სწავლების კულტურული მიზნებია:

1. კულტურული კოდის მითვისება;

მოსწავლემ უნდა ისწავლოს საგნების, ოთახების, სურათების და ასევე სხეულის ენა.

2. მათ უნდა განუვითარდეთ შეძლებისდაგვარად მდიდარი წარმოდგენა გერმანიის შესახებ.

3. მოსწავლეებს უნდა შეეძინათ წარმოდგენა უცხო კულტურის შესახებ. უცხო კულტურა უნდა შეუდარონ საკუთარ კულტურას და მათ შორის მსგავსება და განსხვავება დაადგინონ.

4. მოსწავლემ თავისი გამოცდილება უცხო კულტურის შესახებ უნდა ასახოს საკუთარ ვიდეოპროდუქციაში.

რომელი ფილმები შეგვიძლია გამოვიყენოთ მეცადინეობისთვის?

-თუ ისინი საინტერესო ამბებს მოგვითხრობენ.

-თუ სასწავლო ენის ქვეყნისადმი ცნობისმოყვარეობას აღვივებენ.

-თუ უზრუნველყოფენ სხვა სამყაროზე წარმოდგენის ქონას.

-თუ რაიმე ახალს და საინტერესოს გვაწვდიან ინფორმაციის მისაღებად, ფიქრისთვის და დისკუსიისთვის.

ჯერ უნდა მოვიფიქროთ რომელი ფილმი შეესაბამება სასწავლო თემას. ჩავრთათ ამ არჩევაში მოსწავლეებიც, რომლებიც ხშირად კინო-თეატრებიდან ან ტელევიზიიდან იცნობენ გერმანულ ფილმებს.

მეცადინეობის მიზნის, შემსწავლელი ჯგუფის დონის, ასაკის და ტექნიკური შესაძლებლობების მიხედვით შეგვიძლია სასურველი სავარჯიშოების, დავალებების არჩევა და შესაბამისად თვითონ შექმნა. ამასთანავე მუდმივად უნდა მივაქციოთ ყურადღება, არჩეული ფილმი ჩვენს კულტურულ სივრცეს თუ შეესაბამება.

სიფრთხილით უნდა გადავწყვიტოთ ფილმის რომელ მონაკვეთს დავამუშავებთ, მონაკვეთების ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს 10-15 წუთს, თუ გვინდა, რომ ოპტიმალური ყურადღება უზრუნველვყოთ.

მთლიანი ფილმის ჩვენება შეგვიძლია ორი ან ოთხი აკადემიური საათის მუშაობის შემდეგ ფილმის საღამოზე (Filmabend).

უმჯობესია მეცადინეობაზე გამოვიყენოთ მოკლემეტრაჟიანი ფილმები. მრავალფეროვანი მეთოდები ამდიდრებენ მეცადინეობას. სავარჯიშოები დავალებები, რომლებიც ფილმის შინაარსს წინა პლანზე წამოსწევენ, ამდიდრებენ ენობრივ კომპეტენციას. მოსწავლეები

საუბრობენ ადამიანურ ურთიერთობებზე და ახასიათებენ ადამიანებს და სიტუაციებს. ამით ისინი გაცნობიერებულად იძენენ ახალ სიტყვათმარაგს.

შინაარსობრივი შეკითხვების გვერდით შეგვიძლია ყურადღება გავამახვილოთ ფილმის ესთეტიკურ ასპექტებზე. ამ კონტექსტში შეგვიძლია მოსწავლეებს შევთავაზოთ კითხვები ფილმის ენის, გადაღების ან მუსიკის შესახებ, მოვაწყოთ დისკუსია.

ფილმს შეიძლება დავაკვირდეთ ქვეყანათმცოდნეობითი თვალსაზრისითაც.

მაგალითად, Wie verhalten sich die Personen?

Was ist typisch deutsch?

Was wäre bei uns anders?

ჩაცმულობაზე, ვარცხნილობაზე, სხეულის აღნაგობაზე, მოძრაობაზე, მიმიკაზე, ჟესტებზე დაკვირვება ჩაგვახედებს გერმანიის ყოველდღიურობაში და შემოგვთავაზებს მრავალფეროვანი ინტერკულტურული საუბრის საბაზს.

ფილმის დავალებები შეგვიძლია დავყოთ სამ ნაწილად: დავალებები ფილმის ნახვის წინ, ფილმის ყურების განმავლობაში და ფილმის ნახვის შემდეგ.

ფილმის ნახვის წინ:

მნიშვნელოვანია, რომ უცხოური ენის შემსწავლელები წინასწარ შევამზადოთ და ფილმი მოუმზადებლად არ შევიტანოთ მეცადინეობაზე. მათ უნდა ჰქონდეთ გარკვეული წარმოდგენა, რას ეხება ფილმი.

ჩვენ შეგვიძლია მაგალითად, შესავალი სავარჯიშოები (Einstiegsübungen) გავაკეთებინოთ:

- ფილმის შესახებ ცნობისმოყვარეობის გაღვივება;
- სავარაუდო შინაარსის პროვოცირება;
- ენობრივი მატერიალური წინასწარ ცოდნის გააქტიურება;
- ინფორმაციის მიწოდება, რომელიც გააიოლებს ფილმის შინაარსის გაგებას.

განვიხილოთ ზოგიერთი სავარჯიშოები:

- პოსტერის ან გაჩერებული კადრის მიხედვით ფილმის შინაარსზე ვარაუდის გამოთქმა: (Wo ist das? Was passiert da?);
- ხმაურის და მუსიკის საშუალებით შინაარსის შესახებ ვარაუდების გამოთქმა;
- ფილმის თემასთან დაკავშირებული ფოტოების დახმარებით საჭირო სიტყვათმარაგის დამუშავება და გამეორება;
- ფილმის ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან ცნებაზე ასოციოგრამის აგება;

- ფილმის დასაწყისის მხოლოდ მოსმენა (სურათების გარეშე) და ჰიპოთეზების წამოყენება. (Wo ist das? Wie viele Personen sind da? Was passiert?)

ფილმის დასაწყისის ნახვა ხმის გარეშე ჰიპოთეზების წამოყენება: (Wo ist das? Worüber sprechen die Personen? Wie stehen sie zueinander? და ა. შ.);

-ფილმის სიუჟეტის შესახებ ვარაუდის გამოთქმა.

ფილმის ყურების დროს დროს:

ხშირად გონივრულია, თუ მოსწავლეებს წინასწარ კონკრეტულ დავალებას მივცემთ, რომლის გაკეთებაზეც უნდა იფიქრონ ფილმის ყურების განმავლობაში. ამგვარად, მოსწავლეებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ მხოლოდ კონკრეტულ მონაკვეთზე ან ინფორმაციაზე გააკეთონ კონცენტრაცია და არა ყველაფერი გაიგონ და დაიმახსოვრონ.

გონივრული იქნება, თუ პირველ ჯერზევე ფილმს მთლიანად კი არა არამედ პაუზებით ვუჩვენებთ. პაუზების დროს გადავამოწმებთ, როგორ გაიგეს უკვე ნანახი მონაკვეთი და გამოვათქმევინებთ ვარაუდებს, თუ როგორ შეიძლება განვითარდეს ფილმის სიუჟეტი. ამასთანავე არის საშიშროება, რომ ფილმის დანაწევრებამ შეიძლება გამოიწვიოს ფილმისადმი ინტერესის დაკარგვა. ამიტომ წინასწარ უნდა მოვიფიქროთ ფილმის გაწყვეტა გონივრული იქნება თუ არა კონკრეტულ მომენტში კონკრეტული ჯგუფისთვის. ეს ძირითადად დამოკიდებულია ჯგუფის ენობრივ დონეზე.

შინაარსთან დაკავშირებული სავარჯიშოები:

დახურული სავარჯიშოების შემდეგი ტიპები შეგვიძლია გამოვიყენოთ ფილმის დახმარებით სწავლებისას:

- Multiple Choice;

- Richtig/Falsch ან Ja/Nein სავარჯიშოები;

-დაქვემდებარების (Zuordnung) სავარჯიშოები (მაგალითად, წინადადებების, წინადადები

ნაწილების, ფოტოების და ფილმის სცენების, ფილმის ციტატების: მთქმელი /ადრესატი);

-სწორი თანმიმდევრობის დადგენა (ნაწყვეტები ტექსტიდან ან ფოტოები);

-ჩასასმელი ტექსტის (Lückentext) შევსება

თავისუფალი სავარჯიშოები:

-ჩანიშვნის გაკეთება შინაარსთან, ფორმასთან, ადგილებთან და პიროვნებებთან დაკავშირებით;

-კითხვებზე პასუხი ფილმის სიუჟეტთან დაკავშირებით;

-საკუთარი განწყობის ფილმის სიუჟეტთან დაქვემდებარება;

-ფილმის სიუჟეტის სურათების გარეშე მხოლოდ ხმის საშუალებით მიწოდება;

-ფილმის მონაკვეთის ხმის გარეშე ჩვენება და დიალოგებთან დაკავშირებით ვარაუდების გამოთქმა.

სავარჯიშოები ფილმის ნახვის შემდეგ:

ფილმის ნახვის შემდგომი სავარჯიშოები ემსახურება ფილმის შეფასებას და გაგებას. აქ შეიძლება ისეთივე სავარჯიშოების გაკეთება, როგორსაც ფილმის ყურების დროს ვაკეთებთ ან კიდევ შეიძლება მთელი სიძლიერით ჩავსვათ მოსწავლეების ფანტაზია და კრეატიულობა.

ფილმის ნახვის შემდგომი დავალებებია:

- შინაარსის მოყოლა;
- კამათისკენ წაქეზება/შეგულიანება;
- პირადი პოზიციის პროვოცირება;
- მოსწავლეების ფანტაზიისა და კრეატიულობის წაქეზება;

გარდა ამ სავარჯიშოებისა არსებობს უამრავი სხვა სავარჯიშოებიც.

ღია სავარჯიშოები (Ofene Übungen)

- ფილმის შინაარსთან დაკავშირებული კითხვების ჩამოყალიბება;
- პირადი პოზიციის დაფიქსირება;
- შინაარსის გადმოცემა და დასკვნები;
- ფილმის სცენარის საკუთარი სიტყვებით დაწერა, მოყოლა ან თამაში.

კრეატიული სავარჯიშოები:

- ღია ბარათის დაწერა ფილმის ერთ-ერთი გმირის პერსპექტივიდან გამომდინარე;
- ფილმის კრიტიკის დაწერა;
- ფილმის ერთ-ერთი სცენის ამსახველ ფოტოს შესახებ დიალოგის დაწერა;
- მოქმედი პირების აზრების ფორმულირება;
- ფილმის თემასთან დაკავშირებით თოქშოუს მომზადება და თამაში;
- საგაზეთო სტატიის დაწერა.

ფილმის ნახვის შემდეგ შეგვიძლია მოსწავლეებს მივცეთ დავალება, გააგრძელონ ფილმის სიუჟეტი ან საერთოდ შეცვალონ ფილმის დასასრული. შეგვიძლია დავამზადოთ ანკეტები ფილმის მთავარი გმირის შესახებ და მოსწავლეებს გავაცემინოთ პასუხები როგორც საკუთარი, ასევე ფილმის გმირის პერსპექტივიდან გამომდინარე. ანკეტები შეუძლიათ თვითონ მოსწავლეებმაც შეადგინონ. როგორც ზეპირად, ასევე წერიტი ფორმით, შეგვიძლია მოსწავლეებს გავაკეთებინოთ ფილმის კრიტიკა.

მეცადინეობის სოციალური ფორმები

ფილმის დახმარებით უცხოური ენის სწავლებისას ვიყენეთ სხვადასხვა სოციალურ ფორმებს:

-ინფორმაციის მიღება (ყურება, მოსმენა, საკვანძო სიტყვების ჩანიშვნა) ხდება ინდივიდუალურად /წერით;

- შთაბეჭდილებების გაზიარება ხდება ჯგუფში/ზეპირად.

-დისკუსიის დამუშავება და დასკვნა და პოზიციის დაფიქსირება დისკუსიის ცალკეული ასპექტების შესახებ ხდება ინდივიდუალურად როგორც ზეპირად ასევე წერით.

-კარგი იქნება ტექსტების კორექციას პლენარულად თუ მოვახდენთ.

-ფილმის ტექსტების დასამუშავებლად ყველაზე უფრო ნაყოფიერი ფორმაა ჯგუფური მუშაობა. ჯგუფური მუშაობა ხელს უწყობს მოსწავლეების ინტეგრაციას არა მარტო მეცადინეობაზე, არამედ მეცადინეობის გარეთაც.

ამრიგად, უცხოური ენის მეცადინეობაზე ფილმების გამოყენება ხელს უწყობს უცხო კულტურის შესწავლას. ისინი უზრუნველყოფენ უცხო სამყაროზე წარმოდგენის ჩამოყალიბებას, შემსწავლელებს უვითარებს ხედვის, მოსმენის, კითხვის და წერის უნარ-ჩვევებს. ფილმების დახმარებით სწავლება ხელს უწყობს უცხოურ ენაზე სამეტყველო სტრატეგიების განვითარებას, რომელთა დახმარებითაც მოსწავლე შესძლებს რეალურ სამეტყველო სიტუაციში კომუნიკაციის დამყარებას.

ლიტერატურა:

1. Braun, Christiane:(1993)Guten Tag! Sie Wünschen bitte? Videomaterialien für Wirtschaftsdeutsch Goethe-Institut-München;
2. Bechtold, Gerhard; Gericke-Schnhagen, Detlev:(1991) Spielfilme im Unterricht Deutsch als Fremdsprache; Videomaterialien für den deutschunterricht, Goethe-Institut München,
3. Brandi, Mari-Luise;(2000); Video im Deutschunterricht, in Goethe-Institut und gesamtschule Kassel (Hsg) Fernstudienprojekt, zur Fort- und Weiterbildung im Bereich Germanistik und Deutsch als Fremdsprache, Fernstudieneinheit 28, Langenscheidt, München,
4. Gugel, Günter; (2006); 1000 neue Methoden , Praxismaterial für kreativen und aktivierenden Unterricht; Beltz Verlag, Weinheim und Basel.
5. Gwianadse, I. Landeskundliche und interkulturelle Bildvermittlung am Beispiel des Kurzfilms „Liebe Mutter“, MFG-Zeitschrift für DeutschlehrerInnen in Georgien, IDT-Sonderheft 2009, S. 9-10
6. Lonergan Jack (1987); Fremdsprachenunterricht mit Video; Ein Handbuch mit Materialien; Max Hueber Verlag; München
7. Jung, Lotar;(2003); 99 Stichöwrter zum Unterricht Deutsch als Fremdsprache, Max Huber Verlag, Ismaning,
8. Rampillon Ute (1999); Lernen leichter machen; deutsch als Fremdsprache; Max Hueber Verlag; Ismaning
9. Wiechmann, Jürgen (2006); 12 Unterrichtsmethoden-Fielfalt für die Praxis; ; Beltz Verlag, Wenheim und Basel
10. Wicke, Reiner-E:(1993); Aktive Schüler lernen besser, Klett Edicion Deutsch, München,
11. Wicke-E:(2008);Aktiv und kreativ lernen, Max Huber Verlag, Ismannig,

Tsisana Modebadze

Methodological Avices while Using Video Materials in Class

Abstract

The present paper deals with the question of teaching the foreign language to the learners with the help of showing films to them. The paper also discusses such matters as what kind of films to select, what criteria to take into account, what are the lingual and cultural goals of this type of teaching as well as the tasks that can be given to the learners before, during and after seeing the films.

ნინო მოდებაძე, ნინო ვაყელიშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

კახეთის საჯარო სკოლების რეგიონალური მმართველობის მოდელი

სახელმწიფოში მიმდინარე განათლების რეფორმამ შეუქცევადი გახადა სკოლის, როგორც განათლების სისტემის ერთ-ერთი სტრუქტურის დემოკრატიული გარდაქმნის პროცესი. საქართველოს ინტეგრაციამ ერთიან ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცეში თვალნათლივ წარმოაჩინა ამ პროცესის დინამიური განვითარების აუცილებლობა. სასკოლო რეფორმის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მონაპოვარი სკოლების ბრენდირების პროცესია, რომელიც სკოლის ხარისხიანობის მთავარ მაჩვენებელს წარმოადგენს. მოსწავლეთა მაღალი აკადემიური მოსწრება, მასწავლებელთა პროფესიონალიზმი, სკოლის ეფექტური და მოქნილი მმართველობა ბრენდირების ძირითადი კრიტერიუმებია.

მართვის პრობლემების კვლევით დაინტერესებულ მეცნიერთა დიდი ნაწილი თვლის, რომ მართვა მეცნერება. თუმცა, სხვები თანხმდებიან, რომ მართვის თეორიები და მოდელები გასცდა მეცნიერულ-თეორიულ ჩარჩოებს და უმეტესად პრაქტიკული გამოყენება ჰპოვა. უფრო მეტიც, მართვის წინასწარ განსაზღვრული მოდელით მუშაობა ყველა სახის დაწესებულებისა და ორგანიზაციის ეფექტური მუშაობის მთავარი მაჩვენებელს წარმოადგენს. ამას თვითონ მართვის სპეციალისტებიც აღიარებენ, რომელთა აზრით, ნებისმიერი ორგანიზაციის ხელმძღვანელმა წარმატებას გონივრულად შერჩეული მმართველობით მუშაობით უნდა მიაღწიოს

„ თუ ორგანიზაციას წარმატება სურს, მმართველობითი ფუნქციების შესრულება აუცილებელია” [6]

ორგანიზაციის წარმატების ხარისხი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული შრომის კოორდინაციაზე. უმაღლესი რგოლის ხელმძღვანელები კოორდინაციას უკეთებენ მათზე დაბალი რანგის ხელმძღვანელთა შრომას, ისინი კი შედარებით მათზე რანგით ქვემოთ მდგომ ხელმძღვანელებს და ა.შ.

ხელმძღვანელთა შორის ასეთი იერარქიული დამოკიდებულება ქმნის მართვის დონეებს.

შესაბამისად, პრაქტიკაში მართვის დონეების დასახასიათებლად, ძირითადად სამი დონე (რგოლი) გამოიყოფა. ესენია:

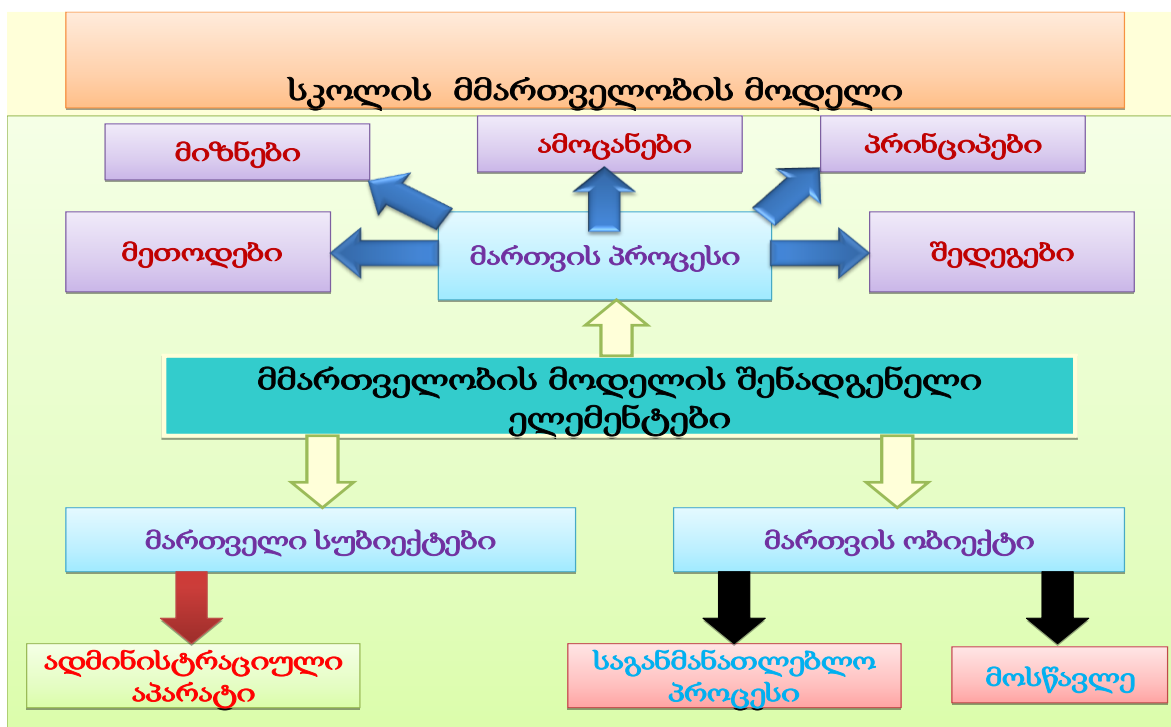
- მართვის დაბალი რგოლის ხელმძღვანელები, ანუ ოპერაციების ხელმძღვანელები;
- მართვის საშუალო რგოლის ხელმძღვანელები;
- მართვის უმაღლესი რგოლის ხელმძღვანელები.

საჯარო სკოლების ბრენდირების მოხონათა კვალდაკვალ, სწავლისა და სწავლების ხარისხის ამაღლებისათვის დღის წესრიგში სკოლის ეფექტური მმართველობითი მუშაობა დგება,

რომლის განხორციელების ეფექტურობაზე პასუხისმგებელია სკოლის არა მხოლოდ ერთი მმართველობითი, არამედ მართვის პირობითად ყველა (ქვედა, საშუალო და უმაღლესი) რგოლი.

ამდენად, ხარისხზე ორიენტირებული სკოლა წარმოადგენს კარგად ორგანიზებულ სისტემას მართვის ყველა დონით, სადაც სკოლის დეცენტრალიზაციის პირობებში, მისი შემადგენელი ელემენტები ჰარმონიულ ურთიერთობაშია ერთმანეთთან.

საჯარო სკოლების მართვის მოდელი განყენებული, აბსტრაქტული ცნება კი არ არის, არამედ პროცესია თავისი მიზნებით, ამოცანებით, პრონციპებით, მეთოდებითა და შედეგებით, რომელსაც თავის მხრივ გააჩნია მართველი სუბიექტები და მართვის ობიექტი. (სქემა 1.). ბუნებრივია, რომ მმართველ სუბიექტში სკოლის ადმინისტრაციული აპარატი მოიაზრება მართვის ყველა დონით, ხოლო მართვის ობიექტებს მოსწავლეები და ზოგადად საგანმანათლებლო პროცესი წარმოადგენს.

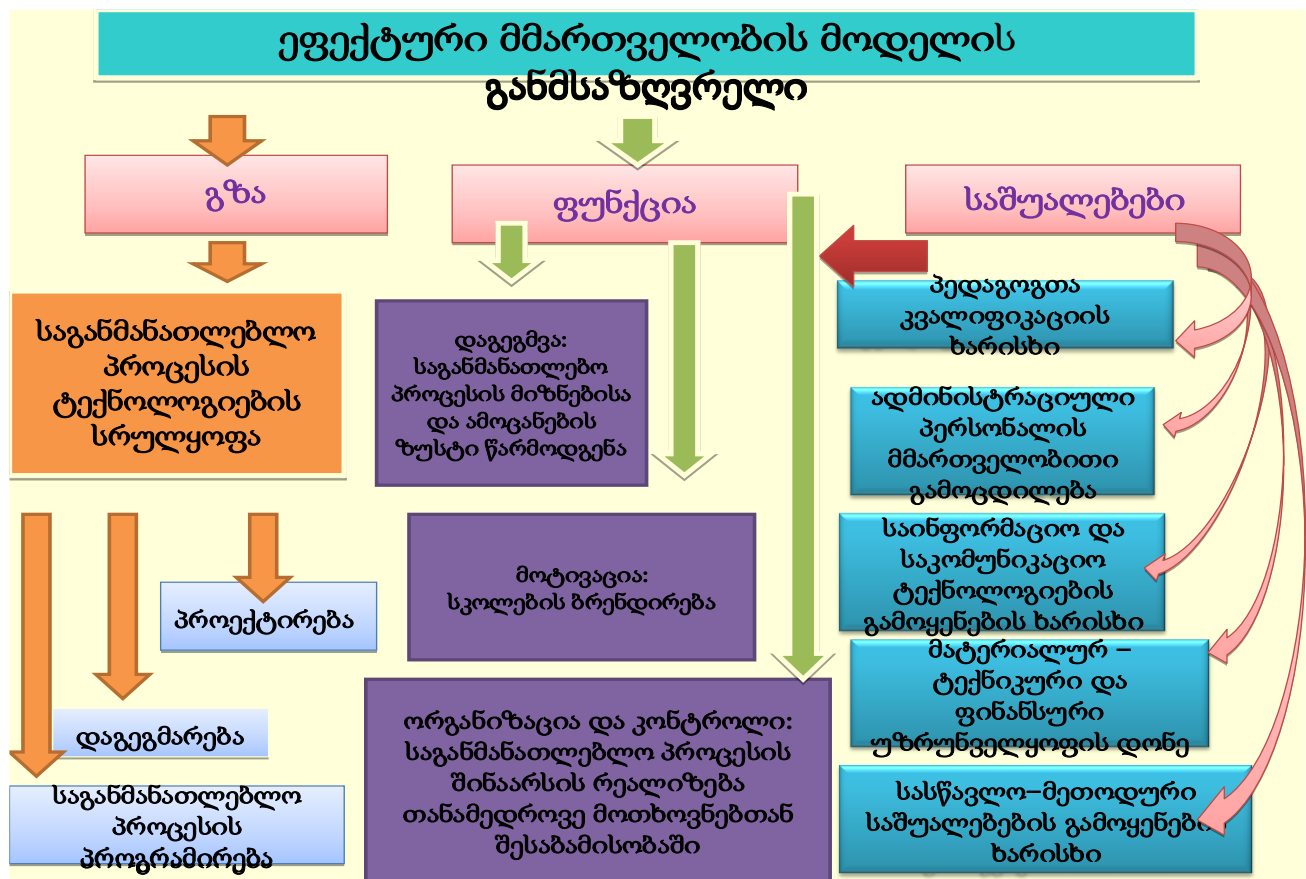

სქემა 1.

სკოლების ეფექტური მმართველობითი მოდელის ჩამოყალიბებისას, სასარგებლოა მოვიშველიოთ მართვის ფუნქციების მეცნიერული განსაზღვრება, რომლებიც მოიცავს:

- დაგეგმვას;
- ორგანიზაციას;
- მოტივაციას;
- კონტროლს.

რომლებიც სკოლების მართვასთან შესაბამისობაში ასე განისაზღვრება (სქემა 2): სკოლების მმართველობითი წარმატების ერთ-ერთი ძირითადი განმსაზღვრელი გზას საგანმანათლებლო პროცესის ტექნოლოგიების სრულყოფა წარმოადგენს, რომელიც სრულყოფილებამდე რამდენიმე ეტაპს გადის: პროცესის პროექტირება, დაგეგმარება და დაპროგრამება. გაცილებით სპექტრია წარმოდგენილი მართვის ეფექტური მოდელის განმსაზღვრელ საშუალებებზე საუბრისას, რომელიც ბუნებრივია, საგანმანათლებლო პროცესის ყველა ასპექტს მოიცავს (იხ. სქემა 2).

სქემა 2.

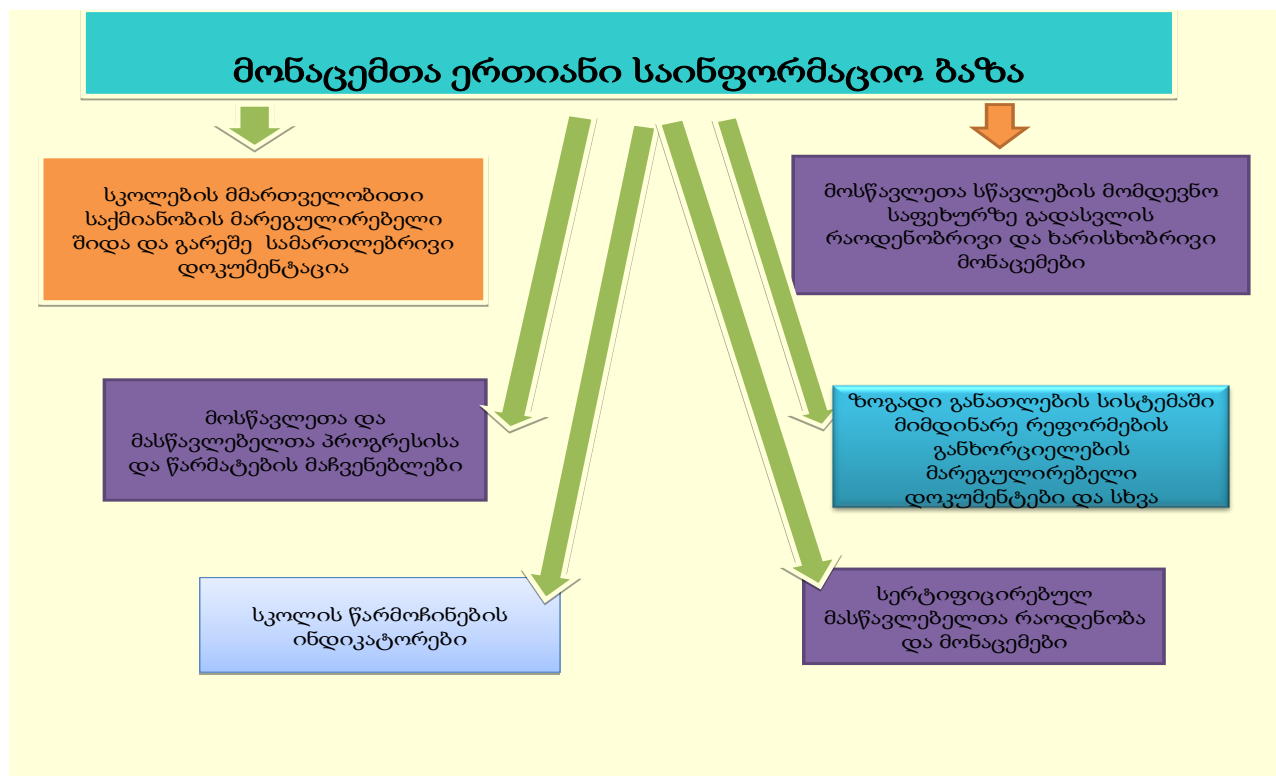
როგორც პრაქტიკამ და სკოლების გამოცდილებამ აჩვენა, სკოლის ხარისხის მაჩვენებლის განსაზღვრისას, სასარგებლოა და ეფექტურად მუშაობს სკოლებისა და რესურსცენტრების ურთიერთთანამშრომლობის ერთიანი სქემა, რომელიც სკოლების ავტონომიას სრულიადაც არ ეწინააღმდეგება. იგი დამატებით ბერკეტებსა და შესაძლებლობებს სძენს კონკრეტული სკოლის მმართველობით პოლიტიკას. ამით თვითოეულ სკოლას შესაძლებლობა აქვს:

- მოახდინოს მისი საქმიანობის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი შედარება მართვის ყველა დონეზე სხვა სკოლებთან;
- მოახდინოს თვითშეფასება საყოველთაოდ აღიარებული და მოწონებული კრიტერიუმების მიხედვით;
- გაიზიაროს წარმატებული გამოცდილება;
- მიიღოს სასარგებლო რეკომენდაციები;
- დაგეგმოს სკოლის ეფექტური სამომავლო სტრატეგიები.

ამგვარად, სკოლებისა და საგანმანათლებლო რესურსცენტრების ერთობლივი რეგიონული მმართველობის გამჭვირვალე და საჯარო მოდელის შემუშავება- დანერგვა მრავალმხრივ სასარგებლო და ეფექტური პროცესია არა მხოლოდ მხარეებისათვის, არამედ ნებისმიერი დაინტერესებული პირისათვის.

მისი შექმნა და განხორციელება შესაძლებელია თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით, რომლის გამოყენება სკოლების რეგიონული მმართველობითი პოლიტიკის განხორციელების ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს.

ამგვარად, წინა პლანზე იწევს საჯარო სკოლების რეგიონული მართვის ერთიანი მონაცემთა ბაზის შემუშავების სქემა , რომლებიც შეიძლება მოიცავდეს (სქემა 3):

სქემა 3.

- სკოლის წარმოჩინების ინდიკატორებს;
- სერტიფიცირებულ მასწავლებელთა რაოდენობასა და მონაცემებს;
- მოსწავლეთა და მასწავლებელთა პროგრესისა და წარმატების მაჩვენებლებს;
- მოსწავლეთა სწავლების მომდევნო საფეხურზე გადასვლის რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მონაცემებს;
- სკოლების მმართველობითი საქმიანობის მარეგულირებელ შიდა და გარეშე სამართლებრივ დოკუმენტებს;
- ზოგადი განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმების განხორციელების მარეგულირებელ დოკუმენტებს და სხვა.

ის უერთდება რეგიონალური რესურსცენტრის ქსელს, B ჩართულია ინტერნეტის ქსელში; ქსელში იქმნება ინტერნეტ-ფორუმები, სადაც მოხდება სხვადასხვა სკოლების ინტერნეტ-

კონტაქტები და აზრთა გაცვლა რიგ საკითხებზე რესურსცენტრებთან აქტიური კონსულტაციებით. პერიოდულად იმართება ინტერნეტ-ფორუმები მასწავლებელთათვის და მოსწავლეთათვის; იქმნება სასკოლო რეგიონული მმართველობის ეფექტური და მოქნილი სისტემა.

literatura:

1. მასწავლებლის პროფესიული მომზადების და განვითარების კონცეფცია;
2. საქართველოს კანონი „უმაღლესი განათლების“ შესახებ;
3. საქართველოს კონსტიტუცია;
4. საქართველოს კანონი „ზოგადი განათლების“ შესახებ;
5. ცისკარიშვილი, მ. (2009). პრაქტიკული მენეჯმენტი, თბილისი: შპს „პოლიგრაფისტი“
6. ტულუში, მ., და ყირიმლიშვილი, ნ. (2005). მენეჯმენტის საფუძვლები, თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი. 2005;
7. „ზოგადი განათლების ეროვნული მიზნები“; 2009წ.
8. რობერტ ჯ. მარზანო, ჯენიფერ ს. ნორფორდი, მარსია დ'არქანჯელო. „რა განაპირობებს სკოლის ეფექტურობას“;
9. ბაბუნაშვილი, გ., მღებრიშვილი, გ., და შუბლაძე, გ. „მენეჯმენტი“. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 1998.
10. ასათიანი, რ. M., მენეჯმენტი (მენეჯმენტის საფუძვლები)

Nino Modebadze, Nino Vakelishvili

Model of Regional Management of Public Schools in Kakheti

Abstract

The academic progress rate of pupils, the professionalism of teachers and the effective and flexible management of schools are the principal criteria of branding. The school oriented on the quality represent the well-organized system all the levels of management. The model of public school management is not an abstract concept, but the process with its goals, tasks, principles, methods and outcomes, which on its turn has got the managing subjects and the objects of management. According to the experience of schools the united scheme of the collaboration of schools and resource centers seems to be most effective. This scheme does not contradict the autonomy of schools. It gives the additional levers to the school management policy. Consequently there exists the necessity of creating the date of the regional management of public schools.

Natela Mosiashvili

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

Multimedia - Challenge in ESL Teaching Methodology

Our lives are already filled with amazing pieces of technology outside the classroom. It's so ingrained in our everyday routine that it's often easy to forget quite how much we use it. Despite its ubiquity outside the university, some teachers are still nervous about using technology in the classroom. Perhaps it's the fear that technology will one day replace teachers.

I consider that technology is not a substitute for good teaching, which remains at the core of effective education.

On the contrary, technology provides teachers with powerful tools to boost what they are already doing in the classroom: explaining, demonstrating, involving and engaging pupils in learning. It can help teachers bring their subjects to life like never before. When it's well used, technology allows pupils to enjoy more interactive methods of learning where teamwork and collaboration are commonplace.

Teachers that are already using technology to support learning often note the confidence that pupils gain from using it. And it's easy to see why this is the case when, for example, students are posting their work online via podcasts for others to see, or forming online study forums where ideas and information can be shared. Online instruction has emerged as an alternative mode of teaching and learning and a substantial supplement to traditional teaching.

In one of the Georgian universities I offered Ss Internet course in home-reading course. Since the Internet can be used as a convenient mode of communication between students and between students and instructors in online courses, the research has been focused on learners' interaction patterns in the online environment. It also aimed at exploration how online course and management systems might guide or assist student learning.

The enrolled students were offered to participate either in synchronous or asynchronous online classes. Synchronous online classes imply that all students are online and communicate at the same time, while asynchronous online classes are those that students can log on to and work at any convenient time for them.

It should be noted that nearly all the students selected asynchronous course, thus proving that flexible time is one of the most important advantages of Internet based classes.

The first group of the students was enrolled in synchronous online class. The second group was enrolled in asynchronous course. Both groups were given one and the same materials.

The first group did it in the class. The course combined online components with traditional, face-to-face components. The students needed real-time, back-and-forth discussion with their instructors that helped them to understand better their course projects and begin thoughtful consideration. Student-to-student interaction specifically over shared prior experiences influenced student's ideas and encouraged them to expand, formalize, and refine their reasoning.

T used power point presentations, slide shows, conducted discussions.

The second group worked online at any convenient time, though they also had some time limits to fulfill this or that task. They were given instructions online and used chat to interact with each other. This kind of design of online discussions (student-to-student) demonstrated that students value meaningful interaction and it enhanced thinking and learning.

It also should be noted that self-pacing was an important feature of online learning, that stipulated the better results in the group of asynchronous course.

In both groups participants in a communication process constructed knowledge through several stages. First participants shared their information and opinions. Next they negotiated and co-constructed knowledge. The next stage involved testing and further transforming newly constructed knowledge. In the final stage the participants clearly expressed their agreements, statements, and applications of new knowledge. With statistics obtained from chat forum with the involved participants, T found that students' interactions in the online environment were sharing information, communicating, where negotiation, and agreement occurred.

One more issue that T was also interested in, was the relevance of online interaction to learning tasks - that is, how much of the information that learners exchanged in the online interaction was related to learning tasks in which they were involved. In synchronous mode Ss were more reserved

that partially can be explained by the presence of the T in the class. Though T didn't interfere in the topic of discussion, simply the T's presence in the class stipulated that Ss more or less strictly followed the topic and it was almost relevant.

In asynchronous mode not related to study topics and contents were more frequent. In this mode chats provided a direct, immediate environment for responses. Ss had more time to think about their responses and that increased thinking time often led to change of the discussed topic chain. Ss uploaded different stories, jokes, melodies and songs that they associated with the topic.

Ss from both groups included emoticons, such as smiley faces, in their online communications with one another in order to balance for the missing nonverbal communication.

Thus, there were substantial differences between the categories and the modes.

T managed student assignments, provided feedback to Ss, and assessed students' learning. Hence it was a kind of challenge for the teacher as well, as it may possibly encourage the advancement of new learning and teaching techniques. mixed-method study included surveys sent to the online students to ask them about their perceptions of the courses.

Although the study was done with a small section of participants, it provided remarkable consequences for further developing of the relationship between the quality of communication and building of understanding.

It can be summarized that:

1. the both groups made rapid progress and the outcome was much better in comparison with the rest of the students that were not involved in the research.
2. the online model raised motivation of the Ss involved in the study. The research showed that E-lessons improved satisfaction and engagement of the Ss.
3. the Ss learning style preference is obviously asynchronous online classes. Ss point to pacing as one of the most important incentives for them in choosing this mode.
4. study showed that online lessons are welcomed by Ss as it provides learners with convenience and autonomy.

In conclusion it should be noted that the use of new technologies and online courses advances the learning process and it is desirable to integrate it into the study course.

References:

1. Davidson-Shivers, G., Tanner, E., & Muilenberg, L. (2000). *Online discussion: How do students participate?* Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA.
2. Kanuka, H., & Anderson, T. (1998). Online social interchange, discord, and knowledge construction. *Journal of Distance Education*, 13(1), 57-74.
3. Mary K. Tallent-Runnels, Julie A. Thomas, William Y. Lan, and Sandi Cooper Texas Tech University; Terence C. Ahern West Virginia University; Shana M. Shaw and Xiaoming Liu Texas Tech University; Teaching Courses Online: A Review of the Research *Review of Educational Research Spring 2006. Vol.76, No. 1, pp. 93-135*
4. Levin, J., Levin, S. R., & Waddoups, G. (1999). Multiplicity in learning and teaching: A framework for developing innovative online education. *Journal of Research on Computing in Education*, 32, 256-268.

ნათელა მოსიაშვილი

მულტიმედია საშუალებები - გამოწვევა ინგლისურის, როგორც მეორე ენის, შესწავლის
მეთოდოლოგიაში

რეზიუმე

XXI საუკუნეში თანამედროვე ტექნოლოგიები სულ უფრო და უფრო დიდ როლს თამაშობს ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში და მათ შორის განათლების სისტემაში. მოცემული მოხსენება ეფუძნება მულტიმედია საშუალებების გამოყენებაზე ინგლისურის, როგორც მეორე ენის, სწავლების პროცესში.

ერთ-ერთ უნივერსიტეტში სტუდენტებს შევთავაზე მონაწილეობა მიეღოთ კვლევაში, რომელიც ითვალისწინებდა ინგლისური ენის შესწავლას მულტიმედია საშუალებების ორი განსხვავებული მეთოდის გამოყენებით.

სოფიო მუჯირი

ივანე ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

ენობრივი მეტამორფოზები მულტიკულტურულ დისკურსში

„მზარდი კონფლიქტი ისლამურ და დასავლურ ქვეყნებს შორის... ვერ დამტოვებს გულგრილს, რადგან ეს არა მხოლოდ ის ორმხრივი გაუგებრობაა, რომელიც... საუკუნეების მანძილზე მოდუნების საშუალებას არ აძლევს ურთიერთაგრესიებს, არამედ თანამედროვე სინამდვილეში ფესვებგადგმული ურთიერთდაპირისპირება... გამოსავალი უნდა ვეძებოთ პატივისცემაში, რომელიც ზოგჯერ საკმარისია ნიშნავდეს მხოლოდ სხვის დაფასებას და თანასწორუფლებიან მოწინააღმდეგედ აღიარებას“... „ყველაზე საუკეთესო, რისი გაკეთებაც შეუძლია ლიტერატურას, რის „უცხო საკენ“ შემობრუნება და მისი აღქმა ჩვენს საკუთარ ნაწილად, საკუთარი მედლის მეორე მხარედ.“ (ფრიშმუტი ბ. 1999: 25. 62).

დღეს მსოფლიო მასშტაბით სხვადასხვა ინსტიტუტები, კულტურები თუ ინდივიდები ორი ტენდენციის წინაშე აღმოჩნდნენ. ეს გახლავთ გლობალიზაცია და ეთნო-კულტურული თავისებურებების მიმართ ინტერესის გაძლიერება. პრიორიტეტი არ დაუკარგავს კულტურათა ეროვნულ თვითშეგნებას, რომელიც ვლინდება ეროვნულ იდენტობაში, ენაში, რელიგიაში და ტერიტორიისადმი მიკუთვნებაში. მაგრამ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და საზოგადოებრივმა ცვლილებებმა, რასაც შედეგად მოყვა სხვადასხვა ეთნოსის წარმომადგენელთა მასობრივი მიგრაცია ამერიკასა და დას. ევროპის წამყვან ქვეყნებში, გამოიწვია ეთნიკურ-დემოგრაფიული დისბალანსი და სხვადასხვა კულტურათა თანაცხოვრების, ურთიერთობისა და ინტეგრაციის პრობლემა მთელი სიმწვავეით წამოჭრა. დროთა მსვლელობამ ნათელყო, რომ გლობალიზაციის პროცესში დასავლეთ ევროპაში, განსაკუთრებით გერმანიაში, გამოიკვეთა იმიგრანტ მუსულმანებთან შეუთავსებლობისა და გათიშულობის ნიშნები, რაც შესაძლოა იქცეს აღმოსავლურ და დასავლურ კულტურათა დაპირისპირების მიზეზი რელიგიის, ენისა თუ პოლიტიკის სფეროში.

ევროპელი საშიშად აღიქვამს მათ სამშობლოში მუსულმანთა მოზღვაებასა და აქტიურობას, რადგან საუკუნეების მანძილზე დათესილმა შიშმა და სიძულვილით აღსავსე, აგრესიულმა პოლემიკამ მის ცნობიერებაში მენტალურ-ისტორიული თვალსაზრისით მძიმე ნაკვალევი დატოვა. ქრისტიანულ სამყაროში დღემდე შეიმჩნევა ნეგატიური, ანტიისლამური სტერეოტიპებისა და წინასწარ ჩამოყალიბებული წარმოდგენების არსებობა, რომლებიც ხაზს უსვამენ ისლამის არატოლერანტობასა და ფანატიზმს, მის აგრესიულობასა და ჩამორჩენილობასთან ერთად.

ამავე დროს, გერმანიაში მცხოვრები თურქი იმიგრანტები, რომელთა რიცხვი უკვე 4 მილიონს აღწევს, პრეტენზიას აცხადებენ არა მხოლოდ პოლიტიკაში აქტიურ მონაწილეობასა და რელიგიურ თვითმყოფადობაზე, არამედ „ახალი“ გერმანული ენის დამკვიდრებაზე, გერმანულში თურქული ენის ელემენტების შეტანაზე. 90-იან წლებში ასპარეზზე გამოსული თურქი მწერლები: ფერიდუნ ზაიმოდლუ, ემინე სევგი ოზდამარი, ზეჰრა ჩირაქი და სხვ. უკვე თანასწორუფლებიანი პარტნიორის რანგში იბრძვიან გერმანულ ლიტერატურაში საკუთარი ადგილის დამკვიდრებისთვის. ეს თურქი ინტელექტუალები იბრძვიან გერმანიის ფილოსოფიურ, კულტურულ და კრიტიკულ დისკურსში ხმის უფლების მოპოვებისათვის და ამავე დროს ხაზს უსვამენ საკუთარ განსხვავებულობას, ეროვნულ თვითშეგნებასა და ფასეულობებს. ფერიდუნ ზაიმოდლუს აღარ სურს იკვებოს ილუზიებით კულტურათა ჰარმონიული და უკონფლიქტო თანაარსებობის შესახებ და ცდილობს გერმანული საზოგადოება ჩაახედოს *მულტიკულტურული ლიტერატურის* სარკეში, რომელშიც ამ უკანასკნელმა თავისი კონფორმიზმი და ობივაციური სახე უნდა შეიცნოს. განსხვავებით თავისი წინამორბედი თურქი მწერლებისაგან, ფერიდუნ ზაიმოდლუ აღარ ითხოვს იმას, რომ გერმანელმა მკითხველმა გულთან ახლოს მიიტანოს და გაითავოს მისთვის ეთნიკურად უცხო სუბიექტის აზრები და გრძნობები. პირიქით, იგი ცალსახად ილაშქრებს დომინანტურ გერმანულ კულტურასთან თურქთა ასიმილაციის ნებისმიერი ფორმის წინააღმდეგ. როგორც ჩანს, მისი ტექსტების ლიტერატურულ-ენობივი ეფექტიც, რომელიც *უარყოფს ოფიციალური გერმანული ენის ნორმებს*, სწორედ ამ კონფრონტაციის გამოხატულებას წარმოადგენს.

1995 წელს ფერიდუნ ზაიმოდლუმ გამოაქვეყნა თავისი პირველი ინტერვიუების კრებული: „Kanak sprach“. სიტყვა „კანაკ“ ახალი კალედონიის ძირძველი მოსახლეობის ენაზე უბრალოდ „ადამიანს“ ნიშნავს, მაგრამ ფრანგებმა და გერმანელებმა იგი მალე სალანძღავ სიტყვად აქციეს, რომელსაც ე.წ. „პრიმიტული და უკულტურო აზორიგენების“ მისამართით იყენებდნენ. ამ ერთ სიტყვაში (კანაკე) გამოხატულია გერმანელების აგდებული დამოკიდებულება უცხოელების, პირველ რიგში კი, თურქი ახალგაზრდების მიმართ, რომლებიც აპროტესტებენ მათი იდენტობის სინონიმად ამ ცნების გამოყენებას. ფერიდუნ ზაიმოდლუ ცდილობს 24 „კანაკი“ ალაპარაკოს და თანაც მათი თვალსაზრისი გადმოსცეს ისეთი გერმანულით, რომელშიც *ტოტალურად უგულვებელყოფილია სტანდარტული გერმანული ენის ნორმა, ლოგიკა და სინტაქსი*. „კანაკების“ აუთენტური ენა წარმოადგენს თურქულისა და გერმანულის ნაჯვარს. ფ. ზაიმოდლუს მიზანიც, როგორც ჩანს, ის იყო, რომ შეექმნა ენის ისეთი ნიმუში, რომელზეც მხოლოდ გერმანიაში მცხოვრები თურქები ლაპარაკობენ. „კანაკეს“ პერსონაჟის მეტყველება შედგება სიტყვების კორიანტელისა და ფრაზათა კომბინაციებისაგან, ყოველგვარი წერტილ-მძიმის გარეშე, თვითნებურად გადანაწილებული პაუზებითა და იმპროვიზებული გამოთქმებით. „კანაკეს“ გერმანულში უხვადაა ჟარგონები და დიალექტიზმები, დაწყებული ზემოთურქულით და დამთავრებული ანატოლიური დიალექტით:

Pop is ne fatalle orgie, ein ding ohne höhre weihen, und es macht aus jeder göre aus'm vorort'n.... zappler und aus jedem zappler ne runde null... und der poper... er sieht mtv und klaubt so viel ollen schotter zusammen, daß er auch schön'n videostrahlemann mimen kann (ფ. ზაიმოდლუ, 1995: 19). მსგავს ენობრივ ნიმუშებს ვხვდებით წიგნის სხვა ადგილებშიც: *Im anfang der rap-times stand wie ein göttlicher koloß und makelos zulu nation, der mc-parties schmiß, ... und nun den dancern offenstand... und ollem groll...Mit public enemy glomm die wahre kulturepoche auf, ..weil die information an das volk über die mundaussage ging...* (ზაიმოდლუ ფ. 1995: 21).

თანამედროვე იმიგრანტ პოეტთა დიდი ნაწილი ასევე *ექსპერიმენტის ობიექტად აქცევს გერმანულ ენას* – მათი „საკუთარი“ და „უცხო“ სამყაროს დამაკავშირებელ მედიუმს. გერმანულ ენას, რომელიც თავად უნდა წარმოდგენდეს ლირიული აღწერის საგანს, ეს ავტორები იყენებენ არა იმდენად ემოციურად ამაღლებული გრძნობებისა თუ განცდების გადმოსაცემად, ბუნებისა თუ ქალის სილამაზის ხოტბის შესასხმელად, რამდენადაც ლირიული „მე“-ს შემეცნებისა და რევიზიისათვის, „ორი სამყაროს“ შუაში მოქცეული ტრანსკულტურული სივრცისა და ამ სივრცეში საკუთარი იდენტობისა და ადგილის რეფლექსიისათვის. წინა პლანზეა წამოწეული „უცხო“ სამშობლოში „უცხოდ“ დარჩენის, გაუცხოების პრობლემა, რაც ავტორს აიძულებს გააგრძელოს პერმანენტული ძიება და *მიგრაცია*, თუმცა ამჯერად უკვე მეტაფორული გაგებით – საკუთარი ცნობიერებისა და *გერმანული ენის წიაღში*. ხშირად, *ეს ენობრივი ძიებები და ექსპერიმენტები*, გარე სამყაროდან მიღებული ნეგატიური იმპულსებითაა ნასაზრდოები. ზ. ჩირაქი მომდევნო ლექსში (ჩირაქი ზ. 2000: 96) სწორედ ამ მიზნით ირგებს საწინააღმდეგო პერსპექტივას – იგი დომინანტური გერმანული კულტურის წარმომადგენელთა თვალთ უყურებს მიგრანტად წოდებულ ლირიულ „მე“-ს, რომელიც როგორც „სხვა, უცხო“ იდენტობის მატარებელი, გერმანული საზოგადოებისათვის მაინც მიუღებელი რჩება. ლექსში ასახული კულტურათა შორის კომუნიკაციის დეფიციტი გამოყენებულია რეალურ სინამდვილეში ამ მწვავე საკითხის დასასმელად და ამ გზით, იმიგრანტ სუბიექტსა და მის გარე სამყაროს შორის მიმართებების დასარეგულირებლად. სიტყვათა დამარცვლის მეშვეობით ლექსში დემონსტრირებულია, თუ როგორ შეიძლება დანაწევრდეს და მარტივ შემადგენლებად დაიშალოს როგორც სიტყვა „მიგრანტი“, ასევე მიგრანტად წოდებული პიროვნება:

Ein gehend Stück barfüß	ერთი რაღაც მიმავალი ფეხშიშველის
einlaufend fürbaß	ჩამოსულის კარის ამტალახებელის
Ein Wanderer	მოხეტიალის
ein Wand er er	ერთ მო ხე ტიალ ის
ein Wander er	ერთი მუშა – მოხეტია ლის
Einwand erer	შთამომავლობითი პროტესტი
Einwander er	ეს მიგრანტი
Einwanderer	მოხეტიალ ი
Ein –	ერთი –
w	მ
aderer.	ტიალია

ლექსში სიტყვა: „ein Wanderer“ (მოხეტიალე, მიგრანტი) მორფოლოგიურადა პუანტირებული და დანაწევრებული, რაც იწვევს სხვა სიტყვათა მნიშვნელობების, მათი გრაფიკული თუ შინაარსობრივი ხატის ასოციაციას და შესაბამისი კონოტაციების გაჩენას. ავტორის მიერ მიგრანტის დასახასიათებლად შექმნილი, ოკაზიონალური სიტყვა „barf“ ასოცირდება როგორც სიტყვა „ბარ“-თან (ფეხშიშველი), ასევე სიტყვა „füßer“-თან (ცოცხალი არსება, რომელსაც განუსაზღვრელი რაოდენობის ფეხები შეიძლება გააჩნდეს). ბჭკარში: „მთამომავლობითი პროტესტი“ ავტორის მიერ ასევე შეგნებულადაა გამოყენებული ოკაზიონალიზმი „erer“, რომელსაც მართალია მნიშვნელობა არ გააჩნია, მაგრამ იწვევს სიტყვა „erben“-ის („მემკვიდრეობით მიღებული“) პირველი ნაწილის ასოციაციას და მიანიშნებს მიგრანტის შეუპოვარ და გამტან ბუნებაზე. სიტყვა „მიგრანტი“-ის („Wanderer“) დამარცვლის შედეგად იკვეთება მისი შემადგენელი ნაწილების მნიშვნელობა: „ein Wand er er“ („ის – მიგრანტი – კედელს ეჯახება“), რითაც ავტორი იმას უსვამს ხაზს, რომ „მიგრანტი“ ეჯახება ნაციონალისტური მენტალიტეტის კედელს, რომელიც ხელს უშლის მის ასიმილაციასა და ინტეგრაციას გერმანულ საზოგადოებაში. (ქართულ თარგმანში სიტყვა „მო ხე ტიალ ის“ დამარცვლის შედეგად გამოყოფილი მარცვალი ითარგმნება როგორც „ხე“ და არა როგორც „კედელი“). ლექსის ფინალურ ნაწილში სიტყვა „Ein w anderer“-ის (თარგმანში: „ერთი – მ ტიალი“) დაყოფა-გახლეჩის შედეგად გამოიყოფა სიტყვა: „anderer“ („სხვა“, „უცხო“), როგორც მიგრანტის თანმდევი დალი.

ემინე სევგი ოზდამარის რომანში „ოქროს რქის ხიდი“ გერმანული ენა ასევე ექსპერიმენტის ნიმუშადაა ქცეული. ამ რომანში კიდევ უფრო მეტად იკვეთება, იუმორისტული, აღმოსავლური მანერით თხრობის ფონზე, გაუცხოებული გერმანული ენის ეფექტი. ე. ს. ოზდამარი ცდილობს გერმანულ ენაში თურქულის ენის სეგმენტების შეტანით, შექმნას კომიზმისა და გაუცხოების ეფექტი. ტექსტის ავტორი ენის ცალკეულ ელემენტებს შეგნებულად იყენებს როგორც ფონეტიკურ მატერიას, აღქმის იზოლირებულ ფენომენებს, რომელთა დანაწევრებით, შეცვლით თუ გაერთიანებით, შესაძლებელია გარკვეული სტილისტიკური და კომიკური ეფექტების მიღწევა. სიტყვა wonaym, რომელსაც თურქი ქალები დამახინჯებულად წარმოთქვამენ, რთული სიტყვის (Wohnheim) კომპონენტების შერწყმისა და ბგერათა რედუცირების შედეგადაა მიღებული. ეს არასწორად წარმოთქმული სიტყვა მოცემულ კონტექსტში იწვევს ფონეტიკურად მსგავსი სიტყვის: „Wonne“-ს (ნეტარება, სიამე) ასოციაციას, რომელიც Wohnheim-ის მეორე კომპონენტთან ერთად ქმნის კომპოზიტს მნიშვნელობით: „ნეტარების სახლი“. მძიმე სამუშაო დღის შემდეგ „საერთოში“ (საერთო საცხოვრებელში) დასვენება ალბათ მართლაც ნეტარებაა! სიტყვის ფორმის დამახინჯებით ორაზროვნების ისპირირება, ავტორისათვის როგორც იუმორის შექმნის, ასევე „უცხოს“ პერსპექტივის გამოხატვის საშუალებაცაა: „ფაბრიკის დირექტორს ბატონი შერინგი – Herr Schering ერქვა. ქალები მას ხან Scherin-ს და ხან Scher-ს ეძახდნენ. მერე მათ Herr (ბატონი) და Scher გადააბეს. ზოგი ქალი მას ბატონშერინგს – Herrschering-ს, ზოგი კი მხოლოდ Herrscher-ს (ბრძანებელს, მფლობელს) უწოდებდა“ (ოზდამარი ე.ს. 2002: 16). ფაბრიკის დირექტორის გვარის საწყისი ბგერები ერთდროულად ორი სხვადასხვა სიტყვის (Chef – შეფი და Herr – ბატონი) ასოციაციას იწვევენ. გვარის ორაზროვანი აღქმა ძლიერდება, ფაბრიკის მუშა ქალების მიერ მისი გადაკეთების დროს: Scher-ზე დამატებული მდებდრობითი სქესის „in“ სუფიქსით, რითაც თურქი ქალები ირონიულად მიანიშნებენ მათი უფროსის ქალურ

გარეგნობაზე ან ქცევაზე. ფაბრიკის დირექტორის, ბატონ შერინგის გვარის შეცვლით ან მსგავს სიტყვებთან მისი ასოციაციით, ავტორი ააშკარავებს ზოგიერთი ადგილობრივი გერმანელის მბრძანებლურ და დომინანტურ დამოკიდებულებას გერმანიაში სამუშაოდ ჩამოსულ სხვა ეთნოსის წარმომადგენელთა მიმართ. ცისფერსისხლიანობის ამბიციას უპირისპირდება თურქი ქალების გაუმართავი გერმანული მეტყველება, რომლის იუმორით აღწერა მკითხველს ხალისიან განწყობას უქმნის და სიცილს ჰგვრის.

უცხოს პერსპექტივიდან მოვლენათა აღწერის კიდევ ერთი საშუალებაა გერმანული და თურქული სიტყვების მნიშვნელობებით მანიპულირება: wonaym-ის წინ სადგურია, საიდანაც მუშა ქალები მშობლებს ურეკავენ თურქეთში. სადგური ომის დროს დაინგრა, ამიტომ ისინი მას „დამსხვრეულ სადგურს“ ეძახიან (ოზდამარი ე. ს. 2000: 24). სიტყვა „დამსხვრეული“ თურქულში „განაწყენებულსაც“ ნიშნავს. ასოციაცია დამსხვრეულსა და განაწყენებულს შორის, რომელიც მხოლოდ თურქულ ენაში ფუნქციონირებს, ავტორს ბერლინისა და მისი მოქალაქეების მდგომარეობის გენერალიზაციის შესაძლებლობას აძლევს. ამის მაგალითია მომდევნო პასაჟი, რომელიც გერმანული მეტროპოლიის ერთ შედარებით მზიან დღეს აღწერს: „ყველას სურდა დაეჭირა და დაეტყველებინა მზე, თავისი პალტოს შიგნით, თავის ბინაში... მუქი ფერის ავტობუსებიდან მგზავრები მაღაზიის მეპატრონეებს ისეთ მზერას ესროდნენ, თითქოსდა სწორედ მათ წაართვეს მზე და განაწყენებული იყო. თითოეული ბერლინელი მეორეს რომ უყურებდა, ფიქრობდა, ეს ალბათ ჩემზე უკეთ გრძნობს თავსო (ოზდამარი ე. ს. 2002: 101).

ს.ე. ოზდამარის ინტერკულტურული კონცეფცია რომანში „ოქროს რქის ხიდი“ რეფლექტირებულია მთელი რიგი ლიტერატურული და ვერბალური ხერხებით, რომელთა საშუალებითაც ავტორი ცდილობს გამოხატოს პროტაგონისტი ქალის უცხოობისა და ახალი იდენტობის მოპოვების გამოცდილება. ამ ხერხებს შორის ყველაზე თვალსაჩინოა: *სიტყვის ორაზროვანი გაგება, ენობრივი მატერიის ფონეტიკური მანიპულაცია ბგერათა რედუქციების, სიტყვების კომპონენტთა იზოლაციის ან პირიქით, მათი შერწყმის გზით. ცხოვრებისეული დეტალების აზრობრივი აქცენტირება და მათი „უცხოს“ პერსპექტივიდან იუმორისტული აღწერა ვერბალური ტრანსფორმაციების გზით, განპირობებულია უცხო რეალობის არასაკმაო ცოდნით და ენის არასრულყოფილი ფლობით. მეორე მხრივ, სიტყვათა ორაზროვანი აღქმა და გერმანული ენის ნორმების დარღვევა საბოლოო ჯამში იკვეთება როგორც უცხო ქვეყნის სინამდვილის ნეგატიური მხარეების მამხილებელი და „უცხოობის“ გამოხატვის საშუალება. ზემოჩამოთვლილი ხერხების ინტერკულტურული კონსტელაციის მაგალითები რომანში უხვადაა გაბნეული.*

რომანის დასაწყისში ავტორი გვიყვება, თუ როგორ ექცევა ოთხი დასავლეთ ბერლინელი ყმაწვილი მდიდრულად მოწყობილ ვილაში მიყვანილ ახალგაზრდა თურქ ქალს: „ოთახში ბნელოდა. მხოლოდ ტელევიზორის მკრთალი შუქი ციმციმებდა. ჩარლიზე (ჩარლი ჩაპლინზე) ვიცინოდით, როდესაც ერთ-ერთმა ბიჭმა უეცრად უკნიდან პულოვერი წამომხადა და ანთებული სიგარეტი ზურგზე დამასრისა. მე შევყვირე და შევტრიალდი. მინდოდა დამენახა, თუ ვისმა ხელმა მოიმოქმედა ეს. მაგრამ ოთხივე ახალგაზრდა მშვიდად, მუხლებზე ხელებდაწყობილი იჯდა და ტელევიზორს შეჰყურებდა. ადგილიდან ვერ დავიძარი. ვერც მოძრაობა შევძელი, ვერც ადგომა და ოთახიდან გასვლა. ის ოთხი ბიჭი კი ისე იჯდა, თითქოს

ოთხივეს სხეულს ერთი თავი და ერთი სხეული ჰქონოდა და ეს საერთო სახე მიმალავდა, თუ ვინ ჩამაქრო ზურგზე სიგარეტი. როცა ჩვენს „wonaym“-ში დავბრუნდი, სააბაზანოში შევედი და მაშინვე სარკეში ჩემი ზურგი დავათვალიერე. *ყავისფერი იარა მემჩნეოდა*“ (ოზდამარი ე. ს. 2002: 78). ამ ციტატის ავტორის პერსპექტივისათვის ნიშანდობლივი ისაა, რომ იგი უარს ამბობს მომხდარის მორალურ შეფასებაზე და მხოლოდ გაკვირით მოიხსენიებს „ყავისფერს“ – ფაშიზმის სინონიმს.

ზემოჩამოთვლილ ავტორთა მაგალითზე შეიძლება ითქვას, რომ გერმანულ-თურქული ინტერკულტურული ლიტერატურა არ წარმოადგენს ორი განსხვავებული კულტურის მექანიკურ ნაჯვარს ან თურქულ-გერმანული სტერეოტიპების დაპირისპირების არენას, არამედ ხასიათდება სუვერენული პოზიციით, აღმოსავლურ და დასავლურ კულტურათა შორის დიალოგის გამართვის სურვილით. იმიგრანტი მწერლები და პოეტები ცდილობენ ყოველ კონკრეტულ სამეტყველო სიტუაციას მოარგონ ენის გამოყენების მრავალფეროვანი შესაძლებლობები. ესაა მათი უცხოეთთან და უცხო ენასთან პერმანენტული შერკინებით განპირობებული სტრატეგია და შედეგი.

ლიტერატურა:

1. ზაიმოღლუ ფ. (1885): Zaimoglu F. Kanaksprak. 24 Misstöne vom Rande der Gesellschaft. Rotbuchverlag.
2. ოზდამარი ე. ს. (2002): Özdamar E. S. Die Brücke vom Goldenen Horn. Roman. Köln.
3. ფრიშმუტი ბ. (1999): Frischmuth B. Das Heimliche und Unheimliche. Drei Reden, Berlin.
4. ჩირაკი ზ. (1994): Çirak Z. "Leibesübungen" Gedichte, Köln.

Sofie Mujiri

Linguistic Metamorphoses in Multicultural Discourse

Abstract

The article analyses works of the German-speaking immigrant writer, in which a certain inner monologue takes place between the native Turkish and the German languages. These authors are trying: to create a language of the “multicultural future”, which includes the vocabulary typical for the origin of the author; to impart additional meanings to words of a foreign language, to use intercultural homonyms: words of the native and the foreign languages, identical as to form, but differing in meaning, in order to express better one’s own world view and communicative intention. The “linguistic metamorphoses and experiments” of authors of multicultural literature are also due to the fact that they perceive and describe the German world, “foreign” for them, on the basis of their native culture and language and strive for overcoming the ethnic and linguistic estrangement. Authors of multicultural literature aspire to the formation of intercultural thinking. They regard that in the age of globalization, in the period of internationalization of spiritual, scientific and private contacts, it is necessary to take care of one’s “own” national values as well as to have thorough knowledge of “foreign” cultures and social conventions and to use this knowledge for alleviating the tension between the ethno-centrist poles, for carrying on a dialogue between cultures and creating the common multicultural future.

Key words: Linguistic experiments in the German-language multicultural literature

მოსწავლეთა წერითი და ზეპირი მეტყველების უნარ-ჩვევების განვითარების პერსპექტივები მათემატიკის გაკვეთილზე

განათლების თანამედროვე რეფორმების ფონზე ერთობ აქტუალური გახდა საკომუნიკაციო უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბება მოსწავლეებში. მნიშვნელოვანია საკითხის დასმა, თუ რამდენად არის შესაძლებელი წერითი და ზეპირი მეტყველების კულტურის ჩამოყალიბება მოსწავლეებში მათემატიკის დახმარებით, თუ როგორ უწყობს ხელს აღნიშნულის გადაწყვეტას სასკოლო მათემატიკის კურსი. ამ მიმართულებით მათემატიკის სასკოლო კურსს დიდი შესაძლებლობა გააჩნია, რომელთა გამოყენებაც ყოველთვის სათანადოდ არ ხორციელდება სწავლებაში რიგი ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო. ამიტომ ეს საკითხი პრობლემური და საინტერესოა სწავლების მეთოდის თვალსაზრისით.

დღეს განსაკუთრებულად აქტუალური გახდა მოსწავლეთა ცოდნის დონის ამაღლება. ამან თავის მხრივ დღის წესრიგში დააყენა სწავლების ისეთი სტრატეგიების შემუშავება და გამოყენება, რაც ხელს შეუწყობს აღნიშნული საკითხის წარმატებით გადაწყვეტას. თანამედროვე გამოწვევები მასწავლებელს ავალდებულებს მრავალმხრივი და საინტერესო მეთოდებით უზრუნველყოს თითოეული მოსწავლის ცოდნის ამაღლება. მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლება ცხადია მოიცავს ამ მიმართულებით როგორც სწავლების, ისე შეფასების განხორციელებას. მოსწავლე კი ცოდნას ავლენს ან ზეპირმეტყველების საშუალებით და ან წერითი სახით. თუმცა წერითი სახით ცოდნის გამოსავლენად მოსწავლეს უმრავლეს შემთხვევაში არ გააჩნია შესაბამისი უნარ-ჩვევები.

არცთუ ისე იშვიათია შემთხვევა, როდესაც ადამიანი კარგად მეტყველებს ზეპირად და უჭირს წერითი სახით თავისი ნააზრევს გადმოცემა. ეს განსაკუთრებით გამოვლინდება სწავლების პროცესში. ამ დასკვნების გაკეთების უფლებას გვაძლევს პირადი დაკვირვებაც სტუდენტებზე, როდესაც წერილობითი გამოკითხვის დროს უმრავლესობას უჭირს ცოდნის ლაკონურად, თანმიმდევრულად გადმოცემა, მაშინ როდესაც ნააზრევს ბევრად უფრო სრულყოფილად, ლოგიკურად და დალაგებულად გადმოცემენ ზეპირად.

წერითი და ზეპირი მეტყველების განვითარება უშუალოდ დაკავშირებულია კითხვისა და წერის სწავლებასთან, რასაც ახლავს თავისი სირთულეები. ეს კი თავის მხრივ განპირობებულია რიგი საკითხებით: მისი სწავლება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მასწავლებლის პროფესიონალიზმსა და ხელოვნებაზე; დიდი როლი

აკისრია სახელმძღვანელოს, როგორც უმთავრეს რესურსს, თუ რამდენად იძლევა სახელმძღვანელო აღნიშნულის სათანადო დონეზე რეალიზების და მაღალი შედეგების მიღწევის შესაძლებლობას; სწავლების რა სტრატეგიების გამოყენების საშუალება გააჩნია მასწავლებელს კონკრეტულ სიტუაციაში და სხვა.

ტრადიციულად, წერა მოიაზრებოდა უფრო ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ციკლის საგნების სწავლების აუცილებელ ნაწილად. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მას არანაკლები დატვირთვა შეიძლება მივანიჭოთ მათემატიკის სწავლების დროსაც. წერის ინტეგრირება მათემატიკასთან თანამედროვე სწავლების აუცილებელი მოთხოვნა ხდება, რადგან ის ხელს უწყობს მოსწავლეთა მათემატიკური აზროვნების განვითარებას, ინტერესის გაღვივებას ამ საგნის მიმართ, სწავლების შედეგების ამაღლებას და სხვა.

მათემატიკური აზროვნება გამოვლინდება სხვადასხვა სფეროებში. ესენია: ცოდნის შეძენა, პრობლემის გადაჭრა, კვლევა, გამოყენება და კომუნიკაცია. წერისა და მეტყველების უნარი მოსწავლეს უვითარდება მათემატიკური აზროვნების ყველა ეტაპზე: როდესაც იგი იძენს ცოდნას, როდესაც სწავლობს „კვლევას“, პრობლემის გადაჭრას, ეუფლება კომუნიკაციის ხერხებს და მათემატიკის გამოყენების უნარ-ჩვევებს.

წერისა და ზეპირი მეტყველების კომბინირებული სწავლება მათემატიკასთან მიმართებაში საშუალებას იძლევა, რომ მიღწეულ იქნას მოსწავლეთა სწავლისა და აზროვნების მაღალი დონე, მოსწავლეებმა შეძლონ მათემატიკურ ცნებებს შორის კავშირების დამყარება, მათემატიკის ლოგიკურ სტრუქტურაში გარკვევა და სხვა.

წერის ინტეგრირება მათემატიკასთან სწავლების ნებისმიერ ეტაპზეა შესაძლებელი. თუ მოსწავლეს დაწყებითი კლასებიდანვე ჩამოვუყალიბებთ წერის კულტურას, ეს დიდ გავლენას მოახდენს სწავლების შედეგებზე და შემდგომ საფეხურებზე მათემატიკის წარმატებით ათვისებაზე.

წერა ხელს უწყობს ადამიანის აზროვნების განვითარებას. წერის დროს ადამიანი გაიაზრებს რა კონკრეტულ საკითხს, აკეთებს ანალიზს, ახდენს აზრების დიფერენცირებას და არჩევს მათგან ძირითადს, რითაც შესაძლებელი იქნება აზრის ლაკონურად და გასაგებად გადმოცემა. თავის მხრივ მათემატიკური ტექსტის კითხვა, შესაბამისი ჩანაწერების გაკეთება და წერითი თუ ზეპირი სახით მისი გადმოცემა საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს:

1. შინაარსობრივად გაიაზრონ წაკითხული, დაამყარონ ლოგიკური კავშირები წინადადებაში გამოყენებულ ცნებებსა თუ მონაცემებს შორის;
2. დაუკავშირონ ახალი ცოდნა ძველს, უკვე ათვისებულს;

3. დასახონ დასმული საკითხის, პრობლემის გადაჭრის გზები, შეიმუშაონ შესაბამისი სტრატეგია;

4. მოიძიონ საჭირო ინფორმაცია ტესტის უკეთ გაგება-აღქმისათვის;

5. დაეუფლონ მათემატიკურ ენაზე აზრის ლაკონურად, ლოგიკურად, თანმიმდევრულად და გასაგებად გადმოცემის უნარ-ჩვევებს, ჩამოუყალიბდეთ მათემატიკური აზროვნება;

6. გაანალიზონ და შეაფასონ მათემატიკურ ენაზე სხვათა ნააზრევი და სხვა;

მოსწავლის მიერ შესრულებული ნაწერის დახმარებით კი მასწავლებელს ეძლევა შესაძლებლობა უფრო ობიექტურად შეაფასოს მოსწავლის დამოკიდებულებები საგნის მიმართ, მათემატიკურ საქმიანობასთან დაკავშირებული მისი აქტივობები, უნარ-ჩვევების დონე, გამოავლინოს შეცდომები, დაინახოს ის ნაკლოვანებები, რაც ახლავს მოსწავლის მათემატიკური აზროვნების განვითარებას. ამავე დროს ეს ეხმარება მასწავლებელს რეალურად შეაფასოს სწავლების საკუთარი მეთოდის ეფექტურობა, მისეული სტრატეგიები, მათი გამოყენების სისწორე, დასახოს მათი განვითარების გზები, საჭიროებისამებრ შეცვალოს ან შეავსოს ახალი მეთოდებით, საშუალებებით და დაეხმაროს მოსწავლეს სასწავლო კურსის წარმატებით დაუფლებაში.

მათემატიკური წერისა და ზეპირი მეტყველების უნარის განვითარების შედეგები თვალსაჩინოა, თუ მოსწავლეს გადმოცემისას სწორად და ეფექტიანად იყენებს მათემატიკურ ტერმინებს, აღნიშვნებს. ცნებებს, დებულებებს, შეუძლია: აზრის გასაგებად გადმოცემა და მსჯელობა - დასაბუთება მათემატიკურ ენაზე დასაბუთების სხვადასხვა ხერხების (მაგალითად: ევრისტული მეთოდი, საწინააღმდეგოს დაშვების მეთოდი, და სხვა) გამოყენებით. კომუნიკაცია წერილობითი და ზეპირი სახით. ამოცანის ჩამოყალიბება, მათემატიკური ცოდნის დახმარებით პრობლემების გადაჭრის ალტერნატიული სტრატეგიების შემუშავება, მათ უპირატესობასა და ნაკლზე მსჯელობა; არჩეული სტრატეგიის ეფექტიანობის დასაბუთება, და სხვა.[1]

რა მოთხოვნები უნდა წავუყენოთ მოსწავლეებს წერის დროს?

უპირველესად საჭიროა წერონ გონივრულად, ლაკონურად, გამართულად სათანადო წერითი წესების გამოყენებით.

ყოველივე აღნიშნულის შემოწმება გარკვეული პრობლემის წინაშე აყენებს მასწავლებელს, რადგან მათ ჯერ თავად უნდა გააჩნდეთ შესაბამისი უნარ-ჩვევები, და მხოლოდ ამის შემდგომ არის შესაძლებელი განახორციელონ მოსწავლეთა შეფასება. ამიტომ არის, რომ მასწავლებელთა კომპეტენციებს შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია წერითი და ზეპირი მეტყველების უნარ-ჩვევები და მათი სწავლების შესაბამისი

სტრატეგიების ფლობა, ინფორმაციის მიღებისა და გადაცემის შესაფერისი საშუალებების შერჩევა, ინფორმაციის გადაცემისას საკითხის არსის წარმოჩენა, ნათელყოფა სხვადასხვა საშუალებებით. ტერმინების, აღნიშვნებისა და სიმბოლოების კორექტულად გამოყენება; ამიტომ, მომავალი პედაგოგების მომზადებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ამ მიმართულებით მუშაობას.

მოსწავლეთათვის მათემატიკური წერისა და ზეპირი მეტყველების უნარის განვითარების სათანადო შედეგების მიღწევის მიზნით სასკოლო მათემატიკის სწავლებაში შესაძლებელია მრავალმხრივი სტრატეგიების გამოყენება, რაც ხელს შეუწყობს შესაბამისი უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას მოსწავლეებში.

მაგალითად, დაწყებით კლასებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ისეთი უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას, როგორიცაა: არითმეტიკული მოქმედებების, ამოცანის ამოხსნის სიტყვიერი აღწერა და სქემატური გამოსახვა;

არსებითია, რომ მათემატიკური ტესტის გაცნობისას მოსწავლეებს ვასწავლოთ არა მარტო შინაარსი, არამედ ამ შინაარსის მნიშვნელობა კომუნიკაციაში. ამიტომ მათემატიკური ტერმინოლოგიის ათვისებასთან ერთად გარკვეული ყურადღება უნდა დავუთმოთ ტერმინების ურთიერთდაკავშირებას, მათი დახმარებით წინადადებების შედგენას და თითოეული ტერმინის მნიშვნელობის და ადგილის განსაზღვრას წინადადებაში.

როგორც ცნობილია, მათემატიკა არის გამორჩეული დისციპლინა იმ თვალსაზრისით, რომ მისი სწავლების დროს ყოველი საკითხის სწავლება თავისთავად მოიცავს განვლილი მასალის გამეორებას, რაც ცხადია ხელს უწყობს ნასწავლის გახსენებას, „აქტუალიზაციას“. შედეგები ბევრად უკეთესი იქნება, თუ მოსწავლეებს შევთავაზებთ ცალკეულ საკითხის შესწავლისას ნასწავლის შეჯერებას, თავმოყრას კონკრეტულ თემასთან კავშირში, საკითხის პერსპექტიული გამოყენების შესაძლებლობების დადგენას. ასევე, ტერმინების მოძიებას, თითოეულის გამოყენების როლის განსაზღვრას და ყოველივე აღნიშნულის გადმოცემას ზეპირი ან წერილობითი სახით.

მაგ. შემოკლებული გამრავლების ფორმულების შესწავლის შემდეგ (VIIკლ) მოსწავლეებს ვაძლევთ დავალებას:

ა) ჩაწერე ტექსტის სახით იგივეობა:

$$a^2 - b^2 = (a - b)(a + b)$$

ბ) ჩამოწერე მათემატიკური ტერმინები, რაც მოცემული იგივეობის სიტყვიერი სახით ჩასაწერად არის საჭირო და გაიაზრე თითოეულის როლი ამ წინადადებაში;

გ) რა თემებთან არის კავშირში ეს ფორმულა? (მაგალითად მრავალწევრის გამრავლება მრავალწევრზე, რიცხვის კვადრატში აყვანა, ორი რიცხვის სხვაობა, ჯამი)

დ) ჩამოაყალიბე ტექსტის სახით მოცემულის შებრუნებული ფორმულა:

$$(a-b)(a+b) = a^2 - b^2$$

ე) გაიაზრე და დაადგინე ის კანონზომიერება, რითაც შესაძლებელია მითითებული ფორმულის გამოყენება მაგალითად რიცხვების 98-ისა და 102-ის ნამრავლის მარტივი გამოთვლისას. იგივე გარდაქმნებით მიღებული შედეგები დააფიქსირე დასკვნის სახით წერილობითი.

მათემატიკური ცნებების სწავლებისას მნიშვნელოვანია, რომ ყოველი ტერმინი შევასწავლოთ ორგანიზაციული სისტემით. ცნებათა შორის კავშირების ნათელყოფა და მიგნება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია საკითხის სიღრმისეული გააზრებისა და ათვისებისათვის. მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია იმ მათემატიკური ობიექტების გამოყენების საკითხის განხილვაც. რომელსაც აღნიშნავს ესა თუ ის ტერმინი. შედეგიანი იქნება ამ მიმართულებით სტრატეგიის გამოყენება: მოსწავლეებს ეძლევათ დავალება ჩამოწერონ კონკრეტული მათემატიკური ობიექტის ყველა შესაძლო გამოყენების სფეროები და ტექსტის სახით წარმოადგინონ ეს. მაგალითად, ადამიანის საქმიანობის რა სფეროში გამოიყენება პროცენტი, ან კონკრეტული გეომეტრიული ფიგურა და ასე შემდეგ.

განვიხილოთ სტრატეგია, რომელიც გათვალისწინებულია მათემატიკური ცნებების ურთიერთდამოკიდებულებების და ცნების განსაზღვრების გააზრებასთან. აღნიშნული დავალება შესაძლოა ორ ეტაპად შევასრულებინოთ. 1. მასწავლებელი სთავაზობს მოსწავლეებს ჩამოწერონ ყველა იმ ცნების, ტერმინის დასახელება, რაც დაკავშირებულია კონკრეტულ ცნებასთან. მაგალითად ცნება „მართკუთხედი“. მასთან დაკავშირებული ცნებებია: ტეხილი, მრავალკუთხედი, ოთხკუთხედი, დიაგონალი, წვერო, გვერდი, ფართობი, პერიმეტრი და ა. შ. 2. აღნიშნული ცნებებიდან შეარჩიე ისინი, რომელიც საჭიროა საწყისი ცნების განსაზღვრებისათვის და ახსენი რატომ შეირჩა კონკრეტული ცნებები.

ეს დავალება შესაძლოა მოსწავლეებს მივცეთ ჯგუფური მუშაობის დროს, რაც ხელს შეუწყობს ყველა მოსწავლის დაინტერესებას საკითხის გადაწყვეტით და მათ აქტიურ ჩართვას დავალების შესრულებაში. დავალების შესრულებაც უფრო ხალისიანი ხდება. ამავე დროს ეს სტრატეგია ეხარება მოსწავლეებს გაიხსენონ განვლილი მასალა. გაიაზრონ და დაუკავშირონ ერთმანეთს ცალკეული ცნებები, იაზროვნონ სიღრმისეულად და გააზრებულად დაწერონ ყველა ცნება იმის გათვალისწინებით, თუ რა კავშირი აქვს მას მოცემულ ტერმინთან. კონკრეტულ საკითხთან. შესაძლებელია

მოსწავლეებს მივცეთ დავალებები: მოიძიონ და გაიხსენონ ის საკითხები, რაც მათი აზრით კავშირშია მოცემულ თემასთან; ამდაგვარი მუშაობა გაამდიდრებს მოსწავლეთა ცოდნის დონეს, უფრო მეტად დააინტერესებს მათემატიკით და ის სტიმული ხდება შედარებით პასიური მოსწავლეთა გააქტიურებისათვის.

ლექსიკური მარაგის გამდიდრებისა და მათემატიკის საფუძვლიანად ათვისების მიზნით მოსწავლეებს შესაძლებელია მივცეთ დავალება, რაც უკავშირდება მათემატიკური ტერმინოლოგიის ათვისებას: ანბანური თანმიმდევრობით სისტემატურად გააკეთონ ჩანაწერები მათემატიკური ტერმინოლოგიის დასახელებით და მოახდინონ მათი კავშირების გამოვლენა; წერილობით დააფიქსირონ და დასვან შეკითხვები კონკრეტულ მათემატიკურ თემასა თუ ტერმინთან, ცნებასთან მიმართებაში; შეადარონ მათემატიკური ცნებები ერთმანეთს;

ყველა სიტყვას აქვს ისტორია. მოსწავლეთათვის თავისთავად საინტერესოა მათემატიკური ტერმინების თუ სიმბოლიკის წარმოშობის ისტორია. ამიტომ სწავლებისას ყურადღება უნდა გამახვილდეს მათემატიკური ტერმინების გაგებაზე, რაც მოიცავს მათ ეტიმოლოგიას. მაგ. „სინუსი“ ლათინური სიტყვაა „sinys“ და ნიშნავს „ღუნს“, „სიმრუდეს“. „მეტრი“ კი მოდის ბერძნული სიტყვიდან „metrom“ ნიშნავს „ზომას“. აღნიშნული ტერმინი სიგრძის საზომ ერთეულად შემოთავაზებულ იქნა პოლონელი მეცნიერის სტანისლავ პუდლოვსკის მიერ XVI-XVII ს [2].

აღნიშნულთან კავშირში შესაძლოა გამოვიყენოთ ასეთი სტრატეგია: მოსწავლეებს ვაძლევთ დავალებას მოიძიონ სათანადო ინფორმაცია რომელიმე ტერმინის, სიმბოლიკის წარმოშობის ისტორიის ან მასთან დაკავშირებული რაიმე ფაქტის შესახებ. ვთავაზობთ მათ კონკრეტული „კვლევის“ დაწერას, რომელიც შესაძლოა ასევე იყოს ბიოგრაფიული „კვლევა“ რომელიმე მათემატიკოსზე ან მათემატიკის ცალკეული დარგის განვითარებაზე და ასე შემდეგ. გაკვეთილის გარკვეული ნაწილი პერიოდულად უნდა დაეთმოს ამდაგვარი „თემების“ პრეზენტაციას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ადრეულ წლებში ამოცანების ამოხსნის დროს მოსწავლეებს ევალებოდათ შესაბამისი სიტყვიერი კომენტარების გაკეთება ამოცანის ამოხსნის ჩანაწერებში. სწავლების მიმართ ახალმა დამოკიდებულებამ და ტესტების აქტიურად დამკვიდრებამ შეცვალა ეს დამოკიდებულებაც. ახლა მოსწავლეს ნაკლებად უწევს ამდაგვარი ჩანაწერების გაკეთება. რაც ცხადია ამცირებს მოსწავლეთა მიერ წერითი უნარების გამოვლენის შესაძლებლობას ამოცანების ამოხსნისას.

ამ საკითხის მოსაგვარებლად მიგვაჩნია, რომ ეფექტური იქნება მოსწავლეთათვის დავალებების მიცემა პერიოდულად: წერილობით (ზეპირად) ჩამოაყალიბონ კონკრეტული ამოცანაში დასმული პრობლემური სიტუაციის გადაჭრის მათეული

ვერსია, დასახონ მისი გადაჭრის სტრატეგიები და სხვა. საინტერესო და შედეგიანია ყოფითი პრობლემური ამოცანების გადაწყვეტის პროექტების შედგენა და სხვა.

ცხადია, აღნიშნული სტრატეგიების გამოყენებით მოსწავლე უფრო ინტერესდება საგნის შესწავლით. მრავალმხრივი სტრატეგიების გამოყენება აფართოვებს და ზრდის მოსწავლეთა ცოდნის არეალს, ამდიდრებს მათ ლექსიკურ მარაგს, ბადებს ცნობისმოყვარეობას, წარმოშობს კითხვებს, მოსწავლეებს უვითარებს მათემატიკურ აზროვნებას, უყალიბებს უნარ-ჩვევებს, რომ იმსჯელონ თავისუფლად, მათემატიკურ „ფანტაზიებში“ არ იყვნენ შეზღუდულნი, წერითი და ზეპირი მეტყველების საშუალებით გამოხატონ აზრი და გამოავლინონ ცოდნა მათემატიკაში. ყოველივე ეს კი უზრუნველყოფს, რომ მოსწავლემ წეროს და იმეტყველოს გამართულად, თანმიმდევრულად, ლოგიკურად და მეტი მონდომებით, ინტერესით და საფუძვლიანად დაეუფლოს სასკოლო მათემატიკას.

ლიტერატურა:

1. ეროვნული სასწავლო გეგმა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისათვის 2010-2011 სასწავლო წელი. (2010)
2. Rothstein Andrew, Rothstein Evelyn, Lauber Gerald. (2007); Write for Mathematics. Second Edition. Corwin Press A SAGE Publications Company Thousand Oaks, California.
3. Фаермарк Д. С. (1962) Развитие интереса к математике. Учпедгиз

Nino Nakhutsrishvili, Lali Gardapkhadze

Perspectives of developing Writing and Speaking Skills in Pupils at the Lesson of Mathematics

Abstract

Mathematics School course has very big possibility in the point of view of development of skills for written and oral speech in the pupils.

The integrity of writing to the mathematics is becoming the essential demand of modern teaching methodology, as it assists the development of mathematical thinking in the pupils as well as increasing the interest towards this subject, increasing the learning outcomes and etc.

To gain the appropriate results of development of the skills of mathematical written and oral speech in pupils it is possible to use the different strategies in the teaching of school mathematics. It increases the knowledge area of pupils, enriches their vocabulary, creates curiosity and questions, develops mathematical thinking, creates skills to make discussions fluently and etc.

In the connection of the above mentioned issue and on the examples of the recommendations it is clear what results should be possible to be reached with the teaching of school course of mathematics in this direction.

Key words of the article: written speech; oral speech, Mathematics (school course), skills, thinking (mathematical).

მანანა რუსიეშვილი, რუსუდან დოლიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

ინგლისური ენის სწავლება და სემიოტიკა

1. შესავალი

როგორც ცნობილია, სემიოტიკის თეორიის აღმავლობა მეოცე საუკუნეს უკავშირდება, როდესაც გადააზრდა კულტურის ცნება. მან მოიცვა მეორადი მოდელირებადი სისტემები და, ამავე დროს, აღიარა ენის როგორც პირველადი სემიოტიკური სისტემის უპირატესობა მეორად სემიოტიკურ სისტემებთან შედარებით. დღესდღეობით სემიოტიკა ღრმად არის ჩვენ ცხოვრებაში შემოჭრილი და მისი სამოქმედო სფერო არ მოიცავს მხოლოდ პირველად სემიოტიკურ სისტემას – ენას, რომელიც კულტურის განუყოფელი ნაწილია მეორად სისტემებთან ერთად (ხელოვნება, ლიტერატურა და ა.შ.). შესაბამისად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სემიოტიკური ნიშნების გამოყენება აქტიურად შეიძლება და გამოიყენება კიდევ ენის (კერძოდ, ინგლისური ენის) შესწავლის პროცესში. მეორე მხრივ, შეიძლება მასწავლებელი იყენებდეს კიდევ სემიოტიკურ ნიშნებს სასწავლო პროცესში, მაგრამ მას, შესაძლოა, არ ქონდეს გაცნობიერებული, რომ იგი სწორედ სემიოტიკურ ერთეულებს მიმართავს გაკვეთილზე. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენი მოხსენება ორ მიზანს ისახავს: პირველი, მიმოიხილოს, რა შესაძლებლობები არსებობს ინგლისური ენის სწავლებისას სემიოტიკის გამოყენების თვალსაზრისით, და მეორე, მასწავლებლისათვის თვალსაჩინო გახადოს სემიოტიკის როლი ენის სწავლებაში.

2. ისტორია და საკითხის დასმა

ის ფაქტი, რომ სემიოტიკას კვლევის დიდი ტრადიცია აქვს, გულისხმობს მიდგომათა მრავალფეროვნებასაც. ამ მხრივ, შეიძლება გამოვყოთ კვლევის ორი ძირითადი მიმართულება, რომლებმაც დიდი როლი ითამაშეს სემიოტიკის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში. პირველი მიმართულების წარმოშობა უკავშირდება სოსიურის სახელს, მეორესი კი - ჩარლს პირსისას. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ორივე მიმდინარეობა ნიშნის კულტურულ-სპეციფიკურად მიიჩნევა. თუმცა ორივე მიმართულება თანხმდება, რომ ნიშანი არის ენის ძირითადი ელემენტი, მაგრამ განსხვავდება ნიშნის თვისებებისა და, საერთოდ, მისი რაობის დადგენის დროს. კერძოდ, სოსიური მიიჩნევს, რომ ნიშანი არის აღსანიშნისა და აღმნიშვნელის ურთიერთობა. (sosiuri, ([1916] 1983: 112-113)

პირსის აზრით, ნიშანი არა ორწევრა, არამედ სამწევრა ერთეულია, რომელიც, გარდა აღმნიშვნელისა და აღსანიშნისა, მოიცავს ინტერპრეტატორსაც. ანუ, სავსებით სამართლიანად, ამ მოდელში ნიშნის მომხმარებელსაც მიუძღვის წვლილი ნიშნის დეკოდირებისა და მისი ადეკვატური კონტექსტუალური აქტუალიზაციის დროს. (pirsi- (1931-58). ცხადია, მშობლიური ენის სისტემასა და მშობლიური კულტურის კოდებს ადამიანი დაბადებიდან შეითვისებს და განამტკიცებს ცხოვრებისეული გამოცდილების ზრდის შესაბამისად. მშობლიური ენის შეთვისების პროცესში ორივე ერთეული ავტომატურად შეისწავლება და ასევე მოიხმარება. რაც შეეხება უცხო ენის სისტემის ნიშნებსა და კულტურულ კოდებს, მათ მოსწავლე ენისა და კულტურის შესწავლასთან ერთად ითვისებს. ცხადია, თუ მოსწავლეს არა აქვს უცხოენოვანი გარემო, ეს პროცესი ხანგრძლივდება, რადგანაც, ბუნებრივია, ასეთ შემთხვევაში ენის შესწავლის დროს ცოცხალი, ავთენტური ენობრივი გამოცდილება ნაკლებია.

ინგლისის საგანმანათლებლო სისტემის ბენჩმარკი სამართლიანად მიიჩნევს, რომ ენასთან ერთად მოსწავლე ქვეყნის კულტურასაც შეისწავლის. სავარაუდოდ, სემიოტიკური მიდგომა კულტურისადმი (ამ შემთხვევაში, მასთან ერთად, ენისადმი), რომელიც ეყრდნობა ვერბალურ, არა ვერბალურ და ვიზუალურ კომუნიკაციას, წარმატებით შეიძლება მივუსადაგოთ ენის შესწავლის პროცესს. (Benchmark Statements- Languages and Related Studies) <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/honours/>, 2009)

ეს კი გამოიხატება იმაში, რომ ენისა და კულტურის შესწავლის პროცესში, მიზანმიმართულად, ფართოდ შეიძლება გამოვიყენოთ სემიოტიკური ნიშნები, სიმბოლოები, ხატები, კოდები და სხვა სემიოტიკური ელემენტები.

ეკო სამართლიანად მიიჩნევდა, რომ ენას ვერც შევიცნობთ და ვერც გავიაზრებთ სხვა კულტურულ კოდებთან მისი ურთიერთობის შესწავლის გარეშე. რამდენადაც ნიშნის მნიშვნელობა დამოკიდებულია კოდზე, რომლის საზღვრებშიც იგი მდებარეობს, მით უფრო, თუ უკანასკნელი სოციალურ ურთიერთობებთან არის დაკავშირებული. (eko, 1976: 9-16)

. 3. სემიოტიკა და (ინგლისური) ენის სწავლება

როგორც ცნობილია, გამოყოფენ სემიოტიკური კოდების შემდეგ სახეებს: სოციალურ, ტექტუალურ და ინტერპრეტაციულ კოდებს, რომლების თავის მხრივ, მოიცავენ ქვეკოდებს. მაგალითად, სოციალური კოდი თავის მხრივ, შედგება შემდეგი ქვეკოდებისაგან:

- ვერბალური (ფონოლოგიური, სინტაქსური, ლექსიკური, პროსოდიული და პარალინგვისტური ქვეკოდებით)
- ფიზიკური კოდი (ფიზიკური კონტაქტი, ფიზიკური ორიენტაცია, გარეგნობა, ჟესტიკულაცია, პოზირება)
- ქცევის (ქცევითი) კოდი (რიტუალი, პროტოკოლი, თამაში, როლური (თამაშები).

ეს კოდები იმდენად ღრმად არიან ფესვგადგმული ენასა და მისი მატარებლის ცნობიერებაში, რომ მათი შესწავლა, თავისთავად, იწვევს მშობლიური კულტურული ფასეულობებისა და მსოფლმხედველობის შეთვისებასაც. შესაბამისად, უცხო ენის შესწავლის პროცესში, ენასთან ერთად შეისწავლება ენის კოდებიც.

სოციალური კოდის სამივე ქვეკოდი: ვერბალური, ფიზიკური და ქცევითი აქტიურად გამოიყენება სწავლების პროცესში. სემიოტიკური ნიშნები ინგლისური ენის სწავლებისას რამდენიმე მიმართულებით შეიძლება გამოვიყენოთ, დღეს თქვენს ყურადღებას შევაჩერებთ რამდენიმე მათგანზე.

1. ფიზიკური ქვეკოდის აქტუალიზაცია გაკვეთილზე

როგორც ცნობილია, ჟესტებს აქვთ მეტ–ნაკლებად კულტურულ–სპეციფიკური იკონური მნიშვნელობა. მაგალითად, თავის გაქნევა ნიშნავს უარყოფას, მაგრამ არა ბულგარულ კულტურაში. ჟესტს შეიძლება ჰქონდეს როგორც ზოგადკულტურული, ისე მეტად ‘ლოკალური’ მნიშვნელობაც. თუ მასწავლებელი აქტიურად მიმართავს ჟესტიკულაციის სისტემას და თითოეულ ჟესტს იკონურ მნიშვნელობას მიანიჭებს (მაგალითად, აღმართული ხელი ნიშნავს მოქმედების დაწყებას, გადაჯვარედინებული ხელები ნიშნავს მის შეწყვეტას, და ა.შ.) მოსწავლეს მისი დეკოდირება არ გაუჭირდება. ამით, მასწავლებელი სასწავლო პროცესის მართვას უფრო ეფექტურად შეძლებს.

2. ვერბალური და ვიზუალური კოდების შეხამება ზეპირმეტყველების აქტივობების დროს

ვერბალური და ვიზუალური კოდების გამოყენება გაკვეთილის თითქმის ყველა მონაკვეთში მოსახერხებელია. გთავაზობთ რამდენიმე შესაძლო ვარიანტს:

1. ახალი სიტყვების პრეზენტაცია–სწავლება გაკვეთილზე

ცნობილია, რომ სიტყვების წარდგენის ერთ–ერთი ფორმაა ე.წ. ‘საილუსტრაციო ბარათები’ (flashcards), რომლებიც, თავისთავად სემიოტიკურ ნიშნებს წარმოადგენენ. ასევე, ამ ფაზაში აქტიურად შეიძლება ჟესტიკულაციის გამოყენებაც.

2. მასალის განმტკიცებისა და გამეორების ფაზა

ა) მოთხრობის შედგენა სემიოტიკურ ნიშან–კოდებზე დაყრდნობით:

მაგალითად, მასწავლებელი სემიოტიკურ კოდებს იყენებს მოთხრობის შესადგენად, რომელიც, სხვათა შორის, მან შეიძლება გამოიყენოს ახალი სიტყვების წარსადგენად. ამ დროს მასწავლებელი, კოდებზე დაყრდნობით, კლასთან ერთად ადგენს მოთხრობას, რომლის დროსაც იგი წარადგენს ახალ სიტყვებს ან კლასთან ერთად იმეორებს/განმტკიცებს მათ. ქვემოთ წარმოგიდგენთ ერთ მაგალითს.

In this country and in the city, where this building is situated, there

lived a boy and a girl. The girl liked very much and the boy gave her

every day to tell her that he

her.

. As he did not want to wake the girl up, he usually put the rose on the

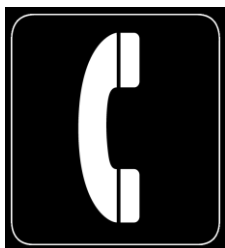
or at the

One day the boy.....(და ა.შ.)

ამ ტიპის სავარჯიშო, გარდა ზემოთაღნიშნული მიზნებისა, შეიძლება გამოვიყენოთ წყვილში ან დამოუკიდებელ, ინდივიდუალურ სამუშაოდ. ამ შემთხვევაში მოსწავლეებს ვაძლევთ სურათების ნაკრებს და ვთხოვთ დამოუკიდებლად შეადგინონ მოთხრობა და წარუდგინონ კლასს.

03) მოთხრობის ან როლური თამაშის აწყობა სემიოტიკურ კოდებზე დაყრდნობით. მაგალითად, ამ შემთხვევაში სტუდენტისათვის (ან ჯგუფისათვის) ცხადია მოთხრობის სიუჟეტი, თუმცა კომუნიკაცია, ძირითადად, სემიოტიკურ კოდებზე დაყრდნობით ხდება

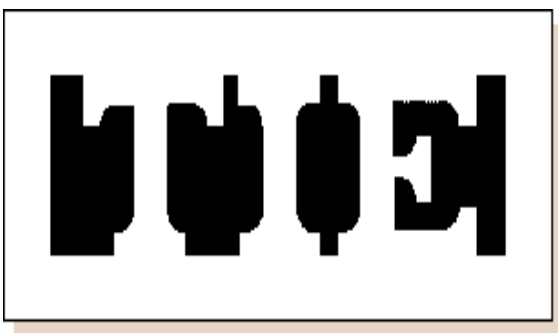

4. ორაზროვანი სემიოტიკური კოდების გამოყენება ზეპირმეტყველების გაუმჯობესების მიზნით

როგორც ცნობილია, ლაპარაკის ჩვევის გამომუშავება საკმაოდ დიდ სიძნელეს წარმოადგენს. ამ პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთ გზად შეიძლება სემიოტიკური კოდი გამოვიყენოთ. მაგალითად, ავსტრიელი ფსიქოლოგის ედგარ რუბინის მიერ შემოთავაზებული სურათი, რომელზეც კოდის აღქმა აგებულია ფერის თამაშზე, კერძოდ, დამოკიდებულია იმაზე თუ რას ჩავთვლით ფონად- თეთრ თუ შავ ფერს.:

ან ქვემოთმოყვანილი სურათი, რომელიც ასევე ‘დამაბნეველია’ პირველი შეხედვით, მაგრამ შემდგომ იწვევს შემსწავლელების მხრიდან დიდ ინტერესს, როდესაც ისინი სურათზე ამოიკითხავენ სიტყვას : ‘TIE’.

ორივე სურათი და ბევრი მსგავსი სხვა სურათიც წარმატებით შეიძლება გამოვიყენოთ ზეპირმეტყველების გაკვეთილებზე წყვილებში სამუშაოდ.

ცხადია, სემიოტიკური ნიშნები და კოდები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ინგლისური ენის შესწავლის პროცესში. ის რამდენიმე სავარჯიშოც კი, რომელიც მაგალითად მოვიყვანეთ, თვალსაჩინოს ხდის სემიოტიკის მნიშვნელობას ამ TvalsazrishiT.

literature:

1. <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/honours/, 2009>
2. Eco, Umberto (1976): *A Theory of Semiotics*. Bloomington, IN: Indiana University Press/London: Macmillan 9-16)
3. Peirce, Charles Sanders (1931-58): *Collected Writings* (8 Vols.). (Ed. Charles Hartshorne, Paul Weiss & Arthur W Burks). Cambridge, MA: Harvard University Press)
4. Saussure, Ferdinand de ([1916] 1983): *Course in General Linguistics* (trans. Roy Harris). London: Duckworth, 112-113

MManana Rusieshvili, Rusudan Dolidze

Semiotics and ELT

Abstract

This paper presents possible applications of semiotic signs and codes in ELT. As is known, semiotic signs and codes are part of our life and are culturally specific. Thus, applying culturally specific semiotic signs in the process of learning and teaching of foreign languages is a well-known fact. However, teachers may not acknowledge that they are using semiotic signs while

teaching. The main goal of the paper is to raise the awareness of the teacher in this respect and recognise the use of semiotic signs in the classroom by the use of several examples.

Key words: semiotics, ELT, signs, codes

სარქისოვი ნინო

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ბავშვთა შრომითი აღზრდის მოტივები ქართულ ხალხურ შემოქმედებაში

მოზარდი თაობის აღზრდა, როგორც ადამიანთა საზოგადოების განუყოფელი ფუნქცია, ისეთივე ძველია, როგორც თვით საზოგადოება. არ არსებობდა მეცნიერება აღზრდის შესახებ, როდესაც ხალხი ზრდიდა მომავალ თაობას, გადასცემდა მას ცოდნა – გამოცდილებას, ასწავლიდა შრომას, უმტკიცებდა ხასიათსა და ნებისყოფას, ასწავლიდა წერა – კითხვას და თავისი ხალხისადმი სიყვარულს.

აი, ასე შეიქმნა ხალხური აღზრდის იდეები, რომელიც ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში და კერძოდ ეპოსშია ფიქსირებული.

ქართველი ხალხი უძველესი დროიდანვე ქმნიდა ეპოსს და შიგ თავის ფიქრებსა და აზრებს აქსოვდა.

ხალხური ეპოსის აღზრდის იდეები, ხალხური აღზრდის წესებთან ერთად ქმნიდა თავისებურ ხალხურ „პედაგოგიკას,“ რომელიც საუკუნეების მანძილზე ემსახურებოდა ქართველი ბავშვების აღზრდისა და სწავლების ამოცანებს. (ჯავრიშვილი ივანე ქართული ენის ისტორია ტომი I, გვ 148 1957 წელი)

ქართულ ხალხურ ეპოსში დიდი მზრუნველობა მოჩანს აგრეთვე შთამომავლობისადმი. ყველაფერი ის, რაც ამ ეპოსში არის წარმოდგენილი ბავშვის მოვლა აღზრდისათვის ამ მზრუნველობის გამოხატულებაა, დღესაც მთიან რაიონებში შემორჩენილი ხალხური აღზრდის წესები. შვილებისადმი მშობლების თავდადების მაგალითის გამოხატულებაა ნაწარმოები „დედის გული.“ ხალხურ ეპოსში დედობრივი სიყვარულის ნათელი სურათია მოცემული. ხალხი ზოგჯერ ცხოველთა და ფრინველთა სამყაროშიც გვიჩვენებს დედობრივი ზრუნვის მაგალითებს. გავიხსენოთ ზღაპარი „გვრიტი“. ყველამ კარგად ვიცით მისი შინაარსი, თუ როგორ ზრუნავს გვრიტი თავის ბარტყებზე და რა გზა გაიარა, რომ ისინი ეპოვნა და მიეყვანა უკან. ეს ზღაპარი იაკობ გოგებაშვილმა შეიტანა „დედაენაში“, რათა პატარებს თავიდანვე შეაგონოს დედის უდიდესი გრძნობის შესახებ შვილისადმი.

შესანიშნავია აგრეთვე თქმულება - „ამირანის“ სვანური ვარიანტი, სადაც აღწერილია, თუ როგორ ამოიღო მარჯვენა თვალი მამამ და თავისი შვილების სანაცვლოდ და მათი სიცოცხლის შენარჩუნებისათვის მტერს გაატანა.

ხალხური ეპოსის მიხედვით თვით შვილებიც არიან მოვალენი უყვარდეთ და პატივს სცემდნენ მშობლებს. შვილების თავდადება გამოხატული მშობლებისადმი ზღაპარში „თორმეტთავიანი დევი“ (ხინთიბიძე ა. აღზრდის იდეები ქართულ შემოქმედებაში, თბილისი 1958 წელი გვ 79, 89) ამ ნაწარმოების მიხედვით შვილი საშინელ დევებსაც კი შეებრძოლა დედის გულისთვის და დაიხსნა ის. ეს არის ერთი მაგალითი იმისა, თუ როგორი კრძალვა არის გამოხატული შვილისადმი. შვილი დედას ტყუილად არ დაიფიცებს და, თუ დაიფიცა ეს სიტყვა უკვე ძალიან მყარია. ამის მაგალითები მრავლად არის მოცემული ხალხურ ეპოსში.

ხალხს კარგად ჰქონდა წარმოდგენილი ის აღმზრდელობითი ძალა, რომელსაც ადგილი აქვს მშობელსა და შვილს შორის. ასეთი დამოკიდებულება ოჯახს ამტკიცებს, ხოლო ოჯახის განმტკიცება სამშობლოს გაძლიერებას უწყობს ხელს. ერთის მხრივ ცოლ-ქმარსა და მეორე მხრივ მშობლებსა და შვილებს შორის ნორმალური დამოკიდებულების იდეა სწორია და ამიტომ, ახალგაზრდობის აღზრდისათვის ორივე ხელშემწყობია, ხალხს სურს რა გვიჩვენოს ამ იდეის უდიდესი მნიშვნელობა, ეს ახალგაზრდობას მამათა და შვილთა უარყოფით დამოკიდებულებაზეც მიუთითებს. მშობლიური მოვალეობის შეუსრულებლობა გამოკვეთილად მიგვითითებს უზნეო საქციელზე.. ამის მაგალითია ნაწარმოები „ორი ამხანაგი,“ რომლის შინაარსიც გვამცნობს მამის (ხელმწიფის) გულქვაობას თუ როგორ გადაადებინა მან ვეზირებს თავისი შვილი ტყეში. (ხინთიბიძე ა. აღზრდის იდეები ქართულ ხალხურ შემოქმედებაში „ცოდნა“ თბილისი 1958 წელი გვ. 93), მაგრამ ხალხი იქვე გვიჩვენებს ამ უსაქციელობის გამოსასწორებელ საქციელს. ბავშვი ვიღაც კაცმა წაიყვანა სახლში და გაზარდა. ამ ნაწარმოების მიხედვით კარგად ჩანს უსულგულო, უზნეო მამის საქციელი. მაგრამ ხალხს მისი ქცევისათვის სასჯელიც აქვს. შევჩერდები ერთ ნაწარმოებზე, „ხელმწიფის 3 ვაჟი“, სადც მამამ შვილების დალუპვა განიზრახა, და არა ერთხელ გაგზავნა ისინი დასაღუპად. ბოლოს შვილებმა მას სახლი დაუნგრეს და იმსხვერპლეს. მშობლიური მოვალეობის დაცვის იდეას ემსახურება სხვა ნაწარმოებებიც, რომლებშიც მამებისა და დედინაცვლის მიერ შვილებისადმი ღალატია აღწერილი (ხინთიბიძე ა. აღზრდის იდეები ქართულ ხალხურ შემოქმედებაში, „ცოდნა“, თბილისი 1958 წელი, გვ 97)

მშობლებმა შვილის საარსებო პირობები უნდა უზრუნველყონ, შვილის ასაკობრივ მოთხოვნილებებისამებრ. მათ ბედზე იზრუნონ, შვილის აღზრდისას ცხოვრების ახალი მოთხოვნილებები გაითვალისწინონ. ხალხის აზრით, ის ვინც ამ მოთხოვნილებებს არ დააკმაყოფილებს, კარგ მშობლად ვერ ჩაითვლება. ხალხის აზრით არიან როგორც ჭეშმარიტი, ისე არაჭეშმარიტი მშობლები, პირველნი კეთილსინდისიერად ემსახურებიან თავიანთ წმინდა მოვალეობას, შვილების მოვლა-ხელმძღვანელობას და ამითაც იხდიან ვალს საზოგადოების წინაშე. მათი დამოკიდებულება შვილების მიმართ ზრდის მშობლის ავტორიტეტს.

თვისობრივად ახალია მშობლებისადმი მოთხოვნილება ხალხურ ნაწარმოებებში: „ფანდურო ჩემო“ და „საშინელი ვეშაპის მკვლელი“. ამ ნაწარმოების მიხედვით მშობლები შვილების არა მხოლოდ ფიზიკურ მოვლაზე, არამედ იმაზეც ზრუნავენ, რომ ისინი ზნეობრივად და გონებრივად იყვნენ აღზრდილნი და მშობლებისათვის სასარგებლო პიროვნებად იქცნენ.

ზემოხსენებულიდან ჩანს, რომ ქართველი მშრომელი ხალხი თავისი ცხოვრების უძველესი პერიოდიდანვე მოითხოვდა მოზარდის მოვლა-პატრონობას და მასზე ზრუნვას.

ხალხური ეპოსის მიხედვით, მშობელთა მართებული დამოკიდებულება შვილებისადმი, მათი ავტორიტეტის ბედს წყვეტს.

ჩვენ უკვე განვმარტეთ, რომ ეპოსში ძირითად აღმზრდელებად მშობლები არიან მიჩნეული. აქედან ცხადია, რომ მათ ავტორიტეტს ხალხი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მომავალი აღზრდის საქმეში. (ჭავჭავაძე ი. თხზულებანი ტ. 6 „ქართული წიგნი“ თბილისი 1927 წელი გვ. 92).

ახლა მინდა შევეხო იმას, თუ როგორი იყო შრომითი აღზრდის საკითხები ქართულ ეპოსში. მშრომელი ხალხი წინააღმდეგია რა ყოველგვარი ფუფუნებით აღზრდისა, მოითხოვს ბავშვის აღზრდას შრომის პირობებში, რაც პატიოსნების და პირდაპირობის საწინდარია და რაც ფიზიკურ და სულიერად ჯანმრთელი ადამიანის აღზრდას უწყობს ხელს. მაგალითად: ზღაპარი დურგლების შესახებ, „ბერი უსტა“, რომელიც მთლიანად შრომის პრინციპზეა აგებული. მოხუცმა ოჯახში თავის ბავშვებს უთხრა: „ხვალ სამუშაოდ მივდივართ და იარაღი მოამზადეთო. ეს ნათქვამი უნდა გაეგოთ რძლებს და მათ უნდა შეესრულებინათ, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ არც ერთმა რძალმა არ იცოდა, თუ რა იარაღით მუშაობდნენ მამა და შვილები. მაშინ მოხუცმა ორივე რძალი უკან დააბრუნა, თავიდან მოიშორა. როგორც ადრე აღვნიშნე ხალხი ცუდად აღზრდილების ხელახალ აღზრდას აწარმოებდა. რაც ჩვენ შემთხვევაშიც უნდა ვიგულისხმოთ, მესამე რძალი კი მშრომელ ოჯახში იყო აღზრდილი, მას შრომის ჩვევა ჰქონდა და როცა მოხუცი დარწმუნდა ამაში, ამ რძალს გვერდიდან არ იცილებდა კარგადაც აფასებდა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ ხალხი ცუდად აღზრდილი ბავშვების ხელმეორედ აღზრდას ცდილობს, აქვე უნდა ვაღიაროთ, რომ ხალხი მოზარდის აღზრდას ცდილობს და ამისათვის სათანადო საშუალებებსაც იძლევა. ავიღოთ ზღაპარი „ხელმწიფის ზარმაცი ქალის გათხოვება და მისი გამოსწორება“. ხალხს აქ სურს გვიჩვენოს, ისეთ ფუქსავატურ პირობებში აღზრდილი ადამიანი, როგორსაც მეფის ოჯახი იძლეოდა, თუ ის ადამიანი მშრომელთა ოჯახში აღმოჩნდა და ძალა დაადგა შეიძლება მშრომელად იქცეს. დედამთილისა და ქმრის ზემოქმედებამ ამ ქალს შრომის საჭიროების რწმენა გამოუმუშავა და ის მშრომელად აქცია. ერთხელ მამა ესტუმრა შვილს, ის კი შრომაში იყო გართული. მაშინ მამამ უთხრა: „რას შვრები შვილო?“ - აქ თუ საქმე არ გააკეთე პურს არ გაჭმევენო უპასუხა ქალმა. (ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი ტ. 6 „ქართული წიგნი“ თბილისი 1927 წელი გვ. 93)

ხალხს სურს დაასაბუთოს, რომ ბავშვის, მოზარდის აღზრდა მშრომელთა ოჯახში შეიძლება, სადაც ყველა შრომობს და არა ფუქსავატურ ოჯახში, სადაც დროს უქმად ატარებენ.

ისმის ასეთი კითხვა: რატომ ვერ აღზარდა ხელმწიფემ თავისი შვილი? – იმიტომ, რომ მის ოჯახში უქნარობა იყო გამეფებული, მეფის ოჯახს ასე უსაქმურობაში გაჰქონდა თავი, მაგრამ შეიცვალა აღსაზრდელის ცხოვრების პირობები და შეიცვალა თვით აღსაზრდელიც. შრომის პირობებმა და მაგალითის ძალამ, ზარმაცი ქალი მშრომელად აქცია.

ცხადია, აქ უნდა ვიფიქროთ, რომ ხალხი გვამღევს ადამიანზე შრომითი გარემოცვის ზეგავლენის მაგალითს. აქედან გამომდინარე ხალხი ცდილობს გვიჩვენოს, რომ შრომითი ატმოსფერო საუკეთესო საშუალებაა შრომის აუცილებლობის, რწმენისა და შრომითი ჩვევების გამოსამუშავებლად.

სწორედ ამის გამო, გამოჩენილი პედაგოგი ანტონ სიმონის ძე მაკარენკო ოჯახურ აღზრდაში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა „ზღაპარს“.

შრომითი აღზრდის აუცილებლობაზე ხალხი სხვა ხალხურ ქმნილებებშიც გამოთქვამს აზრს. ასე მაგალითად: ერთ ზღაპარში აღწერილია უკიდურეს ეკონომიურ პირობებში და ობლობაში მყოფი ბავშვის მდგომარეობა. ექვსი წლის ბავშვს მამა მოუკვდა, დედა განუწყვეტლად მუშაობდა ყანაში, სხვა საქმეზეც, მაგრამ ბოლოს დიდი ჯაფის გამო დაუძლურდა, რის გამოც მან ბავშვი ვიღაც კაცს გადასცა. ბავშვი ყაჩაღებთან მოხვდა, ყაჩაღები მას შინაურ საქმეს აკეთებინებდნენ, თვითონ სამარცვავად მიდიოდნენ. შრომის პირობებში აღზრდილ ბავშვს მათი საქციელი არ მოსწონდა და ამბობდა: „ჩემი ხაზეინები უკუღმართად იქცევიან, ჩვენში დღისით მუშაობენ და ღამით იძინებენ, ესენი კი ღამით მიდიან სადღაც, დღისით კი სძინავთ“ და გადაწყვიტა შეემოწმებინა. ერთ ღამეს მათ უკან გაჰყვა და როცა დაინახა, რომ ისინი ხალხს მარცვავდნენ, მათ ნამარცვი დაატოვებინა და სახლში ხელცარიელი გაუშვა. ასე აკეთებდა ის შემდეგაც. ყაჩაღებმა ეს გაუგეს და უკვდავების წყაროს მოსატანად გაგზავნეს, რომ დალუპულიყო, მაგრამ გადარჩა. ე.ი. ხალხი ობოლი, წესიერი, პატიოსანი და შრომისმოყვარე ბიჭის მხარეზეა. (ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი ტ. 6 „ქართული წიგნი“ თბილისი 1927 წელი, გვ. 94)

ზღაპარში „ობოლი“ მთავარი გმირი ვერშეურიგდა ბატონის ექსპლუატატორულ რეჟიმის და ყაჩაღად გავარდა. ის სხვა ყაჩაღებს შეურთდა, მაგრამ ისინი სხვა კატეგორიის ხალხი იყო, მძარცველები და ავაზაკები. მან განიზრახა ამ უზნეო საქმეებში ხელი შეეშალა და ეს გააკეთა კიდეც. ეს გმირიც მშრომელ ოჯახში გაზრდილი ადამიანი იყო, რომელიც უზნეო ადამიანების გამოსწორებას ცდილობდა.

ზოგიერთ ეპოსში აღზრდისათვის მიუღებელ მეთოდსაც იყენებენ, ეს არის ფიზიკური დასჯა. მაგრამ არსებობს ისეთი ნაწარმოებებიც, რომელშიც ფიზიკური დასჯის უარყოფასაც აქვს ადგილი.

ამის გარდა, ეპოსში ადამიანის გამოსწორების სხვა დადებით ხერხებსაც ვხვდებით, ესაა დარწმუნების ხერხი, რომლის ერთ-ერთი მაგალითი მოცემულია ზღაპარში „ზარმაცი კაცი.“ აქ ძირითადი მიმართულება ის არის, რომ ცოლი არწმუნებს ქმარს შრომის აუცილებლობაში.

ასეთია მშრომელი ოჯახის ზეგავლენა მომავალი თაობის აღზრდაზე. ზემოთ განხილული მაგალითებიდან ნათლად ჩანს, რომ ხალხური ეპოსი უდიდეს ყურადღებას აქცევს შრომით აღზრდას. ბავშვის გადაგვარება, გახრწნილობა შედეგია სწორედ არაშრომითი აღზრდისა.

ამრიგად, სრულიად მართებულად არის ხალხურ ეპოსში ის, რომ განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა შრომით აღზრდას, ამასთან, ხალხი კარგად ხედავს ამ საქმეში მშობლების უდიდეს როლს. თუ მშობელმა სწორად ვერ წარმართა ბავშვის ცხოვრება, თუ ვერ გამოუმუშავა მას შრომითი ჩვევები, შრომისადმი ინტერესი, სიყვარული და წესიერება, თუ ვერ გამოაწრთო ის, შრომითი აღზრდის საქმე უშედეგოა.

ხალხური სიბრძნე, რომელიც ჩვენ ამ პარაგრაფში განვიხილეთ, დღესაც არ არის ინტერესს მოკლებული. ჩვენი მომავალი თაობის აღზრდისათვის მშობლებმა უნდა ეცადონ, რომ შრომითი ჩვევები აღზარდონ მათში. რადგან, თვით შრომა ქმნის და ალამაზებს ადამიანს.

ლიტერატურა:

1. ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი ტ. 6 „ქართული წიგნი“ თბილისი 1927
2. ხინთიბიძე ა. აღზრდის იდეები ქართულ ხალხურ შემოქმედებაში „ცოდნა“ თბილისი 1958
3. ჯავრიშვილი ივ. ქართველი ერის ისტორია, ტ. 1 1957

Nino Sarkisova

Motives of Children's Labour Education in Georgian Folklore

Abstract

The article deals with the national ideas, regulations, and issues of labour education which served the principles of children's upbringing for centuries. National wisdom, analyzed in the article, still attracts interest in modern epoch. Parents should try to develop labour skills and habits in young generation as the labour.

რუსუდან სალინაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი

ზმნურ ფორმათა ნორმად ქცევის ფონეტიკური მოტივაცია ქართულში

რთული და საინტერესოა ზმნურ ფორმათა ნორმად ქცევის პროცესი ქართულში, რაც გამოწვეულია შემაპირობებელ ფაქტორთა ნაირგვარობით, კერძოდ: ზოგჯერ მოტივაცია ფონეტიკურია, ზოგჯერ – მორფოლოგიური, ზოგჯერ ნორმა ხელოვნურად არის შემუშავებული ან ამა თუ იმ სახით გაქცავებული ფორმა დაკანონებული და ა. შ.

ენის სისტემის სხვადასხვა რგოლში (როგორც სალიტერატურო ენაში, ისე დიალექტებში...) უხვად არის ფონეტიკურად შეპირობებული ზმნური ვარიანტები. ბგერათცვლილების შედეგად შეიძლება გაჩნდეს სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით `სავალდებულო~ (მართებული) და `არასავალდებულო~ (მცდარი) ფორმები, აგრეთვე სემანტიკურად დიფერენცირებული ზმნები. წარმოვადგენთ თითოეული შემთხვევის დამადასტურებელი მაგალითებს:

ა. `არასავალდებულო~ (მცდარი) ფორმები, რომლებიც მიღებულია სხვადასხვა ფონეტიკური მოვლენის შედეგად. კერძოდ, ენობრივ დარღვევათა საფუძველია:

ასიმილაცია: შჯის (<სჯის), შემოაცვთება (<შემოაცვდება), აახწევს (<ააღწევს), შეანჟღრევს (<შეანჯღრევს), ცარცვავს (<ძარცვავს), აღრჩობს (<ახრჩობს), ახრჭენს (<აღრჭენს), გააშინჯებს (<გაასინჯებს), აცალკავებს (<აცალკევებს), ირაჟრაჟებს (<ირიჟრაჟებს).....

დისიმილაცია: იბყრობს (<იპყრობს), ებკურება (<ეპკურება), უბწკენს (<უპწკენს), ასალაშინებს (<აშალაშინებს), დააწებებს (<დააწებებს), დააბჩენს (<დააფჩენს), ატარტალებს (<ატარტარებს), იამება, იამა (<ეამება, ეამა)...

ცალკე უნდა აღინიშნოს **გეახელი/გიახელი** ფორმათა შესახებ. ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილის „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონის“ მიხედვით მართებულია: **გეახლება; გეახლა** [და არა გიახლება; გიახლა], აგრეთვე, **გეახლები, გეახლნენ** (ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი, 1998, 188). ეს ასეც უნდა იყოს, როცა მოსვლის აღმნიშვნელი თავაზიანი ფორმაა საჭირო. მაშასადამე, **გიახლები, გიახელი** ზმნები (ჰამის მნიშვნელობით) აღნიშნული ლექსიკონის მიხედვით უარყოფილია, რისი საფუძველიც არის ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მასალა: **ეახლება** – გრდუვ. მივა ვინმესთან, ესტუმრება, ეწვევა. უფროსს შინ ეახლნენ. **გეახლებათ** (ზრდილობ.) – 1) მოვა თქვენთან. 2) შეეცევა, ჰამს (საჰმელს, სასმელს) (ქეგლ, 1990, 471). აქვე გამოყოფილია განსხვავებული მნიშვნელობის **იახლება** – გრდუვ. იხ. ეახლება. **იახლებს** – გრდმ. თან იყოლიებს: მხლებლად წაიყვანს. წვეულებაზე ცოლი თან იახლა... (იქვე, 530).

ა. შანიძეც **გეახლები** (გეახელ[ი], გხლებივარ) ზმნის მნიშვნელობის გადმოცემისას ეყრდნობა ქეგლ-ის განმარტებას, მაგრამ გამოყოფს ***გეახლებ** ფორმასაც, რომელიც, მეცნიერის აზრით, არის მოქმედებითი და ნიშნავს: [პირს] ვახლებ შენსას, ე.ი. ვჰამ შენს მოწოდებულს, შენს მორთმეულს. წინა ზმნის ფორმა ენით უნდა იყოს, ამისი – ინით, მაგრამ, რადგანაც **ეა** ჯგუფი **ია**-ს გვაძლევს ქართულში (**ეამება – იამება**), ამიტომ ვნებითის ფორმა **გეახლები** ემთხვევა მოქმედებითისას. ამის გამო აღრევა მოხდა მათ შორის და მოქმედებითსაც **ი** დაერთო ბოლოში: **გეახლები**. ფონეტიკური ფაქტორის გარდა ამ ფორმათა აღრევას ხელს უწყობს ისიც, რომ ენიანი ვნებითის ფორმა სასხვისო ქცევის ნაცვლად სხვაგანაც გვხვდება: **ეჯდა, ედგა** (ა. შანიძე, 1980, 533).

ჩვენ ვეყრდნობით ა. შანიძის მოსაზრებას და მიგვაჩნია, რომ **გეახელი (გეახლები)** – **გიახელი (გიახლები)** ფორმათა გამიჯვნა გამართლებულია არა მხოლოდ სემანტიკური დიფერენციაციის პრინციპით, არამედ ორაზროვნების თავიდან აცილების მიზნით (**გეახელი** ორმაგი სემანტიკის ზმნაა) და, აგრეთვე, ენობრივი ეთიკეტის თვალსაზრისითაც (რ. სალინაძე, 2007, 81).

მეტათეზისი: აინიჟებს (<აიჟინებს), დაბლერტს (<დაბერტყავს), ითურგნება (<ითრგუნება), ილწვის (<ილწვის), წაეხეჩება (<წაეჩეხება), წრთვნის (<წვრთნის<ძვ. წუართ), ბლაჯნის (<ჯღაბნის)...

აქვე შევხებით **იკაზმება/იკმაზება** ფორმებთან დაკავშირებულ ნორმას. თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა მიხედვით მართებულია **იკაზმება** და არა **იკმაზება** (ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი, 1998, 298); [შეკმაზავს, შეკმაზვა, შეკმაზული კი არა] შეკაზმავს, შეკაზმვა; შეკაზმული (იქვე, გვ. 525). ქეგლ-ის მიხედვითაც: **შეკმაზავს** – გრდმ. იგივეა, რაც **შეკაზმავს** (ქეგლ, 1990, 1047); **შეკაზმავს** – გრდმ. 1. უნაგირს დაადგამს... (ცხენს). 2. საკაზმით შეანელებს (საჰმელს). ლობიო შეკაზმა (იქვე, გვ. 1046). სასაუბრო ენაში საკაზმით (>საკმაზით) შენელების აღსანიშნავად გავრცელებულია **შეკმაზა**. არის პირიქითაც. ვფიქრობთ, ამ ზმნურ ფორმათა გამიჯვნაც გამართლებულია სემანტიკური დიფერენციაციის პრინციპით.

სუბსტიტუცია: ზ _ ძ: ბძარავს (<ბზარავს), განიძრახავს (<განიზრახავს)...

მ _ ნ: ანახსოვრდება...(<ამახსოვრდება)...

ბგერის დაკარგვა: იკარგება **მ:** არგვალებს (<ამრგვალებს), აწნილებს (<ამწნილებს), აშვენებს (<ამშვენებს)...

იკარგება **რ:** აზდევინებს (<აზრდევინებს), აფთხოვინებს (<აფრთხოვინებს), ბძანდება (<ბრძანდება), ბწყინავს (<ბრწყინავს), ბღღვინავს (<ბრღღვინავს), ფთხილობს (<ფრთხილობს), აგძელებს (<აგრძელებს)...

იკარგება **თ:** დართვილავს (<დათრთვილავს)...

ხშირად იკარგება **წ** შუალობითი კონტაქტის მქონე ზმნებში:... აწყყინებს/აწყენიებს (<აწყყინებს), ათხოვი(წ)ებს (<ათხოვინებს), აწყვეტიებს (<აწყვეტინებს), აშენებებს (<აშენებინებს)...

ბ. `სავალდებულო~ (მართებული) ფორმები:

მეტათეზისი: ვაღიარებ (<აღვიარებ), ილტვის (<ივლტის)... საურთიერთო მეტათეზისის შედეგად არის მიღებული აცარიელებს (<აცალიერებს<ცალიერი)...

ბგერის ჩართვა: ამსუბუქებს (<ასუბუქებს), ამშვენებს (<აშვენებს), აბინავებს (<ბინავებს<ბინა), აბრმავეებს (<აბრმავეებს<ბრმა), ატყვევებს (<ატყვევებს<ტყვე), აქვავებს (<აქვავებს<ქვა), ახევეებს (<ახევეებს<ხე)...

გ. სემანტიკურად დიფერენცირებული ზმნები: **ამდაბლებს/ადაბლებს; აპატივებს/აპატიებს; აცივებს/აცივებს; ეძიებს/ეძებს...**

ამდაბლებს (<მდაბალ)/**ადაბლებს** (<დაბალ) ზმნებში მ მადიფერენცირებელია, სემანტიკურ სხვაობას ქმნის. პირველი დამცირებას ნიშნავს, მეორე – სიგრძის მოკლებას.

აპატიებს – გრძმ. დანაშაულისთვის არ დასჯის. გთხოვთ მაპატიოთ! აპატიეს მელასაო, მოუმატა კბენასაო. შდრ. იპატიებს, ეპატიება, პატიება, პატიებული, ნაპატიები, საპატიებელი, უპატიებელი (ქეგლ, 72);

აპატივებს იხ. გააპატივებს. შდრ. ნაპატივები (იქვე); **გააპატივებს** (აწმყო აპატივებს) – გრძმ. პატივს, სასუქს დააყრის, გაანოყიერებს. ვენახს გ. შდრ. გაპატივება, გაპატივებული (ქეგლ, 148). არც ქეგლ-ში და არც ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილის `ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონში~ არ არის მითითებული **აპატივებს** ზმნის სხვა მნიშვნელობა, რომელიც დასტურდება იმერულში: გაასუქებს, ბევრს აჭმევს: საქონელს აპატივებს; **ნაპატივები** (=ნასუქი) საქონელი;

ასეთივე სემანტიკურად დიფერენცირებული ზმნებია **აცივებს (<ცივებ)** და **აცივებს (<ციებ)**:

ა. **გაცივება (<ცივი)** – 1. სახელი გააცივებს, გაცივდება ზმნათა მოქმედებისა. 2. სასუნთქი მილების ლორწოვანი გარსების ანთებით ავად გახდომა; გაცივებული 1. რაც გაცივდა (მიშვნ. 1), რაც გაუცივდათ. 2. ვინც გაცივდა (მნიშვნ. 2) (ქეგლ, 309);

ბ. **გაციება (<ციება)** – ქეგლ-ში დასტურდება მხოლოდ ზმნური ფორმის განმარტება (**გაცივებს** ზმნის წინ): **გაცივებს** – 1. ციების, მალარიის შეტევა მოუვლის. 2. გადატ. კანკალი აუტყდება (შიშისაგან...), გააჟრჟოლებს... შდრ. გაციება (ქეგლ, 155).

ცივებ/ციებ ფუძეთა სემანტიკური გამიჯვნა ასახულია სასაუბრო ენაში გავრცელებულ გამოთქმებშიც: ერთი მხრივ არის: **აცივებს და აცხელებს** = შიშით კანკალი აქვს ატეხილი (შდრ. ციება) (ქეგლ, 105); მეორე მხრივ: **არც აცივებს, არც აცხელებს** = ერთბაშად გადაწყვეტს (და შეასრულებს კიდევაც) რასმე (იქვე).

ზოგჯერ სასაუბრო ენასა და დიალექტებში **-ებ** სუფიქსის წინა **ვ** დაკარგულია, დარღვეულია ნორმა, რომლის მიხედვითაც უნდა იყოს:

გაციება – გა(ა)ციებს – გაციებული

გაცივება – გა(ა)ცივებს – გაცივებული (ქეგლ, 184);

ძიებ/ძებ: ძველ ქართულში იყო **ძიებ** ზმნური ფუძე: `რასა ეძიებ~ (ი. 4, 27); `რომელი ეძიებნ, პოის~ (მ. 7, 8). XI საუკუნიდან წერილობით ძეგლებში დასტურდება **ძებ** (ი ხმოვანდაკარგული ვარიანტი): `რომელი-იგი სესხსა მას ეძებნ~ (ფსალმ. თარგმ., 5 r, 6-7). **ძებ** არის გაბატონებული `ვეფხისტყაოსანში~, აგრეთვე მომდევნო ხანის ტექსტებშიც. როგორც ზ. სარჯველაძე მიუთითებს, ცოცხალ მეტყველებაში ფონეტიკური ცვლილების შედეგად გაბატონდა **ძებ** ფუძე, რომელიც XI საუკუნიდან სალიტერატურო ენაშიც დამკვიდრდა (ზ. სარჯველაძე, 1984, 459).

მოცემულ შემთხვევაში ახალი ფორმის გაჩენა ფონეტიკურ ნიადაგზე მოხდა. იგი ერთხანს, ბუნებრივია, არსებობდა იმავე მნიშვნელობის ამოსავალი ფუძის პარალელურად, მაგრამ დროთა განმავლობაში ენამ მოახდინა ფორმათა სემანტიკური დიფერენცირება.

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში **ძიებ** ფუძეს სულ სხვა სემანტიკური ელფერი აქვს, თუმცა ქეგლ-ის მიხედვით **ეძებს/ეძიებს** ზმნათა შორის განსხვავება მკვეთრად გამოჩნული არ არის: **ეძებს** – გრდმ. 1. ცდილობს იპოვოს, მოიძიოს რამე, ვინმე, მიაგნოს რასმე, ვისმე... 2. იგივეა, რაც ეძიებს (მნიშვნ. 2); **ეძიებს** – გრდმ. (წიგნ.) 1. იგივეა, რაც ეძებს (მნიშვნ. 1). მიზეზს ე. 2. ცდილობს მოიპოვოს რამე, მიაღწიოს რასმე... სახელს ეძიებს... (ქეგლ, 1990, 489).

ძველი **ძიებ** (<ძი[ვ]/ძე[ვ]) ამოსავალი მნიშვნელობით შემონახულია ქართული ენის დიალექტებში. მაგალითად: **ძიობს** – გრდუვ. იხ. იძიებს (ქეგლ, 1181). **ძიობს** დიალექტური ფორმა, ჩვენი აზრით, გაჩენილი უნდა იყოს შედარებით მოგვიანებით, სწორედ ფორმათა სემანტიკური გამოჯვრისა და დამკვიდრების პროცესში. იმერულში დასტურდება **ვეძიე** (= ვეძებე), **მო-ვეძიე** (= მოვეძებნე)/**და-ვეძიე** (= და-ვეძებნე) – **მო-ძიე** (მო-ძებნე)/**და-ძიე** (= და-ძებნე) – **მო-ძია** (= მოძებნა)/**და-ძია** (= და-ძებნა); გურულში დაცულია საანალიზო ფუძის უძველესი ფორმა **მოდევა** (<ძე[ვ]). მისი სემანტიკა განსხვავებულია: ნიშნავს პოვნას: `ერთი რაცხა მოვიძიე და არ გეტყვი!~ (გ. შარაშ.). უძველესი ფუძე არის დაცული იმერულის **მოდევება** ფორმაშიც: *არაფერი არ მომეძევება* (არ მომეპოვება, არ მეშოვება, არ მოიძებნება). როგორც ჩანს, დიალექტებშიც გაჩნდა ტენდენცია ფორმოზრივ-სემანტიკური დიფერენციაციისა. მოცემულ შემთხვევაში ეს მოხდა არა სისტემის იმავე რგოლში (დიალექტში), არამედ სხვა რგოლთან (სალიტერატურო ენასთან) მიმართებით;

ბგერათცვლილების კვალი ხშირად დაჩნდება ზმნურ ფორმათა პარადიგმატული ანალიზისას. მაგალითად: **ვ** ბგერა არის განვითარებული **-ობ** თემისნიშნიან ზმნათა აწმყოში:

მცდარია:	მართებულია:
თევზავობს	თევზაობს
ქანავობს	ქანაობს
ჭიდავობს	ჭიდაობს
ჭორავობს	ჭორაობს

მცდარია, აგრეთვე: გორავობს (შდრ. გორაობა//გორვა), ცურავობს (შდრ. ცურაობა//ცურვა), ხტუნავობს (შდრ. ხტუნაობა//ხტუნვა). **მართებულია:** **გორაობს, ცურავობს, ხტუნაობს.**

ვ ბგერა არის განვითარებული **ვ**-ზე ფუძედაბოლოებულ ზმნათა უწყვეტელშიც **-ოდ** სავრცობის წინ:

მცდარია:	მართებულია:

ვჩივოდი	ვჩიოდი
ვკივოდი	ვკიოდი
ბღავოდი	ბღაოდა
ჩხავოდა	ჩხაოდა
ეწვევოდა...	ეწვეოდა...

ხდება პირიქითაც, წყვეტილის ანალოგიით ვ ბგერა ჩნდება აწმყოში, II კავშირებითში, აგრეთვე, I-II თურმეობითის მწკრივთა ფორმებში -ებ სუფიქსის წინ.

მცდარია;

აბოლოვებს, დააბოლოვოს, დაუბოლოვებია, დაებოლოვებინა

ავიწროვებს, დაავიწროვოს, დაუვიწროვებია, დაევიწროვებინა

აუთოვებს, დააუთოვოს, დაუუთოვებია, დაეუთოვებინა

აფართოვებს, გააფართოვოს, გაუფართოვებია, გაეფართოვებინა

აწარმოვებს, აწარმოვოს, უწარმოვებია, ეწარმოვებინა

აჯადოვებს, მოუჯადოვებია, მოეჯადოებინა

აჯილდოვებს, დაუჯილდოვებია, დაეჯილდოვებინა...

მართებულია:

აბოლოებს, დააბოლოოს, დაუბოლოებია, დაებოლოებინა

ავიწროვებს, შეავიწროვოს, შეუვიწროვებია, შეევიწროვებინა

აუთოებს, დაუუთოებია, დაეუთოებინა

აფართოვებს, გაუფართოვებია, გაეფართოვებინა

აწარმოებს, აწარმოოს, უწარმოებია, ეწარმოებინა

აჯადოებს, მოაჯადოვოს, მოუჯადოებია, მოეჯადოებინა

აჯილდოებს, დააჯილდოვოს, დაუჯილდოებია, დაეჯილდოებინა...

სამაგიეროდ, ვ ბგერა აუცილებელია წყვეტილში: დააბოლოვა, შეავიწროვა, დააუთოვა, გააფართოვა, აწარმოვა, მოაჯადოვა, დააჯილდოვა... და არა: დააბოლოა, შეავიწროა, დააუთოა, გააფართოა, აწარმოა, მოაჯადოა, დააჯილდოა...

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა მიხედვით მიუღებელია **-ობ** თემისნიშნის ზმნათა I თურმეობითში ვ ჩართული Fზმნები: **მიცვნია** (შდრ. ვცნობ), **მიგრძვნია** (შდრ. ვგრძნობ)... ვფიქრობთ, ეს ფორმები უკვე ცოცხალი მეტყველების ფაქტია, სხვა ზმნათა, კერძოდ, სემანტიკურად დიფერენცირებულ **დამიცხვია/დამიცხია**-ს, ანალოგიით გავრცელებული (შდრ.: **ვაცხობ – დამიცხვია, ვაცხებ – დამიცხია**). ვფიქრობთ, მომავალში სალიტერატურო ენაშიც მათ უნდა მიეცეს გზა.

მასდარულ ფორმათა (**პოვნა, შოვნა**) ანალოგიით არის ჩართული **ნ** ბგერა **იპოვნა, იპოვნის, იპოვნოს, უპოვნია; იშოვნა, იშოვნის, იშოვნოს, უშოვნია** ზმნებში.

-ებ თემისნიშნის გარდამავალ ზმნათა II თურმეობითსა და III კავშირებითში **ნ**-ს დაკარგვის შედეგად ენაში გაჩნდა შეცდომები: **აეშენებია, გაეკეთებია, დაებადებია, დაეშავებია...** მართებულია: **აეშენებინა, გაეკეთებინა, დაებადებინა, დაეშავებინოს...** გარდამავალ ორპირიან ზმნათა I-სა და II თურმეობითში მართებულად არის მიჩნეული ვარიანტები: **გაუტებია, გაეტება//გაუტებნია, გაეტებნა; გაუყიდა, გაეყიდა//გაუყიდნია, გაეყიდა....** სასაუბრო ენაში გავრცელებულია უნარო ზმნები. უპირატესობაც მათ უნდა მიენიჭოს, მაგრამ, სადაც ფორმათა დამთხვევა ხდება, იქ **ნ** აუცილებელია. მაგალითად: **ეთამაშა ის მას (წყვ.) – ეთამაშნა მას (II თურმ.)**.

ფონეტიკურად შეპირობებულ ზმნურ ფორმათა ანალიზიდან ჩანს, რომ ბგერათცვლილების შედეგად გაჩენილ ენობრივ ერთეულთა არჩევანისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს, ჯერ ერთი, ნორმირებულ ფორმას, და მეორეც, ენის სისტემის გათვალისწინებით მოხდეს ფორმათა სემანტიკური დიფერენცირება, სალიტერატურო ენაში გზა მიეცეს განსხვავებული მნიშვნელობის მქონე ახალ ფორმას.

ლიტერატურა:

თოფურია ვ., გიგინეიშვილი ივ. (1998): ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი. გამომცემლობა „განათლება“. თბილისი.

სარჯველაძე ზ. (1984): ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის შესავალი. გამომცემლობა „განათლება“. თბილისი.

საღინაძე რ., ნორმირების ერთი პრინციპისათვის// ქართული სალიტერატურო ენის საკითხები: ისტორია და თანამედროვე მდგომარეობა, I კრებ., თბ., 2007.

ქართული ენის განმნარტებითი ლექსიკონი (1990). გამომცემლობა „ქართული ენციკლოპედია“. თბილისი.

შანიძე ა. (1980): თხზულებანი, III. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

Rusudan Saginadze

Phonetic Motivation of Standardizing Verb Forms in Georgian Language

Abstract

The difficult process of standardizing verb forms in Georgian language is provoked by different factors, in particular: sometimes motivation is phonetic or morphological, sometimes the norms are designed or petrified verb forms are established.

There exist many phonetically stipulated verb forms in different circle of language system (in literary language as well as in dialects). According to the literary language after sound changing there may be created right and false forms and also semantically different verbs.

The examples of right and false forms caused by different phonetic events (assimilation, dissimilation, metathesis, substitution, insertion of a sound, deletion of a sound) are presented in this article. Besides, according to the norms some difficulties are also mentioned here, especially, the verbs that have not been still separated semantically (**geaxlebi-giaxlebi**, **shekazmavs-shekmazavs...**). The variants of phonetically stipulated verb forms (**amdablebs-adablebs**, **apativebs-apatiebs**, **acivebs-aciebs...**) are also paid attention.

The sign of sound changing is often clear while analyses of the verb forms are performed paradigmatically. The standardization of the norms should be based on the right qualification of the forms and variants created in Georgian language.

It is proved that while choosing phonetically motivated language unit the standard form should be preferred on the one hand, and on the other hand semantic separation should be done with the appreciation of the principles of literary language and the form with different meaning should also be established in literary language.

Key words: Georgian, literary, language, verb, norm.

თამარ ტალიაშვილი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

ლიტერატურის სწავლების დიალოგური მეთოდები

უკანასკნელი წლების განმავლობაში სასკოლო პრაქტიკამ გარკვეული ცვლილებები განიცადა. ქართული ლიტერატურის მასწავლებლებმა მნიშვნელოვანი მასალა დააგროვეს სასწავლო დიალოგის წარმართვის, ტექსტის კულტუროლოგიური განმარტებისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე ინტეგრაციული კავშირების განხორციელებისათვის. პროგრამირების მთელი ისტორია, თვალსაჩინო დასტურია იმისა, თუ როგორ აისახება ახალი სკოლის იდეები სასკოლო ლიტერატურული განათლების წიაღში. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ გადასაჭრელია ლიტერატურის შესწავლის, ტექსტის ანალიზისა და ინტერპრეტაციის კომპლექსური და სისტემური კულტუროლოგიური მიდგომის პრობლემა. ლიტერატურის, როგორც კაცობრიობის ცნობიერების განსხვავებული ისტორიულ-კულტურული ტიპების ამსახველი სასწავლო საგნის როლი, ღირებულებითი სისტემის ჩამოყალიბების პროცესში. სტატიაში ასევე ყურადღება ეთმობა მხატვრულ ტექსტში რეციპიენტის შესვლისა და კულტურის ძალთა ველში წარმართული სასწავლო დიალოგის განმარტების პედაგოგიურ ტექნოლოგიას.

დიალოგის თანამედროვე გაგების მიხედვით შეიძლება დავადასტუროთ, რომ ცხოვრება არის გაცნობიერებული მონაწილეობა ყოფიერების უწყვეტ დიალოგში: მოსმენა და გაგება, თანხმობა და ეჭვი, კამათი და შეთანხმება. ამასთან დაკავშირებით მ.მ. ბახტინი წერდა: „ჭეშმარიტება არ იზადება ერთი ადამიანის გონებაში, ის ჩნდება იმ ადამიანთა შორის, რომლებიც ერთობლივად ეძიებენ ჭეშმარიტებას ურთიერთობის დიალოგურ პროცესში”(1.126). დიალოგში ადამიანი ავლენს საკუთარ თავს და ეს სიტყვები „აღწევნ კაცობრიობის ყოფიერების დიალოგურ ქსოვილში, მსოფლიო სიმპოზიუმში”(2).

ბახტინის კულტურათა დიალოგის მეთოდი საშუალებას იძლევა ახლებურად მივუდგეთ განვითარებისა და განათლების პროცესს, გავხადოთ ის მეტად პროდუქტიული და ორიენტირებული მოსწავლეთა მორალურ განვითარებაზე. კულტურათა დიალოგზე საუბრისას ვ.ს. ბიბლერი განიხილავს კულტურათა დიალოგს ყოველი კონკრეტული კულტურის საზღვრებში, უშვებს მის შესაძლებლობას „შეხედოს საკუთარ თავს გარედან, იყოს, ბახტინის აზრით, „ამბივალენტური” (7,13). ეს მეტად მნიშვნელოვანი დამატებაა კულტურათა დიალოგის გაგებისათვის, მაგრამ მოითხოვს დაზუსტებას. კულტურის ამბივალენტობა მისი განვითარების თავისებური „შინაგანი მამოძრავებელი ძალაა”, მაგრამ ის არ დაიყვანება ორ პოლუსამდე და ხასიათდება ანტინომიათა სიმრავლით. ამგვარ ანტინომიებად ქართულ ლიტერატურასა და მენტალიტეტში, ილია ჭავჭავაძის კვალდაკვალ, შეიძლება დავასახელოთ: სილადე, სისასტიკე; მიდრეკილება ძალადობისაკენ და სიკეთე; ინდივიდუალიზმი, პიროვნულობის გამძაფრებული შეგრძნება და უსახო კოლექტივიზმი; ნაციონალიზმი, თვითკმაყოფილება და უნივერსალიზმი; თავდადება, ერთგულება და ღალატი; ესქატოლოგიურ-მესიანური რელიგიურობა და ფასადური ღვთისმოსაობა; უფლის ძიება და მეზრდოლი უღმერთობა; თავმდაბლობა და თავნებობა; მონობა და ამბოხი და სხვა. ლიტერატურული ტექსტების შერჩევისა და კულტურათა დიალოგის ორგანიზაციისათვის აუცილებელია ხელოვნების სხვადასხვა ნიმუშების გათვალისწინება: არქიტექტურისა და სკულპტურის, ფერწერისა და გრაფიკის, მუსიკის, თეატრის, კინოსა და ა.შ. განსხვავებული ხელოვნების ნიმუშები ურთიერთგანმსჭვალავენ და ავსებენ ერთმანეთს, ქმნიან გარკვეული კულტურული ეპოქის სახეს, გადმოსცემენ მის სულს, მის ესთეტიკურსა და ეთიკურ ფასეულობებს. რამდენადაც საუბარია ლიტერატურის სწავლებაზე, ყურადღების ცენტრშია ლიტერატურული ტექსტები, ხოლო სხვა ხელოვნებათა ნაწარმოებები ქმნიან კულტურულ კონტექსტს. განსხვავებული ხელოვნებათა ნაწარმოებების განხილვის ძირითადი ხერხია ინტეგრაცია, რომელიც საგანთაშორისი კავშირებისაგან განსხვავებით, გულისხმობს კონცეპტუალურ, სიღრმისეულ კავშირს. დიალოგის ამ სახით სტრუქტურირება სწავლების პროცესს გადაიყვანს ხარისხობრივად ახალ საფეხურზე, წარმოაჩენს კულტურას (ლიტერატურას) დინამიკაში, განვითარებაში, ნიუანსებში. ამასთან ერთად მშობლიური ლიტერატურის განხილვა მსოფლიოს კულტურული გამოცდილების კონტექსტში ხდება იმ მხატვრული ნაწარმოებების შესწავლის საფუძველზე, რომლებიც მკაფიოდ წარმოადგენენ გარკვეულ პერიოდებს, მიმდინარეობებს, ფაზებსა და კულტურულ ბუდეებს.

დიალოგური სწავლების მეთოდით სასწავლო პროცესის ორგანიზებისას, განსაკუთრებულ სირთულეებს ვაწყდებით ტექსტის ინტერპრეტაციის დროს. გ. გადამერის თანახმად, სამყაროს გაგება და ურთიერთგაგება ადამიანთა შორის ხორციელდება „ენის სტიქიაში“. როგორც თაობიდან თაობაზე კულტურული გამოცდილების გადაცემის „გამჭოლი საფუძველი“, ენა უზრუნველყოფს ტრადიციის არსებობის შესაძლებლობას, ხოლო დიალოგი განსხვავებულ კულტურათა შორის რეალიზდება საერთო ენის გამოძებნის საფუძველზე. ესე იგი, ტექსტებს თავიდან არ შეუძლიათ დიალოგის ორგანიზაცია. „ტექსტებმა დიალოგი რომ გააძლიერონ“, აუცილებელია მათი „ადდგენა“ მეტყველების აქტში, რეციპიენტის შეგნებაში, „გარდასახული სხვა ცნობიერების კონტექსტში, მაგრამ იდენტური საკუთარ კომუნიკაციურ მყოფადობასთან“ (16), ტექსტი წარმოქმნის დისკურსს ენისა და მეტყველების, ტექსტისა და მისი ვერსიის, რეციპიენტის ცნობიერებაში დაბადებული კვაზიტექსტის თანწყობით. ტექსტის რეცეფციის საფუძველზე იგება კიდევ ერთი ტექსტი – მისი ინტერპრეტაცია. ტექსტის დივინატორული და კომპარატიული მეთოდები იმპლიციტურად გულისხმობენ ჰერმენევტიკულ წრეს, ინტერპრეტაციის პროცესს მთელიდან ნაწილისაკენ და, პირიქით, ნაწილიდან მთელისაკენ. აქ გვაქვს ტექსტის დაფარული პირველსაზრისისა (მთელი) და მისი ქვესაზრისების (ნაწილი) გამუდმებული დივინაცია და კომპარაცია. ინტერპრეტაცია დამაჯერებელია, როდესაც ტექსტსა და კონტექსტს შორის კავშირი ძალზე მჭიდროა; როდესაც შეტყობინება თავსდება იმ ეპოქის ცოდნის, ნორმებისა და ღირებულებების ფარგლებში, როდესაც ტექსტი შეიქმნა; როდესაც ტექსტის თითოეული ელემენტი ახსნილია. ამგვარად, ამ მოცემულობიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ კულტურათა დიალოგის ჩარჩოში შესაძლებელი ხდება დივინაციური და კომპარატიული ამოცანების გადაჭრა, კულტურათა დიალოგის ჩარჩოში შეპირისპირების განსხვავებული ხერხებით სინქრონიზისა და დიაქრონიისა: შიდატექსტური – ტექსტის სტრუქტურული ელემენტების, მისი კულტურულ-სემანტიკური პლასტების შეპირისპირებით; ტექსტთაშორისი – იმ ტექსტების დიალოგის ორგანიზებით, რომლებიც წარმოადგენს კულტურათა განსხვავებულ ისტორიულ ტიპებს. მხატვრული აზროვნების განსხვავებულ ლოგიკებს, მხატვრული ცნობიერების განსხვავებულ ტიპებს გარკვეული კულტურის საზღვრებში; გარეტექსტული – მკითხველისა და კრიტიკოსის მიერ განსხვავებული შეფასებების შეპირისპირება; ტექსტის განსხვავებული ინტერპრეტაციების შეპირისპირება ავტორისეული ინვარიანტის საფუძველზე – ისტორიულ-ფუნქციონალური მიდგომა; განსხვავებულ ხელოვნებათა ნაწარმოებების შეპირისპირება.

ამგვარად, თუ ლიტერატურული კურსების, პროგრამების ლოგიკასა და სტრუქტურას განსაზღვრავენ ტექსტები, ლიტერატურის გაკვეთილების შინაგან სტრუქტურას – დისკურსების შინაარსი. ამ სასწავლო კონტექსტში, პედაგოგის ამოცანაა, ერთი მხრივ, საჭირო თანმიმდევრობით, სისტემური მიდგომით შეარჩიოს ტექსტები და მეორე მხრივ, ორგანიზაცია გაუკეთოს კომუნიკაციურ აქტს, როგორც მოსწავლის, ავტორისა და პედაგოგის ცნობიერებათა ურთიერთქმედებას. ასევე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყოველ კონკრეტულ გაკვეთილზე ტექსტები არ შეიძლება იყოს მკაცრად დაპროგრამებული. გაკვეთილის განვითარების ლოგიკიდან გამომდინარე, ამა თუ იმ ტექსტების

გამოყენების აუცილებლობა შესაძლოა გაჩნდეს მოულოდნელად, სპონტანურად, რაც განპირობებულია დიალოგური სიტუაციის სპეციფიკით. დიალოგური სიტუაცია იქმნება (და ამაშია მთავარი განსხვავება გაკვეთილ-დიალოგსა და გაკვეთილ-საუბარს შორის) მოსწავლეთა რეაქციიდან, რომელიც წარმოიშობა მათთვის მოწოდებული ან მოპოვებული ფაქტების, აზრების, ფასეულობების საფუძველზე. ის, რასაკვირველია, პროგნოზირებულია, მოდელირებულია პედაგოგის მიერ, მაგრამ არ არის წინასწარ დაპროგრამებული, რადგან ამ შემთხვევაში აზრს კარგავს თავად დიალოგი, როგორც ორი თანასწორუფლებიანი ცნობიერების თავისუფალი ურთიერთობა კულტურის ზოგად ველში, სადაც აზრები არ წარმოადგენენ რაღაც გაქვავებულ წარმონაქმნებს, არამედ ყოველთვის იბადებიან რეცეფციიდან, ცნობიერებათა ურთიერთქმედებიდან.

დიალოგის ეს ორი სახე ხშირად ხორციელდება კონკრეტულ ტექსტში, რომელიც შეიცავს გარკვეული კულტურის ნიშნებს, სიმბოლოებს, კოდებს, კონცეფციებს. ამიტომ ბევრი გამორჩეული მხატვრული ნაწარმოები („კაცია, ადამიანი?!“, „ვეფხისტყაოსანი“, ალუდა ქეთელაური“, „ჯაყოს ხიზნები“) შეიძლება წაკითხულ იქნას იმ კონკრეტულ-სემანტიკური პლასტების პრიზმიდან, რომლებიც განაპირობებენ ნაწარმოების ფუნქციონირებას „დიდ“ დროში. კულტურულ-სემანტიკურ პლასტებს ავტორი ააქტიურებს განსხვავებული ხერხებით: სიუჟეტების, მიკროსიუჟეტების, მოტივების, სახეების, ციტატების, ალუზიების, რემინისცენციების, კულტურის განსხვავებულ ტექსტებთან დაკავშირებული მითოლოგიების, რელიგიური სწავლებების, ასევე ფილოსოფიის, ეთიკის, სოციოლოგიისა და პოლიტიკის სფეროდან მიღებული ცნობების შემოტანით.

დიალოგი კულტურის ძალთა ველში – ეს არის არა უბრალოდ ორი ან რამდენიმე სუბიექტის ურთიერთობა ერთიან ნიშანთა სისტემაში, არამედ მათთან თანაარსებობა როგორც მოცემულ კულტურაში, ასევე კულტურათა ძალთა ველში. ლიტერატურის მასწავლებლის ამოცანაა მხატვრული ტექსტების შერჩევის გზით ორგანიზაცია გაუკეთოს ამ დიალოგს მხატვრული ტექსტების საშუალებით და გაკვეთილის განმავლობაში შეინარჩუნოს დიალოგური სიტუაცია. ძალიან მნიშვნელოვანია დიალოგის გადატანა მოსწავლის შინაგან დიალოგში. შინაგანი დიალოგი მიმდინარეობს აღმქმელი სუბიექტის ცნობიერებაში, რომელიც თითქოს ითავისებს ერთდროულად რამდენიმე ცნობიერებას, მორიგეობით ახდენს მათ აქტუალიზაციას, გარდასახვას სხვადასხვა ეპოქისა კულტურის ადამიანთა მხატვრულ სახეებში, მათ შეპირისპირებას საკუთარ თავსა და საკუთარ დროსთან. იმისათვის რომ ეპოქა და კულტურა წარმოჩინდნენ საკუთარ ღირებულებით არეში, რეციპიენტმა აუცილებლად უნდა მოსინჯოს საკუთარ თავზე განსხვავებული სოციალური როლები: მეცნიერის, პოლიტიკოსის, ისტორიკოსის, არქიტექტორის, პოეტის, მხატვრის და ა.შ. დიალოგის გაკვეთილზე პედაგოგმაც აუცილებლად უნდა გამოიჩინოს თავი მოქმედების განსხვავებულ არენაზე: წაიყვანოს დიალოგი მკითხველის, მწერლის, კრიტიკოსის, ისტორიკოსის, ხელოვნებათმცოდნის პოზიციებიდან (შესაძლებელია, ამ დროს გამოვიყენოთ „როლური თამაშების“ ტექნოლოგიები).

მასწავლებლის ოსტატობა მდგომარეობს გაკვირვების, პარადოქსის, ძიების, ვინმეს მოსმენისა და კითხვების დასმის სურვილის სიტუაციების შექმნის უნარში. ვ.ს.

ბიბლერი ამ სიტუაციებს, რომლებშიც „იკვანძება წინააღმდეგობები და გაკვირვების წერტილები”(7,8), უწოდებს სიტყვების, რიცხვების, ბუნების, ისტორიის მომენტის, შემეცნების გამოცანებს. სიტყვის ხელოვნების შესწავლის სპეციფიკის გათვალისწინებით, ეს ჩამონათვალი შეიძლება ადვილად გავაგრძელოთ: სახელის, პორტრეტის, პეიზაჟის, ინტერიერის, ისტორიული პერსონაჟის, ადამიანის, სახის, სახლის, კოსმოსის და ა.შ. გამოცანა.

საბოლოოდ ყველაფერი შეიძლება იყოს გამოცანა, ყველაფერი, რასაც აქვს ფილოსოფიური ან ყოფითი მნიშვნელობა. ამასთან ერთად საჭიროა დაზუსტდეს, რომ გამოცანები იმპულსია არა მარტო აზრის, არამედ წარმოსახვის, ემოციური სფეროს გააქტიურებისაკენ, რაც საბოლოოდ ხელს უწყობს მოსწავლეებში რეცეფციულ-ესთეტიკური აღქმის უნარის განვითარებას.

დღეს საკმაოდ აქტუალურია ლიტერატურის სწავლების კულტუროლოგიურ კონცეფციაში საკითხი მოსწავლის კულტურული სივრცის მოწყობის შესახებ. ვფიქრობთ, მ.მ ბახტინისა და ვ.ს. ბიბლერის კულტურათა დიალოგის კონცეფციაზე დაყრდნობით, შესაძლებელია მეთოდურად დამუშავდეს ლიტერატურის სწავლებაში კულტუროლოგიური მიდგომის საკითხები და გაღრმავდეს თანმიმდევრული კონცენტრირების პრინციპით; ე.ი. სწავლისაკენ მიბრუნება უკვე გაცილებით მაღალ საფეხურზე, რაც საშუალებას იძლევა მთლიანობაში შენარჩუნებულ იქნას ლიტერატურული კურსების ტრადიციული სტრუქტურა და ამასთან ერთად მოხდეს სასწავლო პროცესის ორგანიზება, როგორც აღმასვლა მარტივიდან რთულისაკენ.

თანამედროვე დინამიურ სამყაროში სკოლას უკვე აღარ აქვს შესაძლებლობა მისცეს მოზარდს სიცოცხლის ბოლომდე გათვლილი განათლება. სწორედ ამიტომ განპირობებული გადასვლა ინფორმაციულიდან პროდუქტიულ სწავლებაზე, მეხსიერების სკოლიდან აზრის, გრძნობის, მოქმედების სკოლაზე (რაც სრულებით არ აკნინებს ცოდნასა და მეხსიერებას), გადასვლა თვითგანათლების მეთოდებისა და ხერხების, სწავლის უნარის დაუფლებაზე. სწორედ ამიტომ სკოლის, ლიტერატურის გაკვეთილების განახლების გზა გადის სამყაროს შემეცნებასა და გარდასახვაზე. აქედანაა ლიტერატურის გაკვეთილის შინაარსისა და ფორმის დიალოგურობის აუცილებლობა.

ცნობიერების უმნიშვნელოვანეს ღირსებად მიკროკონცეპტუალურ დონეზე ვლინდება ხელოვნების ნაწარმოების აღმქმელის უნარი აღმოაჩინოს საკუთარი ცხოვრების ასოციალური კავშირი კულტურულ-ისტორიული განზოგადებების უწყვეტ რიგში. რეციპიენტი თითქოს კეტავს საკუთარ თავზე კულტურას, მისი სამყარო ეხება კულტურის სამყაროს უსასრულობას, რის შედეგადაც ნებისმიერი მოვლენა აღიქმება, განიცდება და გაიზიარება როგორც ყოფიერების ნაწილი, როგორც კაცობრიობის ყოფის მომენტი. მოზარდი თითქოს ცხოვრობს ღია, უსასრულო სამყაროში, მასში ჩნდება სურვილი „მოიზომოს”, „მოირგოს” ესა თუ ის მხატვრული სამყაროები ან ეპოქები, იაზროვნოს მათი სახეებითა და სურათებით, „გადატყორცნოს” საკუთარი ყოველდღიური ყოფა მარადისობაში, იცხოვროს საუკუნეებში და კულტურებში. ცხოვრების სულიერი და ღირებულებითი შემეცნების მოთხოვნილება ვლინდება კულტურის სუბიექტის დაპირისპირებაში ყოველივე უტილიტარულთან, ბანალურთან,

ყოფითთან. ეს ყოფიერება სულიერებაში განსხვავდება განსაკუთრებული შთაგონებით, ე.ი. რეციპიენტის ქმედითი დამოკიდებულება სამყაროსთან, რომელიც ვლინდება ხელოვნების ნაწარმოების ნიმუშის გაცდის, აღქმის, გააზრების, შეფასების, ინტერპრეტაციის აუცილებლობაში, უმაღლესი ფასეულობების, აწმყოს მხატვრული ათვისების წყურვილში.

„მოზაიკური“ კულტურის გაფანტული ფაქტების მომხმარებლიდან მოსწავლე უნდა გადაიქცეს კულტურის ძალთა ველში მცხოვრებ და შემოქმედ სუბიექტად, მისი აქტიური, შემოქმედებითი ცნობიერება განაგრძობს ფორმირებას ამ დაუსრულებელ კულტურათა დიალოგში, რომელიც შეადგენს კაცობრიობის ისტორიის არსს.

ლიტერატურა:

1. მრევლიშვილი ნ.(2009): „პერსონაჟის სტრუქტურული ტიპის მოდალობის პრინციპისა და ინტერპრეტაციის საკითხისთვის“, ჟურნალი „სჯანი“, #10
2. Бахтин М.М. (1979): Проблемы поэтики Достоевского. М.,
3. Бахтин М.М.(1979): К переработке книги о Достоевском // Эстетика словесного творчества. М., С. 318.
4. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. С. 384.
5. ბრეგაძე კ.(2009): ჰერმენევტიკა და მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაცია, „სჯანი“, #10.
6. Библер В.С.(1991): От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в XXI век. М
7. Библер В.С.(1997): Диалог культур (философия, психология, педагогика) // Управление школой. Антология развивающего управления.. № 12. Март. С. 1–3.
8. Библер В.С(1988): Школа «диалога культур» // Советская педагогика.. № 11. С. 29–34.
9. Библер В.С.(1997): На гранях логики культуры. М.,
10. Библер В.С.(1991):Бахтин, или Поэтика культуры. М.,
11. Библер В.С. Школа диалога культур. Основы программы. Кемерово. 1992.
12. Бубер М.(1993. :Я и Ты, М.,
13. Гадамер Г.-Г. (1988): Истина и метод. М.
14. Лихачев Д.С. (1970):.Человек в литературе Древней Руси. М.,
15. Тюпа В.И.(1970): Онтология коммуникации // Дискурс. Новосибирск. 1998. № 5. С. 7.

Tamar Taliashvili

Dialogical Methods of Teaching Literature

Abstract

Methods of dialogical teaching are compatible with a new paradigm of literary education (text, author, reader).

Dialogical study of culture allows a student to perceive the universe as whole; feel, comprehend, understand connection of his/her own self to present, past, future and to the wholeness of spiritual culture.

According to the conception of dialogue between cultures a dialogue is carried out by means of different methods of comparison – in synchrony and diachrony.

It is a teacher's objective to organize an act of communication as interaction of perceptions of a student, an author and the teacher.

The logic and structure of a literary program are defined by texts and an internal structure of literature lessons are expressed by the content of discourses.

Dialogical situation is a pedagogical technology shaping a culture dialogue lesson (here is the main difference between a lesson-dialogue and a lesson-discussion). Such dialogical situation emerges from students' reactions on the basis of facts, concepts and values provided to students or acquired by them.

Dialogical situation is projected and simulated by a teacher, however it is not programmed preliminary, as otherwise, a dialogue itself as free communication between two conceptions of equal right in the general field of culture becomes senseless.

Skill of a teacher is expressed by his/her ability to create situations of surprise, paradox, exploration, listening and query.

Dialogue between cultures is carried out in a specific text which includes the features, symbols, codes, concepts of certain culture. That is why majority of fiction can be read through the prism of those specific semantic colors which promises a writing to remain functional in "the space" of time.

Author activates cultural and semantic colors by means of different methods, i. e. introducing topics, micro-topics, motives, characters, citations, allusions, reminiscences, mythologies related to diverse texts of the culture; also, presenting information obtained from religious teachings, as well as the fields of philosophy, ethics, sociology and politics.

Within the framework of the dialogue between cultures it becomes possible to resolve divinational and comparative problems by way of diverse internal and external textual comparison methods in synchrony and diachrony.

Key Phrases: Dialogue between Cultures, Text Interpretation, Hermeneutics, Teaching Methods, Dialogical Situation.

Eka Tkavashvili

Ilia Chavchavadze State University

Intercultural Dialogue and a Foreign Language Lesson

Foreign language learning means entering the foreign world, discovering different lifestyles and traditions and understanding values, mentalities different from your native culture. Thus, successful communication depends not only on the speech skills, but on the ability to understand and respect different cultural contexts.

National curriculum. 2007

Language is one of the main systems of symbols, with the help of which people interpret the surrounding world, i.e. language is one of the important components of culture. It is a means of expressing and explaining culture. Humans can perceive culture mainly by means of language. However, there are other non-verbal means of expression, such as cuisine, art, religion, music, dancing, etc.

The English language, as any language, is the indivisible part of culture. This interconnectedness is so important that culture shouldn't be ignored while learning a language, as only the mastery of language structures doesn't ensure the fact that a person will respect and appreciate different cultural contexts and any language and cultural identity different from theirs. In a foreign language lesson it is important for a student to acquire the skill to practically apply the knowledge of grammatical structures and vocabulary to relevant contexts, which takes place on the basis of target cultural information.

The natural link between language and culture makes culture the integral part of the language course. Language learning without culture is a lifeless thing. Language without cultural element turns into the memorization of grammar structures and lexical items, which is very boring for the learner. Culture studies enliven the language learning process.

Cultural awareness enhances a language learner's interest towards target language and culture. The more the learner finds out, the more s/he wants to learn. The reception of the information about the native-speakers and the knowledge of their mentality and traditions enables the learner to use the language adequately and effectively while communicating with the native speakers.

On a large scale understanding culture is of crucial importance for peaceful cooperation and economic growth of world nations. Understanding lifestyles of different nations is important to survive in the world of conflicting values. A foreign lesson which resembles united nations assembly, is an appropriate place for getting to know this or that culture. In multi-lingual classrooms cultural diversity reaches its peak and cultural cooperation is of vital importance. As is known, language is a method, which is used by people to denote objects and concepts of the surrounding physical and social world, that is, a group of words connected with each other by means of rules. As far as a foreign language is concerned, it is the dull process of replacing words and rules by other means in order to get the same meaning.

Such thinking can lead to the shaping of such a person who speaks fluently and is capable of talking in a foreign language, but is unable to grasp the social and philosophical content of the language. These people may develop the negative attitude towards native-speakers whose language they understand but whose values and beliefs they can't accept.

In order to avoid this problem it is necessary to understand the cultural dimension of the language. The language is a means of communication, apart from that it is “the representation system” for perception and comprehension. This function of the language provides us with verbal categories and prototypes, which determines the formation of the concepts and objects, with the help of which we experience reality.

One's own experience is primary in perceiving a different culture. People are never impartial to other cultures. They describe and appraise other cultures through the perspectives of their native culture. It's apparent, in this case no appraisal can be considered either objective or inaccurate. People put **an** individual interpretation on things, which is based on the specific understanding of culture and its perspectives. This point of view depends on “that” cultural environment where a person lives. In the process of socialization the interiorisation of relevant relationships, beliefs and the manner of behaviour take place. A person gains specific orientation determined by the cultural environment, which in turn has an effect on the system of perception, thinking and behaviour in the target language environment.

The modern approach to the role of culture differs from traditional approach. Nowadays it is important that a learner should be able:

To appreciate and respect individual differences

To experience language and cultural identity

To become aware of the originality of one's native culture and to appreciate it

To develop positive approach not only towards cultural but individual differences as well

To perceive target culture as the specific manifestation of the world diversity (National curriculum in foreign languages. 2006)

According to Scarcella and Oxford [Scarcella, 1992: 185] the following differences can be found between traditional and modern approaches:

Traditional approach	Modern approach
Culture is the deviation from language work.	Culture is a central feature.

The definition of culture is often limited and there is no room for individual perception and interpretation. It is the teacher's prerogative to introduce objectives for cultural awareness The knowledge of cultural differences or cognitive understanding is more important than social and emotional aspects of culture.	Culture includes behaviours, attitudes, implicit rules and their individual perceptions and interpretations. Students set themselves objectives for understanding culture Alongside the knowledge of cultural differences and cognitive understanding, the emotional and social aspects of culture are pointed out.

According to the above- given table, one of the important aims of foreign language teaching nowadays is:

- To develop the world outlook of language learners
- To compare existing experience with new culture
- To be able to perceive the experience of target culture and to compare it with the native culture
- To evaluate target culture peculiarities appropriately and respect them.

Language is a good means of perceiving the world. Language, thought and perception are interrelated. There exists a systematic link between those grammatical categories people use while talking and the manner a person understands the world and behaves. The nature of a certain language affects the thinking of the people speaking this language. This is Whorf's weak hypothesis. [Whorf.1956]. According to this hypothesis language teaching resembles the teaching of reality for language teachers. The teacher should instill in learners the ability to appraise and respect the characteristics of target culture. Otherwise it's difficult for the teacher and the learner to achieve the aim. Foreign language teachers should provide the learners with the skill to perceive the world in a different light. For instance, in Georgia an English or American teacher tells his or her pupils: Time is money. It's incomprehensible for a Georgian child, as s/he is from polychronic culture in contrast with his or her teacher, who represents monochronic culture, where it is a great requirement to manage time effectively. They respect their time and save other people's time this way.

It is important that a foreign language teacher should help language learners to understand this or that target language phenomenon. The learner should be equipped with the ability to perceive and appraise target culture not only on the basis of his or her own subjective opinions and native culture. S/he should have the right attitude towards the target culture.

With the help of the teacher the language learner should learn how to be tolerant towards the target culture which is quite different from his. The Georgian learner shouldn't be surprised that his or her American

host/hostess doesn't offer him or her fish and beer or cake and coffee three or four times. It doesn't imply that Americans are inhospitable. The Georgian learner should know not only the functional language necessary for offering but the fact that an American may not lay the table and treat us to a meal and repeat "Help yourself" hundreds of times.

As is known, understanding foreign culture takes place on different levels, starting from the level of stereotypes and finishing with the level of empathy. There are different levels between these two poles. Robin Scarcella and Rebecca Oxford cite Hanvey [1976, 1987] and point out four levels of cultural awareness:

First Level.

Facts, stereotypes and deficits

- English language learner may have stereotypes about the target culture, that is, such preconceived ideas, as:
- All Americans sit in big cars and talk loudly
- Americans drink beer and wear cowboy boots
- All Americans put their feet on the table

Level 2

Superficial perception of culture

At this level the learner notices more subtle traits and processes and may sometimes get disappointed. For instance, the English language learner will find out that American citizens are truly friendly!!! That is, interested in a real friendship. However, the language learner also discovers that an American's friendship is only superficial. As their invitation „Let's get together sometime“ might not be serious in most cases and might represent just some form of politeness. These discoveries may be misleading and annoying at times.

Level 3

In-Depth Comprehension

At this level the learner begins to understand cultural phenomena from the culture bearers' own frame of reference. The learner starts to accept this culture to a certain extent.

The learner already knows that the question *How are you?* Doesn't stand for the detailed and thorough description of the health condition and it is just a phrase for the initiation of the conversation. Proxemics, that is, the accepted distance between the interlocutors is different in Georgian and American cultures. According to Hall, American anthropologist and crosscultural specialist, the intimate space for the American is from 15 - 45 cm. Personal space between close friends- 45-120 cm. Social space between acquaintances is measured as 1,2- 3,6 metres, public-7,5 metres and even more, whereas this distance for Georgians is considerably smaller.

At the third level of cultural awareness the learner is already aware of this fact and doesn't intrude into the interlocutor's personal space.

Level 4

Empathy

This level is achieved through immersion in the culture. This process is called true acculturation by Schumann. [Schumann. 1978: 27-50]. Schumann proposed a model that involves the distance between the individual learner and the target culture. The smaller the distance, the more acculturation takes place. One of the characteristics of this level is the abundant use of slang and colloquialisms and following such cultural norms, as , for instance, celebrating holidays.

Undoubtedly, while teaching foreign languages the teacher's aim is not to achieve all the above-mentioned levels, particularly the fourth level. The main objective is to help the learner to go beyond the first level which leads to false generalizations and stereotypes. A foreign language learner should acquire not only superficial understanding of the target culture, but also in-depth comprehension to some extent. A good pedagogical tool is critical incidents, which the teacher presents as often as possible. Critical incidents are problem situations when the learners analyze the behaviour of the people in the target culture in a certain situation, evaluate this case and find the solutions to the problem. Such evaluation helps them to avoid the problems which might arise while communicating with the representatives of the target culture in the future.

One of the critical incidents presented below is an obvious illustration of the fact that one and the same phenomenon is perceived differently by the representatives of different cultures.

The lift is out of order

Nino: I am sorry but the lift is out of order.

Sharon: Who shall we talk to about it?

Nino: Who to talk to?

Sharon: Yeah. Who is in charge of this?

Nino: I haven't the slightest idea!

Sharon: You are living here, aren't you?

Nino: Yes, I am. But I have never called anyone.

This situation may be explained in the following way: Sharon is surprised that a person living in a block of flats doesn't know the person s/he has to address in case of emergency. Nino has no experience of dealing with these problems. The lift often breaks down in Nino's building. After a while somebody may get bored with walking up and down the building and takes over the matter. The lift starts functioning and Nino uses the elevator again. For Sharon who is the representative of the "doers" culture this thing is incomprehensible. Americans respond to the problem by doing. Their strong belief is that an individual can change the situation. In contrast, Nino's culture limits a person's action. Many problems seem just insurmountable for Nino, and any action is senseless. In case of a problem a person is waiting patiently.

In conclusion, I should point out that the comparison of cultures enhances curiosity and interest towards the target culture and excludes the possibility to ascribe either superiority or inferiority to any particular culture. This process enriches the learner's experience and raises his or her awareness of the true fact, that in spite of the globalization, cultural diversity exists in this world and they should be respectful of all cultures. In an idealistic situation the foreign language program should involve tasks on all cultural categories.

One of the important aims of foreign language teaching is to develop the learners' outlook on the basis of one's native culture and to compare the existing experience with the target culture; to equip the learner with the knowledge not only of the facts but to ensure the differentiated perception of the target culture experience and its comparison with one's native culture; to appraise and appreciate the target culture peculiarities. The foreign language learner will successfully communicate in this language if along with speech skills (speaking, listening, reading, writing) and language systems (pronunciation, orthography, grammar, vocabulary), s/he acquires the strategies to understand the target culture and its characteristics appropriately.

References

1. Hanvey, R.G.1987. *Cross-cultural awareness*. New York.
2. Neuliep J. 2005. *Intercultural communication: A contextual Approach*. Sage Publications, Inc.
3. Patrick R. Moran. 2001. *Teaching Culture. Perspectives in Practice*. Heinle & Heinle
4. Scarcella R. C., Oxford R. L. 1992. *The Tapestry of Language Learning*. Heinle & Heinle
5. Schumann, J.H. (1978). *The acculturation model for second language acquisition*, Washington DC. Center for Applied Linguistics.
6. Storti Craig. 1994 *Cross-cultural Dialogues*. Intercultural Press, Inc.

კა ტყავაშვილი

კულტურათმორისი დიალოგი და უცხო ენის გაკვეთილი

რეზიუმე

ენასა და კულტურას შორის ბუნებრივი კავშირი კულტურას ენის კურსის მნიშვნელოვან ნაწილად ხდის. ენის ათვისება ენის მატარებლების კულტურის შესწავლის გარეშე უსიცოცხლო საქმეა. ენა კულტურის გარეშე შეიძლება გადაიქცეს მხოლოდ და მხოლოდ გრამატიკული ფორმებისა და ლექსიკის შესწავლად, რაც, რასაკვირველია, მოსაწყენია შემსწავლელისათვის. კულტურის შესწავლა კი აცოცხლებს ენის შესწავლას.

კულტურის როლის მიმართ თანამედროვე მიდგომა განსხვავდება ტრადიციული მიდგომისგან, სადაც ხდებოდა მხოლოდ კოგნიტურ ასპექტზე ყურადღების გამახვილება. დღესდღეობით წინა პლანზე გადმოდის ენის სოციალური და ემოციური ასპექტები. უცხო ენის გაკვეთილზე ენის შემსწავლელმა უნდა შეძლოს მისი მშობლიური და შესასწავლი ენების შედარება და მათ შორის მსგავსებების და განსხვავებების გამოვლენა. მასწავლებლის მოვალეობაა, რომ შემსწავლელს აღუძრას პოზიტიური დამოკიდებულება როგორც შესასწავლი ენის და ქვეყნის კულტურის მიმართ, ასევე ასწავლოს მას მშობლიური კულტურული გარემოს თვითმყოფადობის, მისი განუმეორებლობის დაფასება და პატივისცემა.

Key words: Cultural awareness, target culture, native culture, stereotypes, critical incident

ნათელა ფარტენაძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

პრობლემის გადაჭრაზე დაფუძნებული სწავლების მეთოდი –კენ თანდებულიანი სახელის სინტაქსური კვალიფიკაციის გარკვევისას

პრობლემის გადაჭრაზე დაფუძნებული სწავლება არის პედაგოგიური მეთოდი, სადაც სასწავლო პროცესის შინაარსს წარმოადგენს სხვადასხვა სახის პრობლემური, წინააღმდეგობრივი სიტუაციები. მოსწავლეები ახალ ცოდნას იძენენ პრობლემის გადაჭრის პროცესში. ამ დროს შეიძლება ითქვას, რომ ერთდროულად ორი რამ ხდება: ცოდნის შეძენა და პრობლემის გადაჭრის უნარის განვითარება[ტყემალაძე, დალაქიშვილი, 2008, 118–120].

მოცემულ შემთხვევაში აღნიშნულ მეთოდს გამოვიყენებთ –კენ თანდებულიანი სახელის სინტაქსური კვალიფიკაციის საკითხის გარკვევისას.

პრობლემის გადაჭრა არის ძალიან რთული მოქმედება, რომელშიც მონაწილეობს სააზროვნო უნარ – ჩვევები, ემოციურობა და ნებისყოფა. *მოცემული თემიდან გამომდინარე შეიძლება დავსვათ ასეთი პრობლემა: წინადადების რა წევრი შეიძლება იყოს –კენ თანდებულიანი სახელი – ადგილის გარემოება თუ უბრალო დამატება?*

ჯერ გავარკვიოთ რა არის პრობლემური სიტუაცია?

პრობლემურ სიტუაციად ითვლება ისეთი მდგომარეობა, როდესაც ინდივიდმა არ იცის მოცემულ პირობებში როგორ მიაღწიოს მიზანს. პრობლემას გააჩნია ოთხი კომპონენტი:

1. მიზანი ანუ შედეგი;
2. მოქმედების ობიექტი;
3. მოქმედების ხერხები;
4. მოქმედების პირობები.

ამ ოთხი კომპონენტიდან ერთ-ერთი აუცილებლად უნდა იყოს უცნობი.

პრობლემის დასმის შემდეგ ვსვამთ კითხვებს გავლილი მასალიდან. კერძოდ, *გავიხსენოთ ადგილის გარემოებისა და უბრალო დამატების კითხვები?*

ადგილის გარემოება – სად? საიდან? საითვინ?...

უბრალო დამატება – ვისზე? რაზე? ვისთან? რასთან? ვისკენ? რისკენ?....

ჩამოთვლილ კითხვათაგან გამოვყოთ მხოლოდ –კენ თანდებულიანი კითხვები და შევუსაბამოთ ფორმები წინასწარ შეთავაზებული ტექსტიდან.

პრობლემური სიტუაციის შემადგენელ აქტივობებად შეიძლება ჩაითვალოს:

1. გადაწყვეტილების მიღება;
 2. საკითხის კვლევა–ძიება;
 3. ვითარებათა შედარება–შეპირისპირება;
 4. კანონზომიერების აღმოჩენა;
 5. ობიექტებზე შეხედულების შეცვლა;
- შეუთავსებელი იდეების აღმოფხვრა[ტყემალაძე, დალაქიშვილი, 2008,121].

როდესაც მოსწავლეებს ვთხოვთ გადაჭრან გარკვეული ტიპის პრობლემები, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ეს უნდა იყოს მათთვის დასაძლევია, ანუ მოსწავლისათვის ეს უნდა იყოს ისეთი სირთულის, რომ საინტერესო იყოს და არც მთლად შეუძლებელი. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსწავლეებს იმედი გაუცრუვდებათ საკუთარ ძალებში და არ გააგრძელებენ აქტიურად პრობლემის გადაჭრის მიმართულებით მუშაობას.

ფორმების ამოწერის შემდეგ ვაძლევთ მოსწავლეებს შემდეგ დავალებას: ცალკე დავაჯგუფოთ ისეთი –კენ თანდებულიანი ფორმები, რომლებშიც მიმართულება შეეხება ობიექტს (პირის ნაცვალსახელს, სულიერ არსებით სახელს, უსულოს, როცა გამოხატავს რაიმე საგანს, მასალას, სხეულის ნაწილს ან აბსტრაქტულ ცნებას). ასეთებია: შვილისკენ, დედისკენ, ჩემკენ, საყელოსკენ, ცხენისკენ, თითებისკენ, მტრისკენ, მოსულისკენ....

და ცალკე ისეთი ფორმები, რომლებშიც –კენ თანდებულიანი სახელი სივრცეში მიმართულებას გამოხატავს. როგორიცაა: სახლისკენ, შინისკენ, სოფლისკენ, მთისკენ...

პრობლემის გადაჭრის პროცესი შეიძლება აღიწეროს გარკვეული ციკლის სახით. თავიდან ყველაფერი იწყება პრობლემის ანალიზით. მოსწავლემ უნდა გაარკვიოს რა არის მისთვის ცნობილი და რას ეკითხება. თუ პრობლემა არის მრავალკომპონენტიანი, მაშინ მან უნდა დაშალოს ერთი დიდი საკითხი რამდენიმე ქვესაკითხად.

ფორმების დაჯგუფების შემდეგ ვსვამთ კითხვას, თუ რა კანონზომიერება აღმოაჩინეს.

ირკვევა, რომ –კენ თანდებულიანი სახელი უბრალო დამატებაა მაშინ, თუ ის სულიერი საგნის სახელს დაერთვის, ან მიემართება მოქმედების ობიექტს და არა სივრცეს.

პრობლემის გადაჭრით სწავლება განსხვავდება ჩვეულებრივი ახსნისაგან. ეს განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ როდესაც ბავშვი ახალ საკითხს ხსნის, მან იცის გარკვეული ხერხები და იყენებს მას მოცემულ შემთხვევაში. პრობლემის გადაჭრის დროს კი პირიქითაა, მოსწავლეს არ აქვს ნასწავლი რა ხერხით შეიძლება გადაჭრას ეს პრობლემა, მან იმ დროს უნდა გააკეთოს ამ ხერხის აღმოჩენა, ანუ პრობლემის გადაჭრით სწავლება გარკვეულ წილად დაკავშირებულია აღმოჩენებთან.

მოსწავლეებმა აღმოაჩინეს, რომ –კენ თანდებულიანი სახელი აბსოლუტურად ყველა შემთხვევაში არ არის ადგილის გარემოება. სადავო ფორმათა სწორი ანალიზისათვის მარჯვე საშუალებად გვევლინება ზემოთ შემოთავაზებული დაკვირვება–დასკვნები. გარდა ამისა, თუ ჩვენთვის საინტერესო ფორმას ორივე კითხვა (საიდან? ვისკენ?/რისკენ?) შეეწყობა, მაშინ უპირატესობა უბრალო დამატებას უნდა მიეცეს [ფეიქრიშვილი, 1996,125].

პრობლემის გადაჭრის მთავარი ეტაპი არის შესაძლო გადაჭრის გზების ალტერნატივების მოფიქრება. ამ დროს მოსწავლე ფიქრობს გაიხსენოს ის, რაც იცის ამ პრობლემასთან დაკავშირებით, მაგრამ მთავარი არის მაინც ის, რომ იგი აღმოაჩენს რაღაც ახალ გზას, ანუ ამ დროს მან კრიტიკულად უნდა შეხედოს იმას, რაც უკვე მოიფიქრა და განსაზღვროს, რომელი გზა არის უკეთესი ამ შემთხვევაში. იმ მომენტში, როდესაც მოსწავლე ფიქრობს იმაზე, თუ რა შესაძლო გზით შეიძლება გადაიჭრას ესა თუ ის პრობლემა, ძალიან მნიშვნელოვანია იგი არ იყოს კრიტიკულად განწყობილი და არ ფიქრობდეს იმაზე, თუ რა ნაკლი აქვს ამა თუ იმ ხერხს, ხოლო შემდგომ ეტაპზე პირიქით, ეს უფრო მნიშვნელოვანია, რომ დაინახოს რომელი ხერხია უფრო ეფექტური და რომელს აქვს სხვადასხვა ნაკლი.

–კენ თანდებულისანი უბრალო დამატება თუმცა საძებნია, მაგრამ არც ისე იშვიათია. თვით კითხვაც (ვისკენ? რისკენ?) მიგვანიშნებს პირმიუმართავ დამატებაზე, თუმცა მეტ-ნაკლებად დაჩრდილულია იგი იმის გამო, რომ უფრო გავრცელებულია ადგილის აღმნიშვნელი კითხვა (საითკენ?). თუ ამ ნიშანს გავითვალისწინებთ, მაშინ –კენ თანდებულისანი სახელი შეიძლება პირმიუმართავ დამატებადაც მოგვევლინოს. ასეთ დამატებას გადმოგვცემს ნაცვალსახელი და არსებითი სახელი [კიზირია,1982, 26; კოშორიძე, 1985,17].

იმის შემდეგ, როდესაც მოსწავლე შეარჩევს რომელიმე ხერხს, იმისთვის, რომ გადაჭრას პრობლემა, იგი ან გამოცდის, ან დაასაბუთებს, რატომ არის კარგი მის მიერ არჩეული ხერხი და წარმოადგენს საბოლოოდ პრობლემის გადაჭრის ხერხს სხვებისთვის გასაგები ფორმით.

იმის შემდეგ, რაც მოცემული პრობლემა გარკვეულია, გამოვიყვანოთ მოსწავლე და ვთხოვოთ თავად ახსნას მასალა.

პრაქტიკული გამოცდილება ცხადყოფს, რომ პრობლემური სწავლების დროს ყოველთვის არ არის აუცილებელი კლასი შეჯერდეს ერთ საბოლოო შედეგზე თუ დასკვნაზე. ცოდნისა და უნარ-ჩვევების შეძენისათვის მნიშვნელოვანია თავად მუშაობის პროცესი. პრობლემის გარშემო არგუმენტირებული და ლოგიკური მსჯელობა, მისი სხვადასხვა მხრიდან დანახვა და ემოციური დამოკიდებულება მოსწავლეს უფრო ღრმად აცნობიერებინებს მასალას. სასურველია მასწავლებლებმა ხშირად გაააზრებინონ მოსწავლეებს ის მოქმედებები, რომელსაც აკეთებინებენ.

ამრიგად, პრობლემის გადაჭრაზე დაფუძნებული მეთოდი არა მარტო სწავლის პროცესში დაეხმარება მოსწავლეებს, არამედ სხვადასხვა სახის სირთულის დაძლევაშიც.

ლიტერატურა:

1. კიზირია ანტ. მარტივი წინადადების შედგენილობა ქართველურ ენებში, თბ., 1982.
2. კოშორიძე ე. კვლავ ერთი სადავო საკითხის გამო: ქელს, 1985, №1–2.
3. ტყემალაძე რ. დალაქიშვილი ნ. სწავლება და შეფასება, თბ.,2008.
4. ფეიქრიშვილი ჟ. ქართული ენის სინტაქსი, ქუთაისი1996.

Problem-Based Teaching Methods while Discussing Syntax Qualification of the Names with Postposition “Ken”

Problem-based teaching is a pedagogical method, where the content of the educational process is different kind of problematic, controversial situations. Students acquire new knowledge of the problem in the solving process. At this time we can say that both of two things happen: the knowledge acquisition and problem solving skills development.

Problem solving is a very complicated action involving thinking skills, emotional state and determination.

Problematic situation is a situation where individuals do not know how to achieve goals in given conditions.

The main stage of solving the problem is to seek for possible alternative solutions. The moment when students think about what possible way can be set on for solving a certain problem, it is very important for student not to be critical and not think about disadvantages of the chosen way out. Though for the next step on the contrary, it is more important to single out more effective way from the imperfect ones.

Practical experience shows that in the process of teaching it is not always necessary for a class to agree on the final outcome or conclusion. The process of work is essential itself while obtaining Knowledge and skills. Logical arguments and discussions around the problem, considering it from various points of view as well as emotional attitude of students make them to comprehend the material much more deeply.

ოლღა ფაჩულია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

რეგიონალური ტურიზმის მენეჯმენტის სრულყოფის ასპექტები

თანამედროვე პირობებში ტურიზმი წარმოადგენს ბიზნესის მნიშვნელოვან სფეროს და მთელ მსოფლიოში აღიარებულია, როგორც შემოსავლების მიღების უდიდესი წყარო, სოციალურ-ეკონომიკური ფენომენი. საერთაშორისო ტურისტთა რაოდენობის ზრდა 1950 წლიდან დღემდე შეადგენს 7%-ს, შემოსავლების ზრდა 12%-ს. ტურიზმზე მოდის მსოფლიოს მშპ 11%, მსოფლიო ინვესტიციების 7%, მსოფლიო სამომხმარებლო ხარჯების 11%, ყველა საგადასახადო შემოსავლის 5%. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციები ორიენტირებულნი არიან საბაზრო მოთხოვნაზე, კონკრეტული მომხმარებლების სურვილებზე, ისეთი ტურების ორგანიზებასა და ტურისტული მომსახურების მიწოდებაზე, რომელზეც არსებობს მოთხოვნა და შესაბამისად, წარმოადგენს მოგების მიღების პოტენციურ წყაროს. ცხადია, საუკეთესო ეკონომიკური შედეგები აქვთ ინოვაციურ ფირმებს, რომლებიც სთავაზობენ ბაზარს ახალ ან გაუმჯობესებულ ტურისტულ პროდუქტებს, რაც დაკავშირებულია სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებით მართვის საერთო და სპეციფიკური ფუნქციების შესრულებასთან. ტურიზმის მენეჯმენტის მიზანია,

შექმნას მმართველობითი საქმიანობის სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს საუკეთესო საშუალებებით ადამიანთა სამოგზაურო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას. ამ სისტემის საშუალებით ტურისტულ ფირმას შესაძლებლობა ეძლევა, განახორციელოს ეფექტური ღონისძიებები საკვანძო სფეროებში (მარკეტინგი, ინოვაციები, ადამიანური რესურსები, სოციალური პასუხისმგებლობა და სხვ.) და მიიღოს სასურველი შედეგები.

ტურიზმის წარმატებული განვითარება ადექვატურად აისახება თითოეული რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. იქმნება ახალი სამუშაო ადგილები და დამატებითი შემოსავლები, ახალი გასაღების ბაზრები ადგილობრივი პროდუქციისათვის, ახალი პროფესიები და ტექნოლოგიები, მაღლდება რეგიონის მოსახლეობის ცხოვრების დონე, ვითარდება კავშირგაბმულობა და ტრანსპორტი, ვაჭრობა, ფართო მოხმარების საგნების წარმოება, მშენებლობა, სოფლის მეურნეობა, საკომუნიკაციო სისტემები და სხვა.

ტურისტებს ოდითგანვე იზიდავდათ საქართველოს ლამაზი ბუნება, მუდმივი თოვლით დაფარული კავკასიონი, კარსტული მღვიმეები, უნიკალური ძეგლები, ბორჯომ-ხარაგაულის, თუშეთის, ვაშლივანის, კოლხეთისა და მტირალას ეროვნული პარკები, შავი ზღვისპირეთის სანაპირო და სხვა. ბოლო პერიოდში ქვეყანაში შეიმჩნევა ტურისტების მზარდი ნაკადი, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს ტურისტული ორგანიზაციების სიმრავლეს.

საქართველოს ტურისტულ ინდუსტრიაში ფუნქციონირებადი კომპანიები - LEVON TRAVEL, EXOTOUR, CONCORD TRAVEL და სხვა, ტურისტებს სთავაზობენ მიმზიდველ ტურებს სხვადასხვა რეგიონში. ადამიანებს შესაძლებლობა ეძლევათ არა მხოლოდ დაისვენონ და დაივიწყონ ყოველდღიური პრობლემები, არამედ მიიღონ დაუვიწყარი შთაბეჭდილებები.

რეგიონალური ტურიზმის მენეჯმენტის მიზანს წარმოადგენს ადგილობრივი საქმიანი აქტივობის ზრდა, მოსახლეობის დასაქმების მაჩვენებლების მატება, რეგიონალური დისპროპორციების დაბალანსება, ენობრივი, სოციალური, კლასობრივი, რელიგიური ბარიერების მსხვრევა, ადგილობრივი ხელსაქმეობის, წესებისა და ტრადიციების შენარჩუნება. ტურისტული ფირმების მონაწილეობა შესაბამისი პროგრამების რეალიზაციაში ხელს შეუწყობს ტერიტორიის ეკონომიკურ და სოციალურ-კულტურულ განვითარებას, რაც უდავოდ წაადგება ტურისტულ ბიზნესს მომავალში. რეგიონალური ტურიზმის განვითარება უნდა იგეგმებოდეს ისე, რომ მისგან მიღებული სოციალურ-ეკონომიკური სარგებელი გავრცელდეს ადგილობრივი მოსახლეობის რაც შეიძლება ფართო მასაზე, რის შედეგადაც გაიზრდება ტურიზმის განვითარებით დაინტერესებულ ადამიანთა რიცხვი. ამ მხრივ საყურადღებოა ტურიზმის განვითარების საოჯახო პროექტები, რომელიც მაქსიმალურად აფართოებს ტურისტული ბიზნესით დასაქმებულ ადამიანთა წრეს.

რეგიონალური ტურიზმის მენეჯმენტის საკვანძო სფეროს შემადგენლობაში შედის ბუნებრივი რესურსები, რომელიც წარმოადგენს არა მხოლოდ ტურისტული ბიზნესის განვითარების ძირითად პირობას, არამედ მართვის ობიექტს ადამიანურ, მატერიალურ, ფინანსურ რესურსებთან ერთად. აუცილებელია მათი მიზანმიმართული ფორმირება, რეგულირება და კონტროლი. ამისათვის მენეჯმენტის სისტემაში უნდა არსებობდეს შესაბამისი მექანიზმი,

რომელიც ბუნებრივ რესურსებს მოაქცევს რეგიონის მმართველობაში და გამოიყენებს ტურისტული მიზნებისათვის ისე, რომ მიღწეულ იქნეს მაქსიმალური ეკონომიკური ეფექტიანობა. აქედან გამომდინარე, ტურისტული ფირმის ბიზნეს-გეგმის შედგენისას აუცილებელია:

რეგიონის ბუნებრივი რესურსების მახასიათებლების წარმოჩენა (მაგალითად, ნაკრძალი ტერიტორიის განაწილება შეზღუდვების მიხედვით ტურისტების ვიზიტისათვის, ტურისტული მარშრუტების ექსკურსიის მნიშვნელობის განსაზღვრა, ბუნებრივი ტერიტორიების პეიზაჟური და ვიდეოეკოლოგიური მახასიათებლები და ა.შ.), ბუნებისდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინება (მაგალითად, ტერიტორიის ეკოლოგიური გამტარიანობა, მოგზაურობისას ბუნებისთვის ზიანის მიმყენებელი ნივთიერებების გამოყენებაზე კონტროლი (შეზღუდვა ან სრული აკრძალვა), ტურისტული რესურსების კლასიფიკაცია და ტურისტებისთვის განსაკუთრებით მიმზიდველი ობიექტების განსაზღვრა, ალტერნატიული სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენება. ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია „კონკორდ ტრეველის“ მიერ შეთავაზებული მომსახურება „კონკორდ მოტორსის“ ტრანსპორტით უზრუნველყოფა. კომპანია გვაუწყებს, რომ „კონკორდ მოტორსი“ აქირავებს მანქანებს როგორც მძღოლების გარეშე, ასევე მძღოლებით, აკეთებს აეროპორტის ტრანსფერებს და მუშაობს არა მარტო თბილისის ტერიტორიაზე, არამედ მთელ საქართველოში. კომპანიის ავტოპარკი დაკომპლექტებულია სხვადასხვა მანქანებით (წარმომადგენლობითი კლასის მანქანები, ეკონომკლასის მანქანები, ჯიპი, ავტობუსი და სხვა). საყურადღებოა, რომ კომპანია ახდენს ჯიპის გაქირავებასა და ჯიპ-ტურის ორგანიზებას. იმის მიხედვით, რომ საქართველოს აქვს ბევრი მთიანი რეგიონი, უდაბნო, კომპანიის ჯიპები აღჭურვილია ყველა საჭირო და სპეციალური ინვენტარით.⁵

აუცილებელია ვიზიტორთა მომსახურებისა და საერთოდ, სერვისის დონის გაუმჯობესების, მომსახურების ოპერატიულობისა და მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფა. ტურის შეძენაზე მოქმედებს მრავალი ფაქტორი, მათ შორის - პერსონალის ურთიერთობა მომხმარებელთან. მომსახურების გაწევის დროს მეტად მნიშვნელოვანია, პერსონალმა იცოდეს ტურიზმის სფეროში არსებული საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტები, საერთაშორისო სტანდარტები, უცხო ენები, შეეძლოს ზუსტი და სწორი პასუხის გაცემა დასმულ შეკითხვაზე, გააჩნდეს ყველა ის ინფორმაცია, რომელიც შესაძლოა დასჭირდეს მომხმარებელს. პერსონალი უნდა იყოს კეთილგანწყობილი კლიენტის მიმართ, მომთმენი, ზრდილობიანი. ტურისტულ ფირმაში მეტად მნიშვნელოვანია კვალიფიციური კადრების ყოლა, აუცილებელია ვიზიტორთა მომსახურებისა და საერთოდ, სერვისის დონის გაუმჯობესების, მომსახურების ოპერატიულობისა და მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფა, ამიტომ საყურადღებოა ადამიანური რესურსების შერჩევისა და განვითარების საკითხი. ასე, მაგალითად, კომპანია CONCORD TRAVEL გიდების გადამზადების ინტენსიურ კურსზე იწვევს მსურველებს და წარმატებით დასრულების შემთხვევაში დასაქმებას სთავაზობს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ფირმაში მომუშავე გიდები მომზადებულნი არიან,

⁵ www.concordtravel.ge

როგორც ტურგიდები და ტურისტებისთვის საინტერესო საკითხებზე სრული ინფორმაციის მიწოდება შეუძლიათ ნებისმიერ ენაზე.⁶

მნიშვნელოვანია, რომ ტურისტულ პროდუქტს მინიჭებული ჰქონდეს სასაქონლო მარკა. მომხმარებლისთვის ტურისტული სერვისის სისტემა უნდა იყოს მეგობრული. ეს იმას ნიშნავს, რომ კლიენტს პრობლემების გარეშე შეეძლოს სისტემასთან ურთიერთქმედება, ანუ მისი საფირმო ნიშანი იყოს მკაფიო, სანიშნებლები - ადვილად გასაგები, მომსახურების პროცესი - ლოგიკური ეტაპებისაგან შემდგარი, ხოლო მუშაკები - ყველა კითხვის პასუხისთვის მზადყოფნა; სისტემა უნდა იყოს სიცოცხლისუნარიანი. მას უნდა შეეძლოს მოთხოვნის ცვლილებებისადმი ეფექტიანი გამკლავება.⁷

ტურისტული მომსახურება მოიცავს ყველაფერს, რასაც ტურისტი მოიაზრებს და რითაც სარგებლობს ის მოგზაურობის დროს. სამწუხაროდ, ტურისტები ხშირად ნეგატიურ გავლენას ახდენენ გარემოზე, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს ბუნების დასაცავად და შესანარჩუნებლად ტურიზმის მიზანმიმართული მართვის აუცილებლობას. რეგიონალური ტურიზმის მენეჯმენტი უნდა ხორციელდებოდეს ნაკრძალების სპეციალისტებსა და ადმინისტრაციასთან, საზოგადოებრივ ბუნებისდაცვით ორგანიზაციებთან, ტურიზმისა და ბუნების დაცვის რეგულირების სახელმწიფო ორგანოებთან მჭიდრო კავშირში. მნიშვნელოვანია ეკოტურიზმის მენეჯმენტის როლის გაცნობიერება, მისი თავისებურებების გამოვლენა დარგის სპეციფიკის გათვალისწინებით. ტურისტული ფირმის ხელმძღვანელებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმონ ეკოლოგიურ განათლებას, ქცევის ეკოლოგიური ნორმების დანერგვას, რათა ტურისტებმა გამოიჩინონ გულისხმიერი დამოკიდებულება გარემოს მიმართ. ტურისტული ფირმის მენეჯმენტი უნდა გამოდიოდეს ბუნების აქტიურ დამცველად ტურისტულ ტერიტორიებზე, რაც შესაძლებელია ეგრეთ წოდებული „მწვანე მარკეტინგით“ (მაგალითად, ბუნებრივი სიმდიდრეების რეკლამირებით), ტურისტებისთვის იმ ინფორმაციის მიწოდებით, თუ რა უარყოფითი შედეგები შეიძლება მოჰყვეს მათ უპასუხისმგებლო ქცევებს ბუნებაში, ეფექტური კომუნიკაციის დამყარებით ბუნებრივი ნაკრძალების ადმინისტრაციასთან.

უკანასკნელ წლებში გაიზარდა ტურისტულ საწარმოებს შორის ერთობლივი მუშაობის მნიშვნელობის როლი, რომლის განხორციელება შესაძლებელია ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ დონეზე.

ჰორიზონტალური კოოპერაცია წარმოადგენს ერთობლივ მუშაობას. აღნიშნულ სამუშაოს ასრულებენ ის საწარმოები, რომლებსაც გააჩნიათ თანაბარი ინტერესები ტურისტების განთავსების, მომსახურების, მედიატორულ, გამაჯანსაღებელ და სხვა სფეროებში. ბოლო დროს ჩამოყალიბებული კოოპერაციის შესაძლებლობა წარმოადგენს ფრანჩაიზინგულ სისტემას.

ვერტიკალური კოოპერაცია წარმოადგენს საწარმოებისა და ორგანიზაციების გაერთიანებას, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან ბაზრის ათვისებასა და სხვა დაწესებულებებზე დამოკიდებულების შემცირებისაკენ. მსგავსი ორგანიზაციების რიგს განეკუთვნება, ხშირ

⁶ www.concordtravel.ge

⁷ m.xarxeli. operaciuli menejmenti. Tb., 2010. gv. 142.

შემთხვევაში, ეროვნულ, რეგიონალურ და ადგილობრივ დონეზე შექმნილი სახელმწიფო ტურისტული ორგანიზაციები, რომლებიც დაკავებულნი არიან დასასვენებელი ადგილების მოწყობითა და ტურისტების განთავსებით. აღნიშნული ორგანიზაციები ხშირად ხვდებიან სხვადასხვა ინტეგრაციული ზემოქმედების ქვეშ საკუთარი სახელმწიფოს ეკონომიკის განვითარების დონის შესაბამისად. ისინი წარმოადგენენ, აგრეთვე, საწარმოების გაერთიანებას მოგზაურობისა და სასტუმროების სფეროში (მაგალითად, საჰაერო-სატრანსპორტო კომპანიები, რომლებსაც გააჩნიათ სასტუმროების ქსელი).

ტურისტული საქმიანობის დაგეგმვის საკვანძო ფაქტორს უნდა წარმოადგენდეს საბოლოო მომხმარებლის მოთხოვნები და სურვილები. ამასთან დაკავშირებით ტურისტული საწარმოს დისლოკაცია, ერთის მხრივ, განისაზღვრება ტურისტული პროდუქტის მომხმარებლის ძირითადი კონტინგენტის ადგილმდებარეობით და მეორეს მხრივ, რეკრეაციული რესურსების ადგილმდებარეობით.

ტურიზმის სისტემას საფუძვლად ორი ქვესისტემა უდევს: *ტურიზმის სუბიექტი* და *ობიექტი*.

ტურიზმის სუბიექტს წარმოადგენს ტურისტული ღონისძიების მონაწილე ან ტურისტი, რომელიც ეძებს საკუთარი მოთხოვნების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას სპეციფიკური ტურისტული მომსახურებების მიღების გზით. აღნიშნული მომსახურებების შეთავაზება ხდება ტურიზმის ობიექტის ხარჯზე.

ტურიზმის ობიექტად განიხილება ყოველივე ის, რაც წარმოადგენს ტურიზმის სუბიექტის (ტურისტის) მოგზაურობის მიზანს. ეს შესაძლოა იყოს ფართო ან ვიწრო სპეციალიზაციის ტურისტული რეგიონი ყველა მასში გაერთიანებული ტურისტული სტრუქტურით.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია ტურისტულ რეგიონს განმარტავს, როგორც ტერიტორიას, რომელსაც გააჩნია დასვენების, სასწავლო პროცესისა და გამაჯანსაღებელი ღონისძიებების ორგანიზებისთვის საჭირო სპეციალური ნაგებობებისა და მომსახურებების დიდი ქსელი, რომელსაც სერვისის შემთავაზებელი მიჰყიდის ტურისტს ან ტურისტთა ჯგუფს. ამრიგად, ტურისტული რეგიონი ერთი და იგივე დროს წარმოადგენს მოგზაურობის მიზანს, ტურისტულ პროდუქტს და კონკურენტუნარიან ობიექტს, რომელიც უნდა იმართებოდეს, როგორც სტრატეგიული მართვის ერთეული.

დამსვენებლისთვის მნიშვნელოვანია შემდეგი პარამეტრები: საცხოვრებელი ადგილი, ლანდშაფტი და ექსკურსია. ტურის დამთავრების შემდეგ, სასურველია, ტურისტულმა ფირმამ გამოიკვლიოს, თუ რა შთაბეჭდილება მოახდინა რეგიონში მოგზაურობამ მომხმარებელზე, გამოკვეთოს ნეგატიური მომენტები და შეეცადოს მათ გამოსწორებას.

ტურისტული რეგიონის სტრატეგიულ მიზანს უნდა წარმოადგენდეს ხანგრძლივი დროით კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა. დარგების (სასტუმროების, სატრანსპორტო და სავაჭრო დაწესებულებების), მათი ბაზრების, მოსახლეობისა და გარე სამყაროს ურთიერთქმედება უდიდეს გავლენას ახდენს რეგიონის კონკურენტუნარიანობაზე. პროდუქციის მიმართ ბაზრებს მაღალი მოთხოვნები აქვთ და ამით იძლევიან დარგების

მუშაობის სტიმულირებას და პირიქით - კონკურენტუნარიანი დარგები დაინტერესებულნი არიან ადგილებზე მომთხოვნი კლიენტების რაოდენობის შენარჩუნებასა და ზრდაში. ტურიზმისგან კარგი შემოსავლის მქონე დარგები ადგილობრივ მოსახლეობაში ქმნიან გარკვეულ დადებით აზრს. მოსახლეობა, რომელიც დადებითად არის განწყობილი ტურიზმის მიმართ საკუთარ რეგიონში წარმოადგენს სტუმართმოყვარეობის გარანტს, რაც აიოლებს ინოვაციური ტურისტული პროექტების რეალიზაციას. მოსახლეობის დადებითი და უარყოფითი დამოკიდებულება გარე ეფექტებისადმი აგრეთვე უდიდეს ზეგავლენას ახდენს რეგიონის კონკურენტუნარიანობაზე.

ტურისტული რეგიონი, როგორც კონკურენტული ერთეული მოიცავს:

- საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ სისტემას;
- ტურისტულ პოლიტიკას;
- გარე სამყაროს პოლიტიკას;
- ეკონომიკის ინტერესებს;
- სახელმწიფოს ინტერესებს;
- მოსახლეობის ინტერესებს;
- რესურსებს;
- ეკოლოგიურ სისტემას.

სახელმწიფო ორგანიზაციები ამუშავებენ საკუთარ რეგიონში ტურიზმის მხარდამჭერ საკუთარ პროგრამებს, რომლებიც ხელს უწყობს ტურისტული ინფრასტრუქტურის, დარგების, საკურორტო დაწესებულებების და სოციალური ტურიზმის განვითარებას. ამასთან, ეს ორგანიზაციები ახორციელებენ მარკეტინგს.

სხვადასხვა დონის ტურისტულ ორგანიზაციებს შორის მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობის განაწილების თვალსაზრისით (რაც ძალზე მნიშვნელოვანია ტურიზმის მენეჯმენტში) თითოეული მათგანისთვის შესაძლოა გამოიყოს შემდეგი ფუნქციები:

- შეთავაზების ფუნქციები, რომლებიც უნდა შეასრულოს ადგილობრივმა ან სუბრეგიონალურმა ორგანიზაციებმა;
- ინტერესების წარმოდგენის ფუნქციები, რომლებიც უნდა განხორციელდეს ერთი და იგივე გეოგრაფიული რადიუსის საქმიანობის მქონე ყველა დონის სახელმწიფო სტრუქტურის მქონე ორგანიზაციის მიერ.
- მარკეტინგული ფუნქციები, რომლებიც ყველა რეგიონში უნდა სრულდებოდეს მისი ცნობადობის, იმიჯის და ფინანსური შესაძლებლობების და მიხედვით.
- წამყვანი სფეროს შექმნისა და შენარჩუნების ფუნქცია, რომელსაც უნდა ასრულებდეს ყველა დონის ორგანიზაცია.

რეგიონალური ტურიზმის მენეჯმენტის სრულყოფის მიზნით, აუცილებელია შემდეგი:

- ადგილობრივი საკურორტო და რეგიონალური ტურისტული პოლიტიკის შემუშავება და შესრულება;
- ურთიერთმომგებიანი, მყარი თანამშრომლობის დამყარება დარგში ფუნქციონირებად ყველა კერძო და საჯარო ორგანიზაციას შორის;
- ტურისტული პროდუქტების სრულყოფა;

- ახალი ტურისტული პროდუქტების განვითარება და მომსახურების ხარისხის სრულყოფა;
- ინფრასტრუქტურის, ასევე კომუნალური მომსახურების და სამსახურების მოდერნიზაცია;
- სატრანსპორტო კომუნიკაციებში საერთო ინტერესების უზრუნველყოფა;
- ტურისტული თვითშეგნების ფორმირება;
- ტურისტულ რეგიონში კულტურული, ფოლკლორული, საზოგადოებრივი და სპორტული ცხოვრების ორგანიზება;
- ტურისტული ბიუროს საქმიანობის მართვა;
- ტურისტულ საქმიანობასთან დაკავშირებული მითითებებისა და საჩივრების განხილვა;
- ტურისტული წინადადების ფორმირებასა და კოორდინირებასთან დაკავშირებული ამოცანების შესრულება.

ამდენად, ტურისტული რეგიონის მდგრადი განვითარების ეტაპის მისაღწევად აუცილებელია ეკონომიკური და ეკოლოგიური მიმართულებების ორგანული ურთიერთქმედება, ტურისტული რეგიონის იმიჯის ფორმირება, უცხოელი ტურისტების მოზიდვაზე ორიენტირებული სარეკლამო ორგანიზაციების ფუნქციონირება, ჰორიზონტალური და ვერტიკალური კოოპერაცია.

რეგიონალური ტურიზმის მენეჯმენტი უნდა განხორციელდეს სახელმწიფო ორგანოებთან მჭიდრო კავშირში, რაც ხელს შეუწყობს ტურიზმის განვითარების დაგეგმვისა და ტურისტული პროდუქტის ეფექტიანობას.

ლიტერატურა:

1. შუბლაძე ვ., საქართველო და ტურიზმი. თბილისი. 2004
2. ხარხელი მ., ოპერაციული მენეჯმენტი. თბილისი. 2010

Olga Pachulia

Aspects of Improving Regional Tourism Management

Abstract

The author discusses targets, objectives and peculiarities of regional tourism management by taking account the specificity of the branch. The article offers a conclusion, that there are some necessary actions to get the stage of sustainable development: organic interactions of economical and ecological directions, formalize the image of regional tourism, balance the regional disproportion, maintain local traditions, function advertising organizations oriented to attract foreign tourists, cooperate vertically and horizontally.

The article suggests, that the management of regional tourism should be closely connected with governmental bodies to accomplice by planning the development and the realization of tourist product effectively.

Key words: Region, Tourism, Company, Management, Tour.

წარსულის ისტორიული კონსტრუქცია და ლიტერატურული რეპრეზენტაცია (XX საუკუნის 20-იანი წლების საქართველო)

ის, "რასაც ისტორია მოგვითხრობს, სინამდვილეში მხოლოდ კაცობრიობის გრძელი, მძიმე და აბდაუბდა სიზმარია" -- ამტკიცებდა შოპენჰაუერი⁸. მისთვის ცალკეული ინდივიდის ბიოგრაფია წარმოადგენს იმ "რეალურ" ჭეშმარიტი მნიშვნელობის მქონე არსებით ერთეულს, რომლის უბრალო "აბსტრაქციას" სწორედ ერები როგორც "კონფიგურაციები" უპირისპირდებიან და რეალობასა და მნიშვნელობას მოკლებულ გამოვლინებათა მიზაძვით ანარეკლ სამყაროს განასახიერებენ, ვინაიდან სიმრავლე შეიძლება იყოს არა არსი, არამედ მხოლოდ გამოვლინება. ნებისმიერ "მიკროკოსმოსში კი მთელი მაკროკოსმოსია ჩატეული"⁹. სწორედ ამ ლოგიკურ განსჯას ეფუძნება შოპენჰაუერისეული დასკვნა იმის შესახებ, რომ რამდენადაც "ხელოვნების მასალას იდეა, ხოლო მეცნიერების მასალას კი ცნება" წარმოადგენს¹⁰, ისტორია თვისობრივად განსხვავდება როგორც ხელოვნების ისე ფილოსოფიისაგან. შესაბამისად კი "კაცობრიობის არსის შემემეცნებისათვის მწერლობას მეტი სიკეთის მოტანა ძალუძს ვიდრე ისტორიას"¹¹.

ამ შემთხვევაში შოპენჰაუერი სრულიად იზიარებს "პოეტიკის" მეცხრე თავში გაცხდებულ არისტოტელესეულ პოზიციას იმის შესახებ, რომ განსხვავება ისტორიკოსსა და მწერალს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ "ისტორიკოსი იმის შესახებ მოგვითხრობს, რაც მოხდა, პოეტი კი იმის შესახებ, რაც შესაძლებელი იქნებოდა რომ მომხდარიყო" ანუ პოეზიის მიზანს "საზოგადოს", ხოლო ისტორიისა კი "ცალკეულის" ასახვა წარმოადგენს¹². შესაბამისად მისივე მტკიცებით: "ამიტომაცაა პოეზია უფრო ფილოსოფიური და წონადი, ვიდრე ისტორიოგრაფია"¹³.

სულიერი მოღვაწეობის სხვადასხვა სფეროთა სწორედ ამგვარი ხარისხობრივ-შეფასებითი რანგირება იქცა მოგვიანებით ესთეტიკის იმ უმნიშვნელოვანესი ასპექტის საფუძველად, რასაც certamen artium (ხელოვნების დარგთა შორის მეტოქეობა), მოგვიანებით კი ინტერმედიულობის პრობლემა ეწოდება. ანტიკური მითოლოგიის

⁸ Schopenhauer A. (1979): Die Welt als Wille und Vorstellung: in: Sämtliche Werke, Insel-Verlag, Leipzig. Bd.II, S.568

⁹ იქვე

¹⁰ Schopenhauer A. (1979): Die Welt als Wille und Vorstellung: S.567

¹¹ Schopenhauer A. (1979): Die Welt als Wille und Vorstellung: S.563

¹² Aristoteles (1979): Poetik. Verl. Philipp Reclam jun. Leipzig, S.35

¹³ იქვე

ხელოვნების მფარველი მუშების მეურვეობის ქვეშ მყოფი დარგების ამგვარი ურთიერთგაჯიბრება, ჯერ კიდევ ანტიკური ეპოქიდან რომ იღებს სათავეს, ხოლო შემდეგ კი კანტისა და ჰეგელის მოძღვრებაში კვლავ განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს, მოგვიანებით შოპენჰაუერის ფილოსოფიაში იკავებს ერთ-ერთ უმთავრეს ადგილს. სწორედ შოპენჰაუერის შემოქმედებაში ხედავს ამგვარი დარგთაშორისი დავის მორიგების წარმატებულ მცდელობას, ცნობილი შვეიცარიელი ისტორიკოსი და თანამედროვე კულტუროლოგიის ფუძემდებელი, იაკობ ბურკჰარდტი, ვისთვისაც პოეზია "თავადაა უძველესი ისტორია"¹⁴. სწორედ შოპენჰაუერის მოძღვრებაზე დაყრდნობით აყენებს ბურკჰარდტი ეჭვქვეშ "ისტორიის ფილოსოფიას" და მას მითოლოგიის სფეროდენ მეტად მოხდენილ სახელსაც უძებნის. "ისტორიის ფილოსოფია" მისთვის არის "კენტავრი" და ერთგვარი *contradictio in adjecto*, რადგან ისტორია როგორც კოორდინირება "არაფილოსოფიაა" (*Nichtphilosophie*), ხოლო ფილოსოფია კი როგორც სუბორდინირება "არაისტორიაა" (*Nichtgeschichte*)¹⁵. გამომდინარე იქედან, რომ შოპენჰაუერისთვის მთელი სამყარო ნება და წარმოსახვაა, შესაბამისად, ხელოვნება როგორც ამ "ნების ხილულობა" მისთვის თავისებურ *Camera obscura*-დ იქცევა, რომელსაც ევალება იზრუნოს ამ "ნების ხილულობისა" და საგნების უკეთეს, უფრო მკვეთრ და ცხად გამოსახულებაზე ანუ მოწოდებულია გახდეს ერთგვარი "თამაში თამაშში, სცენა სცენაზე 'ჰამლეტში'"¹⁶.

მიუხედავად "ისტორიის ფილოსოფიის" მიმართ იაკობ ბურკჰარდტის სკეპტიკური დამოკიდებულებისა, რასაც თავის დროზე შოპენჰაუერის მიერ ჰეგელის მოძღვრების "ცრუფილოსოფიად" (*Afterphilosophie*)¹⁷ გამოცხადება უძლოდა წინ, შვეიცარიელი კულტურის ისტორიკოსი ამ "კენტავრს" ბოლომდე გასაწირად მაინც ვერ იმეტებს და ღვაწლსაც უფასებს. პირველ რიგში კი მას სწორედ "ისტორიაში მარილის" შეტანის¹⁸ გამო ემადლიერება და ამ კონტექსტში უწინარესად მოიხსენიებს ჰერდერს, კაცს, ვინც თავის დროზე კულტურისა და ხელოვნების ისტორიულ გაგებას ჩაუყარა საფუძველი.

"ასობით ერი გამომყავს სამზეოზე ჩემი მანტიის ქვეშ შეფარებული",¹⁹ ასე ხატოვნად წერს ჰერდერი ერთ-ერთ ადრესატს მისი ცხოვრების უმთავრეს ნაშრომზე ("იდევნი კაცობრიობის ისტორიის ფილოსოფიისათვის") მუშაობის პეროდში. მართლაც, ამ დიადი წიგნის ფურცლებზე თითქოს "კუდიანთა ქვაბში" ერთად მოიყარა თავი

¹⁴ Burckhardt J. (1978): *Weltgeschichtliche Betrachtungen*, hrsg. Von R.Marx, Alfred Kröner Verl. Stuttgart, S.72

¹⁵ Burckhardt J. (1978): *Weltgeschichtliche Betrachtungen*, S.4 შდრ. ამასთან დაკავშირებით შოპენჰაუერის მოსაზრება: Schopenhauer A. (1979): *Die Welt als Wille und Vorstellung*: Bd.II , S.564

¹⁶ Schopenhauer A. (1979): *Die Welt als Wille und Vorstellung*: Bd.I, S. 372

¹⁷ Schopenhauer A. (1979): *Die Welt als Wille und Vorstellung*: Bd.II , S.567

¹⁸ Burckhardt J. (1978): *Weltgeschichtliche Betrachtungen*, S.6

¹⁹ Herder J.G., *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1978): in: *Werke in 5 Bänden*, hrsg. von den Nationalen Forschungs- und Gedenkstätten der Klassischen Deutschen Literatur in Weimar, Berlin/Weimar, , Bd. 4, S.469

სხვადასხვა ერმა თუ ათასი ჯურის "ველურმა ტომმა" (wahrer Hexenkessel wilder Nationen)²⁰. მრავალი ათწლეულის შემდეგ ეს ჭრელ-ჭრელი მრავალხმიან-მრავალენოვანი ბრბო, ერთგვარ გრძნეულ ფერხულში ჩაბმული განაგრძობს "მიცვალებულთა როკვას" (Totentanz) გასული საუკუნის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მწერლის, თომას მანის, ლიტერატურულ ტექსტში აღწერილი ინტერნაციონალური სანატორიუმის გარემოში. ამ კონტექსტში კი ნიშანდობლივია ის, რომ "ჯადოსნურ მთაში" მოთხრობილი "ამბავი" უბრალოდ მთავარი გმირის, ჰანს კასტორპის, თავგადასავალი არ არის. აქ ამბივალენტური გერმანული ცნება Geschichte უფრო ბერძნულ-ლათინური historia-ს როგორც კაცობრიობის მიერ განვლილი გზის ეკვივალენტურად გაიაზრება ანუ, როგორც narrative=თხრობა და ამავდროულად, როგორც Weltbegebenheit-მსოფლიო ისტორიული ხდომილება, რაც კიდევ უფრო აშკარადაა გამოხატული რომანის სხვადასხვაენოვან თარგმნელ ვერსიებში. მაგალითად, ქართულენოვან ტექსტში: "ამ ამბის (die Geschichte) შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, როგორც იტყვიან, მას უკვე ისტორიის კეთილშობილი ჟანგიც აქვს მოკიდებული (mit historischem Edelrost überzogen) და თხრობისას უეჭველად წარსული დროის ფორმები უნდა მოვიშველიოთ"²¹. მწერალი რომანის წინათქმაში პირველივე აბზაცში ახერხებს ჰანს კასტორპისეული თავგადასავლის ისტორიულ კონტექსტში მოქცევას, რაზეც სიტყვების "ამბავი" (die Geschichte) და "ისტორიული" (historisch) ერთ წინადადებაში მოქცევა მიუთითებს. ისტორიზმის მეთოდის გამოყენება კი მხოლოდ მისი ეპოქის უახლოეს წაესულს არ ეხება. თომას მანისეული რომანი ჰერდერისა და ჰეგელის მსოფლიო ისტორიის ფილოსოფიისათვის სრულიად თავისებური, სპეციფიკურ-მხატვრული სამყაროს მოდელის დაპირისპირების მცდელობაა. ესაა ხელოვანის, მოთხრობელის "ნამყო დროის ამ დუდუნით შემლოცველის"²², ერთგვარი გაჯიბრება ფილოსოფოსთან, მითოსისა ლოგოსთან. თანაც ამ პოეტურ-ფილოსოფიური ურთიერთგაჯიბრების გადაკვეთის წერტილს ისტორია წარმოადგენს. სწორედ ისტორიის, როგორც სხვადასხვა ეპოქებისა და კულტურულ სამყაროთა ურთიერთდაპირისპირების ერთგვარი საფეხურებრივი მონაცვლეობის ჰეგელისეული "ღვთიური პროცესის" სახით წარმოდგენა აახლოვებს თომას მანისეულ ლიტერატურულ ტექსტს ისეთ მოაზროვნეთა (ცხადია პირველ რიგში იგულისხმება ჰეგელი) ნაშრომებთან, ვისთანაც შოპენჰაუერისა და ნიცშეს ესოდენ ერთგულ მიმდევარს თითქოს საერთო არაფერი უნდა ჰქონოდა.

²⁰ Herder J.G., Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit (1778): Bd. 4, S.469

²¹ მანი თ. (1978): ჯადოსნური მთა, თარგმნა დალი ფანჯიკიძემ, "საბჭოთა საქართველო", თბილისი, ტ.1, გვ. 27

²² იქვე Said E. (2007): Culture and Imperialism, Vintage Books, London, p. XIII

ოღონდ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვითაა უჩვეულო და უცნაური, რადგან სწორედ ისეთ მოაზროვნეს, როგორიც ნიცშე იყო, შეეძლო ეჩვენებინა თომას მანისთვის ის აბსოლუტური თავისუფლების გზა, რომელიც მოაზროვნესა და შემოქმედს არანაირად არ ზღუდავს მეთოდის არჩევისას და საშუალებას უტოვებს მკაცრად განსაზღვრული ფილოლოგიური მეთოდი სრულიად შეუბოჭავი ფილოსოფიური გონებაჭკრეტიით სპეკულაციით ჩაანაცვლოს. ამ ხერხით მიიღწევა პრობლემისადმი იმგვარი მიდგომა და განისაზღვრება საკითხის ხედვისა და განსჯის იმდაგვარი წესი, როცა ძნელია გაატარო მკვეთრი გამმიჯნავი ზღვარი ფილოსოფოსს, მეცნიერსა და ხელოვანს შორის.

ისტორიზმის ასპექტის გამოსაკვეთად საგულისხმოა ის გარემოება, რომ "ჯადოსნურ მთაში" ურთიერთსაპირისპირო ეპოქათა და სამყაროთა პრინციპების მატარებლებად სხვადასხვა ეროვნების პერსონაჟები გვევლინებიან. სამყაროს ერთგვარ ცენტრს და ღერძს (axis mundi) კი ერთი "უბრალო" გერმანელი ყმაწვილი კაცი, ჰანს კასტორპი, განასახიერებს, რომლის გარშემოც რა ფერისა და შეფერილობის (in was für Tinten und Abschattungen) საზოგადოება არ ირეოდა იმ ჭეშმარიტად ინტერნაციონალურ სამკურნალო დაწესებულებაში, სადაც ექიმებს მრავალ ენაზე უწევდა "მჭერმეტყველება" (in vielzüngiger Redensartlichkeit)²³. ამ ახალგაზრდა გმირის მეტად ამბივალენტური მხატვრული სახის მრავალ ფუნქციათაგან ერთ-ერთი უმთავრესის მიგნებასა და გამოვლენას ჰეგელის "მსოფლიო ისტორიის ფილოსოფიის" ცნობილი მეტაფორა აადვილებს: "ერის გონის სუბსტანციონალობა (das Substantielle des Volksgeistes) უნდა განიხილებოდეს როგორც ჰერმესი, რომელიც სულებს მიუძღვება მიწისქვეშეთში"²⁴. საქმე ისაა, რომ ჰანს კასტორპი, როგორც ჰერმესის თითქმის ყველა ფუნქციის მატარებელი (ჰერმეს ფსიხოპომპოსი, ჰერმეს ტრისმეგისტოს აგათოდემონი) უდაოდ იმ უმნიშვნელოვანესი ფუნქციის მატარებელიცაა, რაც მას ჰეგელისეული ისტორიის ფილოსოფიის თვალსაზრისით, ჰერმეს-მერკურიოსად აქცევს. აქედან გამომდინარე კი, იგი "ერების წინამძღოლად" მოგვევლინება და შესაბამისად, მსოფლიო ისტორიული ქმნადობის გონი და იდეა ხდება.²⁵

ამრიგად ჰეგელთან მსოფლიო ისტორიული ქმნადობის გონი და იდეა ანთროპომორფული ღვთაების, ოლიმპოს პანთეონის უძველესი და უნივერსალურად მრავალმხრივი ღმერთის, ჰერმესის, სახით მოგვევლინება. ოღონდ ნიშანდობლივია ის გარემოება, რომ მის ფილოსოფიაში სხვადასხვა კულტურულ სამყაროთა და ეპოქათა მეტაფორიზირება ამით არ შემოიფარგლება. კულტურულ-ისტორიულ საფეხურთა ურთიერთმონაცვლეობის "ღვთიური პროცესი", სადაც ყოველი მომდევნო საფეხური მოხსნილ-შენახული (aufheben) წინამორბედი საფეხურის გარდაქმნილ სახესხვაობას და

²³ Mann Th., (1956): Der Zauberberg, Gesammelte Werke, Aufbau-Verlag, Berlin, Bd.2, S.774

²⁴ Hegel G.W.Fr., (1970): Vorlesungen über die Philosophie der Weltgeschichte, Akad.-Verl., Berlin, Bd.1, S.122

²⁵ ამ საკითხთან დაკავშირებით უფრო დაწვრილებით იხ. ფირცხალავა ნ. (1991): Teza-antiTeza-sinTezis problema Tomas manis „jadosnur mTaSi“ // „literatura da xelovneba“, Tbilisi, №5, გვ. 127-152

უფრო მაღალ ფორმას წარმოადგენს, ადამიანის ფიზიკური ასაკის ანალოგიითაა წარმოჩენილი.

ამ მოვლენის გარკვეული კულტურულ-ფილოსოფიური ტრადიციის კონტექსტში განხილვა კი პრობლემის სრულიად ახლებური გაანალიზების წინაპირობას ქმნის და მის სიღრმისეულ გააზრებას აადვილებს. ამრიგად, თუკი გაზიარებული იქნა დებულება, რომ კულტურის ისტორიის უმნიშვნელოვანეს ასპექტს კაცთა მოდგმის მიერ საკუთარი ყოფიერების, როგორც ისტორიული პროცესის გაცნობიერება წარმოადგენს, მით უფრო მისაღები უნდა გახდეს ის გარემოება, რომ ისტორიზმის სულისკვეთებით გამსჭვალული ცნობიერებისთვის კაცობრიობის ისტორიული ყოფიერება, ანუ თავად ისტორია, კულტურის ისტორიის იდენტურად გაიაზრება; ხოლო ისტორიული ყოფიერების არსი, რომელიც კულტურის ისტორიის იგივეობრივია, შეიძლება განისაზღვროს, როგორც მუდმივი ბრძოლა თანდაყოლილსა და შეძენილს, საკუთარსა და უარყოფილს შორის. ოღონდ ეს ბრძოლა კულტურის ისტორიასა და ფილოსოფიაში ძალიან ხშირად ესთეტიზირებულია. საგულისხმოა, რომ სხვადასხვა კულტურულ სამყაროთა და ეპოქათა ურთიერთდაპირისპირება და ურთიერთმონაცვლეობა მეტაფორიზაციის წყალობით ხან ჰეგელისეულ ყაიდაზეა გაიგივებული ადამიანის ბუნებრივ ასაკთან, როგორც "გონის განფენილობა დროში" (*Auslegung des Geistes in der Zeit*)²⁶, ხან ჰერდერისეული სამი დინების (ორიენტიდან, აზიის ჩრდილოეთიდან, ამერიკიდან) მეტაფორის სახითაა წარმოდგენილი, რაც ალჰეზის მიერ შუაზე გახლეჩილი ევროპული ყოფის, ზნეობის, ხელოვნების და რელიგიის ფორმასა და წესს განსაზღვრავს²⁷. ხან წელიწადის დროებთან (შპენგლერი), ხან კი ოლიმპიური პანთეონის ღვთაებებთან ავლენს კავშირს. ამრიგად ისტორიის კულტურფილოსოფიური სისტემატიზაცია ხშირად კულტურფიზიონომისტური განსაზღვრების მიებად იქცევა და უმეტეს შემთხვევებში გარკვეულ სიმბოლიკურ, პირობით ფორმას იძენს და მოხდენელ მეტაფორად მოგვევლინება.

მეტაფორიზაციის ხერხი თავად ჟამთააღმწერლის, ისტორიკოსის ხელობის მიმართაც მეტად ოსტატურად იქნა გამოყენებული მეოცე საუკუნის ისტორიული მეცნიერების ისეთ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებაში, როგორიც "ანალების სკოლაა". ისტორიოგრაფიაში ამ სრულიად ახალი მეთოდოლოგიისა და პრაქტიკის (*nouvelle histoire*) ერთ-ერთი დამფუძნებლის, მარკ ბლოკის ხატოვანი გამონათქვამის თანახმად, "კარგი ისტორიკოსი ლეგენდის კაციჭამიას ჰგავს", რომელმაც იცის, რომ მისი მსხვერპლი სწორედ იქ არის, საიდანაც "ადამიანის სუნი სცემს" (*Le bon historien, lui, ressemble à l'ogre de la légende. Là où il flaire la chair humaine, il sait que là est son gibier.*)²⁸

²⁶ Hegel G.W.Fr., (1970): *Vorlesungen über die Philosophie der Weltgeschichte*, Bd.1, S.154

²⁷ იხ. Herder J.G., (1978) *Journal meiner Reise im Jahre 1769*, in: *Werke in 5 Bänden*, hrsg. von den Nationalen Forschungs- und Gedenkstätten der Klassischen Deutschen Literatur in Weimar, Berlin/Weimar, , Bd. 1, S. 280.

²⁸ Bloch M (1952): *APOLOGIE POUR L'HISTOIRE OU MÉTIER D'HISTORIEN*, Cahier des Annales, 3. Librairie Armand Colin, Paris, 2e édition, p.18

”ისტორიის აპოლოგიაში” ბლოკი სვამს ასე ხშირად გამეორებულ შეკითხვას ისტორიის, როგორც ადამიანის დროში ცხოვრების შემსწავლელი მოძღვრების შესახებ, ”მეცნიერებაა” იგი თუ ”ხელოვნება”? (Est-elle « science » ou « art » ?) ²⁹ და მიდის იმ დასკვნამდე, რომ ისტორიას ყველა სხვა დარგისგან ”მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ესთეტიური სიამოვნება” (L’histoire, {...}, a ses jouissances esthétiques propres, qui ne ressemblent à celles d’aucune autre discipline)³⁰ გამოარჩევს, რაც უწინარესად მის სრულიად განსაკუთრებულ ენასა და სიტყვიერ ტონში ”ზუსტი ფერის” (juste couleur dans le ton verbal)³¹ ძიებაში მდგომარეობს.

ამ კონტექსტში კი ალბათ უთუოდ გამორჩეულ მნიშვნელობასა და დატვირთვას იძენს კვლევის მკვეთრად გამოხატულ ინტერდისციპლინარული ხასიათი. საქმე ეხება იმ მიმართებების დადგენას, რასაც საზოგადოდ ისტორიოგრაფია ავლენს ისეთ მომიჯნავე სამეცნიერო დისციპლინებთან, როგორიცაა ვთქვათ, ლიტერატურათმცოდნეობა, ფილოსოფია, სოციოლოგია, კულტუროლოგია, ფსიქოლოგია, ხელოვნებათმცოდნეობა; მაგრამ ამ ზოგადი კონტექსტის გათვალისწინებით, კონკრეტულ შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა შედარებითი კვლევის იმ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს, რასაც ლიტერატურისა და ისტორიის ინტერფერენციის საკითხი წარმოადგენს და, რისი გათვალისწინებაც სრულიად შესატყვისი და ადეკვატური ისტორიოგრაფიული და ლიტერატურული ტექსტების შეპირისპირებითი ანალიზის საფუძველზეა შესაძლებელი. ამ გადასახედიდან კი სწორედ ”ნარატივი” აღმოჩნდება ყურადღების ცენტრში. ისაა გადამწყვეტი და ამოსავალი წერტილი, რაზეც ერთნაირი ინტენსივობითაა კონცენტრირებული ”მკვლევრთა და მწერალთა” (explorers and novelists)³² ინტერესი. ნარატივი ანუ სამყაროს ამა თუ იმ კუთხის ამბის თხრობა ერთი მხრივ, ”ნარატივის უფლებამოსილებასაც” (power of narrate), მეორე მხრივ კი, სხვა ნარატივთა დაბლოკვის (to block other narratives) უნარსაც გულისხმობს, რაც შედარებითი კვლევის მეთოდის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენლის, ედვარდ საიდის, თვალსაზრისით კულტურისა და იმპერიალიზმის რთულ ურთიერთმიმართებათა მთელ სისტემას განსაზღვრავს. აქ ძნელია არ გაგახსენდეს მის მიერ ესოდენ ენთუზიაზმით გაზიარებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ”თავად ერები არიან ნარატივები” (nations themselves are narrations).³³

ქართულ კულტურასთან მიმართებაში კვლევის ამგვარი კომპარატიული მეთოდის გამოყენება, რომლისთვისაც ნიშანდობლივია ვიწრო დარგობრივი ჩარჩოების მიუღებლობა და ლტოლვა დისციპლინათაშორისი საზღვრების რღვევისა და მოშლისადმი, აშკარად ხელს შეუწყობდა გასული საუკუნის დასაწყისის ისტორიული რეალობის უკეთ გააზრებას. ამ თვალსაზრისით ალბათ გამორჩეულ ინტერესს იწვევს ის

²⁹ იქვე

³⁰ Bloch M (1952): APOLOGIE POUR L’HISTOIRE OU MÉTIER D’HISTORIEN, p.8

³¹ Bloch M (1952): APOLOGIE POUR L’HISTOIRE OU MÉTIER D’HISTORIEN, p.18

³² Said E. (2007): Culture and Imperialism, Vintage Books, London, p.XIII

³³ იქვე

რეალობა და ცვლილებები, რაც გასული საუკუნის პირველი ნახევარს მოჰყვა ქვეყნის ისტორიულ და კულტურულ განვითარებაში. საქართველოსთვის XX საუკუნის 20-იანი წლები ის პერიოდია, როდესაც სწორედ ლიტერატურულ ტექსტებში დაფიქსირდა ის უჩვეულო რხევები, რომლებიც კონკრეტული ეპოქის ზედაპირს მიღმა იმდროინდელი ისტორიოგრაფიისთვის ნებისთი თუ უნებლიედ პრაქტიკულად უხილავი და აღუწერადი დარჩა. პირველ ყოვლისა ლიტერატურულ ტექსტებში იჩინა თავი და მხატვრული სიტყვის ერთგვარი სეისმოგრაფიული ზემოქმედებით დაფიქსირდა ის ეპოქალური რყევები, რომელთაც ამ კონკრეტულ ისტორიულ დროში ადამიანთა ცხოვრების წესში იმგვარი ცვლილებები მოჰყვა, რასაც მანამდე საყოველთაოდ აღიარებული ნორმებისა და პარადიგმების რადიკალური ცვლილება სდევდა თან. ამრიგად იმ ეპოქის რეალობის კონტურები ბევრად უკეთ გამოიკვეთა ისეთი მწერლების ტექსტებში (კონსტანტინე გამსახურდია, მიხეილ ჯავახიშვილი, გრიგოლ რობაქიძე), ვინც კონკრეტული ადამიანების ბედი წარმოაჩინეს იმ დამანგრეველი ტალღისებური მოვლენების ფონზე, რომლებიც არა მარტო მოცემული დროის მონაკვეთს გადაკვეთდა თავიდან ბოლომდე, არამედ გაჭიანურებული სასიკვდილო დაავადებასავით (თუნდაც უსასრულო ეთნოკონფლიქტების სახით) ათწლეულების შემდეგაც პერმანენტულად იჩენს თავს საქართველოს უახლეს ისტორიაშიც კი. საქმე ისაა, რომ მათ ნაწარმოებებში ადამიანურ მომენტში იყრის იმ ეპოქის ყველა მოვლენა თავს და ერთიან ნასკვად იკვრება.

სწორედ ამ გზით შეიძინა თითოეული ზემოხსენებული მწერლის ლიტერატურულმა ტექსტმა ერთგვარი წინასწარმეტყველური ძალა. მაშინ, როდესაც მათი თანამედროვე ისტორიკოსი პრობლემის გადაჭრის გზასა და გამოსავალს სხვაგან ეძებდა. ამრიგად ისტორიკოსის, ფრიდრიხ შლეგელის მოსწრებული გამოთქმით, ამ "ზურგმექცეული წინასწარმეტყველის" (rückgewandter Prophet) ისტორიოგრაფიულმა ტექსტებმა თავშესაფარი ანტიკვარულ სფეროში ანუ უძველესი წარსულის მიებაში ჰპოვა. სწორედ უძველესი წარსულის მრავალშრიანი სიღრმისეული პლასტები იქცა იმ ეპოქის საუკეთესო ისტორიკოსთათვის იმ ერთადერთ გარემოდ, განგრძობითობის კატეგორიად, რომელშიც მათი აზრი ბუნებრივად სუნთქვას ანუ იდეოლოგიური წნეხისგან ოდნავ მაინც თავის დაღწევას ახერხებდა. ამრიგად თავისებურ ანტიკვარად ქცეული "ზურგმექცეული წინასწარმეტყველი" სრულიად ახალ მეცნიერულ ენას ქმნიდა და ზუსტ ფერს ეძებდა სიტყვიერ ტონში იდეოლოგიური მკვეთრად წითელი შეფერილობის ორმაგი ზეწოლის გათვალისწინებით და იძულებით თავსმოხვეული ყალბი პროლეტკულტური მითომანიისაგან თავდასაღწევად. აქ ძნელია არ გაითვალისწინო მარკ ბლოკისეული მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ წარსულის მკვლევარები თავისუფალნი არ არიან, ვინაიდან წარსული მათი "ტირანია" (Le passé est leur tyran)³⁴. წარსული კი ამ "ზურგმექცეული წინასწარმეტყველს" უკრძალავს გაიგოს იმაზე მეტი, ვიდრე თავად გაუმძლავნა.

გასული საუკუნის ოციან წლებში ისტორიკოსიც და მწერალიც იმ მოვლენების პირისპირ აღმოჩნდა, როცა ერთიდაიგივე ენაზე ანუ ნაციონალური ენის სიმბოლოთა

³⁴ Bloch M (1952): APOLOGIE POUR L'HISTOIRE OU MÉTIER D'HISTORIEN, p. 37

სისტემით უნდა წარმოეჩინა ერთი მხრივ, ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკური კრიზისის მახასიათებელი კლიმატი და მეორე მხრივ კი, ადამიანი, როგორც ამ მოვლენების ეპიცენტრში მოქცეული გმირი. სწორედ ამ დროს იჩინა თავი იმგვარმა ფენომენმა, რაც სხვადასხვა სახით სხვადასხვა ეპოქაში ბევრ საზოგადოებაში იყო გავრცელებული. საუბარია იმ მოვლენაზე, რასაც იერარქიული ბილინგვიზმი ეწოდება ანუ როცა ორი ენა - ხალხური და მეცნიერული - მეტოქეობს ერთმანეთთან. შესაბამისად, თუკი იმ პერიოდის ისტორიოგრაფმა ზუსტად შერჩეული მეცნიერული ტერმინოლოგიის მეშვეობით ვერ მოახერხა ვერც წარსულისა და აწმყოს ფაქტებს შორის სიღრმისეული კავშირის აღდგენა და მით უფრო ვერც ფაქტების მომავალი განვითარების განჭვრეტა, ამის საპირისპიროდ ხალხურ ენასთან ორგანულად დაკავშირებულმა ლიტერატურული ტექსტის ენამ კონსტანტინე გამსახურდიას თუ მიხეილ ჯავახიშვილის პერსონაჟთა პირით სრულიად გამოკვეთილად იწინასწარმეტყველა ის მოვლენები, რაც დღემდე ეთნოკონფლიქტების შედეგად დევნილად ქცეული ადამიანების უზარმაზარი მასის ფონზე საქართველოს უახლესი ისტორიის რეალურ სურათს განსაზღვრავს.

ამ გარემოებების გათვალისწინებით ალბათ აუცილებელია კულტურის შედარებითი კვლევის კონტექსტში ლიტერატურული და ისტორიული პროცესების შესაწვლისას ამ ორი სფეროს ინტერფერენციისა და ურთიერთმიმართების საკითხის შესწავლა, რასაც თავის მხრივ არისტოტელეს ”პოეტიკიდან” მოყოლებული ვიდრე ანალების სკოლის თვალსაჩინო წარმომადგენელთა თეორიულ შრომებამდე უდაოდ მრავალსაუკუნოვანი ტრადიცია აქვს.

გარდა ამისა, კვლევის ამგვარ ინტერდისციპლინურ მეთოდს უთუოდ პოზიტიური შედეგის მოტანა შეუძლია, თუკი სრულიად უჩვეულო ისტორიულ ფენომენტთა ურთიერთმონაცვლეობისა და საბედისწერო რყევების საფუძვლისა და გენეზისის ანალიზისათვის მოხერხდება კულტურის ფილოსოფიის პრიორიტეტული როლის განსაკუთრებული გამოკვეთა.

Nino Pirtskhalava

The Historical Construction and Literary Representation of the Past (Georgia at the Beginning of the 20th Century)

Abstract

The paper is aimed at the comprehension of the processes taking place in Georgia in the 20s of the 20th century on the basis of the comparative analysis of the historical and literary texts. History and literature – the two powerful tools of the formation of the collective memory – became strongly ideologized, although the processes took different shapes in these two spheres. A historian as well as a writer was facing the necessity of representing the climate of the socio-political crisis and the human being as a hero found in the center of these developments, using one and the same symbolic system of the national language. The visualization of the interference of the literature and history is possible through the comparative analysis of the appropriate historiographical and literary texts. Comparative study will eventually contribute to the better understanding of the historical reality of Georgia at the beginning of the past century.

ნინო ფხაკაძე

მხატვრული ტექსტის ლინგვოკულტურული ფენომენისათვის

სამყაროს ლოგიკური აღქმა ონტოლოგიური ცოდნის წვდომის საშუალებაა. მითოპოეტური ხედვა ადამიანის სუბიექტურ დამოკიდებულებებს ამჟღავნებს და ქმნის „ახალ“ სამყაროს, რომელშიც ონტოლოგიური სიბრძნის ობიექტური კანონები შეცვლილია კოგნიციური მიმართებებით.

მოვლენათა აღქმის კოგნიციური პლანი ყველაზე თვალსაჩინოდ რეალიზდება მხატვრულ ტექსტში. შეფასებითი დამოკიდებულებები გარესამყაროსთან მართულია კულტურული, სოციალური, ფსიქოლოგიური და ლინგვისტური კომპეტენციებით. იგი გადაჯაჭვულია ინდივიდთან, მის კულტურულ ღირებულებებთან და მსოფლმხედველობასთან.

მხატვრული სახე ენობრივ-კულტურული ფენომენია და მისი შექმნა ტექსტში ზოგადკულტურული, ეთნოკულტურული, მსოფლმხედველობრივი და მენტალური ფაქტორებით არის განპირობებული. მხატვრული სამყარო მარადიულ ღირებულებათა მხატვრული გარდათქმაა. ხატოვნად რომ ვთქვათ, „პოეტის მისია ესაა გამოარჩიოს მოვლენათაგან პოეტური ღირებულების მქონე, შეუცდომლად გაიგონოს მარადიულობის შრიალი.... პოეზია ქმნის ახალ ღირებულებებს, პოეტი - დემიურგია. იგი შორსაა მარცვლების ერთი ზომით გადამთვლელისაგან. მას გამოუთქმელის დანახვა „ძალუმს“ (სანდრო ცირეკიძე).

შეუცნობლის ამეტყველება, ართქმულის რეალობად ქცევა სახისმეტყველებითი აზროვნების პროდუქტია. ენობრივი რესურსი მწერლის – ენობრივი კოლექტივის ეთნოკულტურული სიმდიდრის საუკეთესო მატარებლის – ხელში მენტალური თვისობრიობის გადმოცემის მხატვრულ იარაღად იქცევა. ტექსტის იდეური კონცეპტუალიზაცია ხორციელდება მრავალფეროვანი მხატვრული სახეებით, რომელთა ვერბალური პოეტიზაცია მხატვრული შემოქმედების განმსაზღვრელი კულტურული ცნობიერების ზოგად და სპეციფიკურ მახასიათებლებს წარმოაჩენს.

მორალურ-ზნეობრივი კონცეპტები, სოციალური მიმართებების რთული სქემა, ადამიანური არსის ძიების მრავალშროვანი ფენომენი შაბლონური ენობრივი სტრუქტურებისა და ენობრივი ექსპერიმენტის ჩანაცვლებით ბალანსდება. სტანდარტული ფორმა ადამიანის კულტურული ცნობიერების დაგროვილ, გამოცდილ და საყოველთაო მახასიათებლებს გამოხატავს, ენობრივი ექსპერიმენტი კი ავტორის ძიების, ახლის აღმოჩენის, გამორჩეულის, ეთნო თუ მენტალური სპეციფიკის წარმოჩენისაკენ არის მიმართული. სიტყვათა თამაში, მოულოდნელი სიტყვათშეხამებები, კონტრასტული ლექსიკური ერთეულების კონტექსტური გაერთიანება, მეტაფორული სახეების ლინგვისტური ინფორმაცია მხატვრული ტექსტის ენობრივ-კულტურულ ფენომენს აცოცხლებს.

მხატვრული ტექსტის ენობრივი გარსი ლინგვოკულტუროლოგიური კვლევისათვის დიდძალ მასალას იძლევა.

შოთა ნიშნიანიძის ლექსი „საწოლი“ ზოგადკულტურული ხედვის მხატვრული სურათია. აქ მითოლოგიის ფილოსოფიური გამხატვრულება, იდეური კონცეპტის - ადამიანური მორალის - წარმოსაჩენად ზოგადადადამიანური იდეალების უნივერსალური ძიება პროკრუსტეს სახის ლინგვოკულტურული ფენომენის დემონსტრაციით ხორციელდება. ეს მხატვრული სახე სხვადასხვა საზოგადოებისათვის ერთნაირად გასაგებია. კუთვნილი ხედვის ერთგვარობა მითოლოგიური წინარე ცოდნის ერთგვარობით არის განპირობებული.

ლექსის დასაწყისში საწოლის მრავალგვარობა სამყაროს ანტინომიურობის, კეთილი და ბოროტი საწყისის ჭიდილის მიმანიშნებელია:

„არის საწოლი სხვადასხვა ჯგუფის,
სულ სხვა კომფორტის, ყაიდის, რიგის.“

ამ ფონზე იკვეთება ინდივიდის დამოკიდებულება მრავალფეროვნებისადმი, არჩევანის შესაძლებლობა:

„ბევრნაირია ქვეყნად საწოლი
და სამარემდის ბევრს გამოვიცვლით.“

ამას მოსდევს ადამიანის მოტივაციის წარმოჩენა, არჩევანის განსაზღვრა:

„და როგორ გინდა ტკბილად მოხუცდე,
ღმერთთან საუბრის გქონდეს უფლება,
როცა ყველას გვყავს თავის პროკრუსტე:
სტრიქონი! ქალი! ძალაუფლება!“

უმთავრესი სათქმელი ლინგვისტურად შესანიშნავად არის აკუმულირებული, პუნქტუაციური შესაძლებლობა - ძახილის ნიშნების გამოყენება - ემოციური დატვირთვის რეალიზებისთვის ლოგიკურად არის მისადაგებული. პოეტური პწკარედი უაღრესად ტევადია. ადამიანის შემოქმედებითი ლტოლვა, უზენაესი გრძნობა -სიყვარული და ადამიანური ამბიციის ყველაზე საშიში მესაჭე - სამი თითქოს ნეიტრალური ლექსიკური ერთეულით არის გამოხატული: სტრიქონი! ქალი! ძალაუფლება! მხატვრული დანასკვი - პროკრუსტესთან მათი გაიგივება - იდეურ მიზანდახულობას ნათელს ჰფენს.

ლინგვისტური რესურსი მოვლენის შეფასებისას ანტინომიური სახეების შექმნით რეალიზდება:

„პირდაპირ ოთხში რომ ამოგიღებს,
აგჩეხავს ანდა სიმაღლეს შეგძენს,
გაუგებარი თავის ლოგიკით

არის ჯალათიც და არის შემწეც.“

ლექსის მომდევნო სტროფის „მოულოდნელი“ შესიტყვება – „ჰალსტუხიანი ავაზაკები“ – ერთგვარი ზოგადი მიმოხილვის შემდეგ კონკრეტიზაციის, პოეტური გადაწყვეტილების დემონსტრაციაა.

ლექსის შემდეგი სტროფები მოთოლოგიური სახის თანამედროვეობაში ტრანსფორმაციით აგრესიულობას იძენს, პოეტი ამხელს გრძელ მაგიდასთან, რბილ სავარძლებში მსხდომ „ჰალსტუხიან ავაზაკებს“, ისინი მახვილის გარეშე „ურჩებს ჭრიან და დამყოლთ ჭიმავენ.“ პროკრუსტეს საწოლი გრძელ მაგიდად გარდაისახა. აქ წინა პლანზე სიმბოლოს იდეური დანიშნულება წარმოჩნდა, საგნობრივი მიმართების შენარჩუნებით, მისი თანამედროვეობაში ტრანსფორმაციით საწოლის ზოგადი, სიმბოლური მნიშვნელობა მკითხველის ლოგიკური ცნობიერებისთვის ადვილად მისაწვდომი გახდა.

„ჰალსტუხიანი ავაზაკების“ ნამოქმედარის ჩვენება – „ხელ-ფეხმორღვეული თოჯინები“ – მკითხველისაგან თანაგანცდის გარანტიაა. მიგნებული მხატვრული მეტაფორა მკითხველს სწორად განაცდევინებს სათქმელს. პოეტის სურვილიც სწორედ ესაა: მკითხველთან თანაზიარობა, მისი გამოწვევა, არა იდეის ფილოსოფიური გამხატვრულება, არამედ ყოფითი მაგალითით მკითხველის დარწმუნება. ამიტომაცაა, რომ იგი ლინგვისტური რესურსიდან ირჩევს ყველაზე მარტივ, კომუნიკაციური აქტივობის უშუალო ფრაზას: „ვიცი ისინი რა ჩიტებია!“ ამის შემდეგ მკითხველი თითქოს პოეტთან ერთად იღებს გადაწყვეტილებას:

„ნუ დამეთრგუნოს უბრალო ქინქლაც...

ისე ვიცხოვრო და ისე გავძლო,

ჩემი საწოლი

(აქაც და იქაც)

არაფრით ჰგავდეს ყაჩაღის საწოლს.“

დედის ქართველური იდეური დატვირთვა საყოველთაოდ არის ცნობილი. დედა გმირობის, კაცთმოყვარეობის, ზნეობრიობის სიმბოლოა. ლინგვოკულტურული ფენომენის მხატვრული სურათის ანალიზისათვის ძალიან საინტერესოა, როგორ გამოიხატება მამის იდეური კონცეპტი ქართულ მხატვრულ ტექსტებში. სანიმუშოდ განვიხილავთ შოთა ნიშნიანიძის ლექსს „ნახევარზღაპარი“.

ლექსის სათაური პოეტის მიზანდასახულობის გამომხატველია. შვილის წარმოდგენა მამის ყოვლისშემძლეობასა და ძლიერებაზე, ყმაწვილური შეხედულების მარადიულ რეალობად ქცევა – აი, რა არის ლექსის მთავარი სათქმელი.

ლექსის ეპიგრაფი ზღაპრის ნაწილია: „ცოლად მოვიყვანე დევის ქალიშვილი და შენ გაგაჩინა ჩემი თვალისჩინი.“

ლექსისთვის არჩეულია დიალოგის ფორმა. რაც მას ბუნებრიობას სძენს.

ქართველი მკითხველისათვის ზღაპრისეული წიქარა და კუდმოჭრილი ცხენი ისეთი კულტურული ელემენტებია, რომლებიც ოჯახურ გარემოსთან. მშობლისა და შვილის ურთიერთობასთან, მოზარდის მიერ სამყაროს პრიმიტიულ გაცნობიერებასთან ასოცირდება. ლექსიც ძალდაუტანებლად ამგვარად იწყება:

„აჩუ, აჩუ ცხენო, შე კუდმოსაჭრელო, –

ზურგზე შემასკუპდები, – საით გაგაჭენო.

აჩა-ბაჩა ცხენი ვარ, ხან საწყალი წიქარა,

წუთისოფლის უღრან გზებს მეც წვალეებით მივკვალავ.“

მამა-შვილის საუბარი ასეთივე ხალასი ტონით გრძელდება. ენობრივი რესურსიდან მოფერებითი არსებითი სახელების – მამი, მამიკონა, დათუნია, ცუგრუმელა – გაძლიერება სიხალასეს უნარჩუნებს დიალოგს: მამა სპილოსაც მოერევა, მგლის ხროვასაც, ვეფხვსაც ბავშვური სიკისკასე კითხვათა მიჯრით ცნაურდება: – „შეგხვედრია ლომი? ვეფხვი? მგელი? დათვი?“ დანასკვიც ბავშვურად აღტკინებულია:

„– მამა ყველაზე ღონიერია!

მამას ვერავინ ვერ მოერევა!"

ქართული ფრაზეოლოგიური სისტემატიკისათვის კარგად გასაგები შემახილი: „შენს პირს შაქარი!“ – ლექსის სათაურთანაა დაკავშირებული. ქართველური მითოსურ-ლიტერატურული აზროვნების ორი მნიშვნელოვანი სიმბოლოს გაერთიანება მამის ყოვლისშემძლეობის „ზღაპრულობის" ერთი მხარეა:

„– დევს და ამირანს, ორივეს ერთად

ვერ მოერევი მამი?“

შვილის ეს გულუბრყვილო შეკითხვა დიალოგის მეორე მხარის, მამის, მხატვრული სახის ღრმა შინაგან წიაღსვლას გამოხატავს:

„გაიზრდებიან, შვილო, ბავშვები,

ნახავენ ათას რამეს,

ჰოდა, მამებში აღმოაჩენენ

მთლად ჩვეულებრივ მამებს....“

მამის დაუთმობელი ზღაპარი ნახევრადსიმართლედ მაინც უნდა იქცეს. კიდევ ერთი სიმბოლო ერთვება იდეური კონცეპტის – მამის ყოვლისშემძლეობის – რეალიზებაში – „სასწაულმოქმედი პერანგი“, რომლითაც მან:

„უნდა შეძლოს შეუძლებელი,
ტოლი ზღაპრის და მითის,
შენს ბავშვურ რწმენას როგორც შეჰფერის,
სწორედ ისეთი დიდი.“

ლექსის ბოლო სტრიქონები მამის გულწრფელი აღსარებაა, რომელიც კრავს მხატვრულ სახეს და „შეუძლებლის“ რეალობად გადაქცევის სურვილით ყველაზე „შესაძლებელ“ ზღაპარს სინამდვილედ აქცევს:

„ღმერთო, მომხედე და ნუ დამტოვებ
მხოლოდ ზღაპრების გუდად,
ჩემს შვილთან ერთად თანატოლივით
მზარდე და მზარდე მუდამ!“

მხატვრული სახე არცთუ იშვიათად აღუზირებულია და მისი ინფერენცია (ამოკითხვა) მოითხოვს აღუზირებული წყაროს ცოდნას. ეს უკანასკნელი ზოგჯერ ღრმა ფილოსოფიური აზრის შემცველი მითიური ან რელიგიური ფონია, ზოგჯერ კი ყოფითი სინამდვილე. ავტორის დამოკიდებულება ხატოვანი ინფორმაციით ცნაურდება. მკითხველისადმი ობიექტურად გადაცემული იმპულსი ყოფითი რეალობის ადეკვატური გააზრებითა და შესაბამისი განცდითი დამოკიდებულებით ესთეტიკურ ინფორმაციად ტრანსფორმირდება, ემოციის თანაზიარობა წინარე ცოდნის და მისი აღქმის ერთგვარობით მიიღწევა. ალექსანდრე აბაშელის უსათაურო ლექსი („ბებიჩემი მოკვდა სწორედ ოთხმოცი წლის..“) ყურადღებას იპყრობს ქართული რეალობისათვის დამახასიათებელი ტრადიციის – საკურთხის – ქვეტექსტური დანიშნულებითა და მისი პოეტური ვერბალიზაციით. მხატვრული გამოხატულება ამგვარია: „ყოველ შაბათს ნაკვერჩხალზე ყრიდა საკმევებს“. საყვარელი ბებიას საქმიანობა დამახასიათებელი ეთნო ნიშნებით არის აღწერილი: ჩალის ჯოხით წიწილების დევნა, მწვანე შტოზე ფითრისა და ხავსის მოცილება, ახალუხისათვის გრეხილების სკვნა, კაკლის ზანდუკში ჯვრისწერის დროინდელი ფარჩის კაბის შენახვა – ისეთი კულტურული ელემენტებია, რომლებიც ბუნებრივად აღიქმება ამავე ყოფითი რეალობის მქონე ქართველი მკითხველის მიერ:

„ბებიჩემი მოკვდა სწორედ ოთხმოცი წლისა
და მთელი ეს დრო მოანდომა წვრილმან საქმეებს,

დასდევდა მუდამ ჩალის ჯოხით ქათმის წიწილსა
და ყოველ შაბათს ნაკვერცხალზე ჰყრიდა საკმეველს.

უვლიდა ბოსტანს და ეზოში რგავდა ხეხილებს,
ეჯავრებოდა მწვანე შტოზე ფითრი და ხავსი.
ახალუხისთვის საუცხოოდ სკვნიდა გრეხილებს,
ამბობდა ზღაპრებს მაღალ კოშკის მზეთუნახავზე.

ერიდებოდა მეზობლის ქალს, ანჩხლს და კაპასსა,
თავის ეზო-კარს იშვიათად მოშორდებოდა,
კაკლის ზანდუკში ინახავდა ფარჩის კაბასა,
რომ თეთრ კუბოში ჯვარისწერა მოჰგონებოდა...”

ლექსის მხატვრული სათქმელი ამით არ ამოიწურება, ბეზიას მოგონება არ არის თვითმიზანი. ეროვნული აზროვნების ქვაკუთხედი – წინაპრის ფესვთან მოუწყვეტლობის გარდაუვალი საჭიროება, სისხლხორცეულად ამის შეგრძნება წარმოდგენილია ისევ საკუთრების მხატვრული სახის მეშვეობით, ამ ტრადიციის მემკვიდრისაგან გაგრძელებით, რაც იქცევა ბეზიასთან შეხვედრის ძვირფას წამად. ეს უკანასკნელი კი არის შეხვედრა სიძველესთან, ტრადიციასთან, რწმენასთან, ჩვეულებებთან, რაც ქართული კულტურული ცნობიერების პოეტური მანიფესტაციაა:

„და ვფიქრობ ახლა, არ დავებებ დიდრონ საქმეებს,
იქნება ჯობდეს, ჩამოვწიო ქუდი ყურებზე!
ხანდახან ჩუმად ნაკვერცხალზე დავყრი საკმეველს,
რომ ვიოცნებო ზღაპრულ კოშკის საფეხურებზე.“

მხატვრული ტექსტი ეთნოკულტურული ხიბლით გამოირჩევა განსაკუთრებით მაშინ, როცა რომელიმე კუთხის ტრადიციისა და აზროვნების სიძველის ესთეტიზაცია ხორციელდება. სრულიად განსხვავებული ემოციის აღმძვრელია ისეთი ლექსიკური ერთეულებით ლექსის გაჯერება, რომელიც უცხოელი მკითხველისათვის წინასწარი ინფორმაციის მიწოდების გარეშე აბსოლუტურად გაუგებარია. მაგალითისათვის შეიძლება დავასახელოთ „წაწალი“, „სწორფრები“, „დასტურნი“, „მაგანძურნი“. მათი ამოკითხვა ერთგვარი ეგზოტიკაა,

თანამედროვეობას ზღაპრულ სინამდვილედ შემორჩენილი რომანტიკა. ამგვარი ხატოვანი ინფორმაცია შესანიშნავად არის მოწოდებული კობა არაბულის ლექსში „სიბრძნეთა შეკრება“:

„დასტურნი დროშათ ჩაბრძანებას რომ დაიწყებენ,

მიიქცევიან რიტუალნი მისაძინებლად...

შეისვენებენ მაგანძურნი ქრისტე შობამდე,

ახალ მარხვამდე –

ახალ ცოდვებს დაიგროვებენ...

დაიბევენ ახალ წაწლებს ძველი სწორფრები,

ქალ-ქულები ულაყებზე იბერტყენ კალთებს...”

ეთნოკულტურული სიმბოლიკის შემცველია საკუთარი სახელებიც, რომელთა გააზრება და მთლიანი ტექსტის მხატვრულ ქსოვილში იდეური ფუნქციის ამოცნობა ისევ ალუზირებული წყაროს ინფერენციასთან არის დაკავშირებული. წინარე ცოდნა ზოგჯერ ზეპირსიტყვიერებასთან, ხალხის მეხსიერებაში ღრმად აღბეჭდილ გმირებთან და მათ ისტორიასთან არის დაკავშირებული. გიორგი არაბული ლექსში „მთიბელნი თიბდიან“ მთის კოლორიტის გამოხატვას საკუთარი სახელების გამოყენებითაც ახერხებს: ბეწინა, აბიკა, მინდია. ისინი ძველ ამბებს იხსენებენ. ქართული მსოფლხედვის ბუნებრივი კოდი – წარსულის, აწმყოსა და მომავლის ერთ, მარადიულ, ურთიერთგანპირობებულ კონტექსტში გაცნობიერება – ფრაგმენტულ დიალოგს იდეურ მთლიანობად კრავს. ზმნური ფორმის („თიბდიან“) სალიტერატურო ნორმისადმი დაუმორჩილებლობაც ამ დროული უწყვეტობის მხატვრული გაცხადების საუკეთესო საშუალებაა:

„მთიბელნი თიბდნენ და ლექსობდნენ,

მზე ღულის გორებზე დგებოდა.

„წინავ აქ ერისთავს ებრძოდნენ...”

აბიკა გმირებზე ყვებოდა.

„მოდითო, დააწყვიტ ცელები...”

თიბათვე, მთიბელნი თიბდიან,

აგერა ნათიბი ველები.“

ამგვარად, მხატვრული ტექსტი ზოგადკულტურული და ეთნოკულტურული ცნობიერების ლინგვისტური შესალებლობებით რეალიზების ასპარეზია.

ლიტერატურა:

1. Austin j. (1962): How to do things with words. Oxford.
2. Гак В. Г. (1988): Метафора универсальное и специфическое. Наука. Москва.
3. Гудков Д. (2003): Теория и практика межкультурной коммуникации. «Гнозис». Москва.
4. Гуревич П. (2004): Културология. «Гнозис». Москва.
5. ნათაძე მ., ნათაძე გ. (1983): რა არის ტროპი და როგორ აისახება მის ცვლაში ეპოქების სვლა. დასავლეთ ევროპის ლიტერატურა: XX საუკუნე. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
6. ნიშნიანძე შ. (1982): წუთისოფელი ასეა. გამომცემლობა "საბჭოთა საქართველო". თბილისი.
7. ომიადე ს. (2009): ქართული დისკურსის ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმა. უკ გამომცემლობა. თბილისი.
8. პოეტის ათასი სტრიქონი (1985). გამომცემლობა "მერანი". თბილისი.
9. [www. lib.ge](http://www.lib.ge)

Nino Pkhakadze

Lingvo-cultural Phenomenon of Fictisional Text

Abstract

Logical persepction of the universe is the way of acquiring ontological knowledge. Mythopoetical vision reveals subjective attitude of human being and creates the “new” universe , where ontological objective principles are repaleced by cognitive ones.

Cognitive background of event persepction is realized vividly in fiction. Evaluative attitude toward the universe is stipulated by cultural, social, psychological and linguistic competences. It is also closly related to a person, to his cultural values and ideology.

Fictional character_ is a lingvocultural pheonomenon and its creation is conditioned by intercultural, ethnocultural, ideological and mental factors. Fictional world is an artistic transformation of ethnical values.

To make inexpressible real is a product of figurative thinking. Language resource with a writer, who is a best carrier of ethnocultural values , becomes artistic mode of expressing mental features of ethnoculture he belongs . Ideological conceptulaisation of a text is realized by varous fictiona characters. Their verbal poetics represent general and specific features of fiction.

Ethical concept is a comlex scheme of social aspects. Multilayered phenomenon of essence of human being is balanced by banal language structures and langauge experiments. Human cultural consciousness expresses accumulated, experienced and common features. But langauge experiment is directed to disclose a search of an author and discovery of something new, also presents ethno and mental specifics. Wordplay, unexpected word combinations, contextual unification of contrast units, linguistic information of figurative characteristics, all abovementioned factors reaminate lingvocultural phenomenon of fiction.

Langauge cover of fictional text gives the huge material for lingvocultutal analysis.

Key-words: ideological concept, lingvocututology, fictional character, fictional text, language resource

მარინა ქაცარავა, მანანა მიქაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო

ნაირა გელაშვილი – ჩვენი გრძელი ამბავი

(ენობრივ-სტილური მიმოხილვა)

თანამედროვე ქართველ პროზაიკოსთა შორის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს მწერალს ნაირა გელაშვილს. ბიოგრაფიული ამბები ნაწილობრივ მისი შემოქმედების თემაც არის, თუმცა იგრძნობა, რომ ესეც ყველაფერი არ არის. მისი ნაწარმოებები “ამბრი, უმბრნი და არაბნი”, “დედის ოთახი”, “სარკის ნატეხები”, “ჩვენი გრძელი ამბავი”, “მთვარით განათებული ბაღი” გამოირჩევა თავისი აშკარად გამოხატული სტილით, უხვად მოხმობილი ენობრივი მასალის ოსტატურ-ი შერჩევით.

ნაირა გელაშვილი ნაწარმოებში “ჩვენი გრძელი ამბავი” ერთხელ კიდევ გვიდას-ტურებს, რომ მისი ენობრივი სამყარო სავსებით თავისებურია და, შეიძლება ითქვას, განუმეორებელიც.

მწერალს აქვს მისეული ხედვა, სამყაროს მისეული აღქმა, თუ რომელიმე მწერლის მიმართ ითქმის, რომ აქვს გამოხატული შესაბამისი ენობრივი ფორმით შექმნას მხატვრული სამყარო, ეს ითქმის მწერალ ნაირა გელაშვილზე.

როდესაც მხატვრულ ტექსტს ენობრივად ვაანალიზებთ, ამ დროს ვვარაუდობთ ორი მომენტის გარკვევას. რას აძლევს მწერალი ენას, ე.ი. როგორ და რით ამდიდრებს იგი ენას, და ასევე მწერალს რას აძლევს ენა?

ცხადია, მწერლის მიერ შემოტანილი ფორმები ამდიდრებს ენას, მაგრამ მწერლის მიერ ენის გამდიდრების ფაქტი სწორ განსაზღვრას მოითხოვს.

ნაირა გელაშვილის ნაწარმოებებში ხშირად გვაქვს ორი მოდელი: თხრობითი, როდესაც ავტორი მოვლენებს – შინაგან თავგადასავლებს მოგვითხრობს და ანალიტიკური, როცა ამ მოვლენებს აანალიზებს და კომენტარს უკეთებს.

ნაირა გელაშვილი ამ ნაწარმოებში ქმნის შესაბამის განწყობას მისთვის დამახასიათებელი სტილით. მწერალი ნაწარმოებში წარმოგვიდგენს მრავალ პერსონაჟს. ისინი სხვადასხვა დროისა და სხვადასხვა სოციალური წრის წარმომადგენელები არიან, როგორც ავტორი მიგვანიშნებს ყველა რეალური პიროვნებაა, რაც მიგვითითებს, რომ ეს არის დოკუმენტურ-ლიტერატურული ნაწარმოები.

ამ ნაწარმოების გმირები უშუალონი არიან. მათ საუბარში ავტორი მოხერხებულად იყენებს დიალექტიზმებს:

“ჩვენა მაგი დამჭერები ვართ?” გვ. 65

“ჩაგიგდო ე ძვალი?” გვ. 32

“დაბომბავს-მეთქი ქარელსა თქვენი გულითვინ “ გვ. 244

“გზა რა, უბრალო გზა კი არ არი, რო, აი ჭოტორი ნუკრიანის შარაგზა” გვ. 229

პერსონაჟთა მეტყველება სხვადასხვაგვარია. ზოგი დიალექტიზმებს ხმა-რობს. N5. გელაშვილმა კარგად იცის, რომ პიროვნებას აზრიც თავისი აქვს და სიტყვაც, და მოხერხებულად ხმარობს მათ დასახასიათებლად ხან დიალექტიზმებს, ხან რუსიციზმებს:

“ზემოდან ჩატენეს ფეჩში” გვ.40

“იგეთი ჩურჩხელები და ჩირები, იგეთი ღვინო და ვიჩინა” გვ. 40

“ხელს უშლიდათ ამ ამბავში ვენოკი სამგლოვიარო” გვ. 239

თვით ავტორიც იყენებს რუსიციზმებს თავის მეტყველებაში, მაგრამ ამ ლექსიკურ ერთეულებს აქვს დიდი დატვირთვა. ის შეგნებულად იყენებს ამ ვარიანტებს, რათა ომისდროინდელი სინამდვილე წარმოგვიდგინოს.

“რალა^A უშველიდა ეთერის გაწბილებას: იმდენი მინამიოტი ნასტუპლენიე, აბარონა, ბაეცი, ვინტოვკა, პოვარი, დეჟურნი, პერეპრავა რომ დაეყრებოდა თავზე” გვ. 195.

ნაწარმოებში პერსონაჟები გულუხვი, საინტერესო საღებავებითაა დახა-ტული:

“ტაროანთ კოლას – სოფლად ყველაზე მაღალ კაცს- ხელის მტევნები ჰქო-ნდა უზარმაზარი, ამდენი ჯაფისაგან იმდენად კანგამაგრებული, რომ შეეძლო ნაკვერჩხლები ხელით აეკრიფა” გვ. 69

ნაწარმოებში განსაკუთრებული გამომსახველობითი ძალისაა პერსონაჟთა გვარები. საერთოდ ცნობილია, რომ გვარსახელი გამოარჩევს პიროვნებას ადამი-ანთა სიმრავლეში. თითქმის ყველა პერსონაჟი თავისი გვარსახელითაა წარმოდ-გენილი. ეს კი ეხმარება ავტორს, მკითხველს უკეთ გააცნოს პერსონაჟი, უფრო ხშირად ამით შტო-გვარებსაც წარმოაჩენს.

“ტაროანთ კოლასა და ბასას სამხიალურო ისტორიებს ყვებოდნენ” გვ. 62.

“ხოლო სამკალი სულ ერთადერთხელ მიეტოვებინა ბაღიანთ ილოს” გვ. 75.

“კუჭანთა სახლის ნაწილი დაიგირავა” გვ. 42

”მიადგნენ მედგარი ყმაწვილები ბადამანიანთ, ანუ ისაკო ჩერქეზიშვილსაც და გაცალეს უსწრაფესად” გვ. 76

მწერალი, მართალია, ბევრ პერსონაჟს წარმოგვიდგენს, მაგრამ უმეტესად პერსონაჟთა ხასიათის გაცნობისათვის იყენებს დიალოგს, პორტრეტს.

“ზიჰოს, ე რამდენი სიტყვა გამოაფრინე პირიდან? ხლა რაღა ვუყოთ ამდენ სიტყვას, ეი, სუ ჰაერში და ყურებში დაბზუიანო!” გვ. 67

“გიყვარდა, ბაბო, კოლა პაპა? –ჰკითხა უკვე ოთხმოცს გადაცილებულ ნუცას შვილიშვილმა, როცა კოლა პაპა უკვე აღარ იყო ამ ქვეყანაზე და ცრემლი გაუკ-რთა ნუცას უკვე დანისლულ, ღიაბოლოებიან თვალებში: “როგორ არ მიყვარდა, შვილო. იგეთი კანი ჰქონდა, ერთი კვირა რო არ დაეხანა, მტვერი არ ედებოდა, ჭუჭყს არ იკრავდაო” გვ. 69

ამ დიალოგებში მოცემულია პერსონაჟთა სულიერება, მახვილგონიერება, ხოლო მოქმედი პირის პორტრეტი ვიზუალურად აღიქმება, ავტორისეული რემარ-კები ყოველთვის მუწწია და მოზომილი, პერსონაჟის მეტყველება თავად წარმო-ადგენს გმირის ბუნებას.

“ – დედაჩემი!” – თქვა, ჩემოდანი დადგა და ისევ გზის მეორე მხარეს გადა-ვიდა, ოღონდ მარტო.

“დედი, ცოლი მოვიყვანე!

-აბა, სად არის!

-აგე – ვერა ხედავ?

-ეგ ხომ ჩვენი ექიმია.

-ხოდა ეგ არის. მალე ამობრუნდი, ეხლა შინ მივალოთ” გვ. 250

ეს ნაწყვეტი დიალოგიდანაა. მოკლე ფრაზებში საცნაურია თვითდაჯერება პერსონაჟისა, რომლის გადაწყვეტილებას ვერავინ შეცვლის.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ ნაწარმოებში არ გვხვდება რაფინირებული ფრაზები, სკრუპულოზურად დამუშავებული გამოთქმები, საგანგებოდ დახვეწი-ლი კონსტრუქციები, რაც უცხო არ არის ნაირა გელაშვილის პროზისათვის. მაგრამ ამ ნაწარმოების სულისკვეთება განაპირობებს თავისებურ ენობრივ ნა-კადს. ჩვენი ყურადღება მიიპყრო სხვადასხვა სახის წინადადებებმა, რომლები-თაც აგებულია ეს საინტერესო ნაწარმოები.

ნ. გელაშვილი ყველა სახის წინადადებებს იყენებს, მაგრამ ჭარბობს შერწყმული და რთული წინადადებები.

მოგვყავს გარკვეული სიტუაციის ამსახველი ერთი ადგილი.

”არადა თვალი უცნობ ყმაწვილს სოფლის ექიმმა და .. რიკულებიანი ქარ-თული აივნის სვეტს, ახლა სულაც ზურგით მიეყრდნო, მაგრამ განა, ამით გაა-ჩერებ ბედისწერას – ზურგის შექცევით? ეჰ, ვერა, ვერა. როგორც ცნობილია, ლამის უკვე ბავშვისთვისაც კი, და აეწვა ზურგი სოფლის ექიმს! რაღა თქმა უნდა, რომ იმ გიჟურმა მზერამ აუწვა.. ამოო გამოდგა ნანა ნოხაძის მცდელობა-ნი, შერეოდა ახალგაზრდების მასლაათსა და სიცილს, რადგან უცებ იგი მზერა წინიდან ე.ი. სახეში შეეფეთა: ნელა შემოდგა ფეხი აივანზე კისერზე ხელჩაკიდებულმა და თვალმოუბრუნებლად პირდაპირ მისკენ გაემართა. ”თქვენა ხართ ჩვე-ნი ექიმი”? – იკითხა გადამტყნარებულმა, თითქოსდა სასაგამშრალმა, რა თქმა უნდა, არა ივლისის სიცხით”.

მოცემული პასაჟი თვალნათლივ წარმოგვიჩენს სიტუაციის სიმძაფრეს. ააქ მარტივი წინადადება ერთია, დანარჩენი შერწყმული და რთული წინადადებებია. შთაბეჭდილება გვრჩება ნ. გელაშვილის სტილისათვის დამახასიათებელია შერწყმული წინადადებები, როგორც დამოუკიდებლად, ასევე როგორც რთული წინადა-დების ნაწილი. შერწყმული წინადადებების მიხედვით პერსონაჟის დახასიათება მეტად გამომსახველობითი ძალისაა.

“და დადიოდა ნუცა ჩერქეზიშვილი მუდამ წელში ისე გამართული, როგორი გამართული შემართვაზე მიაწიშნებ. თეთრყირმიზ, მოგრძო, ყვრიმალეზდამჩნეულ სახეზე გაწოლილი მისი მომწვანო თვალები გელაანთა ოდნავ ირიბად აჭრილი, ნუშის ფორმის თვალებისაგან განსხვავებით, ბოლოში საერთოდ არ იხურებოდნენ: ქვედანაპირი სწორ ხაზად გასდევდათ და ეს ბოლოებგახსნილი, მწვანე თვალები ფხიზელი ჩხრეკის მდგომარეობას ინარჩუნებდნენ განუხრელად” გვ. 254

ერთგვარი წევრები არა მარტო სრულად და ყოველმხრივ ახასიათებენ საზღვრულ სიტყვას, არამედ ძირითად ნიშან-თვისებასაც გამატყიცებენ. (თეთრყირ-მიზ, მოგრძო, ყვრიმალეზდამჩნეული) მეორე მხრივ ბოლოებგახსნილი, მწვანე, ფხიზელი – ერთგვარი წევრები ლექსიკურად ექსპრესიულობით გამორჩეულია.

“შავად შემოსილი, მაგრამ თავშიშველი, ხშირი, ნაზი, ოდნავჭაღარაშერე-ული ღია ფერის თმა დუნე ტევრად შემოსდებოდა ფერმკრთალ სახეზე” გვ. 47

ნ. გელაშვილი ქმნის ახალ სიტყვებს, კომპოზიტებს, რაც ერთფეროვნებას განარჩევს მის თხრობას.

”გამოიფინა ჯალაბ-დედა-წული მოჩარდახებული ურმიდან” გვ. 14

”უფრო კი ადამიანის მსგავსი არსება, რომლის ორკბილშერჩენილი მძლავრი ქვედა ყბა სასოებით ინახება” გვ. 23

“არა სწყალობდა ბედი ამ გომართობა-დღესასწაულზე ბედკრული უეზდის უფროსს” გვ. 83

’მაგრამ ხომ უყვარდა იმთავითვე ორთავიან არწივს კავკასიელთა ერთმა-ნეთში შერეული სისხლის ჭყაპჭყაპი” გვ. 87

”მრავალი დეტალით დახუნძლა მისხაპასხუპებული ინფორმაცია” გვ. 67

”მაგრამ იქ იყვნენ ხომ ყოვლად ვეფხვგული ქიზიყელი დედაკაცებიც” გვ. 83

“მოჰყავდათ: ხელ-ფეხ-მოტეხილ-ამოვარდნილ-ნაღრძობები” გვ. 31

“თუმცა მისი მძლავრისკარტდაღებული ორი თავი უკვე რამდენიმე კვირის წარკვეთილი იყო” გვ. 45

მწერალი ხშირად მიმართავს გამეორებას როგორც მხატვრულ ხერხს.

“კოლამ და ნუცამ ჭაპანწყვეტით ზიდეს და აზიდინეს რიყის ქვა ახლომახ-ლო ხევ-ხუვებიდან, ჭრეს და აჭრევინეს ხეები ტყეში ათრიეს და ათრევინეს სათავხევე მორები მამულში” გვ. 45

ამ ნაწარმოებში ვხვდებით ისეთ სტილურ ხერხს, როგორიცაა ელიფსი. ელიფსური კონსტრუქციები გვხვდება მონოლოგიურ თხრობაში:

“მოკვდა ჩემი პოლიტრუკი. 4 კამანდირი დაიჭრა.

22 ივლისი – ვაწყობთ აბარონას.

იმავე დღეს ჰოსპიტალში.

25 ივლისი – ეშელონი ღრმა ზურგში.

აოხრებული სადგურები. Aარმავირიდან მარტოდ ორნი.

30 – ბაქო. ვაპირებთ თბილისში.

31 – მშობლიური ქალაქი, თბილისი.

არ შემიძლია სიხარული გამოვთქვა” გვ. 175.

ნაირა გელაშვილის ეს ნაწარმოები მრავალფეროვანია ინტონაციური თვალ-საზრისითაც. ერთმანეთს ენაცვლება მონოლოგიური თხრობა და ცოცხალი, იუმორით

სავსე დიალოგები. უნდა აღინიშნოს, რომ ავტორი დრამატული შინაარსის გადმოცემისას მიმართავს მონოლოგურ თხრობას.

“დიდი ხანია გგაჩნდა ევროპაში ერთი ახირებული, ანუ უმჯობეს არს თქმად, გადარეული პარტია. მან მოინდომა მთელი ქვეყნის მოწყობილობის, ჩვე-ულების, სჯულის, ყოფაქცევის გამოცვლა, გადაბრუნება”... გვ. 99

ნაწარმოებში ყურადღებას იქცევს ხალხური მეტყველებიდან შემოსული ხა-ტოვანი თქმები თუ იდიომები, სასაუბრო სიტყვის მასალა, წყევლისა და მოფე-რების ფორმულები, ანდაზები.

“ანგელოზები დაუფრთხესო, რომ ვთქვათ, ცოტა გადაჭარბებული იქნება” გვ. 63

“თანაც რიგში ადგილის დედის სადღეგრძელოა, შვილოსან” გვ. 64

“ყველა მფარველი ანგელოზი ერთად დაუფრთხო რაღაც ჯგუფურმა ღრიალმა” გვ. 79

“სოფლის გულის სინათლევ და ხალისო” გვ. 46

“ კოჭლი, კოჭლი ჩაუხა, ჩემი ცხვარი რა უყავ, ერთი მგელმა შემიჭამა, ერთი ბატონ დაუკალ” გვ. 131

ეს მასალა ძალზე ბუნებრივადაა ჩაქსოვილი თხრობაში და ნაწარმოები “ჩვე-ნი გრძელი ამბავი” საკმაოდ უცნაური პროზაული ტექსტია. მკვლევარმა ლ. ბრეგამემ ნაირა გელაშვილის ნაწარმოები ვიზუალურად რიზომას შეადარა. ეს ნაწარმოები რიზომას მოგვაგონებს. მასში თავმოყრილია ლექსები, მოკითხვის ბარათები, სხვადასხვა გაზეთებიდან ამონაწერები, ამონაწერები დღიურებიდან. თითქოს არაფერი ხდება განსაკუთრებული, მოქმედებაც ჩვეულებრივია, ყოველდ-ღიური, გამოკვეთილია პერსონაჟები თავიანთი ტკივილით, სიხარულით, ცხოვრე-ბის წინააღმდეგობებთან ბრძოლით.

ნ. გელაშვილის ეს ნაწარმოები ერთდოულად უნდა იქნეს შესწავლილი რო-გორც ენათმეცნიერული, ისე ლიტერატურისმცოდნეობის თვალსაზრისითაც. ეს ის შემთხვევაა, როცა მხოლოდ ასეთი შესწავლა მოგვცემს ამ ორიგინალური ნაწარმოების სრულყოფილ ანალიზს

Marina Katsarava, Manana Mikadze

Naira GelaSvili “My Long Tale” (Linguistic- Style Analyses)
Abstract

Text , as the act of interlingual and cross-cultural communication, is of greatest social importance. This kind of importance has always been in the centre of attention. A lot of different ideas have been expressed in recently published special researches.

Georgian literature , of course, is in its own way is original due to its structure and some specific features. The writer should manage to maintain the natural structure of the language and this can only be achieved by preserving the specific grammatical characteristics of the language which seems to be quite difficult.

The writer should take into consideration the fact that the language of fiction is based on literary language and when writing original text it is very important to try to find the emotional words and phrases in the language.

“My long tale” by N. Gelashvili is deservedly considered to be a masterpiece. This story is the best example of interconnection between the human life and some psychological moments. The reader is under the book's impression for a long time and that means that it is a valuable work of art.

The writer deeply feels the original version of this book and shows his good taste in literature.

Every writer enriches not only the culture but also the language itself. That's why in recent years a great attention is drawn to the stylistic analysis of the literary text . That's the aim of research as well. We consider the “My long tale” to be one of the best works ever made and its analysis has confirmed the complexity involved in carrying out this work.

Key words: Linguistic-style analyses, special emotion, variety of stylistic devices, complete analyses of the text

Manana Gariashvili, Ketevan Shashviashvili

I. GogebaShvili Telavi State University

Emotional factors in Video Comprehension (in English Language Classes)

Introduction

We can't imagine current methodology of foreign language teaching without such teaching aids as video in classroom instruction. Video has been used in language instruction for a long time in many countries around the world. But using video materials in language classroom is novelty in Georgian educational system. In spite of the importance given to foreign language teaching in our educational system the results aren't adequate and this is conditioned by different reasons. One of the key factors with the issue is the lack of student interaction with native speakers. In this case video materials are the very technological tools, which help language teachers to present real interactions in class.

The use of video materials arise various types of emotions in language learners. In this article we will describe the ways of creating emotionally safe environment for language learners in video assisted language classes.

Emotions and human's life

Emotions are integral parts of human's life. It's difficult to imagine the life of an individual without emotions. According to Robert S. Feldman (Feldman, 2005) "Emotions are feelings that generally have both physiological and cognitive elements and that influence behavior" (p.345). As Natadze (naTaZe, 1977) notes, emotions are internal states of an individual which shows our attitude towards the object. When you see a friend who you haven't seen for a long time, you feel happy. Happiness is your internal state expressing your attitude towards the fact of seeing your friend. Do emotions help of hinder human's behavior? This is a very controversial issue in psychology.

Some psychologists think that emotions and especially negative ones have negative impact on human's behavior. Researchers who support this theory consider that the lack of effective adaptation is the cause of emotions. Emotions inhibit the effective adaptation of an individual with the environment. Some American psychologists note that emotions can disorganize human's behavior. E.g. a student who is well prepared for an important exam fails because anxiety inhibits his or her expedient behavior.

In contrast to the idea that emotions have negative impact on human's behavior some psychologists claim that emotions are powerful means for governing human's behavior.

While considering the negative and positive influence of emotions the intensity should also be taken into account. Emotions can be more or less intensive. Yet in the XIX century Yerkes and Dodson (1908) study found that the increase of emotions up to a certain level can enhance human's behavior. However if the level of emotions increase too much the success of an individual's expedient behavior weakens.

Many researchers tried to classify emotions but none of the classifications seem to be satisfying and perfect. These classifications cannot fully express the diversity and nature of emotions. Some psychologists classify emotions into pleasant and unpleasant emotions. Others classify them into primary and secondary categories etc. All these variety classifications show that emotions are very complex phenomena.

The role of emotions in Language learning process

Emotions play a very important role in language learning process like in the life of human beings. Teachers should always take into account various types of emotions that we meet in teaching-learning process. Many experiments were conducted to eliminate the affects of emotions on language acquisition process. The results of the studies show that emotions and learning process are closely connected with each other, in contrast to the already existing idea that these two had nothing or very little in common.

Emotions greatly influence learners' behavior and their mental processes. Hence it's always very important for us, as teachers, to create secure and safe atmosphere for learners in class to avoid the arousal of negative emotions. Learning in emotionally safe environment becomes easier and more satisfactory for language learners. They can better understand and process the new material presented in class.

Besides creating emotionally safe atmosphere for language learning, teachers can also teach their students how to manage and control their emotions. The so called emotional intelligence or competence also helps language learners to achieve success.

It's impossible to discuss the influence of emotions on learning and not mention Krashen's (1982) theory of affective filter. The affective filter is an invisible psychological filter that can facilitate or block input of the information into a human's brain. When the affective filter is high learners experience anxiety or stress and the input of the new material is blocked. On the other hand when the affective filter is low there is no obstacle for access to new information. According to this theory emotions control access to learning. Teachers and especially language teachers must do their best to create emotionally safe environment and lower the affective filter in language learners.

The impact of emotions on human's motives is also very important. Psychologists have two contrasting ideas with the issue. Some of them associate emotions with motives and consider them as parts of the categories of human's motives, while others strongly point out that emotions and motives are very different from each other. We can say that the affects of emotions on human's motives is obvious. Emotions at its average level can facilitate language learners' expedient behavior. However when emotions are too strong they inhibit human's motives and hinders learning process.

Emotions are closely connected with attention, memory and decision making, which are very important factors in learning. It's obvious that emotions have crucial role in teaching-learning process but the question of the exact role of emotions still isn't fully explored. This issue still needs a lot of study, especially in the age of technology. The use of new teaching technologies causes variety of emotions in language learners, which needs a careful study.

Emotions and video assisted language learning

We can't imagine current methodology of foreign language teaching without such technological tools as video in classroom instruction. Video has been used in language instruction for a long time in many countries around the world. Many scientific researches have been conducted regarding to the use of video materials in language instruction. However video equipment isn't widely used in Georgian educational system though steps have been made to incorporate these authentic materials in class.

We've already marked the importance of emotional factors in teaching-learning process in general. Emotions of language learners as well as emotions of language teachers are especially important while using authentic materials. Emotions that are caused by watching films or video segments can facilitate but on the other hand hinder video comprehension process.

Through this article we will try to identify the types of emotions that language teachers meet in their learners when they use authentic video materials as teaching aids in classes. Emotions are unique to each individual. There is no exact number of emotions found in language learning process but some common emotions of language learners can be: interest, pleasure, satisfaction, happiness, pride (positive emotions) and anxiety, frustration, fear, disappointment, tension, stress, shame or boredom (negative emotions). Some of these emotions are positive and facilitate language learning process but some of them are negative and therefore have negative affect on language acquisition.

One of the most important positive emotions in video assisted language learning process is interest. The use of video materials make language learning classes more interesting and fascinating for

learners due to its interactive nature. As usual learners are always fascinated with new technologies and express great eagerness and interest in using these new teaching technologies for language learning purposes. Teachers should try to keep this interest with the help of a careful selection of topics and activities.

One of the main advantages of a video material is its authenticity. With the help of audio-visual materials teachers bring real life in a class setting. Video provides variety of examples of real life interactions for language learners and especially for the students who lack the target language environment. Video materials will be a great help for English language teachers in Georgia too. We are far from English-speaking counties and teachers can take the advantage of video equipment to facilitate English language learning process. Teachers should take into account one important issue while using authentic materials in class. As usual, authentic materials and videos are designed for native speakers, where spoken language is full of reduced and very often ungrammatical forms. This of course makes video comprehension process difficult and in many cases it is impossible to understand the information. So teachers should be careful when selecting video segments for watching. If this is learners' first contact with authentic video material it mustn't be difficult for them. Otherwise they might express unwillingness towards video assisted language classes and loss their motivation. As many researchers suggest it is desirable to show 2-3 minute video segments and it should be suitable for language learners' level of competence. This makes it easier for language learners to comprehend the information presented in video segment. When language learners cannot understand the material negative emotions like disappointment or fear might arise in them. In this case, instead of expressing interest and pleasure towards watching video material learners might avoid its use. The teachers job is to control these emotions with the help of careful planning and consideration.

Anxiety is one of the most important emotional factors in teaching-learning process. Anxiety is defined as a state uneasiness. Language learners have doubts about doing something badly. Many psychologists think that anxiety is one of the key factors in learning. There are two types of anxiety – debilitating and facilitative. Debilitating anxiety has a negative impact on learning while facilitative has a positive effect. With the help of different strategies teachers can avoid negative effects of anxiety. Giving some explanations before viewing a video segment can lower the level of anxiety. When learners know what they can come across in video segments they feel more confident.

The role of a teacher in video assisted language learning.

Nowadays, even in the age of technologies teachers still play an important role in education. The use of video and other equipment in class has changed the traditional role of a teacher but technologies cannot replace teachers. The use of new technologies doesn't reduce teachers work. Furthermore, video assisted language instruction requires more skills from language teachers. Besides traditional roles, teachers have to adopt new functions like the role of a technician. The effective use of video equipment requires knowledge in the field of technology. Otherwise video assisted language classes become boring and annoying for learners and frustrating and stressful for teachers.

As we've already mentioned above teachers still play an important role in language classes because they are responsible for designing the course, materials and activities for video assisted language instruction. The use of new technologies in teaching-learning process hasn't weakened the role of a teacher as some might think. Teachers still have a valuable role in educating younger generations.

Research analysis

The short term research was carried out at Telavi State University (Kakheta region, Georgia) 100 1st and 2nd year university students took part in the survey. We chose two groups of students. One group had the experience of using video materials in English language instruction in the past while the other group had never used authentic video materials for language learning. We developed a questionnaire which was designed to find out the following: 1) If teachers use video materials for English language instruction. 2) The emotions of language learner caused by watching video material in English language classes. 3) Language learners' attitude towards video assisted English language classes.

According to the study, all the respondents think that it's necessary or advisable to incorporate authentic video material in English language instruction. We should also mention herein that learners had to answer the question, why it was necessary or advisable to use video materials in English language instruction. The majority of respondents (48) answered that the use of video materials for learning English gives them the opportunity to improve their speaking and listening skills in English and promotes video comprehension. 42 respondents mentioned that the use of authentic video makes language learning process more interesting and motivating for them. Some students (9) mentioned that video is a modern technology and that is why it should be used as teaching aid in English language instruction.

Our questionnaire also aimed to reveal various types of emotions of Language learners caused by watching video material. The study showed that most of our respondents (56) express happiness when they are watching video segment and feel proud and confident after watching it. Some respondents (44) marked anxiety.

Our respondents had to mark their sex as well. It helped us to find out what demands and feelings female and male language learners have towards video materials. Our survey revealed that both girls and boys are interested in video assisted language classes and they mention that the video segment that is shown by the teacher is interesting for them.

To sum up the survey revealed that students prefer to use video materials in English language classes. The use of video material promotes better understanding of the subject matter and video is interesting and motivating for language learners as well. Our survey also showed that the emotions of happiness, anxiety and interest are arisen in language learners.

Conclusion

Through this article we intended to analyze the importance of emotional factors in language-learning and especially in video assisted language instruction. Teachers play an important role in the process of minimizing negative effects of emotions. Authentic video materials can be helpful for both students and teachers if they are used properly. And we suggest that Georgian teachers should take the advantage of video because authentic video and audio materials can cause interest and therefore increase learner's intrinsic motivation. If video materials and activities are carefully selected and prepared, it can facilitate English language learning process a lot.

References:

1. naTaZe, r. (1977): zogadi fsiqologia. Tbilisi universitetis gamomcemloba. Tbilisi.
2. Feldman R. S. (2005): Understanding psychology. McGraw-Hill. New York.

3. Krashen, S. (1982): Principles and practice in second language acquisition. Retrieved June 2, 2011, from http://sdlkrashen.com/Principles_and_Practice/Principles_and_Practice.pdf
4. Yerkes & Dodson, R.M. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit formation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology* 18, 459-482.

Key Words: Video, language teaching, emotions, language learners, authentic materials.

მანანა ღარიბაშვილი, ქეთევან შაშვიაშვილი

ვიდეო-მასალების აღქმით გამოწველი ემოციები ინგლისური ენის გაკვეთილზე

რეზიუმე

ვიდეომასალები ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სასწავლო ტექნიკურ საშუალებებს წარმოადგენს უცხო ენის სწავლების პროცესში. სასწავლო ტექნიკური საშუალებების გამოყენება მრავალი სახის ემოციების გამოწვევი შეიძლება აღმოჩნდეს ენის შემსწავლელებში. ვიდეომასალები მისი ინტერაქციული ბუნებიდან გამომდინარე უცხო ენის გაკვეთილებს უფრო მიმზიდველს ხდის. თუმცა ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ვიდეომასალების გამოყენება მხოლოდ დადებით ემოციებთან არ არის დაკავშირებული და ეს ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევიდანაც ჩანს. სტატიაში განხილულია ვიდეო მასალების დახმარებით ჩატარებული გაკვეთილის პროცესში გამოვლენილი ემოციური ფაქტორები, რომლებიც ხელს უწყობს ან აფერხებს ენის დაუფლების პროცესს. ასევე შეთავაზებულია ის გზები და ხერხები, რომელთა დახმარებითაც პედაგოგი შეძლებს უფრო სასიამოვნო გახადოს უცხო ენის შესწავლის პროცესი. სტატიაში ასევე წარმოდგენილია ჩვენი კვლევის ფარგლებში ჩატარებული გამოკითხვის შედეგების ანალიზი.

Thea Shavladze

შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

A Contrastive Study of Georgian and American Humorous Epitaphs

- Cultural peculiarities

Depending on the culture in which the deceased lived, the epitaph can take on several forms, ranging from the religious to the humorous. Death is no joke and it is difficult to find anything entertaining about it, but still there are tombstone epitaphs that are unintentionally, and sometimes, intentionally amusing. These are so called “Humorous Epitaphs” focusing on the manner of death or relationships with the living. “Humorous Epitaphs” are united under the title “Black Humor” the purpose of which is to make light of serious and often taboo subject matter and provoke discomfort and serious thought as well as amusement in audience. It is often a satire on the topic of death.

Many scientists think that “Black Humor” is a contemporary phenomenon and therefore a modern invention, but some scholars like M. Bakhtin, L. Stevanovic oppose the above stated idea. In the paper “Ridiculed Death and the Dead . “Black Humor“,

L. Stevanovic states that “Black Humor“ originates from Ancient times: “The good mood at the funeral was above all related to the feasting and enjoying good meal, which was inevitably followed with wine on the Greek funerals. In earlier stages of Greek history, the joyful elements of funeral were also funeral games, competitions, dancing, even sexual acts. The same joyful atmosphere at the funerals of archaic and earlier periods, stayed

characteristic for fertility rituals (of the classical and Hellenistic epoch). These festivals actually represent a combination of mourning for the dying god/goddess (Demeter, Dionysos, Adonis) and celebration of new life (p.194). Time by time the meaning of comic and laughter in the funeral ritual patterns did not easily change due to the taboo that encircles death. The function that was kept was exceeding the situation of pain and loss, recovering from the shock that confrontation with death provokes, removing death from everyday reality. The act of laughing at the funeral started to denote the first stage of coming back to reality (p19)

The above given quotations show that exceeding the strict frames of ritual, black humor gained the ability to turn any amount of reality into the small festivity – into the carnival.

Our intent in this paper is to conduct the contrastive study of American and Georgian epitaphs, in which humorous epitaphs are culture - specific and have their own peculiarities and specific sub-types.

Humor is probably specific to the human species, and verbal humor certainly is. Each culture , each nation has its own specific attitude towards it. For instance, English humor is ironic, sarcastic, in America “Black Humor“ is the most popular. As for Georgians, they have a great sense of humor, they mock at all and everything, but rarely on death. For many centuries concept “Death” was considered as taboo in Georgian culture, but time by time, because of intercultural relationships Georgian mentality has changed and they also started to mock at death (see: Georgian anecdotes and humorous epitaphs).

Our analysis showed that in American humorous epitaphs 2 special groups can be singled out : 1) epitaphs describing the lifestyle of the deceased in a humorous way; 2) semi - didactic epitaphs stressing the vanity of life;

The first group can be subdivided into several subgroups:

- 1) Humorous epitaphs focusing on the manner of death;

**He got a fish – bone in his throat
And then he sang an angel note (Schenectady, New York).
Here lies the body of our Anna
Done to death by a banana;
It wasn't the fruit that laid her low
But the skin of the thing that made her go (Enosburg Falls, Vermont).**

- 2) Humorous epitaphs focusing on the relationships between the deceased and his/her members of the family, relatives, friends or even the society in which he/she lived.

**This is my grave. Lying down is the best.
In a house of nine kids, I never got rest.
Cold is my bed , but oh, I love it ,
For colder are my friends above it (Calvary Cemetery, Chicago, Illinois).**

- 3) Humorous epitaphs in which the deceased's negative characteristic features are mocked at.

**Here lies as silent clay
Miss Anabella Young
Who on the 21st of May
Began to hold her tongue (Massachusetts, Hetfield cemetery).
Here lies the body of poor Aunt Charlotte
Born a virgin, died a harlot (Death Valley, California).**

- 4) Humorous epitaphs having advertisement style. It is a special type of a text where family members advertise themselves or their business. It bears characteristics of both: epitaph as well as advertisement and has twofold function: to memorialize the deceased, on the one hand, and to advertise the deceased's family members (mainly wives) or their business, on the other hand.

**Sacred to the memory of
My husband John Barnes
Who died January 3, 1803
His comely young widow, aged 23,
Has many qualifications of a good wife,
And yearns to be comforted (Vermont cemetery).**

- 5) Humorous epitaphs built on dialogue principle. American epitaphs having dialogical character consist of two parts: the main part (which is didactic – philosophical in most cases) and a humorous inscription inscribed by a passerby or the member of the deceased family. Such type of humorous epitaphs are not encountered in the Georgian culture as it is sinful and therefore banned to inscribe something on tombstones. It is humiliation of the deceased (A. Arabuli). The aim of dialogical epitaphs in American culture is not to humiliate the deceased but to show love of life.

**Come blooming youths, as you pass by,
And on these lines do cast an eye.
As you are now, so once was I
As I am now, so must you be;
Prepare for death and follow .**

***To follow you
I am not content
How do I know
Which way you went (Waynesville, North Carolina).***

As for semi – didactic epitaphs they teach people to consider the problem of life and death less seriously and to face death in a humorous way.

That's All Folks

In Georgian humorous epitaphs two main groups are singled out:

- 1) semi – didactic epitaphs;
ვინ იტყვის, რო მე ვარო
მეც ვეიტყვი, რო მე ვარო

ყველა ასე წამოწვება
 ახლა მე რო ვწევარო.
 ხო მოვხუცდი, მერე რა
 ხო ვიცხოვრე სამყოფი,
 აწი კიდე მივდივარ,
 სადაც არ ვარ ნამყოფი (წალენჯიხა).

2) Epitaphs focusing on the manner of death and relationship with the living; They are very few in number but still exist. For example: არცა იყავი თუ ქამა იყავი მე ქე მომკალი რაცხა იყავი; ვჩიოდი გლახათ ვარ, გლახათ ვარ მეთქი! (გურია). The later one is identical to an American famous humorous epitaph “I told you I was sick “.

Many of humorous epitaphs are not inscribed on the stones, they exist in Georgian anecdotes. One of them is about mother-in-law and son-in-law relationship. აი აქა, ამ საფლავი ქვეშა, განისვენებს პოჩტალიონი გრიშაი, რომელმა ოთხ სიდედრ გაუძლო, მეხუთეს ხელში დაიბრიდა, მაგრამა წამს, რო ახალ ქვეყანაში უსიდედრო სისტემა იქნება“(კახეთი) .

Differences between Georgian and American humorous epitaphs are the following:

- a) Georgians never mock at the deceased’s negative characteristic features. In Georgian culture it is impolite to speak badly of the deceased.
- b) In American culture, both men and women feel enormous pressure to” lose their virginity” or to become sexually active. A lack of sexual experience is a burden, a curse, or a liability – for both men and women. American epitaphs showed us that Americans can even laugh at virginity.

**Here lie the bones of Sophie Jones
 For her death held no terrors.
 She was born a maid and died a maid
 No hits, no runs, and no heirs (Pennsylvania).**

Returned – unopened(North Carolina Cemetary).

In Georgian culture virginity is greatly valued. There is something moral , mythical or superstitious value in virginity. It is associated with wholesomeness, purity and “ goodness”. Georgians rush to embrace Western ways, but a cultural taboo on sex before marriage for women is one tradition that is still holding strong. The belief is rooted both in Georgia’s Conservative culture and the Georgian Orthodox faith. Georgian epitaphs show that in Georgia virginity is still praised and virgins are respected.

წაველ უმანკოთ (მეტეხი, კასპის რაიონი), ამ წუთისოფლითგან არა მხვდა წილი, არც ქმარი მეყანდა, არც თუ ყმარწვილი, ზეცათ ინდომეთ ჩემი ქორწილი (ნინოწმინდა, საგარეჯოს რაიონი).

- c) Georgians are often proud of having many children: „ დაუტოვე 5 ბენი და 4 ასული“, (წინამძღვრიანთკარი, მცხეთის რაიონი), „მე სამშობლოს 18 შვილი გავუზარდე, შენ ? “ But in American culture having many children is ridiculous: **Here lies the father of 29 / He would have had more / But he didn’t have time (Moultrie, Georgia).**

d)When Georgian women are widowed, they mourn for years and most of them even don’t remarry; Honesty is characteristic feature of Georgian women. As for American women they

don't hide their negative feelings toward the deceased and it seems that they don't feel sorry about their husbands' death.

Here lies my husbands 1-2-3

As still as men could ever be

As for the fourth: Praise be to God

He still abides above the sod;

Abel, Seth and Ceidy were the first 3 names

And to make things tidy I'll add his – James (Shutesbury).

The same can be said about American men. They clearly show discontent about living with the deceased.

Here lies my wife: here let her lie!

Now she's at rest, and so am I.

The above given examples show us that Georgians like to hide their family problems , but Americans don't.

Having analysed our practical material we came to the following conclusion:

1. Differences between Georgian and American humorous epitaphs are of various types;
2. In American culture humorous epitaph is well – developed and has a long history. In Georgian culture it starts to develop. According to it the number of humorous epitaphs in American culture exceed the number of Georgian humorous epitaphs (70%-30%);
3. Differences are found in types of humorous epitaphs. Some special types of humorous epitaphs such as: humorous epitaphs having advertisement style and humorous epitaphs built on dialogue principle are not encountered in Georgian culture;
4. Cultural differences are revealed in thematics as well. Americans mock at different concepts and Georgians at others. What is banned in Georgia , is not considered taboo in America.
5. American humorous epitaphs are more sarcastic than Georgian ones . Georgian humorous epitaphs are semi didactic and therefore less humorous.
6. Humorous epitaphs are characterized by simple structures and vocabulary, as well as minimal use of figurative language. They do not arouse sorrow, repentance , or fear towards death in readers and are perceived less painfully

Reference:

1. არაბული ა. (2006): სამგლოვიარო რა პოეზია. თბილისი.
2. არაბული ა. , თათარაიძე ე. (2007): შენდობით მომიხსენიეთ. გამომცემლობა ბაკმი.
3. შავლაძე თეა (2008): ინგლისურენოვან იუმორისტულ ეპიტაფიათა ლინგვისტური ანალიზი// საენათმეცნიერო ძიებანი XXVII.248 -253.

3. შავლაძე თეა (2009): ქართული და ანგლო – ამერიკული ეპიტაფიების შეპირისპირებითი ანალიზი – კულტურული სახესხვაობანი// საენათმეცნიერო ძიებანი XXVIII.370 -379.
4. Shaputis J. (1980): Funny Stones To Tickle Your Funny Bones . www.webpanda.com/ponder/epitaphs.htm .
5. Stevanovic L. (2009): Ridiculed Death and the Dead . Black Humor . www.doiserbia.nb.rs/img/doi .

თეა შავლაძე

**ქართული და ამერიკული იუმორისტული ეპიტაფიების შეპირისპირებითი ანალიზი –
კულტურული სახესხვაობან
რეზიუმე**

ნაშრომი მიზნად ისახავს იუმორისტული ეპიტაფიების შედარება – შეპირისპირებას ქართულ და ამერიკულ კულტურებში. ნაშრომი საყურადღებოა იმით, რომ წლების მანძილზე გავრცელებული აზრი თითქოსდა ქართულ კულტურაში არ არსებობდა იუმორისტული ეპიტაფიები, რომ ქართველები ყველაფერზე ხუმრობდნენ სიკვდილის გარდა, რომ აღნიშნული ცნება ტაბუირებულია ქართულ კულტურაში, ნაშრომში უარყოფილია.

თანამედროვე ქართულ ეპიტაფიებზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ დროის ცვლასთან ერთად და კულტურათაშორისი კავშირების შედეგად ქართულ კულტურაშიც გაჩნდა იუმორისტული ეპიტაფიები, რომლებიც გარკვეულწილად ცვლის კიდეც ქართულ ცნობიერებას.

ქართული და ამერიკული იუმორისტული ეპიტაფიების შედარება – შეპირისპირებისას გამოვლინდა, რომ ამერიკული კულტურისათვის იუმორისტული ეპიტაფია რეალობაა და საკმაოდ გავრცელებული ფენომენია. ამაზე მოწმობს იუმორისტული ეპიტაფიების ქვეტიპები: 1) საყოფაცხოვრებო სახის ეპიტაფიები, რომელშიც გაერთიანებულია დიალოგურ პრინციპზე აგებული და რეკლამის სტილის ეპიტაფიები ; და 2) დიდაქტიკურ – იუმორისტული ეპიტაფიები, რომლებიც გვასწავლის მარტივად შევხედოთ სიკვდილ– სიცოცხლის პრობლემას, დავფიქრდეთ ცხოვრების ამაოებაზე და იუმორით შევხედოთ თვით სიკვდილსაც კი.

რაც შეეხება ამერიკულ იუმორისტულ ეპიტაფიათა თემატიკას, აქ გაშარჟებულია შემდეგი თემები: ცოლ–ქმრული ურთიერთობები (ღალატი, მრავალშვილიანობა), პიროვნული ნაკლოვანებები(ენაგრძელობა, სიძუნწე, სიცრუე, ქალწულობა,). მსგავს თემებზე ხუმრობა მიუღებელია ქართულ კულტურაში. ქართულ იუმორისტულ ეპიტაფიებზე შეიძლება ითქვას, რომ იგი ნელ–ნელა იკიდებს ფეხს და მცირერიცხოვნებით გამოირჩევა. ქართული იუმორისტული ეპიტაფიების დიდი ნაწილი დიდაქტიკურ–ფილოსოფიურია, ნაწილში კი გარდაცვალების მიზეზი ან გარდაცვლილის სხვა ადამიანებთან ურთიერთობაა გაშარჟებული. ასევე აღნიშვნის ღირსია ისიც, რომ ქართულ იუმორისტულ ეპიტაფიებში ისეთი ეპიტაფიებიც გვხვდება, რომლებიც ამერიკული ეპიტაფიის ანალოგია და პირდაპირ თარგმანს წარმოადგენს . ქართულ იუმორისტულ ეპიტაფიებში გამოიყო დიალექტზე შექმნილი ეპიტაფიები, სადაც სწორედ დიალექტს შემოაქვს იუმორი.

key words : epitaph, humour, culture, contrastive studies, intercultural.

კომუნისტური იდეოლოგიური წნეხი გრიგოლ რობაქიძის

„ჩაკლული სულსა“ და მიხეილ ჯავახიშვილის „გივი შადურში“.

XX საუკუნე ღირებულებათა მრავალგზის გადაფასების საუკუნეა. ეს იყო კარდინალური ცვლილებების, ძველი პრინციპების ნგრევის, რევოლუციებისა და ომების პერიოდი. 70 წლის განმავლობაში ღრმად ფესვგადგმულმა რეჟიმმა კი ადამიანთა უშორესი და მოუხელთებელი შრეებიც კი ამოავსო და მზანგველი შხამით, რომლის გამოდევნასაც ათეული წლები დასჭირდებოდა, რომ არა მამულიშვილები, რომელთაც რისკის ფასად, საკუთარი კეთილდღეობის მსხვერპლად მიტანით შეძლეს ერის სულიერების ახალი ძალით აღზევება. ამ საქმეში მნიშვნელოვანი როლი ქართულმა მწერლობამ შეასრულა. კონსტანტინე სალია გრიგოლ რობაქიძესთან ინტერვიუში წერდა: „მსოფლიო ჭიდილის განუზომელ არეზე ჩვენც გვაქვს მოკუთვნილი ერთი ადგილი და სწორედ აქ გვმართებს გამოჩენა გონიერებისა, ქართული საუკუნოვანი გამოცდილებისა და სიბრძნისა, რომ ნიაღვარმა არ გადაგვქელოს და არ აღვგავოს პირისაგან მიწისა.“ ქართველი ერი სწორედ ამ გონიერებამ იხსნა გადაშენებისაგან.

ვლადიმერ რუდნევი საუბრობს რა XX საუკუნეზე, წერს: ეს არის „მსოფლიოს ხელახალი გადანაწილების და ღირებულებათა გადაფასების ურთულესი საუკუნე. დედამიწამ გადაიტანა ორი გლობალური მსოფლიო ომი, რასაც მსოფლიოსთვის დამანგრეველი შედეგი და სახელმწიფოთა საზღვრების შეცვლა მოჰყვა. ეს ხომ საუკუნეა, როცა „ღმერთი მოკვდა“, ადამიანიც მოკლეს და დარჩა მხოლოდ ენაგადმოგდებული სამყარო.“ (რუდნევი 1997:174). ეს სიტყვები ზნეობრივ ფასეულობათა გარეშე დარჩენილი იმდროინდელი სამყაროს ზუსტ შეფასებას გვაძლევს.

XX საუკუნის 20-30-იანი წლები ის ხანაა, როცა „გმირი შეცვალა ბრძენმა, მკლავი - ჭკუამ, მახვილი – წიგნმა, ბრძოლის ველი – დარბაზმა, არისტოკრატია – ინტელიგენციამ“ (სიგუა 2002: 58) და სწორედ ამ პერიოდში ქართულ ლიტერატურას ისეთი დიდი შემოქმედები გამოუჩნდნენ, როგორებიც იყვნენ გრიგოლ რობაქიძე და მიხეილ ჯავახიშვილი. მათ შეძლეს და წითელი ტერორის პერიოდში გაილაშქრეს იმის წინააღმდეგ, რაც ბევრმა ვერ, თუ არ გააკეთა.

გრიგოლ რობაქიძე, როგორც ნიცშეანელი, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა პიროვნების ფაქტორს. მას სურდა ქვეყნის ლიდერად ეხილა ისეთი კაცი, როგორებიც იყვნენ ჰიტლერი და მუსოლინი, ხოლო სტალინი კი მისი სიძულვილის მთავარ საგნად იქცა, ამიტომ არც გასაკვირია, რომ მან საბჭოთა ხელისუფლების შემხუთველ რეჟიმზე შექმნა რომანი „ჩაკლული სული“, რითაც საზოგადოებას აუწყა, რომ საქართველოში მოვიდა წყობილება, რომელიც ადამიანის უფლებებს არად დაგიდევს. ამ

რომანით მან იწინასწარმეტყველა 1937 წლის რეპრესიები, რომელმაც იმსხვერპლა არაერთი ქართველი მწერალი, ხოლო თავად გრ.რობაქიძე კი სამუდამოდ აქცია ემიგრანტად.

გრიგოლ რობაქიძე თვლიდა, რომ ქართულ კულტურას განახლება სჭირდებოდა, ევროპული თვალთახედვა, მისტიური ჭკრეტა, ფილოსოფიის, მითოლოგიის გამოყენება, მიბრუნება ძველი საქართველოსკენ. როგორც უკვე ვთქვით, იგი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა პიროვნებას, ამიტომაც იყო აღფრთოვანებული ჟორდანიას, ლენინის, ჰიტლერისა თუ მუსოლინის რევოლუციური პეროიკით. მართალია მას მწვავედ არ განუცდია 1921 წლის კატასტროფა, მაგრამ თანდათან ამ მკაცრი ესთეტიკის ბუნებაში აღდგა ქართველი ნაციონალისტი. მითოსისა და წარმართობისაკენ სწრაფვამ, ქვეყნის დაქცევამ, ტერორმა და მსხვერპლმა გაუმახვილა ეროვნული ღირსების გრძნობა, ამიტომაც იგი, როგორც მოაზროვნე, ვერ შეძლებდა თანაარსებობას პროლეტკულტის იდეოლოგიასთან და გერმანიას შეაფარა თავი. იგი სამი კულტურის შვილი იყო ქართულის, რუსულის და გერმანულის, მაგრამ უმთავრესი მისთვის მაინც ქართული გახლდათ.

20-იანი წლებიდან საქართველოში მძვინვარებდა წითელი ტერორი, იწყება გადაჯიშება, გადაგვარება, ქართული სულის ჩაკვლა-დასამარება, საზოგადოებას კი არ ძალუძდა ხსნის, გადარჩენის გზების მოძებნა. სირთულე კი მხოლოდ ფიზიკურ ტერორში როდი ვლინდებოდა. სისხლიანი ტერორის მამოძრავებელ ძალას ფსიქოლოგიური ტერორი წარმოადგენდა, რაც საზოგადოების აზრის გახლეჩის მიზეზი გახდა. ხელისუფლება ლიტერატურასა და ხელოვნებას იყენებდა „იარაღად“, რომელიც მართავდა ერს. ამიტომაც შემოქმედნი ცდილობდნენ თუ ღიად არა, შეფარვით მაინც გადმოეცათ სათქმელი, რეალური პერსონაჟების მაგალითზე ეჩვენებინათ ხალხისთვის მათი თვალთ დასახული „გადარჩენის გზა“. მათ სამწერლოსთან ერთად ერის გამოფხიზლების ფუნქციაც იტვირთეს.

გრიგოლ რობაქიძეს, როგორც ქართული სულის მატარებელ მწერალს, მთელი არსებით სძულდა საბჭოთა წყობილება და ამ ზიზღს არა მარტო ნაშრომებში, არამედ წერილებსა და ინტერვიუებშიც გამოხატავდა. მაგალითისათვის მოვიტანთ მწერლის მიმართვას ქართველი ახალგაზრდებისადმი, სადაც ამბობს: „მამული გულით გიხმობთ შორიდან ახალგაზრდებო!... შემეკითხებით, თუ რატომ დავტოვე საქართველო, ჩვენი მამული და დედული ეგზომ მშვენიერი და ტკბილი. მოგიხმობთ: ბოლშევიკები გაჰყვირიან ხალხურ დემოკრატიათ ვამყარებთო. სიყალბე ამ სახელდებათ ჩანს. „დემოს“ ბერძნულად ნიშნავს ხალხს. მაშასადამე „ხალხური დემოკრატია“ ასე უნდა იკითხებოდეს – ხალხური ხალხოსნობა... ადამიანი მაშინაა ადამიანი, როცა იგი თავის უფალია... ვინაა თავისუფალი საბჭოეთში? არავინ! აქ ყველაფერი აკრძალულია... საბჭოეთში შიშის გამო მოსვენებით ვერავის დაუძინია. ეშინია სიზმარში ბოდვით არ წამოსცდეს გულნადები აზრი რაიმე. ასეთია საბჭოეთის სამოთხე. ეს სმოთხე მივატოვე და არა ნამდვილი სამოთხე.“ (რობაქიძე 1990: 221)

1932 წელს გერმანულ ენაზე დაიწერა გრ.რობაქიძის რომანი „ჩაკლული სული“, რომელიც უსწრებდა მის ესეებს ჰიტლერსა და მუსოლინიზე. მართალია მან წლებით ადრე დაარისხა განგაშის ზარები, მაგრამ უშედეგოდ, რკინის ფარდის აქეთ არავინ უწყოდა ამ რომანის შესახებ, უფრო მეტიც, ავტორის სახელის ხსენება წლების მანძილზე ტაბუდადებული იყო. ეს რომანი „ერთ-ერთი პირველი ნაწარმოებია, რომელშიც სიღრმისეულად, მრავალფეროვნად და მასშტაბურადაა განსჯილ-

დახასიათებული ბოლშევიზმისა და საბჭოური სინამდვილის ნამდვილი არსი.” (ნიკოლეიშვილი 2000:153)

„ჩაკლული სული” ცალკეული სიუჟეტებისაგან შემდგარი რომანია, რომლის მთავარი გმირი თამაზ ენგურია. იგი ნაწარმოების დასაწყისიდანვე მკითხველს დადებითად განაწყობს. თამაზი უზომოდაა შეყვარებული საკუთარ მიწა-წყალზე, მის სუნზე, ნაყოფიერებაზე, „მიწა არსებაა მისთვის, მკერდუხვი და გულუხვი.” თამაზი „სახკინმრეწვის” სასცენარო განყოფილებაში მუშაობს. იგი გაწონასწორებული, მშვიდი ადამიანია, რომელიც არც რევოლუციონერია და არც პროლეტარი, ცდილობს განზე იდგეს, რადგან ასე უფრო ადვილია ობიექტურად განსჯა. „ის არ იყო კომუნისტი, არც რევოლუციონერი, სამყაროდან ღმერთის განდევნა - საბჭოეთის ეს მთავარი დინება - შინაგანად უცხო იყო მისთვის. მაგრამ არც მტერი იყო სიყვარულისა: გრძნობდა, რომ რევოლუციის ბიძგებს მაინც ჰქონდა რაღაც აზრი, რაში მდგომარეობდა ეს აზრი, მისთვის მთლად ნათელი არ იყო, ხანდახან ფიქრობდა: თუ ხალხში არ არსებობს ღმერთი როგორც მარადიული ცეცხლი, მაშინ უმჯობესია თვით ღმერთის იდეა მოკვდეს - ხალხი უღმერთო ცხოვრებას დიდ ხანს ვერ აიტანს, ოდესმე ურვისგან მხეცივით გამძვინვარებული აღდგება, რათა ჯვარს ეცვას ქრისტესთვის“ (რობაქიძე 1994:21). ამ ამონარიდით ავტორს სურს მთავარი გმირის სრულყოფილი პორტრეტი დაგვიხატოს და ძალაუვნებურად ეპოქის ანალიზსაც გვაძლევს, რომელმაც მოკლა ღმერთი, ხოლო რევოლუციის ბელადები აქცია კერპებად. საინტერესოა რომანის ალეგორიული სიუჟეტები, რომლებიც ნაწარმოების არსის წვდომაში გვცხმარება. გავიხსენოთ ერთი ეპიზოდი, როდესაც თამაზი ერთ-ერთი სცენარის განხილვისას იძულებული ხდება საკუთარი ემოციები ჩაახშოს და ამით საკუთარ თავს დაუპირისპირდეს. ეზოში გამოსულმა ლაგამგაწყვეტილი ცხენი დაინახა, რომელსაც შიშისგან ხალხი გაურბოდა, თამაზმა კი მარყუჟი უცებ გამონასკვა, მიუხედავად დიდი წინააღმდეგობისა, ცხენს კისერზე ჩამოაცვა და დაიმორჩილა ურჩი ცხოველი.

ამ ერთი შეხედვით უმნიშვნელო სიუჟეტს უდიდესი სიმბოლური დატვირთვა გააჩნია. მაისის მზე და მისი გასხივოსნება ღვთაებრივი მადლი და კურთხევაა, რომელიც თამაზზე გადმოვიდა, დუჟმორეული ცხენი – საბჭოეთია, რომელსაც სურს და ძალუმს კიდევ გაანადგუროს ყველაფერი, ხოლო თამაზის სახეში კი ავტორმა საქართველო მოიაზრა, ქვეტექსტი კი შემდეგში მდგომარეობს, რომ თავგანწირვით საქართველო შეძლებს თავი დააღწიოს საშინელ ტირანს.

აქვე გვინდა გავიხსენოთ თამაზის მიერ ნაამბობი გატყავებული ცხენის ამბავი, როდესაც გაავებულმა ბრბომ მხოლოდ იმიტომ გაატყავა ცხოველი, რომ ჯიშიანი იყო. „ამ ცხენში ხალხმა მათრობელი ნაყოფი იხილა, ჩაგვრის სიმბოლო - და მთელი ბოლშა, ათასწლეულით დაგროვილი, უეცრად მასზე გადმოანთხია. ეს არის რევოლუციური შურისძიების სისხლიანი სურათი“. (რობაქიძე 1994: 51). ასეთია თამაზის მიერ დანახული ბოლშევიკური ანგარიშსწორება, ხილული წნეხი, რომლის გარდა არსებობდა უხილავი, შინაგანი წნეხიც. ამის დასტურად გავიხსენოთ ბერეჟინის შემოსტუმრება ქეიფის დროს: „ერთს ენა დაება, მეორეს წინადადება დაავიწყდა, მესამის ცეცხლოვანი პათოსი უეცრად ჩაქრა. მზისგან გაშავებული პოეტი შეეცადა უხერხულობის გაფანტვას, რიტმულად მწყობრად აგებული ლექსი წაიკითხა - „ლენინ“ (რობაქიძე 1994: 46)

რომანში გრ.რობაქიძე გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ „ახლა ხომ არაფერი არსებობს კერძო, ფიქრიც კი... რიდი სადღაც გაქრა.“ (რობაქიძე 1994: 81) დაიბადა სრულიად ახალი ადამიანი,

რომლის გენშიც მხოლოდ მარქსისტულ-ლენინური იდეებია კოდირებული, რომლისთვისაც არაფერს ნიშნავს თავისუფლება და საკუთარი „მე“.

რომანის მთავარი გმირისათვის გული მხოლოდ სიცოცხლისათვის აუცილებელ კუნთს არ წარმოადგენს, იგი ტანჯული, ნაწამები, ჯვარცმული ღმერთის ხორცადქცეული ნწილია. თამაზი მთელი სულით ეძებდა თავის მსგავსს, რომლისთვისაც გული ასეთივე ფუნქციის მატარებელი იქნებოდა, მაშინ ადვილად გაუღებდნენ ისინი ერთმანეთს გულის კარებს და სიყვარულიც დაიბადებოდა. მაგრამ სამწუხაროდ, როდესაც თამაზი ასეთ ადამიანს მატარებელში შეხვდა, ეჭვი გაუჩნდა, შეიძლება თუ არა მისი ნდობა და მოსალოდნელი საფრთხის შიშით იგი საკუთარ ნაჭუჭში ჩაიკეტა. ეს ხომ ქვეცნობიერის ტერორი გახლდათ, ამ ეპოქის კიდევ ერთი სიმახინჯე.

რომანში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილი არის ის, როდესაც საქართველოს გასაბჭოებისადმი მიძღვნილ ღონისძიებაზე ქართველ მწერალთა სახელით მიმართა თამაზ ენგურმა. იგი სიტყვამ გაიტაცა და დასძინა, რომ „ქვეყნის განახლებისთვის სისხლის გამოშვება“ (რობაქიძე 1994: 95) საჭიროო და ამ ფრაზამ ექსტაზში ჩააგდო მთელი საზოგადოება და ყველა თამაზის „გენიალურ“ გამოსვლაზე საუბრობდა, მაგრამ როდესაც რამდენიმე ხნის შემდეგ თორმეტი წლის მეგობარი ბიძინა შემოხვდა და თამაზისაგან თავი შორს დაიჭირა (ბიძინას მამა რამდენიმე კვირის წინ დახვრიტეს), მაშინვე იმდღინდელი გამოსვლა გაახსენდა, ტკივილი დაუგუბდა მკერდში და იგრძნო იმ ეპოქის ქმნილებად გარდასახვა რომ ემუქრებოდა. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ შეიძლება ადამიანი არ თანაუგრძნობდეს რომელიმე წყობას, მაგრამ ქვეცნობიერად, ეპოქის გავლენით, თუნდაც წამით გახდეს მისი იდეოლოგიის გამტარებელი. ესეც იმ ეპოქის მორიგი სინმახინჯე გახლავთ.

„ჩაკლული სულის“ საკვანძო სიუჟეტია თამაზის პატიმრობის პერიოდი, რისი მიზეზიც დოსტოევსკის „ემშაკის“ არშიაზე გაკეთებული მინაწერი „ჯულა“ გახდა, თუმცა რეალური მიზეზი კი იმ პიროვნების დადგენა გახლდათ, რომელიც თამაზისა და ქართველი ემიგრანტის საიდუმლო შეხვედრის თვალთვალის დროს ფიზიკურად გაუსწორდა „უცხო თვალს“. ფსიქოლოგიური ზეწოლის შედეგად თამაზმა დაკითხვისას, თითქმის აპათიაში მყოფმა, ახსენა ლევანი, მისი საუკეთესო მეგობარი, რომლის სიკვდილის მიზეზიც გახდა, ამან კი ჩაკლა თამაზში სული. ეს რეპრესიების გამოაშკარავებაა, რომელმაც არა ერთი გამორჩეული ქართველი შეიწირა. ამ რეპრესიების მთავარი მამომრავებელი ძალა კი საბჭოეთის დიდი ბელადი იოსებ სტალინი გახლდათ, რომელსაც „ლენინმა განსაკუთრებული სახელი უწოდა - „ლეგენდარული ქართველი“. ლეგენდარული ჭარბად იყო სტალინში, ოღონდ ქართული - მეჩხრად.“ (რობაქიძე 1994: 119) „პრესტორიული ხვლიკის გაქვავებული თავი“, „სტალინი გველივით იცვლიდა კანს და ამით ხელშეუხებლად ინახავდა შინაგან არსებას.“ - ეს რამდენიმე ფრაზაც საკმარისია იმის დასანახად, თუ რა დამოკიდებულება ჰქონდა ავტორს საბჭოეთის ბელადის მიმართ. აშკარა ერთია, რომ გრ.რობაქიძე ჰიტლერსა და მუსოლინს ერის ჭეშმარიტ წინამძღოლებად მიიჩნევდა, ხოლო სტალინს კი ეროვნულის უგულვებელყოფაში სდებდა ბრალს. ეს არც გასაკვირია, რადგან ადამიანს, რომელიც ქართულს საწყისის საწყისად მიიჩნევდა, ეროვნულობის უარყოფა მიუტევებელ ცოდვად მიაჩნდა.

„ჩაკლული სული“ არა მარტო კომუნისტური წნეხის სიმძიმეზე და მის შედეგებზე მოგვითხრობს, არამედ იგი ჩვენი აზრით, ავტორის ალიბიცაა, რომელიც ამართლებს გრ. რობაქიძის ქვეყნიდან გადახვეწას. რადგან მისი აზრით, რომ არა სამშობლოსთან განშორება თავად მწერალიც იმავე ბედს

გაიზიარებდა, რაც ხვდა წილად თამაზ ენგურს. ამის საფუძველს თავად გრ.რობაქიძის წერილი გვაძლევს, სადაც იგი რომანის ავტორს „მდინარის მესამე ნაპირზე მდგარ პიროვნებად“ მიიჩნევს. რომანის მთავარი გმირიც ხომ მესამენაპირელია, რომელიც განსხვავებით მისი ავტორისაგან, ერთ-ერთი ხილული ნაპირისაკენ გადაიხარა და ამიტომაც მასში ჩაკვდა სული, სწორედ ამას გაექცა თავის დროზე მწერალი და ერთადერთი რამ უანდერძა თანამემამულეთ: „როცა მე ამ ქვეყნად აღარ ვიქნები, მოდიოდეს ვინმე ქართველი დედა ყოველ წელს მცხეთას, მწიფობის, ჩემი დაბადების თვეში. სანთელს ანთებდეს ამ პაწია სალოცავის წინ და ლოცვით ახსენებდეს ჩემს სახელს. მმეტს არას ვთხოვ საქართველოს.“(რობაქიძე 1994: 334) ესეთი სიტყვები მხოლოდ მშობელ ქვეყანაზე უზომოდ შეყვარებულ ადამიანს შეეძლო ეთქვა, ისეთს, როგორიც გრიგოლ რობაქიძე გახლდათ.

საქართველოში დარჩა და ბოლომდე სწია მძიმე ტვირთი მიხეილ ჯავახიშვილმა, ამიტომაც ატყვია მის ყოველ ნაწარმოებს ეპოქის მსახვრალი ხელი, მან თავისი კალამი სინამდვილის მხატვრულ გასხივოსნებას მიუძღვნა: „სინამდვილის მხატვრული ასახვა, უბრალო ადამიანების ბედი, მათი ადგილი საზოგადოებაში, ეპოქის მსხვერპლთა ტრაგიკულად, რეალურად ასახვა, მათი მისწრაფებები და განცდები იყო მთავარი ამსახველი პუნქტი ჯავახიშვილის შემოქმედებაში“.(ჩხარტიშვილი 1980:3)

მეოცე საუკუნეში ჩვენში ჩამოყალიბდა ე.წ „ახალი ადამიანის“ სახე, რომელიც მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეების გამტარებელი და მიმდევარი იყო. „კომუნისტური „ახალი ადამიანი“ კოლექტივის მოჯამაგირეა. ამ კოლექტივის სასარგებლოდ იგი დაუფიქრებლად მზად უნდა იყოს მკვლელობისათვის და მძარცველობისათვისაც. დაკარგული უნდა ჰქონდეს სინდისის ქენჯნის უნარი“ (ბაქრაძე 1990:167). ამის პარალელურად კი ლიტერატურაში ჩნდება ე.წ. „საწყალი კაცი“, რომელიც აღნიშნული ტირანიის მსხვერპლია. ეს არის ადამიანი, რომელმაც ეპოქას ვერ აუწყო ფეხი, რომელიც შეიწირა წითელმა ტერორმა. ამიტომაცაა საინტერესო მიხეილ ჯავახიშვილის „გივი შადური“, რომელშიც ავტორმა „ნაკაცარების, ყოფილი ადამიანების მთელი გალერეა“ მოგვცა. მთავარი გმირი, რომლის სახელსაც ატარებს თავად რომანი, ნაწარმოების დასაწყისშივე წარმოგვიდგება გზააზნეულ, იმედდაკარგულ ადამიანად. „ეეჰ, ეშმაკსაც წაუღია ყველა გზები! ტყუილად ხარჯავთ მეგობრებო მათთვის დროს და რითმებს, აზრებსა და სიტყვებს, რადგან გზებს არც აზრი აქვთ, არც გეზი, არც სათავე და არც დასასრული. თუმცა მაპატიეთ შევცდი... ყოველ გზას აუცილებლად დასასრულიც აქვს... მოგახსენებთ: ყველა გზები და ბილიკები იმედის ნანგრევებზე იყრის თავს.“ (ჯავახიშვილი 1985:407) ეს ხომ ნაკაცარის მიერ ნათქვამი სიტყვებია, რომლის ცხოვრება ტრაგიკულის უსასრულო ჯაჭვია და რომელსაც აღარაფერი შერჩენია იმედისმომცემი. გივი სასტიკი გამომძიებლის მსხვერპლია, რომელმაც კანონი საკუთარ სურვილებს მოარგო. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ რომანში არ ჩანს თუ რანაირად „თავდება“ აფთარიძე, 60-იანი წლების კრიტიკოსები (მაგ დ.ბენაშვილი) თვლიან რომ იგი ან დახვრიტეს ან გადაასახლეს, თუმცა ჩვენი აზრით, ნაწარმოებში სიტყვა „გათავდა“ მწერალმა მხოლოდ ცენზურის თვალის ასახვევად და ნაწარმოებისათვის მწვანე შუქის ასანთებად გამოიყენა.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ გივი შადური განათლებული და მჭევრმეტყველია, თუმცა ჩანს , რომ იგი განიცდის ფსიქოლოგიურ ტერორს, თვითცენზურას, რადგან ამ საუბრებისას იგი ცდილობს აკონტროლოს თითოეული სიტყვა, უნებურად ნათქვამი რაიმე ტრადიციული სურს რომ შეცვალოს, შეასწოროს, ახალ თარგზე მოარგოს, მაგრამ არ გამოსდის, რაც მის განსხვავებულობაზე მეტყველებს.

შინაგანი ცენზურა ხომ კომუნისტური წნეხის ერთ-ერთი გამოხატულებაა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამასვე განიცდიდა გრიგოლ რობაქიძის გმირიც.

რომანში არანაკლებ ტრაგიკული პირია პეტრე შევარდენიძე, რომელიც გივის მსგავსად ეპოქის მსხვერპლია, თუმცა მათ შორის განსხვავებაცაა. პეტრემ უარი თქვა მშობლიურზე და საკუთარ სურვილებს დაუქვემდებარა ყველაფერი, რაც კი გააჩნდა. საქართველომ მისთვის სამშობლოს ფუნქცია დაკარგა ამიტომაც ამბობს :„სადაც მე ვარ, სამშობლოც იქ არის“ (ჯავახიშვილი 1985:493) თუმცა უძღვები შველი რევოლუციამ გამოაფხიზლა, რეალობა დაანახა, ამიტომაც სტეპანიდასაგან დევნილი საკუთარ კუთხეს უბრუნდება, ოღონდ იგი უკვე ნაკაცარია, რომელმაც ყველაფერი დაკარგა, არა მარტო მატერიალური, არამედ სულიერიც და ბოგანოდ იქცა. სასოწარკვეთილი პეტრე ამბობს კიდევ „აღარც მიზანი ამ ქვეყნად, არც ხალისი, არც მემკვიდრე, არც სიყვარული, არც სიძულვილი, ან უნარი სიხარულისა - თუნდაც დიდი ვარამისა და გოდებისა - არაფერი. აღარაფერი! ძაღლურ სიცოცხლეს უშნოდ დავათრევ და თვითონ სიცოცხლეს ჭირიან მძორივით თვითონ მიმათრევს“ (ჯავახიშვილი 1985:466) ამ სიტყვების წაკითხვისას ძალაუნებურად გვახსენდება თეიმურაზ ხევისთავი, რომელსაც ახალმა ეპოქამ სიცოცხლე ძაღლის ლეშივით ჩამოჰკიდა კისერზე, იგიც ხომ ეპოქის მსხვერპლია, ნაკაცარია, რომელიც ემიგრანტად იქცა საკუთარ სახემეცვლილ ქვეყანაში, მაგრამ მას ეროვნულობისათვის ზურგი არ შეუქცევია პეტრეს მსგავსად. მ.ჯავახიშვილმა პეტრე შევარდენიძის პერსონაჟით გადაგვარების გზაზე მდგარ საზოგადოებას უჩვენა ეროვნებადაკარგული ადამიანის ტრაგიკული ბედი.

თითქოს ეროვნულობადაკარგულ პეტრე შევარდენიძე-სოკოლოვს დაუპირისპირა ავტორმა ყარამან ჯიქურაული, რომელიც ვერ ეგუება რევოლუციას, მისთვის უმთავრესი ქართველობაა და თუკი ვინმე ბოროტად შეეხება ამ სათუთ გრძნობას ყარამანში მხეცი იღვიძებს, რომელიც მზადაა თუგინდ სისხლით აზღვევინოს ნებისმიერს შეურაცხყოფა. აქ თავად მწერლისეული დამოკიდებულება ილანდება, რადგან ისიც მშობლიური ფესვების შენარჩუნებას ქადაგებს ყოველთვის. გავისხენოთ ერთი ეპიზოდი ნაწარმოებიდან, როდესაც ყარამანს ვიღაც კაპიტანი ირონიით ეტყვის „როდის დაივიწყებთ მაგ ძაღლურ ენასო“, ამის გამგონე ყარამანში გაიღვიძა საუკუნეების მანძილზე მჩქეფარე სისხლმა და ჩაგრული ერის სახელით საჯარო ბოდიში მოახდევინა და ხოტბა შეასხმევინა იმ ენისათვის, რომელზეც „ანგელოზები ლაპარაკობენ“. ყარამანის სახით მწერალმა საზოგადოებას უჩვენა, რომ ნებისმიერი ადამიანისათვის არსებობის საფუძველი ეროვნულობა, ფესვების სიყვარული და პატივისცემა უნდა იყოს, რასაც კომუნისტული იდეოლოგია ვიწრო ნაციონალიზმად ნათლავდა და ცდილობდა საბჭოთა მოქალაქეში ამოეშალა ეროვნულობის გენეტიკური კოდი.

ძალზედ საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ გივი შადურის მწერლებისადმი მიმართვა ისე ჟღერს, როგორც თავად მწერლის განაცხადი, განაცხადი იმისა, რომ შემოქმედი არ უნდა შეუშინდეს ნებისმიერი სახის ტერორს და თქვას სიმართლე, არ შეიძლება მოდუნება, დამუნჯება, რადგან მწერლის მისია ერის გამოფხიზლებაშია, მან უნდა უჩვენოს ხალხს ტაძრისაკენ მიმავალი გზა. არ უნდა დაემსგავსოს იმ ვაიმწერლებს, რომელთაც „თავი სირაქლემასავით ჩირგვში ჩაუყვია, ცხოვრებას ემალება. ან თვალი დაუხუჭია და აფრიკის უდაბნოსაკენ მიდის, თანაც სულიერ ფულუროს მშრალი ფორმულებით იფარავს, თვითონაც უწყლობით ხმება და სხვასაც ნამს უშრობს.“ (ჯავახიშვილი 1985:435)

რომანის ძირითადი პერსონაჟები ნებით თუ უნებლიეთ ან „წითელ მორევში“ ჩაცვივდნენ, ან კიდევ „სისხლიანმა ქარიშხალმა“ გათელა. მათგან მხოლოდ ერთეულებმა თუ მოახერხეს თავის გადარჩენა, ღირსების აღდგენა. თითოეული მათგანის ისტორია მეოცე საუკუნის ოცდაათიანი წლების რეალისტური ასახვაა, რომლის ყოველ ფრაზაში ქვეტექსტი იკითხება, ქვეტექსტი იმისა, თუ როგორ გადაფასდა ღირებულებები, როგორ მოკლეს ღმერთი ადამიანთა გულებში და ხილულმა თუ უხილავმა ტერორმა როგორ ჩაკლა ადამიანთა სულები. აკი თვითონ გივი შადურს ათქმევინებს მწერალი : „ქრისტე ღმერთი ცაში აფრინდა, ნულარ ელით, აღარ დაგვიბრუნდება. აფრინდა და თავისი მძიმე ჯვარი ჩვენ, საბრალო კაცუნებს დაგვიტოვა. სანუგეშოდ ისლა დაგვრჩა, რომ ერთგულად ვზიდოთ ეს ჯვარი და „შრომის ოფლი მიწას ვადინოთ“. (ჯავახიშვილი 1985:443) ეს სიტყვები სრულყოფილად აღწერს ეპოქის ტრაგედიას, ტრაგედიას იმ ქვეყნისას, რომელმაც შრომა ახალი დროის ახალ რელიგიად გამოაცხადა.

როგორც ამ ორმა ნაწარმოებმა (და ეს არ გახლავთ ერთეული შემთხვევა) გვიჩვენა, ლიტერატურა, რომელიც კომუნისტური იდეოლოგიისაგან განსხვავებულს ქადაგებდა უარყოფილი იყო, ხოლო ავტორი კი კეთროვანით მოიკვეთებოდა საზოგადოებიდან და მის სახელს ტაბუ დაედებოდა, რადგან მასის იდეოლოგია ვერ ეგუება ინდივიდს, რადგან გამორჩეულს, „მასა უფერულია... ის, ვინც არ არის ისეთი, როგორიც ყველა და არ ფიქრობს ისე, როგორც ყველა, მასის მიერ განიდევნება“. (Ортега - И- Гассет X.1991:68) ამიტომაც „გულგრილ საუკუნეში“, როდესაც მასა სულიერების შიმშილს განიცდიდა, უმღეროდა და აფეტიშებდა მათივე იდეოლოგებს, რისი დამადასტურებელიც სტალინის კულტი გახლდათ. მარკესი წერდა „საბჭოთა ადამიანების გულში ცოცხლობს მითი, რომელიც ყინავს მათ აზროვნებას, ამიტომ ისინი მზად არიან გითხრან: მიუხედავად ყველაფრისა, რაც არსებობს მის წინააღმდეგ, სტალინი მაინც - სტალინია! მორჩა!“ (მარკესი გ.გ. ж., Вопросы литературы, 1990:112)

ამ სიტყვებით ყველაფერია ნათქვამი, მაგრამ საბედნიეროდ არსებობდნენ ისეთნიც, ვინაც პირადულზე მაღლა იდგა და საკუთარის მსხვერპლად შეწირვით ცდილობდა ზარების დარისხებას, ხალხის გამოფხიზლებას. გრიგოლ რობაქიძე და მიხეილ ჯავახიშვილი კომუნისტური იდეოლოგიური მანქანის მსხვერპლნი გახდნენ, მანქანისა, რომელიც არად დაგიდევდა ეროვნულს, პიროვნულ ღირსებას და რომელმაც ე.წ. პროგრუსტეს სარეცელზე მოათავსა საზოგადოება და ქართული ლიტერატურა.

ლიტერატურა

1. ბაქრაძე აკაკი (1990): მწერლობის მოთვინიერება; გამომც. სარანგი; თბილისი;
2. ბაქრაძე აკაკი (1992): კარდუ; გამომც. ლომისი; თბილისი;
3. მარკესი გ. გ. (1990): იხ. ციტატა: Петровский И; «Знаки Москвы Колумбийская действительность»; Ж. «вопросы литературы» №1; ст. 112;
4. ნიკოლეიშვილი ავთანდილ(2000): XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორია; ქუთაისი;
5. რობაქიძე გრიგოლ (1994): შერისხულნი; ტ II; გამომც. „გეა“;
6. სიგუა სოსო(2002): ქართული მოდერნიზმი; თბილისი;
7. ჯავახიშვილი მიხეილ(1985) ; რომანები; გამომცემლობა მერანი; თბილისი;
8. Ортега –И- Гассет X;(1991): «Летняя соната»; Эстетика, философия, культура;
9. Руднев В.П.1997: Словарь культуры XX века; Москва;

Communists Ideological Pressure in “Chakluli Suli” (Stifled Soul) by Grigol Robakidze and “Givi Shaduri” by Mikheil Javakhishvili

Summary

Grigol Robakidze and Mikheil Javakhishvili appeared in writing field in 20-30ties of the twentieth century. They were distinguished by their handwriting and unique talent. They could resist the new life-style and the whole thing opposing their principles in the period of the red terror. G. Robakidze gave primary importance to a personal factor in the development of the country, for that reason he devoted essays to Mussolini and Hitler and therefore Stalin became the object of hatred for him. He dedicated the novel “Chakluli Suli” (Stifled Soul) to the communist regime and by that informed the society that the government having come to the power ignored personal dignity.

The novel “Givi Shaduri” after Michael Javakhishvili covers the same epoch. He gave the complete gallery of victims of communist ideological pressure. Givi Shadiri's, Petre Shevardnadze's and others tragic history depicts the reality of the epoch that tried to wipe out national and personal dignity in a human. The authors exposed faulty features of the soviet ideological machine and demonstrated the malice of repression to the society. Unfortunately the authors became the victims of that by themselves.

Key words: ideological pressure; Grigol Robakidze; Mikheil Javakhishvili; “Chakluli Suli”; “Givi Shaduri”.

ირმა შიოშვილი

ი. გოგებაშვილის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მეცნიერული აზროვნების როლი გლობალიზაციის ეპოქის
კულტურათაშორის დიალოგში

გლობალიზაცია, როგორც მოვლენა საკაცობრიო ცივილიზაციის განვითარების თანამდევია პროცესია. მისთვის დამახასიათებელი ცალკეული ნიშნები ჯერ კიდევ ადრეულ საუკუნეებშივე გამოიკვეთა, თუმცა შედარებით დასრულებული და ჩამოყალიბებული სახე მან, სწორედ, უკანასკნელ ათწლეულებში შეიძინა. დღეისათვის გლობალიზაცია იქცა ტოტალური ინტეგრაციის პროცესად, რომლის საფუძველშიც ჩადებულია ლიბერალურ-დემოკრატიულ ღირებულებათა უპირობო აღიარება და მისი საყოველთაოდ დანერგვა - განვრცობისაკენ დაუოკებელი მისწრაფება. სწორედ ეს უკანასკნელი გარემოება არის ძირითადი მიზეზი იმისა,

რომ დღეისათვის მთელი მსოფლიოს მასშტაბით მიმდინარე პროცესები, ეკონომიკური, სამართლებრივი, იდეოლოგიური ფულად-საკრედიტო ურთიერთობები და სხვა. მსგავსი მოვლენები, სულ უფრო იდენტური ხდება, რასაც სხვადასხვა სახელმწიფოთა დამსგავსება-გაერთიანებისა და ხალხთა თანამეგობრობის ჩამოყალიბებისაკენ მივყავართ.

მკვლევარ-მეცნიერებმა კარგა ხანია შენიშნეს, რომ გლობალიზაციისათვის დამახასიათებელ საკლასიფიკაციო ნიშნებში უკვე დიდი ტომობრივი გაერთიანებების და განსაკუთრებით, სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნების ჩამოყალიბების ეტაპებზევე, წამყვანი ადგილი პოლიტიკური მიზანშეწონილობის მიხედვით გაერთიანებისაკენ სწრაფვის საკითხებმა დაიჭირა.

ჯერ კიდევ პლუტარქე წერდა: ‘ალექსანდრე მაკედონელმა გაიარა მთელი აზია... არა იმისათვის რომ ხელთ ეგდო და დაეგროვებინა მოულოდნელი წარმატებების მეოხებით მოპოვებული სიმდიდრე, არამედ სურდა, ქვეყნად ყველა ადამიანი ერთ გონებას და ერთ სახელმწიფო წყობას დამორჩილებოდა.“ ალექსანდრე მაკედონელის დროიდან მოყოლებული ბევრმა სარდალმა, სახელმწიფო მოღვაწემ თუ ავანტიურისტმა სცადა იგივე იდეის რეალიზება და თუმცა სამხედრო-პოლიტიკური მოქმედებებით ამის გაკეთება ვერავინ მოახერხა, თვით მისწრაფება არ გამქრალა და იგი დღემდე ინარჩუნებს თავის აქტუალობას. უფრო მეტიც, შეიძლება ითქვას, რომ მთელი დედამიწისმიერი ცივილიზაციის ერთ საყოველთაო წესრიგის დამორჩილების პოლიტიკური იდეა სადღეისოდ მართლაც ხელშესახებ მასშტაბებს იძენს. ეს პროცესი უკვე მართვადი გახდა და გარკვეული აზრით, დაჩქარდა კიდევაც. განსაკუთრებული როლი ამგვარი ვითარების ჩამოყალიბებაში ითამაშა ტექნიკურმა პროგრესმა და მის საფუძველმდებარე მეცნიერულმა აზრმა. ამ უკანასკნელმა არა მარტო იმის დაფიქსირება მოახერხა, რაც უკვე იყო პრაქტიკაში, არამედ აქტიურადაც ჩაერთო მოვლენების განვითარებაში, დააჩქარა პროცესები და გარკვეული მიმართულებაც მისცა მას. ამით აშკარა გახდა, რომ მომავალშიც, უკვე მიმდინარე და მოსალოდნელი პროცესების მართვა, კვლავ მეცნიერული აზრის მიერ მონიშნული ორიენტირებით განხორციელდება. ტყუილად როდი წინასწარმეტყველებდა ბეკონ ვერულამელი „ცოდნა ძალაა“-ო. მომდევნო ეპოქებმა აშკარად დაადასტურა აღნიშნული სენტენციის ჭეშმარიტება.

საკაცობრიო ცივილიზაციის მთლიანი ისტორიის რესპექტული ანალიზი კარგად აჩვენებს ზემოთ ერთხელ უკვე გამოთქმული აზრს იმის შესახებ, რომ კულტურული განვითარების უწყვეტ პროცესში მუდამ ჰქონდა ადგილი დრო-სივრცის პარამეტრებთან თანხმობაში მყოფ გავლენებს. გადაადგილებებს, მატერიალურ და სულიერ ფასეულობათა ერთგვარ გაცვლას.

XVIII საუკუნის ბოლოსა და XIX საუკუნის დასაწყისის ევროპულ რეალობაში ჩასახული ევოლუციონიზმის თეორიის წარმომადგენლებმა (ჰ. სპენსერი, ჯ. მაკლენანი, ე. ტაილორი, შ. ლატერნო, ლ.ჰ. მორგინი ...) შენიშნეს რომ კაცობრიობა იმთავითვე ერთიანობის ნიშნით იწყებდა ჩამოყალიბებას, მას უბრალოდ სხვა პერსპექტივა არ ჰქონდა და ამდენად განვითარების საერთო გზით უნდა წასულიყო. ევოლუციონიზმის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენელი ინგლისელი მეცნიერი ე. ტაილორი დარწმუნებული იყო, რომ მართალია ცალკეული ხალხების ყოფა და კულტურა ერთმანეთისაგან განსხვავდება, რაც განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე

მათი ყოფნით უნდა აიხსნას, მაგრამ მიუხედავად ამისა განვითარების პროცესის შეუქცევადობის მეოხებით ყველა კულტურა საბოლოო ჯამში აუცილებლად გაივლის განვითარების მეტნაკლებად ერთნაირ სტადიებს და ამით ისინი მკვეთრად დაუახლოვდებიან ერთმანეთს. ე. ტაილორი იმის შესაძლებლობასაც უშვებდა, რომ ისტორიული ან ბუნებრივი კატაკლიზმების მეოხებით, კულტურაში ზოგჯერ რეგრესული ცვლილებებიც ხდება, მაგრამ ეს გამონაკლისია და არა წესი. ეს უკანასკნელი, სწორედ კულტურის ევოლუციური განვითარების ტენდენციის სახით ვლინდება.

საგულსხმოა, რომ კულტურის ევოლუციური გზით განვითარების ე. ტაილორისეული თეორია, რომელსაც ზოგიერთი დამატებებით მხარს ისეთი უდიდესი მოაზროვნეებიც უჭერდნენ, როგორიც იყვნენ შოტლანდიელი ჯეიმს ფრეზერი, ინგლისელი ჰერბერტ სპენსერი და ამერიკელი ლუის ჰენრი მორგანი, მომდევნო ეტაპზე გარკვეულწილად დაზუსტდა ნეოევოლუციონიზმის მიმდევართა მულტიხაზობრივ (მრავალხაზობრივ) თეორიებში. ჯეიმს სტიუარდი მიიჩნევდა, რომ კულტურული პროგრესის ის გაგება, რასაც ძველი ევოლუციონისტები ნერგავდნენ პრინციპულ დაზუსტებას საჭიროებს. მისი აზრით, ყველა საზოგადოება დარვინისეული „ადაპტაციის“ ცნების ქვეშ ნაგულსიხმევი კანონზომიერებით ეგუება (ადაპტირდება) თავის კონკრეტულ გარემოს. ე.ი. გამოდის, რომ კულტურა სწორედ ისეთი გახდება, როგორც მოცემულ გარემოს ესაჭიროება. სწორედ ამაშია, ჯ, სტიუარდის აზრით კულტურის მულტიხაზოვანი განვითარების ლოგიკა, ანუ კულტურა შიდაკანონზომიერებებით კი არ ვითარდება, არამედ იძენს იმ თვისებებს და თავისებურებებს, რომელიც აუცილებელია ცვალებად გარემოსთან ადაპტაციისათვის. ეს გარემოება არის მიზეზი იმისა რომ კულტურები ერთნაირად ვერ განვითარდებიან და ვერც ერთნაირ საფეხურებს გაივლიან. ისინი აუცილებლად წავლენ სხვადასხვა მიმართულებით. მაინც რა არის ყველაზე მთავარი საიმისოდ, რომ კულტურად ან ერთი მიმართულებით იაროს ან სხვა გზას დაადგეს და ამდენად განსხვავებულ ფენომენებად წამოჩინდეს? ჯ, სტიუარდის აზრით აქ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ტექნოლოგიებს და ეკონომიკას, ხოლო შედარებით მოკრძალებული როლი ამ მხრივ ეკუთვნის პოლიტიკურ სისტემას, იდეოლოგიას და რელიგიას.

დღევანდელი გადასახედიდან კარგად ჩანს, რომ კულტურათა განვითარებაში, მათი ურთიერთმსგავსებისა თუ განსხვავებულების თავისებურებათა გასაგებად ტექნოლოგიურ და ეკონომიკურ პროცესებს მართლაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ეს კარგად გამოიკვეთა მიმდინერა ეტაპზე, როდესაც გლობალური საერთაშორისო ინსტიტუციების (გაერო, მსოფლიო ბანკი ...) პირობებში სხვადასხვა ქვეყნების ეკონომიკა, საინფორმაციო სივრცეები, სოციალურ-პოლიტიკური პროცესები და სხვა. სულ უფრო ერთნაირი, ურთიერთშეღწევადი და ურთიერთგანმსჭვალული ხდება. ასეთ სიტუაციაში ცხადია, ლოგიკური იქნებოდა კულტურული პროცესების მიმსაგვებულობაზე საუბარიც. სხვათა შორის ამ მოვლენის კონტურები კარგად დაინახეს უკვე XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე დიფუზიონისტური სკოლის წარმომადგენლებმა და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია მათ აღნიშნული მოვლენის სათავე კვლავ და კვლავ უძველეს კულტურებში დაინახეს. დიფუზიონისტებმა, უფრო მეტად კი ჰიპერდიფუზიონისტებმა (ელიოტ სმითი, უილიამ პერი ...) წამოაყენეს მოსაზრება, რომ ისტორიული განვითარების თვალსაზრისით ხელშესახებ პროგრესს ვერ მიაღწიეს

შემგროვებელთა და მონადირეთა კულტურების დონეზე მყოფმა ხალხებმა. სამაგიეროდ „მაღალ“ კულტურებში, ანუ იქ სადაც იმთავითვე წინა პლანზე გამოვიდა მშენებლობის ტექნიკა, მიწათმოქმედება, ლითონის დამუშავება (ეგვიპტე) კულტურა სწრაფად განვითარდა და მოხდა მისი ელვისებური გადატანა სხვა მიმართულებით.

მომდევნო ეტაპზე, ტექნიკური პროგრესის შეუქცევადი განვითარებისა და მისი საფუძველმდებარი, მეცნიერული აზროვნების წინსვლის მეოხებით, ეს პროცესი იმდენად შორის წავიდა, რომ დღეისათვის დედამიწის ნებისმიერ წერტილში მომხდარი მოვლენა თუ მიმდინარე პროცესი უმაღლეს ხდება ცნობილი, რის გამოც იგი ყოველი ადამიანის ცხოვრებაში შემოდის.

ამერიკელი სოციოლოგი ენტანი გიდენსი მიიჩნევდა, რომ სადღეისოდ გლობალიზაცია, არსებითად ისეთ არსებობაში და ქცევა-საქმიანობებში ჩართვას ნიშნავს, რომელიც ერთმანეთისაგან განცალკევებულ სამყაროებს არ ცნობს, მან არ იცის რა არის „მანძილები“ ისეთ რეალობებს შორის, როგორიცაა ეროვნული სახელმწიფოები, განსხვავებული რელიგიური კონფესიები, კონტინენტები, რეგიონალური გაერთიანებები და ა.შ.

მიუნხენის უნივერსიტეტის პროფესორის ულრიხ ბეკის აზრით, გლობალიზაციის მეოხებით ვითარდება პროცესები, რომლის ძალითაც ეროვნული სახელმწიფოები და მათი სუვერენიტეტის დამადასტურებელი ატრიბუტიკა მთლიან „აბლაბუდას“ ქსელში ეხვევა, ამით ლოკალური კულტურები ნელ-ნელა უფერულდება და მათ ადგილს იჭერს ერთიანი ყაიდის კულტურულ ღირებულებათა სისტემები.

აღნიშნულ საკითხებზე საუბრისას და მოსალოდნელ პერსპექტივებზე ფიქრის პროცესში, ბუნებრივია ჩნდება კითხვა - გარდაუვალია თუ არა ის რაც ხდება და შეიძლება თუ არა ამგვარი რეალობის თავიდან აცილება? პასუხი აღნიშნულ შეკითხვაზე ცალსდახად მარტივია. გლობალიზაციის პროცესის თანამდევი მოვლენების სხვაგვარად განვითარება, ან კიდევ მისი თავიდან აცილება შეუძლებელი იყო და იქნებოდა, რადგან იგი უშუალოდ შედეგია იმ სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის მონაპოვართა დანერგვა-განვრცობისა, რომელსაც ადამიანი თავს ვერ აარიდებდა. რადგან სწორედ მისკენ ისწრაფოდა საუკუნეების მანძილზე და ამ პროცესში ჩართული იყო კაცობრიობის ყველაზე საუკეთესი, ინტელექტუალური ძალები, მეცნიერებამ და მისმა შესატყვისმა ტექნიკურმა მიღწევებმა კი ისეთი პოტენციალი, ისეთი შესაძლებლობები, ისეთი პერსპექტივები შექმნა, რომლის პროგნოზირება იმთავითვე შეუძლებელი იყო და ეს პროცესები ჯერ კიდევ დასრულებული არ არის. სახეზეა ფაქტი, როდესაც იბადება ცივილიზაციისა და კულტურის ახალ შინაარსობრივ მოდელზე აწყობილი სამყარო, სადაც ტრადიციულ ღირებულებებს ნელ-ნელა შეავიწროებს, ბევრგან კი საერთოდ ჩაენაცვლება მათი ახალი შინაარსი, ახალი მსოფლმხედველობრივი მიდგომები და ყოველივე ამისგან გამოსული სადღეისოდ ძნელად პროგნოზირებადი მოვლენები.

პრობლემას სიმწვავეს ის გარემოება მატებს, რომ ყველა ამ ცვლილების საფუძვლად ეკონომიკური მოტივებით და ეკონომიკურ სარგებელზე ორიენტირებული მისწრაფებები უდევს. დღეს უკვე სრულიად ჩვეულებრივი მოვლენა გახდა დედამიწის ნებისმიერ წერტილში

ერთდროულად და ერთნაირ საკომუნიკაციო ქსელში ჩართული ტრანსნაციონალური კორპორაციების კოორდინირებული მოქმედება, ზესახელმწიფოებრივი მასშტაბის ე.წ. „მსოფლიო ბანკის“ და სხვა მათი მსგავსი წარმონაქმნის საქმიანობა, რომელთა უკანაც გარკვეული იდეოლოგია და მისი შესატყვისი კონკრეტული ქმედებები დგას. ამგვარად ქმედებების შინაარსი კი, სამწუხაროდ, ყოველთვის როდი ემთხვევა მთლიანად დედამიწის მოსახლეობის მიზნებსა და მისწრაფებებს. ამ მხრივ განსაკუთრებით რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა ე.წ. მცირე სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნები და არა მარტო ისინი. დღეს მთელი ევროპისა თუ აზიის, შორეული აღმოსავლეთის მასშტაბით მიმდინარე პროცესები აშკარად აჩვენებს, რომ ძალიან ბევრი სახელმწიფოს, ძალიან ბევრი ხალხის ბედი დამოკიდებული გახდა ე.წ. „ოქროს მილიარდის“ ქვეყნების მიერ გაცემულ კრედიტებზე თუ საქველმოქმედო დახმარებაზე. ყველაფერმა ამან კი მოიტანა პერმანენტული კრიზისები და მისი თანამდევი დაპირისპირებები. აშკარა ხდება, რომ გლობალიზაცია, როგორც შეუქცევადი მოვლენა, შეიძლება ძალიან დიდი საფრთხის შემცველი გამოდგეს, თუ კი არ მოხერხდა მისი მართვა და საერთოდ გლობალიზაციის კულტურის მაღალი სტანდარტების დანერგვა.

ცნობილი ამერიკელი მეცნიერი ფრ. ფუკუიამა კერ კიდევ გასული საუკუნის ბოლოს ფიქრობდა, რომ ისტორია იმ გაგებით, როგორადაც ეს მთლიანი საკაცობრიო ცივილიზაციის დიალექტური განვითარების პროცესიდან გამომდინარეობს, უკვე დასასრულს მიუახლოვდა.

ეს, ფუკუიამას აზრით იქედან ჩანს, რომ ჩვენს ცხოვრებაში მკვიდრდება და ფეხს იკიდებს ადამიანთა მოდემის იდეოლოგიური ევოლუციის ბოლო საფეხური-ლიბერალური დემოკრატია. სწორედ მის ფარგლებში, უახლოეს პერიოდში, მოგვარდება ყველა ის პრობლემა, რაც ფუკუიამას აზრით კაცთა მოდემას დღემდე აწუხებდა. არნიშნული მოსაზრება ამერიკელმა მეცნიერმა ჯერ კიდევ 1992 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში - „ისტორიის დასასრული და უკანასკნელი ადამიანი“ გამოთქვა. მოგვიანებით, კი თავის ახალ გამოკვლევაში „კულტურული ომები და სამოქალაქო საზოგადოება“, იგი კვლავ მიუბრუნდა განსახილველ საკითხს და სრულიად ახალი ვერსია განავითარა. კერძოდ, ფრ. ფუკუიამა მივიდა დასკვნამდე, რომ ნაადრევია ფიქრი იმაზე, თითქოს „ლიბერალურმა დემოკრატია“ უკვე მოიტანა მიწიერი სამოთხე. რატომ? იმიტომ რომ მკვლევარის აზრით, მომავალში ლიბერალური დემოკრატიის წინააღმდეგ თავის სიტყვას აუცილებლად იტყვის ე.წ. პატერნალური აზიური ავტორიტარიზმი. ამ უკანასკნელის ძალა კი იმაშია, რომ იგი სიღრმისეულია, რაკილა მტკიცედაა მიბმული რელიგიურ და მასთან დაკავშირებულ მორალურ ღირებულებებზე, ოჯახურ ტრადიციებზე, ისტორიულ მეხსიერებაზე...

საგულისხმოა, რომ სწორედ აღნიშნული გარემოებები ჰქონდა მხედველობაში ცნობილ მეცნიერს, ამერიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მრჩეველს სემუელ ჰანთინგტანს, როდესაც იგი ცივილიზაციათა გარდაუვალ შეჯახებაზე ლაპარაკობდა გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისისათვის გამოქვეყნებულ ერთ სტატიაში და მონოგრაფიაში. მისი აზრით გლობალიზაციის პროცესის მიერ შემოთავაზებული ორიენტირების მიხედვით ჩამოყალიბებადი მსოფლიო და ხალხები ერთმანეთს დაუპირისპირდებიან არა ეკონომიკის, ან კიდევ იდეოლოგიის გამო, არამედ სხვადასხვა ცივილიზაციებისადმი მიკუთვნებულობის ნიშნით. „კაცობრიობის გამყოფი უმნიშველოვანესი საზღვრები და კონფლიქტების უპირატესი

წყაროები კულტურით განისაზღვრება. ერი-სახელმწიფო მთავარ მოქმედ პირად დარჩება საერთაშორისო ასპარეზზე. მაგრამ გლობალური პოლიტიკის ყველაზე მნიშვნელოვანი კონფლიქტები გაიშლება ერებსა და ჯგუფებს შორის, რომლებიც სხვადასხვა ცივილიზაციას ეკუთვნის. ცივილიზაციათა შეჯახება მსოფლიო პოლიტიკის დომინირებადი ფაქტორი გახდება. ცივილიზაციებს შორის ტეხილი - სწორედ ესაა მომავალი ფრონტების ხაზი.“ (2.6.)

ს. ჰანტინგტონს, აღნიშნული თვალსაზრისის ჩამოყალიბების პროცესში, მხედველობაში ჰქონდა ისტორიის უმდირესი გამოცდილება, რაც იმაში გამოიხატება, რომ ცალკეულ, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ კულტურებში ადამიანთა თაობებს სხვადასხვა ღირებულებათა სისტემები უყალიბდებოდა და მათი შეცვლისაკენ მიმართული გარედან თავსმოხვეული აქტივობები ძალიან დიდ პროტესტსა და დაპირისპირებებს იწვევს. უნდ აითქვას რომ ფრ. ფუკუიამასა და ს. ჰანტინგტონის მიერ გამოთქმული შეხედულებები დასავლურ სამეცნიერო წრეებში ღირსეულად შეფასდა, რასაც მოჰყვა კიდევაც ძალიან მძავფრი დისკუსიების მთელი სერია. აღნიშნული პროცესი კი, საბედნიეროდ უშედეგოდ არ დასრულებულა, რადგან გაჩნდა მძლავრი მეთოდოლოგიური პოსტულატი - „ცივილიზაციათა ჯახის“ პროცესს უნდა დაუპირისპირდეს „კულტურათა დიალოგის“, „კულტურათა თანამშრომლობის“, მათი „პარტნიორობის“ იდეა. სადღეისოდ აღნიშნულ იდეას ძალიან ბევრი მომხრე და მიმდევარი გაუჩნდა. სწორედ ამის შედეგია, რომ „გაეროს“ და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების ეგიდით მიმდინარეობს აქტიური მუშაობა საიმისოდ, რომ დაიდოს სახელმწიფოთაშორისი ახალი შეთანხმებები, მოწესრიგდეს ცალკეული ქვეყნების საკანონმდებლო ბაზა, ერთმანეთს დაუახლოვდეს საგანმანათლებლო სივრცეების პარამეტრები, გაიშალოს ფართო მასშტაბის კულტურული ღონისძიებები და ა.შ. აშკარაა, რომ ეს მუშაობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება პოზიტიური თუ საფუძველშივე გაითვალისწინებს პროგრესული მეცნიერული აზროვნებით გამტკიცებულ შეხედულებებს კულტურათა უნიკალურობის, მისი თვითმყოფადობის, ეროვნული იდენტობის შენარჩუნების აუცილებლობის, ასევე პიროვნების თვისებათა ნიველირების, მისი უფლებებისა და თავისუფლების შეზღუდვის დაუშვებლობის შესახებ.

მსოფლიო კულტურა, რომლის შექმნასაც ადამიანთა მთელი თაობები ცდილობდნენ და დღესაც ცდილობენ სწორედ დედამიწის სხვადასხვა ქვეყნებში მცხოვრები ხალხების ერებისა და ეთნოსების კულტურათა ერთობლიობაა. კულტურა ერის ენერგიაა, მისი სახე და შინაგანი მსოფლმხედველობის გამოხატულებაა. ამიტომ, როგორც ცნობილი ქართველი ფილოსოფოსი ზურაბ კაკაბაძე იტყოდა კაცობრიობისათვის ელემენტარულ დონეზე სიცოცხლე საკმარისი არ არის, მას აუცილებლად ესაჭიროება კულტურის შენარჩუნება და განვითარება. ეს ყველაფერი კი „... კულტურათა თავისებურებებისა და სხვადასხვაობის შენარჩუნებასა და განვითარებას გულისხმობს.“ (1, 216)

აქედან გამომდინარე, მხოლოდ ერთი დასკვნის გაკეთება შეიძლება თუ კი კაცობრიობა შეძლებს შეინარჩუნოს კულტურათა სხვადასხვაობანი, მათი თვისებრივი გამდიდრებისა და გამრავალფეროვნების პირობებში და იგი ამას მეცნიერულ აზრზე დაფუძნებული დიალოგის, თანამშრომლობისა და პარტნიორობის გარეშე უბრალოდ ვერ გააკეთებს. ყოველივე ამის პრაქტიკულად განხორციელება იქნებოდა კულტურათა დიალოგის, ანუ გლობალიზაციის კულტურის რეალური დანერგვის გზა და პროცესი.

ლიტერატურა

1. კაკაბაძე ზ. (1988 წ.): ფილოსოფიური საუბრები. საბჭოთა საქართველო. თბილისი.
2. ჰანტინგტონი ს. (1997 წ.) ცივილიზაციის შეჯახება? თბილისი.
3. Бек У. (2001) Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы, на глобализацию, Москва.

Irma Shioshvili

The role of scientific thought in the culture dialogue of globalization epoch

Abstract

Globalization, as a phenomenon, is the uninterrupted process which follows the human civilization. It gained the special scales in the XX and XXI centuries. The reason of this became the development of the scientific thought and the technical revolution which was implemented on its bases.

The results gained as an outcome of globalization will carry the positive concept only in case if its managing is carried on the bases of recommendations done by the correspondent scientific thought.

ჰარუნ ჩიმქე

შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

ქართული და თურქული ენების კაუზატიურ ზმნათა ფუნქციური მიმართების ზოგი თავისებურებანი

კაუზატივის კატეგორიის განმარტებაში ენათმეცნიერთა ერთსულოვნება არ არის. ხშირად კაუზაცია გატოლებულია გარდამავალ ზმნათა წარმოებასთან, მაგალითად: *თბება – ათბობს, თეთრი – ათეთრებს...* საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ კაუზატივი წარმოადგენს მიზეზობრივ განპირობებულობას, ე.ი. მოქმედების შესრულებას არა ნებელობით, არამედ სხვისი მიზეზით (დავალებით, იძულებით, შემწეობით, თხოვნით).

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არნ. ჩიქობავა ვარაუდობს, რომ მოქმედებითი გვარი მეორეულია, ე.ი. მოქმედებითი გვარი ნაწარმოებია; წარმოებისათვის ამოსავალია სტატიკური ზმნა. მაწარმოებლად იმგვარივე თავსართი და ბოლოსართი უნდა გვქონოდა, როგორც კაუზატივებშია გამოყენებული: მოქმედებითი გვარის ჩამოყალიბების გზა კაუზატივი უნდა ყოფილიყო. ავტორი საილუსტრაციოდ ასახელებს წუხს და ა-წუხებს ზმნათა მიმართებას (არნ. ჩიქობავა, 1959, 151-168).

ზოგიერთ დეფინიციაში ა- წარმოდგენილია, როგორც კაუზატივის (შუალობითი კონტაქტის) სპეციალური ფორმანტი. ასეთ ფორმებად ბ. ჯორბენაძე მიიჩნევს: ა-ტირებს, ა-მღერებს, ა-დუმებს, ა-დგენს, ა-ჩენს ტიპის ზმნებს (ბ. ჯორბენაძე, 1983, 48).

იმავე მოსაზრებას იზიარებს თ. უთურგაიძეც, რომელიც აღნიშნავს, რომ კაუზატივებს აწარმოებს ა- პრეფიქსიც, რომელიც შეიძლება გართულებული იყოს სპეციალური სუფიქსებით, როგორიცაა: ინ-, -ვეინ, -ებინ და სხვა. კაუზაციური პასივები იწარმოება კაუზაციურ აქტივებთან კონვერსიის პრინციპით დაცვით: ახატვინებს – ეხატვინება, აშავებინებს – ეშავებინა, აწვალებინებს – ეწვალებინა და სხვა (თ. უთურგაიძე, 2002, 113).

ბ. ჯორბენაძის დაკვირვებით, კაუზალურ ფორმებში სათავისო და სასხვისო ქცევის გამოხატვა ძალზე იშვიათია და თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ორიოდე მაგალითით ამოიწურება. ამ შემთხვევაში უპირატესად აღწერითი ფორმები გამოიყენება: გააკეთებინებს, მაგრამ: არა გაუკეთებინებს, არამედ: აიძულებს (დაავალებს) გაუკეთოს და ა. შ. (ბ. ჯორბენაძე 1985, 72).

ლ. ციხელაშვილს აუცილებელ პირობად მიაჩნია, რომ კაუზატიურ ზმნებში მოქმედების ფაქტობრივი შემსრულებელი სულიერი იყოს. სწორედ ამგვარ ობიექტს ძალუძს როგორც ნებელობითი (იცინის, წერს), ისე მიზეზობითი (აცივნებს, აწერინებს) მოქმედების შესრულება. მისთვის კაუზატივია მხოლოდ ის გარდამავალი ზმნები, რომლებიც კაუზატივის პირობას ასრულებენ, ე.ი. რომელთა ობიექტიც სულიერია: აწუხებს, ახტუნებს, ამუშავებს, ალოცებს... ასევე ა- პრეფიქსით მარკირებული სამპირიანი ზმნებიც: მო-ა-გონა, ა-თაყვანა, გა-ა-სინჯა... იგი კაუზატივად არ მიიჩნევს ფორმებს: აშენებს, ათეთრებს, ანგრევს... (ლ. ციხელაშვილი, 1997, 79).

ლ. ციხელაშვილის აზრით, ინვარიანტულ მნიშვნელობას წარმოადგენს ობიექტზე (პირდაპირსა და ირიბზე) მინიშნება. სხვა დანარჩენი მნიშვნელობები ვარიანტული ან კონკრეტულ-კონტექსტური მახასიათებლებია. იგივე ფუნქცია ექნება მას სემანტიკურ (ა-ცინებს, ა-ხტუნებს...) თუ მორფოლოგიურ (ა-წერინებს, ა-თქმევინებს...) კაუზატივებში. სემანტიკურში ა- პირდაპირი ობიექტის ნიშნად ჩაითვლება, მორფოლოგიურ კაუზატივებში კი – ირიბი ობიექტის ნიშნად, ვინაიდან ამოსავალი ზმნა პირდაპირ ობიექტს უკვე შეიცავს (იქვე).

ა- პრეფიქსი კაუზატივის მორფოლოგიურ სახეს არ წარმოადგენს. ეს ფუნქცია -ინ, -ვეინ სუფიქსებს აკისრიათ. მორფოლოგიური კაუზატივი ნიშნავს ზმნაში არა ობიექტის სასიგნალო ნიშნის არსებობას, არამედ მოქმედების ფაქტობრივი შემსრულებელი პირის მიერ საკუთარი მარკირების გაჩენას (ლ. ციხელაშვილი, 1997, 85).

თ. უთურგაიძეს მიაჩნია, რომ პირველადი კაუზაციის ფორმათა სპეციფიკა ნეიტრალური კაუზაციის ფორმებთან შედარებით ის არის, რომ მათ განსხვავებული შემსრულებლები ჰყავთ: ნეიტრალური კაუზაციის ნეიტრალური ქცევის ფორმებში სუბიექტი ინიციატორიც არის და შემსრულებელიც. პირველადი კაუზაციის ფორმებში

კი სუბიექტი მხოლოდ ინიციატორია, შემსრულებელი ქმედებისა (ეგზეკუტორი) კი პირდაპირი ობიექტია: ნეიტრალური კაუზაციაა: *ის წერს განცხადებას*; პირველადი კაუზაცია: *ის აწუხებს ამხანაგს*.

მეცნიერის აზრით, ნეიტრალური და პირველადი კაუზაციის ფორმათა შორის სხვაობას ქმნის შემსრულებელი პირის განაწილება. ნეიტრალური და პირველადი კაუზაციის ფორმები ერთიმეორისგან არ მიიღება, მაგრამ ორივესგან შეიძლება ვაწარმოოთ მეორადი კაუზაციის ფორმები. მაგალითად: *წერს – აწერინებს, აწუხებს – აწუხებინებს... მაციებს* ტიპის ზმნებში ეგზეკუტორი პირდაპირი ობიექტია (*გაცივია, ააკანკალა... ის*). შდრ.: *მათვს, მაწვიმს უსუბიექტო ზმნები* – ესენი ა- პრეფიქსით გამოხატავენ საზედაო სიტუაციას და არა კაუზაციას. მათ არც ა- – -ებ წარმოება აქვს აწმყოში და არც პირდაპირი ობიექტი (თ. უთურგაიძე, 2002, 141-144). მაგალითად:

გამო-კიდებს (გარეთ გამოიტანს და დაკიდებს, გარეთ დაკიდებს. გალია დერეფანში გამოკიდა – ჩურჩხელები აივანზე გამოკიდა – ქეგლ). შდრ.:

გამო-ა-კიდებს (უკან დაადევნებს – გამოადევნებს. მდევარი გამოაკიდეს – ქეგლ). ა-ს ამ ზმნაში კაუზატივის სემანტიკა შეაქვს. აქ სუბიექტი მათგანიზებულია (ეგზეკუტორია). მოცემულ შემთხვევაში ა- ახდენს სუბიექტის დემონსტრირებას.

თურქულ ენაშიც კაუზატივის საკითხი ყოველთვის იწვევდა დავას. ამის მიზეზი ის არის, რომ ზოგიერთი კაუზატივის ნიშნის მქონე ფორმა კაუზატივის გაგებას არ ატარებს. მაგალითად: *Yemek pişti* (საჭმელი გაკეთდა). შდრ.: *Esen yemeği pişirdi* (ესენმა საჭმელი გააკეთა).

მართალია, მეორე წინადადებაში ზმნას კაუზატივის ნიშანი აქვს, მაგრამ სუბიექტი მოქმედებას ასრულებს თვითონ და არა სხვისი მეშვეობით. კაუზატივი რომ იყოს, სუბიექტი მოქმედებას აუცილებლად სხვას უნდა ასრულებინებდეს. ასე იქნება კაუზატივიანი *Esen yemeği aşçıya pişirtti* (ესენმა საჭმელი მზარეულს გააკეთებინა) (M. Hengirmen, 1999, 165-167).

თურქულში კაუზატივი, საქმის შემსრულებლის თვალსაზრისით, ორი სახისაა: ა) ჩვეულებრივი. მაგალითად: წინადადებაში *Anne çocuğu uyuttu* (დედამ ბავშვი დააძინა) ქვემდებარე მოქმედებს პირდაპირ ბავშვზე; ბ) ორმაგი კაუზატივი: *Anne çocuğu dediği gibi uyutturdu* (დედამ ბავშვი ძიძას დააძინებინა).

თურქულში კაუზატივს აქვს ორი ძირითადი ფუნქცია: პირველია გარდაუვალი ზმნის გარდამავლად გადაქცევა, ხოლო მეორე ფუნქციაა გარდამავალი ზმნის მოქმედების მეორე ან მესამე პირის მიერ შესრულება. ზოგადი გაგებით მოქმედებას ასრულებს ქვემდებარე, კაუზატივიან წინადადებებში კი ქვემდებარე ის არის, რომელიც საქმეს სხვას ასრულებინებს (იქვე, 165).

თურქულში ამოსავალი ზმნა შეიძლება იყოს გარდაუვალი და გარდამავალიც, ფორმით კი ძირეული, ნასახელარი, რთული, აგრეთვე მეორადი, კერძოდ, ერთობლივი მოქმედების გამოხატველი ზმნა. ყველა ამ შემთხვევაში კაუზატივის მაწამოვლით მოქმედების აქტში ჩართული ახალი პირი მოქმედების გრამატიკული სუბიექტის ადგილს იკავებს. გარდამავალი ზმნიდან კაუზატივის წარმოებისას ადრინდელი სუბიექტი გახდება მიცემით ბრუნვით გამოხატული ირიბი დამატება და, ამავე დროს, მოქმედების რეალური შემსრულებელიც ის იქნება. გარდაუვალი ზმნიდან კაუზატივის წარმოებისას ადრინდელი სუბიექტი პირდაპირ ობიექტად გადაინაცვლებს. გრამატიკული და რეალური სუბიექტის ადგილს კი კაუზატივის წყალობით შესული ახალი პირი იკავებს და ზმნა გარდამავალი ხდება. შინაარსობრივად კაუზატივის წყალობით შესული ახალი პირი ხდება მოქმედების რეალური განმკარგულებელი, ორგანიზატორი და სხვა მსგავსი ფუნქციის მქონე (ნ. ჯანაშია, ე. კვანტალიანი, 2009, 81-84).

სუფიქსი, რომელიც პირველადი ზმნისაგან მეორადი ზმნების წარმოებას ემსახურება, არის კაუზატივის მაწარმოებელი სუფიქსი. იგი შეიძლება დაერთოს ყველა ზმნის ფუძეს, მაგრამ ყველა კაუზატივის ნიშანი ნებისმიერ ფუძეს არ ერთვის. გასათვალისწინებელია ფუძე რაზე ბოლოვდება, ხმოვანზე თუ თანხმოვანზე, ან ერთმარცვლიანია თუ მრავალმარცვლიანი.

თურქულ ენაში კაუზატივის ნიშნების ზოგიერთი ნაწილი დანარჩენებთან შედარებით უფრო გამოყენებადი და გავრცელებულია (Zeynep Korkmaz, 2009, 555-561).

გამოყენებისა და გავრცელებულობის მიხედვით შეიძლება ასეთი თანმიმდევრობა იყოს: თურქულში დასტურდება როგორც პირველი, ისე მეორე საფეხურის კაუზატიური ზმნები, რომელთა საწარმოებლად გამოიყენება რამდენიმე სუფიქსი:

ა. **-dır (-dir, -dur, -dür) -tır (-tir, -tur, tür).** მაგალითად:

ორპირიანი გარდამავალი ზმნა წერს ის მას (**yazıyor**): *Sekreter mektup yazıyor* (მდივანი წერილებს წერს).

აქედან იწარმოება II საფეხურის სამპირიანი კაუზატივი: *Müdür sekretere mektupları yazdır-ıyor* (დირექტორი წერილებს მდივანს აწერილებს);

ბ. **-r (-ar, -er, -ir, -ur, -ür).** მაგალითად:

ორპირიანი გარდამავალი ზმნა დალია (**içti**): *Çocuk su içti* (ბავშვმა წყალი დალია). აქედან კაუზატივი: *Anne çocuğa su iç-ir-di* (დედამ ბავშვს წყალი დააღვინა) (T. Banguoğlu, 2000, 417-419);

გ. **-t** არის ხმოვანსა და თანხმოვანზე დაბოლოებულ მრავალმარცვლიან ზმნებთან (M. Ergin, 2009, 211-212). მაგალითად:

ერთპირიანი გარდაუვალი ზმნა **uyudu** (დაიძინა): *Arçil erkenden uyudu* (არჩილმა ადრე დაიძინა).

აქედან ორპირიანი I საფეხურის კაუზატივი: *Annesi, Arçil'i erkenden uyu-t-tu* (დედამ არჩილი ადრე დააძინა).

სხვაგვარად გადმოიცემა თურქულად მ-ა- ყალიბის მქონე ქართული კაუზატიური ზმნების სემანტიკა. თურქულში პირის კატეგორია არ განასხვავებს ვინისა და მანის რიგებს. თურქულ ზმნაში მარკირებულია მხოლოდ ვინის რიგის პირის ნიშნები, ამიტომ გრამატიკულად მიმართება მყარდება მხოლოდ I/II და III სუბიექტურ პირებს შორის, რამდენადაც I/II `ობიექტური` პირები მარკირებული არ არის. მანის რიგის ქართული ზმნების შინაარსი თურქულში შეიძლება ითარგმნოს მხოლოდ ლექსიკურ-სინტაქსური საშუალებებით. თურქულ ენაში მორფოლოგიური (გრამატიკული) კაუზატივი იწარმოება ნებისმიერი გარდამავლობის ზმნებისაგან. ნოდარ ჯანაშიას აზრით, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ლექსიკური-სემანტიკური მიზეზებით განპირობებული შეზღუდვები არ არსებობს (ნ. ჯანაშია, 1998, 45-54). ქეგლი-ს მიხედვით:

1) *ჩა-მ-ა-ტანინა მან მე ბარგი* (O, bana yükü indirtti); ა) *ის მე ბარგის ჩატანაში დამეხმარა* (O, bana yükü indirmemde yardım etti); ბ) *ჩვენ ბარგი ერთად ჩავიტანეთ* (Yükü beraber indirdik); გ) *ჩატანაში ხელი არ შემიშალა, ანუ მაცალა ბარგის ჩატანა* (O, yükü indirmeme müsaade etti) და სხვ.

2) *და-მ-ა-ლევინე წყალი* (Bana su içir); ა) *მომაწოდე წყალი* (Bana su ver); ბ) *მაცალე, დავლიო* (Müsade et de su içeyim); გ) *შენთან ერთად დავლიო* (ღვინო: დამისხი, დამალევინე!) (Seninle beraber içeyim) და სხვ.

თურქულში II/III პირისადმი მიმართული ასეთი კაუზატივები გამოიყენება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეგზეკუტორს ხელება არა აქვს ან დაჭრილია.

3) *ა-მ-ა-წევინებს ის მე ტვირთს* (O, bana yük çıkarttıracak); ა) *ტვირთის აწევაში დამეხმარება* (Yükü çıkarmamda yardım edecek); ბ) *ერთად ავწევთ ტვირთს* (Yükü beraber çıkaracağız); გ) *უფლებას მომცემს ეს ტვირთი ავწიო* (O, bana yükü çıkarmam konusunda müsaade verecek) და სხვ.

თურქულში პირველი პირის მიმართ მსგავსი სემანტიკა შეიძლება ძირითადად გამოიხატოს ისე, რომ ზმნა ვინის რიგით იყოს მარკირებული, მაგრამ პირველი პირი (ან სხვა პირები) მიცემითი ბრუნვის ფორმაში დასმული ნაცვალსახელით (Bana) უნდა იყოს გადმოცემული. მაგალითად, *ა-მ-ა-წევინებს ის მე ტვირთს* (O, bana yük çıkarttıracak); (ის მაიძულებს მე (მიც. ბრ.) ავწიო ტვირთი). თურქულში ამგვარ შემთხვევაში დასაშვებია მხოლოდ ერთი სემანტიკური ნიუანსი: იძულება.

ამრიგად, ქართული ზმნის კაუზატიურ ფორმათა თურქულად გადმოცემის თავისებურებების შესწავლას დიდი მნიშვნელობა აქვს თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკისთვის. ამავე დროს, მსგავსი კვლევა ავლენს (ცხადყოფს) კაუზატიური ზმნების გრამატიკული სპეციფიკური ფორმების სხვადასხვა სემანტიკურ შესაძლებლობას თვით ქართულში.

ლიტერატურა:

1. აფრიდონიძე შ. (1985): ურთიერთობის გამომხატველი ზმნები, მათი ოპოზიციური ფორმები. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი
2. უთურგაძე თ. (2002): გრამატიკული კატეგორიებისა და მათი ურთიერთმიმართებისათვის ქართულ ზმნაში. გამომცემლობა უნივერსალი. თბილისი.
3. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. (1950-1964): ტ. I-VIII. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა. თბილისი.
4. ჩიქობავა არნ. (1959): ზოგი პრეფიქსული წარმოების ისტორიისათვის ქართულ ზმნებში. იკე, XI. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა. თბილისი.
5. ციხელაშვილი ლ. (1997): ა- პრეფიქსის რაობისათვის კაუზატიურ ზმნებში. საენათმეცნიერო მიგზანი VI. ბესარიონ ჯორბენაძის გამომცემლობა. თბილისი.
6. ნ. ჯანაშია. (1998): ზმნა თანამედროვე თურქულ ენაში. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
7. ჯანაშია ნ, კვანტალიანი ე. (2009): თურქული ენის გრამატიკის სახელმძღვანელო. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
8. ჯორბენაძე ბ. (1983): ზმნის ხმოვანპრეფიქსული წარმოება ქართულში. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
9. ჯორბენაძე ბ. (1985): ქართული ენის ფაკულტატიური გრამატიკის საკითხები. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
10. Banguoglu Tahsin. (2000): Türkçe'nin Grameri. Ankara. Türk Dili Kurumu Yayınları 528. Ankara.
11. Ergin Muharrem. (2009): Türk Dil Bilgisi. Bayrak Yayın Tanıtım. İstanbul
12. Hengirmen Mehmet. (1999): Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri. Ergin Yayınevi. Ankara.
13. Korkmaz Zeynep (2009): Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi. Türk Dili Kurumu Yayınları. Ankara

Harun Chimke

International Black Sea University

Some Peculiarities of Functional Interrelation of the Georgian and Turkish Causative Verbs

Abstract

There is no common agreement among linguists as to how the category of causative can be defined. Very often causation is equated with the formation of transitive verbs. It is known from linguistic literature that causative represents causative predetermination, i.d. the performance which is not voluntary but caused by external reasons.

Arnold Chikobava supposed that active voice is of secondary nature, i.d. is formed; static verb is essential to the formation. There should have been formative prefix and suffix of the same type as it used with causatives: the way the active voice is formed should be causative. The author provides illustration describing the relationship between the verbs **tsukhs** (worries) and **a-tsukebs** (bothers).

In some definitions “**a**” (Georgian prefix) is represented as a special formant of causative (intermediary contact) (Jorbenadze, Uturgaidze).

Prefix “**a**” is not a morphological form of causative. This function is assumed by **-in**, **-evin** suffixes. Morphological causative does not mean that an object indicating sign exists in the verb, but rather determines the appearance of self-marking by a person actually performing (Tsikhelashvili).

The issue of causative has always been widely disputed in the Turkish language. It can be explained by the fact that some forms possessing causative sign do not actually have causative concept. For example, **Yemek pişti** (food is cooked). Compare: **Esen yemeği pişirdi** (Esen cooked food).

In terms of an agent (the doer of the action) there are two types of causatives in Turkish: a) usual, e.g.: *Anne çocuğu uyuttu* (The mother put the child to bed) The action goes directly from the subject directly to the child. b) double causative: *Anne çocuğu dadıya uyutturdu* (Mother got the baby-sitter to put the child to bed).

In Turkish causative has two basic functions: a) to make intransitive verb transitive, and b) the action described by a transitive verb is performed by a second or a third person. Generally, the action is performed by the subject. However, in causative sentences the subject is the person who causes others perform the action.

Several suffixes are used to form causative verbs in Turkish: **-dır (-dir, -dur, -dür) -tır (-tir, -tur, tür), -r (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür); -t** is used with multi-syllable verbs ending in a vowel or a consonant.

The study of the peculiarities of expressing Georgian causative verb form in Turkish has a vital importance for the theory and practice of translation. At the same time, this type of research identifies in Georgian different semantic abilities of specific grammatical forms of causative verbs.

Keywords: Causative, grammatical forms, functions, double causative, prefix

ნანა ცეცხლაძე, მაია კიკვაძე, ნათელა ფარტენაძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

სიკვდილის სემანტიკის გამომხატველი ფრაზეოლოგიზმები

ქართულში

სიკვდილ-სიცოცხლის ანუ ყოფნა-არყოფნის თემა გაჩენის დღიდან ადელვებს კაცობრიობას, მაგრამ ამ საკითხს აქტუალობა დღემდე არ დაუკარგავს. სიკვდილისადმი, როგორც სიცოცხლის დასასრულისადმი ადამიანის დამოკიდებულება კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე განსხვავებულია. ამ მოვლენას აქვს თავისი უარყოფითი და დადებითი მხარეები. ფილოსოფიური მიდგომით, „ მთელი ჩვენი ცხოვრების ფორმა, სახე სიკვდილმა წარმოშვა ” (უზნაძე, 1986:16).

„კაცობრიობის დამოკიდებულება სიკვდილისადმი, როგორც ყოფის კონცეპტუალური მომენტისადმი, შეიძლება იყოს საუკეთესო საშუალება, გასაღები სხვადასხვა ეთნოსის კულტურული მსოფლხედვის გასარჩევად. წარმოდგენა სიკვდილზე უნივერსალურია მრავალი ხალხის სამყაროს ენობრივ სურათში, თუმცა ყოველი ნაციონალური კულტურის (რწმენა, ტრადიცია, რი-ტუალი, წარმოდგენა და ა. შ.) თვითმყოფადობა განაპირობებს თითოეული ეთნოსის ენობრივი ცნობიერების უნიკალურობას ” (კიკონიშვილი, აბალაკი

2010: 86-87). ყოფის კონცეპტუალური მომენტები კი ყველაზე კარგად ფრაზეოლოგიაში არის ასახული. სიკვდილის სემანტიკის ამსახველ ფრაზეოლოგიზმებში უხვადაა სულ-კომპონენტური იდიომები. ისინი დასტურდება როგორც ძველ ქართულ ტექსტებში, ისე თანამედროვე ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაში: ეს სემანტიკა გადმოცემულია არაერთი

ვარიანტი: ხორცის გათავება; ხორცისა და სულის გაყრა; სულის გვამთაგან განშორება ; სულის ძლევა/ მიცემა / დალოცვა/მიზარება [უფლისადმი] ; სულის ცაში გაგზავნა; სულის ამოსვლა ; სულის განტევენა ; სულთაგან დაცლა; სულის ხორცთაგან დაცლა/ სულის გაფრთხობინება/ გაცხება. მოვიყვანთ სათანადო მაგალითებს:

„ხორცი გათავდა ჭივჭვისა, სული კი არა კვდებოდა” (ვაჟა, „სული ობლისა”:115); „ინდოთა ლაშქართაგან მრავალთა სული გვამთაგან განეშორათ” (ყარ.78.32); „საშინელი კიდევ დაიჭყივლა და სული ხორცთაგან დაცალა”(ყარ. 199.17.); „სული შენ, ხორცი - მიწასა, აღარავგლოვოზ ამასა” (ვაჟა) „მის თანაცა მისცა სული თვისი უფალსა სამგზის სანატრელმან პეტრე” (სინ. მრთ. 249,6) ; „მოუღის სული მათი მათგან და მოაკლდიან და მიწადვე თვისა მიიქციან”(იქვე, 263, 17.); „სულნი გაიქცნეს, მოდრიკა თავი გიშრისა ტალამან” (რუსთაველი); „მოაზადისა ნების გასრულებასა სულისა ჩემისა ამოსლვა მირჩევნია” (ვისრ. 56.4); „ხმალი ჰკრა და თავი გაადებინა და სულთაგან დაცალა” (რუსუდ. 176.35); „ინდოთა ლაშქართაგან მრავალთა სული გვამთაგან განეშორათ”(ყარ.78.32); „საშინელი კიდევ დაიჭყივლა და სული ხორცთაგან დაცალა”(ყარ. 199.17.).

ზოგ მათგანში სათქმელი ევფემიზებულია:

„მივდივარო, მითხრა და ღმერთს მიაბარა ალალი სული” (ილია); „მამაჩემი საშინლად აღელვებულა, გულისცემას უმატნია და .. სული განუტევენია” (მ.ჯავახ. 5.305. 13-15.); „ჯვებუ ავად იყო, ამიტომ ჰუპის ბედი და პატარა დუქანი ჩააბარა, ხოლო სული ღმერთს დაულოცა” (მ. ჯავახ. II .10 .14-16); „შუაგზაზე რომ მივიდა, სული გაგზავნა ცაში” (პ. უმიკ.).

იშვიათად გვხვდება დისფემიზმებიც. მაგ.: „დღესა თუ ხვალ ჩემი სულთამხუთავი მოვა და სულს გამაფრთხობინებს” (ილია); „სამსახურიდან დაითხოვეს და მალეც სული გააცხო”(დ.კლდიაშვილი).

სიკვდილის მოახლოების ამსახველი ფრაზეოლოგიზმებია **სულზე დება, სულზე დგომა, სულის ბრძოლა**: „მამა სულზედა მიძეს და ვსტირი მუდამ სულ ზედა” (დ. გურამიშვილი); „საწყალი მაგი მამა რომ სულს ებრძოდა, მე იქ ვიყავი” (ს. მგალობლიშვილი).

ვაჟა წერს: ხევსური მიცვალებულს დიდის ამბით მარხავს. როცა სწეული დაუწყებს **სულ ბრძოლას**, ე. ი. სიკვდილისკენ პირს მიიღებს, ხევსური სხეულს გარედ გამოიტანს, რომ სული გარედ დალიოს. ზემოდასახელებულ ფრაზეო-ლოგიზმებში გამოხატულია ადამიანის რწმენა-წარმოდგენები.

იდეალისტურ ხელოვნებაში სული წარმოდგენილია, როგორც არამა-ტერიალური საწყისი, დასაბამი, ბუნების საგნებისა და მოვლენების მამოძრა-ვებელი ძალა. რელიგიურად სული ადამიანის არსებობის ღვთაებრივი მხარეა, რომელიც უპირისპირდება სხეულს (ხორცს) იმით, რომ იგი უკვდავია. ქრისტიანული რწმენით, იგი საიქიოში განაგრძობს არსებობას (ქეგლ). ამრიგად, ბიბლიური წარმოდგენით, ღმერთმა ადამიანის არსებობაში სამუდამოდ შეარიგა სული და ხორცი, აქტიურობა და პასიურობა, მიწიერი (სიცოცხლის დასასრული სულიერი) და მარადიული (სიცოცხლის დასაწყისი). სხეულისა და სულის წინააღმდეგობრიობა ჯერ

კიდევ სოკრატესთან იჩენს თავს. პლატონისეულ კონცეფციაში სხეული და სული ერთ მთლიანობად გაიგება; სხეულის ასეთი მსოფლმხედველობიდან გამომდინარეობდა ანტიკურ ფილოსოფიაში ფორმისა და შინაარსის ერთიანობის მოთხოვნა. შუასაუკუნეების ფილოსოფიაში ანთროპოლოგიური პრობლემატიკა თეოლოგიურია_ „ ადამიანის სხეული არის ტვირთი სულისა და ის უნდა დაიდლოს, დაითრგუნოს, რათა სხეულმა მოიპოვოს სიმსუბუქე” [ბენიძე, 2009: 456]. სიკვდილის მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულება იგრძნობა მოდერნისტულ პოეზიაშიც: ვისთვის იგი ცხოვრების ბოლოა, სიცოცხლის უკანასკნელი აკორდი, ყოველივეს სასრული, ვისთვის- ცხოვრებით დადლილის საუკუნო განსასვენებელი, ვისთვის სასურველი თავშესაფარი, სანატრელი რამ, ტკივილთა მალამო” [ხაჭაპურიძე , 2009: 434]. სული ტუსადია სხეულის დილემაში:

„ მაღლა გაფრენა მე მოვინდომე,

რადგან მიწაზე სული არ იცდის” (ტერენტი გრანელი 2, 89)

ან კიდევ: „სული გაფრინდა თეთრი მტრედივით,

სხეული დარჩა ცოდვილ მიწაზე”(იქვე).

ამ მისტიკური ხილვებისა და მძაფრი ემოციების სათავე პოეტის სურვილია_ განერიდოს დამღლელ- დაწვრილმანებულ ყოველდღიურობას, მომაბეზრებელ ყოფითობას და ახალი სამყარო, ახალი რეალობა იხილოს (პაიჭაძე, 2009: 98).

ამგვარ მოტივებს ვხვდებით თანამედროვე პოეზიაშიც: სიკვდილი აქაც გაიგება, როგორც სანატრელი თავისუფლება. ამ თვალსაზრისის ამსახველი ფრაზეოლოგიზმებია:

„რათა ამეძრო სულისათვის ხორცის ბორკილი”...

ან: „ სული სხეულში ბორგავს ტყიური,

გალიაში მყოფ ნადირის ფიქრით”

ან კიდევ: „ და ცა აჩუქებს შენს ნაზ, ამაყ სულს

ხორცის ძონძისგან თავისუფლებას” (ბ. ქეზური).

ამრიგად, პოეზიაში სიკვდილის ამსახველი სულ’ კომპონენტები კომპოზიტივები გავრცობილია: „სულის თეთრი მტრედივით გაფრენა და სხეულის ცოდვილ მიწაზე დარჩენა”, „სულისათვის ხორცის ბორკილის აძრობა”, „სხეულში სულის გალიაში მყოფ ნადირის ფიქრით ბორგვა”, „ცის მიერ ლამაზი, ნაზი სულისთვის ხორცის ძონძისგან თავისუფლების ჩუქება”...

დღეს საგანგებოდ მსჯელობენ იმაზე, რომ მეცნიერულ-ტექნიკური

პროგრესის ეპოქაში გაბუნდოვნებულია სხეულის არსი, დაირღვა მისი ქრისტიანული გაგება, ადამიანი აღარაა „ხატი და მსგავსი ღვთისა”, მოიშალა სულისა და სხეულის ჰარმონიული ერთიანობის ბერძნულ-ანტიკური წარმოდგენა, კულტურის ინდუსტრია აქცენტს აკეთებს

მხოლოდ ფორმაზე, არადა, ფაქტია, რომ სხეულის გაგება ეპოქის, კულტურის, ხელოვნების და მთელი ყოფიერების განმსაზღვრელი ფაქტორი გახლავთ [კიკონიშვილი, აბალაკი, 2010: 86-87].

სიკვდილის სემანტიკის გამომხატველ ფრაზეოლოგიაში დომინირებს **მზე**. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მზის სიმბოლიკა საერთოა სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელთათვის, მაგრამ ქართულში მისგან არაერთი ლექსემა D და ფრაზეოლოგიაში იწარმოება: **მზის გაქრობა/ დაბნელება/ჩახდომა/ გაბრუნება; მზის ყურების, ცქერის შეწყვეტა ... მზე** სითბოსა და **მზის** სინათლის წყაროა, ურომლისოდან სიცოცხლე არ შეუძლია არაფერს ორგანულს, იგი სიცოცხლის განსახიერებაა, მისი სინონიმია. მზე არის „შემეცნების, ცოდნის, სილამაზის წყარო, სიყვარულის სიმბოლო, გვხვდება სიხარულის თუ მწუხარების ამსახველ ფრაზეოლოგიზმებში [ხახიაშვილი ნ., 2009: 256].

მზეგრძელობა დღეგრძელობის სინონიმია. **მზისთვის ყურება** სიცოცხლეს ნიშნავს: „იმასაც უყვარდა თავისი თავი და უნდოდა **მზისთვის ეყურებინა**” (ბარნ); „თამარ დედოფალი შავ მიწაში უნდა იყოს და შენი რძალი ელისაბედი კი **მზეს უყურებდეს**” (ილია).

ხევსურეთში იტყვიან: „**მზეზე დავას**” (დადის), „**მზეს იარებისო**” _ ე. ი. ცოცხალიაო [ალ. ჭინჭარაული]. საპირისპიროდ, „**მზის დაბნელება /დადგომა / მზის შუქის ჩახდომა**” სიკვდილზე მიანიშნებს. „ასმათი სულსა უღებდა სიტყვითა საკვირველითა, თავსა ნუ დაჰხოცო, ნუ **ბნელ იქმთ მზესა** თქვენიტა **ბნელიტა**” (შოთა რუსთაველი); „სადღა წაგვივიდოდნენ ვიწროებში?! ისარი თუ შურდულის ქვები წამოაყარეს ჩვენებმა ზევიდან, **მზე დაუბნელეს**” (ბარნოვი). „ჯერ დღე სწორედაც MO არ გასთენებოდა და მალე კი **მზე უნდა დაუბნელდეს**” (ილია III:13) „და ისევ ბავშვად ყოფილსა, **დღე დამიბნელა მზიანი**” (ვაჟა); „გუგუა მალე **დაუბნელდება მზეს**” (ყაზბეგი). „უფალს მადლობა უთხარ, რომ თავს ვედარსაით ვიმართლებ, თორემ ღვთის მადლმა, **მზეს დიდხანს არ გაცქერინებდი**, ეხლა დღე შენია, შენი ყვავილი გაიშალა, შენი მზე გაბრწყინდა” (ალ. ყაზბეგი, თხზ. ტ.2 :221); „ამ საერთო არეულობაში ონისე დამთვრალსავით დადიოდა და ვისაც კი შეეყრებოდა, **მზისთვის დიდხანს არ აცქერინებდა**” (იქვე, 226).

„ცაზე ცხარე მზის ამოხდომა” (შდრ. ხევს.მზის უკულმა ჩახდომა_ დიდი უბედურება, გლოვა) ფოლკლორში ბედნიერების, წარმატების სიმბოლოა.

მაგ., ნეტავი ძმათა მრავალთა, **ცხარე მზე ამოუხდებათ**” (ხალხური). **მზის გაქრობა** კი სიკვდილზე მიუთითებს: „ჩაუხდა ბედის ვარსკვლავი, მალე **მზეც გაუქრებაო**” (ბაჩანა). იგი ქართულ წყევლაშიც გვხვდება:

„შენ ჩაყევი ჩამავალ მზეს და არ ამოყევი ამომავალს”. როგორც ვხედავთ, სიცოცხლე **მზის ცქერაა**, სიკვდილი _ ამ ბედნიერების შეწყვეტა. ხანგრძლივი სიცოცხლის მეტაფორაა **მზის ცქერით გაძღომა**.

„ჩვენს ხალხს სამართლიანად აქვს მზე, როგორც წყარო და მომნიჭებელი სიცოცხლისა; ამიტომ ბუნებრივია, რომ **მზის ცქერით გაძღომა** ხალხურ მეტყველებაში ნიშნავს დიდხანს სიცოცხლეს, დედამიწაზე დიდხანს ყოფნას და ამ ყოფნით კმაყოფას” _ წერს თ. სახოკია (თ.სახოკია, ტ.II:23).

ნაადრევად გარდაცვლილის მეტაფორაა **მზით გაუმაძღარი**: „მოგვიკლეს კარიაული, გაუმაძღარი მზისაო”.

„**მზეც ამობრწყინდა, მეჩვენა, მნახა, გაბრუნდა წამზედა**” – ყველა სიზმარს კვირია (ვაჟა, „ბახტრიონი”). **მზის გაბრუნება** აქ სიკვდილს ნიშნავს.

სიკვდილის მეტაფორაა **მზის ჩასვენება და მზის ჩასვლაც** – „ერთი დრო შენც დაგიდგება, რომ ჩაგივა მზეო” (გ. გნათაძე).

ამგვარ იდიომებს ვხვდებით „ქართლის მოქცევაშიც”, კერძოდ, „წმინდა ნინოს ცხოვრებაში”: „...ვითარცა ერთი სოფლად შემოსრულთაგანი, მოვაკლდები ცხოვრებისა ამისგან. **მოაწია ჟამი დღისა დაღვენისაი და მზისა მის დავსე-ბისაი**, რამეთუ არათუ დღე და მზე შეიცვალეზიან წესთა ზედა მათსა, არამედ მე **Dღლესა დაულამდე** და იგი ჰგიეს უკუნისამდე”... – ამბობს წმინდა ნინო სიკვდილის წინ.

პოეზიაში სიკვდილ-სიცოცხლე ვარსკვლავსაც უკავშირდება – სიკვდილი **ცაზე ბედის ვარსკვლავის P გაქრობაა**: „როცა დრო მოვა და .. გაქრეს ბედის ვარსკვლავი ცაზედა” (ვაჟა).

მზე დღის ატრიბუტია, ამიტომაც ნიშანდობლივია, სიკვდილ-სიცოცხლის გაგება ამ უკანასკნელსაც რომ უკავშირდება. შესაბამისად, გვაქვს ფრაზეოლო-გიური ვარიანტები: **დღის დაბნელება, დაღევა /გაქრობა/ მოსწრაფება/ შავი დღის გათენება**): **უწინამც დღე დაუბნელდეს** ოთარაანთ ქვრივს, მინამ მამინაცვალს სახლში დაუსვამდეს თავის პატარა გიორგისა (ილია); „**დაილივნეს დღენი შაჰინშასნი**, დაივსო მოაზადის სახლის სანთელი” (ვისრ. 364, 20); „**მე დღით გამაძღარვარ და ამა ახალსა მანაცვალეო**” (საბა, „ქილილა და დამანა, 415); „**უწინ დღე გაუქრეს**, თუ თვის განის კაცს არ ჩაუვარდება ხელში” (მელანია, მამა ქრისტეფორე ,12); „აბა, იფიქრე, წარმოიდგინე, როცა **შავი დღე გაგვითენდება; Dღლეს მოუსწრაფებს** მტერსაო” (ვ. ბარნოვი, 115). ეს უკანასკნელი სხვის მიერ მკვლელობაზე მიგვითითებს.

სიკვდილის მიახლოებას გამოხატავს **დღის დათვლა**: „თვითონ საცოდავ დედაკაცსაც გულმა შეუტყო, რომ **დღენი მისი დათვლილია**” (ილია).

მეტად საინტერესოა **დღით გაძღობა**, რომელიც **მზით გაძღობის** სინონიმია და სტრუქტურულადაც მისი იდენტურია. „**მე დღით გამაძღარვარ და ამა ახალსა მანაცვალეო**” (საბა, „ქილილა და დამანა, 415).

დაბნელების სემანტიკას უკავშირდება **საწუთრო /სოფელიც**:

[შდრ. დაცლა]. „ვისრამიანში ” გვაქვს „**საწუთროს დაბნელება**” – „**საწუთრო თვალთა წინა დაუბნელდა**” (127,3); „პირმზე დედოფალმან **საწუთრო დასცალაო** და მისმა ნაღველმა მოჰკლაო” (საბა); „**გარდახდა, გავლო სოფელი**,

მას ვითლა ნახავ რომელი” (შაჰნ. 27-4). ამავე ძეგლში გვაქვს „**საწუთროსაგან გაბარგვაც**” – „მეფენი და ხელმწიფენი **საწუთროსგან გაიბარგა**” (იქვე, 971-4).

ქართულში გვაქვს ამავე სემანტიკის რამდენიმე ფრაზეოლოგიზმი, რომლებშიც ასევე წუთისოფელია გამოყენებული: წუთისოფელს გამოსაღმება/ წუთისოფლის მოჭმა/ დაღევ/ მოშლა / წუთისოფლიდან წასვლა.

„სულ ოცდაათის წლის დედაცაცა, მაგრამ ბედმა ლამის გამოსაღმოს წუთისოფელს“ (ილია); „დავლიენ წუთისოფელი, მივბარდი მეუფესაო“ (ს. მაკალ.); „ერთს დიდს პეტრესა და ორს სხვასა მოშლოდათ წუთისოფელი“ (დ.გურამიშვილი).

ხანგრძლივ სიცოცხლეზე იტყვიან, წუთისოფელი მოვჭამე, ან ჩემი გზა გავიარეო: „მე ჩემი წუთისოფელი უკვე მოვჭამე“ (ვაჟა); „ამ ქვეყნისა არა ვარ, ცხოვრების შულო ამოვახვიე“ (შ. გულისაშვილი); „მე ჩემი გზა დავლიე“ (მ. ჯავახ. III :251,33-34); „ნახევარი ცხოვრების გზა გავლიე, სიტკბოება მწარე მეტი დავლიე“ (აკაკი, ერთტომეული, 90).

სიკვდილის სემანტიკა სხვა ფრაზეოლოგიზმებითაც გადმოიცემა: დაქცევა [თავზე შზის /ზანის /] „ჩავუხდეთ ბარათაშვილსა, თავს დავაქციოთ ზანია“ (გ. ლეონიძე).

დახურვა/ დატყდომა [თავზე ცის] მაგას მტერი მოგვიკლავს, ცა თავზე დაგვეხურება (ვაჟა III: 18); „ქვეყანა ჩვენი არ აწყდეს, რისხვით არ დაგეტყდეს ცანია“ (შოთაA რუსთაველი).

ამავე სემანტიკისაა : მიწის გასკდომა/ პირის დაყოფა/ შეჭმა/ გაბატონება/ აკვანება/ გულში ჩაკვრა / მიბარება / წაყრა / წაღება. სიკვდილის არსის ევფემიზაციის ნიმუშებს წარმოადგენს მიწის გაბატონება, მიწის მიერ გულში ჩაკვრა, მიწის აკვანება:

„მე სამარე გამითხარე, აქა მიწა მიაკვანე“ (რუსთაველი).

„მოვკვდები, ერთი დღე მმართვეს,

მიწა მექნება ბატონად“ (ვაჟა, „სისხლის მიება“).

„ბუნებისაგან დაჩაგრულს და განწირულს სიკვდილი მიგიღებს სიყვარულით, მიწა ჩაგიკრავს გულში, როგორც სატრფოს ნანატრს“ (ვ.ბარნოვი).

ვაჟა-ფშაველა წერს: „აკვანი და კუბო და_ძმანი არიან: ვიბადებით, აკვანში გვაწვენენ, გვარწვენენ, „ნანას“ გვეუბნებიან, ვიხოცებით, კუბოში ჩავვდებენ და ქანაობით (იგივე) რწევით მივყავართ სასაფლაოსაკენ“ („ გაბრიელის დღიური“). სიკვდილის ამსახველ ზემოდასახელებულ ფრაზეოლოგიზმებში გამოცემულია რიტუალები: გვამის მიწაში შენახვა, რაც მხატვრულ ლიტერატურაში გაგებულია, მიწის ბატონობად, მის მიერ გარდაცვლილის გულში ჩაკვრად ან აკვანებად.

ვაჟა-ფშაველამ არაერთი იშვიათი მეტაფორით გადმოგვცა ეს გარდაუვალი აუცილებლობა:

„ერთხელც იქნება, მოვკვდები

მივებარები მიწასა,

გულსა და გრძნობას შაურევ

ცივის სამარის ქვიშასა” (ვაჟა, „ერთხელ იქნება, მოგვდები” 28.).

„და გათენდება ერთხელ ის დღეცა

შავს და ბნელ მიწად გადავიქცევით,

ძმობა, ერთობა და სიყვარული,

შაედულება მიწასთან მალეცმისგან ამოვა ნაზი ყვავილი”

(ვაჟა, „დაჩაგრული მესტვირე”).

უკანასკნელი გამოხატავს ანიმისტურ მსოფლმხედველობას, რომლის მიხედვითაც სული მოგზაურობს: ადამიანის გარდაცვალების შემდეგ იგი სხვა საგანში თუ არსებაში გადასახლდება.

სხვაგან სიკვდილის დისფემისტურადაა გადმოცემული, რაც აძლიერებს შიშის განცდას: „ნატრობდა: გარღვეულიყო მიწა და თან ჩაეტანა იგი (ვ.ბარნოვი); არ იცოდნენ, ცოცხალი იყო თუ მიწამ დაუყო პირი” (ვ.ბარნოვი). „შენი ვიყო, სადამდისცა დამიყოფდეს მიწა პირსა” (რუსთაველი); „იმ გმირის კოპალაის ლახტნაკრავსა იმ შავი მიწის შესაჭმელსა” (ვაჟა); „მოვმკვდარიყავ, მარიკასთან ერთად მიწას შევეჭამე” (დ. კლდიაშვილი); „წაიღო შავმა მიწამ ჩემი თევდორე” (ილია).

სიკვდილის მოახლოების გამომხატველია „შავ მიწაზე ჩაჩერება”:

„მხოლოდ შავს მიწას მისჩერებია” (ვაჟა, „დაჩაგრული მესტვირე,” 315).

სიკვდილი თავისი არსით სიცოცხლეს უპირისპირდება, ამიტომაცაა ფრაზეოლოგიზმების ერთ-ერთი კომპონენტი. დასტურდება არაერთი ვარიანტი: სიცოცხლის გაქრობა/ გამოთხოვება/ ჩაფვლა/ მოსპობა/ სიცოცხლის ფიალის ავსება: „სიცოცხლე ჰქრება, სისხლი სდის, ზვიადური კვდებოდა” (ვაჟა, „სტუმარ- მასპინძელი”); „სიცოცხლეს ეთხოვებიან, იგრძნეს სიკვდილის ბრჯღალები” (ვაჟა, „სული ობლისა” 117); „ადრე მოუსპე სიცოცხლე, სანამ გაწბილდებოდეს” (ყაზბ.); „მათთან ჩაფლული მდულრი სიცოცხლე გულ-

ხელ დაკრევით სთვლემავს მიწაში” (ვაჟა, „დაჩაგრული მესტვირე”).

საშუალო ქართულის კლასიკურ ძეგლში – „ყარამანიანში” გვხვდება იშვიათი ფრაზეოლოგიზმი სიცოცხლის ფიალის ავსება [მდრ. მოთმინების ფიალის ავსება]: „უმანგშას აღსასრული მოახლოებულა და სიცოცხლისა მისისა ფიალა აღვსებულა” (ყარ.).

აქვე უნდა დავასახელოთ ხელიდან წასვლა, ხელიდან გამოცლა და სხვა...

მეტად საინტერესოა სხვისთვის გულზე ხელების დაკრეფა „ამ ხელებს უნდა დაეკრიფნა ჩემთვის გულზე ხელები და ეხლა მე უნდა დაგიკრიბო” (ილია).

გულზე ხელები დაიკრიფა თუ სიზარმაცეზე, უმოქმედობაზე მიუთითებს,

გულზე ხელები დაუკრიფა ნიშნავს გარდაცვლილისთვის ხელების გულზე დაწყობას.

სიკვდილის სემანტიკას გადმოგვცემს **ფეხების გაჭიმვა და გაფშეკა** იდიომებიც: „მთელი ორი კვირა ასმევდა და მესამე კვირას კი დარეჯანს **ფეხები გააჭიმვინა**” (ილია); „მორჩებიან ჭამას და მაშინვე ესენიც **ფეხებს გაფშეკენ**..” (თ. რაზიკაშვილი). ეს იდიომი უკავშირდება წესჩვეულებას, რომლის მიხედვითაც მიცვალებულს ასწორებენ, ფეხებს აჭიმვინებენ. მიცვალებული სახლიდან ისე გააქვთ, რომ ფეხები წინ ჰქონდეს, რაც აისახება წყევლაში: „**ფეხები წინ გქონდეს გაშვებული** და ისე გადიოდე სახლიდან” (ხტვ. მმოკვდი).

ევფემისტურია **თვლების დახუჭვა**: „რატომ შენს საცოდავ მამას **თვლებს არ დაუხუჭავ?**” (ილია II:127).

განსხვავებული სტილური ელფერისაა **პაპაჩემის მოსაკითხად / მარილზე / შაბზე წასვლა**: „იმან კი შუბლი შეუშვირა ტყვიას და **პაპაჩემის მოსაკითხად წავიდა**” (მ. ჯავახ. 4 : 231, 7-10).

ამნაირ ფრაზეოლოგიზმებში ზოგჯერ ჩანს ირონია, მაშინ როცა ხალხურ ლექსებში სახელოვანი ადამიანის სიკვდილი **ღმერთთან წასვლასთან** ასოცირდება: „ერეკლეს სიკვდილ ვინა სთქვა,

გაუხმეს ენის ტარია,

არ მოკვდა, **ღმერთთან წავიდა**,

ძმა არის განაყარია” [თ. შიოშვილი, 2004: 358].

სიკვდილის მოახლოების გამომხატველი ფრაზეოლოგიზმებია:

„ცეცხლზე წყალი მესხმევა, **ცოცხალს საფლავი მეთხრება**” (ანა ერისთავი- ხოშტარია); „მე, აბა, რა ვარ, ერთი გადახრწეული მოხუცი, **ცალი ფეხი სამარეში მიდგია**” (ნ. ლომოური); „**ორი პარასკევი მაინც წინ არ გიდევს**, შე უბედურო!” (ან. ერისთავ-ხოშტარია).

ამა თუ იმ მოვლენის ინტერპრეტაციისას გამოიყოფა ორი ძირითადი ტენდენცია: ხალხური და მწიგნობრული. ეს ტენდენციები შეიძლება საპირისპირო იყოს ამა თუ იმ მოვლენის შეფასებისას, თუმცა ისინი ხშირად განუყოფელია [**კიკონიშვილი, აბალაკი, გვ. 87**]. ენაში ერთი მხრივ შექმნილია სიკვდილის, როგორც დაუნდობლის, შემზარავის, გამანადგურებლის, უმოწყალოს ხატი, მეორე მხრივ, იგი შეიძლება იყოს ლამაზიც. მძას უნდა ეცხოვრა ისე, რომ სიკვდილის, ფიზიკური არსებობის შეწყვეტის შემდეგ სახელი არ გადაშენებულიყო. ასე „გაალამაზა” მან სიკვდილი და შეამსუბუქა შიშის განცდა. ... ალ.ყაზბეგი იმ ახალგაზრდების სიკვდილს, რომელთაც ვერ მოასწრეს ესახელებინათ თავი, „**უცდელად გაფუჭებას**” უწოდებს: „**ვინ იცის რამდენი სალექსე, ქებაშესასხელი ბიჭი, მეზობელთ იმედი, ამხანაგებისთვის თავმოსაწონი, უცდელად გაფუჭებულიყო**” (ალ.ყაზბ. 24).

სიკვდილი შეიძლება მოვიაზროთ, როგორც ახალი სიცოცხლის დასაწყისი, ან სიცოცხლის მასაზრდოებელი, მკვებავი. აქ საცნაურდება სამყაროს წინააღმდეგობრივი პრინციპი_ პრინციპი, რომლითაც სამყარო მთლიანდება.

„ სიკვდილის ამგვარი გააზრება უჩვეულო და ერთგვარად მიუღებელიც კი არის ადამიანისთვის. სიკვდილი პირველ ცოდვასთან ერთად დამკვიდრდა წუთისოფელში და მასთან

არის დაკავშირებული ნებისმიერი ბოროტება, ყველაზე უარყოფითი ემოციები “[მურღულია, ალიბეგაშვილი, მაღლაფერიძე, 1992: 216]. დ. თევზაძე წერს: დაჰყვება სიკვდილი ცეკვა-ცეკვით თითოეულს, წაეტანება, მერე რატომღაც გადაიფიქრებს, ... და ისევ წაეპოტინება,..... ყოველგვარი კულტურა სიმწიფის მაუწყებელია, თუ როგორ აჰყვება იგი სიკვდილის როკვას... Danse Macabre_ რა არის ეს გვემა ჩვენი თუ ხსნა ჩვენი?... როკვის არსი სიცოცხლის დასასრულია, ნეშტი მტვრად იქცევა, მტვერი_ მიწად, მიწა სიცოცხლეს კვებავს ისევ... მკვლევრის აზრით, ქართული აზროვნება ოდნავ სხვანაირ სიკვდილს იცნობს: წინააღმდეგ შემთხვევაში სიკვდილის გზა ვარდისფერ გზად ვერ გადაიქცეოდა, როკვა- სიმღერად, ხოლო სიკვდილი_ მეფურ ძილად” [თევზაძე დ. 1993-3:7- 9]. იგი გაიგება „დიდი დაძინების ხახადაც”(ჯ. ქარჩხაძე).

ქართულ პოეზიაში სიცოცხლე სადგურადაც მოიაზრება, სიკვდილი კი- სიცოცხლის სადგურში მატარებლის ჩამოდგომად:

„სიცოცხლის სადგურში სიკვდილს დაველოდები,

D დრო გადის სიცილსა და მასხრობაში,

L ლუდს დავლევ..... გავივლი.. მივდგები- მოვდგები,

M მატარებელიც ჩამოდგება ამასობაში”(მ. ქვლივიძე).

ხშირად სიკვდილი პერსონიფიცირებულია: „დაგელობდეს სიკვდილი, სუდარაებსა ჰკერავდეს” (ვაჟა, „ კაი ყმა” 343.)

...სიკვდილი ცოცხალ არსებად წარმოგვიდგება შემდეგ ფრაზეოლოგიზმებშიც:

„ის მჭლე კაცი ცელს რას აქნევს, რასა სთიბავს, რასა სცელავს?”

(დ. გურამიშვილი)

„წითელი დროშით, მოღერილ ყელით, თეთრ ცხენზე მჯდომი, ნაბიჯით ნელით, შემოდიოდა სიკვდილი ცელით” (კ. ნადირაძე) ; (შდრ. „სიკვდილის მთესავი წალდი ახლა პაპუნას ვენახში შეიჭრა”(მ. ჯავახ. 4: 348: 51).

სიკვდილის მოახლოება ასეა გამოხატული: „სიკვდილი უკვე თავთ მადგება, -ყურებში თითქოს ფუტკარი მიბზუის..”(მ.ჯავახ. II 665, 1-2); „ზურგთ უკან ბრჭყალებგაშლილი სიკვდილი ედგა ამოტუზული ბაგრატ ზახარიძის გასატაცებლად”(ვაჟა V: 91); „სიკვდილის ლანდი ფეხდაფეხ დამდეგს, მაგრამ ჯერ არ ვნებდები”(მ.ჯავახ. II 664,12).

ამრიგად, სიკვდილის სემანტიკის გამომხატველი ფრაზეოლოგია ქართულში უამრავი ვარიანტითაა წარმოდგენილი. აქ ასახულია მსოფლმხედველობრივი ევოლუცია, მხატვრული შემოქმედების ნიმუშებში კი მოვლენის სულ სხვა, განსხვავებული კუთხით ხედვაა

მოცემული. მხატვრული ფრაზეოლოგია განსაკუთრებულია სტრუქტურულადაც და არ გამოიყენება ცოცხალ მეტყველებაში.

სიკვდილის ამსახველ ფრაზეოლოგიზმებში ყველაზე მეტია სულ' კომპონენტის იდიომები:

სულის გვამთაგან განშორება//სულის ხორცისგან გაყრა//სულის

ხორცთაგან დაცლა;

სულის ამოსვლა ; სულის განტევა ; სულთაგან დაცლა;

სულის დალოცვა/მიზარება [უფლისადმი] ; სულის ცაში გაგზავნა;

სულის გაფრთხილება/ გაცხება.

ზოგ მათგანში ჩავარდნილია ერთ-ერთი კომპონენტი (ღმერთი): მაგ.: სულის ძლევა/ მიცემა ... ზოგი კიდევ გავრცობილია: „ღმერთს მიაზარა ალალი სული” ან კიდევ „ სული გაფრინდა თეთრი მტრედივით”...

მოდერნისტულ პოეზიაში იგრძნობა ყოფითი პრობლემებისგან თავმოებურება და სწრაფვა მისგან განრიდებისა: ამის დასტურია ფრაზეოლოგიზმები: „ სული-სათვის ხორცის ბორკილის აძრობა”, „ სხეულში სულის გაღიაში მყოფ ნადირის ფიქრით ბორგვა”, „ცის მიერ ლამაზი, ნაზი სულისთვის ხორცის მონძისგან თავისუფლების ჩუქება”...

ქართულში უხვადაა ფრაზეოლოგიზმები: მზის დავსება, მზის გაქრობა, მზის დაბნელება, მზის ჩახდომა ან კიდევ: მზის ცქერის შეწყვეტა. მეტად საინტერესოა მზით გაუმადლარი. მისი სტრუქტურული ვარიანტი და სინონიმია

დღით გაუმადლარი, ისევე როგორც – დაბნელება Dმზის/ დღის/ საწყუროს გაქრობა მზის /დღის/ სიცოცხლის...; დაღევა Dდღის/ წუთისოფლის.

აქვე უნდა დავასახელოთ წუთისოფლის დაღევა/ მოშლა/ მოჭმა ან კიდევ: წუთისოფელზე/ სიცოცხლეზე გამოთხოვება// გამოსალმება.

ამავე სემანტიკის სინონიმური ფრაზეოლოგიზმებია: წასვლა მარილზე/შაბზე ; წასვლა აღზევანში// ხონში. გვაქვს პაპაჩემის მოსაკითხად წასვლაც. ამათგან სტილურად განსხვავდება ღმერთთან წასვლა, რომელიც ღირსეული, ღვაწლმოსილი ადამიანის გარდაცვალებაზე მიუთითებს.

სინონიმურია ასევე სტრუქტურული ვარიანტები: მიწის შეჭმა/ პირის დაყოფა / წაღება ან მიწის გასკდომა/ წაყრა. მმხატვრულ ლიტერატურაში ნეიტრალური სტილის ნიმუშებსა თუ დისფემიზმებს ევფემიზმები ცვლის, რითაც სუსტდება სიკვდილის შიში: მიწის აკვანება/ გულში ჩაკვრა , სიკვდილი მიგიღებს სიყვარულით, მიწა ჩაგიკრავს გულში, როგორც სატრფოს ნანატრს (ვ.ბარნოვი).

რამდენადმე განსხვავებულია ცივის სამარის ქვიშისთვის შერევა...ან კიდევ:

„მშობის, ერთობის და სიყვარულის მიწასთან შედუღება და მისგან ნაზი ყვავილის ამოსვლა”.....(ვაჟა).

მხატვრულ ლიტერატურაშივე დასტურდება: სიცოცხლის ფიალის ავსება ან მდულრი სიცოცხლის მიწაში თვლემა...

აქვე გვხვდება სიკვდილის გამომხატველი ისეთი იდიომებიც, როგორიცაა: მეფური ძილი (გალაკტიონი) და დიდი დამინების ხახაც (ჯ. ქარჩხაძე). ამავე სემანტიკისაა სიცოცხლის სადგურში მატარებლის ჩამოდგომა.

მხატვრულ ლიტერატურაში სიკვდილის მეტაფორული გადმოცემა გარკვეულწილად გვიცვლის მისდამი, როგორც გარდაუვალი აუცილებლობისადმი დამოკიდებულებას. ხშირად გვხვდება პერსონიფიკაციის ნიმუშებიც, სადაც პირიქით, მისი დაუნდობლობაა გამოხატული. მაგ.: მას ხან ცელი ან წალდი უჭირავს, ხანაც სუდარებს უკერავს ადამიანებს.

ამრიგად, ქართული მდიდარია სიკვდილის სემანტიკის გამომხატველი ფრაზეოლოგიზმებით. ააქ ნათლად ჩანს ეროვნული ცნობიერების უნიკალურობაც და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესით გამოწვეული მსოფლმხედველობრივი ცვლილებებიც. მხატვრულ ლიტერატურაში კი აისახება ეს პროცესებიც და სიკვდილის ცნების გააზრებაში შემოდის სრულიად ახალი, ნაციონალური კულტურისთვის დამახასიათებელი ორიგინალური მხატვრული ელემენტებიც.

ლიტერატურა:

1. ბენიძე ჟ. სხეულის ფენომენის გაგება, კონფერენცია „ტბელობა“, 2009 წლის ოქტომბერ-ნოემბერი (მასალები).

2. თევზაძე დ. Danse Macabre, „ცისკარი“, 1993-3:

3. კიკონიშვილი მ., აბალაკი მ. კონცეპტ „სიკვდილის“ სინონიმურ მნიშვნელობათა ლინგვოკულტუროლოგიური ასპექტები, I საერთაშორისო სიმპოზიუმში ლექსიკოგრაფიაში, ბათუმი, 2010.

4. ხაჭაპურიძე ი. სიკვდილის ქრისტიანული გაგება XVIII-XIX საუკუნეების ფრანგი ელემენტებისა და ტერენტი გრანელის შემოქმედებაში, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ტბელობა“, 2009 წლის ოქტომბერ-ნოემბერი (მასალები).

5. ხაჩიაშვილი ნ. სიტყვა მზესთან დაკავშირებულ სახელთა სემანტიკური ანალიზი ქართულში, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ტბელობა“, 2009 წლის ოქტომბერ-ნოემბერი (მასალები).

6. პაიჭაძე თ. ტერენტი გრანელის სულიერი ტრაგედია, E საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ტბელობა“, 2009 წლის ოქტომბერ-ნოემბერი (მასალები).

7. უზნაძე დ. ფილოსოფიური საუბარი, სიკვდილი; შრომები, ტ. IX, თბ., 1986.

8. შიოშვილი თ. ქართული ფოლკლორის ზნეობრივი სამყარო, ბათუმი, 2004

Phraseological Units Expressing Semantic Meaning of “Death” in Georgian

Different attitude of people to such phenomenon as death is expressed by means of phraseological synonyms which have stylistic colouring. In one group of such synonyms the idealistic view is expressed, it may be explained as opposition of soul and flesh: *xorcis gataveba*, *xorcisa da sulia gakra*, *sulis dzleva*, *micema*, *sulis amosvla*, *sulis ganteveba*, *sultagan dacla*; *gvamtagan ganshoreba*; . Some of them are examples of neutral style; we also meet dysphemistic expressions although it happens rather rarely: *sulis gafrtxobineba*, *sulis gacxeba* .

Death means the end of life. In fiction this concept is rendered by means of metaphors: *chafluli mdugri sicocxlis gul-xel dakrefit miwashi tvlema*; *sicocxlis fialis avseba*.

The Sun is the symbol of Life. Therefore the concept of death is rendered by the following phrases: *mzis gaqroba/ dabneleba/mzis yurebis*, *cqeris shewyveta/ mzis chasveneba/* . The metaphor *mzit gaumadzgari* (folklore) is used to refer to person who died too early.

The metaphors expressing death are: *caze varskvlavis gakroba dgis dabneleba/ daleva / shavii dgis gateneba/ dgis moswrafeba* ; *gzis dacla/ galeva* , *sawutros /cutisoflis dabneleba dacla / cutisoflis gamosalmeba*.

The expressions: *miwis gaskdoma/ piris dayofa/ shethma / gabatoneba/ akvaneba /gulshi chakvra / mibareba / wayra / wageba /miwastan shedugeba*. have got the same semantic meaning.

Here we have to mention such expressions as: *tavisi puris mothma; wutisoflis mothma* . Death is hyperbolized in such phraseological units as: *dakceva tavze mzis/banis ; daxurva/datydoma tavze cis* .

In some idioms we meet euphemisms, e.g.: *tvalebis daxuthva* Very often we meet dysphemisms or irony: *fexis gathimva / gafsheka / papachsemis mosakitxad wasvla* .

The following expressions tell about the approach of death: *sulze deba* , *sulis brdzola* ; *sikvdilis tavze dadgoma/ sikvdilis amotuzuli dgoma / sikvdilis landis fexdafex devna* . *cali fexis samareshi dgma; win ori paraskevis deba; shav miwaze michereba*. We meet metaphors in such cursing expressions as: *lavashis daxeva, kelexis thama*, *mzis gashaveba/ chakroba/ chakceva/ danatruleba /chamaval mzes chayola da amomaval mzes ar amoyola*;

Key words: Life, concept, people, metaphors, phrases

სივრცის აღქმის ზოგიერთი ეთნოლინგვოკულტურული ასპექტი

(ქართულისა და წოვათუმურის მაგალითზე)

ყოველი ხალხის მსოფლხედვისა და მსოფლგაგების საფუძველია საგნობრივ მნიშვნელობათა საკუთარი სისტემა, სოციალური სტერეოტიპები, კოგნიტური სქემები. ეთნოლინგვოკულტურული ფაქტორი ვლინდება აზრის ჩამოყალიბებისა და ფორმულირების ნაციონალურ-ეთნიკურ თავისებურებებში. ამა თუ იმ ეთნოკულტურული კოლექტივის დამახასიათებელი სამყაროს ენობრივი სურათის აგება ენობრივ ცოდნათა მოწესრიგებისა და სისტემატიზაციის სპეციფიკით განისაზღვრება. რეალური სამყარო გაუცნობიერებლად იგება ეთნიკური ჯგუფის ენობრივი ნორმების საფუძველზე. სამყაროს სივრცული დამოკიდებულების აღსაქმელად სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფი ნაციონალურ-ეთნიკურ თავისებურებებს იყენებს. ქართულსა და წოვათუმურში სივრცული მიმართების გადმოსაცემად გამოყენებული ფორმები: თანდებულები და პრევერბები ასახავენ სივრცეში საგნის განლაგებისა და მდგომარეობის ორ სახეს: მოქმედების ადგილს და მოძრაობის მიმართულებას.

ქართველურ ენებში თანდებულთა სისტემა არათანაბრად არის განვითარებული: მხოლოდ ქართულია მდიდარი თანდებულებით, მეგრული და სვანური შედარებით ღარიბია. ქართულში თანდებული სახელს მართავს ბრუნვაში: სხვადასხვა ბრუნვაზე დართული თანდებულები სხვადასხვა ფუნქციის მქონეა. გარდა თანდებულებიანი ბრუნვებისა ა. შანიძე ვარაუდობს, რომ ე. წ. ლოკატიური ბრუნვები (სადაობითი, გამოსვლითი, მიწვევითი) ბრუნვების პარადიგმაში შედის, ხოლო ლოკატიურ ბრუნვათა დაბოლოებებს ბრუნვის ნიშნებად განიხილავს (შანიძე,1973,75). არნ. ჩიქობავა თანდებულებს ლოკატიურ ბრუნვებად მიიჩნევს (ჩიქობავა,1961,204). ა. მარტიროსოვი ქართულში გამოყოფს ბრუნვის ფორმასთან შერწყმულ თანდებულებს (-ვით, -გან, -ზე, -ში, -თვის, -ებრ, -კენ, -ურთ, -მდე/-მდის), ცალკე მდგომ თანდებულებს (გამო, შორს/შუა, თვინიერ, გარდა, წილ, წიად, მიერ, მაგიერ, მიმართ, მომართ), ზმნისართულ თანდებულებს (გარეშე, გარეთ, გარშემო, ქვეშ, წინაშე, უკან, შემდეგ, შემდგომ, აქეთ, იქით.) (მარტიროსოვი,1946,203). ტიპოლოგიური თვალსაზრისით წოვა-თუმურში თანდებულთა სისტემა ქართულის მსგავსად კლასიფიცირდება: ბრუნვის ფორმასთან შერწყმულ თანდებულებად (-**გჷ**"თან", **1ჷ** "ში", **r÷** "დან", **maq** "ზე", **mcø** "მდე", **a×nჷ** "თვის"..) (რ. გაგუა და ბრუნვის ფორმასთან შეურწყმელ, ცალკე მდგომი ზმნიზედური წარმოშობის თანდებულებად (**øaTx** "წინ", **tyuxø** "უკან", **laŷis** "მაღლა", **laxuS**

"დაბლა", kikel "ქვეშ", divô "იქით", sivô "აქეთ", garg "ახლოს", xux "ძირას", xuy "შუაში", fenix "გვერდით", gogex "გარშემო").

თანდებულთა ხმარების მხრივ სვანური უფრო ახლოს დგას ქართულთან, ვიდრე ზანური. სვანურში თანდებულები (-ჟი,-ჩუ,-სგა/-სკა,-ქა), რომლებიც იმავედროულად პრევერბის ფუნქციას ასრულებენ, -ან, -ად, -ეს, -ლა ელემენტებთან შერწყმისას ქმნიან რთულ ფორმებს (თოფურია,1967,52). ისინი ახდენენ სივრცეში სასრული პუნქტის ლოკალიზაციას, გამოხატავენ სხვადასხვა სახის სივრცობრივ მიმართებას: -ისგა „შიგნით“ (შდრ. ქართ. -ში), -ქა „გარეთ“ (შდრ. ქართ. -გან), -ჟი „ზევით, ზედაპირზე“ (შდრ. ქართ. -ზე), -ჩუ „ქვევით“ (შდრ. ქართ. -ქვე) (გაბუნია1989,48). ჭანური (-კალა „თან“; -ნი „თვის“; -ქის „-მდის“; -კელე „-კენ“) და მეგრული (წკალა/წკელა „თან“) ღარიბია თანდებულებით, რაც პრევერბთა სიმდიდრით კონპენსირდება (ჩიქობავა,1936,130) ქართული გაცილებით ღარიბია რთული პრევერბებით, ვიდრე ჭანური და მეგრული, სამაგიეროდ ქართული უფრო მდიდარია თანდებულებით. სახელებთან მდგომარეობისა და მიმართულების გამოხატვა მეგრულში უმთავრესად ბრუნვის ფორმების საშუალებით ხდება. არსებობს უთუო კავშირი ამ ორ მოვლენას შორის: თანდებულების სიუხვესა და პრევერბების სიღარიბეს შორის (აბესაძე,1972,130). ზმნისწინი და თანდებული გარდა იმისა, რომ გენეტურად უკავშირდებიან ერთმანეთს, ხშირად მსგავს ფუნქციებსაც ავლენენ. ერთნაირი მნიშვნელობის ერთი და იგივე ნაწილაკი ზმნასთან წინდებულის როლს ასრულებს, სახელებთან კი – თანდებულისას. იბერიულ-კავკასიურ ენებში შეინიშნება, რომ სადაც ზმნისწინთა სისტემაა განვითარებული(აფხაზურ-ადიღურში), იქ ნაკლებ განვითარებულია თანდებულთა სისტემა, ხოლო, თუ ენაში თანდებულიან ბრუნვებს ფართო გამოყენება აქვთ, ზმნა იშვიათად ან სრულიად არ მიმართავს ზმნისწინებს(ლაკურში და ხუნძურში) (ა. მარტიროსოვი,1956,39). ჩაჩურ-ინგუშურსა და წოვათუშურში თანაბრადან განვითარებული თანდებულთა და ზმნისწინთა სისტემა.

ქართველურ ენებში თანდებულთა ძირითადი ფუნქციაა ერთი მხრივ მდგომარეობის და მეორე მხრივ მიმართულების გამოხატვა. ამ ნიშნით თანდებულების დაჯგუფებაც შეიძლება. მაგ.: ქართულში -ზე, -ში, -თან, თანდებულები ძირითადად მდგომარეობას გადმოსცემენ, ხოლო -კენ, -გან, -მდე - მიმართულებას. სალიტერატურო ქართულში მსგავსი მოვლენა მდგომარეობისა და მიმართულების ერთდროული გამოხატვა სახელებთან არა გვაქვს. სამაგიეროდ, მთის დიალექტებში განვითარებულია ცალთანდებულიანი და ორთანდებულიანი სისტემა, მსგავსად კავკასიური ენებისა. მეგრულში მიმართულებისა და მდგომარეობის ერთდროული ასახვა სახელებთან შეუძლებელია, ამ მოვალეობას ზმნა ასრულებს მრავალრიცხოვანი ზმნისწინების საშუალებით. მეგრულში ორთანდებულიანების ნაცვლად ორზმნისწინიანები გვაქვს. ქართველური ენებიდან მეგრულში მიმართულებისა და ადგილის ერთდროულად

გამოსახატავად იხმარება რთული ზმნისწინი, სვანურში – რთული თანდებული, (-თეისგა, -თექა, -თეჟი, -თეჩუ; -ხანისგა, -ხანქა, -ხანჟი, -ხანჩუ), ქართულში – თანდებული მდგომარეობის აღსანიშნავად და ზმნისწინი – მიმართულების გამოსახატავად. ძვ. ქართულში, ქართველურ ენათაგან სვანურში, მთის დიალექტებში და ნახურ ენებში მიცემითი და ვითარებითი ბრუნვები უთანდებულოდ იხმარება პრევერბიან ზმნასთან და ასრულებს თანდებულის შესაბამის ფუნქციებს. ეს ვითარება ძვ. ქართული ენის ტექსტების მიხედვით ცხადად ჩანს, ხოლო მთის დიალექტებსა და ნახურ ენებში დღესაც ფართო გამოყენება აქვს.

ძვ. ქართ.: odesca eklesias Sevidodian

ხევს.: saTaves gardaaŭdnen soflelni

სვან.: bofSard zagars WemiS *Tin adgex

``ზავშვბმა ქედს თივის ზვინი დადგეს``

წოვათუშ.: donen maq xaõvi÷

``ცხენს შეჯდა``

ქართული ენის მთის დიალექტებში მიცემით ბრუნვაში დასმულ სახელს დაერთვის თანდებულები **-ში**, **-ზე**, **-თან**, ხოლო ამ ფორმას ემატება **-ით** ელემენტი გამოსვლითის ფუნქციით. ამ გზით ვიღებთ რთულ თანდებულთა სისტემას: **ში-ით**; **ზე-ით**; **თან-ით**. **-ით** ელემენტი ორი ფუნქციით იხმარებოდა, იყო მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანი და დაწყებითობის ანუ აბლატივის ფუნქციის გამომხატველი. **-ით** ფორმანტს მკვლევარები სხვადასხვა ფუნქციით მოიაზრებენ. რიგი მკვლევარისთვის იგი ბრუნვის ნიშანია. (ა. ჩიქობავა, ვ. თოფურია), ზოგისთვის თანდებული (გ. ცოცანიძე), სხვებთან – სიტყვათწარმოებითი მორფემა (თ. უთურგაიძე), ანდა გამოსვლითი ბრუნვის ფუნქციის გამომხატველი (აკ. შანიძე). რთულ თანდებულთა მაწარმოებლებს სპეციალურ ლიტერატურაში სხვადასხვა კვალიფიკაცია ეძლევა. ა. შანიძე მათ ლოკატიურ ``სადაობით-გამოსვლითებს`` უწოდებს, ხოლო **-ზეით** და **-შიით** ელემენტებს ბრუნვის ნიშნებად თვლის (შანიძე, 1976,77). ალ. ჭინჭარაული მათ ერთგან ორთანდებულის ლოკატივებს უწოდებს, სხვაგან – გამოსვლითებს; (ჭინჭარაული, 1960,67) არნ. ჩიქობავას აზრით, ამ ფორმებში თანდებულის ბრუნვებს კვლავ ბრუნვის ნიშნები ერთვის (ჩიქობავა 1961,197). თ. უთურგაიძე ამ ფორმებს ნახურის კალკად თვლის (უთურგაიძე, 1966,76). გ. ცოცანიძე **-ზეით** და **-შიით** ფორმებს აბლატივის მაწარმოებელ რთულ თანდებულებად მიიჩნევს. (ცოცანიძე, 1978,109).

ჩვენი დაკვირვებით, ძველ ქართულში, სვანურში, ზანურში, წოვათუშურსა და მთის დიალექტებში ტიპოლოგიური თვალსაზრისით თანდებულის განვითარებისა და

ჩამოყალიბების მსგავსი სურათი იშლება. თანდებული ჩამოყალიბების მთელი სტრუქტურა ამ არეალს მოიცავს და საფეხურებრივად ვითარდება. პირველ საფეხურზე თანდებულის შესაბამის ფუნქციას (ლოკალურ მნიშვნელობას) გამოხატავდა საზოგადო და გეოგრაფიული სახელის ფუძე, მიმართულებასა და ადგილს – პრევერბი აღნიშნავდა. ეს მოვლენა დასტურდება ძველი ქართული ენის ტექსტებში, სვანურში, ზანურში, მთის დიალექტებსა და ნახურში. სახელის ფუძის მიერ ლოკალური მნიშვნელობის გადმოცემა საზოგადო სახელებში თანდათანობით შევიწროვდა, გეოგრაფიულმა სახელმა თავისთავად, როგორც ადგილის აღმნიშვნელმა, ლოკალური მნიშვნელობა შეინარჩუნა. შემდეგ საფეხურზე ენამ ლოკალურობის აღსანიშნად ბრუნვის ნიშანი გამოიყენა. ძველ ქართულში მიცემითი და ვითარებითი ბრუნვის ნიშნებით და პრევერბიანი ზმნით გადმოიცემა ადგილი და მიმართულება. ძველი ქართული ენის ტექსტებში მიცემითი და ვითარებითი **შე-** და **შთა-** ზმნისწინიან ზმნებთან **-შინა** თანდებულის ფუნქციის მატარებელია. ეს მოვლენა მასალობრივად დასტურდება. მეგრულში უთანდებულო მიცემითი და მიმართულებითი ბრუნვის ფორმა პრევერბიან ზმნასთან გამოხატავს ადგილმდებარეობას შიგნით ან ზედაპირზე და მიმართულებას ვინმესკენ. სვანურში მარტივი მიცემითი მოქმედების ადგილს გამოხატავს, ხოლო მარტივი ვითარებითი-მოქმედების მიმართულებას. თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში რამდენადმე შეზღუდულია მიცემითი და ვითარებითი ბრუნვების ფუნქციები. ამიტომ მარტივი ფორმები ლოკალიზაციას დღეს თითქმის ვეღარ გამოხატავენ.

ვფიქრობთ, ამავე პერიოდს ეკუთვნის მოქმედებითი ბრუნვის **-ით** ფორმანტის მიერ მოქმედების დაწყების გამოხატვა. ახალ ქართულში თანდებულის დართვის გამო **-ით** ფორმანტს მხოლოდ მოქმედებითი ბრუნვის ნიშნის ფუნქცია დარჩა, ხოლო მთის კილოებში **-ით** ფორმანტი ასრულებს, როგორც მოქმედებითი ბრუნვის ნიშნის ფუნქციას, ასევე მიუთითებს მოქმედების დაწყებაზე. ქართულში მოქმედების დასაზუსტებლად თანდებულთა განვითარების შემდგომ საფეხურზე, საჭირო გახდა **-ით** ფორმანტზე **-გან** თანდებულის დართვა, ხოლო მთის დიალექტებში **-ით** შენარჩუნდა არქაული ფუნქციით და ჩამოყალიბდა, როგორც დაწყებითობის, გამოსვლითობის გამომხატველი ფორმანტი. შემდეგ პერიოდში მოქმედების დასაზუსტებლად საჭირო გახდა ბრუნვის ნიშანზე ადგილმდებარეობის გამომხატველი თანდებულების დართვა, რომლებიც ზმნისწინთა იდენტური აღმოჩნდა. ამ შემთხვევაში გამოიხატებოდა მხოლოდ მიმართულება ან ადგილი. როგორც მიმართულების ისე ადგილის აღსანიშნად ჩამოყალიბდა ორთანდებულიანი სისტემა. რადგან ზმნისწინები და თანდებულები გენეტურად ერთმანეთს უკავშირდებიან, ზოგიერთმა ენამ ადგილისა და მიმართულების ერთდროული გამოხატვისათვის თანდებულთა სერიები შექმნა (სვანური, დაღესტნური ენები, ნახური ენები, მთის დიალექტები). ერთი და იგივე

სივრცობრივი მიმართების (ადგილისა და მიმართულების) გადმოსაცემად გამოიყენება ერთ შემთხვევაში თანდებულთა სისტემა, მეორე შემთხვევაში ზმნისწინთა სისტემა ან ორივე ერთად მეტ-ნაკლები ინტენსივობით. -ით მთის დიალექტებში მოგვევლინა თანდებულის (გამოსვლითი ან დაწყებითი) შესაბამისი ფუნქციით, რომელიც ქმნის შემდეგი სახის კომბინაციებს: ფუძე+ით და -შიით, -ზეით, -თანით. პირველ შემთხვევაში ასახულია მხოლოდ მიმართულება, ხოლო მეორე შემთხვევაში -ში, -ზე, -თან თანდებულები ადგილს აღნიშნავენ, ხოლო -ით მიმართულებას გადმოსცემს.

ამრიგად, ქართული ენის მთის დიალექტებში ერთი მხრივ გამოიყოფა: -შიით, -ზეით, -თანით სადაობით-გამოსვლითი ფორმები, სადაც -ში, -ზე, -თან ადგილის გამომხატველი მარტივი თანდებულები გართულებულია მიმართულების ამსახველი დაწყებითი -ით ელემენტით, ხოლო მეორე მხრივ გამოიყოფა -შიამდე, -ზედამდე, -თანამდე თანაობით-ზღვარდებითები, სადაც -ში, -ზე, -თან ადგილის გამომხატველი მარტივი თანდებულები გართულებულია -მდე მიმართულების ამსახველი თანდებულებით: -ში-ით; -ში-ამდე; -ზე-ით; -ზედ-ამდე; -თან-ით; -თან-ამდე.

ორივე რიგის ფორმებში ერთდროულად ასახულია ადგილი (-ში, -ზე, -თან) და მიმართულება (-ით, -მდე). მთის დიალექტებისთვის დამახასიათებელი მარტივი ერთთანდებულიანი და რთული ორთანდებულიანი კონსტრუქცია ახლოს დგას იბერიულ-კავკასიური ენების თანდებულთა სისტემასთან. ქართველურ ენათაგან სვანური თანდებულთა გამოყენების მხრივ მსგავსებას ავლენს მთის დიალექტებთან. თავის მხრივ კი მთის დიალექტებში შენახული არქაული ორთანდებულიანი სისტემა პირდაპირ თანხვდება წოვათუშურში არსებულ ვითარებას. ამრიგად, ტიპოლოგიური თვალსაზრისით მსგავს რთულ თანდებულიან სერიებს ქმნიან: სვანური, ქართული ენის მთის დიალექტები და წოვათუშური.

დიალექტ.: -ში-ით	წოვათუშ.: -lo -r÷	სვან.: -ხან-ისგა
-ზე-ით	-maq- r÷	-ხან-ჟი
-თან-ით	-go- r÷	-ხან-ჩუ/ხან-ქა
-ში-ამდე	-lo-mcø	-თე-ისგა
-ზედ-ამდე		-თე-ჟი
-თან-ამდე	-go-mcø	-თე-ქა

როგორც ვხედავთ, სვანურის ორთანდებულიან ფორმათა სტრუქტურა განსხვავებულია ქართული ენის მთის დიალექტთა და წოვათუშურის ორთანდებულიანი ფორმებისგან. სტრუქტურული სხვაობა ჩანს მორფემათა თანმიმდევრობაში; მთის დიალექტებსა და

წოვა-თუშურში ჯერ ასახულია მიმართულება, შემდეგ მოქმედების ადგილი. სამივე შემთხვევაში ორთანდებულის ფორმების შესაქმნელად გამოიყენება მიმართულების აღმნიშვნელი თანდებულები: მთის დიალექტებში -ით და -მდე, წოვათუშურში -rჷ, და -mcø, სვანურში -ხან და -თე. სივრცული მიმართების გადმოსაცემად გამოყენებული ფორმები: თანდებულები და პრევერბები ასახავენ სამყაროს ენობრივ სურათს, სივრცეში საგანთა განლაგებას, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის დამოკიდებულებას სამყაროსთან, განაპირობებს ადამიანთა ურთიერთობების შინაარსს და ერის განვითარების მიმართულებებს. სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანებს გარკვეულ პირობებში შეიძლება ჰქონდეთ სამყაროს საერთო კონცეპტუალური სურათი.

ასე, რომ სამყაროში სივრცის ლინგვოკულტურული აღქმა ქართველურ ენებში, მთის დიალექტებსა და წოვათუშურში ტიპოლოგიურად მსგავსია განსხვავება მხოლოდ ასახვის საშუალებებშია.

ლიტერატურა:

- შანიძე ა. (1973): ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. I. მორფოლოგია. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
- ჩიქობავა არნ. (1961): თანდებულის ბრუნვათა საკითხისათვის ქართულში. ქესს., ტ.II, , საქ. სსრ. მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.თბილისი.გვ.197-209.
- მარტიროსოვი ა. (1956): წინდებულთა და თანდებულთა ისტორიული ურთიერთობისათვის ქართულში. იკე. VIII, თბილისი, ``მეცნიერება``.
- მარტიროსოვი ა. (1946): თანდებული ქართულში, იკე., თბილისი, საქ. სსრ. მეცნ. აკადემიის გამომცემ..
- აბესაძე ნ. (1972): ზმნისწინისა და თანდებულის ურთიერთობის საკითხისათვის ქართველურ ენებში, თსუშ., 4(243)თბილისი., თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- გაბუნია კ.(1989): რთული თანდებულის საკითხისათვის ქართულსა და სვანურში, იკე, XXVIII, თბილისი ``მეცნიერება``.
- გაგუა რ.(1983): ბაცური (წოვა-თუშური) ენის ფონეტიკისა და სახელის მორფოლოგიის ძირითადი საკითხები, იკეწ., X, თბილისი, ``მეცნიერება``.
- თოფურია ვ.(1967): შრომები, I თბილისი, ``მეცნიერება``.
- უთურგაძე, თ.(1966): ქართული ენის მთის კილოთა ზოგი თავისებურება, თბილისი, ``მეცნიერება``
- ცოცანიძე გ.(1978): ფშაური დიალექტი, თბილისი, ``მეცნიერება``.
- ჭინჭარაული ალ. (1960): ხევსურულის თავისებურებანი. თბილისი, საქ. სსრ. მეცნ. აკადემიის გამომცემლობა.

Mariam Tsiskarishvili

Some Ethnic, Linguistic and cultural Aspects of World Space Perception

(On the bases of Georgian and Tsova-Tush examples)

Abstract

Different ethnic groups use national-ethnic peculiarities for perceiving the world space dependence. In Georgian and Tsova-Tush languages there are the following forms used for showing the space direction: prepositions and preverbs. They reflect the two types of location and state of the things in space. These types are: the place of action and direction of movement. It's obvious in Ibero-Caucasian languages that in the languages where the systems of adverbs are developed (Megrelian, Apkhaz-Adighian), the systems of prepositions are less developed, but if the language actively uses the prepositional cases, the verb is rarely or never directed to the adverbs (Lakian and Khundzian). From Kartvelian languages Svan is similar with mountain dialects in using the prepositions. In itself archaic bi-prepositional system is coincided with the systems of one and two prepositions existed in Tsova-Tush language. Thus, from typological viewpoint the following languages form the similar difficult prepositional series: Svan, mountain dialects of Georgian language and Tsova-Tush. Structural difference is noticed in the sequence of morphemes; in mountain dialects and Tsova-Tush language at first direction is reflected followed by the place of action. Thus, lingo-cultural perception of space in the world in Kartvelian languages, mountain dialects and Tsova-Tush is similar from typological point of view but different in the ways of perception.

Keywords: place of action, direction of movement, prepositions, preverbs, lingo-cultural perception of space.

ნელი ცქიტიშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები კახეთის რეგიონში

ტურიზმი ჩვენს ქვეყანაში პოლიტიკურ-ეკონომიკური კურსის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად არის გამოცხადებული. კახეთის რეგიონში მრავალი ღონისძიება გასატარებელი იმისათვის, რომ ბუნებრივი სილამაზე და ისტორიულ-კულტურული ღირებულებები სრულად იქნეს ათვისებული და გამოყენებული. კახეთი თავისი მდიდარი კულტურით, გეოგრაფიული მდებარეობით და განსახლების სისტემით ტურისტებისთვის მიმზიდველი და ხელმისაწვდომია წელიწადის ყველა დროს, მას არ ახასიათებს სეზონურობა, რასაც განაპირობებს კულტურულ-შემეცნებითი ტურიზმის სპეციფიკურობა, საავტომობილო გზების მოწესრიგება, დედაქალაქთან სიახლოვე; რეგიონში თანდათან უფრო მეტად ვითარდება სატრანსპორტო, მიწებისა და მომსახურების ინფრასტრუქტურა (დაბინავება და კვება), აქ თავმოყრილია კულტურული მემკვიდრეობის მრავალი ძეგლი. ეს ყველაფერი ქმნის იმის წინაპირობას, რომ სრული დატვირთვით იქნას ათვისებული ის რესურსები, რაც რეგიონს გააჩნია.

კულტურათაშორის დიალოგის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სფეროა ტურიზმი, რომლის განვითარება სხვადასხვა კულტურათა ხალხს აახლოებს ერთმანეთთან, - ადგილობრივი მოსახლეობა ეცნობა სხვა კულტურის ნიშან-თვისებებს, ხოლო უცხოელი ტურისტები -

ადგილობრივთა ტრადიციებსა და წეს-ჩვეულებებს. ტურიზმის განვითარების მოტივი მრავალია: დასვენება, გართობა, თავისუფალი დროის გატარება, მკურნალობა, სტუმრობა, მომლოცველობა, სპორტი... დღეს ადამიანები უფრო მეტ ინტერესს იჩენენ შეიცნონ გარემომცველი სამყარო, სხვა კულტურათა მონაპოვარი, ამიტომაც არის, რომ ტურისტების უდიდესი ნაწილი (70 პროცენტზე მეტი) კულტურულ ტურიზმზე მოდის. ექსპერტთა მონაცემებით, ტურიზმი თანდათან მეტ მასშტაბებს შეიძენს, რადგან თანამედროვე ტურიზმი აღარ არის მხოლოდ შეძლებული ადამიანების კუთვნილება - ტურისტულ პროდუქციაზე მოთხოვნა მასიური ხასიათისაა, მასში ჩართულია საშუალო და შედარებით დაბალი შემოსავლების მოსახლეობაც. მართალია, რეგიონში საქალაქო და სანახაობრივი ტურიზმის ტრადიციულმა ფორმებმა შეინარჩუნეს პოპულარობა, მაგრამ ისინი უკვე საჭიროებენ სამოგზაურო გარემოს უფრო მაღალ დონეს.

ტურიზმს, როგორც რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ უმთავრეს მიმართულებას, აქვს სახელმწიფოს მართვის ორგანოების დაინტერესების და ეკონომიკური სტიმულირების ბევრი ასპექტი: ახალი სამუშაო ადგილები და მცირე საწარმოები, გაერთიანებები; დამატებითი შემოსავლები; ინფრასტრუქტურის განახლება-განვითარება; ადგილობრივი პროდუქციის გასაღების პერსპექტივები; ახალი პროფესიების, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა-გამოყენება; ახალი მიდგომები მიწათსარგებლობაში, სოფლის მეურნეობის განვითარებაში და სხვ. ტურიზმის სწორი ორგანიზაციის პირობებში, მას მოაქვს სწრაფი მოგება, ვიდრე სხვა დარგებს. ტურისტული ბიზნესი ხელს უწყობს როგორც მთლიანად რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას, ისე თანმდევი დარგების, სხვადასხვა პროფესიების ადამიანთა წინსვლას.

ამ დარგის პოტენციური შესაძლებლობების განსაზღვრისას მთავარი პირობაა იმ კომპონენტების არსებობა, რაც აუცილებელია მისი განვითარებისათვის: ღირსშესანიშნაობები და თავისუფალი დროის გატარების შესაძლებლობები, რათა ტურისტს დათვალიერებასთან ერთად ჰქონდეს დასვენებისა და გართობის საშუალება; მიღებისა და მომსახურების ინფრასტრუქტურა, რაც გულისხმობს სასტუმროების და კვების ობიექტების სათანადო დონეს; სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა და მომსახურება ანუ დანიშნულების ადგილამდე ჩასვლისა და გადაადგილების შესაძლებლობა; მოგზაურობების ორგანიზება (ტუროპერატორები, გიდები); სათანადოდ მოწესრიგებული წყალმომარაგების, ელექტროენერგიის, კომუნიკაციების სისტემა;

ტურისტული საინფორმაციო რეგიონული თუ რაიონული სამსახურის არსებობა, რომელიც საჭირო ინფორმაციას მიაწვდის ჩამოსულ სტუმარს.

ამ თვალსაზრისით თუ განვიხილავთ ჩვენი რეგიონის შესაძლებლობებს, დაბეჯითებით შეიძლება ვთქვათ, რომ არსებობს ძირითადი კომპონენტები (კულტურულ-ბუნებრივი ფაქტორები, ატრაქციები), თუმცა აუცილებელია თვით ტურიზმის მართვის ეფექტური სისტემის შექმნა, როგორცაა ტურიზმის მენეჯმენტი, მარკეტინგი, რეკლამა, პიარი, საინფორმაციო ცენტრების და ტუროპერატორების, გიდების ინსტიტუტების ჩამოყალიბება და განვითარება. ამასთან, აუცილებელია რეგიონის მასშტაბით შემუშავდეს დარგის სტრატეგიული განვითარების გრძელვადიანი კონცეფცია, აგრეთვე დიდი როლი ენიჭება მარკეტინგულ კვლევებს. ტურისტულმა ფორმამ საფუძვლიანად უნდა შეისწავლოს ტურისტული ბაზარი, გამოიკვლიოს მომხმარებელთა მოთხოვნილება. მარკეტინგული შესწავლისათვის მნიშვნელოვანია მოსახლეობის არა მარტო რაოდენობა, არამედ მისი ასაკობრივი სტრუქტურა, სოციალური მდგომარეობა, მათი ინტერესის სფეროები. საქართველოში ტურისტული მომსახურების მომხმარებლები არიან: ადგილობრივი მოსახლეობა; ჩვენს ქვეყანაში მივლინებით ჩამოსული უცხოეთის მოქალაქეები; კონფერენციების და საქმიანი შეხვედრების მონაწილეები; დიპლომატიური და სავაჭრო მისიების წარმომადგენლები; ტურისტული მიზნით ჩამოსული უცხოელები - როგორც ტურისტული ჯგუფის წევრები, ისე დამოუკიდებელი ტურისტები. დაინტერესებულმა ორგანიზაციებმა და ჯგუფებმა ამ კვლევების შედეგად მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე უნდა დაიწყონ საქმიანობა, რათა მაქსიმალურად დაკმაყოფილდეს მომხმარებელთა სურვილები და გაიზარდოს ინტერესი რეგიონის მიმართ.

ტურისტული საქმიანობის ეფექტურობის შესაფასებლად საჭიროა პრაქტიკაში დავნერგოთ კითხვარების შევსების ფორმა, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი გახდება დამთვალიერებლის შთაბეჭდილებების გაგება. კითხვარები თავისი შინაარსით შესაძლებელია ემსახუროდეს როგორც აუდიტორიის კვლევის და მომსახურების გაუმჯობესების, ასევე რომელიმე კონკრეტული მიმართულების საქმიანობის შეფასების შესწავლას.

აუცილებელია აქტიური სარეკლამო და პიარ-კამპანიების ორგანიზება, რაშიც ფართოდ უნდა ჩავრთოთ საინფორმაციო საშუალებები, რადგან 21-ე საუკუნე ინფორმაციის საუკუნეა, როცა მთავარი პროდუქტი და რეალური ვალუტა არის ინფორმაცია. ინტერნეტი ყველაზე სწრაფად განვითარებადი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებაა. თანამედროვე ინტერნეტ-ბაზარი კომუნიკაციის უსაზღვრო შესაძლებლობებს ფლობს. ინტერნეტ-მარკეტინგში გამოიყენება

კომუნიკაციის სხვადასხვა საშუალებები: ელექტრონული ფოსტა, ვებსაიტი, სარეკლამო შეტყობინებები, კავშირი საზოგადოებასთან, ჩეთი, სკაიპი, ფორუმი და სხვ. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რეგიონები განსაკუთრებით ნაკლებად იყენებენ მის ფართო შესაძლებლობებს ტურისტული ბიზნესის განვითარებაში. არადა, ინტერნეტსაშუალებების გამოყენება მეტად მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისით, რომ ტურისტული პროდუქტის მომხმარებელი ძირითადად უცხოელია, რომლისთვისაც მეტად მოსახერხებელია ინტერნეტით ინფორმაციის მიღება. ვებ-საიტი მარკეტინგული კომუნიკაციის რეალური ინსტრუმენტია, რომელსაც ორმხრივი კომუნიკაციის შესაძლებლობა გააჩნია, იგი მოსახერხებელია იმითაც, რომ ამცირებს რეკლამისთვის გაწეულ ხარჯებს.

ახალ მოთხოვნილებებთან შესაბამისობა, პირველ რიგში, პროფესიონალიზმის ამაღლებას გულისხმობს. როგორც აღვნიშნეთ, ტურიზმის განვითარებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სათანადო კადრების მომზადებას, რომლის უზრუნველყოფა თავის თავზე უნდა აიღოს თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა. ამ პრობლემის გადაჭრისას წინა პლანზე იწევს ისეთი საკითხის მოგვარება, როგორიცაა ტურისტული ბაზრის კვლევა და არსებული ვითარების შესწავლა, რის შემდეგაც დღის წესრიგში დადგება ახალი სასწავლო პროგრამებისა და სასწავლო კურსების მომზადება. ისინი სრულად უნდა შეესაბამებოდეს ე. წ. ბაზრის დაკვეთას ანუ მომზადდეს როგორც საბაკალავრო, ოთხწლიანი, ისე მოკლევადიანი სასწავლო, მოსამზადებელი და კვალიფიკაციის ასამაღლებელი კურსები. ამ კურსდამთავრებულთა საქმიანობის სფეროები იქნება მენეჯმენტი, მარკეტინგი, პიარი, რეკლამა, მედია-საშუალებებთან ურთიერთობის, ვებ-გვერდის, სარეკლამო პროდუქტის (ტურისტული გამოცემები, რუკები, გზამკვლევები, ბროშურები) მომზადების ელემენტების შესწავლის ჩათვლით. აგრეთვე ტუროპერატორების საქმიანობის ისეთი მნიშვნელოვანი სეგმენტი, როგორიცაა ექსკურსიამდოლების, გიდების, თარჯიმნების ინსტიტუტი, სასტუმროს პერსონალი, კულტურული, სპორტული ტურების და კულტურულ-გასართობი ღონისძიებების ორგანიზატორები და სხვ. გიდების მომზადება არ ითვალისწინებს მხოლოდ ისტორიის ან კულტურის საფუძვლების ცოდნას, მათ უნდა შეეძლოთ ტურისტებისთვის საჭირო სხვადასხვა დახმარების გაწევა.

პირველ ეტაპზე, შესაძლოა უნივერსიტეტმა გადაამზადოს კურსდამთავრებულთა ის ნაწილი, რომლებიც კარგად ფლობენ უცხო ენებს. მათთვის უნდა შემუშავდეს ცალკე პროგრამა, რომლის დასრულების შემდგომ უნდა გაიცეს სერტიფიკატი, რაც მათ დასაქმებაში შეუწყობს ხელს. ტურისტული სფეროსთვის კადრების მომზადებას თეორიულ განათლებასთან ერთად,

სჭირდება პრაქტიკა. ამ მიზნით, უნივერსიტეტმა, ხელშეკრულების საფუძველზე, უნდა გამოიყენოს არსებული საკურორტო-დასასვენებელი ობიექტები თუ სასტუმროები.

დასკვნის სახით შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ ის აუცილებელი პირობები, რომლებიც აუცილებელია კახეთის რეგიონში ტურიზმის განვითარებისათვის:

1. ტურიზმის განვითარების კონცეფციის შემუშავება;
2. ტურისტული და საკურორტო პოტენციალის მარკეტინგული კვლევა; რეკლამა; საინფორმაციო საშუალებებთან, საზოგადოებასთან ურთიერთობა.
3. საინფორმაციო სისტემის ჩამოყალიბება.
4. კულტურული მემკვიდრეობის, კურორტების ინვენტარიზაცია, პასპორტიზაცია, სანიტარული ღონისძიებების განხორციელება.
5. კვალიფიციური კადრების მომზადება (როგორც მართვის, ასევე დაბალი და საშუალო დონის პერსონალის).
6. ტურისტული ინფრასტრუქტურის მუდმივი გაუმჯობესება.
7. საინტერესო და ახალ-ახალი ტურისტული მარშრუტების, თემატური ტურების დაგეგმვა-მომზადება, აგროტურიზმის გააქტიურება.
8. დარგის განვითარებისათვის (ფინანსური დახმარების მიღების მიზნით) საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ერთობლივი პროექტების და პროგრამების შემუშავება.

საზოგადოების ცნობიერებაში მომხდარმა ცვლილებებმა და ტექნიკურმა პროგრესმა წარმოქმნა ახალი ტიპის დამთვალიერებელი. მათ სურთ დასვენებისა და გართობისათვის განკუთვნილი დრო მათივე კარნახით ორგანიზებულმა ღონისძიებებმა შეავსოს, ამიტომ ამ სფეროში მომუშავე ორგანიზაციები განუწყვეტლივ უნდა ზრუნავდნენ თავიანთი მომხმარებლის მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე.

რეგიონში ტურიზმი, როგორც ერთ-ერთი პრიორიტეტული დარგი, სახელმწიფო და კერძო სექტორის პარტნიორობის შედეგად უნდა განვითარდეს. მათ ერთობლივად უნდა დაგეგმონ და განახორციელონ ინვესტიციები ამ სფეროში.

ლიტერატურა:

1. კვარაცხელია, 2009 – ნ. კვარაცხელია, „კულტურული ტურიზმი“, თბ, 2009.
2. ღვინერია 2011 – თ. ღვინერია, „შენობის ისტორია“, ბროშურის ტექსტი, 2011.
3. ხმაღაძე, 1975 – ი. ხმაღაძე, „წინანდლის სავანე“, თბ, 1975.
4. Чубинашвили, 1959 - Г. Н. Чубинашвили, “Архитектура Кахетии”, Тб, 1959.
5. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ.5.
6. ხახუტაშვილი, კაპანაძე - ე. ხახუტაშვილი, ლ. კაპანაძე, „საზოგადოებასთან ურთიერთობა“, თბ, 2007.

მასალა ინტერნეტიდან:

kakheti.gov.ge; orthodox.ge; dpa.gov.ge; wikipedia.org

Neli Tskitishvili

I. Gogebashvili Telavi State University

Perspectives of Tourism Development in Kakheti Region

Tourism represents one of the distinct priorities of political and economic course in our country. Much should be done in Kakheti region in order for the natural, cultural and historical resources to be used completely. With its rich cultural and geographical location Kakheti region is attractive for tourists all the year round. It is characterized with seasonal prevalence which is conditioned by the specifics of cultural and cognitive tourism, regulation of motor-ways and the close location with the capital city. Transport and other services are gradually being developed in Khakheti which is the place of various cultural heritages and which guarantees the complete use of all resources of the region.

Key Words: Tourism, Mass Media, Marketing, Advertisement, PR, Education

შორენა ძამუკაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

სწავლების თანამედროვე მეთოდების და სტრატეგიების გამოყენება

ინკლუზიურ განათლებაში

ბოლო ათწლეულში სოციალური სფეროსა და საზოგადოებრივ მენტალიტეტში მომხდარი ცვლილებების ფონზე, მიუღებელი აღმოჩნდა მიდგომა მრავალი პრობლემისადმი, მათ შორის „ინვალიდობისადმი“. მოტივირებული პირების გააქტიურებამ განაპირობა ახალი სახელმწიფოებრივი ხედვა და პოზიტიური საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბება.

„ განსაკუთრებით მრავალი ცვლილება განიცადა განსაკუთრებული საჭიროების მქონე ბავშვების განათლების სფეროში, რაც გამოწვეულია მათი განსხვავებული სოციალური, ეკონომიური, კულტურული და პოლიტიკური მდგომარეობით და ან შეზღუდული შესაძლებლობით... ეს ცვლილებებია:

1. ბავშვების განვითარების, მათი პრობლემების და სწავლების მეთოდოლოგიის გაცნობიერების დონე;
2. დემოკრატიის განვითარების მიზნით განათლებისა და მრავალფეროვნების აღიარება და დაფასება;
3. თანასწორუფლებიანობის აღიარება და დაფასება განათლების და აქტიური მონაწილეობის თვალსაზრისით;
4. ბავშვებისათვის განკუთვნილი სწავლების მეთოდოლოგიის, მიდგომის და შეფასების სისტემის შემუშავება ბავშვების განვითარებისა და მათი პრობლემების ერთობლივი გაცნობიერების საფუძველზე;
5. მშობლებსა და საზოგადოებას შორის თანამშრომლობის და ინტერაქციის განვითარების უდიდესი მნიშვნელობა;
6. ასევე, სამინისტროს დეპარტამენტებსა და სხვადასხვა სამინისტროებს შორის ინტერაქციის უზრუნველყოფა.“⁽¹⁾

ეს ცვლილებები უკავშირდება არა მხოლოდ, იმ ბავშვების განვითარებას, რომლებსაც გაჩნიათ შეზღუდული შესაძლებლობები განათლების, განვითარების ან აქტიური მონაწილეობის თვალსაზრისით, არამედ გულისხმობს ამ პროცესში ჩართული ყველა სუბიექტის მხარდაჭერას, როგორცაა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე თუ არ მქონე ბავშვები, მათი ოჯახები, მასწავლებლები, სასკოლო დაწესებულებები და მთლიანად ოჯახები.

ამ პროცესის უმთავრესი შედეგია ბავშვების თანასწორუფლებიანობა და განათლების ხელმისაწვდომობა. განათლება კი ბავშვებს უზრუნველყოფს შესაბამისი საჭიროებებით, სწორედ ბავშვზე ორიენტირებული კურიკულუმების საშუალებებით.

საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური დაცვის შესახებ“, რომელმაც განსაზღვრა სახელმწიფო პოლიტიკა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვისა და თანაბარი პირობების უზრუნველყოფის საკითხებში.

ამავდროულად, საქართველო რამდენიმე წელია აქტიურად თანამშრომლობს ნორვეგიასთან, ოსლოს უნივერსიტეტთან. ამ თანამშრომლობის მიზანი ინკლუზიური განათლების დანერგვა და განვითარებაა საქართველოში.

ნორვეგია ერთერთი მოწინავე ქვეყანაა ინკლუზიური განათლების საქმეში და ამ მიმართულებით მნიშვნელოვან სიღრმისეულ კვლევებსაც აწვდის. ნორვეგიული სკოლა მნიშვნელოვნად განსხვავდება, თუმცა საქართველოშიც უკვე წარმატებული სკოლები პრაქტიკულად ნერგავენ თანამშრომლობითი სწავლების სტრატეგიებს და ახორციელებენ სწავლების სისტემურ შეფასებას.

„ ინკლუზიური განათლების მოდელი ეფუძვნება რწმენას, რომ ყველა ბავშვს აქვს უფლება, მიიღოს განათლება და მაქსიმალურად გამოავლინოს საკუთარი პოტენციალი ზოგად საგანმანათლებლო სკოლაში თავის თანატოლებთან.

ყველა მოსწავლე სრულად მონაწილეობს საკლასო და სასკოლო აქტივობებში, მასწავლებლისა და სპეციალისტების დახმარებით.“ (2)

სკოლაში ინკლუზიური განათლების მოდელის დანერგვისათვის, გარდა იმისა, რომ, საჭიროა ძირეული ცვლილებების გატარება (ეს ცვლილებები ეხება ყველაფერს: კლასის ორგანიზაციას, სკოლის მენეჯმენტს, მასწავლებლების კომპეტენციებს, ბავშვებს, ჯამრთელი და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების მშობლებს), აუცილებელია მისი წარმატებით განხორციელებისათვის, რამდენიმე პირობის დაცვა, თუ სკოლას ჰყავს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლე, ეროვნული სასწავლო გეგმის პრინციპებზე დაყრდნობით უნდა განისაზღვროს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეების განათლებისა და სწავლების ხელშემწყობი მექანიზმები – ინდივიდუალური სასწავლო გეგმა, მოდიფიცირებული პროგრამები და ა. შ.

ინდივიდუალური სასწავლო გეგმა წერილობითი დოკუმენტია შექმნილი იმ მოსწავლეებისათვის, რომლებიც ვერ სწავლობენ ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით. მასში ასახულია სასწავლო მიზნები, რომლებსაც უნდა მიაღწიოს მოსწავლემ დროის განსაზღვრულ პერიოდში; სასწავლო სტრატეგიები და ყველა ის რესურსი, რომელიც აუცილებელია ინდივიდუალურ სასწავლო გეგმაში დასახული მიზნების მისაღწევად.

ნებისმიერი სასწავლო პროცესი მასწავლებლის და მოსწავლის აქტიურ ურთიერთობებს ემყარება, რომლის ძირითადი მიზანია ბავშვის განვითარება და საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ჩამოყალიბება. მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ურთიერთობა სწავლების სხვადასხვა ფორმის, მეთოდისა და სტრატეგიის გამოყენებით ხორციელდება. სწავლების მრავალფეროვანი სტრატეგიების მიზანია მოსწავლეს, მისი შესაძლებლობების, ინტერესებისა და საჭიროებების გათვალისწინებით, მიაწოდოს ის ინფორმაცია და ცოდნა, რომელიც მას დაეხმარება დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის საჭირო უნარჩვევების ჩამოყალიბებაში.

სწავლის უნარის სპეციფიკური დარღვევების მქონე ბავშვებთან დაკავშირებით, რომლებსაც ვხდებით პედაგოგიურ პრაქტიკაში, მასწავლებლები ხშირად აღნიშნავენ, რომ, მათ არ შეუძლიათ აკადემიური საგნების იმ დონეზე ათვისება, რა დონეც მათ თანატოლებს მოეთხოვებათ. ამიტომაც მათი ინდივიდუალური უნარების გათვალისწინებით პოპულარული ხდება სწავლების ის მეთოდები რომლებიც ინდივიდის საჭიროებებზეა ფოკუსირებული. თუმცა ინდივიდუალური გეგმის გამოყენება და ამ გეგმით განსაზღვრული მიზნების მიღწევა შესაძლებელია სწავლების თანამედროვე მეთოდებისა და სტრატეგიების გამოყენებითაც. მთავარი მოთხოვნაა მასწავლებელი იყოს კრეატიული, შემოქმედებითი უნარის მქონე და ასათვისებელი ტრადიციული პასიური მეთოდების ნაცვლად, იყენებდეს სწავლების მრავალფეროვან აქტივობებზე დაფუძნებულ მეთოდებს და სტრატეგიებს.

დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ, ქალაქ თელავის N5 და N7 საჯარო სკოლებში (N7 საჯარო სკოლა წარმოადგენს სამიზნე სკოლას ნორვეგიისა და საქართველოს თანამშრომლობით მიმდინარე პროექტის „ინკლუზიური განათლების განვითარება საქართველოს 9 რეგიონის საჯარო სკოლებში“), იმ კლასში სადაც, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვია, სწავლების თანამედროვე მეთოდების გამოყენების დროს სწავლების პროცესში, კონკრეტულ შემთხვევებში, მასწავლებლებს სსსმ ბავშვიც ისევე ჰყავთ ჩართული, როგორც მისი თანატოლები. მაგალითად იყენებენ დისკუსიებს, ჯგუფებში მუშაობას, კითხვის დასმის ხერხებს, პაუზებით კითხვას და ა.შ. რა თქმა უნდა აქ საუბარია სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვების ისეთ კატეგორიაზე, ვისაც შედარებით დამაკმაყოფილებელი აკადემიური მონაცემები აქვს. მაგ.: მოსწავლეს რომელსაც ყურადღების დეფიციტი და ჰიპერაქტიურობა ახასიათებდა მასწავლებელი თვალსაჩინოებს, სხვადასხვა ვიზუალურ მასალას, ილუსტრაციებს იყენებდა მოსწავლეების ყურადღების გასაღვივებლად, რაც არა მარტო სპეციალური საგანმანათლებლო ბავშვის, არამედ სხვა მოსწავლეების ყურადღების კონცენტრაციასაც აუმჯობესებდა. პედაგოგები აქტიურად იყენებდნენ ასევე ჯგუფებში და წყვილებში მუშაობის მიდგომებსაც, რაც ხელს უწყობს ჯგუფის ყველა მონაწილის სწავლას და ზრდის მათ ჩართულობას, მიუხედავად მათი შესაძლებლობისა.

სწავლების პროცესში მასწავლებელი იყენებს პირველ რიგში იმ სტრატეგიებს, რომლის მიზანიცაა მოსწავლეთა ყურადღების შენარჩუნება გაკვეთილის მანძილზე და სტრატეგიებს, რომლებიც მოსწავლეთა ჩართულობას უწყობს ხელს;

წარმატებული გაკვეთილის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებლად მასწავლებლები მოსწავლეთა ყურადღების მდგრადობას მიიჩნევენ. ყველასათვის კარგადაა ცნობილი, რომ მოსწავლეთა ყურადღების შენარჩუნება მთელ გაკვეთილის მანძილზე, განსაკუთრებით კი, სწავლის უნარის დარღვევის მქონე მოსწავლეებისა, რომლებსაც ხშირად ყურადღების დეფიციტი და ჰიპერაქტიურობა ახასიათებთ, საკმაოდ ძნელია. სტრატეგიები, რომლებიც კვლევათა თანახმად ხელს უწყობს მოსწავლეთა ყურადღების მიქცევას, კონცენტრაციას და ხანგრძლივ შენარჩუნებას, ესენია: ყურადღების მიქცევა სენსორული სტიმულების გამოყენებით და მოსწავლეთა ყურადღების შენარჩუნება აქტიური მონაწილეობის გზით.

ა) ყურადღების მიქცევა სენსორული სტიმულების გამოყენებით .

გაკვეთილის მიმდინარეობის პროცესში არსებობს მარტივი ვიზუალური და აუდიტორული საშუალებები, რომლების გარდა ყველასათვის ცნობილი მიმართვებისა „ბავშვებო მომისმინეთ“, და ა.შ. ხელს უწყობს მოსწავლეთა ყურადღების მიქცევას მასწავლებლებისადმი. ყურადღების მიქცევის ვიზუალური საშუალებებია: ცხრილები, გრაფიკები, ვიზუალური წესები და ა.ს. რაც გააუმჯობესებს მოსწავლეთა ყურადღების კონცენტრაციას და წინასწარი შეთანხმებისა და სწავლების შედეგად, გახდება მათი ქცევის მაკონტროლებელი საშუალება. მაგალითად როდესაც მასწავლებელი მოსწავლეს მაგიდაზე დაუდებს მწვანე ბარათს, ეს ნიშნავს რომ, შემდეგ კითხვაზე მან უნდა გასცეს პასუხი.

გამოვიყენოთ ილუსტრაციები; ნებისმიერი მცდელობა ლექსიკონის „ცნებებისა და სხვა გაკვეთილების ილუსტრაციისა, ახდენს მოსწავლეთა ყურადღების ფოკუსირებას და აადვილებს ინფორმაციის შენახვას.

ყურადღების მიქცევის უდიტორული (სმენითი) საშუალებებია, მაგალითად მუსიკა და სხვადასხვა აუდიტორული სიგნალების გამოყენება (ქსილოფონი, ბიპერები და ა.შ.)

ბ) ყურადღების შენარჩუნება აქტიური მონაწილეობის გზით

მოსწავლეთა ყურადღების კონცენტრაციისა და მდგრადობის შესანარჩუნება მოითხოვს აქტიურ და არა პასიურ სწავლებას (Rief, 1998, 2003, 2005) აქედან გამომდინარე მასწავლებლებს მოეთხოვებათ გაკვეთილის მანძილზე სწავლების სხვადასხვა ტიპის ფორმატისა და მრავალფეროვანი აქტივობების გამოყენება. 45 წუთიანი გაკვეთილის დაგეგმვა ისეა შესაძლებელი, რომ, წარმოადგენდეს მთლიანი კლასის სწავლებისა და ინდივიდუალურ და მცირე ჯგუფებში მუშაობის კომბინაციას. ამ დროს მოსწავლეებს ეძლევათ საშუალება სხვადასხვა სახით მიიღონ მონაწილეობა საკლასო აქტივობებში.

ახალი მასალის ახსნის წინმსწრები დისკუსია და შეკითხვები დაეხმარება მოსწავლეს წინა გაკვეთილებზე ათვისებული ცოდნა დაუკავშიროს, ახალ ნასწავლსა და მოსმენილს, რაც ახალ ინფორმაციას უფრო გასაგებს ხდის და შესაბამისად, ყურადღების შენარჩუნებასაც უწყობს ხელს.

შესასრულებელი დავალებების ხანგრძლივი კონტროლიც მნიშვნელოვანია, დავალება ჯგუფური იქნება თუ ინდივიდუალური, რადგან კვლევები მოწმობს, რომ, რაც უფრო ხანგრძლივ დროს მოითხოვს დავალება შესასრულებლად, მით უფრო მოსწავლეები ნაკლები ყურადღებითა და მონდომებით ასრულებენ....

გაკვეთილის ახსნის პროცესში არასრული დავალებების გამოყენება მოსწავლეთა აქტიურობის კიდევ ერთი შენარჩუნების საშუალებაა. მასწავლებელი, როდესაც ხსნის გაკვეთილს ან კითხულობს ახალ ტექსტს, მოსწავლეებს ევალებათ დარიგებულ ტექსტებში ან ნახატებში შეავსონ გამოტოვებული ადგილები....

იმისათვის, რომ, მოსწავლეთა ყურადღება და პროდუქტიულობა შევინარჩუნოთ დამოუკიდებელი მუშაობის პროცესში (რაც ძალიან უჭირს ზოგს მჯდომარე და

დამოუკიდებელი სამუშაოს შესრულების დროს), შესაძლოა შემდეგი სახის სტრატეგიების გამოყენება: დამოუკიდებელი საუშაოს შესრულებამდე სასურველია დაწვრილებითი ინსტრუქციების, მითითებების მიცემა, თვალსაჩინოების გამოყენებით თუ რა უნდა გააკეთონ; გადაამოწმონ, თუ რამდენად სწორად გაიგეს მოსწავლეებმა დავალება; მოსწავლეთა შესაძლებლობის გათვალისწინება დამოუკიდებელი სამუშაოს შერჩევისა და მიცემისას; დამოუკიდებელი სამუშაოს შესრულებისას დამხმარე როლში თანაკლასელების ჩართვა და ა.შ.

მოსწავლეთა ჩართულობას და მონაწილეობის გაზრდაზე ორიენტირებული სტრატეგიებია: მცირე ჯგუფებში მუშაობა, წყვილებში მუშაობა და ა.შ.ეს სტრატეგიები ხელს უწყობს გაკვეთილის მანძილზე მიწოდებული ინფორმაციის უკეთ გაგებას და მიღებული ინფორმაციის გადამოწმებას.

კვლევები ადასტურებს, რომ, წყვილებში და მცირე ჯგუფებში მუშაობა ხელს უწყობს ჯგუფის ყველა მონაწილის სწავლას და ზრდის მათ ჩართულობას მიუხედავად მათი შესაძლებლობისა, მთავარია მოცემული მიდგომისას გათვალისწინებული იქნას შემდეგი საკითხები: ჯგუფური მუშაობის დაგეგმვა, ჯგუფური მუშაობის განხორციელება.

რაც შეეხება მეთოდებს სამუშაოდ და საპასუხოდ წყვილებში აქტუალურია მოკლე დიალოგები მოსწავლეებს შორის, შთაბეჭდილებების გაზიარების, ინფორმაციის შეჯამებისათვის, ინსტრუქციებისა და დავალებების უკეთ აგებისათვის და გავარჯიშებისათვის....(3)

ასევე, მოსწავლეთა ჩართულობის და მონაწილეობის გაზრდაზე ორიენტირებული თანამედროვე მეთოდებია, რომელიც შეიძლება გამოიყენოს პედაგოგმა: როლური თამაშები, პაუზებით კითხვა, მოზაიკა¹, სწავლების ჯგუფური მეთოდები და სხვა. ოღონდ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ, გათვალისწინებული უნდა იყოს მოსწავლის შესაძლებლობები ასათვისებელი მასალიდან გამომდინარე და მეთოდის გამოყენებისას უნდა შევცვალოთ სსსმ ბავშვთან მიმართებაში რეკომენდაციები და უმჯობესია მეთოდი გამოვიყენოთ იმ საგნებში, სადაც ბავშვის აკადემიური მაჩვენებლები გვამღევეს ამის საშუალებას. .

ამრიგად, სწავლების მრავალფეროვანი მეთოდებისა და სტრატეგიების გამოყენება, მოსწავლის შესაძლებლობების, ინტერესებისა და საჭიროების გათვალისწინებით, ხელს უწყობს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლისათვის ინფორმაციის და ცოდნის გადაცემის, ყურადღების მობილიზების, სწავლის პროცესში მათი ჩართულობის, მათი შესაძლებლობების გაზრდის, ცხოვრებისათვის საჭირო უნარჩვევების ჩამოყალიბებას.

ლიტერატურა:

1. ბერით ჰ. იოჰანსენისა და მირიამ დ. შერტენის რედაქციით. (2007) *განათლება – განსხვავებული საჭიროების მქონე პირთა განათლება*. გამომცემლობა “საქართველოს მაცნე”. თბილისი.

2.გაგოშიძე, თ.; ჭინჭარაული, თ.; ფილაური, ქ.; ზაგრატიონი, მ.; (2008) *ინკლუზიური განათლების პრინციპები*. გამომცემლობა „ნეკერი“. თბილისი.

3.ჭინჭარაული თ.,ზაგრატიონი მ.,ლალიძე ა., პაჭკორია თ.,*სწავლის უნარის დარღვევის მქონე მოსწავლეთა სწავლება*.(2010).ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრი.თბილისი.

Shorena Dzamukashvili

The Use of Modern Teaching Methods and Strategies in Inclusive Education

Abstract

Teachers always mention about children having specific defects of studying skills, which we meet in pedagogical practice that these children are not able to assimilate academic subjects on the level, which is demanded from the children of the same age. That's why with taking their individual skills into consideration, teaching methods which are focused on individual's necessities, become popular. However, usage of individual plan and achieving determined goals with this plan is possible with modern methods of teaching and strategies. Purpose of various strategies of teaching is to give pupil information and knowledge taking into consideration his/her abilities, interests and necessities. This information will help him/her to form necessary skills for independent life.

The main demand is that a teacher must be creative and instead of traditional passive methods she/he must use teaching methods and strategies based on various activities.

Key words: Educational necessity, Inclusive education, modified Programme

ნატო წულეისკირი

აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი

სემიოტიკური საზღვრები და კულტურათაშორისი კომუნიკაცია

კომუნიკაციური წარმატება კულტურათა კონტრასტულ სიტუაციაში დამოკიდებულია რიგ ფაქტორთა ზემოქმედებაზე. თავად ფაქტი, რომ კომუნიკანტები მიეკუთვნებიან განსხვავებულ ლინგვო-კულტურულ ერთობებს, ბევრ სირთულეს წარმოშობს.

კულტურული (ენობრივი, სემიოტიკური) საზღვრების ფაქტორი ერთ-ერთი უმთავრესია კულტურათაშორისი კომუნიკაციისათვის. კომუნიკაციური ბალანსი მიიღწევა მაშინ, როდესაც კომუნიკანტთა შორის სემიოტიკური საზღვრებისა და კულტურათაშორისი სხვაობების დაყვანა საერთო მიზნის მიღწევამდე დადის.

სემიოტიკური ლინგვისტიკის ფარგლებში ენის, როგორც ნიშანთა სისტემის ფუნქცია განისაზღვრებოდა როგორც კომუნიკაციური ფუნქცია, მაგრამ როგორ ესმოდა სემიოტიკურ ლინგვისტიკას კომუნიკაცია და როგორი იყო კომუნიკაციის სტატუსი ლინგვისტური კვლევის დროს? ამ ორი მომენტის განსაზღვრა გვიჩვენებს, რომ კომუნიკაციის ფუნქციის ენის ძირითად

ფუნქციად აღიარება სრულიად არ ნიშნავს იმას, რომ საქმე გვაქვს კომუნიკაციურ პარადიგმასთან.

კომუნიკაცია გაიგებოდა როგორც რაღაც ისეთის რეალიზაცია, რაც უკვე არსებობდა კომუნიკაციამდე და, რა თქმა უნდა, გულისხმობდა თავის არსებობაში ამგვარი რეალიზაციის შესაძლებლობას. საუბარი იყო ან ენობრივი კოდის რეალიზაციაზე (აქტუალიზაციაზე), ან ადამიანის ენობრივი უნარის (კომპეტენციის) რეალიზაციაზე.

ამრიგად, კომუნიკაციის ცნების შინაარსი მთლიანად იყო დამოკიდებული იმ რეალობაზე, რომლის რეალიზაციაც ხდებოდა კომუნიკაციის დროს. რომელი სინტაქსური თეორიაც არ უნდა ავიღოთ, არც ერთი ცნება არ გულისხმობდა კომუნიკაციას. განმსაზღვრელი იყო წინადადების შინაგანი სტრუქტურა და თუ როგორ ასახავდა ის გარე სინამდვილეს და არა წინადადების კომუნიკაციის შინაარსი.

ამრიგად, კომუნიკაციის ცნება გაიგებოდა, როგორც:

ა) აქტუალიზაციის ისეთი რეალობა, რომელიც კომუნიკაციამდე არსებობდა (ენობრივი კოდი, ადამიანის ენობრივი უნარი) და ბ) კომუნიკაციის ფუნქცია მოქმედებდა მხოლოდ უბრალო დასკვნების დონეზე. იგი არ წარმოადგენდა წამყვან იდეას ლინგვისტური კვლევის დროს.

ლინგვისტური კვლევის დროს საუბარი იყო ენობრივი ერთეულის კომუნიკაციურ ბუნებაზე. ეს ნიშნავდა იმას, რომ მოცემული ერთეული უკვე მზა სახით გვქონდა ენობრივ სისტემაში, ხოლო საკომუნიკაციო ქმედების დროს ხდებოდა მისი გამოყენება, ე. ი. აქტუალიზაცია გულისხმობდა მოცემული ზოგადი ფუნქციის, ზოგადი სემანტიკის მხოლოდ კონტექსტუალურ სიტუაციურ დაკონკრეტებას, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ გულისხმობს თვით მის ფორმირებას ქმედების პროცესში. მაშასადამე, კომუნიკაციური ქმედების აქტიური, ძირითადი ფუნქცია და როლი სწორედ აქტუალიზაციის სახით ვლინდება.

ადამიანისთვის, როგორც სოციალურ-ბიოლოგიური არსებისთვის, დამახასიათებელი ერთ-ერთი ნიშანია აქტიური ქმედება მიმართული ერთის მხრივ სამყაროს მიმართ, ხოლო მეორეს მხრივ-სხვა ადამიანის მიმართ.

როდესაც ვსაუბრობთ ქმედებაზე, როგორც ადამიანის მაკონსტრუირებელ ნიშანზე, იგი უნდა გავიგოთ ადამიანის აქტივობად სამყაროსა და მეორე ადამიანის მიმართ. ერთ შემთხვევაში ეს შეიძლება იყოს ქმედება, მეორე შემთხვევაში-ურთიერთობა. ის, რაც დამახასიათებელია ქმედება-ურთიერთობის აქტისათვის, დამახასიათებელია, აგრეთვე, კომუნიკაციის აქტისათვის, ხოლო, მეორე მხრივ, კომუნიკაციის აქტი არასოდეს არ არის ჭეშმარიტად და ბოლომდე ავტონომიური აქტი. იგი უფრო ტევადი და უფრო მეტის მომცველი ადამიანური ქმედების კომპონენტია.

იმდენად რამდენადაც ადამიანური ქცევის რეგულაცია ხდება სუბლოგიკურ დონეზე, იგი არ არის არა მხოლოდ ბიოლოგიური, არამედ ანთროპოლოგიური, სოციალური და ლინგვისტური. ყოველი ლინგვისტური სოციალურია, მაგრამ ყოველი სოციალური, რა თქმა უნდა, არ არის ლინგვისტური. ლინგვისტური კორელატი სოციალურ ურთიერთობებში არის ენობრივი

ერთობა, ენობრივი კოლექტივი, სოციუმი. ინდივიდის ქცევის სემანტიკური ინსტრუქცია გასაგებია მხოლოდ ენობრივი კოლექტივის შიგნით.

რასაც უ. ბრაიტი შესაძლებლობად მიიჩნევდა დღეს უკვე რეალობაა. მით უმეტეს, რომ ენა, როგორც საზოგადოებრივი ფენომენი, შესაბამის მაგალითებს თვითონვე გვთავაზობს მრავლად. ეს არ უნდა გავიგოთ ისე თითქოს იგი სარკისებურად ასახავდეს საზოგადოების სოციალურ იერარქიას. ამგვარი მიდგომა პრინციპულად გაუმართლებელია. არ შეიძლება მივაზომოთ ენას სოციალური სტრუქტურის „თარგი“ პირდაპირ. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოხდება სისტემური კორელაციის არა გამოვლენა, არამედ მისი ხელოვნური მოდელის შექმნა, რაც სინამდვილის ამსახველ შედეგს აგვაცილებს.

გ. გლისონი წერდა: „ენას იმდენი შეხების წერტილი აქვს ადამიანის ცხოვრების სხვადასხვა სფეროსთან, რომ მისი შესწავლა სულ სხვადასხვა მხრით შეიძლება. ყველა შემთხვევაში ეს იქნება საფუძვლიანი, სასარგებლო და საინტერესო“.

სოციოლინგვისტური კვლევის უპირატესობა ენის ამ მხრივ შესწავლაში ვლინდება. ყოველი საკომუნიკაციო აქტი, თუნდაც პრიმიტიულ ვითარებაში წარმოებული, სოციალურად დეტერმინირებული პროცესია.

იმდენად, რამდენადაც სოციოლინგვისტიკაში ნაკლებად დგას კონსტანტის დაშვების შესაძლებლობა, თვით საკომუნიკაციო ქმედებაც არ ავლენს მუდმივ სახეს, ამიტომ მისი უნივერსალური მოდელისა და პარამეტრების დადება ძალიან ჭირს და, პრაქტიკულად, შეუძლებელიცაა.

ამ შეუძლებლობას ყოველი ენის თავისთავადობაც განაპირობებს. თითოეული მათგანი სამყაროს სხვადასხვაგვარი „ხედვა“. სწორედ ამიტომ სოციოლინგვისტიკაში მართებულია ამ განსხვავებათა მიერ სოციოლინგვისტური ოპოზიციების შექმნის საკითხის დასმა.

ჩვენი აზრით, ერთია იმის აღიარება, რომ ენობრივ და საზოგადოებრივ სტრუქტურებს შორის ნამდვილად არსებობს ენათმეცნიერებისათვის საინტერესო და ღირებული კავშირები, ხოლო მეორეს იმის გარკვევა, თუ კონკრეტულად რა კანონზომიერებებს ემყარება მათი ურთიერთობა და ურთიერთქმედება. ამ ორი სტრუქტურის ურთიერთქმედებაში მიზეზობრივი კავშირების წარმოჩენის თვალსაზრისით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გამოვლინდეს არა მხოლოდ სოციალურად, არამედ სოციოლინგვისტურად რელევანტური ფაქტორები, რაც თავისთავად იმის აღმნიშვნელი იქნება, რომ ამ ფაქტორებს ძალუძთ ზეგავლენის მოხდენა ენობრივ მექანიზმზე ან ენობრივ ერთეულთა შერჩევაზე მოცემულ სამეტყველო ერთობაში. პრაქტიკულ-ბიოლოგიური მოთხოვნების და ამოცანების მხედვით ენობრივ კოლექტივებს შორის ზოგჯერ დიდი მსგავსებაა ხოლმე, მაგრამ ენები, ამავე დროს, საოცრად დიდ განსხვავებებს იძლევიან.

სახელწოდებათა რიგი, რომელიც ყოფის რეგისტრაციას ახდენს, სიტყვის მნიშვნელობას ყოფითი საგნიდან ამოსვლით განმარტავს: ასეთ დროს სიმბიოზი სახელწოდებისა და საგნისა მეტყველთა კოლექტიურ ცნობიერებაში არანაკლებ მყარია, ვიდრე ჩვეულებრივი სიტყვებისა; გარდა ამისა,

ყოფითი კულტურის ცოდნა ასეთი ლექსიკით, სახელწოდებებით, ყოველთვის ითვლებოდა ნივთიერი კულტურის შესახებ ცოდნის მოპოვების საშუალებად.

მნიშვნელობაში მოცემული კულტურის ერთეულები მეტისმეტად მწელად გამოსაცალკევებელია თავად ამ მნიშვნელობათაგან. ეს შეეხება თვით აბსტრაქტულ ცნებათა ისეთ რიგს, რომელიც ერის ცხოვრებაში ჰუმანიტარულ სექტორს ქმნის: მორალის, სამართლის, ესთეტიკურ ღირებულებათა იმ შკალას, რაც კულტურის სპეციფიკის უდავო შთაბეჭდილებას ახდენს და ამავე დროს ერთი ენიდან მეორე ენაში გადატანისას დიდ სიმძნელებს აჩენს.

გ. რამიშვილი წერს: „ყოფითი სიტუაციებისაგან მოწყვეტა ხშირად ისე გაიგება, როგორც არსებობის ბუნებრივი საყრდენების მორღვევა, რადგან ადამიანის გარემოსთან ჰარმონიას არა მხოლოდ ტერიტორიული და ბიოლოგიურ-ეკონომიკური, არამედ ენობრივი კავშირების ტრადიციაც ქმნის.

ადამიანებს შორის საუბარი არის არა კომუნიკაციის მარტივი აქტი, მხოლოდ ინფორმაციის უბრალო გადაცემა საგნობრივი ვითარების, სიტუაციის შესახებ, არამედ ურთიერთგაგება, რაღაც შეთანხმება ან შეუთანხმებლობა, რაღაც შეფასება ან მსჯელობა საგანთა ვითარების შესახებ. სწორედ აქ იჩენს თავს ენა არა როგორც ბგერითი გადამტანი, არამედ როგორც კოლექტიური ინერპრეტაციის ერთ-ერთი ანონიმური ფორმა. ენასა და საზოგადოებას შორის ურთიერთქმედება და სამეტყველო ქმედების სოციალურობა იმის მიხედვით უნდა განისაზღვროს და გაიზომოს, სანამდისაც ენობრივი ენერგიის თანამონაწილეობა გასწვდება.“(გურამ რამიშვილი, 1995)

კომუნიკაცია ადამიანის (ერის) აქტივობის ერთ-ერთი ფორმაა და ამიტომ გამოიჩინა ფსიქოლოგიამაც მის მიმართ ინტერესი. ენობრივ საშუალებათა მთელი იერარქიული სისტემის ცოდნა საფუძველია ადამიანის სამეტყველო აქტის დეტალური აღწერისა: ამდენად ლინგვისტური მეთოდებით კონკრეტული ადამიანის მეტყველების შესწავლა ნიშნავს ამ ადამიანის ქცევის (ქმედების) იმდენად დეტალურ ანალიზს და გულისხმობს ამ რთული ელემენტის ექსპერიმენტული ვარიანტების ისეთ შესაძლებლობას, რომელიც ქცევის ნებისმიერი სხვა ფორმის შესწავლის დროს შეუძლებელია. სწორედ ამიტომაც, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგიაში ფეხი მოიკიდა ფსიქოლოგიურ პრობლემათა ენობრივი „არხით“ და შესაბამისი მეთოდით კვლევის პრინციპმა.

ბევრ შემთხვევაში-კონკრეტულ საკომუნიკაციო აქტსა თუ მოვლენაში, ორმხრივი აღიარება სემიოტიკური საზღვრებისა კულტურათაშორისი კომუნიკაციისათვის კონსტანტის ღირებულებას იძენს და წარმატების გარანტორიცაა.

თანამედროვე კომუნიკაციურ თეორიებში გამოიყოფა ეთნოკულტურული სტერეოტიპიზაციის ოთხი სახესხვაობა: მარტივი ავტო- და ჰეტეროსტერეოტიპები(რას ვფიქრობთ ჩვენ საკუთარ თავსა და „უცხოებზე“) და გადატანითი (არაპირდაპირი) ავტო- და ჰეტეროსტერეოტიპები(რას ვვარაუდობთ ჩვენ იმაზე, თუ რას ფიქრობენ „უცხოები“ ჩვენზე და საკუთარ თავზე).

სხვაობებს კულტურათაშორის კომუნიკაციებს შორის ნათლად წარმოაჩენს კონკრეტულ ენაში საკომუნიკაციო აქტის არაერთგვაროვნება, რაც დგინდება მისი ანალიზით:

საკომუნიკაციო აქტის პირველადი ანალიზი შეიძლება გამოისახოს შემდეგნაირად:

წყარო	შეტყობინება და ფორმა	ადრესატი და ტიპი	არხი	მიზანი და ფუნქციები
ვინ?	რას ატყობინებს?	ვის?	რა საშუალებით?	რატომ?

ე. ი ანალიზის დროს მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ: ვინ არის გამგზავნი/შეტყობინების წყარო(ინდივიდი თუ ორგანიზაცია), რა არის შეტყობინების შინაარსი და რა ფორმითა და სახეებით ხორციელდება კომუნიკაცია, ვისკენაა მიმართული შეტყობინება, ვინ წარმოადგენს ადრესატს და როგორია კომუნიკაციის ტიპი(ჯგუფური, მასობრივი, კულტურათაშორისი), რომელი არხით გადაეცემა და მიიღება შეტყობინება(ვიზუალური, სმენითი, წერიითი და ა. შ.), როგორია მოცემულ სიტუაციაში კომუნიკაცია მიზნები და ფუნქციები.

საკომუნიკაციო აქტის ტიპოლოგიური მოდელი მოიცავს შემდეგ მახასიათებლებს:

ა) კომუნიკაციის წყარო.

ბ) კოდი-ვერბალური და არავერბალური.

გ) შეტყობინების ფორმა-წერიითი, ზეპირი, ვიზუალური, შერეული.

დ) არხი-სმენითი, ვიზუალური, წერიტი.

ე) კომუნიკაციის საშუალებები-ბუნებრივი, ტექნოლოგიური.

ვ) კომუნიკაციის სახეები-ინტრაპერსონალური, პიროვნებათშორისი, ჯგუფური, მასობრივი.

ზ) ადრესატი.

კომუნიკაციის აქტივიზებული ენობრივი ფორმების დიაპაზონი ძალზე ფართოა და შეიცავს როგორც დაბალი რეპუტაციის ენობრივ ნიშნებს, ასევე პირიქით ოფიციალურ, საქმიან, მაღალფარდოვან, ნეიტრალურ და სხვა კონოტაციათა შემცველ სამეტყველო ერთეულებს.

იმის გამო, რომ კომუნიკაციის აქტი მუდამ დაკავშირებულია ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრების რაიმე კონკრეტულ აუცილებლობასთან, ასევე კომუნიკანტთა განსხვავებულ ურთიერთობასა და ფსიქოლოგიურ განწყობასთან, ყველა ცალკეულ შემხვევაში შეუძლებელია არ დავინახოთ კომუნიკაციის აქტზე მოქმედი ამა თუ იმ სოციალურად ტიპიზებულ ფაქტორთა მოქმედების კვალი. ვერბალური კომუნიკაციის ნებისმიერი გამოვლინება უნდა განვიხილოთ

არა როგორც გათიშული სამეტყველო წარმონაქმნი, არამედ ერთი ორგანული მთლიანობა, რომელიც კომუნიკანტთა ერთიანობით გვეძლევა.

კულტურათაშორისი კომუნიკაცია მეტწილად აგებულია შინაგანად ურთიერთდაკავშირებულ ორ მომენტზე. პირველი დაკავშირებულია თვით ნიშნის ამ მოდელის ისტორიასთან, მეორე კი-ლინგვისტური აზროვნების შინაგან ისტორიასთან.

პირველი მომენტი ენობრივი ნიშნის სამგანზომილებიანი მოდელის სემიოტიკური მოდელია. ამ უკანასკნელის მიხედვით, ყოველი ნიშანი-იქნება ის ენობრივი თუ არაენობრივი-ხასიათდება მიმართებათა სამი კოორდინატით: პირველი კოორდინატი მოთავსებულია გარე სინამდვილეში, მეორე კოორდინატი მდებარეობს იმ სისტემაში, რომელშიც შედის ნიშანი, მესამე კოორდინატი კი ფაქტიურად ის კოორდინატია, რომელმაც განაპირობა ნიშნის ამ მოდელის ის მნიშვნელობა ლინგვისტური აზროვნებისათვის, რომელიც მას დღეისათვის აქვს.

ლიტერატურა:

1. რამიშვილი გ. (1995): ენათა შინაარსობრივი სხვაობა ენათმეცნიერებისა და კულტურის თეორიის თვალსაზრისით. თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
2. Брайт У. (1975): Введение: Параметры социолингвистики// «Новое в лингвистике», | 66, М., 1975.
3. Глисон Г. (1959): Введение в дескриптивную лингвистику, Москва.

Nato Tsuleiskiri

Semiotic Limits and Inter-cultural Communication

Abstract

Communicative success in the contrastive situation of cultures depends on the impact of various factors. The very fact, that communicators belong to distinct linguo-cultural entities, generates a number of complications.

The factor of cultural (linguistic, semiotic) limits is one of the most principal for inter-cultural communication. A communicative balance can be reached when the semiotic limits and inter-cultural distinctions are deemed to the accomplishment of a common goal.

In many cases, within a specific communicative act or event, the reciprocal recognition of semiotic limits, acquires a relevance of a constant for inter-cultural communication is a guarantor of success.

In contemporary communication theories, four kinds of ethno-cultural stereotypization have been identified: simple auto- and hetero-stereotypes (what we think of ourselves and “others”) and figurative (indirect) auto- and hetero-stereotypes (what we assume of what “others” think of us and of themselves).

Keywords: actualization, semiotics borders, coordinates, culture, typological model.

**გვანცა ჭანტურია
ქეთევან გაბუნია**

ახალი საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენება სწავლისა და სწავლების პროცესში – პლატფორმა Dokeos

დღევანდელ თანამედროვე ციფრულ სამყაროში გავრცელებულია დისტანციური სწავლება. ციფრული სამუშაო სივრცე წარმოადგენს მნიშვნელოვან საყრდენს სწავლისა და სწავლების პროცესში და ასევე მნიშვნელოვან დამხმარე ხელსაწყოებს ონლაინ რეჟიმში. თითოეულ მასწავლებელს შეუძლია ელექტრონული საშუალებით ასწავლოს, ხოლო სტუდენტს – ისწავლოს; ამისათვის არსებობს მრავალი სხვადასხვა სასწავლო პლატფორმა. მაგალითად, Moodle, Dokeos, Acolad.

ამ ნაშრომში ჩვენ განვიხილავთ პლატფორმა Dokeos-ის ფუნქციონირებას და მის გამოყენებას დისტანციური სწავლების პროცესში.

დისტანციური სწავლებისათვის მნიშვნელოვანია ელექტრონული მედია და აქედან გამომდინარე ციფრული ბანაკები. ამგვარად, კონტროლირდება სტუდენტის სწავლის პროცესი და ხდება ინფორმაციის გაცვლა. მაგრამ აქვე დგება მოსწავლის ისევე, როგორც მასწავლებლის დიდი პასუხისმგებლობის საკითხი.

ასევე აღსანიშნავია ის ფაქტორი, რომ ამის საშუალებით ყველას შეეძლება განათლების მიღება და ეს ფაქტორი ძალზე მნიშვნელოვანია. გარდა იმისა, რომ სტუდენტს შეუძლია მასწავლებელთან ისევე, როგორც სხვა სტუდენტებთან ონ-ლაინ რეჟიმში კონტაქტი და აზრის გაცვლა, ჯგუფურად და ინდივიდუალურად მუშაობა. შესაძლებელია მთელი მსოფლიოს სტუდენტებთან და მასწავლებლებთან ურთიერთობა. სტუდენტებს აუდიოვიზუალური მასალის გამოყენების და ამგვარად, უფრო მეტი ინფორმაციის მოძიების საშუალება ეძლევათ. ეს კი მასწავლებელს ინოვაციის და მასალის განსხვავებული ინტერპრეტაციის საშუალებას აძლევს.

Dokeos – ეს არის პროგრამა, რომელიც ექსკლუზიურად ინტერნეტში გამოიყენება (სხვა პიროვნებებთან ქსელში) და მხოლოდ ვებ-ზე (ვებ ნავიგატორის *ინტერნეტ ექსპლორერის* მეშვეობით). აქ შესაძლებელია ახალი მასალის შექმნა, სხვადასხვა მასალების იმპორტირება, მოსწავლეების/სტაჟიორების ადმინისტრირება, ვიზიოკონფერენციის ჩატარება. მისი დიზაინი ისეა შემუშავებული, რომ მარტივი იყოს გამოსაყენებლად მომხმარებლისათვის. პროგრამის ადმინისტრატორს შეუძლია ინტერფეისის შეცვლა თავისი გემოვნებისამებრ, რაც უფრო საინტერესოს ხდის სტუდენტის მუშაობას.

ამგვარად, შესაძლებელია ციფრული შიგთავსის შექმნა და მოდიფიცირება. **Dokeos** გააჩნია იმის შესაძლებლობა, რომ თქვენი Power Point-ში მომზადებული სალექციო კურსი გარდაქმნას და შესაძლებელი გახდება მისი მოსწავლეებისათვის მიწოდება ონლაინ რეჟიმში. იგი წარმოადგენს სიმარტივეს ონლაინ მასალების წარმოქმნისა და

მართვისათვის. შესაძლებელია power point-ში გაკეთებული მასალა აჩვენო სტუდენტებს, შექმნა ჯგუფები ფორუმში მასალის განსახილველად, მარტივად დაამატო ბმულები, სავარჯიშოები და აგრეთვე შეასრულო დავალება, აგრეთვე ვებ-გვერდზე გამოაქვეყნო ნებისმიერი დოკუმენტი, რომელსაც გადაუგზავნი ან ფორმატორს, ან ტუტორს, ასევე შექმნა ფოლდერი, სადაც იქნება მიღებული ფაილები და გაგზავნილი ფაილები.

ახალი საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ინფორმაციის ცირკულაციაში. ამის გამო საინტერესოდ და მნიშვნელოვნად მივიჩნიეთ ახალი ტექნოლოგიების როლის შესწავლა ენის დისტანციურ სწავლებაში, რამდენადაც თანამედროვე საზოგადოებაში დიდი როლი ენიჭება უცხოური ენების შესწავლას ახალი ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით.

დისტანციური სწავლება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პედაგოგიური მისიაა, რაც უკვე მრავალი წელია ვითარდება სხვადასხვა ქვეყნის უნივერსიტეტებში. საინფორმაციო და საკომუნიკაციო სასწავლო ტექნოლოგიების აღმოცენებამ უმაღლეს სასწავლებლებში მომსახურეობის სფეროს მუტაცია გამოიწვია. უცხოური ენის დისტანციური სწავლება გულისხმობს სწავლებას გეოგრაფიულად დაშორებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები სტუდენტებისათვის ან კიდევ ისეთი სტუდენტებისათვის, რომლებიც ჩვეულებრივ რეჟიმში ვერ ახერხებენ სწავლას.

საკომუნიკაციო და საინფორმაციო ტექნოლოგიები ავლენს საოცრად მრავალფეროვან და მდიდარ პერსპექტივებს როგორც სტუდენტების ასევე მასწავლებლებისათვის. მიუხედავად დამახასიათებელი სირთულეებისა, მათი გამოყენება აადვილებს სწავლას. მათი გამოყენება და ამავდროულად წარმატება გარანტირებულია სტუდენტისათვის, რაც მას თავისი სწავლის ავტონომიურად მართვის საშუალებას აძლევს. დღეს ეს სისტემა ფართოდ გამოიყენება დასავლეთის მრავალ უნივერსიტეტში, რაც ძალზე უადვილებს სტუდენტებს სწავლას.

მიუხედავად იმისა, რომ ენა საჭიროებს მუდმივ შემოწმებასა და ვარჯიშს, დისტანციურ სწავლებას მაინც ამ საქმიანობისათვის ადექვატურ ხელსაწყოდაა მიჩნეული.

პლატფორმა DOKEOS არის დისტანციური სწავლების საუკეთესო საშუალება, რადგანაც შესაძლებელია აიტვირთოს ხმოვანი ფაილები, სადაც სტუდენტი მოუსმენს ტექსტს და შემდეგ პასუხებს გასცემს კითხვებს. მაშინ, როცა აუდიტორიაში სტუდენტების ყოფნისას შესაძლებელია ზეპირმეტყველება, დიალოგი, ინტერაქცია სტუდენტებს შორის, წარმოთქმისა და ბგერების შესწავლა, დისტანციური სწავლებისას შესაძლებელია ზეპირი გაგება, აუდიო მასალების გადაგზავნა, მოსმენა და გამეორება, გრამატიკული და ლექსიკური სავარჯიშოების გაკეთება.

DOKEOS არის ერთ-ერთი სასწავლო პლატფორმა, სადაც შესაძლებელია ელექტრონული სწავლება და, რაც მთავარია, სადაც მარტივად შეიძლება სასწავლო პროცესის მართვა. ნებისმიერ მასწავლებელს შეუძლია გაწევრიანდეს ამ პლატფორმაზე –როგორც მასწავლებელი და შექმნას საკუთარი ელექტრონული კურსი. მას შემდეგ, რაც

მასწავლებელი შეარჩევს ელექტრონული კურსის კატეგორიასა და სათაურს, შემდგომ უნდა შეიტანოს კურსის მოკლე აღწერა; აქვე მასწავლებელს შეუძლია მიუთითოს (კურსის დაწყების) ვადები და გადაანაწილოს როლები (არსებობს ფანჯარა **როლების განსაზღვრა**, სადაც მასწავლებელს შეუძლია აირჩიოს მასწავლებელი, ტუტორი და მოსწავლე; აქვე შეუძლია, აირჩიოს საკუთარი კურსისათვის საჭირო სტუდენტები და შეადგინოს სია). მას აგრეთვე შეუძლია კვირების მიხედვით თემების რაოდენობის დაყოფა, მაგალითად, თუ სწავლა გრძელდება 15 კვირა, მასწავლებელი კურსს თემატურად 15 კვირაზე გადაანაწილებს.

მასწავლებელს შეუძლია ატვირთოს ტექსტი, რომელიც ხელმისაწვდომი იქნება სტუდენტისათვის. პლატფორმაზე ამას ეწოდება ღილაკი **კონსპექტი**. მასწავლებელს ასევე შეუძლია სილაბუსი განათავსოს საიტზე. DOKEOS –ის პლატფორმაზე შესაძლებელია დოკუმენტში სურათის ჩასმა, რომელიც წინასწარ უნდა აიტვირთოს პლატფორმის სერვერზე. შესაძლებელია შეიქმნას ბმულებიც, რომლებიც უნდა ჩაისვას ტექსტში გარე რესურსებთან ხელმისაწვდომობისათვის.

ამრიგად, ტექნიკური საკითხების მოგვარების შემდეგ, მასწავლებელს შეუძლია დაიწყოს გაკვეთილის შექმნა. როცა ის ატვირთავს ტექსტს, შემდგომ შეძლებს სავარჯიშოების ატვირთვას და სტუდენტთა გამოკითხვას. პლატფორმა DOKEOS –ზე არსებობს **გლოსარიუმი**, რომლის საშუალებით მასწავლებელი ამა თუ იმ ტერმინს ადვილად და გასაგებად განმარტავს. გლოსარიუმის მიზმა მარტივადაა შესაძლებელი შიდა ბმულის საშუალებით კურსის შიგნით, ხოლო სტუდენტს, თავის მხრივ, შეუძლია დაამატოს სიტყვები შესაბამისი განმარტებებით.

მოსწავლემ დავალება უნდა ატვირთოს სერვერზე მხოლოდ ამ დავალების გაკეთების შემდეგ. მასწავლებელს შეუძლია მიუთითოს კონკრეტული ვადები, ზუსტი თარიღი–, თუ როდის სურს მას დავალების ჩაბარება. აქვე არსებობს დავალების შეფასების მექანიზმი.

DOKEOS –ზე მოსწავლეს აქვს საკუთარი **ჟურნალი**, რომელშიც განთავსებული ინფორმაციაც გაზიარებულია მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის. ამ ჩანაწერების სრულყოფა მოსწავლეებს მუდმივად შეუძლიათ, ხოლო მასწავლებელს შეუძლია ჟურნალში შეტანილი შეფასების შეცვლა.

სემინარი მოსწავლეებს საშუალებას აძლევს, გაეცნონ ერთმანეთის დავალებებსა თუ პროექტს, მოაწყონ მისი განხილვა და გამართონ დისკუსია **ფორუმში**. ეს უკანასკნელი არის ურთიერთობის ასინქრონული საშუალება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყველა მომხმარებელი ერთდროულად არ იმყოფება ფორუმში. ნებისმიერ მომხმარებელს შეუძლია გაწევრიანდეს იმ ფორუმში, რომელიც მისთვის მისაღებია თემატიკის მიხედვით ან პირიქით გამოვიდეს ფორუმიდან. ნებისმიერ მომხმარებელს შეუძლია გახსნას ახალი სადისკუსიო საკითხი. მაგალითად, უცხოური ენის სწავლების დროს მასწავლებელს შეუძლია განათავსოს ნებისმიერი ლინგვისტური საკითხი, რათა სტუდენტებმა განიხილონ იგი, ხოლო თავად კი საშუალება ექნება თვალყურის ადევნოს მათ მსჯელობას. ფორუმისაგან განსხვავებით, **ჩატი** სინქრონული სისტემაა, სადაც

სტუდენტებს ერთმანეთთან და ასევე მასწავლებელთან შეუძლიათ ამა თუ იმ მასალის განხილვა და მასწავლებლისაგან კონსულტაციის მიღება.

პლატფორმაზე სტუდენტებს შეუძლიათ, გააკეთონ **ტესტები**. აქ შესაძლებელია შეფასება და სტატისტიკური ანალიზის წარმოება. ცხელი კარტოფილი (HOT POTATOES) ტესტირების ერთ-ერთი სისტემაა, სადაც შესაძლებელია სხვადასხვა ტიპის სავარჯიშოების მარტივად გაკეთება. სტუდენტს შეუძლია ჯერ ჩამოტვირთოს და შემდეგ გააკეთოს სავარჯიშოები ან ტესტები და მხოლოდ ამის შემდეგ ატვირთოს უკვე დასრულებული დავალება; თუმცა სტუდენტს ასევე შეუძლია დავალების შესრულება პირდაპირ პლატფორმაზე ონ ლაინ რეჟიმში.

აქვე არსებობს მონაცემთა ბაზა, რომელიც ინფორმაციის მოგროვების საშუალებას იძლევა და სტუდენტს შეუძლია ნებისმიერი ინფორმაციის ატვირთვა, რომელსაც ყველა შეაფასებს, – როგორც მისი მეგობარი სტუდენტები, ასევე მასწავლებელიც.

ყველაზე მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ DOKEOS –ზე შესაძლებელია აუდიო და ვიდეო მასალების ატვირთვა; მაგალითად, ფრანგული ენის მასწავლებელს შეუძლია, შექმნას ერთი კონკრეტული სახის გაკვეთილი: სახელწოდებით „მოგზაურობა“, პლატფორმაზე ატვირთოს სიმღერა VOYAGE და სტუდენტებს მოსთხოვოს სიმღერის ტექსტის თარგმნა ფრანგულიდან ქართულად ან პასუხის გაცემა მის შეკითხვებზე. მეორე დავალება შეიძლება შემდეგი სახის იყოს: აიტვირთოს რაიმე სურათი, რათა სტუდენტმა მოახდინოს ან დაწეროს ინტერვიუ ამ სურათთან დაკავშირებით. შემდეგ მასწავლებელს შეუძლია, მიამაგროს ბმული, რომელიც სტუდენტებს გადაიყვანს youtube-ზე და სადაც უკვე ვიდეოში იქნება მოგზაურობაზე ლაპარაკი. ამის შემდეგ, მასწავლებელს შეუძლია სტუდენტს მისცეს სხვადასხვა სახის სავარჯიშოები, რომლებიც ასევე მიზნული იქნება ამ კონკრეტულ გაკვეთილზე. მას შეუძლია ატვირთოს საინტერესო ტექსტი თემასთან დაკავშირებით, სადაც მასწავლებელი სტუდენტებს მოთხოვს ერთი და იმავე ოჯახის სიტყვების სინონიმების, ანტონიმების მოძიებას და სიტყვების ფრანგულ ენაზე განმარტებას. მასწავლებელს შეუძლია დაავალოს სტუდენტებს პროექტის გაკეთება: ჩამოაყალიბონ ვირტუალური ტურისტული კომპანია შესაბამისი სლოგანით ფრანგულ ენაზე. ასევე, დაწერონ დიალოგები და ჩაიწერონ ინტერვიუები – „უცხოელები მოგზაურობენ საფრანგეთში ან პირიქით საქართველოში“. მასწავლებელი ამ დროს უთითებს დროს და შესაბამისი ლიმიტის ამოწურვის შემდეგ, სამუშაო აღარ ფასდება მის მიერ. რაც შეეხება შეფასებას, მასწავლებელი თავად შეიმუშავებს შეფასების შესაბამის კრიტერიუმებს (0–100%-მდე; ან სწორი პასუხი 1 ქულა, არასწორი –0). მასწავლებლის სურვილის შემთხვევაში, სავარჯიშოების გაკეთების დროს შესაძლებელია სტუდენტს მიეცეს კიდევ ერთი შანსი და უკან დაბრუნების შესაძლებლობა (ანუ მას შეეძლება კიდევ ერთხელ, ხელახლა გასცეს პასუხი კითხვას). პლატფორმა DOKEOS თავად ახდენს შედეგების ჩვენებას და სტატისტიკის შემუშავებას. ეს ნიშნავს, რომ თუ მოცემულია 100 კითხვა და შეფასება არის 100%, 79 კითხვაზე სწორი პასუხის შემთხვევაში, პასუხი იქნება 79%.

ტესტები შეიძლება შემდეგი ტიპის იყოს:

- 1.როდესაც რამდენიმე შესაძლო პასუხიდან სტუდენტმა უნდა შეარჩიოს ერთი სწორი პასუხი;
- 2.როდესაც მოცემულია ერთი სწორი და ერთი არასწორი პასუხი;
- 3.როდესაც მოსწავლემ თვითონ უნდა ჩაწეროს სწორი პასუხი;
- 4.როდესაც ჩამოიშლება მენიუ და მოსწავლე ერთმანეთის მსგავსი პასუხებიდან ირჩევს ერთ სწორ პასუხს;
- 5.როდესაც მოცემულია ესე, რომელიც სტუდენტს შესაძლებლობას აძლევს ვრცელი პასუხი გასცეს შეკითხვას.

მასწავლებელს შეუძლია, სტუდენტს მისცეს ან არ მისცეს პასუხის გაცემის უფლება, რამდენადაც ეს მხოლოდ მასზეა დამოკიდებული. თუ სტუდენტი არ იმსახურებს შუალედურ გამოცდაზე დაშვებას, ის არ დაიშვება.

ამრიგად, პლატფორმა DOKEOS ძალზედ მოსახერხებელია სტუდენტებთან მუშაობისათვის. იგი ადვილად მართვადია და სტუდენტს ხელს უწყობს სახლიდან გაუსვლელად განათლების მიღებაში. როგორც ცნობილია, მთელ მსოფლიოში დისტანციური სწავლება, ჩვეულებრივ სწავლებასთან შედარებით, იაფი ღირს. ასევე საყურადღებოა და მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ ახალ საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებს დიდი პოტენციალი გააჩნია. ამასთან, მათი გამოყენება და წარმატებული შედეგი გარანტირებულია სტუდენტისათვის, რაც მას სწავლის ავტონომიურად მართვის საშუალებას აძლევს.

ლიტერატურა:

- 1.Dessus,Ph.,Benoit.L.,Baillé,J., Etudes experimentales sur l'enseignement à distance, DEACT, Laboratoire des Sciences de l'Education Université Pierre-Mendès-France, BP 4738040 GRENOBLE CEDEX
- 2.Oddou,M., Moodle et l'enseignement a distance des langues, Estudio de Frances, 2005
- 3.Walckiers,M.,De Praetere Thomas, „L'apprentissage collaboratif en ligne :huit avantages qui en font un must“, Distance et Savoirs, CNED&Hermes-Lavoisier, Decembre 2004

Gvantsa Tchanturia, Ketevan Gabunia

The Use of Modern Informational and Communicational Technologies during the Teaching and Learning process – platform Dokoes

Abstract

The new informational and communicational technologies play a great role in the informational circulation and in the educational system. In the XXI century in an area of globalization and new technologies internet has become a technically adequate tool, which erased the idea of borders. Electronic media is used for informational exchange and distance learning. Thus we can control student knowledge. As long as almost everyone has access to the internet, students can easily learn with its help - e-learning. The use of modern technologies - multimedia and

internet - will improve the quality of their education. In general knowledge means learning and the later means time. In modern society distance learning means we save time and this obviously is the most important thing in our lives.

This type of education makes learning more convivial for those who live in distinct places and have not got decent educational conditions. With e-learning there are no organizational problems anymore. It is widely used in Western Universities. For successful learning great attention is paid to the methods, procedures and software.

The pedagogical platform's technics is the new possibility and experience. In our report we will discuss one of the platform - Dokeos, which is very important tool for distance learning system and which compete with the traditional learning system as it is very useful, productive, favorable and multiple-valued.

Key-words: Education, Distance learning, Information, Communication

როინ ჭიკაძე

ქართული წინადადების შედგენილობის საკითხი ინდოევროპულთან მიმართებაში

წინადადების შედგენილობისა და მექანიზმის კვლევა ჯერ კიდევ ანტიკური ხანიდან იღებს სათავეს, რაც დღესაც ცხოველი ინტერესის საგანია. „წინადადების საკითხი – ყველაზე მწვავე საკითხია თანამედროვე სინტაქსში; ეს ის წერტილია, სადაც თავს იყრიან და ერთუროს სცილდებიან სინტაქსურ პრობლემათა გარშემო ამუშავებული აზროვნების სხვადასხვა მიმართულებანი; წინადადების პრობლემის გადაწყვეტა მჭიდროდ არის დაკავშირებული სინტაქსის გაგებასთან, ხოლო სინტაქსის შინაარსი, ფარგლები და ადგილი სამეცნიერო დისციპლინათა შორის – თავსამტკრვე საკითხია ზოგადი ენათმეცნიერებისა“ (ჩიქობავა, 1928; მეორე გამოცემა, 1968, გვ. 025). ამა თუ იმ ენის წინადადების შედგენილობა და კონსტრუქცია კი თავის მხრივ ეფუძნება ზმნა – შემასმენლის პირიანობას, მის პირთა შემადგენლობას, რომლებიც სინტაქსურად წინადადების წევრებია. „წინადადების წევრის ცნება ქართულ გრამატიკაში ძალიან დიდხანს ეგუებოდა ინდოევროპულ ენათა გრამატიკის კატეგორიებს, მაშინ როდესაც ქართულსა და ინდოევროპულ ენებს შორის კარდინალური განსხვავებაა, რაც განპირობებულია ქართული ზმნის, როგორც წინადადების კონსტრუქციის ღერძის, თავისებურებებით“ (დავითიანი, 1973, გვ. 315).

ტრადიციულად მიღებულია წინადადების წევრთა დაყოფა ორ ჯგუფად: მთავარ და არამთავარ წევრებად. ამგვარი კლასიფიკაცია შემუშავდა XIX საუკუნეში ინდოევროპული ენების საფუძველზე, სადაც ზმნა–შემასმენელი ერთპირიანია და რის გამოც ამ ენებში მთავარ წევრებად მართებულად იქნა მიჩნეული ქვემდებარე და შემასმენელი, ხოლო

არამთავარ წევრებად – დამატება, განსაზღვრება და გარემოება. ეს თვალსაზრისი უსაფუძვლოდ გავრცელდა ქართულ გრამატიკულ ლიტერატურაში XX საუკუნის 20-იან წლებამდე, ვიდრე გამოქვეყნდებოდა აკაკი შანიძის ნაშრომი – „სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა და ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ქართულ ზმნებში“(1920წ.) და არნოლდ ჩიქობავას მონოგრაფია – „მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში“(1928წ.).

აკაკი შანიძე „პრეფიქსებში“ სიღრმისეულად აანალიზებდა ქართული ზმნის მორფოლოგიურ_სინტაქსურ შესაძლებლობებს, რის საფუძველზეც შემასმენელსა და ქვემდებარესთან ერთად მთავარ წევრებად მიიჩნევდა პირდაპირ და ირიბ დამატებასაც. მისი აზრით, „ქართული ზმნის ერთი დამახასიათებელი თვისება იმაში მდგომარეობს, რომ მასში უცნაურად არის გადაწულ–გადახლართული მორფოლოგიურისა და სინტაქსური ხასიათის მოვლენები, რის გამოც ზმნის ფორმაში, – თუ კი ზმნა საზოგადოდ დამატებას მოითხოვს, – აუცილებლად გამოხატული უნდა იყოს, ქვემდებარის გარდა, დამატების პირიც (შინაგანი დამატება), ამიტომ ქართული ზმნის ფორმა ზოგჯერ მთელს ვრცელს წინადადებას შეიცავს ხოლმე: ქვემდებარითა, შემასმენლითა და ორი დამატებითურთ”(შანიძე,1920,გვ.1; გადმობეჭდილია კრებულში,1957,გვ.117).

იგივე თვალსაზრისი გაატარა აკაკი შანიძემ 1939 წელს გამოცემულ „ქართული ენის გრამატიკის“ პირველ სასკოლო სახელმძღვანელოში, რითაც მოსწავლეები აზიარა ქართული წინადადების შედგენილობის სპეციფიკას, რაც ცხადად იკვეთება წინადადების წევრთა კლასიფიკაციისას: „წინადადების მთავარი წევრებია: შემასმენელი, ქვემდებარე, პირდაპირი დამატება და ირიბი დამატება. დანარჩენი წევრები (უბრალო დამატება, განსაზღვრება, გარემოება) მეორეხარისხოვანი წევრებია”(შანიძე,1939,გვ.127; დამოწმებულია:კვაჭაძე,1954,გვ.10).

აღნიშნულ დებულებას მყარ საფუძველს უქმნიდა არნოლდ ჩიქობავას მიერ 1928 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომი „მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში“, სადაც ქართული ზმნა–შემასმენლის პოლიპერსონალიზმზე დაყრდნობით გამოკვლეულია მარტივი წინადადების შედგენილობის სპეციფიკურობა: „აბსოლუტურ-ზმნიანი წინადადების შედგენილობაც მარტივი აღმოჩნდა და მექანიზმიც ჩვეულებრივი; სხვაგვარი ვითარება გვაქვს რელატიურ-ზმნიანი წინადადების ანალიზის დროს: თავისებური აღმოჩნდა მისი შედგენილობაცა და მექანიზმიც; ინდო-ევროპულ ენათა შესიტყვების ანალიზით დადგენილი ცნებები, – თუნდაც რომ ამ ცნებებს წმინდა ენათმეცნიერული შინაარსი მიეცეს და მართებული თვალსაზრისი იყოს ჩამოყალიბებული, – ასეთი ქართული წინადადებისათვის სრულიად

გამოუსადეგარია”(ჩიქობავა,1928; დამოწმებულია:მეორე გამოცემა,1968,გვ.022). ამის ნათელსაყოფად მეცნიერი მხატვრულ შედარებასაც იშველიებს: „ქართული რელატიურ-ზმნიანი წინადადების შედგენილობაცა და მექანიზმიც იმდენად თავისებურია, რომ მისთვის ევროპულ ენათა სინტაქსის ცნებები ნამდვილი პროკრუსტეს საწოლი იქნებოდა”(იქვე).

ეს თვალსაზრისი კიდევ უფრო განავითარა არნ.ჩიქობავამ 1941 წლის გამოკვლევაში – „მარტივი წინადადების ევოლუციის ძირითადი ტენდენციები ქართულში“, სადაც დასაბუთებულია სუბიექტ-ობიექტის სინტაქსური ძალის თანაბრობა: „ორპირიან ზმნებში, გარდამავალშიცა და გარდაუვალშიც, სუბიექტი და ობიექტი არსებითად ერთნაირი სინტაქსური უფლებით სარგებლობს: სუბიექტის ძალა განელეებულია, ობიექტისა – გაძლიერებული, და ამის შედეგად სინტაქსური დაპირისპირება სუბიექტისა(ქვემდებარისა) და ობიექტისა (დამატებისა) მოხსნილია, დამატება ქვემდებარეს ეტოლება, ტრადიციული ტერმინი რომ ვიხმართ, დამატება წინადადების მეორეხარისხოვანი წევრი კი არაა, არამედ ისევეა მთავარი წევრი, როგორც ქვემდებარე (ჩიქობავა,1941;გადმობეჭდილია:ჩიქობავა,1968,გვ.269).

ამრიგად, XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან აკაკი შანიძემ და არნოლდ ჩიქობავამ სავსებით სწორი პოზიცია დაიკავეს და საკმაოდ დიდი შრომა გასწიეს ქართული წინადადების სტრუქტურისა და მექანიზმის კვლევის ნამდვილ მეცნიერულ ნიადაგზე დასაყენებლად, თუმცა ჯერ კიდევ ნათლად არ იყო ჩამოყალიბებული მყარი მეთოდოლოგიური ბაზა. სწორედ ამის თაობაზე წუხდა არნოლდ ჩიქობავა და გულისტკივილით აღნიშნავდა: ამ პერიოდში „ცხადი შეიქნა, რომ ქართულში ოდნავ დამაკმაყოფილებლად არ არის განსაზღვრული, რაა ქვემდებარე, რაა დამატება, მეფობს აუტანელი სუბიექტივიზმი და, რაც მთავარია, არა ჩანს მეთოდოლოგიური საყრდენი განსაზღვრებისათვის. ამიტომაც სასკოლო გრამატიკები მოიხმარენ ნასესხებ ტერმინებს სრულიად მექანიკურად. საკითხის ახლოს გაცნობამ იმაში დაგვარწმუნა, რომ, საერთოდ, ენათმეცნიერება ამ მხრივ მძიმე მდგომარეობაში იმყოფება”(ჩიქობავა,1928; გადმობეჭდილია:1968,გვ.023).

ამ „მძიმე მდგომარეობას“ კი, როგორც ჩანს კიდევ უფრო ამძიმებდა და ართულებდა მეცნიერების პოლიტიზირება. ბატონი არნოლდი გვაუწყებს: „მარიზმის ბატონობის წლებში . . . წინადადების სტრუქტურის შესწავლა ითვლებოდა „ფორმალიზმად“ ამ სიტყვის ყველაზე ცუდი გაგებით, ე.ი. ითვლებოდა იდეოლოგიურად მავნე საქმიანობად” (იქვე).

ძნელი წარმოსადგენი არ უნდა იყოს, თუ რა უმძიმეს პირობებში უხდებოდათ მოღვაწეობა ქართველ მეცნიერებს, მათ შორის, აკაკი შანიძესა და არნოლდ ჩიქობავას,

რომლებსაც წინადადების სტრუქტურის შესწავლასაც კი „იდეოლოგიურად მავნე საქმიანობად“ უთვლიდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ აკაკი შანიძის მთელი სამეცნიერო საქმიანობა „ყოველთვის იქითკენ იყო მიმართული, რომ აზროვნება მკვეთრი ფაქტების ნიადაგზე მდგარიყო და მტკიცე პოზიტიური ხასიათი არ დაჰკარგოდა“ (ჩიქოზავა), ამ შეუვალმა მეცნიერმაც ვერ გაუძლო საბჭოურ იდეოლოგიურ წნებს და იძულებული შეიქნა შეეცვალა წინადადების შედგენილობის თაობაზე თავისივე დასაბუთებული პოზიცია და 40-იანი წლებიდან, როცა საშუალო სკოლების „ქართული ენის გრამატიკის“ სახელმძღვანელოდან ცალკე გამოყო მეორე ნაწილი „სინტაქსი“, ქართულშიც, მსგავსად რუსულისა, წინადადების მთავარ წევრებად ოდენ შემასმენელი და ქვემდებარე მიეჩნია. ამ სახელმძღვანელოში ა.შანიძე დაბეჭდვით აცხადებს: „ორია მთავარი წევრი, დანარჩენი ყველა მეორეხარისხოვანია, მთავარი წევრებია: შემასმენელი და ქვემდებარე. მეორეხარისხოვანი წევრებია: დამატება_ობიექტი(პირდაპირი და ირიბი), უბრალო დამატება, განსაზღვრება და გარემოება“ (შანიძე, 1949, გვ. 5). იგივე თვალსაზრისია გატარებული ა.შანიძის ყველა სახელმძღვანელოში 60-იან წლებამდე.

აკაკი შანიძის ამ პოზიციაზე გადასვლას თითქოს რაღაც გამართლებას უძებნის მისი ერთგული მოწაფე ლეო კვაჭაძე: „ამავე გრამატიკის (იგულისხმება 1939 წლის.რ.ჭ.) შემდგომ გამოცემებში მთავარ წევრებად ჩათვლილია მხოლოდ შემასმენელი და ქვემდებარე, რაც ნაწილობრივ, ალბათ, იმითაცაა ნაკარნახევი, რომ ეს ორი წევრი ყოველ წინადადებაშია, დამატება_ობიექტები კი მხოლოდ გარკვეულ პირობებშია შესაძლებელი“ (კვაჭაძე, 1954, გვ. 10). ამ ბუნდოვანი განმარტებიდან აშკარად იგრძნობა, რომ ლეო კვაჭაძეს თვითონვე არ სჯერა თავისივე ნათქვამისა. როცა ამბობს, „დამატება_ობიექტები გარკვეულ პირობებშია შესაძლებელი“, თვითონვე ხომ კარგად იცის, რომ გამომდინარე ქართული ზმნა-შემასმენლის მრავალპირიანობიდან სწორედ ეს „გარკვეული პირობები“ უდევს საფუძვლად ქართული წინადადების შედგენილობის სპეციფიკას, რითაც იგი ასე ხელშესახებად სხვაობს ინდოევროპულისაგან, ამ შემთხვევაში კი – რუსულისაგან.

ბუნებრივად დაისმის კითხვა: – მაშ რამ აიძულა ქართული ენის მეცნიერული შესწავლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი აკაკი შანიძე, რომ დიამეტრალურად შეეცვალა საკვებით მართებული პოზიცია, რაც ჯერ კიდევ XX საუკუნის 20-30-იან წლებში ასე არგუმენტურად ჩამოაყალიბა: განსხვავებით ინდოევროპული ენებისაგან, ქართულში წინადადების მთავარი წევრებია: შემასმენელი, ქვემდებარე, პირდაპირი დამატება და ირიბი დამატება; დანარჩენი მეორეხარისხოვანი წევრებია (შანიძე, 1920; 1939).

ამასთანავე არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ჩვენს წინაშეა „აკაკი შანიძე – ქართული ენის მეცნიერული გრამატიკის შემქმნელი, ახალი გრამატიკული კატეგორიების დამდგენი, ჩვენი მდიდარი მეტყველების აღნაგობაში ღრმად ჩახედული და მისი ბუნებისა და თვისების გამომრკვევი“ (ძიდიგური, 1967, გვ. 75).

აი, ასეთი უტეხი მეცნიერი აიძულეს, რამდენადმე დათმობაზე წასულიყო და გარკვეული კორექტივები შეეტანა საშუალო სკოლის „სინტაქსის“ სახელმძღვანელოში. როგორც ჩანს, საბჭოური იდეოლოგიის მესაჭეებმა „აღმოაჩინეს“, რომ რუსული ინდოევროპული ენაა და აკაკი შანიძეს თითქმის დანაშაულად ჩაუთვალეს ქართული წინადადების უაღრესად საინტერესო სტრუქტურის წარმოჩენა, რომლის ფონზე, მათი აზრით, დაკნინებულად გამოიყურებოდა რუსული ენა და რუსული წინადადება, რომლის მთავარ წევრებად მხოლოდ შემასმენელი და ქვემდებარე მოიაზრება.

მით უფრო მძაფრი იყო ეს იდეოლოგიური შეტევა, რამდენადაც საქმე ეხებოდა სასკოლო სახელმძღვანელოებს. საბჭოური იდეოლოგიის მძლავრი პროპაგანდისტული მანქანა მთელი ძალით ამუშავდა, რათა გრამატიკის სასწავლო წიგნებიდან ჩაენერგათ მოსწავლეებში რუსული ენის ყოვლისმომცველობის მითი და საბჭოთა ახალგაზრდობა აღეზარდათ რუსული ენის საყოველთაო უპირატესობის შეგნებით.

შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ საბჭოური იდეოლოგიის წნეხით გამოწვეულმა ამ კორექტივებამ ოდნავი ჩრდილიც კი ვერ მიაყენა აკაკი შანიძეს, ვინაიდან მას პოზიცია, თვალსაზრისი და მრწამსი არასოდეს არ შეუცვლია; „მისი მოძღვრებისა და კვლევის შედეგების უდიდესი ნაწილი ქართველოლოგიის ნებისმიერ უბანში იმდენად ფაქტობრივად მკვეთრი და პოზიტიურია, რომ ის დარჩება არა თუ ქართული მეცნიერების ისტორიის შეუვალ კუთვნილებად, არამედ სამომავლო კვლევითი მუშაობის მძლავრ მაიმპულსებელ ძალად“ (დანელია, სარჯველაძე, 1987, გვ. 3). ამ მოძღვრების ლოგიკური განვითარების დადასტურებაა ის ფაქტი, რომ 60-იანი წლებიდან ლეო კვაჭაძის თანაავტორობით შედგენილ აკაკი შანიძის „სინტაქსის“ ყველა სახელმძღვანელოში დიამეტრულად შეიცვალა ქართულისათვის შეუსაბამო მიდგომა და წინადადების წევრთა დაჯგუფებას საფუძვლად დაედო აკაკი შანიძისა და არნოლდ ჩიქობავას 20-იანი წლების ფუნდამენტური გამოკვლევები და ამ სახელმძღვანელოებში მართებულად ჩაიწერა: „შემასმენელი, ქვემდებარე და დამატება-ობიექტი (პირდაპირი და ირიბი) მთავარი წევრებია, ხოლო უბრალო დამატება, განსაზღვრება და გარემოება არამთავარი, ანუ მეორეხარისხოვანი წევრებია“ (შანიძე, კვაჭაძე, 1965, გვ. 14).

სწორედ აკაკი შანიძისა და არნოლდ ჩიქობავას მოძღვრებაზე დაყრდნობით შექმნა ლეო კვაჭაძემ უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის „თანამედროვე ქართული

ენის სინტაქსის” სახელმძღვანელო, რომელიც 60-იანი წლებიდან 2010 წლამდე ხუთჯერ გამოიცა; ამ სახელმძღვანელოს ყველა გამოცემაში უცვლელად არის გატარებული თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც ქართულში, განსხვავებით ინდოევროპული ენებისაგან, წინადადების მთავარი წევრებია შემასმენელი, ქვემდებარე და პირმიმართი დამატება(პირდაპირი და ირიბი), ხოლო დანარჩენი – არამთავარი ანუ მეორეხარისხოვანი. ამასთანავე საყურადღებოა მთავარ წევრთა ლეო კვაჭაძისეული განაწილება: „შემასმენელი ძირითადი წევრია, რომელსაც უკავშირდება ფორმის საშუალებით ყველა დანარჩენი მთავარი წევრი. მეორე ადგილს ქვემდებარე იჭერს, ხოლო დამატება(პირდაპირი და ირიბი) მესამე რიგში ექცევა”(კვაჭაძე,2010,გვ.69).

მთავარ წევრთა ამგვარი განაწილებით ლეო კვაჭაძე იმაზე მიგვანიშნებს, რომ თვითონ მთავარი წევრებიც არათანაბარ სინტაქსურ ძალას გამოავლენენ; ამიტომაცაა, რომ ლ.კვაჭაძე შემასმენელს განმარტავს როგორც ძირითად წევრს, ქვემდებარეს –როგორც მთავარ წევრს, ხოლო პირდაპირ და ირიბ დამატებას მიიჩნევს ზმნა-შემასმენლის ობიექტური პირის ფარდ სახელებად.

იმის გათვალისწინებით, რომ „ქართული წინადადების სინტაქსური მექანიზმი ხასიათდება რიგი თავისებურებით, რაც არსებითად განასხვავებს მას ევროპის ძველ და ახალ ენათა სინტაქსური მექანიზმისაგან”(ჩიქობავა,1941;1968, გვ.269), ხოლო ამ სინტაქსური მექანიზმის მაორგანიზებელი ცენტრი არის ზმნა-შემასმენელი, რომელიც ფაქტობრივად ქმნის წინადადების სტრუქტურასა და მექანიზმს, განაპირობებს მის შედგენილობასა და კონსტრუქციას(ჭიკაძე,2005, გვ.123), დამატება–ობიექტები კი სინტაქსური ძალით ქვემდებარეს ეტოლება, მისაღებად მიგვაჩნია წინადადების წევრთა განაწილების ასეთი სქემა:

I.ძირითადი წევრი: შემასმენელი;

II.მთავარი წევრები: ქვემდებარე, პირდაპირი დამატება, ირიბი დამატება;

III.არამთავარი წევრები: უბრალო დამატება, განსაზღვრება, გარემოება.

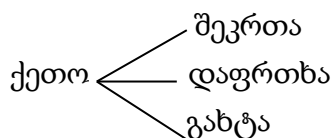
მთავარ და არამთავარ წევრებად დაყოფას ეფუძნება აგრეთვე წინადადების შედგენილობის განსაზღვრა სისრულე–უსრულობისა და გავრცობა–გაუცვლობის მიხედვით. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ამ საკითხის განხილვა არაერთგვაროვანია; გაუმართლებლად მიგვაჩნია განმარტება, რომლის მიხედვითაც „სრულია წინადადება, რომელშიც გამოტოვებულად არ იგულისხმება რომელიმე აუცილებელი წევრი”. . . „უსრულია წინადადება, თუ მასში გამოტოვებულია ერთი ან რამდენიმე წევრი (მთავარი თუ არამთავარი)”(კვაჭაძე,2010,გვ.238). აღნიშნულ განმარტებაში გამოკვეთილი არ არის

სისრულე–უსრულობის გამიჯვნის კრიტერიუმი. მისაღებად მიგვაჩნია დეფინაცია, რომელიც ემყარება მთავარ წევრთა გამოვლინებას: „წინადადება სრულია იმ შემთხვევაში, როდესაც რეალურად წარმოდგენილია შესიტყვებით გათვალისწინებული მთავარი წევრები (შემასმენელი, ქვემდებარე, პირდაპირი დამატება, ირიბი დამატება)“... „უსრულია წინადადება, როცა გამოტოვებულია ერთ-ერთი მთავარი წევრი: შემასმენელი, ქვემდებარე, პირდაპირი დამატება ან ირიბი დამატება“ (კიზირია, 1982, გვ. 69-70).

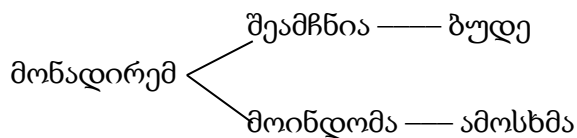
ასე რომ, მარტივი წინადადების სისრულე–უსრულობა განისაზღვრება მთავარი წევრების მიხედვით, ხოლო გავრცობა–გაუვრცობლობა – არამთავარი ანუ მეორეხარისხოვანი წევრებით.

ქართული ზმნა–შემასმენლის მორფოლოგიურ–სინტაქსური ძალმოსილების გათვალისწინებით საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ახლებურად დაისმის ერთგვარშემასმენლიანი და რთული თანწყობილი წინადადებების სტრუქტურულ ურთიერთმიმართებათა საკითხი; გამოკვლეულია, რომ ორივე სახის წინადადებაში შემასმენლები სინტაქსურად უკავშირდება არა მხოლოდ ქვემდებარეს, როგორც ეს ინდოევროპულ ენებშია, არამედ პირდაპირ და ირიბ დამატებასაც, რის გამოც მათ აქვთ საერთო სინტაქსური კონსტრუქცია – პარატაქსული კონსტრუქცია (ჭიკაძე, 1995). ასეთი კონსტრუქციის წინადადებაში შემასმენელთათვის საერთო მისამართი წევრი შეიძლება იყოს: ოდენ ქვემდებარე, ოდენ ირიბი დამატება, ოდენ პირდაპირი დამატება; ანდა ერთდროულად: ქვემდებარე და ირიბი დამატება; ქვემდებარე და პირდაპირი დამატება; ქვემდებარე, ირიბი დამატება და პირდაპირი დამატება.

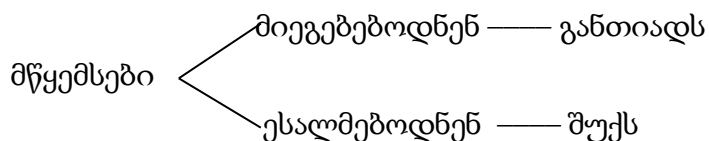
ოდენ ქვემდებარე: ქეთო შეკრთა, დაფრთხა და შველივით განზე გახტა.

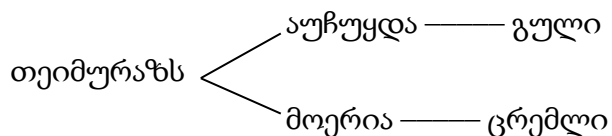
ერთმა მონადირემ მაღალ კლდეში არწივის ბუდე შეამჩნია და იქიდან ბარტყების ამოსხმა მოინდომა.

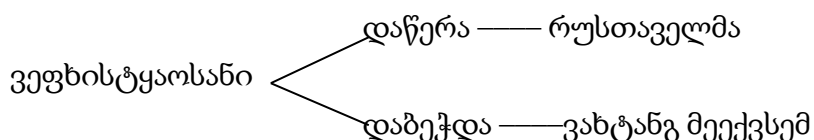
მწყემსები ან განთიადს მიეგებებოდნენ სიმღერით და ან ჩამავალი მზის შუქს ესალმებოდნენ.

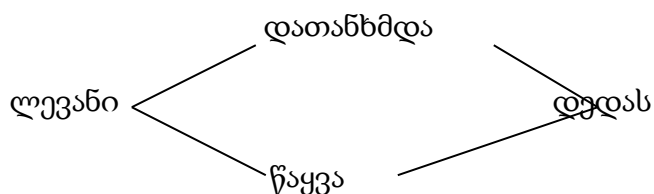
ოდენ ირიბი დამატება: თეიმურაზს გული უჩუყდა და ცრემლი მოერია.

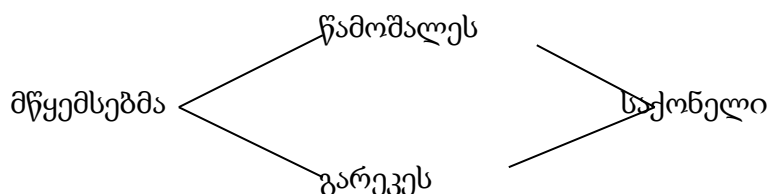
ოდენ პირდაპირი დამატება: „ვეფხისტყაოსანი“ დაწერა რუსთაველმა XII საუკუნეში და პირველად დაბეჭდა ვახტანგ მეექვსემ 1712 წელს.

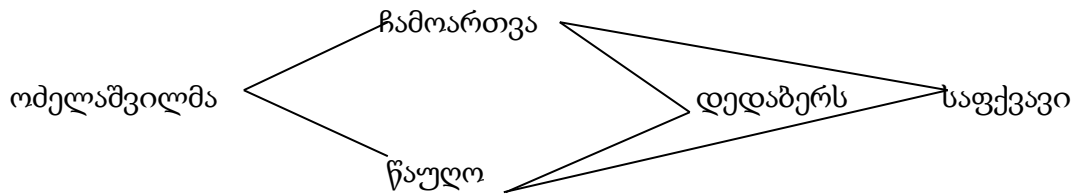
ერთდროულად ქვემდებარე და ირიბი დამატება: ლევანი დათანხმდა და დედას მამასთან წაყვა.

ერთდროულად ქვემდებარე და პირდაპირი დამატება: მწყემსებმა საქონელი წამოშალეს და სამოვარზე გარეკეს.

ერთდროულად ქვემდებარე, ირიბი დამატება და პირდაპირი დამატება: ოძელაშვილმა დედაბერს საფქვაკი ჩამოართვა და წისქვილში წაიღო.

ქართული წინადადების სინტაქსური მექანიზმის გათვალისწინებით მართებულად მიგვაჩნია წინადადების აგებულების შემდეგნაირი კლასიფიკაცია:

მონოპრედიკატული;

პოლიპრედიკატული: ა/. პარატაქსული; ბ/. ჰიპოტაქსური.

აღნიშნული თვალსაზრისი გაიზიარა ლეო კვაჭაძემ 1996 წლის „თანამედრვე ქართული ენის სინტაქსის“ მეოთხე გამოცემაში, რაც სიტყვა-სიტყვითაა გამეორებული მე-5 გამოცემაშიც 2010 წელს: ჩატარებული კვლევა-ძიების შედეგები მნიშვნელოვანია. ამ მხრივ საყურადღებოა ან. კიზირიას, რ. ჭიკაძის, გ. ბურჭულაძის, ლ. ენუქიძისა და ვ. იმნაიშვილის გამოკვლევები. არაერთი საკითხი კვლავ მოითხოვს ჩაღრმავებულ კვლევასა და დაზუსტებას. აქ აღძრულ საკითხთან დაკავშირებით ფასეულია რ. ჭიკაძისა და გ. ბურჭულაძის გამოკვლევებში გატარებული თვალსაზრისი. ერთგვარშემასმენლიან შერწყმულ წინადადებაში, როგორც ცნობილია, ჩვეულებრივ ისეთი შემთხვევები იყო მიჩნეული, როცა ქვემდებარეს ახლავს რამდენიმე შემასმენელი. დასახელებულ მკვლევართა აზრით, ერთგვარ შემასმენელთა მიმართება უნდა განიხილებოდეს არა მარტო ქვემდებარესთან, არამედ პირდაპირ და ირიბ დამატებასთან დაკავშირებითაც... ეს სათანადოდ არის გათვალისწინებული წინამდებარე შრომაშიც“ (კვაჭაძე, 1996, გვ. 376; 2010, გვ. 365).

საერთოდ, ქართული წინადადების შედგენილობის საკითხი ნამდვილ მეცნიერულ ნიადაგზე დადგა XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან, როდესაც გამოვიდა აკაკი შანიძის ნაშრომი – „სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა და ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ქართულ ზმნებში (ტფილისი, 1920). იმავდროულად სტრუქტურულ მიმართულებას ქართული ენათმეცნიერული აზრის ისტორიაში საფუძველი ჩაუყარა არნოლდ ჩიქობავას შრომებმა: „მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში“, I. ქვემდებარე-დამატების საკითხი ქართულში, ტფილისი, 1928; `რა თავისებურებები ახასიათებს ქართული ენის აგებულებას?` IV. ჟურნალი „კულტურული აღმშენებლობა“, N5, 1930; „მარტივი წინადადების ევოლუციის ძირითადი ტენდენციები ქართულში“, (საქ. სსრ. მეც. აკადემიის მოამბე, 1941, ტ. II).

XX საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში კვლავ გაგრძელდა ქართული წინადადების სტრუქტურისა და მექანიზმის მეცნიერული შესწავლა; „ამ მხრივ საყურადღებოა ან. კიზირიას, რ. ჭიკაძის, გ. ბურჭულაძის, ლ. ენუქიძისა და ვ. იმნაიშვილის გამოკვლევები“ (კვაჭაძე, 1996, გვ. 376; 2010, გვ. 365).

აღნიშნული გამოკვლევებით ერთხელ კიდევ დადასტურდა, რომ „ქართული წინადადების სინტაქსური მექანიზმი ხასიათდება რიგი თავისებურებით, რაც არსებითად განასხვავებს მას ევროპის ძველ და ახალ ენათა წინადადების სინტაქსური მექანიზმისაგან“ (ჩიქოზავა, 1941; 1968, გვ. 269).

ლიტერატურა:

- დავითიანი, 1973** – აკაკი დავითიანი, ქართული ენის სინტაქსი, თბილისი, 1973.
- დანელია, სარჯველაძე, 1987** – კორნელი დანელია, ზურაბ სარჯველაძე, „აკაკი შანიძე“, (ცხოვრება და მოღვაწეობა) თბილისი, 1987.
- კვაჭაძე, 1954** – ლეო კვაჭაძე, წინადადების წევრები ქართულში, თბილისი, 1954.
- კვაჭაძე, 1958** – ლეო კვაჭაძე, ქართული ენის სინტაქსი, თბილისი, 1954.
- კვაჭაძე, 1966; 1977; 1988; 1996; 2010** – ლეო კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, I... V გამოცემა თბილისი, 1966... 2010.
- კიზირია, 1963** – ანტონ კიზირია, მარტივი წინადადების შედგენილობა ძველ ქართულში, თბილისი 1963.
- კიზირია, 1882** – ანტონ კიზირია, მარტივი წინადადების შედგენილობა ქართველურ ენებში, თბილისი 1982.
- შანიძე, 1920; 1957** – სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა და ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ქართულ ზმნებში, 1920; გადმოთქმულია კრებულში: ქართული ენის სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები, თბილისი 1957.
- შანიძე, 1939** – აკაკი შანიძე, ქართული ენის გრამატიკა, სახელმძღვანელო არასრული საშუალო სკოლის V, VI, VII კლასებისათვის, თბილისი, 1939.
- შანიძე, 1949** – აკაკი შანიძე, ქართული ენის გრამატიკა, ნაწილი II, სინტაქსი, სახელმძღვანელო VII-VIII კლასებისათვის, თბილისი, 1949.
- შანიძე, კვაჭაძე, 1965** – აკაკი შანიძე, ლეო კვაჭაძე, ქართული ენის გრამატიკა, სახელმძღვანელო VII-VIII კლასებისათვის, ნაწილი II, სინტაქსი, თბილისი, 1965.
- ჩიქოზავა, 1920; 1968** – მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში, I გამოცემა, 1920; მეორე გამოცემა, 1968.
- ჩიქოზავა, 1941; 1968** – მარტივი წინადადების ეოლუციის ძირითადი ტენდენციები ქართულში, საქ. სსრ. მეც. აკად. მოამბე, ტ. II, #2, 1941; გადმოთქმულია შრომაში: მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში, მეორე გამოცემა თბილისი, 1968.
- ბიძიგური, 1967** – შოთა ბიძიგური, „აკაკი შანიძე“, თბილისი, 1967.
- ჭიკაძე, 1995** – როინ ჭიკაძე, წინადადების პარატაქსული კონსტრუქცია ქართულში, თბილისი, 1995.
- ჭიკაძე, 2005** – პრედიკაცია და წინადადების აგებულება ახალ ქართულში, ენათმეცნიერების საკითხები, I–II, 2005.

Roin Tchikadze

The Aspects of the Composition of Georgian Sentence in Relation with Indo-European Languages

Abstract

Till the 20s of the XX century the composition of Georgian sentence was analysed from the principles of grammar of Indo-European languages according to which only the subject and the predicate were considered to be the main

parts of the sentence. Later this traditional approach was changed and the Georgian sentence structure was analysed according to the real scientific principles. The works of Akaki Shanidze and Arnold Tchikobava made a serious contribution to this analysis. According to them the direct and indirect objects are equal to the subject functioning as the principal parts in the sentence from the syntactic view point.

Consequently the issue regarding the parataxical constructive structure was re-viewed according to which the syntactic aspects of the predicate was analysed not only in the relation with the subject (as it happens in Indo-European languages) but with the direct and indirect object. Such kind of approach has made important corrections in the traditional sense of the sentence structure.

The deep research of the composition and structure of the Georgian sentence has revealed the following: “the syntactic mechanism of the Georgian sentence is characterized with certain peculiarities making the distinct difference from the sentence mechanisms of old and modern European languages”. (Arn. Tchikobava).

როინ ჭიკაძე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

მარი ბროსე _ ფრანკოფონიის დესპანი

საქართველოში

„საქართველოს მეთოდური მეცნიერული შესწავლის მეთაურად უცილობლად უნდა ფრანგი მარი ბროსე იქმნეს ცნობილი“ (ი.ჯავახიშვილი).

კულტურათმორისი სამეცნიერო მემკვიდრეობის შესწავლასა და პოპულარიზაციას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება თანამედროვე გლობალიზაციის საუკუნეში.

ქართველი ხალხის უაღრესად მდიდარი კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობით არაერთი უცხოელი მეცნიერი დაინტერესებულა, რომელთაგან გამორჩეულია ფრანგი ორიენტალისტი მარი ფელისიტე-ქსავიე ბროსე, რომელიც მოღვაწეობდა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში. ბროსეს მეცნიერ-ქართველოლოგად ჩამოყალიბების პროცესი მისივე ბიოგრაფიის თანმდევი და განუყოფელი ნაწილია.

მარი ბროსე დაიბადა 1802 წელს, პარიზში, საკმაოდ ხელმოკლე ვაჭრის ოჯახში მესამე ვაჟიშვილად. ცხრა თვისას გარდაეცვალა მამა. უმწეოდ დარჩენილი ოჯახი ორლენში გადასახლდა და დაქვრივებულმა დედამ შვილები ამავე ქალაქის სასულიერო სემინარიაში მიაბარა. ამ სემინარიაში დაეუფლა ბროსე ძველ კლასიკურ ენებს – ბერძნულსა და ლათინურს; სწავლას მოწყურებულმა ჭაბუკმა სემინარიის დამთავრებისთანავე სწავლა განაგრძო პარიზის სემინარიაში, შემდეგ კი იმ პერიოდის ბრწყინვალე უმაღლეს სასწავლებელში – „საფრანგეთის კოლეჯში“, სადაც მან გამომჟღავნა პოლიგლოტის უნიკალური ნიჭი და ცნობილი მეცნიერების მეოხებით წარმატებით დაეუფლა ძველ ბერძნულს, ჩინურს, არაბულს; აქვე გაეცნო ქართულ და

რუსულ ენებს და დამოუკიდებლად შეუდგა ქართული ენის შესწავლას, რისთვისაც იყენებდა ბიბლიას.

მარი ბროსემ მოიძია ევროპაში არსებული ცნობები საქართველოს ისტორიის, ქართული ენისა და ლიტერატურის შესახებ, გაეცნო პარიზის ბიბლიოთეკაში დაცულ ქართულ ხელნაწერებს; „მ.ბროსე ახალგაზრდობიდანვე მოიხიბლა ქართველი ხალხის შესანიშნავი ისტორიული წარსულით, მდიდარი ლიტერატურით“ (ხანთაძე, 1966, გვ. 3), რის შედეგადაც გამოიკვეთა და განისაზღვრა მისი სამეცნიერო ინტერესების სფერო: მან სავსებით შეწყვიტა მუშაობა სინოლოგიაში და დაიწყო თავაუღებელი შრომა ქართველოლოგიაში. „ბროსეს მეცნიერული მოღვაწეობის მთელი გზა იმის ნათელი დადასტურებაა, რომ მას საგანგებოდ მოპირკეთებული ბილიკებით სიარული არ უყვარდა. იტაცებდა გაუკაფავი, ნარეკლიანი გზები. ჩინური ენისა და ლიტერატურის შესწავლის მძიმე გზიდან ბროსე ქართული ენისა და ლიტერატურის შესწავლის მეტად მძიმე გზას დაადგა“ (დოდაშვილი, 1962, გვ. 9), რისთვისაც სიცოცხლის ბოლომდე არ უღალატია.

1837 წლიდან ბროსე პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსია; მისი თაოსნობით პეტერბურგის უნივერსიტეტში დაარსდა ქართველოგიისა და არმენოლოგიის კათედრები.

1847 წელს მარი ბროსემ აისრულა დიდი ხნის ნატვრა და ჩამოვიდა საქართველოში, ცხოვრობდა თბილისში, ორ კვირას დაჰყო თელავში, მოიარა კახეთი, ეწვია იყალთოს, ალვერდს, ქისტაურს, მატანს. საქართველოში მოგზაურობა ფრიად ნაყოფიერი აღმოჩნდა; ერთი წლის განმავლობაში ბროსემ შეაგროვა დიდძალი ეპიგრაფიკული, ნუმიზმატიკური, ფოკლორული და ეთნოგრაფიული მასალა, რომელიც მეცნიერულად დაამუშავა და სამ წიგნად გამოსცა პეტერბურგში.

საოცრად ფართო იყო მარი ბროსეს სამეცნიერო ინტერესების სფერო, რომელიც მოიცავდა ქართულ კულტურას, საქართველოს ისტორიას, ენათმეცნიერებას, ლიტერატურას, ეპიგრაფიკას, არქეოლოგიას, გეოგრაფიას, წყაროთმცოდნეობას, ნუმიზმატიკას, ჰერალდიკას, ტექსტოლოგიას . . . ეწეოდა უაღრესად შრომატევად მთარგმნელობით საქმიანობას. მან ფრანგულად თარგმნა ქართული ლიტერატურისა და ისტორიის უმნიშვნელოვანესი ძეგლები: „ქართლის ცხოვრება“, ვახუშტი ბატონიშვილის „გეოგრაფია“; შეადგინა საქართველოს ისტორია, რომელიც ემყარება როგორც ქართულ, ისე უცხოურ წყაროებს. დიდია ბროსეს დამსახურება ქართული ენის ევროპელთათვის გაცნობაში, რისთვისაც მან შეადგინა ქართული ენის თვითმასწავლებელი. ამასთანავე მარი ბროსე სიღრმისეულად იკვლევდა ქართული ენის სტრუქტურას და მეცნიერულად ასაბუთებდა ენის ფუნქციას ერიც ცხოვრებაში, რითაც იგი ფაქტობრივად გვევლინება სოციოლოგიური ლინგვისტიკის თვალსაზრისის გამტარებლად ენობრივი საკითხების კვლევისას. ამასთანავე, ბროსეს ფრიად გაბედული თვალსაზრისი ჰქონდა ენათა ნათესაობის თაობაზე; იგი „მეცნიერულ დონეზე უდარებდა ქართულს ინდოევროპულ ენათა და ინდურ – ირანულ ენებს, ვინაიდან მათ მონათესავე ენად მიაჩნდა ქართული ენა“ (იოსავა, 1999, გვ. 3).

მარი ბროსემ ევროპელთაგან პირველმა შეძლო შეედწია ქართული ცნობიერების სამყაროში. „მარი ბროსემდე ევროპელთაგან ქართველოლოგიის საკითხებზე მსჯელობა უაღრესად ზერელე და არაკომპეტენტური იყო“ (ჯავახიშვილი, 1992, გვ. 5); ამის მიზეზი კი ის გახლდათ, რომ იმ პერიოდში ბროსეს გარდა ევროპელ მეცნიერთაგან არც ერთი არ ფლობდა ქართულ ენას და მიუხედავად მათი ცხოველი ინტერესისა საქართველოს კულტურულ– ისტორიული მემკვიდრეობისადმი, მათ არ შეეძლოთ ქართული ორიგინალური წყაროების მოძიება, დამუშავება და სათანადო ანალიზი. მარი ბროსემ ითავა და ევროპელ მეცნიერთაგან პირველმა შეძლო ევროპული მეცნიერებისათვის გაეცნო საქართველოს კულტურულ– ისტორიული მემკვიდრეობა. „მარი ბროსემ ფასდაუდებელი ამაგი დასდო ქართველოლოგიის, როგორც სამეცნიერო დარგის, ჩამოყალიბებასა და განვითარებას. ამასთანავე ქართველოლოგიაში მას წინამორბედი არ ჰყოლია. ბროსეს შრომებამდე ევროპამ თითქმის არაფერი იცოდა საქართველოს კულტურულ– ისტორიული და საგანმანათლებლო მემკვიდრეობის შესახებ“ (ჭიკაძე, 2008, გვ. 31).

ქართული საისტორიო მეცნიერების მამამთავარმა ივანე ჯავახიშვილმა უაღრესად ზუსტი და ყოვლისმომცველი შეფასება მისცა მარი ბროსეს მრავალმხრივ სამეცნიერო მოღვაწეობას; მისი აზრით, მარი ბროსე იყო ევროპელ მეცნიერთაგან ერთ-ერთი პირველთაგანი, „რომელმაც ჯერ კიდევ საფრანგეთში ყოფნის დროს ქართულის შეთვისება მოახერხა და ქართული ენის გრამატიკისა და საისტორიო ნაშრომის დაწერაცა და გამოქვეყნებაც შესძლო. რუს. სამეც. აკადემიისაგან 1836წ. აკადემიკოსად არჩეულმა ბროსემ 1837წ–ითაგან თავის მოღვაწეობა პეტერბურგში განაგრძო. აქ მან თავის გარშემო ადგილობრივი ქართველებიც შემოიკრიბა და მეტად ინტენსიური სამეცნიერო მუშაობაც გააჩაღა. მისი მოღვაწეობა მრავალმხრივი იყო: შესაძლებელია გადაუჭარბებელივ ითქვას, რომ ქართული კულტურის ისტორიის თითქმის არც ერთი სფერო არ დარჩენილა, რომლითაც ის ცოტად-თუ-ბევრად დაინტერესებული არ ყოფილიყო, მაგრამ მისი მოღვაწეობის მთავარ საზრუნავს მაინც ქართ. საისტორიო და სალიტერატურო წერილობითი ძეგლებისა და ნივთიერი კულტურის შესახები ცნობების შეგროვება–გამოქვეყნება შეადგენდა. ამ მხრივ მისი დამსახურება უდიდესია იმიტომაც, რომ, ამ ძეგლების ქართ. დედნებისა და მათი ფრანგული თარგმანების გამოქვეყნებისა და შესწავლის წყალობით, ერთსა-და-იმავე დროს დას. ევროპის მეცნიერებს სრული საშუალება მიეცათ ქართული წყაროები გამოეყენებინათ, ქართველებს – კი თავისი ქვეყნის წარსულის ევროპული სამეცნიერო მეთოდებით შესწავლის საუკეთესო მისაბადი მაგალითი ენახათ. 1847-8წ. საქართველოსა და კავკასიაში მოგზაურობამ ბროსეს, უხვი ეპიგრაფიკული და არქეოლოგიური მასალის შეგროვების გარდა, ადგილობრივ ქართველ მოღვაწეთა შორის არა ერთი გულმოდგინე შეგნებული თანამშრომელიც შესძინა, რომელთაც მისი მოღვაწეობის დიადი მიზნების განხორციელებას ხელი შეუწყო.“ (ჯავახიშვილი, 1992, გვ. 6).

ამის შემდეგაც არ მოჰკლებია ბროსეს შემფასებელნი და დამფასებელნი, რომელთაგან უმთავრესად ქართველმა მეცნიერებმა მიაგეს სათანადო პატივი ფრანგ ქართველოლოგს.

2002 წელს საქართველოში ფართოდ აღინიშნა მარი ბროსეს დაბადების 200 წლისთავი. ამ საიუბილეო თარიღისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენციები და სიმპოზიუმები ჩატარდა როგორც საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტებში, ისე უნივერსიტეტებში. გამოქვეყნდა მრავალი წერილი, სტატია და მონოგრაფია, რომლებშიც გადმოცემულია ბროსეს ცხოვრება–მოღვაწეობა, გაანალიზებულია მისი დამსახურება ქართული კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის შესწავლა-გამომზეურებასა და ამ მემკვიდრეობის გატანაში ევროპის სამეცნიერო სივრცეში. ამხრივ საყურადღებოა მარი ბროსეს ერთ-ერთი შთამომავლის, პროფ. ედიშერ ხოშტარია–ბროსეს სტატია „აკადემიკოს მარი ბროსეს საარქივო მემკვიდრეობა“. ბატონი ედიშერი ასე ახასიათებს ბროსეს როგორც პიროვნებასა და მეცნიერს: „მარი ბროსეს პიროვნების დასახასიათებლად ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ იგი არ იყო მედიდურად განწყობილი, მიუწვდომელი მეცნიერი, თუმცა თავისი ცოდნით, კვლევის სიღრმითა თუ დიაპაზონით თავის დროისათვის ცოტა თუ ვინმე შეედრებოდა მას კავკასიოლოგიაში, თუ საერთოდ, აღმოსავლეთმცოდნეობაში“ (ხოშტარია–ბროსე, 2002). ეს სიტყვები იმითაცაა მნიშვნელოვანი, რომ მარი ბროსე მიჩნეულია არა მხოლოდ ქართველოლოგად, არამედ ერთ-ერთ პირველ უცხოელ კავკასიოლოგად. სწორედ ამ საკითხს მიუძღვნა პროფ. კოტე ჭრელაშვილმა სპეციალური წერილი – „კავკასიოლოგიის სათავეებთან“, სადაც მეცნიერი ასაბუთებს, რომ მარი ბროსე იყო ერთ-ერთი პირველი კავკასიოლოგი: „... ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ გამომზეურებული და გაშუქებული მარი ბროსეს წვლილი მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის ისტორიაში. არადა, მან ერთი შეხედვით თითქოს მცირე, მაგრამ თავისი შედეგებით ფრიად მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა მთის კავკასიურ ენათა შესწავლის სათავეებთან . . . მისი მოღვაწეობის ამ მხარეს მხოლოდ გაკვრით აღნიშნავდნენ. არადა, ჩვემი აზრით, მარი ბროსე ამ დიდი საქმის ერთ-ერთი მესაძირკვეა“ (ჭრელაშვილი, 2002). ეს საძირკველი ბროსემ საქართველოში, კერძოდ კი კახეთში მოგზაურობისას მონიშნა. ეს ასე მომხდარა:

1847 წლის სექტემბრის მიწურულს მარი ბროსე თელავს ეწვია; იგი შეხვდა დავით ერისთავს, პოეტ რაფიელ ერისთავის მამას. დავითმა გულითადად მიიღო საქართველოზე შეყვარებული უცხოელი სტუმარი და საკადრისი მასპინძლობა გაუწია. კახეთში მოგზაურობისას რაფიელი გვერდიდან არ მოსცილებია ამ საპატიო სტუმარს; მან სოფელ ალვანში ბროსეს გააცნო ფრიად განათლებული მღვდელი იოზ ცისკარიშვილი. მარი ბროსე მოხიბლულა იოზის განსწავლულობით; გაოცებასაც ვერ ფარავდა: მის წინაშე იდგა უნიკალური ეთნიკური ტომის – თუშთა ტომისა და წოვა-თუშური ენის წარმომადგენელი. ბროსეს მაშინვე აუყვანია იოზი თავის თანამშრომლად. იოზ ცისკარიშვილს სიამოვნებით მიუღია ეს შეთავაზება და აქტიურად ჩართულა სამიუზო საქმიანობაში. ბროსეს დავალებით იოზმა შეადგინა წოვა-თუშურის გრამატიკა. მიუხედავად იმისა, რომ იოზ ცისკარიშვილს სპეციალური ენათმეცნიერული განათლება არა ჰქონდა, მან მაინც წარმატებით გაართვა თავი ამ საქმეს, რითაც მარი ბროსე ფრიად კმაყოფილი დარჩა. ეს შემოქმედებითი თანამშრომლობა სიცოცხლის ბოლომდე გაგრძელდა.

მარი ბროსესა და იოზ ცისკარიშვილის ერთობლივი მუშაობის შედეგები გამოიყენა ანტონ შიფნერმა „წოვა-თუშური ენის გრამატიკის“ შედგენისას, რითაც ამ მცირე

ეთნიკური ჯგუფის ენა – წოვა-თუმური – ხელმისაწვდომი გახდა ევროპული მეცნიერებისათვის.

2002 წლის 21 მაისს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიხსნა ქართველოლოგთა IV საერთაშორისო სიმპოზიუმი, რომელიც მიემდგვნა მარი ბროსეს დაბადების 200 წლისთავს. სიმპოზიუმზე ვრცელი მოხსენებით – „საქართველოს სახელგანთქმული მემკვიდრეობა“ – წარსდგა პროფ. გურამ შარაძე, რომელმაც საფუძვლიანად გააანალიზა მარი ბროსეს ცხოვრება_მოდერნიზაცია; მოხსენება გამოქვეყნდა გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ (#122,22 მაისი, 2002წ.). შარაძემ მარი ბროსეს, როგორც ერთ-ერთი პირველი ევროპელი ქართველოლოგის, დასახასიათებლად დაიმოწმა აკადემიკოსი ნიკო მარი, რომელიც მას უწოდებდა იმ დროისათვის „ერთადერთ ევროპელ ქართველოლოგს ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით . . . რომელიც მოგვევლინა ევროპულ მეცნიერებაში ქართველობის ისტორიული თვითშეგნების განმტკიცების როლში“. გურამ შარაძეს აქვე მოჰყავს აკადემიკოს ბარტოლდისეული შეფასება: „ბროსეს შრომებმა სათავე დაუდო ქართული ლიტერატურისა და ისტორიის შესწავლას არა მარტო რუსეთში, არამედ, ევროპაშიც“.

პროფ. გურამ შარაძე ხაზს უსვამს ბროსეს სამეცნიერო აღიარების მასშტაბებს: „მარი ბროსეს სამეცნიერო მოღვაწეობამ თანდათან დიდი აღიარება ჰპოვა: გარდა პეტერბურგის საიმპერატორო აკადემიისა, „იგი არჩეული იყო პარიზის, ორლეანის, კოპენჰაგენის, ბერლინის, ვენეციის, მოსკოვის, ნანსის, თბილისის სხვადასხვა მეცნიერული საზოგადოების წევრად“ (შარაძე, 2002). რაც მთავარია, ყველა ამ სამეცნიერო ცენტრში მარი ბროსე გახლდათ ქართველოლოგიის დაუცხრომელი პროპაგანდისტი.

თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტმაც გარკვეული წვლილი შეიტანა მარი ბროსეს დაბადების 200 წლისთავის ღირსეულად აღნიშვნის საქმეში; კერძოდ: დაარსდა „მარი ბროსეს საზოგადოება“ (თავმჯდომარე – პროფ. როინ ჭიკაძე), რომელიც მიზნად ისახავს მარი ბროსეს სამეცნიერო მემკვიდრეობის შესწავლასა და პოპულარიზაციას; მის შესახებ არსებული გამოკვლევების მოძიებასა და სათანადო წიგნადი ფონდის შექმნას; სამეცნიერო თემატური კრებულების გამოცემას; ფრანგული ენის შესწავლის გაძლიერებას. ამასთან ერთად ეს „საზოგადოება“ ხელს შეუწყობს საფრანგეთ-საქართველოს კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის შესწავლა_პოპულარიზაციას, სამეცნიერო და საგანმანათლებლო ურთიერთთანამშრომლობის დამყარებას საფრანგეთის შესაბამის სტრუქტურებთან. ამ მხრივ „მარი ბროსეს საზოგადოების“ საქმიანობის გარკვეული შედეგები სახეზეა: თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაფუძნდა მარი ბროსეს სახელობის ფრანკოფონიის ცენტრი; გამოიცა სპეციალური ბუკლეტი – „მარი ბროსე“; დაარსდა აღმანახი „კახიონი“, სადაც დაბეჭდილი მასალები ემდგვნება საფრანგეთ-საქართველოს კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის კვლევას. თვით სახელწოდება „კახიონი“ მიგვანიშნებს კახეთისა და იონის ურთიერთკავშირზე: კახეთი+იონი = „კახიონი“.

ამ მცირე მიმოხილვიდანაც ნათელი ხდება, რომ ქართულმა მეცნიერებამ სათანადოდ დააფასა ფრანგი ორიენტალისტის მარი ბროსეს ღვაწლი ქართველოლოგიის სფეროში.

ბროსეს სამეცნიერო მემკვიდრეობის ყველაზე დიდი დამფასებელი გახლდათ ქართული ისტორიული მეცნიერების მესვეური ივანე ჯავახიშვილი, რომლის მართებული აღიარებითაც „მეცნიერული ქართველთ-მცოდნეობის დარგში მარი ბროსეს დამსახურება განუზომელია. მისი სახელი, ვითარცა ევროპული მეცნიერების საქართველოში დამწერგველის, სამარადისოდ უკვდავი დარჩება”(ჯავახიშვილი,1992,გვ.6).

ამრიგად, მარი ბროსემ თავაუღებელი შრომით გაკვალა ქართველოლოგიური მეცნიერების გზა ევროპიდან საქართველოსაკენ და საქართველოდან ევროპისაკენ. ამიტომაც მარი ფელისიტე-ქსავიე ბროსე სავსებით სამართლიანადაა მიჩნეული ფრანკოფონიის დესპანად საქართველოში.

ლიტერატურა

დოდაშვილი, რ. 1962 – რუსუდან დოდაშვილი, მარი ბროსე – ქართული მწერლობის მკვლევარი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1962.

იოსავა, ნ. 1999 – მარი ბროსე და ქართული გრამატიკის საკითხები, ავტორეფერატი, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 1999.

შარაძე, გ. 2002 – გურამ შარაძე, საქართველოს სახელგანთქმული მემკვიდრეობა, გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, #122, 22 მაისი, 2002.

ჭიკაძე, რ. 2008 – როინ ჭიკაძე, მარი ბროსეს ქართველოლოგიური კვლევის ასპექტები ივანე ჯავახიშვილის სამეცნიერო მემკვიდრეობაში, აღმანახი „კახიონი“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2008.

ჭრელაშვილი, კ. 2002 – კოტე ჭრელაშვილი, კავკასიოლოგიის სათავეებთან, გაზეთი „ჩვენი მწერლობა“, 1-8 თებერვალი, 2002.

ხანთაძე, შ. 1966 – შოთა ხანთაძე, მარი ბროსე, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1966.

ხოშტარია_ბროსე, ე. 2002 – ედიშერ ხოშტარია_ბროსე, აკადემიკოს მარი ბროსეს საარქივო მემკვიდრეობა, გაზეთი „ლიტერატურული საქართველო“, 15-21 მარტი, 2002.

ჯავახიშვილი, ი. 1992 – ივანე ჯავახიშვილი, ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და წარმოშობა, თხზულებანი 12 ტომად, ტ.X, თბილისი, 1992.

Roin Tchikadze

Marie Brosset – Envoy of Francophone in Georgia

Abstract

The study of intercultural scientific heritage and its popularization carries great importance in the contemporary epoch of the globalization.

Numerous foreign scientists expressed their interest towards the cultural and historical heritage of the Georgian nation. Among them was Marie Felicite Brosset (1802-1880).

Marie Brosset made a great contribution to the development of Kartvelology (the Kartvelian studies). He was the first scientists who translated and introduced various Georgian historical and literal works to the European scientists. He wrote the Georgian Language Text-Book for Self-Study. The complete knowledge of the Georgian language assisted him greatly. Before Marrie Brosset's works, Europe knew almost nothing about the cultural, historical and educational heritage of Georgia.

With his assiduous work Marie Brosset paved the way of Kartvelology (the Kartvelian study) from Europe to Georgia and vice versa. That's why Marie Brosset is known as a founder of Kartvelology in Europe and an envoy of Francophone in Georgia.

როინ ჭიკაძე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ძალმოსილება შემოქმედებითი მემკვიდრეობისა

(საბა ორბელიანი და კონსტანტინე გამსახურდია)

“მე არ შემძლია გულგრილად ჩავუარო საბას წმინდა სახელს”

(კონსტანტინე გამსახურდია)

კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებით ნააზრევში ცხადად იკვეთება საბა ორბელიანისეული მემკვიდრეობა. პუბლიცისტურ თუ მხატვრულ ნაწარმოებებში გამსახურდიას მრავალგზის დაუდასტურებია, რომ ბიბლიურ მოძღვრებასთან ერთად მისი შემოქმედებითი ცხოვრების გზამკვლევი, მასაზრდოებელნი და წყაროსთავნი იყვნენ იაკობ ცურტაველი, გიორგი მერჩულე, გიორგი მთაწმინდელი, პეტრიწონელი, შოთა რუსთაველი, საბა ორბელიანი, დავით გურამიშვილი, აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე, ვაჟა ფშაველა. ამათგან გამორჩეულად ეთავისება **საბა ორბელიანი**, რომელსაც არაერთი ნარკვევი და ესეი მიუძღვნა. ყურადსაღებია, რომ კ. გამსახურდია მას საბას უწოდებს და არა სულხან-საბას; სულხანად მხოლოდ ერთხელ მოიხსენიებს და ისიც მაშინ, როდესაც ეხება ბერად შედგომამდე მის “ჟამსა სიყრმისასა”: “უბადლო თავდადება მამულისათვის გამოიჩინა თავისი ეპოქის ყველაზე მეტად მოწინავე ახალგაზრდა სულხან ორბელიანმა” (ტ.VI,გვ.138). სხვა ყველა შემთხვევაში მისთვის **საბა ორბელიანია**, რომლის შესამკობადაც არ იშურებს აღმატებულ ეპითეტებს: “ეპოქის უბრწყინვალესი კაცი,” “დიდი მამულიშვილი და სახელმწიფო კაცი”, “უნივერსალურად განათლებული კაცი”, “ბრწყინვალე დიდოსტატი სიტყვისა”, “ქეშმარიტად მამა სამშობლოსა”.

სწორედ ასეთი “პირადული გენიით ძალმოცემული” საბა ორბელიანი ეგულება თავის მოსარჩლედ და მესალბუნედ გამსახურდიას, მისი იგავით შთაგონებულს:

„ამ წუთში საბა ორბელიანის შესანიშნავი იგავთაგანი მაგონდება ერთი:

„ორნი კაცნი იყვნენ ქალაქსა ერთსა.

ერთი წამდაუწუმ სულ ტიროდა და ერთი სრულებით იცინოდა, რომე მოწყენილს ვერვინ ნახავდა.

ჰკითხეს მტირალს კაცსა:

ავზე და კარგზე, საცინელოზე და სატირალზე სულ რატომ სტირიო?

მან ეგრე თქვა:

რა ვქნა, ეს სოფელი მოკლეა, ყოველნი კაცნი ამ საწუთროს საქმეს შვრებიან. საუკუნო სასჯელი დავიწყებიათ და მით ვტირი, ყოველნი ჯოჯოხეთს იშენებენო.

მესამე მას მოცინარს კაცსა ჰკითხეს:

შენ რა გაცინებსო?

მან ესე თქვა:

ეს სოფელი მოკლეა, ყოველნი კაცნი ავსა შვრებიან, ყოველ კაცს ვუქადაგე, ვურჩიე, ვერა დავაჯერებინე და აწ სიცილს ძალა მივეც.”

ეს იგავი, რომელიც გამსახურდიას ჩართული აქვს საბა ორბელიანისადმი მიძღვნილ ბრწყინვალე ესეიში, მწერალს აგონებს ბრძენი მეიგავის რთული ცხოვრების გზას: „როგორი უადრესად ბიოგრაფიული, ლირიკული პარამბულაა ამ სტრიქონებში გამჟღავნებული? მრავალტანჯული მამულის გულიდან დაძრული ცრემლი გამოსჰვივის აქ, მსუბუქი ირონიის საბურველით შეფარული. და რაოდენ მძიმე და გრძელი გზა უნდა გაეარნა ამ იგავის ავტორს” (გამსახურდია, 1963, გვ. 137).

ამ იგავითა და სათანადო კომენტარით კონსტანტინე გამსახურდია ცხადად მიგვანიშნებს თავისი მოღვაწეობის ურთულეს გზა-სავალზე და საბა ორბელიანივით წუხს, რომ ზოგიერთ მედროვეს, ცრუსა და ავისმქმნელს, „რომელთაც საუკუნო სასჯელი დავიწყებიათ” და რომელთაც სიცოცხლე გაუმწარეს, ვერც ვერაფერი შეაგნებინა და ვერც ვერაფერი დააჯერებინა.

ასეთ მოშურნეთა და უსამართლოდ განმაქიქებელთა მოსაგერიებლად მოუხმობს ხოლმე გამსახურდია თავის „დიდ პაპას” – საბა ორბელიანს და მისი სიბრძნით ინუგეშებს თავს: „შური არს მწუხარება სხვისა კეთილსა ზედა” (გამსახურდია, 1963, გვ. 551)

გარკვეულწილად, ამ დიდი მეიგავის შემოქმედების ანარეკლად გვესახება გამსახურდიასეული იგავური თბრობანი, როდესაც იგი, მსგავსად ორბელიანისა, შეფარულ სათქმელს იგავებით გვიმჟღავნებს; ეს იგავებია: „მელა და აქლემი”, „ძალღი”, „ბუ და არწივი”, ჯავშნოსანი და გუდურა”, „ბაგრატ მეფე და მეწისქვილე”, „უნებლიე ქურდი”, „ჭადარი და კაკალი”, „გულუბრყვილო სპილო”.

არც ის უნდა იყოს შემთხვევითი, რომ საბა ორბელიანისა და კონსტანტინე გამსახურდიას იგავებში მრავალი საერთო პერსონაჟია: მელა, ტურა, აქლემი, ძალღი, მეფე, გლეხი, ქურდი, ბრმა... აგრეთვე, თვალხილული, მტირალი და მოცინარი; ზოგი ფრაზაც კი იდენტური აქვთ:

საბა ორბელიანი: „მწევრებმან ისე გახადეს, ძვალი და რბილი გაუერთეს” („მოდღარი მელი”).

კ. გამსახურდია: „აქლემმა წიხლი მიაყოლა და ნეკნის ძვლები ჩაუმტვრია ტრაბახას” („მელა და აქლემი”).

საბა ორბელიანი: „ერთი მელი დაცანცარებდა” („მოდღარი მელი”).

კ. გამსახურდია: „ერთი მშვიერი მელა ამოცუნცულდა სერზე“ („მელა და აქლემი“).

ეპიკური ჟანრის ნაწარმოებებშიც ხშირად მიმართავს გამსახურდია იგავურ თხრობას; „მთვარის მოტაცებაში“ ლუკაია ქართულად უყვება თარაშს მეგრულ იგავს თერთმეტი ბრმისა და ერთი კოჭლი თვალხილულის შესახებ:

„თორმეტი კაცი მდგარა თურმე ერთ მაღალ, ძლიერ მაღალ ხის ქვეშ. მათ შორის თერთმეტი ბრმა ყოფილაო. და ამ ერთმა თვალხილულმა შეამჩნია, ზეთავზე ცისფერი ფრინველი იჯდა, ტურფა რამ ნისკარტით მოსილი. სახილველად საამური იყო ფრინველი იგი, მაგრამ დანარჩენნი ვერ ხედავდნენ მშვენებას მისას.

თვალხილული აღუტაცნია შეპყრობის წადილს, მაგრამ ვაგლახად კოჭლი ყოფილა კაცი იგი დედის საშოდანვე...

და როცა კაცი კაცზე შეაყენა თვალხილულმან, მეთერთმეტეს ფეხზე შეადგა ფეხი..

წაიქცა მაშინ განგებისად კაცი იგი უკანასკნელი... და ხელშეუვლები გაფრინდა თურმე უცხო იგი ფრინველი“ (გამსახურდია, 1958, გვ. 214).

ცხადზე ცხადია, რომ ამ იგავის გამსახურდიასეული ტექსტი საბა ორბელიანის ენობრივ თარგმეა მორგებული; წინადადების კონსტრუქცია, სიტყვათა განლაგება თუ სინტაგმათა სტილიზებული არქაული ელფერი სწორედაც რომ საბა ორბელიანისეულია:

წაიქცა მაშინ განგებისად კაცი იგი უკანასკნელი; კაცი კაცზე შეაყენა თვალხილულმან;

თვალხილული აღუტაცნია იმა ფრინველის შეპყრობის წადილს; ხელშეუხები გაფრინდა თურმე უცხო იგი ფრინველი; სახილველად საამური იყო ფრინველი იგი... ტურფა რამ ნისკარტით მოსილი.

საბა ორბელიანთან მიახლების მაუწყებელია აგრეთვე კონსტანტინე გამსახურდიას ერთ-ერთი ბრწყინვალე ნოველა-იგავის სათაური „**სიბრძნე სიცრუისა**“. გამსახურდია ხომ უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა ნაწარმოების სათაურის შერჩევას. მისი თქმით, „სათაური იგივეა, რაც თვალი ადამიანისა, ან სარკმელი კაცთა სამყოფლოსი... უთუოდ სათაურია პირველი დვრიტა შემოქმედისა... სათაური ჰგავს მეომრის მიერ პირველ მოქნევას ხმლისას“... ყოველივე ეს მაფიქრებინაო საბა ორბელიანის იგავების წიგნის სათაურმა - „სიბრძნე სიცრუისა“: „მსოფლიო ნოველისტიკაში მე სულ რამდენიმე წიგნი მეგულება ისეთი, რომელთაც ეგზომ ბრწყინვალე სათაური ჰქონდესო“ (გამსახურდია, 1963, გვ. 146). „მე თვითონაც ქვეშეცნულად ვწერ და მეტწილად სათაურიდან გამოვდივარო“ (გამსახურდია, 1963, გვ. 517).

მიუხედავად სათაურისადმი ასეთი შემოქმედებითი მიდგომისა, გამსახურდიამ საბა ორბელიანის გავლენით შეურჩია თავის იგავ-ნოველას „ეგზომ ბრწყინვალე სათაური“ - „**სიბრძნე სიცრუისა**“, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს მის უდიდეს პატივისცემას ამ მართლაც იგავმიუწვდომელი მეიგავის მემკვიდრეობისადმი.

ნიშანდობლივია, რომ ეს მშვენიერი ეპიტეტი - „იგავმიუწვდომელი” – მწერლისეული სიტყვათქმნადობის ნაყოფია. სწორედ გამსახურდიას იგავ-ნოველა „სიბრძნე სიცრუისაში” გვხვდება პირველად ეს სიტყვა, როგორც საბა ორბელიანის სიტყვიერების ანარეკლი: „იგავმიუწვდომელი მშვენება წარმოუდგა თვალწინ მხატვარს” (გამსახურდია, 1992, გვ.240). ეს ნოველა 1929 წელსაა დაწერილი და ამის შემდგომ არც თუ იშვიათად იყენებს მწერალი თავის სიტყვიერებაში ამ კომპოზიციის პარალელურ ფორმებს: **იგავმიუწვდომელი/აგავმიუწვდენელი**, რომლებიც „მთვარის მოტაცებაშიც” პოვნირდება:

იგავმიუწვდომელის ხელოვნებით იყო ვინაიეტები შესრულებული, (გვ.445). შევცქერი ამ მთებს... ამ **იგავმიუწვდენელ** საოცრების კიდეგან მდგარი, (გვ.538). ახლა უფრო დაკვირვებით ვათვალიერებ ქორა მახვშს... **იგავმიუწვდენელი** დიდებულება გამოკრთოდა მის პატრიარქალურ წვერებსა და მედიდურ გარეგნობაში, (გვ.526). ქსნის ციხე მოგაგონდებოდათ შესანიშნავი, შეუდარებელი მუცო, **იგავმიუწვდენელი** თმოგვის ციხე, (გვ.296). დასახელებული ნიმუშები სავსებით მიესადაგება თვით გამსახურდიასეულ განმარტებას: **იგავმიუწვდენელი** – ზღაპრული, გასაოცარი, უბადლო და სხვა.

საერთოდაც, გამსახურდია ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისას” უწოდებს „იგავების წიგნს” და არა იგავ-არაკებისას (გამსახურდია, 1963, გვ.146). ამიტომაცაა, რომ ქართულ იგავ ლექსემაზე დაყრდნობით შექმნა საოცრად ტევადი სიტყვა **იგავმიუწვდომელი**. ამასთანავე, ცხადია, იცოდა საბასეული განმარტება: არაკი სომხურად იგავსა ჰქვიან.

აქვე დანანებით დავძენთ, რომ გამსახურდიასეული ეს მშვენიერი ლექსიკური ერთეული – **იგავმიუწვდომელი/იგავმიუწვდენელი** – შეტანილი არ არის დღემდე გამოცემულ ლექსიკონებში. სიტყვის უგზო-უკვლოდ მაძიებელთ კი, „რა შემოაკლდეთ ქართული”, გამსახურდია თავის „დიდ პაპასთან” აგზავნის: „საბა ორბელიანში მაინც ჩაიხედონ ამ დალოცვილებმაო” (გამსახურდია, 1963, გვ.585).

კონსტანტინე გამსახურდიამ შეიმუშავა და ჩამოაყალიბა მტკიცე ენობრივი პოზიცია, რომელიც საკუთარი თვალსაწიერის ჯარდაკში გაატარა და რომლისთვისაც, მიუხედავად სამართლიანი თუ უსამართლო შემოტევებისა, არასოდეს უღალატია; ამ საკითხში მტკიცე იყო და შეუვალი; თვითონაც აღიარებს: „აქაც დიდი შრომის გაწევა დამჭირვებია”-ო (გამსახურდია, 1963, გვ.522).

კონსტანტინე გამსახურდიას მხატვრული მეტყველებისათვის ნიშანდობლივია ხაზგასმული სტილიზაცია (ჯორბენაძე, 1987, 158), რითაც იგი მოგვაგონებს ვასილ ბარნოვის თხზულებათა ენის სტილს და ენათესავება საბა ორბელიანის იგავების სინტაქსს. როგორც ორბელიანთან, ისე გამსახურდიასთან ხშირია სპეციფიკური კონსტრუქციის წინადადებები, სადაც დარღვეულია ერთგვარ მთავარ წევრთა ჩვეული განლაგება. ასეთ შემთხვევაში ერთ-ერთი მთავარი წევრი – შემასმენელი, ან ქვემდებარე ან პირმიმართი დამატება – განთესილი ანუ განმხოლოებულია; ამასთანავე ასეთი განთესილი წევრი ინარჩუნებს მთავარი წევრის ფუნქციასაც და სინტაქსურ კავშირსაც ზმნა-შემასმენელთან. ასე რომ, ეს განთესილი წევრი მაინც არის წინადადების კონსტრუქციის ორგანული შემადგენელი; ასეთი კონსტრუქციის წინადადებები არქაული

ელფერის მატარებელია, თუმცა „მთვარის მოტაცების“ შინაარსობლივი და ენობრივი ქსოვილი სრულიადაც არ საჭიროებს თხრობის არქაულ სტილს.

გთავაზობთ სათანადო ნიმუშებს საბა ორბელიანის იგავებიდან და კონსტანტინე გამსახურდიას „მთვარის მოტაცებიდან“:

განმხოლოებულია შემასმენელი

ორბელიანი: იამა მეფესა ესრეთ სიტყვატკბილობა მისი და უხაროდა, (29). ეხვეწებოდა ყადი და ეფიცებოდა,(44).

გამსახურდია: კაც ზვამზაიამ ისევ გაავსო მათარა და გაუწოდა, (23). მოიხსნა კისრიდან დახეული ყაბალახი და გაუწოდა, (25). აიმღვრეოდა ვაჟკაცი და გახელდებოდა, (226)

განმხოლოებულია შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი

ორბელიანი: შენი ხორცი ვარ და ლეონის გაზრდილი, (71). შენ ხომ კაცი ხარ და მეფის წინ აღზრდილი, (163). მხედარი არა ხარ და მშვილდოსანი, (26). ეგ კაცი ის მელი არის და ბევრგან ნავალი, (27). ბოლოს სამსალა არის და საწყენი, (52). ბედნიერმცა არს მე შენი ესე და კურთხეული,(10).

გამსახურდია: ეს ხმა საშინელია და აუტანელი, (656). ამაზრზენია და საოცარი აზარი, (117). ეს ცხოვრება უარზაყანოდ თოვლივით მიძიმეა და მუხლის მომჭრელი, (607). ყვითელი კანი ალაგალაგ უზომოდ შემჭკნარია და უსიცოცხლო, (32). მოშვებული ფრჩხილები ბებერი მამლის დეზებივით ყვითელი იყო და გაკაჟებული, (17). ვაჟის მამა იყო და მთელს აფხაზეთში სახელგანთქმული მხედარი,(10). ეს ყოველივე მისთვის უცნაური იყო და გაუგებარი,(48). კაც კარგი მსმელი იყო და ფრიად დარბაისელი თამადა,(52). მასავით საუკეთესო იყო და უმშვენიერესი თავის ჯიშში,(124). თამარი საყვარელი იყო და ძვირფასი,(374). გველების შემლოცველი ყოფილა ზოსიმია და ქვეწარმავალთა გულის მესაიდუმლე,(263)

განმხოლოებულია ქვემდებარე

ორბელიანი: წვიმა არ არის და თოვლი, (14). ყვავილნი იყვნეს და ხენი თვალისანი, (9). ენება ხილვა ჩემი და შეგონება, (38). ათი კაცი სხვა მხარშეკრული იდვა და ნამარცვი აუარებელი,(110).

გამსახურდია: სპარსები უმღეროდნენ ბულბულებს და ქართველი პოეტები, (38). მდინარის ღამეული შუილი მოისმის შორიდან და ჭოტის მარტოხელა ძახილი, (110). წყლის ქშუილი მოისმოდა შორიდან და ბაყაყების ყიპყიპი, (261). ბაღში ღამეა და მთვარე,(113). რესტორანში ჭიქების წკრიალი ისმოდა და ხმადაბალი საუბარი, (269). ძაღლების რულმოსული ყეფა შემოდოდა ფანჯრებიდან და მარტოხელა ჭოტის ძახილი, (476). სანთელჩამოღვენთილი შანდლები ზედ იდგა და მწერებისაგან მთლად წაბილწული ვაზები, (400). დღე დამდგარა რისხვისა და ზარი საშინელი, (703). გარედან ღაღღას ჭყიპინი ისმოდა და ბაყაყების ხორალური მოთქმა, (715). კალას ციხე გადმოსცქერის ქალაქს და შესანიშნავი შურის ციხე, (386). არზაყანს სისხლით გავსილი დევის ქვაბი დაუდგა თვალწინ და წითელ მორევში მცურავი ცალი თვალის

მზედაკრული ციმციმი, (659). ყავისფერი პიჯაკი ტანთ ეცვა და ჭრელი შარვალი, (142). მაღალურისფერი ახალოხი ეცვა ამ ჭაბუკს და ლურჯი ჩოხა, (217). თავისფერი ჩოხა ეცვა ჯვებეს და კომშისფერი ახალოხი, (217). ლალი, სწორი შუბლი ამშვენებდა მას და გორგასალის შვილდივით გადრეკილი შავი წარბები, (218). ტუტისფერი წვერი მოსავდა და მოშავო უღვამი, (217). მას ფისის ფერი თმები ჰქონდა და მზეში გარუჯული სახე, (217). თეთრი ბატისტის ქვედაკაბა უჩანდა და მუხლის თავებთან გვირილასავით თეთრი აწურები, (200). ტრიამელ ველებზე კანტიკუნტად გამდგარი ლიბანის ნაძვები თუ ეუცხოვებთან თვალს და ლაჟვარდისფერი ტბები, (296). სიზმარში ნანახი ფერმკრთალი სახე მოაგონდა და მიწისფერი წვერი, (658). დურბელისაგან კისერგამოღადრული ჯამლეთ ტარბა მოაგონდა და მისი ძმის შავი ფაფახი, (547). ეგების დედა დამესიზმროს და ჩვენი მთები, (294).

განმხოლოებულია პირმიმართი დამატება

ორბელიანი: აბანოში შესვლა მოინება და ზეთების სამკურნალოდ ნაცემთა დაზელა, (43). თავის ბელლიდამ ამოღება იწყო და პატრონისა ბელელსა ჩაყრა, (15). ფული მიეცა და ტაძრად დაყოვნება, (22). ერთი სარტყელი აიღო და ერთი საპერანგე, (69).

გამსახურდია: შუაში კუბო დაასვენეს და ცხედრის ნიშანი, (661). ცხვრის ტყავი მოუტანა და გაზინთული მუთაქა, (265). წმინდა გიორგის ორივე ორდენი უჩვენა მინისტრს და სამსახურის ბარათი, (75). უნტერ დენ-ლინდერის ცაცხვებს ეალერსებოდა მისი მზერა მუდამ და პარიზულ ჭადრებს, (549). მისი ფიქრი მოხუცებულ მამიდას მისწვდა და ლანდადქცეულ თავადს ფარჯანიანს, (459).

როგორც ვნახეთ „დასახელებულ მაგალითებში „და“ კავშირი გამოიჩნავს და განამხოლოებს ერთგვარ მთავარ წევრებს, თუმცა ზოგჯერ უკავშირო განმხოლოების ნიმუშებიც დასტურდება ორივე მწერალთან:

ორბელიანი: ერთი კივილი და კიჟინა შეიქმნა, თოფის სროლა და გრიალი, (106). კითხა ამბავი მამისა მისისა, მისვლა და მოსვლა მისი, (19).

გამსახურდია: მერმე დერეფნებში მოფუსფუსე თეთრხალათიანები მოიგონა, ხელგატხუპნილი ორდინატურები და ექიმები, ხლოროფორმისა და იადაფონის სუნი, (696). ექიმბაშიც იგი იყო, ბალახებით მკურნალი, შესანიშნავი დასტაქარი და შემლოცველი, (682).

„და“ კავშირიანი სპეციფიკური კონსტრუქცია დამახასიათებელია ვასილ ბარნოვის პროზის ენისთვისაც (კვაჭაძე, 2010, გვ. 268; 273; 318): მიიმღეროდა ელიზბარ ნელის ხმით და მიდიოდა. უბრალო საქმეს მოჯამაგირე აკეთებდა და დედაკაცი. მშვენიერი იყო ბუნება და მომხიბლავი. ეს წუთი მძიმე იყო მისთვის, აუტანელი. ისინი ყოველთვის სუფთად იყვნენ ჩაცმულნი და კოხტად.

დასახელებული კონსტრუქციის წინადადებებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ განმხოლოებული წევრები ინარჩუნებენ თავიანთ ფუნქციასა და სინტაქსურ კავშირს.

ამასთანავე, ასეთ კონსტრუქციაში ვლინდება „და“ კავშირის ორმაგი სინტაქსური უნარი: იგი თან გამოიჩნავს და განამხოლოებს ერთგვარ წევრს და თანაც იმავდროულად აკავშირებს მას

დანარჩენ წევრებთან, იწვევს წევრთა თავისებურ განლაგებას და ქმნის წინადადების სპეციფიკურ კონსტრუქციას (ჭიკაძე, 2008, 176-177). აქვე იკვეთება ქართული ზმნა-შემასმენლის პრედიკატულობის უსაზღვრო შესაძლებლობანი, მისი ვრცელი სინტაგმატური ველი.

ის ფაქტი, რომ წინადადების ასეთ კონსტრუქციას იყენებენ ქართული მწერლობის კლასიკოსები: საბა ორბელიანი, ვასილ ბარნოვი და კონსტანტინე გამსახურდია, ექვს ქვეშ აყენებს ზოგიერთი მკვლევარის მოსაზრებას წარმოდგენილი კონსტრუქციის არაქართული წარმომავლობის შესახებ. სამივე მწერლის ენობრივი მემკვიდრეობა გვარწმუნებს, რომ დისტანციურად განთესილწევრიანი კონსტრუქციის წინადადებათა ჩამოყალიბების პროცესი ქართული ენის წიაღში უნდა ვეძიოთ. თუმცა ამ შემთხვევაშიც არ უნდა გამოირიცხოს მწერლის ინდივიდუალური სტილის გამოვლენის ფაქტორიც. თუ რაოდენ დიდი სიფრთხილე მართებს მწერალს ენობრივი ნორმების დაცვასთან მიმართებაში, ამის თაობაზე თვით კონსტანტინე გამსახურდია გვაფრთხილებს: მწერალი არ უნდა შეეცადოს აწ უკვე დადგენილი და განმტკიცებული ქართული სინტაქსის შეცვლას (გამსახურდია, 1961, გვ. 956). ამიტომაც სამართლიანადაა აღიარებული, რომ „სინტაქსის თვალსაზრისით კ. გამსახურდიამ, მართლაც, გამოიმუშავა სპეციფიკური კონსტრუქციები სიტყვათშეხამებისა თუ სიტყვათა რიგის საფუძველზე, რომელთაგან ზოგმა საყოველთაო გავრცელება ჰპოვა (ჯორბენაძე, 1987, გვ. 147.)

გამსახურდია განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ფრაზის ეკონომიურობასა და სინტაქსური წყობის დახვეწას. თავისი პოეტური შემოქმედება მას ესახება პროზაში გრძელი სიტყვის მოკლედ თქმის წინაპირობად: „ლექსი უწინარეს ყოვლისა სიტყვის ეკონომიას აჩვევს მწერალს... ასე რომ ჩემი ლექსები და პოემები მე ჩავთვალე როგორც წინასწარი ვარჯიშობა, ნოველებისა და ეპიური ქმნილებებისათვის გაწეული” (გამსახურდია, 1967, გვ. 891). ყოველივე ამან განაპირობა კონსტანტინე გამსახურდიას თხრობის ხაზგასმული დინამიურობა, რიტმულობა და ფრაზის ეკონომიურობა. მიუხედავად იმისა, რომ საოცრად მდიდარია მწერლის ლექსიკა, მისთვის სიტყვის ეკონომიურობა უმთავრესი ღირებულებაა. აი, როგორ მოუხიბლავს იგი ძველ ქართულში ნაპოვნ სიტყვას - „ზღვისპირელი”: „ჩვენს წინაშე ძვეს აკად. ა. შანიძის მიერ გამოცემული „ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია სამი შატერდული ხელნაწერის მიხედვით”. ამ ძეგლში ვიპოვე ამას წინად ასეთი ძვირფასი სიტყვა „ზღვისპირელი” ე.ი. კაცი, რომელსაც ზღვის ნაპირზე უცხოვრია”; ამ სიტყვაში ესოდენ ლაკონურად და შეკუმშულად დაუნჯებული ტევადი მნიშვნელობით აღფრთოვანებული მწერალი შესძახებს: „რამდენი სიტყვის ეკონომიაა!” (გამსახურდია, 1963, გვ. 593). ნიშანდობლივია, რომ უმდიდრესი სიტყვიერი მარაგის მქონე კონსტანტინე გამსახურდია ასე ძალუმად ისწრაფვის ფრაზის მაქსიმალური ეკონომიურობისაკენ. მწერლის თითოეული სიტყვა თუ ფრაზა ჭედურსიტყვაობითაა აღბეჭდილი, რაც გარკვეულწილად საბა ორბელიანის ენობრივი მემკვიდრეობის გამომდახილად გვესახება.

ამრიგად, კონსტანტინე გამსახურდიას პროზაში საკმარისად გამჟღავნდა საბა ორბელიანის შემოქმედებითი და ენობრივი მემკვიდრეობის კვალი; კერძოდ:

გამსახურდიასაც უყვარს იგავური თხრობა;

მხატვრულ ნაწარმოებებსა თუ პუბლიცისტურ წერილებში ხშირად იყენებს ორბელიანის იგავებს;

თვითონაც თხზავს იგავებს;

ერთ-ერთ ნოველა_იგავს სათაურად მისცა „სიბრძნე სიცრუისა“;

ლექსემა „იგავი“ დაედო საფუძვლად გამსახურდიასეული სიტყვათქმნადობის მშვენიერ ნიმუშს – „იგავმიწვდომელი“;

ამასთანავე, გამსახურდიასათვის მისაღებია „იგავი“ და არა „იგავ-არაკი“, **საბა ორბელიანი** და არა სულხან-საბა ორბელიანი.

კონსტანტინე გამსახურდიას შეფასებით, „საბა ორბელიანმა, ამ დიდმა მამულიშვილმა და სახელმწიფო კაცმა, ჭეშმარიტად „მამამ სამშობლოსამ“, პირადული

გენით ძალმოცემულმან, მეთვრამეტე საუკუნის ფრანგი ენციკლოპედისტების ბადალმა მწერალმა, შეძლო კვლავ გაეხსნა დაშრეტამდე მიმდგარი წყაროსთვალი ქართული სიტყვისა (გამსახურდია, 1967, გვ. 213).

და კონსტანტინე გამსახურდიამაც, საბა ორბელიანის უშრეტი სიტყვიერების მემკვიდრეობით ძალმოცემულმა, დიდებულად გააბრწყინა წყაროსთვალი ქართული სიტყვისა და თავისი შემოქმედებითი ნააზრევით „გულგრილად ვერ ჩაუარა საბას წმინდა სახელს“.

ლიტერატურა:

გამსახურდია, 1958 – კონსტანტინე გამსახურდია, „მთვარის მოტაცება“, რჩეული თხზულებანი, ტ. I, 1958.

გამსახურდია, 1961 – კონსტანტინე გამსახურდია, „დიონისოს ღიმლის“ მეორედ გამოცემის გამო, რჩეული თხზულებანი, ტ. V, 1961.

გამსახურდია, 1963 – კონსტანტინე გამსახურდია, როგორ ვწერ, რჩეული თხზულებანი, ტ. VI, 1963.

გამსახურდია, 1963 – კონსტანტინე გამსახურდია, IN MEMORIAM SABA ORBELIANINI, რჩეული თხზულებანი, ტ. VI, 1963.

გამსახურდია, 1963 – კონსტანტინე გამსახურდია, ქართული ენის მეურნეობისათვის, რჩეული თხზულებანი, ტ. VI, 1963.

გამსახურდია, 1967 – კონსტანტინე გამსახურდია, რვატომეულის გამოცემის გამო, რჩეული თხზულებანი, ტ. VIII, 1967.

გამსახურდია, 1967 _ კონსტანტინე გამსახურდია, სალიტერატურო ქართულისათვის, რჩეული თხზულებანი, ტ.VIII,1967.

გამსახურდია, 1992 _ კონსტანტინე გამსახურდია, სიბრძნე სიცრუისა, თხზულებანი ოც ტომად, ტ.I,1992.

კვაჭაძე, 2010 _ ლეო კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, გამომცემლობა „ცოტნე“, თბ. 2010.

ორბელიანი, 1959 _ სულხან_საბა ორბელიანი, თხზულებანი, ტ.I,1959.

ჭიკაძე, 2008 _ როინ ჭიკაძე, წინადადების ერთგვარ მთავარ წევრთა განმხოლოების შემთხვევები სულხან_საბა ორბელიანის „სიბრძნე_სიცრუისას“ ენაში, თესაუ სამეცნიერო შრომების კრებული, N#2(24), 2008.

ჯორბენაძე, 1987 _ ბესარიონ ჯორბენაძე, კონსტანტინე გამსახურდიას ქართული, ბალავარი მწერლობისა, თბ. 1987.

Roin Tchikadze

The Power of the Creative Heritage

(Saba orbeliani and Konstatintine Gamsakhurdia)

Abstract

In his publicistic letters and the literary works Konstantine Gamsakhurdia recognized the famous Georgian fabulist, lexicographer and the statesman - Saba Orbeliani as a guide of his creative life. For describing the merit of this person, Konstantine Gamsakhurdia used glorious epithets: “The most brilliant person of the epoch”, “The great patriot and the statesman”, “Highly educated person”, “The brilliant grand master of the word”, “The veritable father of the country”.

The influence of Saba Orbeliani on the writer’s works is obvious. Similar to Orbeliani, he uses parabolical narration. He often uses Orbeliani’s parables in his publicistic letters and literary works. And he is the author of the numerous allegories. Konstantine Gamsakhurdia gave the title to one of his parables “**Sibrdzne Sitsruisa**” (Wisdom of Fiction). The lexeme “**Igavi**” (parable) became the bases of his particular word-formation – “**Igavmiutsvdomeli**” (Super fable).

The word “parable” instead of “fable” dominates in the writer’s vocabulary; as well as the name Saba Orbeliani instead of Sulkhan Saba Orbeliani.

Gamsakhurdia’s lexical fabric fits Saba Orbeliani’s lexical pattern. The language of Gamsakhurdia’s prose is characterized by the distinct stylization which is related to the syntax of Saba orbeliani’s parables. In the writings of both

authors the dynamics of narration, rhythm, the lapidary of phrase and the economy are achieved by the extraordinary arrangement of words inside the texts. The exclusion of one of the words in the sentence with the homogeneous parts is meant here.

Orbeliani: There is no **rain** and **snow**.

Gamsakhurdia: It is **night** and the **moon**.

Thus Konstantine Gamsakhurdia, inspired by the literary heritage of Saba Orbeliani, exposed the glory of the Georgian word.

Key words: Saba Orbeliani, Konstantine Gamsakhurdia, “Sibrdzne Sitsuisa” (Wisdom of fiction), fable, parable, typology,

გიორგი ჭილაძე

ახალციხის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ახალციხე

რეგიონალური სასტუმრო მეურნეობის მართვა: სამართლებრივ- ეკონომიკური ასპექტები

რეგიონის რეკრეაციული პოტენციალის გამოყენების ერთ-ერთ აუცილებელ, ეფექტურ პირობას წარმოადგენს ტურისტული და სასტუმრო მეურნეობის პროდუქტის კომპონენტების ადეკვატური საბაზრო უპირატესობების გამოყენება. ერთიანი სტრუქტურული მოდელის მთავარ ელემენტებს წარმოადგენს საბაზრო გარდაქმნათა განხორციელება, რომლის დროსაც გათვალისწინებული უნდა იქნეს იმ სუბიექტთა ეკონომიკურ-სამართლებრივი დაცვის ზომები, რომლებიც ტურისტული და სასტუმრო მეურნეობის სპეციალიზაციის ტერიტორიული კომპლექსის შემადგენლობაში მონაწილეობენ ხარისხიანი, კონკურენტუნარიანი პროდუქტის შექმნით.

„პარეტოს ოპტიმალური პრინციპის“ გამოყენებით, რეგიონის სასტუმრო მეურნეობის კომპლექსის ფარგლებში, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მმართველობით-სამართლებრივი ზემოქმედების რეალიზაციის შედეგი, – რაც ხორციელდება მომსახურების ხარისხის მართვის პროცესში, – ერთის მხრივ, შეიძლება იყოს ერთი სამეურნეო სუბიექტის მდგომარეობის გაუმჯობესება, ხოლო მეორეს მხრივ, სხვა სუბიექტების მდგომარეობის გაუარესება. ასევე არსებობს იმის შესაძლებლობა, რომ სასტუმრო, – იმოქმედებს რა დამოუკიდებლად, ან თუკი შექმნის შესაბამის რეგიონალურ ბაზარზე სხვა საწარმოებთან ერთად დამოუკიდებელ კოალიციებს, – შეუძლია მიაღწიოს უკეთეს მდგომარეობას. როგორც შედეგი, აუცილებელია დადგინდეს ლიბერალური სამართლებრივი რეჟიმი და შეთავაზებული იქნეს ურთიერთსასარგებლო ვარიანტთა კომპლექსი, რომლის განხორციელებით, სულ მცირე, დაინტერესებული იქნება რეგიონში ფუნქციონირებად სასტუმროთა უმრავლესობა. საკანონმდებლო დონეზე მოსაწესრიგებელია საკითხი, როდესაც რეგიონალური სასტუმროებისათვის არასასარგებლო იქნება ცალკე, იზოლირებულად ყოფნა, სასტუმროთა სისტემისგან გამოყოფა და კოალიციის შექმნა.

მნიშვნელოვანია ყურადღების გამახვილება მაკრო ინსტრუმენტებსა და ზემოქმედების რეგულატორებზე, რომლებიც უზრუნველყოფენ სასტუმრო მომსახურების მართვას ტერიტორიულ სისტემაში და განაპირობებენ მასში მონაწილეობისათვის აუცილებელი მოტივაციის ფორმირებას. აღსანიშნავია, რომ რეგიონალური სასტუმრო მეურნეობის ცალკეული სუბიექტებისათვის ყველაზე უფრო მომხიბვლელი იყო და ასეთად დღემდე რჩება, ძირითადად, მხოლოდ ეკონომიკური ხასიათის ზემოქმედების ღონისძიებები. ისინი ითვალისწინებენ პრეფერენციის მაქსიმალურად შესაძლო დონეს. ხშირ შემთხვევაში, ვინაიდან ეკონომიკური რესურსები როგორც ადგილობრივ თვითმმართველობაში, ისე ტურიზმისა და სასტუმრო მეურნეობის დარგში შეზღუდულია, ამიტომ ზოგიერთი მეწარმე სუბიექტი უფრო მიზანშეწონილად მიიჩნევს ორგანიზაციური ხასიათის ინსტრუმენტების გამოყენებას.

ჩემი აზრით, შეიძლება გამოვყოთ ორი საბაზისო მიმართულება: 1) ადეკვატური და მოქმედი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი გარემოს რეალზაციის აუცილებლობა (მიმართულია ტერიტორიულ დონეზე სასტუმროს მომსახურების ხარისხის მართვაზე, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს უპირატესად ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ხასიათის ინსტრუმენტებით) და 2) პერსპექტივაზე ორიენტირებული მდგრადი და პროგრესირებადი სისტემის გამოყენება.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, უნდა დაისვას საკითხი მართვის სუბიექტის არასამეურნეო კომპონენტებს, აგრეთვე ცალკეულ სამეურნეო სუბიექტებს შორის პასუხისმგებლობისა და უფლებამოსილებათა გამიჯვნის თაობაზე.

ამ პირობის რელიზაციის ინსტრუმენტად შეიძლება გამოვიდეს ხარისხის ერთობლივ მართვასთან დაკავშირებით კონტრაქტების სისტემის გამოყენება.

რეგიონში სასტუმრო მეურნეობის ეფექტური ფუნქციონირების განხორციელების მიზნით, ჩემი აზრით, საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს შემდეგი სახის რეგულატორებზე:

ა) საფინანსო-ეკონომიკური, საგადასახადო და საინვენსტიციო რეგულატორები.

- 1) სასტუმრო მეურნეობის ხარისხის მართვის პროგრამების საბიუჯეტო დაფინანსება;
- 2) ხარისხის მართვის რეალიზაციის მიზნით გამოყოფილი საინვენსტიციო გრანტები;
- 3) სუბვენციის სახით უანგაროდ გაცემული, არადაბრუნებადი დახმარებები;
- 4) საგადასახადო შეღავათების მინიჭება;
- 5) შეღავათიანი დაკრედიტირება;
- 6) მუნიციპალური დაკვეთების სისტემის განვითარება ხარისხის სერვისის გაზრდის მიზნით;
- 7) მიზნობრივი კრედიტების შეთავაზება სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით.

ბ) ორგანიზაციული რეგულატორები:

- 1) სამეურნეო კონსულტირების სისტემის ჩამოყალიბება;

2)მომხმარებლებისა და პროცესების საინფორმაციო ბანკის და მონიტორინგის სისტემის შექმნა;

3)ტურიზმის სასტუმრო პროდუქტის ერთობლივი სტიმულირების პოლიტიკის განხორციელება (მარკეტინგული ღონისძიებები);

4)იმ საწარმოთა პრიორიტეტული ლიცენზირება, რომლებიც უზრუნველყოფენ ხარისხის დადგენილი ზომის მიღწევასა და შენარჩუნებას;

5)ხარისხის მართვის პროგრამების შემუშავებაში ერთობლივი მონაწილეობა;

6)ფასწარმოქმნის პროცესის და ტარიფების დიფერენციაციის რეგულირება.

გ)ნორმატიულ სამართლებრივი რეგულატორები:

საკანონმდებლო პროცესში მონაწილეობა.

დ)სოციალური რეგულატორები:

სასტუმრო მეურნეობისათვის კადრების მომზადება და კვალიფიკაციის ამაღლება.

აღსანიშნავია, რომ სასტუმრო მეურნეობის მომსახურების სერვისის გაუმჯობესების მიზნით მეწარმე სუბიექტის ხარისხის მართვის ერთიან სისტემაში მონაწილეობა ან მონაწილეობაზე უარის თქმა არანაირად არ უნდა წარმოადგენდეს მისი სამეურნეო დამოუკიდებლობის შემზრუნველ ფაქტორს. გადაწყვეტილების მიღება ინდივიდუალურ ან ხარისხის კოლექტიურ მართვასთან დაკავშირებით მთლიანად უნდა განეკუთვნებოდეს ფირმის უმაღლეს მენეჯმენტის კომპეტენციას საწარმოს საკუთრების ფორმის ან უწყებრივი ქვემდებარეობის მიუხედავად.

რეგიონალურ სასტუმრო მეურნეობაში მნიშვნელოვან ფაქტორად უნდა იქცეს სასტუმროს სერვისის შემთავაზებლების იდეოლოგიის ფორმირება. ცხადია, რომ რეგიონის სასტუმრო სერვისი არ უნდა ირჩევდეს ფასების არაკონტროლირებადი ზრდის პოლიტიკას რაც, როგორც წესი, უკავშირდება ძვირადღირებული და მაღალხარისხიანი სერვისების შეთავაზებას და კლიენტთა შესაბამის პლასტყუა ორიენტირებული. მეწარმე უნდა ანვითარებდეს მოქნილ პოლიტიკას, რათა არეგულიროს თანაფარდობა „ხარისხი-ფასი“. ჩემი აზრით, აუცილებელი არის ისეთი ინსტრუმენტების გამოყენება, როგორიც არის „ტურისტულ მგზავრობაზე ფასების შემცირების ფრანკფურტის ცხრილის“ გამოყენება, რომელიც რეკომენდირებულია ევროპული ტურისტული ქარტიის მიერ იმ მიზნით, რომ რეგულირებადი გახადოს ტურისტებისათვის საკომპენსაციო თანხების გადახდა იმ შემთხვევაში, როდესაც მოგზაურობის მომწყობი ვერ უზრუნველყოფს რომელიმე შეკვეთილი სერვისის ხარისხს ან საერთოდ არ გააჩნია შესაძლებლობა, რომ რეალურად შესთავაზოს ხელშეკრულებით ნაკისრი კომპონენტი. აქ აგრეთვე იგულისხმება ტურისტთა განთავსება რეგიონალურ სასტუმროებსა და კემპინგებში. მოცემული მეთოდის გამოყენების საკითხი უნდა გადაწყდეს რეგიონული პოლიტიკის მასშტაბით. რაც შეეხება სასტუმრო მომსახურებაზე ფასებს, ისინი უნდა შემუშავდეს არსებული და პერსპექტიული საბაზრო კონიუქტურის გათვალისწინებით.

ჩემი აზრით, რეგიონალურ სასტუმრო მეურნეობის მართვასთან დაკავშირებით გაფორმებულ კონტრაქტებში გასათვალისწინებელი არის შემდეგი ასპექტები:

1)სასტუმრო ინდუსტრიის სფეროში მყოფი ორგანიზაციის საკუთრების მართვის

პერიოდი. როგორც წესი, კონტრაქტი შეიძლება დაიდოს ხუთი, ათი ან ოცი წლით; 2)კომპანიის მმართველის აღჭურვა ფართო უფლებებით. ამ დროს მესაკუთრეს ეზღუდება ჩაერიოს მართვის პროცესებში; 3)მესაკუთრეს ეკისრება დანახარჯის ანაზღაურება ცალკეული ოპერაციების მიხედვით, აგრეთვე იგი ვალდებულია აანაზღაუროს ყველა საფინანსო და ოპერაციული რისკი, რაც გამომდინარეობს საკუთრების უფლებიდან; 4)კომპანიის მმართველის განთავისუფლება პასუხისმგებლობისგან თუკი ისინი ჩადენილი არ არის წინასწარი განზრახვით ან უხეში გაუფრთხილებლობით; 5)კომპანიის მართვის ხარჯების ანაზღაურება, რომლის ოდენობა განისაზღვრება მიღებული სუფთაA მოგებიდან, გარკვეული პროცენტის სახით. იგი, როგორც წესი, მერყეობს სუფთა მოგების 2–5%-ის ფარგლებში; 6)კონტრაქტის განახლების (გაგრძელების) პირობები; 7)კონტრაქტის შეწყვეტის პირობები.

საქართველოს რეგიონებში სულ უფრო ფართო გავრცელებას ჰპოვებს ერთობლივი საწარმოების შექმნის პრაქტიკა. ტურიზმისა და სასტუმრო მეურნეობის სფეროში ერთობლივი საწარმოების შექმნის სქემა შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგნაირად: ორი ან მეტი ინვესტორი–მესაკუთრე, რომლებიც საკუთარ თავზე იღებენ ფინანსურ რისკებს, თანხმდებიან კონკრეტული სავაჭრო მარკის მოზიდვასთან დაკავშირებით იმ მიზნით, რომA ჰქონდეთ წარმატებული ბიზნესი ლოკალურ და საერთაშორისო ბაზარზე. პირობები, რომლის საფუძველზეც კომპანია ყიდულობს ცნობილ სავაჭრო მარკებს, განიხილება ცალკე. ეს შეიძლება განხორციელდეს ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების ან სხვა შეთანხმების ფარგლებში იმ კომპანიასთან, რომელიც ფლობს სავაჭრო მარკას. ზოგჯერ ერთობლივი საწარმოს მონაწილეს წარმოადგენს თვით სავაჭრო მარკის მფლობელი კომპანია. ასეთი სიტუაცია დამახასიათებელი იყო თბილისში პირველი მაღალი კლასის სასტუმროების გამოჩენის დროს (მაგალითად, “შერატონ მეტეხი პალასი” და სხვ.). ამ დროს ინვესტორები პასუხს აგებდნენ არა მხოლოდ სასტუმროს მშენებლობაზე, არამედ მის შემდგომ განვითარებაზე. ამჟამად, სიტუაცია მკვეთრად იცვლება, ვინაიდან ხშირ შემთხვევაში ინვესტორი, რომელიც იძლევა კაპიტალს ობიექტის მშენებლობის ან ტურისტული და სასტუმროების ქსელის განვითარების მიზნით, პასუხს აღარ აგებს ბიზნესის შემდგომ განვითარებაზე და მას აინტერესებს მხოლოდ ჩადებული სახსრების ამოღების საკითხი.

შეიძლება გამოვყოთ კონსორციუმების რამდენიმე ძირითადი სახე. აღსანიშნავია, რომ ბევრი რეგიონალური ტურისტული ფირმა ერთდროულად შეიძლება გახდეს რამდენიმე კონსორციუმის წევრი. კონსორციუმის ახალ მონაწილესთან კონტრაქტის გაფორმების დროს ცდილობენ, რომ მოიწვიონ ისეთი მეწარმე სუბიექტი, რომელსაც ჰყავს კლიენტების ფართო ქსელი სხვადასხვა ქვეყანაში. თავის მხრივ, კონსორციუმები ეხმარებიან ტურისტულ ფირმებს, სასტუმროს მესაკუთრეებსა და მმართველებს, რომ ისინი დამკვიდრდნენ ახალ ბაზარზე, რაც კონსორციუმის მხარდაჭერის გარეშე ძალზე რთულია.

სასტუმროების ბიზნესში კონსორციუმის მთავარ დამსახურებას წარმოადგენს ის, რომ მისი წევრები იღებენ და იყენებენ ყველასათვის ცნობილ სავაჭრო მარკას. საერთაშორისო ბაზარზე დამკვიდრების მიზნით მიზანშეწონილია ქართული რეგიონალური ტურისტული კომპანიებისა და სასტუმროების გაერთიანება საერთაშორისო კონსორციუმებში. ამ შემთხვევაში კონსორციუმების წესდების შესაბამისად, ტურისტული და სასტუმრო მომსახურების კომპანიები დაექვემდებარებიან დეტალურ ინსპექტირებას, გათვალისწინებული იქნება ადგილობრივი თავისებურებები, სასტუმრო მომსახურების დონე და სერვისების ჩამონათვალი. ხოლო, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, აგრეთვე მომსახურების სტანდარტების დაცვა. სასტუმროთა რეგიონალურმა გაერთიანებებმა შეიძლება მიიღონ ასოციაციის სახე. მომსახურების სისტემის ფართო ქსელთან ერთად, ისინი შეძლებენ შეიძინონ ცნობადი სახელი და მიმზიდველი იმიჯი. რეგიონალურ ასოციაციებს უფრო მკაცრად და ეფექტურად შეეძლებათ გააკონტროლონ თავისი სტანდარტების დაცვა. ამ დროს ისინი არ ჩაერევან ორგანიზაციათა მართვაში, თუმცა დაიტოვებენ უფლებას გარიცხონ წევრები კორპორაციული ნორმების დარღვევის შემთხვევაში. ასოციაციების ინსპექტირება მიზანშეწონილია განხორციელდეს ერთ-ორჯერ წელიწადში, წევრების წინასწარ გაფრთხილების გარეშე. ასეთი წესების გამოყენება საშუალებას მისცემს რეგიონალურ სასტუმროთა ასოციაციას შეინარჩუნოს უმწიკვლო იმიჯი და სავაჭრო მარკის მიმზიდველობა.

ლიტერატურა:

- 1) Чиладзе Г.Б. (2011): НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ И ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ПРИ ФИНАНСИРОВАНИИ ФИРМ (Часть 1) // Заочная электронная конференция, [рубрикатор ГРНТИ](#), Москва.
- 2) Чиладзе Г.Б. (2011): НЕКОТОРЫЕ ПРАВОВЫЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ ГРУЗИНСКИХ РЕГИОНАЛЬНЫХ КОМПАНИЙ // Государственный университет А.Церетели. Международная научно-практическая интернет-конференция «Инновационные процессы и технологии» // Кутаиси, 20 февраля - 20 марта, с.1-6
- 3) Чиладзе Г.Б. (2011): Управление туризмом: международно-правовые аспекты// Аналитическо-практический журнал «Бизнес-Курьер», Национальное агентство туризма Грузии//Научно-практическая конференция «Иновации в туризме»// Тбилиси, 15 апреля
- 4) Чиладзе Г.Б. (2010): Некоторые аспекты инновационного права// Материалы научной конференции Ахалцихского государственного университета // Ахалцихе, 11 июня, с.127-128
- 5) Чиладзе Г.Б. (2010): Договор франчайзинга и процесс формирования стратегических альянсов в сфере туризма// Государственный университет Ш.Руставели Государственный департамент туризма и курортов АР Adjara//1-ая Международная научно-практическая конференция «Туризм: экономика и бизнес»// Батуми, 5-6 июня

Management of a Regional Hotel Operation: Legal-Economic Aspects

The effective condition for utilization of region's recreational potential is the adequate employment of market advantages of components of touristic and hotel operations. Based on "Pareto's Optimal Principle" we can suppose about the realization of managerial-legal impact.

It is necessary to be established a liberal legal regimen and be offered the complex of mutually beneficiary options. At a legislative level should be regulated the issue when it would be more expedient for regional hotels to operate in coalition rather than independently and isolated. Special attention is to be paid to macro tools and impact regulators – they ensure management of hotel service within territorial system and determine formation of necessary motivation to participate in this system.

For individual subjects, most attractive are impact measures of economical character. They consider the maximum possible level of preference. Economical resources are limited and therefore, entrepreneurs see expedient to apply tools of organizational character.

The issue should be raised about particulation of the competence and responsibility between the non-economical components of the management subject, a tool for realization of which can be system of contracts, in connection with joint management of quality.

It is necessary to focus on : a) financial-economic, taxation and investment; b) organizational; c) regulatory-legal and d) social regulators. The important factor should become the formation of ideology of the hotel service provider.

Service should not opt for tendency of uncontrollable increase of prices but develop the flexible policy in order to regulate the "quality – price" correlation. It is necessary to apply the "Frankfurt chart of decreasing prices on tourist trips". Hotel service prices should be defined by considering the current and prospective market trends.

In the management contracts for hotel operation should be considered: 1) period of managing the property of organization operating in the hotel industry sphere; 2) equipping of the manager with broad powers; 3) charging of remuneration of costs to the owner according to individual operations. Responsibility to cover all the financial and organizational risks which proceed from the property rights; 4) release of the manager from responsibility, excluding those actions are conducted by premeditated intent or gross negligence; 5) remuneration of management costs, the amount of which is determined from the received net profit, as a certain percentage; 6) conditions for renewal (prolongation) of a contract; 7) conditions for termination of a contract.

Key words: components of touristic and hotel operation products, hotel operation complex, legislative regimen, contract system, joint management of quality.

გიორგი ჭილაძე

ახალციხის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ახალციხე

regionaluri sastumro biznesi: samarTlebriv-ekonomikuri aspeqtebi

საქართველოში არსებული რეგიონალური ტურისტული და სასტუმრო მეურნეობის ბაზრისთვის დამახასიათებელია ხისტი, კონკურენტული ბრძოლა კლიენტის და გავლენათა სფეროების მოპოვების მიზნით. რესპუბლიკის ბაზარზე იზრდება უცხოურ კომპანიათა რიცხვი, რომლებიც აფართოებენ რა ბიზნეს საქმიანობას ცდილობენ განიმტკიცონ პოზიციები და ჩამოაყალიბონ სასტუმროთა ფართო ქსელი.

რეგიონალურ სასტუმრო ბიზნესში დასაქმებულ ფირმათა შორის შეინიშნება თანამშრომლობის და გაერთიანების შესაბამისი ფორმების შერჩევის ტენდენციები, რაც, ჩემი აზრით, გაპირობებული არის შემდეგი ფაქტორებით: 1)პარტნიორობთან ურთიერთობის დროს სასურველი მოქნილობის ხარისხის უზრუნველყოფით; 2)რისკებთან დაკავშირებული ხარჯების მოცულობის შემცირებით (პირდაპირ კავშირში არის პარტნიორ ორგანიზაციასთან ურთიერთობის პროცედურებთან); 3)სწრაფი შედეგების მიღების აუცილებლობით; 4)პარტნიორობის სტრატეგიული მიზნებით და ა.შ. როგორც წესი, სასტუმრო მეურნეობის ბიზნესში დასაქმებულ საწარმოთა შორის ერთობლივი საქმიანობის განხორციელების მარეგლამენტირებელი იურიდიული დოკუმენტები იშვიათად წარმოჩინდებიან “სუფთა სახით”. ყველაზე ხშირად, ისინი არსებობენ სხვადასხვა კომპონენტების კომბინაციის ფორმით, ავსებენ და განაპირობებენ ერთმანეთს.

საქართველოს რეგიონებში, სასტუმროების ბიზნესში დასაქმებულ ფირმებს შორის თანამშრომლობის პრაქტიკაში, პარტნიორობისა და თანამშრომლობის სახელშეკრულებო ფორმებიდან ყველაზე უფრო ხშირად გამოიყენება შეთანხმება ფრენშაიზინგის თაობაზე. ამ დროს წამყვანი ფირმა დებს მეწარმე სუბიექტთან შეთანხმებას, რომ მიაწოდებს მას განსაკუთრებულ უფლებებს სავაჭრო მარკის (ნიშნის) გამოყენების თაობაზე მომსახურების, პროდუქციის რეალიზაციის დროს. ანუ, ნაკლებად ცნობილი და მცირე მასშტაბების მქონე სასტუმრო ერთვება ცნობილი კომპანიის ქსელში, რაც აფართოებს ამ უკანასკნელის შესაძლებლობებს აკონტროლოს ბაზარი მინიმალური დანახარჯებით. მართვასთან დაკავშირებით გაფორმებული კონტრაქტები ითვალისწინებს ოპერატიული კონტროლის გადაცემას სხვა სასტუმროზე დაუყოვნებლივ ან მისი საქმიანობის რომელიმე ფაზაზე, გარკვეული საფასურის გადახდის სანაცვლოდ. ასეთი შეთანხმება შეიძლება ეხებოდეს: სასტუმრო მომსახურების განხორციელებას ან კადრების მენეჯმენტს, მარკეტინგს ან საწარმოს ფინანსურ მართვას. განხორციელებული მომსახურება შეიძლება ანაზღაურდეს სხვადასხვა ფორმით. ეს შეიძლება იყოს მოგებიდან პროცენტი, ერთჯერადი ანაზღაურებები და ა.შ.

ფრენშაიზინგი, როგორც ტურიზმისა და სასტუმროს მეურნეობის ბიზნესის ორგანიზაციისა და წარმართვის მეთოდი, საქართველოში გავრცელდა 1997 წლიდან სამოქალაქო კოდექსის ამოქმედების შემდეგ. ქვეყანაში არსებული ფირმების სტაბილური, წარმატებული საქმიანობა მნიშვნელოვანწილად არის დამოკიდებული იმაზე, შედიან თუ არა ისინი სხვა კორპორაციათა ფრენშაიზინგულ ქსელებში. ფრენშაიზინგი საშუალებას აძლევს კომპანიებს: 1)წარმართონ ბიზნესი დამოუკიდებლად, თუმცა არ იყვნენ ბიზნესში მარტონი; 2)ეფექტურად გაფართოვდნენ მნიშვნელოვანი დანახარჯების გარეშე; 3)გარდაქმნან საწარმოს არსებული ქსელი ეფექტურად ფუნქციონირებად, ძლიერ ბიზნესად.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 607-ე და 608-ე მუხლების შესაბამისად, ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება გრძელვადიანი ვალდებულებითი ურთიერთობაა,

რომლითაც დამოუკიდებელი საწარმოები ორმხრივად კისრულობენ, საჭიროების მიხედვით, სპეციფიკურ ვალდებულებათა შესრულების გზით ხელი შეუწყონ საქონლის წარმოებას, გასაღებასა და მომსახურებათა განხორციელებას. ფრენშაიზის მიმცემი ვალდებულია ფრენშაიზის მიმღებს წარუდგინოს მის მიერ გამოყენებული ფორმით არამატერიალური ქონებრივი უფლებები, სასაქონლო (სავაჭრო) ნიშნები, ნიშნუშები, შეფუთვა, საქონლის წარმოების, შეძენის, გასაღებისა და საქმიანობის ორგანიზაციის კონცეფცია, ასევე სხვა ინფორმაცია, რომელიც საჭიროა გასაღებისთვის ხელშესაწყობად. ფრენშაიზის მიმცემი ვალდებულია დაიცვას ერთიანი მოქმედების სისტემა მესამე პირთა ჩარევისაგან, განუწყვეტლივ განავითაროს იგი და საქმიანი ჩვევების გაზიარებით, ინფორმაციების მიწოდებითა და კვალიფიკაციის ამაღლებით მხარი დაუჭიროს ფრენშაიზის მიმღებს.

ფრენშაიზის მიმცემი სასტუმრო წარმოადგენს კომპანიას, რომელიც გასცემს ფრენშაიზის მიმღებს ლიცენზიას ან გადასცემს საკუთარი სავაჭრო მარკით, ნოუ-ჰაუთი და ოპერატიული სისტემებით სარგებლობის უფლებას. მაგალითად, ფრენშაიზის მიმცემი ქმნის სასტუმროთა მუშაობის განსაკუთრებულ სტილს. იგი იკვლევს და აფართოებს ბიზნესს, ხარჯავს თანხებს მის განვითარებაზე, იქმნის კარგ რეპუტაციას და ცნობად იმიჯს. მას შემდეგ, რაც კომპანიამ დაამტკიცა საკუთარი ბიზნესის შრომისუნარიანობა და მისი წარმატებით მართვის შესაძლებლობა, მან შეიძლება დაიწყოს სხვა მეწარმეებისათვის ფრენშაიზის შეთავაზება, რათა ამ უკანსკნელებმა გაიმეორონ შესაბამისი წარმატება.

ფრენშაიზის მიმღები არის ფიზიკური პირი (მაგალითად, სასტუმროს მესაკუთრე ინდემწარმე) ან სასტუმროების ბიზნესში მყოფი კომპანია, რომელიც ყიდულობს შესაძლებლობას, რომ ისწავლოს და მიიღოს დახმარება ფრენშაიზის მიმცემისაგან სასტუმრო მომსახურების საკუთარი ბიზნესის ჩამოყალიბების დროს. იგი იხდის გაწეული სერვისის თანხას (როიალტის), რაც უკავშირდება სავაჭრო ნიშნის, ნოუ-ჰაუს გამოყენებას, ფრენშაიზერული სამუშაოების წარმოებას.

ფრენშაიზის მიმღები სასტუმრო ვალდებულია გადაიხადოს საზღაური, რომლის ოდენობაც არსებითად გამოითვლება ფრენშაიზინგის სისტემის განხორციელებაში შეტანილი წვლილის გათვალისწინებით, კეთილსინდისიერი მეწარმის გულისხმიერებით აქტიურად განხორციელოს საქმიანობა, მიიღოს მომსახურება და შეიძინოს საქონელი ფრენშაიზის მიმცემის ან მის მიერ დასახელებულ პირთა მეშვეობით, თუკი ეს უშუალო კავშირშია ხელშეკრულების მიზანთან. ფრენშაიზის მიმღები სასტუმრო თვითონ იხდის ყველა დანახარჯს, რაც დაკავშირებული არის სასტუმროების ბიზნესთან. ხშირ შემთხვევაში, ფრენშაიზის მიმცემი აწესებს მნიშვნელოვან ფასდაკლებებს შესაბამის მასალაზე, მოწყობილობებზე და ა.შ. ეს ფასდაკლება ყოველთვის აძლევს ფრენშაიზის მიმღებს საშუალებას, რომ იყიდოს პროდუქტი ფრენშაიზის მიმცემისაგან უფრო დაბალ ფასებში, რაც გაცილებით იაფი უჯდება, ვიდრე დამოუკიდებლად, ფრენშაიზის მიმცემის გარეშე სასტუმროების ბიზნესის განვითარება.

სასტუმროების ბიზნესის სფეროში ფრენშიაზინგი სრულყოფილი ბიზნეს სისტემაა, რომელსაც ფრენშიაზის მიმცემი გადასცემს ფრენშიაზის მიმღებს. ეს ფრენშიაზის პაკეტი, რომელიც შეიცავს შესაბამის ინსტრუქციებს სასტუმროებში საქმის წარმოების შესახებ, აგრეთვე სხვა მნიშვნელოვან მასალებს, რომლებიც ეკუთვნის ფრენშიაზის მიმცემს.

ტურიზმისა და სასტუმრო მეურნეობის სფეროში ფრენშიაზინგის ხელშეკრულება ნამდვილობისათვის საჭიროებს წერილობით ფორმას, გარდა მხარეთა ორმხრივი ვალდებულებების, ხელშეკრულების ხანგრძლივობის, მოშლის ან ვადის გაგრძელებისა და ხელშეკრულების სხვა არსებითი ელემენტების თვალნათლივ აღნიშვნისა, მხარეებმა ხელშეკრულების ტექსტში უნდა შეიტანოს ფრენშიაზინგის სიტემის სრულყოფილი აღწერა. ხელშეკრულების ხანგრძლივობა განისაზღვრება მხარეთა მიერ იმ მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით, რომლებიც დაკავშირებულია სასტუმრო სერვისის, ტურისტული საქონლისა და მომსახურების გასაღებასთან. თუ ხელშეკრულების ხანგრძლივობა აღემატება ათ წელს, ყოველი ხელშემკვერელი მხარე უფლებამოსილია მოშალოს ხელშეკრულება, მოშლისათვის აუცილებელი ვადის დაცვით.

ხელშეკრულების დადებისას მხარეებმა დაუფარავად და სრულყოფილად უნდა გააცნონ ერთმანეთს ფრენშიაზინგთან დაკავშირებული საქმის გარემოებანი, განსაკუთრებით კი – ფრენშიაზინგის სისტემა და ერთმანეთს კეთილსინდისიერად მიაწოდონ ინფორმაცია. ისინი ვალდებული არიან არ გათქვან მათთვის განდობილი ინფორმაცია მაშინაც კი, როცა ხელშეკრულება არ დაიდება.

ჩემი აზრით, საქართველოში რეგიონალური სასტუმრო მეურნეობის ბიზნესის განვითარებისათვის ფრენშიაზინგის უპირატესობა მეწარმე სუბიექტებისთვის მდგომარეობს შემდეგში: 1) ბიზნესის განვითარებისთვის დამატებითი თანხების მოზიდვის შესაძლებლობა; 2) სასტუმრო სერვისის ბაზარზე გაფართოების შესაძლებლობები და ბაზარზე საკუთარი რეპუტაციის განმტკიცების რეალური პერსპექტივა; 3) იმის შესაძლებლობა, რომ მომხმარებელმა უფრო მეტი გაიგოს პროდუქტსა და მომსახურებაზე ფრენშიაზინგის სისტემის ახალ ბიზნეს კონცეფციების შექმნის დროს; 4) სასტუმროს ბიზნესის დაწყების სწრაფი და ეფექტური შესაძლებლობა, ბიზნესის დაწყების პერიოდში რეალური მხარდაჭერის მოპოვება. 5) ფრენშიაზის მიმცემი სასტუმროს სავაჭრო ნიშნის გამოყენების შესაძლებლობა; 6) ბიზნესის წარმოება მკაცრად განსაზღვრულ ტერიტორიულ ფარგლებში.

ჩემი აზრით, რეგიონალური სასტუმრო ბიზნესის მიზნისთვის ფრენშიაზინგის გამოყენების დროს უდავოდ თავს იჩენს უარყოფითი მხარეებიც, რაც გათვალისწინებული უნდა იყოს პარტნიორთა მიერ, კერძოდ: 1) ფრენშიაზის მიმღები სასტუმრო აუცილებლად უნდა იცავდეს ფრენშიაზინგის სისტემის წესებს (რაც, ხშირ შემთხვევაში საკმაოდ რთული იქნება რეგიონალური კომპანიებისთვის);

2) შეზღუდვები, რაც წესდება ფრენშაიზის მიმცემის მიმართ, ხელშეკრულების ფარგლებში; 3) სასტუმრო მომსახურების ბიზნესში ფრენშაიზის მიღების კონსტრუქციის სირთულე.

არსებულ სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ უცხოური კომპანიები დიდი სიფრთხილით ეკიდებიან საკითხს საქართველოს რეგიონებში სასტუმროთა შერჩევის დროს, ვინაიდან თუკი ასეთი ფრენშაიზინგული სასტუმრო ცუდად მისდევს ბიზნესს, მაშინ ეს ნეგატიურად აისახება მთელს ფრენშაიზინგულ სისტემაზე. საქართველოს რეგიონებში სასტუმროთა ქსელის ფრენშაიზინგული სისტემის დანერგვა გამართლებული იქნება, ვინაიდან მოქმედი სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად ფრენშაიზინგის მიმღებებს ეკრძალებათ ერთმანეთთან კონკურენცია. იმის მიუხედავად, რომ ფრენშაიზინგის მიმღები წარმოადგენს საკუთარი ბიზნესის დამოუკიდებელ მფლობელს, იგი იმავდროულად არის ფრენშაიზის მფლობელ სასტუმროთა ქსელში მნიშვნელოვანი მაკავშირებელი რგოლი. ფრენშაიზინგის მიმღებ რეგიონალურ სასტუმროებს შეეძლება შესთავაზონ ბაზარზე ერთნაირი პროდუქტები, თუმცა ისინი არ დაუპირისპირდებიან ერთმანეთს არ იქნებიან ერთმანეთის კონკურენტები. ფრენშაიზის მიმღები სასტუმრო ვალდებული იქნება წარუდგინოს ფრენშაიზის მიმცემს ფინანსური ანგარიში, რომ განისაზღვროს თანხა, რაც უნდა იქნეს გადახდილი სერვისისათვის.

ჩემი აზრით, რეგიონში სასტუმროების ბიზნესის ქსელში ფუნქციონირებად ფირმათა შორის თანამშრომლობის ერთ-ერთ პერსპექტიულ სახედ შეიძლება იქცეს ორგანიზაციებს შორის მართვასთან დაკავშირებით დადებული კონტრაქტები. სასტუმროების საერთაშორისო ქსელს ამ გზით შესაძლებლობა მიეცემა, რომ საქართველოს რეგიონებში გააფართოვოს გავლენათა სფეროები და მიიღოს უპირატესობები ახალ ბაზრებზე შეღწევისათვის დაკავშირებით. კომპანია, რომელიც აფორმებს ხელეკრულებას მართვის თაობაზე, არანაირ უფლებას არ იღებს ორგანიზაციის ქონებაზე. კონტრაქტის მიხედვით კომპანიას, როგორც წესი, ეკისრება შეზღუდული ფინანსური პასუხისმგებლობა და ყველა შემთხვევაში იგი იღებს შემოსავალს, რომელიც დამოკიდებულია სასტუმროს მიერ მიღებულ მოგებაზე.

სასტუმროების ბიზნესში ფუნქციონირებადი დამოუკიდებელი ფირმები კვლავ წარმოადგენს ქართული ტურისტული და სასტუმრო მეურნეობის ბაზრის მნიშვნელოვან სეგმენტს. დამოუკიდებელ კომპანიათა საქმიანობას ახასიათებს სპეციფიკურობა, რაც უკავშირდება მათ გეოგრაფიულ ადგილმდებარეობას. იგი განსაზღვრავს სერვისის ინტერესთა სფეროს და მართვის უნიკალურობას.

მთავარ მიზანს, რომლის მიღწევასაც ცდილობენ სასტუმროების ბიზნესში ფუნქციონირებადი დამოუკიდებელი კომპანიები, კონსორციუმებში გაერთიანების გზით, წარმოადგენს ერთობლივი მარკეტინგული გამოკვლევების განხორციელება, რომ ამ გზით გაიზარდოს თითოეულ საწარმოს შემოსავალი, შემცირდეს ხარჯები, ერთობლივად ჩატარდეს კადრების შერჩევის და მათი ტრენინგის პროცედურები.

ჩემი აზრით, საქართველოში სასტუმროების რეგიონალურ ბიზნესში ფუნქციონირებადი ფირმების განვითარებული ქსელის არარსებობა შეიძლება აიხსნას შემდეგი მიზეზებით: 1) საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა მხოლოდ ნაწილობრივ უწყობს ხელს ასეთი ნაციონალური ქსელის წარმატებით ფუნქციონირებას. ეს დაკავშირებული არის როგორც ლიცენზიათა სხვადასხვა სახეების, ისე კონკრეტულ ობიექტებზე საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტების მიღების გართულებულ პროცედურასთან. თუმცა, სასტუმროების ბიზნესის განვითარების აუცილებლობის თაობაზე, როგორც რესპუბლიკური, ისე მუნიციპალური სამსახურები, ახდენენ ამ სფეროს მხარდაჭერის დეკლარირებას; 2) სასტუმროების რეგიონალურ ბიზნესის განვითარებისათვის ფინანსური სახსრების სიმწირე და მათი მოზიდვის შეზღუდული არეალი საფონდო ბაზარზე; 3) სასტუმროების ბიზნესში ინვესტირება დაკავშირებულია მაღალ რისკებთან, ზუსტი სტატისტიკური მონაცემების არქონის გამო; 4) მაღალკვალიფიცირებული მმართველების და სპეციალისტების დეფიციტი; 5) კომპანიების ხელმძღვანელები, ხშირ შემთხვევაში, ხელმძღვანელობენ საკუთარი, კერძო ინტერესებით.

ლიტერატურა:

1. Чиладзе Г.Б. (2010): РОЛЬ ТОРГОВЫХ МАРОК В УСЛОВИЯХ ПЕРЕХОДНОЙ ЭКОНОМИКИ. // Международная научно-практическая конференция «Инновации в бизнесе»// Батуми, 16-17 апреля
2. Chiladze G.B. (2007): Economic and Legal Aspects of License Agreement. // International Scientific-Analytical Magazine "Sakartvelos Ekonomika" // №9 (118), Tbilisi, 45-47 pp.
3. International Franchise Association - IFA. www.franchise.org; www.answers.com/topic/franchising; www.answers.com/topic/franchising. ukanasknelad iqna gadamowmebuli 03.05.2011
4. www.popeyesfranchising.com. ukanasknelad iqna gadamowmebuli 03.05.2011
5. Small Business Franchises. www.business.com/directory/small_business/franchising. ukanasknelad iqna gadamowmebuli 03.05.2011
6. IL FRANCHISING NEL MONDO. www.azfranchising.eu. ukanasknelad iqna gadamowmebuli 03.05.2011
7. Franchise Opportunities - Franchising.com. www.franchising.com; www.franchising.com/articles/49. ukanasknelad iqna gadamowmebuli 03.05.2011

George Chiladze

Doctor of Law, Doctor of Business Administration, Professor

Regional Hotel Operation: Legal-Economic Aspects

The desire for unity between companies engaged in the regional hotel service business is determined by: 1) provision of the desired rate of flexibility when relating with partners; 2) decrease of volume of expenditures related to risks; 3) necessity of receiving quick results; 4) strategic goals of partners, etc.

Legal documents regulating implementation of joint activities between enterprises are seldom existing in "pure form".

A leading company operating in the hotel business concludes agreement with entrepreneurial subjects about giving it special rights to use a trade mark during realization of service/product. Small scale hotel is given possibility to control the hotel service market with minimum costs. Franchising allows companies to: 1) conduct business

independently while being not alone in the business; 2) effectively expand without significant expenditures; 3) transform the existing network of hotel operations into effective, strong business.

Franchise provider creates a special style of the hotel operation. It researches and expands business, spends sums on its development, establishes good reputation and a familiar image.

The advantage of franchising for development of hotel operation business includes: 1) possibility to attract additional finances for business development; 2) possibility of expansion on a market and a real perspective for strengthening own reputation on market; 3) possibility for customers to learn more about the product and service when developing new business concepts for franchising system; 4) fast and effective way for starting business, gaining of real support at a business startup time; 5) possibility to use the trade mark of the franchise provider hotel; 6) conduct of business within the strictly defined territorial limits.

Independent companies operating in hotel business still represent significant segment of Georgian touristic and hotel operation market. The specifics of their activity related to geographical location. It determines the interest sphere and uniqueness of a service.

Non-existence of a developed network companies operating in regional hotel business can be explained by following reasons: 1) current legislation only partially facilitates to successful functioning of such nationwide network; 2) shortage of finances for development of regional hotel business, restricted sources for their attraction at a stock market; 3) investing in hotel business is connected with high risk, due to non-availability of exact statistical data; 4) deficit of high qualified managers and specialists; 5) company managers are often guided by own particular interests.

Key words: regional hotel business, regulatory legal documents, franchising, tourist and hotel operation market.

დავით ჭიოტაშვილი
გორის სასწავლო უნივერსიტეტი, გორი

მზღვეველთა საქმიანობის ორგანიზაცია და მართვა

მზღვეველთა საქმიანობა ყოველთვის მჭიდროდ დამოკიდებულებაშია იმ ეკონომიკურ გარემოსთან, რომლის ფარგლებშიც ახორციელებენ საკუთარ საქმიანობას მზღვეველები. საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრების პერიოდმა არსებითად შეცვალა მზღვეველთა ადგილი და როლი ეკონომიკური ურთიერთობების სისტემაში. ისინი საბაზრო ურთიერთობის პირობებში ერთერთ მსხვილ ფინანსურ მოთამაშეებად და ქვეყნის საფინანსო ბაზარის სრულუფლებიან სამეურნეო სუბიექტებად გვევლინებიან.

სადაზღვევო ორგანიზაციების საქმიანობის კვლევისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს, როგორც კომპანიის შიდა გარემოს, ასევე მისი გარემოცვის

ორგანიზაციული საკითხების კვლევას. ორგანიზაციის შინა გარემოში იგულისხმება საერთო გარემოს ის ნაწილი, რომლის საზღვრებშიც ფუნქციონირებს სადაზღვევო კომპანია. შიდა გარემოს ანალიზი შეიძლება ჩატარდეს რამდენიმე მიმართულებით, რომლებიც ერთიანობაში იძლევიან საშუალებას სრულად განისაზღვროს სადაზღვევო კომპანიის პოტენციალი და რესურსები, კერძოდ:

- კადრები და ორგანიზაციული სტრუქტურა;
- სადაზღვევო კომპანიის საქმიანობა;
- სადაზღვევო მომსახურების მარკეტინგი;
- ფინანსები და აღრიცხვა;

ყველა ეს კომპონენტი უშუალო კავშირშია ერთმანეთთან და მათ გარეშე შეუძლებელია ჩატარდეს სადაზღვევო საქმიანობის სრულყოფილი ანალიზი. ზემოაღნიშნული ფაქტორებს სხვადასხვაგვარი მნიშვნელობა გააჩნიათ. ასე მაგალითად, ახალი სადაზღვევო პროდუქტის დამუშავებისას, მზღვეველი ვალდებულია განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს მარკეტინგულ და ფინანსურ პრობლემებს, პერსონალის რიცხოვნობის ოპტიმიზაციას და ხარისხის გაუმჯობესებას. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სადაზღვევო ორგანიზაციის სტრუქტურის ფორმირებას [Рудницкий В.В. Экономика и организация страхового дело-СПБ: УЭИФ-1993. с-135.Руд]. ორგანიზაციის სტრუქტურის ქვეშ იგულისხმება არა მარტო ორგანიზაციული სტრუქტურა, არამედ მისი შემადგენელი ელემენტების ერთიანობა და მათ შორის მდგრადი კავშირი, ერთმანეთს შორის ურთიერთქმედება, მათი საქმიანობის მიმართულება და ამოცანები.

ფუნქციონალური დანიშნულების მიხედვით მზღვეველთა სტრუქტურული ქვედანაყოფი შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი: კომპანიის ორგანიზაციული სტრუქტურა, აღრიცხვის სამსახურის სტრუქტურა და ფინანსური სამსახურის სტრუქტურა. ფინანსური მართვის პროცესის ორგანიზაციული სტრუქტურა ასრულებს მნიშვნელოვან როლს და წარმოადგენს საწყისს, როგორც საკითხის დაყენების, ასევე მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღების და რეალიზაციისათვის. ოპტიმალური ორგანიზაციული სტრუქტურა, იძლევა შედარებით დადებით ეფექტს ორგანიზაციის მართვის პროცესში, წარმოადგენს მის შემადგენელ ნაწილს. სადაზღვევო ორგანიზაციის

ოპტიმალური სტრუქტურის შექმნა არის ერთ-ერთი მთავარი პირობა მისი საქმიანობის ეფექტურად წარმართვისა და სრულყოფისათვის.

სადაზღვევო მენეჯმენტის მიზანია სადაზღვევო საქმიანობის უმაღლეს წარმატებამდე მიყვანა. ასეთი მიდგომა განვითარებულ ქვეყნებში სადაზღვევო კომპანიების მუშაობის პრაქტიკაში ფართოდ გამოიყენება. გამოყოფენ სხვადასხვა საბაზო ოპერაციას, რომელიც დამახასიათებელია სადაზღვევო კომპანიის მენეჯმენტისათვის. უპირველეს ყოვლისა მთავარია მიზნის დადგენა, რომლის მისაღწევადაც საქმიანობს კომპანია და მეორე, კონკრეტულ ამოცანათა განსაზღვრა მიზანთა თითოეულ ჯგუფში.

მზღვეველთა ორგანიზაციული სტრუქტურა პირდაპირ კავშირშია ორ ძირითად ფაქტორთან. პირველის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ კომპანიის სტრუქტურა წარმოადგენს მისი საქმიანობის მასშტაბების და მდგომარეობის ფუნქციას, მეორე კი არის ის, რომ დამოკიდებულია კვალიფიციური კადრების შერჩევის შესაძლებლობასთან, რომლებსაც აქვთ უნარი დამოუკიდებლად მიიღონ ოპტიმალური გადაწყვეტილება. სადაზღვევო კომპანიის სტრუქტურული ცვლილებები იძლევა საშუალებას რათა შეიცვალოს გარეშე მოვლენების მავნე ზემოქმედება და უზრუნველყონ საკუთარი ფუნქციონირება.

სადაზღვევო კომპანიის განვითარებისათვის, ასევე სადაზღვევო და არასადაზღვევო ბაზრების სტაბილიზაციისათვის, მისი სტრუქტურის სრულყოფის ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს მრავალსაფეხურიანი მმართველობითი სისტემა.

მართვაში პრინციპულად მნიშვნელოვან მომენტს წარმოადგენს განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად საჭირო გეგმების დამუშავება. განვითარებულ ქვეყნებში ფართოდ გამოიყენება „ადამიანურ ურთიერთობათა“ სკოლის იდეოლოგია, რომლითაც ხდება ადამიანთა ქმედების მოტივაციის პრობლემების გამოკვლევა. ასეთი კვლევების საფუძველზე ხდება სხვადასხვა ორგანიზაციული ცვლილებების სოციალურ-ფსიქოლოგიურ შედეგების შეფასება და მმართველობითი პროცედურების სრულყოფის

დონისძიებების შემუშავება, ასევე ისეთი ორგანიზაციული სტრუქტურის შექმნა, რომელიც სტიმულს მისცემს სადაზღვევო კომპანიის თანამშრომელთა საქმიანობას.

ორგანიზაციის მმართველობითი სტრუქტურის ქვეშ მართვის თეორიაში იგულისხმება ურთიერთდამოკიდებული ელემენტების კანონზომიერი ერთიანობა მათ შორის მდგრადი ურთიერთქმედება, რომლითაც მიიღწევა ორგანიზაციის როგორც ერთიანი სისტემის ფუნქციონირება და განვითარება. მართვის სტრუქტურის ცალკეულ ელემენტებს შორის ურთიერთქმედება ხორციელდება ვერტიკალური და ჰორიზონტალური მიმართულებებით. ჰორიზონტალური ურთიერთქმედებით მიიღწევა მართვის სხვადასხვა დონეზე კოორდინაცია და შეთანხმება, ხოლო ვერტიკალური ითვალისწინებს ურთიერთქმედებას მართვის იერარქიულ საფეხურებზე. გარდა ამისა, მართვის სტრუქტურაში შეიძლება გამოიკვეთოს როგორც ხაზობრივი, ასევე ფუნქციონალური ხასიათი. ხაზობრივი კავშირები გამოხატავენ გადაწყვეტილებათა მოძრაობებს და ინფორმაციებს ხაზობრივ ხელმძღვანელებს შორის. ფუნქციონალურ კავშირებს ადგილი აქვს ამა თუ იმ მართვის ფუნქციის სარეალიზაციოდ გადაწყვეტილებების მიღებისას.

სადაზღვევო კომპანიის ყველა მმართველობითი დაქვემდებარებანი, ზემდგომი ხელმძღვანელობის ჩათვლით იქმნება ერთი სპეციფიკური მთავარი ამოცანის, სადაზღვევო ბიზნესის განვითარება-განხორციელებისათვის. სადაზღვევო კომპანიის რეგიონული მართვის პრობლემა ბევრ რამეში დამოკიდებულია ფინანსური ინფორმაციის ხარისხზე, გეგმების სრულყოფილობასა და რეალობაზე და მართვის პროცესის გადაწყვეტილების მიღების ოპტიმალურ ორგანიზაციაზე.

სადაზღვევო საქმიანობის ფინანსური დაგეგმვის პროცესში მონაწილეობას ღებულობენ:

- ორგანიზაციის ზემდგომი ხელმძღვანელობა;
- მგეგმავების ჯგუფი;
- დეპარტამენტების, სამმართველოების და განყოფილებების ხელმძღვანელები და სპეციალისტები.

სადაზღვევო ორგანიზაციის ზემდგომი ხელმძღვანელობა წარმოადგენს დაგეგმვის პროცესის ორგანიზატორს, განსაზღვრავს მის ძირითად ფაზებსა და თანამიმდევრობას. ზემდგომი ხელმძღვანელობის ფუნქციაში შედის აგრეთვე ფირმის სტრატეგიის შემუშავება და სტრატეგიული დაგეგმვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება. კომპანიის ხელმძღვანელობა განსაზღვრავს ფირმის განვითარების საერთო მიზნებს და მისი მიღწევის ძირითად საშუალებებს.

საშუალო და ქვედა რგოლის ხელმძღვანელობამ, ასევე დაქვემდებარებულმა სპეციალისტებმა უნდა უზრუნველყონ ტექნიკური და ოპერატიული დაგეგმვა. სპეციალისტების მოვალეობაში შედის ორგანიზაციის შინა და გარე პირობების ანალიზი, პროგნოზების შედგენა. ქვეგანყოფილების ხელმძღვანელები და რიგითი თანამშრომლები ერთიანდებიან ალტერნატიული კომპანიისათვის შემოთავაზებული სტრატეგიის შეფასებაში.

საგეგმო სამსახური მონაწილეობას ღებულობს კომპანიის სტრატეგიის შემუშავებაში, მისი ძირითადი მიზნების განსაზღვრაში, დაგეგმვას ახორციელებს ხელმძღვანელებთან და კონსულტანტებთან ერთად მჭიდრო კავშირში. მგეგმავები სხვა სპეციალისტებთან ერთად მნიშვნელოვანი ინფორმაციის მოპოვებასთან ერთად ახდენენ ფირმის შინა და გარემოს ანალიზსა და შეფასებას. მენეჯერებთან ერთად მგეგმავები მონაწილეობენ ფირმის პერსპექტიული განვითარების შესაძლო პროგნოზების შედგენაში, მონაწილეობას ღებულობენ გეგმის პროგრამული ნაწილის შემუშავებაში, იძლევიან კონსულტაციებს დაგეგმვის ტექნიკურ საკითხებთან დაკავშირებით.

სადაზღვევო კომპანიის წარმატებას მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს ადამიანური ფაქტორი. კადრებთან მუშაობა უნდა განისაზღვროს, როგორც ხანგრძლივი სისტემატური პროცესი, მიმართული სადაზღვევო ორგანიზაციის მიზნის ფორმირებისა და მიღწევისათვის. სადაზღვევო საქმის განვითარება შეუძლებელია ახალი ცოდნის შეძენა და სადაზღვევო ორგანიზაციაში შრომითი რესურსების რაციონალურად გამოყენების გარეშე.

ბაზრის მოთხოვნების დაკმაყოფილება და სადაზღვევო საქმიანობიდან მოგების მიღება შეუძლებელია მზღვეველის მარკეტინგული სამსახურის შექმნის გარეშე. აღნიშნული სამსახურის ამოცანები გამომდინარეობს მართვის მარკეტინგის ძირითადი პრინციპებიდან: ინფორმაციის შეგროვება, დამუშავება და სადაზღვევო ბაზრის მდგომარეობის ანალიზი, კლიენტურის სადაზღვევო ინტერესის შესწავლა, იმ მონაცემების მომზადება, რომელიც საჭიროა მზღვეველის ოპერატიულ-სამეურნეო საქმიანობისათვის, მოთხოვნის სტრუქტურის ფორმირება შემოთავაზებულ სადაზღვევო მოსახურებაზე, სადაზღვევო პოლისების გაყიდვის ეფექტური სისტემების შექმნა და ა.შ.

სადაზღვევო ბაზრის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, მზღვეველის საბაზრო საქმიანობის კონკრეტულ ინსტრუმენტს წარმოადგენს მარკეტინგის პროგრამა-ანალიზის, დაგეგმვისა და კონტროლის უწყვეტი პროცესი, რომელიც მიმართულია მოცემული მზღვეველის შესაძლებლობების გამოვლენისაკენ. სადაზღვევო კომპანიის მარკეტინგის პროგრამის დამუშავების ინიციატივა უნდა გამომდინარეობდეს ქვემოდან. კერძოდ, მიზნები, ბიუჯეტი, პროგნოზები, ვადები და მარკეტინგის სტრატეგია დგინდება ინფორმაციის საფუძველზე, რომელიც შემოდის სადაზღვევო აგენტებისა და ბროკერებისაგან. მარკეტინგის პროგრამის ძირითადი მიზანი დგინდება ზემოდან, როგორც სადაზღვევო კომპანიების ყველა სტრუქტურული ქვედანაყოფების საერთო საქმიანობის სტრატეგია. პრაქტიკაში ორივე მიდგომა ურთიერთშეთანხმებულია და სწორედ ასეთ შემთხვევაში არის მოსალოდნელი მზღვეველის წარმატებით განვითარება.

სადაზღვევო მარკეტინგის პროგრამის მეთოდურ საფუძვლებს წარმოადგენენ პროგრამულ-მიზნობრივ მიდგომათა პრინციპები, რომლებიც ითვალისწინებენ მიზნების ამორჩევას, რესურსების განსაზღვრას დასახული მიზნების მისაღწევად და კონკრეტული სადაზღვევო ამოცანების გადაწყვეტას. ჩვენი აზრით, სადაზღვევო კომპანიის მარკეტინგის პროგრამა უნდა იყოს მიმართული შემდეგი ძირითადი საკითხების გადაწყვეტისაკენ [Шахов. В. В. Страхование: Учебник для вузов. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997.с-57]:

- სადაზღვევო კომპანიების შესაძლებლობების ანალიზი;
- განვითარების მიზანთა განსაზღვრა;
- ბაზარზე მოქმედების სტრატეგიის შემუშავება;
- ბაზარზე მუშაობის ტაქტიკურ მიდგომათა შემუშავება;
- მარკეტინგის პროგრამაზე კონტროლის განხორციელება;
- სადაზღვევო კომპანიის მართვა თვით მარკეტინგული მეთოდებით.

სადაზღვევო კომპანიის პოტენციალისა და მისი შესაძლო გამოყენების შესახებ ინფორმაციას იძლევა სიტუაციური ანალიზი, რაც გულისხმობს სადაზღვევო კომპანიის ცენტრალური აპარატისა და მისადმი დაქვემდებარებული რგოლების საქმიანობის პროგნოზულ-ფაქტორულ ანალიზს.

მარკეტინგულ მართვაში სტრატეგიული დაგეგმვა მიმართულია დასახული მიზნების მიღწევისაკენ, სადაზღვევო ორგანიზაციის მატერიალური, შრომითი, ფინანსური, ინტელექტუალური რესურსების ეფექტური გამოყენებისაკენ. მარკეტინგის სტრატეგიამ უნდა უპასუხოს კითხვებს, თუ როგორ უნდა იმოქმედოს კომპანიამ ძირითადი მიზნის მისაღწევად.

საქართველოს სადაზღვევო კომპანიებისათვის ერთ-ერთ აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს მათი საქმიანობის ფინანსური ანალიზი, რაც დაკავშირებულია არა მარტო ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფის პრობლემებთან, არამედ საგადასახადო პოლიტიკასთან და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია სადაზღვევო რეზერვების ინვესტიციებთან, როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორისა მზღვეველთა მიერ მოგების მისაღებად. სადაზღვევო ორგანიზაციაში ფინანსური სიტუაცია ხშირად არაა ცვალებადი, რის გამოც გამოყოფენ სიტუაციათა სხვადასხვა ტიპებს: აბსოლუტური მდგრადობა, ნორმალური მდგრადობა, არამდგრადი ფინანსური მდგომარეობა, კრიზისული ფინანსური მდგომარეობა. სადაზღვევო კომპანიის შინა გარემოს ფინანსურ-ეკონომიკური ანალიზი გულისხმობს სადაზღვევო და არასადაზღვევო რესურსების მოძრაობის გამოკვლევას, აუცილებელი რესურსების და შესაძლებლობების განსაზღვრის

მიზნით, ფინანსური მდგრადობის უზრუნველსაყოფისა სადაზღვევო დაცვისა და წარმატებული საინვესტიციო საქმიანობისათვის.

სტრატეგიული დაგეგმვისათვის ფინანსური სიტუაციის განსაზღვრა ყველაზე მნიშვნელოვანია, რადგან მასზეა ძირითადად დამოკიდებული ფირმის შემდგომი გადარჩენა. მდგრადობის ხარისხის განსაზღვრამ უნდა შექმნას მეთოდოლოგიური საფუძვლები ისეთი გეგმის შესადგენად, რომელიც უზრუნველყოფს კრიზისის დაძლევას. აქ აუცილებელია შინა ფინანსური ანალიზის შედეგების გამოყენება, რომელიც მიმართული უნდა იყოს სადაზღვევო ორგანიზაციის როგორც მიმდინარე ასევე პერსპექტიული ამოცანების გადაწყვეტისაკენ.

ლიტერატურა:

1. Рудницкий В.В. 1993 г. Экономика и организация страхового дело-СПБ: УЭИФ. с-135.Руд
2. Шахов. В. В. 2000 г. Страхование: Учебник для вузов. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ.с-57.

David Tshiotashvili

Organization and Management of Insurers' Activities

Summary

Insurance organizations are always in close relation with the economic environment within which their activities are carried out by the insurer. Establishing a market economy has changed substantially in the period Insurance organizations place and role of economic relations in the system. They are one of the largest financial market conditions in the financial market players and they are country's full economic entities. The research activities of insurance companies are emphasized, as the company's internal environment, as well as to organize the research environment and without them it is impossible to conduct a comprehensive analysis of the insurance business.

ელისო ჭიჭიაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

ბოროტებისა და აბსურდის პრობლემა ანატოლ ფრანსის

მითოლოგიურ რომანში „ანგელოზთა აჯანყება“

კაცობრიობის მარადიული პროგრესის იდეების განვითარების მაგისტრალზე სხვადასხვა ქვეყნებსა და ეპოქებში იქმნებოდა ურთიერთ მონათესავე მითები და თქმულებები ისეთი ძლიერი ნებისა და ძალის ადამიანთა შესახებ, რომელნიც ყველაზე სრულად და შთამბეჭდავად გამოხატავდნენ ზოგადსაკაცობრიო იდეალებს. ტიტანური ძალის ადამიანთა ამბავი, რომელნიც ზეციურ ძალებს ებრძვიან, რათა ხალხისათვის გამოსტაცონ ბედნიერება, ქართველებმა წარმოგვიდგინეს ამირანის, ხოლო ანტიკური ეპოქის ბერძნებმა პრომეთეს სახით.

XIX საუკუნის დასაწყისში გამოიკვეთა ტიტანის სატანის, პრომეთეს მიმდინარეობა, რომელიც ჯანყდება სიკეთისათვის. ღმერთისათვის ბოროტება უცხო არის ამ მიმდინარეობის თვალსაზრისით. საწყისი აგნოსტიკოსებთან და ნაწილობრივ ბაირონთან არის. მისი კაენის პერსონაჟი ხშირად ივიწყებს თავისი პრომეთესებური სიკეთის მოწოდებას და უპირატესად ამაყობს ბოროტებით. მაგრამ განსაკუთრებულია მიშლეს განმათავისუფლებელი სატანა, უფრო ბუნდოვანი ჟორჟ სანდის კაენი, ხოლო ლეკონტ დე ლილის სამართლიანობის, გონისა და ლოგიკის შემომქმედი შუამავალი გმირია კლასიკურ ანტიკურობასა და ქრისტიანულ ეპოქაზე მეტად, თანამედროვე მსოფლიოს შორის. დამისახელეთ მეცნიერება, რომელიც არ აჯანყებულა, ამბობს მიშლე (5,200). მაგრამ მას აჯანყება ესმის ქრისტიანული ღმერთის წინააღმდეგ და პირიქით, მორჩილება ბუნებისადმი, ცოდნის საჭიროებისადმი. ნამდვილი აჯანყება არის გონების აჯანყება. სწორედ ამ მიმდინარეობაში უნდა მოვიპოვოთ „ანგელოზთა აჯანყების“ სატანიზმი, XIX საუკუნის ჰუმანისტური მიმართულების უკანასკნელი ამბოხი.

„ანგელოზთა აჯანყება გამოქვეყნდა 1914 წლის მარტში. 1908-1913 წლების მრავალი მოვლენა აისახა მასში. „მისი შედეგია“, ამბობს ტიბოდე. გადაჭარბებული შეფასებაა, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ეს რომანი ფრანსის შეცდომებისა და ჭეშმარიტებათა ჯამია. რელიგიის, მთავრობის, არმიის, ფინანსისტების და პოლიციის გამჭვირვალე კარიკატურებს ფრანსი სულ უბრალოდ გადაგვიშლის ახალგაზრდა მორის დ'ეპარვიეს ნაციონალური ოჯახის სამუალებით. განსაკუთრებით პირველ ნაწილში ორივე პლანის, ზეციურის და მიწიურის თანხვედრაა. სხვაგან ფრანსი სისტემატურად ეწინააღმდეგება აზრებს, რომლებსაც მისი დროის ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი გამოხატავს ომზე, რწმენაზე, გმირობაზე თუ აჯანყებაზე. წიგნის დასასრულს ადამიანები მიტოვებულია ბედის ამარა, რაღაც ინტრიგებით გაურკვეველ მდგომარეობაში. ანეგდოტურ რომანს ადამიანებზე არა აქვს სხვა მიზანი, გარდა იმისა, რომ დაასურათოს ბოროტებისა და აბსურდის საკითხი, რომელსაც მითოლოგიური რომანი ანგელოზებზე აყენებს დაკვირვების სიბრტყეზე. ფრანსი წერდა კუეს „ანგელოზთა აჯანყების“ შესახებ: „განსაჯეთ მხოლოდ ფილოსოფიური და რელიგიური გრძნობა, რომლითაც შთაგონებულია თითქმის ყოველი გვერდი. ამ უნივერსალური სატკივარის საიდუმლოება არის ნაწარმოების სერიოზული არსი“.

სატანის მითის ფრანსისეული ინტერპრეტაცია ნაწილობრივ მილტონის პოემას ენათესავება უფსკრულის უსწორმასწორო პეიზაჟებით თუ სამოთხის მშვენიერი სურათებით. მაგრამ იგი დეკორაციული მიზანებისაგან თავისუფლდება აჯანყების ზოგადი და სანიმუშო დახასიათებისას და ორიგინალურია განმათავისუფლებელი მოთხოვნის დრამატული მსვლელობით.

მილტონის პოემის საპირისპიროდ, აქ ღმერთი პირველი ექვიანობს ლიუციფერზე და ამგვარად გამოიწვევს მთავარანგელოზს. მაგრამ ეს ის დამღუპველი სიამაყე აღარ არის, რომელმაც იგი გაწირა ბიბლიაში და „დაკარგულ სამოთხეში“, მარტოობისა და შეგნებული შურისძიებით ბოროტებისათვის. ლიუციფერი აჯანყების მოწყობამდე „გონიერებითა და სიმაჰაცით ბრწყინავდა. მისი ზღვა გული იტევდა ყველა სათნოებათ, რომელთაც სიამაყე შობს: გულრწფელობას, ვაჟკაცობას, განსაცდელში გაუტეხლობას, შეუპოვრობას წადილის მისაღწევად“ (2,108). მაგრამ მის პირველ აგრესიას შემოქმედის წინააღმდეგ მხოლოდ უსარგებლო პატივმოყვარეობა გააჩნია. თავიდან ლიუციფერი მეფობას მხოლოდ იალდაბაოტის შეცვლით ფიქრობს; იგი როგორც ჩვეულებრივი დამპყრობელი, თავის დასებს ჰპირდება „სიმდიდრეს და დიდებას“ (2,110). მას ჯერ კიდევ ყველაფერი ღმერთთან აკავშირებს; თვით მისი სახელი მთავარანგელოზის, ლიუციფერის, რომელსაც ღმერთისგან ინარჩუნებს.

პირველ შეტევაში იგი მარცხდება, რადგან მისი აჯანყება გამოხატავს მხოლოდ კმაყოფილებისა და ბატონობის პრიმიტიული ინსტინქტის სამსახურში მყოფ გონიერებას. ეს დამარცხება არის მისი ხსნა, რადგან იქცევა იმად, ვინც ამიერიდან ადამიანურ სახეს იღებს ღმერთთან კავშირის გაწყვეტით, ნათელი მომავლის ამაო იმედის გარეშე. იმის საპირისპიროდ, რაც იყო იგი ბაირონთან, მილტონთან და განსაკუთრებით ჰიუგოსთან, ეს იყო „სატანა უფრო დიდებული, ვიდრე ლიუციფერი“ (2,113).

ამბოხებული ანგელოზები იღებენ ცვლას. მათ ზეცა დატოვეს სხვადასხვა მოსაზრებით: ჭეშმარიტების მთაგონება, მოქმედების საჭიროება, ამაყი პატივმოყვარეობა, შეურიგებელი სიწმინდე. ფრანსი იწონებს ყველა რევოლუციონერს. მათ შორის ბუნდოვნად არის გმირი თავისუფლებისა (იმთარის ანარქიზმი), ცოდნისა (არკადის ჭეშმარიტების სურვილი), ძალაუფლებისა (ზიტას ბატონობის ინსტინქტი).

რელიგიის უარყოფით ადამიანები უკეთესნი გახდებიან? რელიგია ქმნის ადამიანს თუ ადამიანი რელიგიას? და უფრო სერიოზული კითხვა, რომელსაც არკადი სვამს: „ბოროტება თვით საგანთა არსში ბუდობს, თუ მათ აგებულიებაში? (2,168). აჯანყების წარმატება იმავე აჯანყების ბოროტების საწინდარია. ასეთი საუცხოო სიზუსტით ითარგმნება წიგნის ბოლო სცენა, რომლის სიდიადის უარყოფა შეუძლებელია.

გამარჯვებულმა „სატანამ თავი გამოაცხადა ღმერთად“ (2,225). მისთვის უცხოა სიბრაღული, თუმცა „ოდესღაც ტანში ზარავდა იმის გაფიქრებაზე, რომ მწუხარება მეფობდა ქვეყნად... მოიძულა ცნობისწადილი და შერისხა გონიერება, მოსწომდა

იდუმალეების საფარველში რომ იყო გახვეული და თავს შეუცნობლად აჩვენებდა“ (2,227). სამართალს აცხადებდა უსამართლობად და ჭეშმარიტებას სიცრუედ . არკადი, რომელმაც ეჭვით შეხედა „გააძევა“ (2,227). იშტარი და ზიტა მიწაზე დაბრუნდნენ ახალი აჯანყების მოსამზადებლად არაფერი შეცვლილა. ანგელოზის მიერ გასრესილი, გახდა შემოქმედი, აჯანყებით კი ხელისუფლების ბელადი. ასეთი განახლებით მთავრდება ჩაკეტილი წრე აჯანყებისა, რომელიც თავის თავში ატარებს საკუთარ წინააღმდეგობას იმ დროს, როცა განმათავისუფლებელი აჯანყებიდან გადაეშვა ხელისუფლების მოსაპოვებლად.

„იალდაბაოთს მარადიულ წყვდიადშიც შეენარჩუნებინა უდრეკი სიამაყე. დანახშირებულმა, დამსხვრეულმა, საზარელმა და დიდებულმა ცათა მეუფისაკენ აღმართა ზიზღით აღსავსე მზერა... და ახალმა ღმერთმა დაინახა მის ტანჯულ სახეზე როგორ გაკრთა გონიერებისა და სიკეთის ნაპერწკალი. მერე დედამიწას დააცქერდა და რა იხილა, ბოროტება და ტანჯვა იყო გამეფებული“ (2,227), ისიც მიწაზე გამოემურა, რომ გაანათლოს და დაამშვიდოს ადამის მოდგმა.

ახლა პირი ვიბრუნოთ თანამედროვე ეპოქის მწუხარებისა და ბედისწერაზე ფიქრის მხარისკენ. ყოველი ხელისუფლება თავის თავში დამლუპველ ძალას ატარებს, როდესაც ის ძალმომრეობაზე არის დაფუძნებული. გაარღვია თუ არა სატანამ ეს წრე , როცა უარი განაცხადა რომ ღმერთი გამხდარიყო? შესაძლებელია, მაგრამ მის გადაწყვეტილებას მხოლოდ წარმოსახვით სამყაროსთვის, ანგელოზებისთვის აქვს ფასი. ადამიანებმა კი ამოდ დაკარგეს რელიგიური რწმენა. ერთადერთი იმედი, რომელიც რჩება, ნექტერის მიერ იყო გამოთქმული, რომ მათმა მოდგმამ სხვას დაუთმოს ადგილი, რომლებიც უკეთ მიხვდებიან ბედნიერებასა და სილამაზეს.

სამწუხაროდ, ოდესღაც ჰუმანური სატანა თავისი გამარჯვებით კარგავს გმირის პროპორციებს. ბოროტება, რომელსაც იგი იდენს, ჩვევიდან მოდის. ასეთია აგრეთვე პრომეთეს იმედის ბოლო, რომელიც კვეთს XX საუკუნის ჰუმანიზმს. რას წარმოადგენს პრომეთე დღევანდელი ადამიანისათვის? კითხულობს ალბერ კამიუ და თვითონვე პასუხობს: საკამათო არ უნდა იყოს, რომ იგი თანამედროვე ადამიანების შემეცნებაში განასახიერებს ღმერთების წინააღმდეგ ამხედრებულ მეამბოხეს და დღეს, სკვითიის უდაბნოებში ათასწლეულის სიღრმეებიდან ამოზიდული მისი პროტესტი, აქამდე არნახულ ისტორიულ კონფუზიებში გარდაისახა, ამავე დროს რაღაც მიგვანიშნებს, რომ ყველასგან დევნილი გმირი დღესაც ჩვენს შორისაა და რომ ახლაც არ გვესმის ადამიანური ამბოხის ხმა, რომლის პირველი მარტოსული მაცნე იგი ყოფილა.

ნექტერის გრძელი მოთხრობა დიდხანს ჩერდება ელინიზმზე, როდესაც სატანამ ადამიანთა შორის მიიღო მეცნიერებისა და სიხარულის პირველი ავტორის, დიონისეს სახე. მაშინ, როდესაც ნიცშე გაცნობილი იყო დიონისური ენთუზიაზმის ღამეულ მხარეს, ფრანსს არ შეეძლო ნიცშეს მთლიანად უარყოფა, თუმცა მას არც ახსენებს. ფრანსმა მხოლოდ ირონიით შეძლო რეაგირება ბერძნული ტრაგედიის ზეადამიანურსა და ნიცშეანურ ინტერპრეტაციაზე, იმ დროს, როდესაც თვითონ საკმაოდ მნიშვნელოვანი

ძალით უბრუნდებოდა შემწყწარებლურ ჰუმანიზმს, რომელიც საზოგადოებიდან აძევებდა შიშს, დაყოფასა და შეუგნებლობას. როგორი მოფიქრებული დიდაქტიზმია კითხვების და პრობლემების გარეშე ამ ბერძნული „სიცოცხლის ლამაზ განთიადში“. ნექტერის მოთხოვნა უკომპრომისოდ უპირისპირებს წარმართულ და ქრისტიანულ კულტურას, რათა გაუსვას ხაზი იმას, რომ ქრისტიანული ცივილიზაციის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენები ანტიკური ჰუმანიზმის განახლება და გამოვლენაა. მაგრამ ასეთი მიდგომის მიზანია განთავისუფლება მსოფლიოს გარეთ, თვით ირაციონალურის ემოციამდე, რომლის უპირატესობანი შიშს ბადებს. ნექტერი მარტო ის არ არის, ვინც დიონისეს უბრალო სიამოვნებას ასწავლის; სხვა დღეს მისი ფლეიტა მღერის აგრეთვე სამყაროს სიმოკლესზე, დედამიწის, მზის და ვარსკვლავთა უცილობელ სიკვდილზე. უშიშრად ურიგდება რა არაარაობას, ნექტერი ადამიანებს ასწავლის ცხოვრებას ბუნებასთან თანხმობაში. საბერძნეთი, რომელსაც იგი აღწერს, ჰარმონიის და სიბრძნის განსახიერებაა, იმიტომ რომ აბსურდით დაღლილი ფრანსი გამოხატავს ყოფიერებაში მონაწილეობის უცილობელ საჭიროებას: ცოდნა და იგივე ჩვეულებრივი ღმერთები, როგორც ბერძნებს ჰყავდათ წარმოდგენილი, უზრუნველყოფენ ადამიანის ურთიერთობებს სამყაროს კონონებთან და მოწმობენ „უნივერსალური ნათესაობის“ სიბრძნესა და რელიგიურ გრძნობას, ჭეშმარიტების საპირისპიროდ. ფრანსის ეს უკანასკნელი საბერძნეთი არც დაძაბულობას ცნობს და არც კონფლიქტებს. ჩვენი რელიგიური კატეგორიების გარეშე ღმერთები მისთვის მხოლოდ ინტეგრაციის ფაქტორია ადამიანებს, საზოგადოებასა და ბუნებას შორის. მისი აზრით, საბერძნეთის კულტურა არ გამოყოფს ღვთიურის ცნებას ადამიანისა და ადამიანური შრომით დედამიწის დაუფლების ცნებისაგან. ერთადერთი დაძაბულობა არსებობს: ინტელექტუალური ცნობისმოყვარეობა, რომელიც ყოველმხრივ გამიშვლებულია შინაგანი ტრაგიზმიდან ვნებამდე. ამგვარად, მხოლოდ გონება ინარჩუნებს შემოქმედებითი მოუსვენრობის უფლებას. ეს არის შესაძლებელი ცოდნიდან გამომდინარე სიბრძნე, რომელიც აღარ ითვალისწინებს უზენაესს.

სევდა ცოდნისა, როგორც ვნახეთ, არსებობს, მაგრამ ინდივიდუალური ცოდნის დამოუკიდებლობის მტკიცებისას: „ჩვენში და მხოლოდ ჩვენში უნდა ვძლიოთ იალდაბაოთი“, (2,228), ე.ი. უგუნური სურვილი ბატონობისა მთავარი გამოსასწორებელი ნაკლი ადამიანის ბუნებაში, იმისთვის, რომ ცხოვრება შესაძლებელი და ადვილი გახდეს. ამ რომანის დასკვნა უკავშირდება „პინგვინთა კუნძულის“ ნიჰილიზმს, როგორც ჟაკ სიუფელი წერს: „რა აზრი აქვს სამყაროს გარდაქმნას, ბოროტება ჩვენშივეა, ოქროს საუკუნე არის მითი. მარადიული ბრუნვით განმათავისუფლებელი იქცევა ტირანად, როგორც კი გამარჯვებას მოიპოვებს. დამარცხებულ თეოლოგიას მოსდევს სხვა თეოლოგია. მხოლოდ მწუხარებაში და სიღარებაში იზადება გონიერება და სიკეთე (6,103).

ამგვარად, ფრანსი არკადივით ბრუნდება და სატანასავით რჩება ადამიანურ სამყაროში და თავს აღწევს განმეორებას. ეს არის სიახლე „ანგელოზებთან აჯანყებისა წინა ნაწარმოებებთან შედარებით. სუსტი აღორძინება, დაბრუნება ჰუმანიზმისაკენ, რომელიც ცდილობს ბოროტების მოგვარებას უფრო სხვაგვარად, ვიდრე ირონიით;

შეზღუდული ჰუმანიზმი სრული განთავისუფლების ილუზიის გარეშე, მაგრამ მომავლისაკენ მიმართული იმ პირობით, რომ არავითარი შემთხვევითი ზეადამიანური სურვილი არ დაარღვევს მას. რჩება მხოლოდ „მელანქოლია“, „სევდა“, რომელიც სატანამ უკვე არაერთხელ განიცადა ადამიანთა შეცდომების გამო. ამგვარად, შოპენჰაუერისებური გაგებით, დასაბამიდანვე მხოლოდ მწუხარებას ძალუძს კავშირის დამყარება ყოფიერებაში და თანაც მხოლოდ მას შეუძლია ჩართოს ცხოვრებაში გონი, რომელსაც სანიმუშოდ გამოხატავს სატანა.

„გამარჯვება არის გონება“, ხელოვნება და გონება შინაგანი ერთიანობით პოულობენ თავიანთ ადგილს როგორც კერა ცხოვრებისა და არსი მოქმედებისა. მათ ძალუძთ ყველაფრის ხსნა იმ პირობით, თუ დარჩებიან აბსოლუტურად ადამიანური. გონების განხეთქილება გაუქმებულია. ამგვარად, სკეპტიციზმი მთავრდება უმაღლესი ჰუმანიზმის სფეროს გახსნით ცხოვრებასა და გონს შორის, ჭვრეტასა და მოქმედებას შორის. სატანის ეს წინადადება არის რომანის ბოლო სტრიქონი. იგი უნდა განვიხილოთ, როგორც ფრანსის უკანასკნელი სიტყვა წიგნში, სადაც სატირას, ირონიას და ეჭვს თავიდან ფართო ადგილი უჭირავს. ფრანსმა პირველად მიაღწია ჭეშმარიტების, სიბრალულის, სილამაზის შეთავსებას ახალ იმედთან, ფლობასთან, თავის თავისა და ქვეყნიერების, მუდამ დაუდეგარ და მაინც უდავო ფლობასთან. ეს არის შერიგება ისტორიასთან, ახალ, მომავალ და შესაქმნელ ისტორიასთან.

ლიტერატურა:

- 1.კამიუ ა. (2003) პრომეთე ჯოჯოხეთში, გამომცემლობა „სანი“, თბილისი
- 2.ფრანსი ა. (1988): ანგელოზთა აჯანყება“, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი
- 3.France A. (1925) La fille de Cain//France A. Oeuvres complètes,T. 1 p.188-191, Paris
- 4.France A. (1994) La Révolte des Anges // France A., Oeuvres IV, Édition Gallimard, Paris.
- 5.Michelet J. (1876-1879) Histoire de la Revolution française. Nouv. éd., T. 1-9 Marpon et Flammarion, Paris
- 6.Michelet J. (1956) II La Sorsiere ,Satan, Didiet,Paris.
- 7.Suffel J. (1963) Anatole France par lui-même Éditions du seuil, Paris

Eliso Chichiashvili

The Problem of Spite and Absurdity in the Mythological Novel “Angels’ Revolt” by Anatole France

Abstract

At the beginning of the XIX century there arose a new movement in the French literature – Prometheus movement which struggles for kindness and knowledge. The concept “Revolt of Mind” exposes “Revolt of Angels” by Anatole France where the problems of spite and absurdity are analyzed.

In the conclusion of the article we read that the success of revolt is the guarantee of the spite of the same revolt where the necessity of participation in life is exposed.

Хатиа Хатиашвили

Тбилисский государственный университет им. Иванэ Джавахишвили

Межкультурная коммуникация в практике обучения РКИ

Межкультурная коммуникация – это процесс вербального и невербального общения между коммуникантами, носителями разных языков и культур. Главным в общении людей является их стремление понимать друг-друга, причем в межкультурной коммуникации каждый из ее участников должен осознать «чужеродность» партнера и все-таки стремиться к взаимопониманию.

Каждая культура формируется в соответствии со своими базовыми признаками, к которым чаще всего относят:

- язык,
- мышление,
- национальный характер,
- восприятие окружающего мира, времени, пространства,
- невербальные способы общения,
- ценностные ориентации,
- нормы поведения, обычаи, социальные роли,
- социальные отношения и группировки.

Человек, как правило, формируется той культурой, в которой он растет и формируется как языковая личность. Культурно-специфичные (родные ему) особенности являются для него понятными и привычными. В рамках собственной культуры создается прочная иллюзия своего видения мира, образа жизни, менталитета и т.п. как единственного возможного и главного, единственного приемлемого.

Если же вступает в коммуникацию с носителями другой культуры, то начинает осознавать, что существуют и другие способы языкового выражения мыслей, форм переживания, поведения, которые не согласуются с привычными для него формами и способами. Многие вещи он воспринимает как непонятные и странные.

Поэтому иностранный учащийся, прибыв в другую страну, должен не только изучать язык, на котором говорят ее жители, но и приобщиться к национальным ценностям, понять основные особенности национального характера, особенности восприятия мира, времени, пространства, узнать картину мира представителей изучаемого языка.

Картина мира, т.е. представление человека определенной культуры о мире и о своем месте в этом мире, кодируется языковыми средствами выражается через систему концептов, которые существуют в любом мире.

Владение культурными концептами является одним из условий изучения языка, так как их совокупность, характерная для каждой культуры, передает картину мира языковой личности, позволяет узнать систему ценностей и мировоззрение носителя чужого языка, принять чужие нормы поведения.

Только выйдя за рамки своей культуры, т.е. столкнувшись с иным мировоззрением, мироощущением и т.п., можно понять специфику своего общественного сознания, можно увидеть различие или конфликт культур.

Все тонкости и вся глубина проблем межъязыковой и межкультурной коммуникации становятся особенно наглядными, а иногда и просто осознаваемыми при сопоставлении иностранных языков с родным и чужой культуры со своей родной привычной. Поэтому в «мир изучаемого языка» рекомендуется включать элементы такого сопоставления.

Отсутствие межкультурных знаний и умений может привести к коммуникативным неудачам в общении с собеседником. Используя иностранный язык должен научиться понимать, почему люди другой культуры поступают определенным образом в каждой конкретной коммуникативной ситуации. Чем обширнее знания о чужой культуре, тем меньше возможность появления коммуникативных неудач в общении с носителями языка в будущем. Под коммуникативной неудачей понимается «ситуация, когда намерение говорящего не достигает намеченной цели».

Понимание может быть достигнуто только в том случае, когда учащийся не только овладеет языковыми знаниями, навыками и умениями, но и познает культуру того народа, язык которого он изучает, в нашем случае русскую культуру.

Учащиеся должны не просто понимать языковое выражение, он должен осмыслить, что хочет выразить его партнер по коммуникации, какую информацию тот хочет сообщить, смысл высказанного. И в этом ему поможет знание культурных традиций. В связи с тем что понимание замысла иноязычного партнера, а также чужеродных средств выражения этих замыслов чрезвычайно сложно, то, начиная с первого этапа обучения, необходимо включать в учебный процесс средства выражения переспроса, уточнения, всякий раз обращая внимание на статус общающихся, их отношения, регистр общения и т.д.:

Объясните, пожалуйста, что это значит. Что вы имели в виду? Что ты этим хотел сказать? Я привольно понял, что..... Как это можно сказать другими словами?

В условиях современного обучения, когда в одной учебной группе оказываются представители разных стран, обладающие специфическими особенностями национального характера и мышления, вопрос межкультурной коммуникации приобретает особое значение. Каждый член группы будет проходить в соответствии с теми этническими стереотипами, которые достаточно прочно у него сложились.

Для достижения успешности в межличностном общении необходимо учитывать чувствительности к особенностям разных культур, уважению к уникальности каждой культуры, способности анализировать поведение представителей других культур в сравнительном аспекте, терпимости к необычному поведению учащихся.

Овладение нормами межкультурной коммуникации осуществляется в разных сферах: учебной, социально-бытовой, социально-культурной, научной, профессиональной.

Одним из направлений межкультурной коммуникации является функционально-поведенческая составляющая национальной культуры, которая предполагает наличие у коммуникантов умения и навыков выбора адекватной для грузинской культуры речеповеденческой тактики в разных сферах общения.

Вступая в коммуникацию с представителями чужого языка, иностранные учащиеся не всегда владеют стратегией коммуникативного развертывания многих ситуаций на когнитивном уровне, что очень ограничивает их речевую деятельность.

Это относится к вербальным способам, таким как привлечение внимания, обращение, знакомство, приветствие, прощание, комплимент, установление личных контактов, телефонные разговоры, ведение и завершение разговора, выражения просьбы, благодарности, извинения, пожелания, утешения, сочувствия, соболезнования и др..

При обучении лингвистическим и нелингвистическим условиям коммуникации внимание учащихся фиксируется на особенностях общения в грузиноязычной среде. И это общение может протекать совсем не так, как в культуре учащегося, может не оправдать его ожидания. В процессе обучения преподаватель обращает внимание учащихся не то, что, будучи правильными с точки зрения языка, некоторые речевые конструкции ошибочны с точки зрения языка, некоторые речевые конструкции ошибочны с точки зрения языка речевого поведения, социально принятого в грузинской культуре. Они определяются традициями, конкретной экстралингвистической ситуацией, имеют социальные ограничения и предпочтения, связанные со статусом общающихся, отражают особенности общения, типичные для определенных групп в грузиноязычной культуре. Корректируя учащихся, преподаватель может сказать: *Так в нашей культуре не принято делать/ говорить. Обычно мы делаем/ говорим так. Чаще всего у нас делают/говорят так. Как правило, так не делают/не говорят. Для осознания учащимся различий в двух культурах можно предложить вопрос: А как у вас делают/ говорят в данной ситуации?*

Любой факт и процесс межкультурной коммуникации может быть охарактеризован по уровню/глубине проникновения коммуникантов в контактирующие культуры. С этой точки

зрения могут быть выделены следующие уровни:

- 1) культурное взаимодействие;
- 2) культурное взаимопонимание;
- 3) культурное «взаимоединение».

Первый уровень можно условно представить через утверждение: «Я предполагаю, знаю и учитываю, что другой думает и действует по-другому».

Второй уровень — через утверждение: «Я знаю и понимаю, почему другой — другой, и я готов согласиться с объяснением его инакости и принять ее».

Третий, высший, уровень можно попытаться выразить утверждением: «Я понимаю и принимаю концептуальные ценности другого и готов разделить их».

Целью первого уровня будет гарантирование взаимной культурной толерантности, целью второго — обеспечение взаимной культурной адаптации, а целью третьего — достижение взаимного культурного ассоциирования (единения).

Нужно, однако, учитывать, что в процессе межкультурной коммуникации человек выступает не как некая природно и социально воспроизводимая сущность, а как существо творческое, homo creator. Поэтому реальное межкультурное общение на более высоких, чем первый, уровнях начнет тяготеть не к категории типичного, не к «мы», «они», «обычно» или «всегда», а к «я», «ты», «здесь», «сейчас». Очевидно, высшего уровня можно достичь только при условии выхода, во-первых, за пределы культурного быта в сферу культурного события, и, во-вторых, за пределы знания факта культуры как такового в область личностной интерпретации этого факта как культурного события. Можно предположить, что даже при такой глубинной интерпретации основ специфики национальной культуры и менталитета мы едва ли сумеем подняться выше уровня обеспечения культурного взаимопонимания. Но уже на этом уровне важно подчеркнуть общее в судьбах и культурах разных народов. И все же высшего своего уровня, как и высшей цели, межкультурная коммуникация может достичь, только при условии обращения к «событийному» пласту духовной художественной культуры. Только здесь личности предоставляется возможность органично оперировать такими концептами культуры, как «жизнь», «смерть», «Бог», «судьба», «добро», «зло», «родина», «чужбина», «любовь», «ненависть» и им подобными. Каждая национальная культура располагает текстами, трактующими эти концепты. Те из мировых текстов, которые пользуются наиболее широкой известностью и часто реинтерпретируются в культуре нации, могут, наряду с национальными шедеврами, составлять **Содержание** обучения иностранным языкам и культурам.

Для русской культуры таков «Гамлет» У. Шекспира (от первых переводов до переводов Б. Пастернака, от первых постановок до любительских спектаклей с участием юных А. Блока и Л. Менделеевой, от фильма Г. Козинцева с музыкой Шостаковича до фильма Э. Рязанова «Берегись автомобиля» и до балета «Русский Гамлет» (о Павле I), не говоря уже об известной статье И. С. Тургенева и о шекспировских коллизиях во многих произведениях русской литературы).

Следовательно, изучая русский язык и культуру, можно читать не только оригинальные тексты (а именно такими были требования 70-х-80-х гг.), но и переводы мировых классиков. И это будет представлять особый интерес: ведь отечественная переводческая традиция остается до сих пор уникальной. Да и сама оригинальная русская литература, начиная от особенно актуальных сегодня пушкинских «Подражаний Корану» и кончая известными стихами И. Бродского о Джоне Донне, располагает неисчислимым количеством текстов, органично и неразрывно связывающих ее с текстами мировой культуры. С другой стороны, трудно представить культуру любой нации от испанцев до японцев без переводов произведений русской литературы. И здесь речь может идти не только о всемирной известности Толстого, Достоевского, Чехова. Показательна в этом отношении судьба стихотворения А. С. Пушкина «Если жизнь тебя обманет». Переведенное в свое время на японский и на корейский язык, оно получило, в частности, в Корее, уже в конце XIX века такое широкое распространение, что «потеряло» автора и стало восприниматься как корейская народная мудрость.

Подобным примерам нет числа. По-видимому, перспективным могло бы быть выявление, описание и каталогизация как оригинальных, так и переводных текстов по критерию их «межкультурной валентности» в пределах понятия «культура нации». Именно такие тексты способны вовлечь в процесс своей интерпретации высокие и сложные духовные категории и, тем самым, воздействовать на личность. А это, в свою очередь, может помочь современному человеку обрести культурную устойчивость и облегчить его национально-культурную самоидентификацию не только на функциональном, но и на глубинном, духовном, уровне, не только через различное, «конфликтное», но и через «общее», «согласное».. Таким образом, в процессе интернационализации образования на современном этапе оказываются востребованным и лингвосоциофункциональная, и, условно говоря, личностно-интерпретационная концепция культуры в лингводидактике. Русский язык и культура располагают богатейшим материалом, а теория и методика РКИ — интереснейшим опытом учебной обработки этого материала для решения задач интернационализации личности. Это может служить основанием для дальнейшей эффективной работы в указанном направлении.

Использованная литература:

1. Чернышев С.И. Русский язык для взрослых. Начальный курс. 4-е изд. СПбб, 2005
2. Балыхина Т.М. Роль грамматики в практическом овладении иностранным языком, Москва, 2002

3. Руденко-Моргун О.И. Компьютерные технологии как новая форма обучения ИЯ, 2006.
4. Зинченко В.Г. Зусман В.Г. Межкультурная коммуникация. Учебное пособие. Москва, 2000
5. Содохин А.П. Основы межкультурной коммуникации. М., 2002
6. Вербицкая Л.А. Глобализация и интернационализация в образовании и важность изучения иностранных языков. Мир русского слова, 2001. №2, ст. 15-18.

Khatia Khatiasvili

**Intercultural Communication while teaching foreign Language
(on the examples of Russian as a foreign language)**

Abstract

The intercultural communication is the process of verbal and non-verbal relations between the languages belonging to different origin and culture.

Each culture I formed corresponding to its basic characteristics and which includes:

- Language
- Minding
- National character
- Perception of outer world, time and space
- Ways of non-verbal communication
- Orientation values
- Habits, traditions, customs and the social status
- Social relations and subgrouping

A human is formed as a person according to the culture on the background of which s/he is raised. Cultural specifics and peculiarities represent familia to the person. Accordingly the perception of the world is formulated in the frameworks of the person's culture.

When the person leaves the borders of his/her culture, starts the perception of other country and realizes the specifics of consciousness of his/her own more vividly. Each detail becomes more clear while comparing foreign language with the native one; that's why it is recommended to take into consideration the comparison and inter-language communications.

ორთოგრაფიის ფსიქოლოგიური საფუძვლები

მართლწერისა და მართლმეტყველების საკითხები დაწყებითი სკოლის ქართული ენის პროგრამებსა და სახელმძღვანელოებში წარმოდგენილია გრამატიკის სხვადასხვა თემებთან. მართლწერა ანუ ორთოგრაფია მიზნად ისახავს სალიტერატურო ენის ნორმების დანერგვას მოსწავლეთა მეტყველებაში. მართლწერის სისტემატური შესწავლისათვის ნიადაგს ამზადებს დაწყებითი სკოლა, სადაც ისწავლება მართლწერის ელემენტარული წესები. ამ წესების საფუძველზე უმუშავდებათ მოსწავლეებს თავიანთ მეტყველებაზე დაკვირვების უნარი, რის შედეგადაც ისინი ცდილობენ უშეცდომოდ წერონ და იმეტყველონ. შეცდომათა აღმოსაფხვრელად აუცილებელია სათანადო ცოდნა-ჩვევის განმტკიცება და ეს ყველაფერი უნდა მოხდეს თეორიული და პრაქტიკული (სავარჯიშოთა) მასალის საფუძვლიანი შესწავლით.

ქართული ენა იმ იდეალურ ენათა ჯგუფს მიეკუთვნება, სადაც წარმოთქმა და წერა უმთავრესად ერთმანეთს ემთხვევა",- აღნიშნავს გიორგი ახვლედიანი. წარმოვთქვით ისე, როგორც ვწერთ და წარმოთქმა უნდა დავაფუძნოთ წერილობით, სალიტერატურო ენას. ფონემატური სისტემისა და მისი გრაფიკული გამოხატულების (წერის) მიმართება პირობითია სხვადასხვა ენებში. ზოგიერთ ენაში (თურქულში, ესპანურში, იტალიურში) ქართულის მზგავსად მართლწერა წარმოთქმასთან ახლოს დგას, მაგრამ ენის ბგერითი სისტემისა და წარმოთქმის თავისებურებათა სავსებით შესატყვისი ასახვა წერაში მაინც არა გვაქვს. ზოგ ენაში (ინგ. ფრან. გერმ.) მართლწერა მნიშვნელოვნად განსხვავდება წარმოთქმისაგან.

მართლმეტყველებისა და მართლწერის საკითხთა შესწავლა მოსწავლისაგან მოითხოვს შესწავლილი მასალისადმი შეგნებულ დამოკიდებულებას. ეს პროცესი ცნობიერი პროცესია და ამის ფსიქოლოგიური ანალიზი აუცილებელია მართლწერის სწავლების დროს.

მართლწერის სწავლების საქმეში ფსიქოლოგიურ მონაცემებს ვუწევთ ანგარიშს. როგორც ვიცით, ფსიქოლოგია განიხილავს აღქმას, აზროვნებას, მეხსიერებას და სხვა ფსიქიკურ ფუნქციებს, რომლებსაც აქვს თავისი გენეტიკური კანონზომიერება. ბავშვის ფსიქოლოგია და პედაგოგიური ფსიქოლოგიის მონაცემები ქართული ენის მეთოდის საფუძველსა და მისი მეცნიერული სრულყოფის მძლავრ ფაქტორს წარმოადგენს.

ორთოგრაფიის შესწავლის მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს ერთის მხრივ წესების ცოდნა, მეორეს მხრივ მხედველობა, სმენა და ხელის მოძრაობა (მოტორიკა). ყველა ამ ფაქტორს ეყრდნობა მასწავლებელი მოსწავლეებთან მუშაობისას. აცნობს ჯერ სათანადო წესს, რამდენჯერმე ამეორებინებს საკონტროლო სიტყვას, უჩვენებს ამ ორთოგრაფიის გრაფიკულ სახეს და ავარჯიშებს მის მართლწერაში. ერთი და იგივე წესი შეიძლება ბავშვებმა გამოიყენონ წარმატების სხვადასხვა ხარისხით. წარმატება კი დამოკიდებულია

კონკრეტული მოქმედების განხორციელების საფუძვლად მდებარე ფსიქოლოგიური მექანიზმების თავისებურებებისაგან. ნ. ა. მენჩინსკაიას, დ. ნ. ბოგოიაველენსკის, ე. ნ. კაბანოვას – მელერის და სხვა ფსიქოლოგების გამოკვლევებით მიღებული მონაცემები გვიჩვენებენ, რომ ეს მექანიზმები არ დაიყვანებიან ცალკეული სასწავლო საგნებისათვის სპეციფიკურ ოპერაციებამდე და მიმართებებამდე, მათ განზოგადებული ხასიათი აქვთ.

მართლწეროის სწავლებისას სმენის ფაქტორის გამოყენება შესაძლებელია გარკვეულ შემთხვევაში. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც ქართულში, როცა სიტყვა ისე არ იწერება, როგორც გვესმის. სმენის ფაქტორზე დაყრდნობამ შეიძლება არასასურველი შედეგი მოგვცეს. ე. ი. სმენის ფაქტორის როლი განსაზღვრულია. მას მაშინ ვიყენებთ, როცა წარმოთქმა და წერა ერთმანეთს ემთხვევა. იგივე შეიძლება ითქვას მხედველობით და მოტორულ ფაქტორებზეც. ფსიქოლოგიაში არსებობს ბიჰევიორისტული მიმდინარეობა, რომლის მიმდევრებიც სწავლებისას გამორიცხავენ ცნობიერების როლს და უპირატესობას ანიჭებდნენ მექანიკურ წვრთნას. "ბიჰევიორიზმისათვის ცენტრალურ მომენტს წარმოადგენს დასწავლის პრობლემა, რომელიც მოიცავს ქცევის ფორმათა ფართო სპექტრს: ცოდნა, უნარ-ჩვევები, მორალური პრინციპები, მანერები და სხვა." [12]

ლაი, ტომსონი ორთოგრაფიის სწავლებისას უპირატესობას ანიჭებდნენ უაზრო მარცვლების დაზეპირებას, ყოველგვარი ცნობიერების მონაწილეობის გარეშე. მართლწერის სწავლებაში მექანიკურ გადაწერას თვლიდნენ აუცილებლად, რადგანაც ხელი ხანგრძლივი ვარჯიშით თითქოსდა იმახსოვრებს იმ ორთოგრაფებს.

ბორმანის მიხედვით, დამახსოვრების უნივერსალურ მეთოდად გადაწერა იყო მნიშვნელოვანი. ამგვარი გადაწერა დღესდღეისობით გავრცელებულია ინგლისურენოვან სკოლებში. ინგლისურ ენაში სიტყვის დაწერილობა საგრძნობლად განსხვავდება სიტყვის წარმოთქმისაგან. ამ ენებში (ინგლ. გერმ.) სიტყვის გრაფიკული სახე განპირობებულია არა გრამატიკული წესებით, არამედ ენის ისტორიით, ამდენად სიტყვის აგებულების დასამახსოვრებლად უნივერსალური საშუალება სწორედ გადაწერა გახლავს.

იმ ენებში, სადაც ორთოგრაფიას საფუძვლად ფონეტიკურ-მორფოლოგიური პრინციპები უდევს განსხვავებულია ვითარება. კ. უშინსკი მოუწოდებდა გრამატიკული წესების ცოდნის აუცილებლობაზე. სწორედ გრამატიკული ცნების ცოდნა ხელს უწყობს შეგნებულობას მართლწერის სწავლებისას. მართლწერის წესის ცოდნა არამცდარად არ უდრის მართლწერის ცოდნას. მოსწავლე მაშინ არს დაუფლებული მართლწერას, როცა იგი უკვე უშეცდომოდ წერს და მეტყველებს. ე. ი. გამომუშავებული აქვს ორთოგრაფიის ავტომატიზირებული ჩვევები. მართლწერის ჩვევათა გამომუშავება იწყება წესის ახსნით, გაცნობიერებით და გრძელდება პრაქტიკული სავარჯიშოებით. მართლწერის ჩვევათა საფუძველს ორთოგრაფიის წესების მართებულად ათვისება წარმოადგენს. "მოსწავლეები ზეპირად ან წერილობით აყალიბებენ იმ ძირითად ნიშნებს, რომლის ერთიანობა სიტყვის სწორად დაწერით არის განპირობებული." [13] ორთოგრაფიის ჩვევათა გამომუშავებაში მხედველობით აღქმას, წარმოდგენებსაც დიდი როლი ენიჭებათ. თუ მოსწავლემ სიტყვის გრაფიკული სახე სწორად აღიქვა და დაიმახსოვრა, შესაძლოა მან ის ყოველთვის სწორად დაწეროს. სწორედ ვიზუალურ და მოტორულ

ფაქტორებს ანიჭებდა უპირატესობას მართლწერის სწავლების საქმეში რუსი მეთოდისტი ვ. შერემეტევსკი დაწერდა, რომ "ორთოგრაფია არის ხელოვნება გრაფიკული მხედველობითი". როცა ვწერთ, წესზე არ ვფიქრობთ, პირიქით, შეიძლება წესის ცოდნამ ხელიც შეგვიშალოს.

ბოგოიავლენსკი დაწვრილებით იკვლევს მართლწერის ფსიქოლოგიას და აღნიშნავს, რომ სისტემურობის დასაცავად მართლწერის სწავლება იწყება ახალი ორთოგრაფიული წესების გაცნობით და მთავრდება ბოლო ეტაპით, წესების ათვისებით. სწავლების პროცესში საჭირო და აუცილებელია სწორად შეირჩეს სწავლების მეთოდებიც. აუცილებელია მოსწავლე დავაინტერესოდ ორთოგრაფიული მასალით (როგორც ცნობილია ნაკლებად ინტერესდებიან) ისინი უნდა ჩავაყენოთ პრობლემურ სიტუაციებში. მოსწავლე თვითონ უნდა შეეჯახოს ორთოგრაფიულ სირთულეს და დაინტერესდეს ამით, უნდა გაუჩნდეს ინტერესი დავალების ამოხსნისა.

ამრიგად, წესის ცოდნას არსებითი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ ვარჯიშობის გარეშე მართლწერის ჩვევებისათვის არაა საკმარისი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ ავიცილებთ ორთოგრაფიული ჩვევების დეავტომატიზაციას.

მოგეხსენებათ, ჩვევა არის ისეთი მოქმედება, რომელსაც ბავშვი იმუშავებს, "ყოველი "სწავლითი ვარჯიში" ჩვევის გამომუშავებისკენ არის მიმართული". [11] დაწყებით სკოლაში ღებულობენ მოსწავლეები პირველად ცოდნა-ჩვევას კითხვაში, წერაში, მართლწერაში. დაწყებით კლასებში მიღებული ცოდნა-ჩვევა მოსწავლის შემდგომი წარმატების საფუძველია. ვიცით, რომ სწავლა არის ქცევის წამყვანი ფორმა ბავშვისათვის. "სასწავლო ქცევის ძირითადი თავისებურება ის არის, რომ მისი მიზანია ახალი ცოდნის, ჩვევებისა და უნარების შეთვისება და არა გარე შედეგის მიღება." [5] ბავშვის ფსიქიკური განვითარება სწავლის პროცესში ხდება. ცოდნისა და ჩვევის დიდ ნაწილს ბავშვები ითვისებენ მოზრდილებთან ურთიერთობის პერიოდში, ჩვევებისა და მითითებების შესრულების დროს. ცოდნის ღრმა და მტკიცე შეთვისებისათვის აუცილებელი პირობაა უნარი და ჩვევა. ამისათვის მასწავლებელი მოსწავლეს სისტემატურად ავრჯიშებს, აჩვენებს საუკეთესო ხერხებს მუშაობის პროცესში, ამოწმებს მათ უნარს. "წერის ჩვევა გულისხმობს ისეთი მოქმედების შესრულებას, რომელსაც ხელის თითების მტევნის და წინამხრის კომბინირებული მოძრაობით ასო ნიშნები გამოჰყავს... ჩვევა არის გარკვეული მოქმედების შესრულების ანუ განხორციელების უნარი, შემძლეობა, დისპოზიცია, რომელსაც არავითარი სხვა რამ მიზანი არ გააჩნია". [11]

მართლწერის ჩვევათა გამომუშავებისათვის ტრადიციულად იყენებენ კარნახს და გადაწერას. ამერიკელი ფსიქოლოგების აზრით, ერთადერთი საშუალება მართლწერის სწავლებაში არის გადაწერა. ამ დროს დიდი როლი ენიჭება ხელის მოძრაობას და მხედველობას. კარნახის დროს კი ყურადღების ცენტრშია სმენითი აღქმა. ჩვენთვის ცნობილია, ქართული ენის მართლწერა და მართლწარმოთქმა ერთმანეთს ემთხვევა. მაგრამ მაინც არის ისეთი საკითხი, რომელთა დაუფლებისათვის კარნახის გამოყენება აუცილებელია. გვაქვს სმენითი, მხედველობითი კარნახი (ჩატარების პროცესის მიხედვით), შინაარსის მიხედვით თავისუფალი, შემოქმედებითი, გამოკრებითი; მიზანდასახულობის მიხედვით (გამაფრთხილებელი და საკონტროლო).

სხვადასხვა ასაკის ადამიანის ფსიქიკური მოვლენები თავისებურებით ხასიათდება. ამიტომ აუცილებელია ვაკვირდებოდეთ მოსწავლის ფსიქიკურ მოვლენებს და ამის მიხედვით ვიმუშაოთ მათთან. სკოლამდელი ბავშვის მეტყველება ფაქტიურად იმავე ფუნქციას ასრულებს, "რასაც ზრდა დასრულებულის მეტყველება (როგორც ურთიერთობის საშუალება, შესაძლებლობას აძლევს ბავშვს სხვა, მახლობელ ადამიანთან ბავშვის ასაკისათვის დამახასიათებელი ურთიერთობა დაამყაროს) ბავშვი აღწევს ასაკობრივი საგნებისა და მოვლენების შემეცნებას, მაგრამ მიუხედავად ამისა, თვითონ მეტყველებითი აქტივობა არ განიცდება მის მიერ, იმ მოვლენებისგან განსხვავებული სინამდვილე, რომელიც ამ აქტივობით აღინიშნება." [4]

მოსწავლე წერა-კითხვის დაწყებისთანავე ხვდება ენის ბგერით და გრაფიკული მხარეების ანალიზის საჭიროებას. დაწყებითი კლასიდანვე სწავლობს გაბმულ მეტყველებას, მთლიანიდან ცალკეული სიტყვების გამოყოფა შეუძლია. ენის ეს, ასე ვთქვათ, მოძრავი ბგერები გადადის მხედველობით-თვალსაჩინო გრაფიკულ ფორმებში. ამ პერიოდში ბავშვები მხედველობითი აღქმით განსაზღვრავენ ე. ი. დაწყებით კლასებში, როცა მოსწავლეები ასოების გრაფიკულ მოხაზულობას სწავლობენ, აქ ვაწყდებით ფსიქიკის თავისებურებებს, "რომელიც მდგომარეობს აღქმის სივრცითი ორიენტაციის სისუსტეში" [6] მართლწერის საკითხთა სწავლება დაწყებით კლასებში მოსწავლეთა მეტყველების განვითარებისა და წიგნიერების დონის ამაღლების ერთ-ერთი საშუალებაა, თავდაპირველად "ბავშვის მეტყველების სტრუქტურის დასაწყის პუნქტად გვევლინება სიტყვა-წინადადება, რომელიც ადრინდელ სტადიაში ასრულებს იმ ფუნქციას, რასაც მოზრდილთა მეტყველებაში მთლიანი წინადადება გამოხატავს." [14] ცალკეულ ფსიქიკურ პროცესთა განვითარება ხორციელდება მთელი უმცროსი სასკოლო ასაკის მანძილზე. ბავშვებს, მართალია, გააჩნიათ საკმაოდ განვითარებული აღქმის პროცესები, მაგრამ სასწავლო მოქმედებაში მათი აღქმა დაიყვანება ფორმისა და ფერის მხოლოდ ცნობასა და დასახელებაზე. მათ მიერ აღქმული საგნების ანალიზირებისა და დიფერენცირების შესაძლებლობები დაკავშირებულია მასთან უფრო რთული სახის მოქმედების ჩამოყალიბებასთან. მოქმედების ეს სახე ანუ დაკვირვება ინტერესით ყალიბდება სასკოლო სწავლის პროცესში. უმცროსი სასკოლო ასაკის ბავშვის სწავლის პროცესში მოსწავლეს უხდება მრავალი ამოცანის მოგვარება, რომელთა გადაჭრა დაკავშირებულია ორგანიზებულ და გეგმაზომიერ აღქმასთან. აღქმა არის ცოდნისა და გამოცდილების შეძენის წყარო. სწავლის დროს ყველაზე რთულია "მოსწავლეს სასწავლო მასალა მივაწოდოთ ისეთ ფორმაში, რომ მან იგი აღიქვას ყველა იმ მომენტით, რომელთა ცოდნა აუცილებელია. [2] ამისათვის უნდა გავითვალისწინოთ იმ ასაკი მოსწავლის აღქმის ძირითადი თავისებურებანი, თორემ შეცდომები გარდაუვალი იქნება. აღქმა ხორციელდება შეგრძნების გზით – ფერის, სუნის, გემოს...საშუალებით. გვეძლევა "სასკოლო ასაკის პირველ საფეხურზე იმ შეგრძნებათა უნარი, რომლებიც უშუალოდ არიან ჩართულნი სწავლის აქტივობაში, ეს იმას ნიშნავს, რომ შეგრძნებები, რომლების მხოლოდ აღქმაში არსებობენ და მოქმედებენ აღქმითი აქტივობის გზით, აღქმასთან ერთად ვითარდებიან." [10] უმცროსკლასელთა აღქმა კავშირშია შეგრძნების განვითარების დონესთან. იგულისხმება მხედველობისა და სმენის შეგრძნების განვითარების დონე. ბავშვი გარესამყაროს შესახებ ინფორმაციას იღებს მხედველობის საშუალებით. უმცროსკლასელებში ჭარბობს სასიგნალო სისტემის მოქმედება, ამ

პერიოდში სწავლებაში წამყვანი როლი თვალსაჩინოებას და გრძნობად აღქმას ენიჭება. ამ ასაკის ბავშვის აღქმის ერთ-ერთი თავისებურება არის სიტყვათა გრაფიკული გამოსახულების არასაკმარისი დიფერენცირებული აღქმა. ერთნაირი ფორმით ასოთა შორის განსხვავების გაკეთება უჭირთ. ამიტომ ვაწყდებით შეცდომებს, ბავშვები ურევინებენ ერთმანეთში ასოებს. I კლასში ბავშვი ასოთა დაუფლების დროს მხედველობითი აღქმით ხელმძღვანელობს. მას არა აქვს საკმარისად განვითარებული ანალიზისა და სინთეზის უნარი, რაც თავისებურ სიმძნელეს ქმნის წერა-კითხვის სწავლებაში. მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს მოსწავლის აღქმის ის თავისებურებანი და სათანადო ორგანიზაცია უნდა გაუკეთოს.

ვერც ერთი ფსიქიკური პროცესი ვერ გამოვლინდება თუ მას არ დაეხმარა ყურადღება, რომლის "საშუალებითაც ადამიანი მის ცნობიერებას გარკვეული ობიექტისაკენ მიმართავს." [9] ამის გამო ხდება ობიექტი ნათელი და მკაფიო. ყურადღება მონაწილეობს ყველა ფსიქიკური პროცესების მიმდინარეობაში. ეს განსაკუთრებით ითქმის შეგრძნების, აღქმის, მეხსიერების, აზროვნების პროცესებზე. ბავშვს სკოლაში შესვლის პირველ ხანებში აქვს პასიური ყურადღება – უნებლიე ყურადღება. იგი ვერ მართავს ყურადღებას, რადგან მისი ყურადღება იზიდავს გარე ობიექტებს. ამ ასაკის მოსწავლეებთან მუშაობით უნდა მივაღწიოთ, რომ უნებლიე ყურადღებამ მიიღოს ნებითი ყურადღების სახე. სწორედ ნებითი ყურადღების განვითარებასთან ერთად უვითარდებათ მათ არჩევითი ხასიათი. იგი არჩევს სასწავლო მასალას მასწავლებლის დახმარებით და ყურადღებით ეკიდება მას. რაც შეეხება სასწავლო მასალას, იგი "ისე უნდა იყოს შედგენილი, რომ ბავშვში მოქმედებდეს ყველა ფსიქიკური აქტი." [1] დაწყებითი სკოლის ბავშვის ყურადღებას ახასიათებენ გაფანტულობის მაღალი ხარისხით. ამიტომ აუცილებელია სიმყარისათვის გაკვეთილის სწორად წარმართვა და მრავალფეროვანი მეთოდებისა და ხერხების გამოყენება. "ბავშვის ყურადღება მაშინაა ხანგრძლივად საგნისაკენ მიპყრობილი, როცა მის ცნობიერებაში ამ საგნის ახალი და ახალი მხარეები შემოდის, როცა ცნობიერება "შინაარსის სინაკლულეს" არ განიცდის." [3]

როგრც ვიცით, სწავლება ფსიქოლოგიური პროცესია და მისი სწორი წარმართვა იწვევს მოსწავლის ინტელექტის განვითარებას. სწავლის პროცესში ბავშვს უნდა განუვითაროთ ფსიქიკური ძალები, ამისათვის დიდი როლი ენიჭება ე. წ. "პრობლემური სიტუაციების" შექმნას. "აქტიური პროცესები (გააზრება, ფიქრი) მაშინ წარმოიქმნება, როცა მოსწავლეს ეძლევა დავალება, გარკვეულ წილად იგი მისთვის უნდა წარმოადგენდეს სიახლეს. სწორედ აქ ვარდება იგი პრობლემურ სიტუაციაში და ხვდება, რომ საჭიროა მისი საფუძვლიანი შესწავლა." [15]

ფსიქოლოგიის მონაცემთა გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია მართლწერის სწავლებაში მუშაობის სტილის შერჩევა. ორთოგრაფიის წესების შესწავლა მოითხოვს შემსწავლელისაგან შეგნებულ დამოკიდებულებას შესწავლილი მასალის მიმართ. სწავლების პროცესში მოსწავლეს ვაწვდით არა მხოლოდ ცოდნას, არმედ ვუვითარებთ მეხსიერების პროცესებსა, "რომლებიც ამ ცოდნის მტკიცედ შეთვისებისათვის არის საჭირო, მეხსიერება სწავლის პროცესში ყალიბდება და ვითარდება." [8]

როგორც ვნახეთ, ფსიქოლოგია ენის სწავლების საქმეში წამყვან როლს ასრულებს, კერძოდ მართლწერის სწავლების პროცესში. ორთოგრაფიის სწავლებისას გარკვეულ როლს მხედველობითი აღქმა და წარმოდგენები თამაშობს. მართლწერის შესწავლისას აუცილებელია წესის ცოდნა, განმტკიცება; მისი ჩვევის გამომუშავება კი უნდა მოხდეს მიზნობრივი წერითი სავარჯიშოების ჩატარების გზით. "წესის გაგება და მისი სიტყვიერი ფორმულირების დამახსოვრება მხოლოდ დასაწყისი ეტაპია. ამ პროცესის ბედი დამოკიდებულია იმ ქმედებაზე, რომელშიც მარეგულირებელ ფუნქციას წესი ასრულებს." [15]

ამრიგად, ფსიქოლოგია მართლწერის სწავლებისას წამყვან როლს ასრულებს, რადგან ცოდნის მიღება-შემეცნება ეს ხომ თვით ფსიქოლოგიური მოვლენაა.

ლიტერატურა:

1. ბაქრაძე გ. (1959.): ყურადღების როლი სწავლებაში. თბილისი.
2. გოგიჩაიშვილი თ. (2001): მოსწავლის ასაკობრივი ფსიქოლოგია. თბილისი.
3. კაკაბაძე ვ. უმცროსი სასკოლო ასაკის მოსწავლის ყურადღების აღზრდის ფსიქოლოგიური საფუძვლები
4. მოსიავა ალ. (1962.) წერა-კითხვის ფსიქოლოგიური საფუძვლები. თბილისი
5. მუხინა ვ. ს. (1998) ბავშვის ფსიქოლოგია. თბილისი
6. მჭედლიშვილი გ. (1975) ზეპირი და წერითი მეტყველების შეცდომების ფსიქოლოგიური საკითხები დაწყებით კლასებში. თბილისი.
7. პეტროვსკაიას ა. ვ. რედაქციით. (1977) ასაკობრივი პედაგოგიური ფსიქოლოგია. თბილისი.
8. ფრანგიშვილი ა. (1969.) სწავლის ფსიქოლოგიის საკითხები. თბილისი.
9. ყოლბაია მ. (1989.) ბავშვის ფსიქოლოგია. თბილისი
10. ჩხარტიშვილი შ. (1963) სასკოლო ასაკის ბავშვის აღქმის თავისებურებანი და მათთან დაკავშირებული სიმწელებები სწავლებაში. ჟურ. "სკოლა დაცხოვრება" #1.
11. ხოჯავა ზ. (1950.) ჩვევის აღზრდის ფსიქოლოგიური საფუძვლები. პედ. ფსიქოლოგიის საკითხები. თბილისი
12. ჯაფარიძე მ. ბოკუჩავა თ. (2005) ბიჰევიორიზმი და სოციალური დასწავლის თეორია. განათლების ფსიქოლოგია. თბილისი.
13. Алгазина Н. Н. (1967) Предупреждение орфографических ошибок учащихся V-VIII. М.
14. Рубинштейн. (1946) .Основы общей психологии. М.
15. Вогоявленский Д. Н. (1966) .Психология усвоения орфографии. М.

Psychological Basics of Orthography

Abstract

The given article outlines the analysis of psychological basics of orthography. The purpose of teaching the orthography is to introduce literary language standards in the speech of pupils. By mastering orthography the pupils form an ability of observing their own speeches. Therefore, they try to speak and write without mistakes. In teaching and mastering the orthography we take an account of psychological potentials. Psychology provides the functions of perception, thinking, memory etc., which have their own genetic regularities. Child psychology and pedagogical psychology represent grounds of Georgian language methods and also a strong factor of its scientific perfection. Chief factor of orthography studying is the knowledge of grammar rules from one part and hearing, seeing and hand motility from the other. Without consideration of psychological potentials it is impossible to define the working style of orthography studying. Mastering of orthography requires a deliberate approach to the studying subject. During teaching process we provide pupils not only with knowledge but also develop their memory processes, which are necessary for the better mastering of the knowledge. Based on above-mentioned, the psychology plays a leading role in teaching the orthography. Acquisition of the knowledge of the rules, its extension and formation of necessary skills of orthography while studying it, must be realized with the help of purposeful writing exercises.

ISSN 2233-3401

9 772233 340000